VARLIK YILLIĞI 1980

VARLIK YILLIĞI 1980

VARLIK YILLIĞI 1980

VARLIK YILLIĞI 1980

VARLIK YAYINLARI A. Ş.
Ankara Caddesi İstanbul

VARLIK YILLIĞI : 21

Yılın Düşünceleri bölümü dışında bu ciltteki bütün yazıların hiçbir yerde çıkmamış olması esastır.

Varlık Yayınları A.Ş., Sayı : 1
İstanbul'da Serbest Matbaası'nda dizilip basılmıştır.
Ocak, 1980

1979'A TOPLU BİR BAKIŞ

1979'A TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar Nabi NAYIR

D I Ş A R D A

Ardımızda bıraktığımız yıla şöyle bir göz atarken 1978 için yazdığım satırları okudum yeniden. Durum hemen hemen 1979 için de aynı. Ne var ki biraz daha ağır, biraz daha korkunç. Ama aslında tekrarlar karşısındayız. Bakın, birlikte göz atalım bir gazetemizin koyduğu şu dehşet manşetine: Bolivya: 20 ölü; İran: 33 ölü; İtalya / Mafya: 8 ölü; A. B. D. / Ku Klux Klan: 5 ölü. Gazete şu başlığı atmış: «Dünyamızın her yerinde olaylar ve ölüler var.» Tabii bir günün bilançosu bu ve elbet tam bir toplam değil.

Dünyamız, gördüğümüz gibi büyük bir savaş içinde bulunmadığı halde, yalnızca iç savaşlar ve sınır kavgaları bu derece karışıklığa ve sayısız ölüm oranına neden oluyor, ya bir de genel savaş başlayıverirse nereye varır insanlığın geleceği?..

Uzun yıllardır bir türlü sona ermiyen Sovyet ve Amerika Birleşik Devletleri arası çekişme, bu yıl da silâhlanma alanında sürdü gitti. Bu iki büyük devlet artık kesin bir anlaşmaya varmalıdır, dünyamızın geleceği açısından son derece önemli görünüyor bu anlaşma.

İsrail - Mısır çekişmesi geçtiğimiz yılda da sürdü. Sonunda Amerika Birleşik Devletleri arabuluculuk görevini başardı. Sedat ve Begin arasında bir anlaşma imzalandı.

Ancak, yapılan bu anlaşma Sedat'a karşı Arap ülkelerinin tepkisine yol açtı.

Kamboçya 1979'da korkunç bir savaş ve açlığa sahne oldu. General Pol Pot'un diktatörlüğü altında uzun yıllar boyu bir kap pirinçe talim olarak yarı aç yaşayan halk, bu kez Vietnam'ın saldırıları sonunda çok sayıda insan yitirdi nüfusundan. Sonunda çareyi saldırıcıları kabullenmekte buldu bu zavallılar. Ama açlığın pençesinde kalan toplum çok sayıda kayıp vermeye devam etti. Elbet, bu insanların göz göre göre ortadan yok olmasına seyirci kalınamazdı daha fazla. Dünya çapında bir kampanya açıldı Kamboçya halkına yardım için. Ama bu girişim bile ne dereceye kadar önleyebilir bu sefaleti, bu açlığı? Acı, ama çok acı bir durum!

Bir başka üzücü olaylar serisi de Nikaragua'da yaşandı. Zalim diktatör Somoza, kendisine karşı ayaklanmaları, acımasızca halk üstüne askerler göndererek önlemeye çalıştı. Derken, Sandinista gerillaları harekete geçti. Ülke 40.000 den fazla ölü verdi çatışmalarda. Amansız diktatör çareyi kaçmakta buldu, sonunda halk yerini buldu, ama bunca ölü ve aç insan bırakarak ardında... Kızılhaç bir kez daha açlığa karşı savaşan insanların yardımına gelmek zorunda kaldı. 100.000 kişi şimdi kurtarılmayı bekliyor Kızılhaç tarafından.

154 yıldır bağımsız bir ülke olan Bolivya, bu süre içerisinde 188 askeri darbeyle karşı karşıya kaldı. Son yıllarda, ilk kez seçimle başa gelen Guevara'nın idaresinde bir demokrasi denemesi yapılıyordu ülkede. Ancak geçtiğimiz Kasım ayı başında Albay Natusch bir darbe düzenledi ve kendi başkanlığında sağcı bir cunta kurarak Guevara'yı devirdi. Ama halk ayaklandı bu askerî yönetime karşı. Göstericilere ateş açıldı, çok sayıda insan öldü. Yine de direnmeye devam etti gözü bir kez açılmış olan insanlar. Sonunda zafer yine demokrasinin oldu. Cuntacı Albay istifa etti ve yerine yeni bir sivil hükümet kuruldu. İlk kez olarak bir kadın başkan geldi başa: Bayan Lidia Gueiler, üstelik solcu bir hükümet kuruldu Bolivya'da.

Bir başka kadın başbakan İngiltere'de başa geldi 1979'da. Yapılan seçimlerde tutucular yine solculara karşı fazla oy almayı başardılar ve Margaret Thatcher başbakan seçildi.

★

Geçtiğimiz yılın en çok dikkatleri üzerine çeken ülkelerinden biri de İran oldu hiç kuşkusuz. Şah'ın devrilmesi ve dinî lider Humeyni'nin İran'a dönmesiyle başlayan devrim hareketi, sayısız idamlar, sürekli ayaklanmalar ve çok sayıda can kaybı ile sürdü gitti. Devrik Şah kanser tedavisi için A. B. D.'de bir hastanede yatarken İranlılar Tahran'da Amerikan Büyük Elçiliğinde 62 kişiyi rehin olarak tuttu. Bunların salıverilmesine karşılık devrik Şah'ın İran'a geri verilmesini isteyen istilâcıları hiçbir şey kararlarından çeviremiyor. İki ülke karşılıklı petrol anlaşmalarını fesh etti. İran sattığı petrol karşılığında Amerikan doları olarak yapılan ödemeleri bundan böyle kabul etmiyeceğini ilân etti. «Carter'a ölüm!» çığlıklarıyla halk sokaklarda gösteriler yaparak Amerikan bayraklarını ve Carter'ın resimlerini yaktı, durdu. Öte yandan A. B. D.'de de Humeyni'ye ve orada bulunan çok sayıda İranlıya karşı tepki hareketleri yapıldı. Geçtiğimiz günlerde İran, zenci ve kadınlardan oluşan 13 rehineyi salıverdi. Kalan rehinelerin, Şah'ın geri verilmemesi durumunda casusluk suçuyla İran mahkemelerinde yargılanacağı ilân edildi. Uluslararası insan haklarını ihlâl olarak bütün dünyada tepkiyle karşılandı bu karar. A.B.D.'nde bir şok etkisi yaptı bu son durum. Şu satırları yazdığım sırada, yapılan bir açıklamaya göre, rehinelerin serbest bırakılmaması halinde İran'a bir müdahele söz konusu olabilecek. Bakalım sorun nasıl çözülecek? Acı, gerçekten acı bir sorun!

Ya Arabistan'da olup bitenlere ne demeli? İslâmın temel merkezinde Mescid-ül Haram'ı basarak silâhlı saldırıya geçmek ve üstelik bu işi sözümona din adına yapmak yüz kızartıcı bir olay değil mi?

Kısacası, dünyanın neresine baksak huzursuzluk, büyük zümrelerde geçim sıkıntısı ve hemen her yerde kol gezen anarşi çarpıyor gözümüze. Sürekli yinelenen uçak ve adam kaçırma olayları, suikastler gitgide kanıksanmaya başlanan güncel olaylar halinde evrenin dört bir yanında.

Elbette ki anarşi her yerde durdurulmalı ve insan-

larımızın huzur ve dostluk içinde yaşamaları sağlanmalıdır. Her aklı başında kişi bunu yürekten diler. Ama ben bu konuda oldukça karamsarım. Sürekli olarak yıllıklarımızda belirttiğim düşüncelerimi olaylar genellikle doğruladı, hatta karamsarlığımı daha da aşan boyutlara erişti. Ne yazık ki, gitgide artıyor çevremizi saran karamsarlık!

İÇERDE

Yurdumuzda da dünyanın dört bir yanında olduğu gibi anarşi gitgide büyüdü ve özellikle aydın kesimi kendine kurban seçen eylemciler çoğu kez yalnızca kargaşalığa, rejimin zayıflamasına neden olsun diye acımasızca adam öldürdüler geçtiğimiz yılda. Pek çok değerli profesör, gazeteci, öğretmen, öğrenci ve bilim adamımızı yaşamlarının en verimli çağlarında yitirdik bu nedenle. Olayların failleri kimi kez yakalandı, yargılandı, kimi kez de bulunamadı. Bu arada, yargılanıp cezaevine kapatılanlar arasında kaçmayı başaranların da bulunması gerçekten şaşırtıcı ve üzücü bir olay. Bunun en son örneği olan, askerî cezaevinden kaçmasına yardım edilen Abdi İpekçi'nin katili Ağca'nın kollarını sallıyarak dışarı çıkabilmeyi ve izini kaybettirmeyi başarmasına ne denir? Canilerin şerrinden Tanrı korusun ülkeyi ve ulusumuzu.

Hemen herkesin nefretle kınadığı bu yürekler acısı katliamları durdurmak gerek, hangi amaç uğruna olursa olsun, suçsuz olmaları bir yana dursun, ülkeye yararlı olmak için çalışan didinen masum kişileri kendine hedef almak akıllara sığmayacak derecede insafsız ve iğrenç bir hareket. İnsan yaşamı her zaman bütün değerlerin en üst düzeyinde yer alır, olayların failleri de gözlerini açıp bu gerçeği bir görebilseler...

Dış borçlanma nedeniyle beli bükülen ekonomimizi kurtarmak amacıyla alınan önlemler sonucu başlayan enflasyon halkımızı gittikçe büyüyen bir geçim sıkıntısına soktu. Petrole yapılan yeni zamlar bütün dünyayı etkilerken, Türkiyemiz bunun acısını fazlasiyle duydu. Döviz darboğazı, hammadde yokluğu özellikle sanayi dalında pekçok sıkıntıya neden oldu. Bunun yanısıra bir

kesim de fazlasiyle yararlandı bu yokluk döneminden. İstifçilere gün doğdu. Vatandaş yağ, ampul, tüpgaz, akaryakıt, benzin bulabilmek için uzun kuyruklar oluştururken, birçok açıkgöz de, biriktirdiği stokların sağladığı kazançla «köşeyi döndü».

Bunların acısına katlanmak zorunda kalan dargelirli vatandaş herşeye karşın yaşam savaşını sürdürebilmek için çabaladı durdu. 14 Ekim'de yapılan ara seçimlerde, bu yılgınlığın pençesinde olsa gerek, büyük bir çoğunluk Halk Partisine sırt çevirerek Adalet Partisine bir kez daha şans tanımayı yeğledi. Yeni durum karşısında Sayın Ecevit görevinden istifa etti ve böylece yeniden (altıncı kez) Demirel başkanlığında AP iktidara geçmiş oldu. Bundan tedirginlik duyanlar hükümet listesinin açıklanmasından sonra daha önceki iktidarlarda ün yapmış ve haklarında çok söz söylenmiş eski bakanların yeni kabinede görev almadıklarını görerek rahatladılar. Başbakan, 19 Kasım günü hükümet programını açıkladı: Herhangi bir malın yokluğu ile karşılaşılmayacak. uzun zamandır izini bulamadığımız ampul ve yağ bile hemen halkın yararına sunulacak. İstifçilik ve karaborsacılık'ın önü alınacak. Enerji açığı kapanacak, denizde, karada petrol aranacak. Kaçakçılığı önlemek için komşu devletlere yabancı sigara yaptırılacak. Doktorların tam gün yasası yeniden ele alınacak. Hastane ücretleri indirilecek. Anarşi durdurulacak, polis daha dikkatle görevini yapacak, can ve mal korunacak, v.b.

Sayın Demirel o kadar çok şey vadediyor ki, bunların üçte biri gerçekleşse yurdumuzun görünüşü değişir. Ama kaç kez başbakanlık yaptı, madem bu kadar parlak önerileri vardı, neden bunları uygulamayı aklına getiremedi o günlerde? Demirel'in bu kısa çözüm vaadleriyle erken seçimi hedef aldığı da genel kanılar arasında. Bu arada karşılaşacağı bir sorun daha var: IMF. Pençesine aldığı hükümetlerin uzun süre iktidarda kalamadığı bütün dünyaca tartışılan bir konu. IMF'nin bu etkisi, Ecevit'in büyük oranlarda oy kaybetmesi sonucu bir kez daha kanıtlanmış bulunuyor. Bakalım Demirel'in tutumu ne olacak, nasıl başarabilecek hem IMF'yi hem de halkımızı memnun etmeyi?

Neyse, umalım ve bekleyelim. Ecevit'in yapamadığını Demirel yaptı, sözünde durdu diye alkışlayalım kendisini. Verdiği sözler arasında yalnızca anarşiyi durdurmayı başarsa bile yine de minnettar oluruz.

Bu arada, önemli bir başka olayı da anmadan geçmeyelim. 16 Kasım sabahı saat 5.00 sularında Haydarpaşa önlerinde bir Romen gemisiyle Yunan şilebi çarpıştı. Petrol taşıyan Romen tankerinde meydana gelen korkunç patlamayla birlikte 50 denizci havaya uçtu ve İstanbul büyük bir yangın tehlikesi atlattı. Böylesi bir kenti sarabilecek yangın olasılığının yalnızca düşüncesi bile tüyleri ürpertmeye yetiyor. Umarız gereken önlemler, yeni bir olaya meydan vermeden, bir an önce alınır.

Ne diyelim? İnşallah! Daha iyi günlerin gelmesini bekleyelim yine de. Başka ne gelir elden?

1979'DA SANAT VE KÜLTÜR OLAYLARI

1979'DA ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Rauf MUTLUAY

● Son yılın dergi ürünleriyle birlikte bütün şiir kitapları hep masamda duran Behçet Necatigil'le gizli ve sürekli bir konuşma içindeyiz. Yeni duyulan hastalığının verdiği sancı durup dinmez kolay kolay, çünkü o söylemiş söyliyeceğini; biz, hiçbirimiz, işitip duymamışız. Geçen Martta açıkça yazmış: **«Bir Hastalık ve Korku»** (Edebiyat Cephesi, 1): Yazgıdan kopan kuş / Seni tam yazamam / Karartırsın evin camlarını / Zaman zaman / -Kıtık tıkalı bacalar / Gibi kanatlarından / Kısık hıçkırıklar ve gözyaşları / Odalar soluyamaz dumandan / **Bir yanda sen zalim, despot / Güçsüz ellerini ovuşturan / Ev bir yanda /** Gene çekip gidersin ya, ne zaman? / -Öylesine çarparsın, değil gönüller / Sarsılır betonlar şaşkın / **Ey hastalık, evleri / Depretme, yumuşak in!»** Bunu bir evler dileği mi sanmışız? Öyle gibi. Geçen Ekimde tarih atıp imzaladığı «Beyler»in iç kapağına - iki sözcük ekleyerek - **«Strateji»** şiirinin son iki dizesini koymuş bizim için «Kim masaya serer de / Asıp ya da duvara / Bir savaş alanı harita / **Çıkar nerden sayrılır / İner nerden acı / (Kalmak için) Önlemler - Ah ne saflık!».** Birer yıl arayla devşirmeye çalıştığım bu yazılara başlarken, herşeyden önce, geçmiş ömrümüzün son dilimi için bir hüzün duymamak olanaksız. Onun için de **«Bile/Yazdı»**nın bir iki alıntısına yaslanmak istiyorum. Tanıdığım en doğal, en bilge, en iyi, en usta şairlerden birinin, büyük dostum Behçet Necatigil'in **«şiir uçları»**ndan yola çıkıyorum: «Asıl söylenecekler hep sonradan anımsanır» - «Hâlâ yaşıyorsak gizlemek için çare: / Ancak hava kararınca çıkalım sokaklara» **«Hep düşüne düşüne eskisi n'olacak. / Geldiğin bugün de bir eski gün olacak.»**

● İşte öyle oldu: «Umudumuz Ecevit!» diyen gönül sesleri, bugün kurulduğu açıklanan VI. Demirel hükümetine yürek desteği olmaya hazırlanıyor (13 Kasım 1979). Yaşam pahalılığı inanılmaz boyutlarda. Bu yılın yaz başında bana üç liradan yumurta getiren site bekçisi, kurban bayramında altı buçuktan hesap yaptı sevecenlikle. İki yılı bile dolmayan Ecevit döneminde bin yedi yüze ulaşan terör ölümlerini dünyanın bileşik kaplar kuramına bağlayabiliriz de; 1978 Ocağında 970 lira olan Cumhuriyet altını şimdi 4450 lira. Birinci derecenin en üst kademesinden otuz emek yılıma bağlanmış olan emekli aylığım, iki yıl önce beş altın ediyordu, şimdi yalnızca iki altın. Kazançlarda önemli artış sağlayamayan dar gelirlilerin -çoğunlukla okuryazarların, memurların, aydınların...- nasıl bir çıkmaza girecekleri apaçık ortada. Ederleri gittikçe artan kitap fiyatlarına yetişemiyecekleri de belli. Hazır TV ekranı çeşitli kolaylıklarla karşıda dururken; yeni eserleri edinmek, izlemek, aramak, istemek de o denli zorlaşacak doğallıkla. Bunu herkes söylüyor birlikte (bkz: Cumhuriyet - Dergi, 1 Ekim 1979; Az ve Pahalı Kitap -, Yayıncıların konuşmaları).

● Ve gelişi çok hızlanmış bir yerinmeyle geçen yıllıktaki umut ufuklarına bakıyorum dönerek geriye: «..geçen yıla oranla daha fazla yakınız umutlara. YMC hükümetinin gündeme koyduğu ders kitaplarının, kusurlu ve kasıtlı müfredat programlarının çoğu kaldırıldı. Parçalı ve karmaşık da olsa daha dürüst ve demokrasi yanlısı bir hükümet var gibi. Sayılarının çoğaldığını gözlediğimiz tutucu dergiler kalabalığı sanıldığı kadar etkili değil; kendi kısır tekrarlarıyla birbirleriyle paslaşıp duruyorlar. Herşeye karşın birçok yayınevi bazı ilk eserleri basma yürekliliğinden vazgeçmiyor. Çeşitli yarışma ve armağanlar umulmaz başarılar getiriyor. Millî Eğitim Bakanlığı ve bağlı kuruluşları - daha sağduyulu uygulama kararları verebiliyor.. Çok daha kıyıcı olmakla birlikte sokak ve silâh kargaşası yıldıramadı kamuoyunu; ne sıkıyönetim gerçekleşti, ne bazılarının umutlandığı ordu girişimi. TRT biraz daha özgür, biraz daha özerk gibi. Kapanan dergilerin yerine yenileri geçti. Ne dergi sayfalarındaki hikâye birikimi azaldı, ne roman basımında bir vazgeçiş gözlen-

di...» (Varlık Yıllığı, 1979, sayfa 20) demişim. Şimdi birçoğunu tersine çevirmek gerekiyor: Kâğıt, dizgi, baskı, cilt.. fiyatlarındaki umulmaz artışlar bir yana, kültür yaşamını etkileyecek durumlar geri geldi gene. Milliyetçi Cephe olmayıp daha ılımlı görünse de yeniden A.P. hükümeti; belki değiştirilecek müfredat programlarıyla bakanlık yayınları, büyük olasılıkla tekrar gündeme getirilecek eski ders kitapları, ya kapanacak ya çıkma olanağını sürdüremiyecek aydınlık dergiler yerine (bu arada Ulusal Kültür'ün, MEB'in, Çeviri'nin birer ikişer sayılık anılar olarak kalacağını düşünebiliriz), yeniden örgütlenecek tutucu yayınlar birikimi, işte yeniden sıkıyönetim ve her dönemde olduğu gibi ordu ayrıcalığı... Yarışmalar ve armağanlar gene var. Daha özerk ve özgür olabileceğini tahmin ettiğim Radyo ve TV yayınlarında hangi yellerin savuracağını bilemediğim değişiklikler olası. Gelgeç hükümetlerden değil, kendi ölümsüz yaratısından herşeyi beklemesi gereken edebiyat; herşeye karşın yürüyecek kendi yolunda Belki izleyicisi, seyircisi, okuyucusu azalacak, satışı biraz engellenecek, gizli köşelere, dergi sessizliklerine saklanacak. Ama bu hükümetler geçip gidecekse de edebiyat ve sanat kendisini ölmezleştiren birikimleri gene de sağlıyacak. Gün, günü yer, yener, doğru, günlere yenilmemek gerek, güncel olmayarak.

● 1978 Aralık başlarından Kasım 1979'a kadar bu yazıya haberler getiren şu dergiler düzenle izlendi: Başta **Varlık** olmak üzere, **Türk Dili, Hisar, Edebiyat, Oluşum,** aksayan bazı sayılarıyla **Türkiye Yazıları,** biri iki eksiğiyle **Birikim, Sesimiz, Edebiyat Cephesi, Yusufçuk, Sanat Çevresi, Hakimiyet Sanat, Eleştiri, Küçük Dergi, Yeni Sanat,** ilk sayılarıyla - gerisi yaz dağınıklığına geldi - **Somut.** Günlük gazetelerle birlikte kapıma bırakıldığı ve ev halkınca gazete işlemine uğradığı için aksayarak **Milliyet Sanat Dergisi.** Buna karşılık geçen yıllarda gözüme çarpan şu dergileri izliyemediğimi belirtmeliyim (hepsi çıkıyor mu ki?): Özgür İnsan, Türk Edebiyatı, Mavera, Kıyam, Dönemeç, Pınar, Ilgaz, Yeni Güney, Uflâtun, Tartışma, satın almadığım gazetelerin sanat edebiyat sayfaları.

● Eklemişim geçen yıl: «Öyle günlere geldik, öyle

bir kalabalık karşısındayız ki, hiç kimse yılın bütün hikâye - roman ürünlerini - değil okuduğunu - adlarını tam bilebildiğini bile söyleyemez. İlkem belli: Herkes elinden geleni yapabilir; kusur varsa da kasıt yok..» (21). Onun için bu yıl, bir kitaplık fişçisi ve arşiv görevlisi gibi herşeyi saptayabilmiş olmak savında değilim, olamıyacağım. Yıl içinde düzenle bir gazeteye yazmamış olmam da bir neden. Okuduklarımın en iyilerini eleştirecek, duyduklarımı anmakla yetineceğim. Ancak bunu becerebilirim sanısındayım.

● Birçok yerde düşüncelerle ilkelerimiz, dünya görüşleriyle beğenilerimiz.. o kadar ayrılıp uzaklaştı ki, yabancı ülkeler gibi habersiziz birbirimizden. Eğer dergi yönetimi - lûtfedip - **Hisar'ı** bana göndermese, ben de onun sayfalarında arasıra dolaşmak fırsatını bulmasam; bütün yayın vitrinleriyle dost olsam da şu kitapların adlarını duymayacaktım bile. Örneğin Halide Nusret Zorlutuna'nın bir romanı yayımlanmış: **Aşk ve Zafer** (bkz: Yahya Akengin, Hisar 257, Mart 79; İlhan Geçer, Hisar 258, Nisan 79; Adile Ayda, H. N. Z. Hakkında, Hisar 260, Haziran 79). Emine Işınsu'nun **Çiçekler Büyür**, Sevinç Çokum'un **Bizim Diyar**, Alper Aksoy'un **Kutlu Töre** romanları için de yukarda anılan ilk iki yazıya bakabilirsiniz. Bu arada Millî Kültür Vakfı'nın roman ödülü de Hasan Kayıhan'ın **Zincir** eserine verilmiş (bkz: Hisar 261, Temmuz 1979). 1977'de yayımlanmış olan bu roman, yazarının daha önce Peyami Safa ve Dündar Taşer roman armağanlarını kazanmış olan **Yoklar** ve **Uyanmak** eserlerinden sonra üçüncü ürünüymüş. Bunların hepsini dergiler taramasından öğrendim. Yerinmeli mi dersiniz? Bir bilgi parçacığı daha: Kemal Kutlu'nun **Öldürmiyeceksin** romanı da Otağ yayınları arasında çıkmış. Hisar'ın 261. sayısından (Temmuz 79), 592 sayfalık olduğunu, 75 liraya satıldığını, kısa bir tanıtma yazısının kılavuzluğuyla öğreniyorum; ilgilenenlere duyururum.

ROMAN VE HİKÂYE OLAYLARIYLA 1979

● Milliyet Yayınları Roman Yarışmasının - hiçbir yerde yayımlanmamış, kitap haline getirilmemiş olmak

koşuluyla dördüncü çağrıyla da gündemde bulunduğunu yazmıştım geçen yıl (V. Y. 22). Yürürlükte kalıp kalmadığını, sonuçlanıp neler getirdiğini şimdi hatırlıyamıyorum. (Bir yandan da yılın sanat haberlerini izliyorum; güncel yayın organlarını yeniden tarayarak). Milliyet Sanat Dergisi, yılın ilgi konusu gereği, Çocuk Oyunu Yarışması duyurularını süreklilikle açık tutmuş sayfalarında.

● Geçen yıl sonuçlandığını duyurduğum Peyami Safa Roman Armağanı ödül töreni gerçekleştirilmiş; kazanan eserlerin kitaplaştığının - doğrusu - farkında değilim (Sanat Dergisi 297). Yaşar Kemal'in de aday olduğu Medicis yabancı eser armağanını, A. Zinoviev kazanmış (S. D. 299). Türk hikâyeciliği üzerine açık oturumlar düzenlenmiş Ankara'da (299); orta öğrenim gençliğinin çeşitli kademelerinde açılmış olan İş Bankası kısa öykü yarışması sonuçlanmış (S. D. 304; bakalım gelecek için hangi güzel ipuçlarını getirecek bu gibi yarışmalar?). İnönü Armağanları acaba yeniden canlandırılabilecek mi (304, 1 Ocak 1979), Atatürk'ün 100. doğum yıldönümü için hazırlanmakta olan çeşitli sanat yarışmaları yeni hükümet tarafından da gündemde tutulacak mı? Bilemiyorum.

● **Ölmez Otu**, Yaşar Kemal'e Fransa'da en iyi yabancı kitap ödülünü kazandırmış (Sanat Dergisi 306). Varlığından haberli olmadığım **Gerçek** dergisinin Dede Korkut Hikâye Yarışması - birinci bulunamadan - sonuçlanmış (aynı dergiden haber). - Arada bir iki eksiğim var - 309. sayıda Yaşar Kemal'in açıklamaları, Murat Belge'nin - onun en iyi ilk üç eseri üzerine - incelemesi, Abidin Dino'nun yazısı yer alıyor.

● Milliyet Sanat Dergisinin 312. sayısında bir kapak duyurusu: **«Büyük Orfoz»**, Yaman Koray'ın romanı (yeni çıktı), 75 L. Milliyet Yayınları. Kitabı edinip yeniden okuyamadım, çünkü - yapısı uygun olduğu için - tefrikalarından izlemiştim (Yazar ve yayınevlerinin, edebiyatın yan türlerine emek katan eleştirmen ve yazarlara eserlerinden örnek göndermeleri sanıldığı gibi bir yük de değildir, gerekli - gereksiz bir saygı ve incelik işareti de. Batıda daha kitaplar basılırken, kapakları takılmamışken bile, formaları gönderilir yazı ilgililerine. Bu; edebiyat sosyolojisinin, çağdaş iletişimin, eserlerle halk arasında

köprülük kuracak emeklerin doğal bir örgütlenişidir. İstenen her adres ya telefon rehberlerinden, ya dergi abone listelerinden, ya da başka bir yerlerden her zaman kolaylıkla sağlanabilir..). Herman Melwille'in **Beyaz Balina**'sından bu yana avcı insanla avlayacağı doğal yaratık arasındaki insanca inat çekişmesinin birçok örneği verilmiştir, Hemingway'in **İhtiyar Balıkçı**'sı gibi - şimdilerde de Yaşar Kemal uğraşıyor bu konuyla -. Deniz gibi balıkçılığına düşkün roman kahramanının günlük av olaylarıyla koşut giden aşk ilişkisi; sanıldığı kadar ilginç bir güç taşımıyor. Çünkü dramını duyurmuyor, kişisel bir hevesin başarısıyla noktalanıyor. **Deniz Ağacı**'nın, **Gelin Taşı**'nın.. usta çıkışlı emek yazarı Yaman Koray'ı, bu romanda bulamıyacağınızı bilin. (406 s.). Yarattığı herhangi bir ilgiye rastlamadım.

● Daha önce **«Yeşeren Umutlar»** adlı derlemesini okuyup olumlu bir başarı diye değerlendiremediğim Mücahit Tepe'nin **«Kent Korkusu»** hikâyeleri, bütün kitapçılarda satılıyormuş, öyle bir duyuru görüyorum, ben rastlamadım. **Edebiyat Cephesi** adlı on beş günlük edebiyat gazetesi, Demirtaş Ceyhun'un yönetiminde Mart başında çıkmaya başlıyor (aksayarak sürecek bugüne kadar; beklenen zengin içeriğe kavuşamadan). Her zaman biraz edebiyat uzağı ölçülerle yazıldığı için etki gücünü sanat değerinin ardına saklanmış saydığım gülmece öyküsü yarışmasında bu kez Muzaffer İzgü de birincilik kazanmış Bulgaristan'da (haberi M. S. D. 316, 26 Mart 1979). 317. sayıda Hacettepe Üniversitesinin yayına başlattığı önemli bir derginin ilk sayısının duyurusu (içinde hikâye ve romanla ilgili çok ilginç ürünler bulunduğu için anıyorum: **Batı Edebiyatları Araştırma Dergisi.**)

● Sanat Dergisinin 318. sayısında (9 Nisan 1979), Muzaffer Uyguner, yaklaşan 25. ölüm yıldönümü dolayısıyla Sait Faik için hemen hiçbir şey yapılmasına başlanmamasından yakınıyordu. Aynı sayının Yeni Yayınlar sayfasında ise 1979 Sait Faik Abasıyanık Hikâye Armağanını kazanacak olan Ferit Edgü'nün **Bir Gemide** derlemesi için Füsun Altıok'un bir eleştiri yazısı vardı (Ada Yayınları, 9 hikâye). Kitaplaşması yeni, ama yazılışları sekiz on yıl önceye dayanan bu derlemede Ferit Edgü, es-

ki kişiliğiyle tutarlı bir bağıntı içindeydi; yazış ustalığıyla insan ve toplum yaşantısının varoluşunu kurcalayan felsefî anlamları araştırıyordu. Deneme türünde Türk Dil Kurumu ödülünü kazanan yazılarıyla birlikte bu başarısı, onu yılın en çok anılan kişilerinden biri yaptı. En az yirmi yıllık yazarlık uğraşı, başka sanat dallarındaki yetenek başarılarıyla birlikte hakkı olan bileşkeye ulaştırmıştı doğallıkla. Ne var ki bir azınlığın ürünleriydi bunlar; iyice incelmiş, edebiyat metninin satır arkalarını aramayı iş edinmekten kaçınmayan okurluk çabasının emeğini istiyordu. Ferit Edgü'nün konuşması Edebiyat Cephesi'nin 6. sayısında yer aldı. Ödül törenindeki Edgü'nün konuşması ile sorulara yanıtları Sanat Dergisinin 324. sayısında (21 Mayıs 1979).

● Her yıl Köy Enstitülerinin kuruluş yıldönümünde, 17 Nisan'da, açıklanan sonuca göre Madaralı roman ödülünü, **«Alnında Mavi Kuşlar»** romanıyla Aysel Özakın kazandı (E, Yayınları, 229 s. 30 lira). İç kapağında basım tarihi Temmuz 1978 olduğu halde gecikmiş, Kasım ortalarına bile yetişememişti. İki anlamda okuyabilirsiniz şu önsöz dizelerini: «Ümit yığılıyordu / Bir kar gibi / üstüne, acılarımız.» Önceliği ve sonralığı süreklilikle değişen, oluşan bir yazgıdır bu, aydınımız için; kolayca coşkuya kapılır, ayağa kalkar, çabucak yenilip küser, çekilir bir yana. Panik ölüleri ve ayrılık kanlarıyla yoğunlaşan ikinci **Bir Mayıs** gösterilerinin gözlemiyle başlayan roman; Armağan'ın Sinan'la ilişkisi boyunca tanıyacağı aydın çevrenin kısa kısa geçiştirilmiş izlenimleriyle hızla yürür. Yüzeyde, sığ, enez, cılız bir eser. Camları kırılmış kahvenin camlarının takılışına kadar geçen sürede yansıtılan -çoğu az görülmüş, iyi tanınmamış- çevreler betimlemeleri. Milliyet Sanat Dergisinin 321. sayısında Aysel Özakın, eserlerinin otobiyografi ürünü olup olmadığı konusundaki bir soruyu şöyle yanıtlıyordu: «Yazar genellikle yakından tanıdığı, tanığı olduğu, derinden kavradığı olayları, konuları, ilişkileri anlatma eğilimi taşır..» Keşki dediği gibi iyice tanıyıp, derinden kavrıyabilseydi derim; romanda böyle bir etki gücü ve inandırıcı sonuç yok. Gene kişisel duyarlıklar ön plânda.

● Katılma olanağı bulamadığım Orhan Kemal Roman Armağanı toplantısına oyumu yazılı olarak göndermiştim; şu gerekçelerin desteğiyle: «1 — Mehmet Başaran'ın **Memetçik Memet** (Okar Y. 278 s. 40 L.) eseri; bütün sevimliliği, içtenliği, etkililiği yanısıra **yalnızca anı düzeyinde kaldığı** ve **roman olmanın bütün olanaklarını reddettiği için** böyle bir armağana adaylığı söz konusu olamaz. 2 — İrfan Yalçın'ın **Genelevde Yas** romanı; özentili bir ilginçliği, yalnızca tek çizgili bir gözlem katında bıraktığı, hiçbir olayın ve insan dramının neden ve nasılını aramadığı için; basit, ilkel, cılız bir çalışma ürünü olarak kaldığından başarılı sayılamaz (Z. Yayınları, 164 s. 35 L.) 3 — Aysel Özakın'ın **Alnında Mavi Kuşlar** romanı; öteki ikisine göre daha haklı bir adaylık çizgisindeyse de, hem yeterince işlenmediği, hem çok yakın bir toplum çalkantısını yüzeysel bir anlatım ve bireylik açısından saptırarak anlatmakla yetindiği için yeterince güçlü ve etkili görünmüyor. **Bazen bir armağan ve ödülün değeri, onu hak etmemiş adaylara verilmemesi yoluyla arttırılabilir.** Yeterince katılış olmadığı için yerindiğim bu yılki armağanın, hiçbir adaya verilmemesinin doğru olacağı konuşsundaki kanımı bilgilerinize sunar, herhangi bir esere oy veremediğimi saygıyla tekrarlarım» (25 Mayıs 1979). Oysa her iki seçiciler kurulu, başka geçerlilikte gerekçeler bularak, her iki armağanı da verdi başarılı saydıklarına bkz: H. İ. Dinamo'nun yazısı, Eleştiri, 15 Ağustos 1979. Mehmet Başaran, Haldun İleri'nin sorularını cevapladı: Edebiyat Cephesi, 8. Önemli bir etki katkısı yarattığını sanmıyorum. Bir ödül ve armağan, önce kendisini yaratan tür koşullarının etkinliğini yansıtmalıdır; bizde öyle olmuyor. Dili ve anlatımı kıvraksa da roman olma değeri iyice tartışılabilir görünen **Dalyan'a** roman ödülünün verilmesindeki yanılgı gibi (T. D. K.) (**Genelevde Yas** için bkz: Mehmet Ergün: Kapitalizmin Kirli Yüzü, Türkiye Yazıları 23, Şubat 79). (Ayrıca Aysel Özakın'la konuşma için bkz: Edebiyat Cephesi 5, 1 - 15 Mayıs 1979).

● Bu yıl hikâyeye ayrılan ikinci Lions Kulübü ödülünü de **Alandaki Delikanlı** derlemesiyle Samim Kocagöz alırken, Kemal Ateş de özel ödüle değer görüldü. (İki ki-

tabın eleştiri ve tanıtımı için, Varlık Yıllığı 1979'a bakınız lütfen).

● İşte Milliyet Sanat Dergisinin 322. sayısı (7 Mayıs 1979) : «Milliyet Yayınları Roman Yarışmasında birincilik ödülünü Mehmet Eroğlu ve Orhan Pamuk paylaştılar (**Issızlığın Ortası** ile **Karanlık ve Işık**; yazarlarıyla konuşmalar aynı sayıda. Bir de ek haber : Selçuk Baran'ın **Bozkır Çiçekleri** de övgüye değer bulunmuş); kitaplaştıkları zaman yankıları da duyulacak doğallıkla. 323. sayıda **Fahri Erdinç**'in - henüz göremediğim - iki romanının yayın haberiyle Felsefe dergisinin son sayısını ona ayırdığı..

● En haktanır, değer bilir yargı ise, Kültür Bakanlığı Büyük Ödülünün Yaşar Nabi Nayır'a verilişi oldu. Şiirleri, hikâyeleri, romanları, oyunları, inceleme ve makaleleri, denemeleri ve özellikle kırk altı yıldır Türk edebiyatını elinden tutup destekleyen dergicilik direnciyle Yaşar Nabi; kimbilir kimlerin, kimbilir ne oranda borçlanmış oldukları bir sanat - fikir birikimiydi. Çevirileri ve kitap yayıncılığı ise, yeni Türk Edebiyatının en keskin dönemecinde özel damga taşır. İki yıl önce başka bir ödüle aday gösterip ısrar ettiğim halde, statüsüne uyduramadığımız bu niyetin gerçekleşmesi, edebiyatımız adına gerçek bir sevinç ve onay taşımalıdır. (Bu konuda bakınız : Milliyet Sanat Dergisi 337, 1 Ekim 1979; konuşması, hakkında çeşitli yazılar; Türk Dil Kurumu ödüllerinin sonuç haberi. 338. sayıda da Füsun Altıok'un değerlendirme özetleri).

● Necati Güngör'ün hikâyelerini (**Sevgi Ekmektir**, Yeryüzü Yayınları, 112 s, 25 L.) Varlık Yıllığının geçen yılki sayısında duyurmaya çalışmıştım (Sayfa 42 - 43). İyi değerlendirmiş, gereğince övmüşüm vaktinde; bir özendirme ödülü olsa da iyi seçilmiş bir amaç. Güven Turan'ın **Dalyan** romanını ise yadırgadım, yabancıladım, ona ısınamadım içten, inanamadım, gereksiz uzatmalarla dolu buldum; dil çalışması, anlatım deneyindeki özgünlük diye değerlendirmekle yetinemem bu aşk serüvenini, roman olmaya yetmez ki (Bu konuda bkz : Ülker Gökberk : Penelope Ağlarını Örüyor, Oluşum, Mayıs 1979. Mustafa Şerif Onaran : Türk Dili 334, Temmuz 1979, değinmeler.

Füsun Altıok: Kendiyle Bütünleşemiyen Roman, Sanat Dergisi 312, 26 Şubat 1979).

● Sonunda Nobel Edebiyat Ödülü, 1979'da da bir batı yazarına yönelmeyi yeğledi: **Odysseus Elitis,** Yunan şairi. Yıllar yılı bizim bir yazarımıza (**Yaşar Kemal**) verileceği yolundaki haberlerle başka yazarlarımıza da verilebileceği dileği (**F. H. Dağlarca, Aziz Nesin...**) bir yıl daha ertelendi en azından. İyiliklere.

1978'DEN GERİYE KALANLAR

● Birer armağan ya da ödülün öne çıkarır gibi olduğu, yazarlarının olsun seslerini duyurduğu eserleri andık. Şimdi geçen yılın son iki ayında yayımlanmış oldukları için - **bazıları 78 - 79'un bazı armağanlarına adaylık haklarını korumaktadırlar** - bu yıllığa kalmış olanlara ba kalım.

● **Şiir Erkök'ün «Hop Eden Şey»** adlı öyküleri (Yeni Ankara Yayınevi, 1978) üzerine iki yazı gördüm. Biri Mehmet H. Doğan'ın Sanat Dergisinin 338. sayısında; öteki Füsun Altıok'un aynı derginin daha eski bir nüshasında (306) çıkan eleştiriler. Altıok, onda önce zekâ övgüsünü ve yazın ustalığını bularak övüyor, ayrıca konuşturma ustalığı bularak: «Son ayların kaçırılmaması gereken kitaplarından biri» diyerek. Mehmet H. Doğan'da katılıyor kendi gözlemleriyle yazarın başarısına. Yakında başarısı yeniden ölçüleceği için şimdilik kendi kanılarını erteliyorum. Çünkü yeterince geç kaldım; biraz daha gecikmenin fazla bir zararı olmaz.

● Nahit Eruz'un **İnsanca**'sı da Aralık 1978 tarihini taşıyor. İçindeki on hikâyenin hepsi aynı düzeyde, sınıf geçebilir, dört buçuk - beş. Neden böyle söylüyorum? Zamanlarının büyük bölümünü edebiyat dışı işlere adayıp arasıra birazcık sanata ve edebiyata özenenler, gözledikleri herşeyin ilginç bir hikâye olabileceği yanılgısındadırlar. Çoğunluk emeklilik boşluğuna erteler bu niyetlerini (ve doğallıkla hiçbir şey yazamazlar); vakitlice kaleme sarılanlar ise, gözledikleri dış gerçeğin ve onları ölçmeye çalışan kişisel eleştirinin en kalın çizgisinde duraklayıp kalırlar. Seçim sonuçlarını gönüllerince bekleyen me-

mur sanılarıyla korkuları (sonra pısırıkça geri çekilişleri); affedilen ırz düşmanından ölümle alınan öç; Brüksel'de batıya uyarlanamamış Türk azınlığının sıkıntıları, oyalanışları, boşlukları; bürokrasinin dedikodu yaşamı; alegorik Zam Bey; bir odacının devlet hastanesinin kuyruklarındaki uzun ve umarsız bekleyişi, eyleme özenen sosyete kızının karar hızı; rüşvet memurunun savunusu; yalnız ve korkak müfettiş Bey. Hepsi, benzerlerinin ilkel düzeyinde, herhangi bir ilginçlikten yoksun sıradan ürünler. Herkes görür, gösterebilir bu kadarını. Benzerlerini de değerlendirebilmek için özetledim hepsini.

● Kemal Bilbaşar adını her zaman ilgiyle, saygıyla anmış; bazı ürünlerine hayranlığını belirtmiş, eserlerine gönül dolusu önsöz yazmışımdır. Ne oldu, nasıl oldu, bilmiyorum, son romanı **Kölelik Dönemeci'ni** - ya yazarından ya yayınevinden beklemekte haklı olduğuma inandığım için - bir türlü göremedim, edinemedim de. Uzun aralıklarla basında yarattığı iki yankı yazısını fişine not etmişim. Doğan Hızlan'ın Cumhuriyet'teki tanıtma yazısı (8 Şubat 1979), Hasan İzzettin Dinamo'nun Eleştiri dergisinin ikinci sayısında çıkan notları (2 Eylül 1979). Elbette bulup okuyacağım bu kitabı; satınalmak da iş değil. Ama gerekçeli bekleyişlerden sonra ve vaktinde okurluğuna yetişemeden adını anmak zorunluğu, doğrusu bana epeyce hüzün veriyor. 648 sayfalık, 75 liralık, Tekin Yayınevinin bu ürünü, ilgi duyduğum tarihsel boyutlar ve yorumlar taşıyor olmalı; şimdilik bu hazdan yoksunum: «İyi Günün vakti geçmez» avunusuyla erteliyorum dikkatimi (bu yazının vaktinde dizgiye yetişmesi gerek; Yaşar Nabi'nin kimbilir kaç mektupluk, kaç telefonluk izleyişini kim bilmez).

● Yaşar Kemal'in son romanı **Deniz Küstü** de Kasım 1978 tarihli (Milliyet Yayınları, 488 s. 90 L.) Okuyup bitirdiğim zaman yoğun bir öfke yaşadım: **Niçin başarılı ve usta yazarlar kendilerini böyle sorumsuzca harcar, garip bir savruklukla okunması olanaksız posalı - tekrarlı - abartmalı - ölçü dışı - bencil.. sayfalar doldururlar** diye. İnce Memet - Orta Direk - Ölmez Otu üçlüsüyle yarattığı haklı hayranlık, öteki destan çalışmalarıyla örselenmemişde de, Çukurova roman çalışmalarıyla hayli güçleş-

mişti. Hikâyedeki birim - boyut - biçim karışıklığını incelikle belirtmiştim bir yazımda (Yeni Ufuklar - Hikâyede Destan). Kimi gün, «Ben masalcıyım» diye savundu kendini, kimi zaman bizleri anlayışsızlıkla, beğeni düşüklüğüyle, öğretmen - yazarlığımızla suçladı; suçlasın. Son eserleri ortada işte, sorsun okuyanların ne düşündüğünü, arasın bulsun okumaya dayanabilenleri. Toroslar - Çukurova coğrafyasından ilginç ve şiirsel betimlemeleri getirmişti Yaşar Kemal. Ağrı Dağı - Binboğalar.. efsanelerinde de düşlere açık ufuklar alabildiğine genişti. Şile yaşantısında (Al Gözüm Seyreyle Salih, bkz: Cumhuriyet, Rauf Mutluay, 1 Aralık 1977), Menekşe gecekondularında artık esrarengiz, bilinmez şeyler yok. Ama birimleriyle boyutlarını elden kaçırmadan tutmak isteyen Yaşar Kemal, destan abartılarıyla masal motiflerini buralarda da yaşatmak istiyor, hatası açık. Anlattığı herşey; gerçeği, toplumsal - psikolojik gerçeği zorluyor, yıkıp geçiyor bütün sayfalarda. Ölçü tanımaz bir lâf kalabalığıyla canının istediği heryere götürüp kişilerini - kimin gözüyle olduğu belli edilmeden - en ince ayrıntılarına kadar betimletmeye girişiyor. İlk sayfada işlenen cinayetin suçlusu, son sayfaya kadar yakalanmıyor o daracık çevrede. Araya neler girmiyor ki: Yunuslara âşık Selim Balıkçı, hastanede birkaç kez görüp tutulduğu sarı kıza kuracağı evin düşü, kılıç avı (tenezzül eder mi E. Hemingway'in sonucuna bizim Yaşar Kemal'imiz? Son anda kestirir ipi Selim Balıkçı'ya, şövalyece), Menekşe kahvesindeki kamuoyu,.. Selim Balıkçı'nın korkusundan ona saldıran Zeynep (onun kent içindeki sonsuz kaçış karabasanı, Zühre Paşalı, Ahmet çocuk, Dursun Kemal, basında katil Zeynel mitosu..), barbunya avcılığı, deniz tasvirleri, ...Ne desem gereksiz, dayanılmaz bir malzeme yükü. Boynu kesik mandadan Vasili ve Kör Agop hikâyelerine kadar. Karışık, tutarsız, ölçülerini yitirmiş, abartılı, gerçeksiz, inandırıcılığını unutmuş bir anlatı kalabalığı. Okuyan görecek. Ama benim duyduğum yerinme hüzünlerini acaba kaç kişi yürekten yaşayacak. Silkip atmak, birkaç kesici sözün ağzında sonucu ufalayıvermek kolay; çoklarının yaptığı gibi, hiç de hüzün duymadan.

1978'İN ROMANLARI

● Kendisine yazılmış mektuplar bugünlerde kitaplaştığı için (Sander Y.) Kemal Tahir'in ilk eşi olduğu artık herkesçe duyulmuş olan Fatma İrfan Serhan'ın ilk okuduğum romanı **Marziye** olmadı; biraz aşağıda değineceğim gibi geçen yılki Sedat Simavi Vakfı edebiyat yarışmasına katılmış **Karagöl**'ü, pelür kâğıda yazılı daktilosundan izlemiştim (Hürriyet Yayınları, Şubat 1979, 288 s. 50 L.) **Marziye** (Sander Yayınları, Ocak 1979, 456 s. 60 L.), hastalıklı kocasıyla çocuklarının doğal kurtuluşu için ölümüne uğraşan bir Anadolu köy kadınının yaşam savaşını ustalıkla yansıtıyor. Önce yoklukla, sonra kendisini sömüren öz babasıyla çekişen Marziye - bu sağlıklı, iştahlı, tutkulu, sıcak kadın - kendisi de bedelini sömürerek toprak ve mülkiyet çatışmasında hep öne geçmeye çalışıyor. Köylülükten küçük toprak burjuvazisine giden yolda çeşitli aşamalar; bu arada öğrenme oportünizmi ve fırsatı bulunmuş bir cinsel ilişki. Sonunda işçilik çizgisine bireysel bir kurtuluşla kayan Ahmet... Arada köy yazarlarımızın arasıra ustalıkla yaklaştıkları karşılıklı istekler karmaşası Emirayşe ile Yörük gibi. Eserini damıtarak bekletmiş bir yazı emekçisinin başarılı ve sürükleyici romanı. Ne var ki örgüsü yeterince geniş bir toplumsal kesite dayanmadığından tekillik damgası taşıyor. Kahramanının adını taşıyışından belli (tıpkı eski tragedyalar gibi herşey Marziye'nin çevresinde dolandığı için: Konu bütünlüğü; Üç Birlik Kuralı'ndan Türkiye Yazıları'nın 29. sayısında Ahmet Telli'nin kısa değinisi, başka yankı yok. Ağustos 1979)

● **Karagöl**, de; Marziye gibi tutkulu, çalışkan, pinti, hesaplı, yorulmaz bir alışveriş adamının; Gâvurdağlı Demir Bey'in askerlik dönüşü giriştiği ilk çalışma biçiminden yola çıkıp bir kasaba zengini oluşuna doğru ömür çizgisini veriyor. Burada Fatma İrfan Serhan, Türk köylüsünün yaşama özleminde bulunduğu gelişim düşlerini, çok ustaca bir aşamalar dizisiyle canlandırıyor. Yalnızca paraya güvenen kimsesiz bir garipin hiç tanımadığı bir kasabaya yerleşmesi, tatlı dil güler yüz ölçüsüyle tutun-

ması, ufaktan ufağa yeni girişimlere yüreklenmesi, köy yerinde cinsel ilişkiler kolaylığı (Emeti), sadık köy çocuğunun ilerde ağa olmaya doğru birikecek bağlanış tamamlığı (Ali), Demir Bey'in kent özlemi ve yarattığı biçimle ters düşüşü, para tutkusunun gittikçe artışı, faizcilik - borsa işlemleri - mal kapatma avantaları... sonuçta gerçekten güzel bir sürpriz. Köküne bağlı kişinin hiç olmazsa emek ve çalışma ürününü onurla koruma içgüdüsü. Çok rastlanmıştır, inanılır. Konuşturmalar ustaca, 1930 - 1940 döneminin başarılı bir panoraması, köy - kasaba plânında. Pek yapılmamıştı bizde.

● Demir Özlü, **«Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları»** adlı romanında açık itiraflar ve anılara dayalı gerçek izlenimler yönteminde (Derinlik Yayınları, Şubat 1979, 176 s. 40 L.). Okunuşu kolay, ilgi çekici, içtenlikli, doğru, eleştirilerle dolu, inandırıcı bir anlatı. Edebiyat Cephesi'nin iki ayrı sayısında, imzalarını henüz tanımamış olduğum iki ayrı yazarın dikkatleri var: Kemal Bey, sayı 2, 16 - 31 Mart 1979; Yusuf Ali, sayı 6, 16 - 31 Mart. «Hem proteleryadan yana örgütlerle (?, hâlâ öyle mi sanıyoruz?) ilişki kuran, hem burjuva kadınların» eteği dibinde dolaşan genç bir aydının (ona benzeyen hepsinin) aydınlatıcı geçmişi. Severek okuduğum bir kitap.

● Gönül Ayda (Adile Ayda'nın kızı olduğu için) Pultar'ın ilk romanı **Dünya Bir Atlıkarınca,** Şubatta Ok Yayınları arasında çıktı (352 s. 40 L.). Yetenekli ve iç derinliklerine dikkatli, uyanık bir kadın yazarımızın ustalıklar taşıyan, acemiliklerden de kurtulamamış hızlı eseri. Onu tanıtan satırlarda dostum Mehmet H. Doğan, kapak içi yazısının gereksizliklerine dokunmadan edemedi: «Kitapta Gönül Pultar'ın yaşam öyküsü verilirken, İstanbul'da kuşaktan kuşağa aydın yetiştirmiş bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi» sözlerine takılıyordu. (Milliyet Sanat Dergisi 338, 8 Ekim 1979). «Ne ilgisi var yani şimdi bunun romanla?» diyordu. Var ilgisi kardeşçiğim. Sadri Maksudi Arsal'ın torunu ve Adile Ayda'nın kızı Gönül Pultar, çeşitli başkentlerde (!) geçen çocukluğunu, Paris ilkokulunu, Lahey Lisesini, Belgrat Üniversitesinde geçen gençliğinin Boğaziçi Üniversitesinde tamamlanan yıllarını anlatırken.. kendi kuşağının içtenliğini dile geti-

riyor, belli bir özgürlük dilimini kullanıyor. Buna karşılık Cumhuriyet Senatosunda cinsel eğitimin gereksizliğini savunan anası Adile Ayda; Hisar dergisinin 1979 Mart sayısında kızını yargılıyor, onun yazdığı eserden ötürü kendisinin ve eşinin duyduğu utancı anlatıyordu (259: Kadın Yazarlar ve Müstehcen). Yılın ilginç - başarı bakımından değil getirdiği malzeme bakımından değişik - romanlarından biri bu. Bir kez daha yazılmasını öneren Mehmet H. Doğan'ın düşüncesi gerçekleşmez doğrudan; bir otobiyografi malzemesi, ilk eserlerde toptan, sonraki kitaplarda esere yedirilirek uygun dozlarda kullanılır. Daha iyisini bekleten bir başlangıç bu, bekliyeceğiz doğallıkla.

● Adalet Ağaoğlu'nun **Bir Düğün Gecesi** ise, kusursuz bir başarı doruğunda geldi (Remzi Kitabevi, Mart 1979, 320 s. 50 L.). Bir süredir kendini - çeşitli türlerde - süreklilikle aşan Adalet Ağaoğlu, yalnızca konuşmalarla olayları anlatabildiği oyun türünden, iç derinlikleri değişik yöntemlerle yansıtmaya elverişli romana geçince, umulmaz bir güzellikler dünyasının anahtarlarını bulmuş görünüyordu. **«Ölmeye Yatmak»**, dönemle hesaplaşmayı öngören toptan bir kitaptı; bazı noktalarıyla eleştirilmekte **«müstahak»**. Onun kişilerinin - değişik dozlarda - yeniden yaşatıldığı **Bir Düğün Gecesi** ise, yurdumuzda şimdiye değin yapılmamış yürekli bir eleştiriler toplamının yoğun birikimini getiriyor. İyi ve güzel şeyleri, çok zaman herkesten önce koklayıp bulan dostum Fethi Naci; daha ilk sayfalarda bana salık vermiş, dikkatimi uyarmıştı efendice (Ayla Kutlu'nun **Kaçış** tefrikalarında olduğu gibi; hakkını teslim ederim her zaman; bu, hem onun, hem benim doğrumuzdur.) Gerçekten tek bir düğün gecesinde Tezel'le Ömer'in bilinç tanıklığı, bize neler getirmiyor ki. Bu sayfaların darlığı, **yılın bu en iyi romanını** eleştirmeye yetmez doğallıkla. Yarattığı olumlu yankıyı, yayımlanmış - ve hiçbir iyi Türk romanı için vaktinde esirgenmemiş - eleştiri toplamıyla anmak yeterli sanırım. Bütün ödüllerin haklı adayı olan Bir **Düğün Gecesi** üzerinde Fethi Naci önemle durdu (Somut; sayısını şu anda hatırlıyamıyorum); ben ayrı bir yazı sundum (Edebiyat Cephesi 4, 1 - 15 Nisan 1979), Mehmet H. Doğan sevinçle eğildi konuya (Milliyet Sanat Dergisi 319, 16 Ni-

san 1979); Yalçın Küçük de «Yağmur Sıcağı»yla birlikte içinde taşıdığı romantik bir tipin koşutluğu açısından inceledi eseri (Edebiyat Cephesi 15, 1 - 15 Ekim 1979). «Ölmeye Yatmak»ın doğal bir uzantısı olan bu aşamanın, bize olgun ve doruk eserler getireceğine inanarak kutlarım Adalet Ağaoğlu'nun erişilmez görünüşlü ince başarısını. Herhalde gereğince değerlendirilecektir. Doğal bir olasılık ve haklı bir umuttur bu.

● Hızlı ürünlere adanmış çalışkanlığı söz götürmezse de Selim İleri ise **«Ölüm İlişkileri»**nde nicedir alıştığı dedikodu gerçeklerini kullanma eğiliminde göründü Şüphesiz bir yazın ustalığıyla. Ne var ki bazı gazete sayfalarında alıştığı tutum, yazarlığının has edebiyata ayrılması gereken yetenek emeğini, bilinmeyen şeyleri açıklama tutumuyla garip bir kargaşaya dönüştürmüştü. Herkes soruyordu «O kimmiş, o kimmiş?» diye. Bir roman bu yaşantı ilgisini unutturacak kadar ustaca kurulmalıydı. Bir yazar, edindiği kişisel bilgileri, onları tanınmayacak ama inandıracak ölçüde roman düşüne dönüştürebilmeliydi. Yazar dedikoduya yatkınlık gösterirse, okurların da onu izlemeleri doğal görünür. Bilgi Yayınevinin ürünü olan eser (Nisan 1979, 342 s. 65 L.), roman olmaktan öte, getirdiği özel itiraf ve açıklamalarla ilgi gördü desem yeri. Örgüsü sağlam, atkıları tamam değildi; sonuç yok. Betimlemeler bilinen çevrelerden, yakıştırmalara elverişli. **«Her Gece Bodrum»**un, yapıca ona benzeyen ama roman görünen örgüsü; Selim İleri'ye erken bir ödül getirmişti doğallıkla; bu yola sapınamalıydı derim. Üç kişinin ayrı anlatımı ustaca, başarılı; getirdiği malzeme ise tartışmalı olmalı. Necati Güngör, konuya Türk Dili'nde değindi (335, Ağustos 1979); Ahmet Oktay'ın çok ince ve derin yazısı ise (Birikim 50/51, Nisan - Mayıs 1979), Selim İleri'nin hırçın tepkisini getirdi(Somut, Temmuz). Oktay'ın bir cevabı olacaktır sanırım, belki daha keskin yargılarla. Bu arada İleri, romanının açıklamalarını getiren iki ayrı yazı yayımladı: «Niçin Küçükkentboyluyu Yazıyorum (Türk Dili 334. Temmuz 1979), Roman Yinelemedir (Oluşum, Kasım 1978). **«Ölüm İlişkileri»** ve Selim İleri'nin roman - hikâye dünyası üzerinde yeniden duracak kalemler olacaktır sanırım. Çünkü nice kullanılmamış

okuma notu var elde, ellerde.

● Pınar Kür'ün üçüncü romanı **Asılacak Kadın** (Bilgi Yayınevi, Nisan 1979, 192 s. 50 L.), önce genel bir yadırgı yarattı: Nerden çıkmıştı bu konu ve onu yazma gereği? Kimse tam cevaplıyamadı bunu doğrusu. «Ezilmişliği meslek edinmiş olanlar için» sunusuyla önümüze gelen kitap, bir kesin yargıçın, gizlerine eğilmediği hükümlü bir zavallı kadının, onu kullanmış bir delikanlının değişik anlatımlarından oluşan üçlü bir birikimi getirmek savındaydı. Ne var ki hemen hiçbiri inandırıcı görünmedi, çünkü hepsi ayrı kişilik katılıklarıyla veriliyor, aralarında bir bağıntı kurulamıyordu. Herşey yazarın yapma'sı değerinde, inandırıcılıktan yoksundu. Cinselliği kullanılmış bir kadın ve onu ölüme yollayan iç düğümleriyle dolu bir yargı adamı. Gerekli gereksiz cinsel açıklık ayrıntıları, kişilerin anlatım özelliklerini yansıtma amacındaki bilinçli anlatım bozuklukları, ezilmiş kadını zorunlukla haklı göstermeye çalışan yazarlık eğilimi. Sevmedim bu romanı, inanmadığım için. Oysa örneğin bir filmin, bir hikâyenin ilk başarısı; içindeki herşeyin yalan ve uyduruk olduğunu bildiğimiz halde, gerçektekinden daha fazla etkilemesidir bizi. Televizyonda tekrarlanan **«Bir Teksas Kasabası»**nda Marlon Brando, belki reji gereği bir iki yumruk yemiştir gerçekten, ama o mudur bizi içi içine sığmaz sabırsızca taşkın eden? Okutup inandırmak - ne anlatırsa anlatsın, nasıl söylerse söylesin - bir yazarın ilk erdemi olmalıdır derim. Kitabın hiçbir yankısına rastlamadım, konuşulduğunu bile duymadım.

● Naile Turhan, **«Geri Dönülmeyen Yol»**da, eskiden beri alışık olduğumuz kadın romancılar dünyasını şüphesiz daha inandırıcı ve ayrıntıları daha dikkatli bir ölçüyle - yeniden dalgalandırıyor. Aradağı aşkı ve erkeği bulamadan yaşayan, bulduğu zaman da yitirmeden edemeyen bir duyarlığın - hemen hemen kusursuz - anlatımı (Kendi yayını, Mayıs 1979, 272 s. 50 L.). Leylâ - Nejat - Ferit - Nilüfer.. ilişkileri; varsıl bir dünyanın renkli dokumasında, yalnızca aşkları ve mutluluk paylarını arayan insanların rastlantılar bahtı içinde olumlu - olumsuz sürüp gidiyor. Tatlı, ılık, sevimli, sonucu acı da olsa gerçeğe yakın bir kitap (Ama Türk romanının yazın değeri çizgi-

sinde ayrı bir yerlerde duracak, başka benzerleri gibi; çünkü türü kullanıyor, değerlendirmiyor).

● Naci Girginsoy'un **«Gençlik Çıkmazı»** (Haziran 1979, Yalım Y. İzmit, 138 s. 40 L. İlk romanı, doğumu 1924); öndeyişinde belirttiği gibi içtenlikliyse de belgesel değil. Belgesel olan şey, geneldir, herkesi ilgilendirir, herkesin bilebileceği yaygın gerçeklere dayanır. Özel bir yaşamın özel girintileri ise - acı gerçeklerden bir kesit vermek amacıyla yazılmış apaçık şeyler de olsa - gene de özer kalır temelde. Anlattıklarının doğruluğundan hiç kuşku duymuyorum. Tıpkı romanın son bölümünün, «Mavinin Ölümü» kitabındaki «Annem» hikâyesinin satır satır benzediğinin farkına varmam gibi. İlgiyle izledim, bir Rumeli göç ailesinin Anadolu yazgısındaki gerçeklerini merak ettiğim için. Sıcak ve inandırıcı bir anlatımı var Girginsoy'un; yazma çabasını yürekten kutlarım, bu güçlükler içinde.

● Elime son geçen romanlardan biri - hikâye ve roman ustalığını her zaman dikkatle ve saygıyla izlediğim, ürünlerini hiç kaçırmadığım - Tarık Buğra'nın **«Gençliğim Eyvah»** eseri oldu (23 Ekim 1979 tarihiyle imzalı, Ötüken Y. 438 s. 100 L.). Voltaire'in bir sözünü hatırladım okurken : «Bütün ordulardan daha güçlü tek bir şey vardır Vakti gelen düşünce». Şunun için 1908 değişiminden sonra oluşan aşamaları - neden sonra - değerlendiren bazı bakışlar, yaşayan bir imparatorluğun, özgürlük ve eşitlik sloganlarıyla yıkıldığına inanırlar. Bunun tartışmasını rahmetli Kemal Tahir'le bile yapmıştım. Oysa yıkılması sosyolojik bir determinizme dayalı eski toplumlarda zamansız gibi görünen yeni görüşler, zorunlukla doğmuştur, doğacaktır. Tanzimat'ı da, I. ve II. Meşrutiyeti de Abdülhamit ve imparatorluk açısından - sonradan - değerlendirenler; bu olaylarda hep yanlışlıklar bulmuş, «Ulu Hakan»ları düşüren darbeleri küçümsemişlerdir. Bu bir çeşit anakronizmdir, hatası içinde yatar. Zamanı, onu aşan bir zamanın ölçüsüyle ölçmeye kalkınca, birçok bilimsel yasa bozulup sakarlaşır. Atatürk'ü, 1980'ler Türkiyesinin toplumcu amaçlarıyla yargılamak gibi. Aynı yanılgıya tutucu cephe de düşüyor. Tarık Buğra; 1908'den bugünlere uzanan çizgide Türkiye toplumunu eleştirmeye

girişirken, «İhtiyar» diye andığı (ve özel çizgileri ünlü bir ailenin 1890 doğumlu belli bir kadına bağlanabilecek) kişinin eylemlerinde, bütün olumsuzlukları sergiliyor. Kendi biçemini fazlasıyla zorlayarak, araya romanın gerektirdiği katkıları koyarak (Delikanlı ve Sıdıka). Yapısı anlaşılması kolay bir düzlükte değil eserin; yazarının gururlu çıkışlarını da gizliyemiyor. Bazı otobiyografi ögelerini gizliyemeden gerçek kişilerin özel tiklerine bağlanabilir. «En önemli romanım» sözünü «en iyi romanım» anlamında kullanmamış olmasını dilemem doğaldır. Bir toplumsal yapı - hele devlet kurmadaki olgunlukla Türk tarihinde - hiçbir zaman böylesine küçümsenemez; girişimini haklı bulmuyor, doğru saymıyor, kitapta çok geçen deyişleriyle «acayip bir gurur» gösterisi diye çiziyorum. Tarık Buğra'nın «Küçük Ağa», «İbiş'in Rüyası» gibi eserlerinin sıcaklığından yoksun bir savlar kümesi. Günlerin getirdiği acele bir yorum. Devlete karşı koyan güçler ne kadar hain olurlarsa olsun, bu kadar kolayca roman kişisine dönüştürülemezler. Sevemediğim bir kitap.

● Buna karşılık adını yeni duyduğum bir yazarın, Ayla Kutlu'nun eseri **Kaçış** (Hür Yayınları, Ekim 1979, 248 s. fiyatı konmamış, kapaksız örnek); yılın beklenmez başarılarından birini getiriyor. Milliyet'teki tefrikası sırasında Fethi Naci'nin dost uyarılarıyla ilgilenmiş, bir an önce kitaplaşmasını beklemiştim. Sanırım şu anda hepimiz onu beğenmekte, olumlu ölçülerle değerlendirmekte birleşiyoruz. 1938 Antakya doğumlu yazarın basılı ilk eseri bu. 1960 öncesindeki bir aşkın gerçekliğini, abartılmış ülküler uğrunda acı çeken ve kendilerini eleştirme bilincine erişen aydınların çaresizliğini dile getirmekte umulmaz bir olgunluk taşıyor. Ayhan, Prof. Cahit, Üstün, tutuklular koğuşu, Paris çevresi.. tam ölçüsünde anlatılmış bir roman ustalığında. 196. sayfayı lütfen tekrar tekrar okuyun. Yılın en ilginç roman başarılarından biri; kimbilir ardından daha neler getirir? Ne güzel, güzel bir eserin başarı kanadında sevinmek, onunla gönenmek övünmek, daha iyisini de bekliyebilmek.

● İsmail Âşıkoğlu'nun olduğu söylenen «Öfke Yutulmaz» romanını göremedim.

YILIN HİKÂYE KİTAPLARI

● Yüklü bir toplam yok önümüzde. Ocak 1979 tarihini taşıyan ilk ürün, Yaşar Nabi Nayır'ın **«Sevi Çıkmazı»** adlı derlemesi oldu (9 hikâye, Varlık Yayını, 128 s. 20 L.). Arkakapaktaki satırlarla (Yaşar Nabi'nin 1933'den bu yana yazdığı çok değişik ve psikolojik konulardaki uzun ve kısa öykülerini ilgiyle okuyacaksınız. Bu kitap ilk kez yayınlanıyor), ön iç kapaktaki not birbiriyle çelişkiliydi: «Bu kitabın ilk baskısı 1935'te Ankara'da yapıldı». Dilinin doğruladığı bu yargı, Sayın Nayır'ın 1935'de yayımlandığını bildiğimiz halde elde bulunduramadığımız **«Bu da Bir Hikâyedir»** eserinin tıpkısı mı acaba? Şu anda bilmiyorum, bilmiyorum ama, bazılarım son yılın Varlık sayfalarında gördüğüm bu örnekler, zamanını bir hayli yitirmiş eski usul örneklerden fazla bir değer taşımıyordu. Bununla birlikte, iki Varlık yazarının bu konuyla ilgili yazıları, derginin Nisan - Mayıs sayılarında yer buldu: «Naci Girginsoy, Varlık 859; Muhtar Körükçü, Varlık 860. Başka sanatçıların, kendisinden üstün gördüğü ürünlerini, hiçbir kıskançlığa ve hasete kapılmadan yayımlamakla övünç duyduğunu televizyon ekranında içtenlikle açıklayan Sayın Nayır, yazılmış bir birikimin kitaplaşmasının da yararına inanmış olmalı. Gerçekten öyledir. Dergi ve gazete sayfalarında dağınık ve karmakarışık öyle değerler kalmıştır ki; hiç olmazsa bir yayıncı bu kusurdan arınmalı.

● Naci Girginsoy'un ilk hikâye derlemesi **«Mavinin Ölümü»** ise adamakıllı yüklü bir birikim. İlk kez bir araya getirilmiş bu otuz bir hikâye, onun yazma inadının, çabasının, emeğinin, dikkatinin olumlu bir sunusu. (Varlık Yayınları, Nisan 1979, 208 s. 25 L.). **Gençlik Çıkmazı** romanıyla çeşitli koşul ve anların koşutluğunu taşıyan bu gerçek hikâyelerde Girginsoy, antenleri geniş bir dünyaya açık sanatçı duyarlığının çok çeşitli örneklerini getiriyor. Ertelenmiş yaşamaların dar çağlarını, insan ruhunun içlerinde biriktirilmiş sayısız özlemleri inandırıcı bir etkililikle anlatıyor. Uzun süre cebimde - evet bir cep kitabı boyunda hâlâ Varlık kitapları - taşıyıp ancak yakın gözlüğümü yanımda bulundurduğum zamanlarda okuyabil-

diğim bu hikâyeler, hikâyeden de fazla bir şey. Şimdilerde unuttuğumuz Maksim Gorki etkisi gibi, doğrudan doğruya yaşamın sıcaklığını, gücünü taşıyorlar. (Muhtar Körükçü'nün Varlık'ın 863. sayısında Ağustos 1979; Sadık Güçlüol imzasının Varlık'ın aynı sayısıyla Edebiyat Cephesinin 8. sindeki yazılarını not etmiştim kitabın fişine). Gerçekliği çok belirgin özel adların anılma saygısına ayrılmış ürünlerin zedelediği bir yazarlık tutumunu da eleştirmeden geçmemeliyim, Hikâye bir anıya, gerçek bir kişiye, bilinen bir olaya da dayansa; gene de hikâye olabilmeli, sağa sola selâm sarkıtmayı görev edinmemeli.

● Necati Cumalı'nın - öyküler - nitelemesiyle yayımlanan **Revizyonist** eserine ilk tepki bir okur mektubuyla geldi (Milliyet Sanat Dergisi 340, 22 Ekim 1979, Ramis Dara - Manisa - Öykü ve Öykü Dışı - Okurdan Yankılar, arka kapak içi). Sonra 22 Ekim 1979'daki TV açık oturumunda Edgü, Apaydın, Özkırımlı gibi meslekdaşlarından eleştiriler duydu. Gerçekten ben de ilk okumaların verdiği etkiyle fişine şöyle yazmışım: «Cumalı'nın hikâye izlenimleri». Tıpkı Necatigil'in «Şiir uçları»,demesi gibi. Bir küçümseme mi, değerbilmezlik mi bu? Hayır. Türlerin karışımından ileri gelen birim - boyut tutarlılığı gereği, doğal eleştiri. Kendi hesabıma çok zevk duyarak, öğrenerek, uyanarak, ilgi duyarak, dikkat kesilerek, özdeşleşerek okuduğum kitaplardan biri oldu bu. Ama hikâye, hayır. Hikâye değildi çoğunluğu. Aslında yazıların başlıkları bile belli ediyordu hikâye olmadıklarını: Kimi tatlı gezi dikkatleri, kimi yabancı iklimler izlenimleri, kimi içsel derinlikler yoğunluğu, kimi unutulmaz etkiler damıtımı. Şüphesiz çok usta - ve tekrarla ulaşılan - bir yalınlık gücü - gözlemler zenginliği. Cumalı'nın yeni bir ikramı bize; karışık bir bayram şekeri tabağı gibi.

● Aradığım hikâye inceliklerini, her anlatıda bulunması gereken iç derinliklerini, hepimizin görür gibi olduğu kişilerdeki özel dramları, büyük kentin dokumasına karışmış Anadolu insanlarının kendilerine özgü özlemleriyle atılım korkularını, insanların birbirine kapanmış kepenkler ardında kotarılmış bencilliklerini..., ince dikkatler gözlemiyle Tomris Uyar'ın **Yürekte Bukağı** kitabında bulduğumu sanıyorum. Bazı yazarların anlattıkları, damı-

tılmış içkiler gibidir; bazılarınınki köpürtülmüş fıçı birikimleri. Tomris Uyar; şimdiye değin damıtılmış incelikler, okuyunca bilincine ve güzelliğine ulaştığımız insan dramları getirdi; yazık ki şanssızdı, değerlendirilemedi gereğince ve vaktinde. Bu kez, umarım; umarım ki (en azından bir başka yetenekle birlikte) onurlandırılıp okur karşısına bir yankının gücüyle ulaştırılacaktır. Aslında tek başına elde ettiği özel bir başarının sahibidir. o; el yordamıyla da olsa kendi yolunda kendisi kalarak bugünün başarısına gelmiştir. Özentisi varsa da kendine özgü kılabilmiştir öykü yaşamlarını. Birçok kez yazılmışçasına kusursuz bir yapıya dönüştürülmüş hikâyelerini okurken, bir dala bu kadar emek vermiş kişinin özel başarı kokusunu duyuyorum (Okar Yayınları, Temmuz 1979, 120 s. 25 L.). **Yürekte Bukağı,** yılın iyi birikimlerinden biri, başta olanlarından ilki, belki de birincisi (Bu benim özel yargımdır. yüklenirim sorumluluğunu; hakkı olan değer yargısıyla birlikte).

● Türkiye gerçeklerinden sağlam görüntüler taşıdığını bildiğim emekçi yazar Talip Apaydın'ın hikâye kitabını (dergi notlarından öğrendiğime göre: **Yolun Kıyısındaki Adam,** Cem Yayınları, 176 s. 40 L.); yayımlandığını işittiğim Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun derlemesini **(Eller,** 112 s. 35 L.); Haydar Koyunoğlu'nun ikinci kitabı olduğunu sandığım ürün devşirimini **(Gülüşün Kurtuluşu,** Okar Y. 104 s. 25 L.); Abdullah Nefes'e ait olduğu belirtilen **Sürgün'ü** (Ar Yayınları, Ankara 79, 166 s. 35 L. bkz: Emel Göçen Türk Dili 334, Temmuz 1979); Garo Alagöz imzalı olduğu belirtilen **Sıcak Yazın Getirdiği** hikâyeler kitabını; Turan Altuntaş'ın hikâye kitabı olduğu anılan **Reis Öldü**'yü.. daha bunun gibi varlığından haberli olamadığım nice derlemeyi görememiş olmakla yerinmeliyim. Ama ne var ki İstanbul'da bir semtten bir semte gitmek bile olanaksızken.. bir yılın bütün ürünlerini izlemiş olmak savında bulunmamam doğaldır. «Gün ola, harman ola!».

SONUÇLARDA İZLENİMLER

● Umulanın tersine, belki de gereksizce ve küçük ölçülerde arttırıldığı için, ödüllerle armağanlar hemen

hiçbir etki yaratmıyor toplumda; toplum, edebiyata sırtını dönmüş olduğu için.

● Yeni eserlerle toplamlarını çoğaltanlara karşı; damıtılmış, bekletilmiş ilk eserleriyle ortaya çıkanlar daha başarılı.

● Kampların ayrılışı kesin. Sanatın gerçek değerlerini koruyan ilerici cephenin karşısında (olabildiği ölçüde doğallıkla), yapma ve düzmece nitelemelerle tutucu kümelenişler yalancı başarılar sürüyor ortaya. Ne var ki iki cephenin de sunuları halkın aynasında hemen aynı görüntü boyutlarında.

● Kendi kendimize böbürlenmemiz bir yana, batıya çevrilen eserlerin kapı aydınlıklarını fazla büyümsememek gerek; daha dünyaca onaylanmış tek bir ödül kazanılamadı. Bir kişinin çevresinde yankılanan halkalar, unutmayalım ki onun ilk başarı aşamasının izlenimlerine bağlıdır. Ötekiler de ilk izlenimler. Destekleyici okur alışları olmadığı sürece, hep kısa haberler diye okuyacağız bu gibi çeviri ilgilerini.

● Büyük gazetelerin - kâğıt kolaylıklarından ötürü - yürüttükleri yayın furyası dışında, sanat eserlerine fırsat hazırlayabilecek olanaklar gittikçe kısıntılı gibi görünüyor.

● Güçlü ve ünlü yazarların - ne olduğu belirsiz - yarışma ödüllerine saygınlık tanımaları; değer yargılarını karıştırıcı bir kalabalığa götürüyor okuru; hepsi gittikçe etkisizleşiyor.

● Edebiyat sosyolojisinin gerektirdiği iletişim ve örgütlenme, gittikçe yitiriyor değerini; yayınevleri ilgisiz, eleştirmenler suskun, okurlar habersiz, gazeteler kayıtsız, tanıtma yazıları vakitsiz ve yetersiz. Diyalog kopukluğu var.

● Sanat dergilerindeki duyurular etkisiz doğallıkla; binlerle sayılan okurların kaçyüzü etkilenir ki paralı çerçevelerden. Gazete sayfalarındaki reklâmlar geçersiz ve yürürlükte değil.

● İnanılmaz yaşam pahalılığına karşın en tanınmış ödüller on biner liralık komik saplantılara demir atmış durumda; neye yarar? Üstelik o kadar çoğaldıktan, varlıklarıyla birbirinin yankısını sildikten sonra!

● Yazar örgütlenmeleri - başlangıçtaki coşkunun yarattığı yanılgıyla - yanlış ve kalabalık; kime karşı olduğu belli değil, yürütme güçlerinden yardım diler durumda. TV karşısındaki ilk gösteri halk gözünde fiyasko.

● Gazete günü, gene edebiyata darılmış durumda; kısa tanıtma yazıları ve okumasız değerlendirmeler, ışık getirmiyor okuyuculara. Yankısız ortam.

● Dergiler kendi savunularında yapayalnız; hepsi, birer durgun yazı demeti sunuyor ilgilenenlere; onlar da ilgilenmez oluyorlar zamanla. Günü izliyemiyor dergiler; dosya gelirleriyle idare ediyorlar.

● Gene de birkaç güzel eser birikimindeki emeğin zaferi, yansıyor edebiyata; bir yıl dediğiniz nedir ki? Üstelik sanat ömründe. Yaşıyacağımız dönem ne olursa olsun, güzel ve başarılı edebiyat ürünlerine açıktır kapılarımız: «Bu umut bizim!».

14 Kasım 1979

1979 SONLARINDA ŞİİRİMİZ

Muzaffer UYGUNER

— Sonsuz karlar yağan bir ülkede şiir yazmak
Sonsuz ağustoslarla nişanlı —

Halim Uğurlu

Bir kaç yıldan bu yana yazdığımız bu yazılar, uzun bir hazırlığı zorunlu kılmaktadır. Antenler, sürekli olarak açık bulunacak; dergilerde yayımlanan şiirler izlenecek, kimin şiir kitabı çıktığı araştırılacak ve sonra da sağlanacak. Büyük kentlerin dışında olmanın bazı yararları olmakla birlikte yayımları izleyip satınalabilmek olanağı vermemesi bakımından da zararları bulunmaktadır. Bazı dostlarımızın ve bu arada Remzi İnanç'ın yardımları ile bazı kitapları ve dergileri edinme olanağını sağlayabiliyorum. Bu nedenle, bazı kitaplardan burada sözedilmemişse, bu kitabın, bu yollarla dahi edinilemediği kabul edilmelidir.

Bu yazıların hazırlanmasında bu zorluğun yanında, yapılacak değerlendirmelerdeki zorluğu da yabana atmamak gerekir. Seçilen şiir gerçekten başarılı bir ürün müdür? Yoksa o anda öyle mi görülmüştür? Kitaplar ile ilgili yargılar gerçeği ne ölçüde yansıtmaktadır? Bütün bu noktalar önemli ve o ölçüde yanılgılara yol açan hususlardır. Vargılarımız ve yargılarımız hatalı, noksan, ters ve gerçeğe aykırı da olsa bize göre bir değerlendirmedir. Özellikle şiir karşısında herkesin davranışı, algısı değişiktir. Bu değişik kavrayışlardan biri de bizimki demektir. Çoğunluğun bizim vargılarımıza ya da yargılarımıza katılması sözkonusu olamaz elbette. Bir yıllık bir dönemin (1 Kasım 1978 - 31 Ekim 1979) tam ve kusursuz değerlen-

dirilmesini yapmak çok güç. Bu güçlük karşısında Halim Uğurlu'nun **Kan Su Kesince** adlı kitabındaki dizeleri en başa yazmak gereğini duydum.

Dönem içinde, şiirimiz, büyük ayrılıklar göstermemiştir eski dönemlerden, Bilinen ozanların yanında yeni bazı adlar da görülmüştür. İki üç yıl önceki dönemlerde bol bol görülen söylev şiirlere pek az rastlanır olmuştur. Şiir yazanlar, şiirin de kendi kuralları bulunduğu ve şiirin bu kurallara uygun olarak yazılması gerektiği bilincine varmış görünmektedirler. Şiirin bir kentsoylu uğraşı olduğunu söyleyenler olduğu gibi şiirin (ve sanatın) bir propaganda aracı olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Bunların doğru ya da yanlış olduğunu burada tartışacak değiliz. Mehmet Salihoğlu'nun dediği gibi, «bir düşünceyi bir eleştiri konusu değil de yalnız inanç konusu olarak almak» doğru olmamak gerekir (Ankara Sanat, sayı 159). Şiir, şiir olarak yazılmışsa değerlidir. İçindeki düşünce, olsa olsa, o düşüncenin yayılması incelenirken üzerinde durulacak bir hususdur. Böyle bir inceleme ya da araştırma yapılırken o şiir (ya da şiirler) de ele alınabilir.

Olaylar

Dönem içinde şiirle ilgili olayları, günlerin akışı içinde ve özet olarak belirtmek istiyorum. Dergilerin taranması sonunda ortaya çıkan bu özet, elbette, kendimize göredir. Anılması gereken ya da anılması gereksiz bulunan olaylar vardır.

— Dönem başlarında, Ankara Aydınlar Ocağı, «Yahya Kemal'de şiir ve İdeoloji» konusunda bir açık oturum düzenlemiştir. Yavuz Bülent Bakiler yönetimindeki bu açık oturuma Mehmet Çınarlı, Yahya Akengin, Mehmet Akif İnan ve Mehmet Doğan katılmışlardır.

— 30 Kasım 1978 tarihinde, Rüştü Şardağ'ın kırkıncı sanat yılı İzmir'de yapılan bir törenle kutlanmıştır.

— Talât Sait Halman, Amerikan Şiir Derneği'ne üye seçilmiştir. Bu seçim pek kolay olan bir olay değildir. Halman, PEN Club başkanlığına da aday olmuş ise de, çeşitli nedenlerle bu seçimi kazanamamıştır. Sanırım, bu

başarısızlıkta Hükûmetin de ilgisizliğinin rolü büyüktür.

— Kıbrıslı sanatçılar da örgütlenme yoluna gitmiş ve Kıbrıs Çağdaş Sanatçılar Derneği'ni kurmuşlardır.

— Nermin Menemencioğlu'nun düzenlediği Türk Şiiri Antolojisi (**Turkish Verse**), Penguin Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Çeşitli çevirmenlerin şiir çevirilerini toplayan kitap hakkında dergilerimizde epeyce yazı yayımlandı. Bunların bazıları olumlu, bazıları da olumsuzdu. Şu ozan alındı da şu neden alınmadı, şunların da alınması gerekirdi gibi bazı değerlendirmeler de yapıldı. İstanbul kitapçılarında 445 liraya satılan kitabın önemi, Türk şiirini İngilizce olarak topluca dünya kamuoyuna sunmasıdır. Hiçbir seçginin tem ve kusursuz olması düşünülemez. Bu seçgiye girmesi gerekli görülen ozanlardan da yapılacak çevirilerle yeni bir seçgi düzenleyip yayım olanağı sağlamak en olumlu yoldur. Sözgelişi, Europe dergisi çeşitli ulusların şiiri için özel sayılar düzenlemiştir bugünedek. Bunların arasında Ermeni şiiri bile vardır da Türk şiiri yoktur. Böyle bir girişim yapılmalı ve böyle bir özel sayının yayımı sağlanmalıdır, diye düşünüyorum.

— Kayseri'de yayımlanan **Hakimiyet Sanat**, yayınına bir süre ara vermişti. Dönem içinde, değişik bir boyutla yeniden yayımlanmağa başladı. Bunun gibi, İzmir'de yayımlanan **Dönemeç** de yayımına ara vermişti. Ekim 1979 ayından başlayarak yeniden yayın dünyamıza katıldı.

— Dönem içinde, dilimizden başka dillere yapılan şiir çevirilerine de yer veren ve çeviri şiirler de yayımlayan **Çeviri** adlı bir dergi yayımlanmağa başlandı. Kültür Bakanlığı tarafından dört ayda bir yayımlanan derginin birinci sayısı Eylül 1979 tarihlidir. Yeni Hükûmet döneminde de yayınını sürdüreceğini umarız.

1979 başından başlayarak aylık olarak **Yusufcuk** ve **Somut** dergileri de yayımlanmağa başladı. İlk sayfalarını yalnızca şiire ve şiir sorunlarına dönük yazılara ayırmaktadır. Somut ise 8 - 9 uncu sayılarını yeni sanatçılara ayırmış ve büyük bölümünde genç ozanların şiirlerine yer vermiştir.

— Türk Halk Ozanları ve Destanları Kaynakçası adlı bir **kitap** yayınlanmıştır. Türker Acaroğlu ile Fırat Ozan

tarafından düzenlenen bu kaynakçanın önemli bir yayın olduğunu belirtmek isterim.

Ölümler

Dönem içinde bazı ozanların dünyamızdan geçtiği bilinmektedir. Bunlardan saptayabildiklerimiz şunlardır:

— 13 Aralık 1978 tarihinde Yetik Ozan (Turgut Günay) ölmüştür. 1942 yılında Soma'da doğan Günay, DTCF'nin edebiyat bölümü mezunudur.

— Vehbi Cem Aşkun, 8 Ocak 1979 tarihinde Eskişehir'de ölmüştür. 11 Temmuz 1909 tarihinde Sıvas'da doğan Aşkun, uzun yıllar öğretmenlik yapmış, şiir kitapları yanında inceleme ve araştırma kitapları da yayınlamıştır.

— Niyazi Akıncıoğlu da 1 Şubat 1979 tarihinde ölmüştür. 1916 yılında Bursa'da doğan Akıncıoğlu, 1940 toplumcu kuşağı içinde yer almıştır. Son zamanlarında şiirle ilgisi azalan ozan, avukatlık yapmaktaydı.

— 12 Şubat 1979 tarihinde, İzmir'deki Dönemeç dergisinin de kurucularından olan Ali Rıza Ertan ölmüştür. Şiirleri ile dikkati çeken ve öğretmenlik yapan Ertan'ın şiir kitapları da vardır.

— Son yıllarında rübâi biçimine gönül veren Azmi Güleç de 21 Şubat 1979 tarihinde ölmüştür. 1924 yılında İstanbul'da doğan Güleç, Kemaliyeli bir aileden gelmektedir. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunudur. Şiirleri beş kitapta toplanmıştı.

— 20 Ağustos 1979 tarihinde de Ömer Faruk Toprak yaşamını yitirmiştir. 1920 doğumlu olan Toprak, 1940 toplumcu kuşağının içinde yer alır ve çıkardığı dergilerle o kuşağın soluk almasını sağlamıştır. Uzun süre Petrol Ofis'de çalışmış olan Toprak'ın şiir kitapları yanında öykü kitapları ve romanı da bulunmaktadır.

— 13 Eylül 1979 tarihinde, Ceyhun Can, Adana'da öldürülmüştür. 1940 yılında Kozan'da doğan Can, avukatlık yapıyor ve bir partinin yöneticisi bulunuyordu.

— Eğitimci ve öğretmen Cezmi Tahir Berktin de 14 Ekim 1979 günü Ankara'da ölmüştür.

Not: bu yazı yazıldıktan sonra, 8 Kasım 1979 tarihinde Nevzet Üstün'ün öldüğü öğrenilmiştir.

Yeni adlar

Dönem içinde, bir çok derginin şiirden çok öykü yayımlamaya yönelmesine karşın gene de şiir toplamı önemli bir sayıya varır. Somut gibi bazı dergiler ise şiire önemli bir bölüm ayırmıştır. Bu ortam içinde, dergilerimizde bazı yeni adların yer aldığı gözlemlenmiştir, izlediğimiz şiirlerinden bazı genç imzaların dikkatimizi çektiğini belirtmek isteriz. Çeşitli dergilerden saptadığımız bu adları, bir sıralamaya gerek görmeden, anıyoruz burada :

Yusuf Alper, Emin Tolunay, Hasan Varol, Fengun Özelli, İlkiz Kacur, Güniz Baykam, Hürol Taşdelen, Sezer Ateş, Oğuzhan Akay, Öner Yağcı, Babür Pınar, Gültekin Emre, Haşim Çatış, Tahsin Yiğit, Ramazan Teknikel, Nermin Özpınar, Taner Özmen, Neşe Yaşın.

Bunların bazıları yaşlı da olabilir; ama, imzaları dönem içinde görülmekle böyle bir kümeleme içinde yer verilmiştir. Bu adların, gelecek yıllarda nasıl bir gelişme izleyeceğini birlikte göreceğiz.

Şiir Ödülleri

Dönem içinde bazı kurumlar bazı şiir yarışmaları düzenlemiş ve başarılı bulduklarına armağanlar vermiştir. Bunları anacak değiliz burada. Kitaplara verilen ödülleri belirteceğiz.

Bu yıl Türk Dil Kurumu Ödülü'nü **Kül** adlı kitabı ile İlhan Berk kazanmıştır. Yayımlandığı zaman ele aldığımız ve değerli bulduğumuz bu kitapla ilgili yazımız, ne hikmetse, bugünedek **Varlık**'da sıra beklemektedir.

Çeviri şiir ödülünü de Özdemir İnce'nin Yannis Ritsos'dan yaptığı çevirilerden oluşan **Taşlar, Yinelemeler, Parmaklıklar** adlı kitap kazanmıştır. Bu kitap üzerine bir yazımız ise **Sesimiz** dergisinde yayımlanmıştır.

Türkiye Millî Kültür Vakfı Armağanlarından biri de Yahya Akengi'nin **Çağ Sürgünü** adlı kitabına verilmiştir.

Yeditepe şiir Armağanı ise Refik Durbaş'ın **Çırak Aranıyor** adlı şiir kitabına verilmiştir.

Şiir üzerine yazılar

Sanatçılar ve şiir kitapları üzerine yazılan yazılar dışında, yalnızca şiir için yazılmış yazılardan bazılarını da burada anmak istiyorum.

— Sürrealizm neydi ve Edebiyatımız üzerindeki tesiri ne oldu; Georges Raillord (Çev. İlhan Sezen), Hisar, Ocak - Şubat.

— Şair sultan ve şehzadeler, Yusuf Mardin, Hisar Mart ve Nisan.

— Modern İngiliz ve Amerikan şiiri, Dr. Sevim Kantarcıoğlu, Hisar, Mart ve Nisan.

— «Kelime», Atilla İlhan, Yusufcuk, Ocak.

— Şiirde Yapı, Cahit Külebi, Yusufcuk, Şubat.

— «Göründü Göğün Arabası», Özdemir İnce, Yusufcuk, Şubat.

— Şiirin birimi sözcüklerdir, Cemal Süreya, Yusufcuk, Mayıs.

— Birikim, Cahit Külebi, Yusufcuk, Haziran.

— Neden şiirsiz olmayız, Adalet Ağaoğlu, Yusufcuk, Haziran.

— Şiir üzerine, Suphi Aytimur, Yusufcuk, Haziran.

— Biçem, Cahit Külebi, Yusufcuk, Temmuz.

— Bir şiiri okumak, Bilgin Adalı, Yusufcuk, Eylül.

— Şiirin ne olmadığı, Mehmet H. Doğan, Yusufcuk, Ekim.

— Türk şiirinde ses yinelemeleri üzerine notlar, A. E. Martinsev (Çev. Gültekin Emre), Türkiye Yazıları, Kasım 1978.

— Şiirde ses yinelemeleri üzerine, Hüseyin Yurttaş, Türkiye Yazıları, Aralık 1978.

— Siyasal şiirde yanılgı ve Horoz, H. Yurttaş, Türk. Yaz., Mayıs.

— Şiirde biçimcilik, Rüştü Şardağ, Varlık, Mayıs.

— Şiirsel bir yazı var mıdır, Roland Barthes (Çev. Mehmet Yalçın), Türk Dili, Haziran.

— Yitik dili ararken, Hans M. Enzensberger (Çev. Ülker İnce), Türk Dili, Ağustos.

— Yeni bir çeviri yöntemi, Talât Sait Halman, Türk Dili, Eylül.

— II Yeni ve gerçeküstücülük, Enis Batur, Oluşum, Ağustos - Eylül.

— Günümüz şiirinde ortak simgecilik eğilimi, Erdal Alova, Sanat Emeği, Ocak.

— Saf olmayan bir şiire doğru, Pablo Nerida, Sanat Emeği, Temmuz.

— Şiir ölür mü, Ataol Behramoğlu, Sanat Emeği, Nisan.

Yazıların içeriği üzerinde durmamıza olanak olmadığı gibi eleştirisine girişmek olanağımız hiç yoktur. Burada, bir «tutanak yazmanı»yız yalnızca.

DERGİLERDE ŞİİR

Türkiyemizde yayımlanan bütün dergileri izlediğimiz gibi bir savda değiliz. Bazı dergilerin ise bazı sayılarını edinemedim. İzleyebildiğim dergilerden edindiğim yargıya göre, şiirimiz olumlu bir yolda güvenli adımlarla ilerlemektedir. Ancak, 1979 döneminde, fazlaca başarılı şiir göremediğimizi belirtmek isterim. Dönemin, bir toparlanma ve hız almaya hazırlık dönemi olduğu söylenebilir. Dönem boyunca, çeviri şiirler yayımlanmıştır dergilerimizde. Bunların, eski dönemlere göre sayısal bir niceliğini belirtemeyeceğiz. Yabancı yeni adlar ve yeni çevirmenlere rastladık.

Bu yazıların, nesnel bir değerlendirmeden çok bir saptama niteliğinde olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, gene aynı yöntem içinde kalarak şiirleri belirtmeğe çalışacağız.

Yusufcuk dergisinde Behçet Necatigil'in Söyleriz, Klinik Olaylar (Şubat ve Ağustos), Özcan Yalım'ın Sevgi (Mart), Cahit Külebi'nin Kadınlar - Ülkeler - Denizler (Mayıs), Edip Cansever'in Bir Şiir Yazılırken (Mayıs), Hilmi Yavuz'un Mensucat İşçileri Anlatıyor (Haziran), Sabahattin Kudret Aksal'ın Beyaz (Temmuz), Atilla İlhan'ın Hani Utanmasam (Ağustos) ve Turgut Uyar'ın Çürümemiş (Ekim) adlı şiirlerini anıyoruz.

Hisar dergisinde yayımlanan şiirlerden de Mustafa

Necati Karaer'in Zaman Köprüsü ile «.....» başlıklı şiirlerini (Şubat, Ağustos - Eylül) Sedat Umran'ın Vazgeçemediğim (Mart) Nüzhet Erman'ın Köprülü Hamdi Bey Destanı (Haziran) ve Yahya Akengin'in Söylesem Olmaz (Temmuz) şiirlerinin üzerinde durulması gereken başarılı şiirler olarak belirtiyorum.

Türk Dili'nde yayımlanan şiirler arasından ise, Nurer Uğurlu'nun Şeyh Bedrettin ile ilgili bir düzenlemesinden sandığımız Bursa'da Bir Akşam ile Serez Çarşısında (Aralık, Ağustos), Abdülkadir Budak'ın Şehir (Aralık), Necati Cumalı'nın Şiir, Yitik Kalyon (Şubat, Mart), Edip Cansever'in İçerikler (Şubat), Sabahattin Kudret Aksal'ın Doğa, Atlı (Mart, Temmuz), Gülten Akın'ın İbrahim, Dellocan (Mart, Ekim), Başaran'ın Amos Kalesi (Mart), Metin Eloğlu'nun Menekşelendi Sular (Mayıs), Ali Yüce'nin Sevdalı Sözcükler (Mayıs), Nahit Ulvi Akgün'ün Akşamüstleri (Temmuz), Özdemir İnce'nin Bedrettin (Temmuz), Ahmet Ada'nın Eski Yalı (Temmuz), Suphi Aytimur'un Saatler (Temmuz), Necatigil'in Yanılmacalar (Ağustos) Bilgin Adalı'nın Ne zaman Çıksam Sokağına (Ağustos), Necati Zekeriya'nın Ayrılık (Eylül) ve Bedrettin Aykın'ın Dağ (Ekim) adlı şiirlerini saptamış bulunuyorum.

Kemalist Ülkü dergisinde gördüğümüz şiirlerden de Halim Yağcıoğlu'nun Gül Yağmuru (Ağustos) ve Talât Sait Halman'ın Aşk (Haziran) adlı şiirleri anıyoruz.

Varlık'ta yayımlanan şiirlerden Şinasi Özdenoğlu'nun Bulunur Kurtaracak (Kasım 78), İlhan Demiraslan'ın Sungurlu Yöresinde Gülbana (Aralık), Behçet Necatigil'in Yitik, Bir İstanbullunun Not Defterinden, Kan (Ocak, Şubat, Temmuz), Tahsin Saraç'ın Sevgiyi Varlamak (Şubat), Talât Sait Halman'ın İkiler (Mart), Nahit Ulvi Akgün'ün Eski Koru (Mart), Alâeddin Asna'nın Protesto (Nisan), Dağlarca'nın Yeryüzünü Uyandırmak, Suç Ana (Mayıs, Temmuz), Feriha Aktan'ın Çağrı (Eylül) ve Sabahattin Kudret Aksal'ın Kanaviçe (Eylül) ilginç ve başarılı bulunmuştur.

Ağustos ve Eylül (8 ve 9) sayılarını bir arada yeni yazarlar özel sayısı olarak yayımlayan **Somut** dergisinin bu özel sayısında 78 yeni imza yer almıştır. Bazıları daha

önceleri başka dergilerde de görülen ozanların şiirleri arasında anılacak şiir pek azdır. Burada, bu sayıdan değil de başka sayılardan iki şiiri anacağız. Birincisi Hilmi Yavuz'un Doğunun Geçitleri (Ocak), ikincisi ise Abdülkadir Budak'ın Simge (Şubat) adlı şiirleridir.

Bir süredir yeni bir düzenleme ve içerikle yayımını sürdüren **Sesimiz** dergisinde yayımlanan şiirlerden anacaklarımız da şunlardır: Feriha Aktan'ın Duvar (Kasım), Hüseyin Yurttaş'ın Uzunçalar (Mart), Yusuf Alper'in Acının Yedeğinde (Mart), Ali Yüce'nin Et Koynuma Hoşgeldiniz (Mayıs), Emin Tolunay'ın İki Mevsim (Haziran), Adnan Yücel'in Yokluğun Anısı (Haziran), Ersan Sözer'in Serçi Yalnızlığı (Eylül) ve Hidayet Karakuş'un Gündelik Şarkılar (Eylül) adlı şiirleri.

Ankara Sanat'da yayımlanan şiirlerden de Subutay Hikmet'in Zorluk (Kasım), Özel Arabul'un Yerli Yerinde (Aralık), Talât Sait Halman'ın Üçlem (Şubat), Burhan Günel'in Bana Su Getir (Mayıs) ve Nebahat Çetin'in Tanımadığım Gecelerin Birinde (Haziran) adlı şiiri anıyoruz.

Hareket'ten Mustafa Miyasoğlu'nun Ay Doğuyor adlı şiiri anılmalıdır.

Mavera'dan ise Cahit Zarifoğlu'nun Korku ve Yakarış (Aralık) ve Mehmet Ragıp Karcı'nın Yeni Bir Sevda Süleymanı (Eylül) adlı şiirleri üzerinde durmuş bulunuyoruz.

Sanat Emeği'nde yayımlanan şiirlerden Ruhi Su'nun Irmak (Mayıs), Ali Yüce'nin Benim Babam, Mehmedin Babası (Ağustos), Ozan Telli'nin Bin Babalı Bebe (Ağustos), Yaşar Miraç'ın Unutma Beni (Mart), Özdemir İnce'nin Korku Ne (Ekim) ve Apaydın'ın Bizim Kuşak (Ekim) altını çizdiğimiz şiirlerdir.

Türkiye Yazıları'nın ozanlarından belirteceğimiz şiirler ise şunlar: Nurullah Can, Su (Kasım) ve Mert Başat'ın İdris (Aralık), Talip Apaydın'ın Durup Bakınca (Mart), Azer Yaran'ın İdam, Rapor (Mart Ekim), Ahmet Telli'nin Şiirime Dair, Ve Zulüm Bitmedi Daha, Bir Sevda Ki (Mart, Nisan, Mayıs), Özdemir İnce'nin Yakarı, Tarih (Mayıs, Haziran), Gülten Akın'ın Telörgüde Sarı Çiğdem (Mayıs), Murtaza Vural'ın Ustası Olacağız (Mayıs),

Metin Altıok'un Yıkıcılar Geldiler (Mayıs), Sannur Sezer'in Ekmek - Tuz - Kitap ve Şeker (Eylül), Necati Zekeriya'nın Âdem ile Havva (Ekim), Osman Baranus'un Gecesefası (Ekim) ve Vecihi Timuroğlu'nun Bir Sürgünün Ezgileri (Ekim).

Oluşum dergisinde yayımlanan şiirlerden ise Ali Püsküllüoğlu'nun İnce Bir Güz Gibi Güz (Kasım), Mehmet Taner'in Uçarı Ot (Aralık), Ahmet Ada'nın Gün Doğsun (Ocak), Enis Batur'un Sabah (Şubat), Adnan Azer'in Günler (Şubat), Hüseyin Peker'in Vitrin (Mart), Ergin Günçe'nin Çocuk Yılı Törenleri Kapanış Söylevi (Nisan), Turgay Gönenç (Nisan), Mehmet Kıyat'ın **Ölüm** Türkü Bilmez (Mayıs), Tahsin Saraç'ın Sevgiyi Görüntüleme (Ağustos / Eylül), Haşim Çatış'ın Güller ve Tabancalar (Ağustos / Eylül), Süreyya Berfe'nin Bir Gün (Ekim) ve Abdülkadir Budak'ın Cesetler (Ekim) adlı şiirleri belirtiyorum burada.

Edebiyat dergisinde yayımlanan şiirlerin üzerinde durduklarımız arasında Turan Koç'un Resim Yapmak (Kasım), Ali Göçer'in Yine Çıkılır Güne (Kasım), Arif Ay'ın Dişliler (Aralık), Turan Koç'un Arkadaşlık Bildirisi (Ocak), Cahit Yeşilyurt'un Dikine (Ocak), Irfan Çevik'in Ayrıntıların Türküsü (Nisan), İbrahim Demirci'nin Anadolu'dan (Nisan), Sezai Uğurlu'nun (Mayıs) ve Kâmil Aydoğan'ın Son (Mayıs) adlı şiirleridir.

Hakimiyet Sanat'tan ise Bedrettin Aykın'ın Yan Yüreğim Yan (Aralık), Kemal Bayrakçi'nın Gülün Yazgısı (Ocak), Osman Serhat Erkekli'nin Söylence (Nisan), Veysel Çolak'ın Bir Soruyla Başlamıştır (Haziran), Abdülkadir Budak'ın Söz (Temmuz), Hüseyin Avni Cinozoğlu'nun Siyah (Eylül) şiirlerini anıyorum burada.

Bütün sayılarını izleyemediğim **Eleştiri** dergisinin ikinci sayısında yayımlanan Refik Durbaş'ın Çaylar Şirketten adlı şiirini başarılı olarak anacağım.

Gene bütün sayılarını göremediğim **Edebiyat Cephesi**'nin ilk sayısında yayımlanan Behçet Necatigil'in Bir Hastalık ve Korku adlı şiiri ile dördüncü sayısında yayımlanan Veysel Çolak'ın Verilmiş Bir Söz İse adlı şiirlerini anmağa değer buldum.

Elime 1, 3 ve 5 inci sayıları geçen **Küçük Dergi**'nin

üçüncü sayısında yayımlanan İlhan Geçer'in Zamana Karşı adlı şiirini anıyorum.

Saçak dergisinden ise Siyami Özel'in Senin Toplumcu Yüzün (Ocak - Şubat - Mart) ve Subutay Hikmet'in Kalık (aynı sayı) adlı şiirlerinin değişik bir tadı vardı.

Bütün bu değişik seslerin ilk bakışta düzensiz gibi görünmesine karşın ortaya gene de bir müzik çıkmakta ve Türk şiiri bu düzenli sesi sürdürüp götürmektedir. Zaman geçtikçe bu düzeni daha iyi ayırt edebiliyoruz. Birbirine yakın seslerin de farkına varıyoruz.

Çeviri şiirler

Dönem boyunca, çeşitli dergilerde çeşitli ulusların şiirlerinden yapılan çeviriler de yayımlandı. Çeviri şiirlere pek ilgisiz görünen Türk Dili dergisinde de çeviri şiirler görüldü. Ayrıca, dönem içinde ilk sayısı yayımlanan Çeviri'nin sayfalarında şiir çevirilerini de izledik.

Çeviri'nin ilk sayısında Turan Oflazoğlu'nun Alman ozanı Hölderlin'den yaptığı Sevgi, Sabahleyin, Diotima, Buonaparte, Günbatımı, Sokrates ile Alkibiades, Ben Çocukken, Empedokles, Akşam Kuruntusu, Umuda, Anımsama, Olgundur Meyveler, Emek ve Şarap, Yüreklendirme adlı şiirlerle Şadan Karadeniz'in William Soutar'dan yaptığı Çocuklar, Ernest Toller'den yaptığı Yaşayanlara ve Fayad Jamis'den yaptığı Yaşam adlı şiir çevirileri yer almıştır.

Derginin bu ilk sayısında Tahsin Saraç'ın Dağlarca'dan Fransızcaya çevirdiği Paris Karanlığında Karaderililerin Sesi, Akdeniz I, III, VIII, XVI ile Necatigil'den yaptığı Solgun Bir Gül Dokununca, Nilüfer, Ses; Grazia Arsan'ın İtalyancaya çevirdiği Oktay Rıfat'dan Farelerle İnsanlar, Son Söz; Melih Cevdet Anday'dan çevirdiği Çok Güzel Şey ve Tahsin Saraç'dan çevirdiği Gök Gök Olan Tanık, Boğuntu, Yarınsızlık adlı şiirler asıllarıyla birlikte yer almıştır.

Hisar'da Maurice Cârem, Hindli Probhjat Kaur, Lamartine'den çeviriler; **Yusufçuk**'da Yannis Ritsos, Léon Paul Fargue, Konstantin Simenov'dan çeviriler; **Türk Dili**'nde Yannis Ritsos, Arnavut ozanlarından Muhammet

Kırveşi, Flora Brovina'dan çeviriler görülmüştür.

Varlık oldukça fazla çeviri şiir yayımlamıştır. Ancak, imzaların yayımında gene hatalar yapılmıştır. Sözgelişi, 856 ncı sayıda Talât Sait Halman'ın çevirdiği Sözler Sığmıyor Sözlere adlı şiirin kimin şiiri olduğunu bilmiyoruz. Bunun gibi aynı sayıda Melike Roman'ın çevirdiği Hiyeroglif, Necati Zekeriya'nın çevirdiği Yanlışlık, Sarayliç'in Hanımına, Postacı Danilo'nun Romanı adlı şiirlerle Vural Yıldırım'ın çevirdiği Umut Çiçekleri, Yontular Götürdüm adlı şiirlerinde kimin olduğunu bilmemize olanak yoktur. Bunların dışında, Romen ozanlarından Victoria Dragu, George Alboia, Tiberius Utan, Emil Botta (bu ozanın çevirilerini Türkçe bilen romen karı koca Poenaru'lar yapmıştır); Yugoslav ozanlarından Vasko Popa, Mirovoy Slaviçek, Miodrag Pavloviç, Mile Nedelkowski, Miroslav Kirleja; Şili ozanı Gabriela Mistral; Macar ozanlarından Eva Toth, Gyula İlles; İsrail ozanlarından Şaul Çernihovski; Fransız ozanlarından Yves Bonnefov, Charles Baudelaire; Amerikan ve İngiliz ozanlarından Clarance Major, Langstone Hugues ve Belçikalı ozan Christian Hubien'dan şiir çevirileri yayımlanmıştır.

Şiir çeviri yayımlamada cömert davranan bir dergi de **Sesimiz**'dir. İngiliz - Amerikan şiirinden Carl Sandburg, Edith Sitwell, Shelley; Çin ozanlarından Schu - King, Dsi Yae; Fransız ozanlarından Louis Aragon İsveç ozanlarından Axel Liffner; Filipin ozanlarından Leonjdas Ve Benesa; Macar ozanlarından Attile Jozsef; Bulgar ozanlarından Damyon Petrov Damyanov, Evtim M. Eftimov, Georgi Konstantinov, Mihail A. Berberov, Nikolay Hristozov, Hristo Çarnayev, Matey L. Şopkin'in çeviri şiirleriyle İna lanzner'in çeviri şiiri yayımlanmıştır.

Mavera'da, Iraklı ozan Hazım Hasan el - Abbas'ın bir şiirinin çevirisi yayımlanmıştır.

Ilgaz'da ise İsveç ozanlarından Karl Vennberg'in iki şiirinin yer aldığı görülmüştür.

Türkiye Yazıları'nda Mao Tse - Tung ile Fransız ozanlarından Gérard de Nerval ve Alain Bosquet'nin şiirleri ile Bulgar ozanı Vaptsarov'un iki şiiri yer almıştır.

Eleştiri'de Bulgar ozanı Lubomir Levçev, Romen ozanlarından Nina Cassian'ın birer şiiri görülmüştür.

Edebiyat Cephesi'nin, görebildiğimiz sayılarında da Edvin Morgan'ın, Yunan ozanlarından Manis Apostolates, Yugoslav ozanlarından Miroslav Kırleja ve İvan Laliç, Bulgar ozanlarından Vaptsarov'un şiirleri izlenebilmiştir.

Saçak dergisinde de André du Bouchet ile M.Ö. XIII Yüzyıl Mısır şiirinden bir çeviri yeralmıştır.

Sanat Emeği'nde ise Bulgar ozanlarından Vasil Karagözov, Hristo Smirnenski, Blenika, Mladen Asaev, Nikola Vaptsarov Hristo Kozlev, Vesselin Hançev, Georgi Cagarov; Kıbrıslı Rum ozanlardan Kostas Grekos, Antis Karakis, Kostas Gleanthus, Eleni Kipriakou, Eli Peanidu, Petros Sofas, Neofitas Taliotis ile Filistinli Mahmut Derviş'in şiirleri görülmüştür.

Oluşum dergisinde yer alan yabancı ozanları ise şöyle belirtebiliriz: Alman ozanlarından Brecht Hans, M. Enzensberger, Hölderlin; Yunan ozanlarından Ritsos; İngiliz - Amerikan ozanlarından Eliot, Dionis Coffin, Jackie Tolley, Robert Graves, Langston Hughes, Mary Coleridge; İtalyan ozanlarından Cesare Pavese; Fransız ozanlarından S. J. Perse, Jacque Prévert ve Polonya ozanlarından Bronislaww Miazgowski.

Edebiyat dergisinde de İngiliz - Amerikan ozanlarından Eliot, William B. Yeats; Fransız ozanlarından Prévert, Guillevic (dergide sayfalar dolusu çevirisi vardır); İtalyan ozanlarından fütürist Giuseppe Ungaretti; Gineli ozan Camara Laye; Rus ozanlarından Maxim Tank, Stepan Schipachev; Suriyeli Nizar Kabbani; Gineli Muhammed Alium Fantur; Nijeryalı Abdülaye Mamani; Tunuslu Ebul Kasım el - Şâbi, Ahmed el - hamisi.

Görülüyor ki, dönem içinde daha çok Avrupa, İngiliz - Amerikan şiirinden çeviriler yapılmıştır. Portekiz, İspanyol, Çek, Danimarka, Norveç, Hollanda şiirlerinden çeviriye rastlanamamıştır. Özellikle de Güney Amerika ozanlarından ve Afrika'nın Müslüman olmayan ülke ozanlarından çeviriler görülmemiştir. Japon şiiri ile Çin dışındaki Uzak Doğu ülkeleri şiiri de çeviri alanı dışında kalmıştır.

Bu yılın Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Yunanlı ozan Odysseus Elitis'den şiir çevirileri **Milliyet Sanat** dergisinde yer almıştır.

Yılın en güzel çevirisi ise **Yazı** dergisinde Eliot'dan Suphi Aytimur'un yaptığı uzun çeviridir.

ŞİİR KİTAPLARI

Dönem içinde kâğıt sıkıntısı büyük boyutlara varmasına karşın, şiir kitabı yayımında pek azalma olmamıştır. Bunun nedeni, bu kitapların kâğıtlarının daha önceden sağlanması olabilir. Bu darlık sürerse, önümüzdeki dönemde şiir kitabı sayısında azalma olacağını düşünmekteyim. Dönem içinde seçgiler, bütün şiirler, şiirler ve çocuklar için şiirler kümelerinde toplanabilecek kitaplar yayımlanmıştır. Bu kümeleme içinde incelemeğe yöneliyorum kitapları.

Seçgiler

İlk olarak, 1976 yılında Yugoslavya'nın Priştine kentinde yayımlanan **Yugoslavya Türk Şiiri** adlı kitap üzerinde durmak istiyorum. Bu döneme kadar elime geçmemiş bu kitapta, Yugoslavya'daki Türkler arasında yetişen ozanların şiirleri toplanmıştır. Kitabı düzenleyen Süreyya Yusuf, yazdığı önsözde, Türklerin şiirinin nasıl geliştiğini, daha önceki dönemleri de gözönünde tutarak, belirtmekte; ozanların sanatına değinmektedir. Süreya Yusuf'un bu önsözü değerli bir yazıdır. Şiirlerin seçildiği bölümde ise ozanların yaşam öyküleri ile kitapları ele alınmıştır. Kitapta Enver Tuzcu, Şükrü Ramo, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, İlhami Emin, Naim Şaban, Nusret Dişo Ülkü, Nimetullah Hafız, Hasan Mercan, Arif Bozacı, Avni Engüllü, Bayram İbrahim, İskender Muzbeğ, Fahri Ali, Altay Suroy, Suat Engüllü'nün şiirleri yer almıştır. Kitap, Yugoslavya'da Türkçe yaşan ozanların olgun bir şiiri bulunduğunu göstermektedir.

Ali Saraçoğlu, «özgürlük savaşımında yaşamlarını yitiren gençlerimizin anısına adanmış» **Sen Hiç Oğul Emzirdin mi Kör Kurşun** adlı şeçgisinde, 1977 yılında haksız yere öldürülen oğlu Mustafa Sacit Saraçoğlu'nun anısına adamıştır bu kitabı. Saraçoğlu, kitabını birkaç bölüme ayırmıştır. «Döken kimler karanlığa bu kanı» bölü-

münde çeşitli ozanlarımızdan ölüm üzerine yazılmış şiirler seçmiştir. «Ölüm icad olmasaydı n'olurdu» bölümünde kendisinin üç şiirini görüyoruz. Oğlunun ölümüyle ilgili birer ağıttır bunlar. Seçginin üçüncü bölümü «Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde» başlığını taşımakta ve Hayyamdan başlayarak günümüzde de yaşayan yabancı ozanlardan meydan okuyan şiirleri içermektedir. «Ecel celâlileri» adlı bölümde de Divan şiirimizden seçmelerle Tevfik Fikret'in Eski Tarih (Tarih-i Kâdim) adlı şiirinden bir bölüm ve Haşim Nezihi Okay'ın Mustafa Saraçoğlu için yazdığı «kitabe» yer almıştır. «Âşıkca» adlı bölümde ise Yunus Emre'den başlayarak halk ozanlarımızdan seçme şiirler bulunmaktadır. «Zalımın yanına kala zulumu» adlı son bölümde ise Saraçoğlu'nun dokuz ve Âşık Daimi'nin iki, Yoksul Cevri'nin üç, Âşık Ahmed'in üç şiiri görülmektedir. Bundan sonra ise oğul Mustafa Sacit'in yazdığı şiirlerle ele geçen anıları ve Erciş yöresinde söylenen maniler yer almıştır. Kitap, bu durumu ile ölüm şiirleri seçgisi olarak değerlendirilebilir ve sanırım her yönüyle (içeriği, düzeni ve baskısı) değerli bir kitaptır.

Asım Bezirci'nin hazırladığı ve Sanat Emeği yayınları arasında yayımladığı **Güneşin Sofrasında Söylenen Türküler** ise Nazım Hikmet'den seçilen şiirleri içermektedir. Bu kitabın hazırlanış amacı, «devrimcilerin düzenlediği toplantılarda, yürüyüşlerde, gecelerde, şenliklerde okunan ya da okunması umulan, başka bir deyişle, politik / ideolojik yanı ağır basan şiirlerin belli başlılarını bir araya getirmek». Bezirci'nin iki sayfalık «sunu»sundan aldığımız bu satırlardan sonra kitaba, Nazım Hikmet'in «Hayatımın ve Şiirimin Hesabatı» adlı yazısı alınmıştır. Kitap, Yurtseverlik ve bağımsızlık, Emekçi halkımız, Kavganuz, Hapislik, Faşizme karşı, Yaşamak üstüne, Barış için, Uluslararası dayanışma bölümlerine ayrılmıştır.

Kayseri'de Erciyes yayınları arasında çıkan **İmece** aslında bir seçgi değil. Kitap, Doğan Ümit Aksel, Zakir Altın, Melih Çuhadar, Zerrin Göksel, Ayhan Güley, İlyas İlhan, Erol Kabal, Nevzat Kırkpınar, Süleyman Kule, Mustafa Öcal, Celâl Özdemir, Hamdi Bilici'nin şiirlerinden oluşmaktadır.

Toplu yapıtlar

Saptayabildiğimize göre, dönem içinde dört toplu yapıt yayımlandı. Bunlar, yayımlanış sırasına göre Haşim Nezihi Okay'ın, Coşkun Ertepınar'ın, İbrahim Minnetoğlu'nun ve Sabahattin Kudret Aksal'ın kitaplarıdır.

Haşim Nezihi Okay'ın kitabı **Ömrümden Yapraklar** adını taşımakta ve bütün şiirlerini içermektedir. 1904 yılında Amasya'da doğan Okay, **Ilgar** (1933) ve **Akşam Şarkıları** (1935) adlı şiir kitaplarını yayımlamıştı. Daha başka inceleme yapıtları da yayımlayan Okay, son yarım yüzyılda yazdıklarını böylece tek kitapta toplamış bulunmaktadır.

Zaman Behçesinde, Coşkun Ertepınar'ın 1975 yılına kadar yayımladığı kitapları ile kitaplarına girmemiş şiirleri içermektedir. Ertepınar 1914 doğumludur ve yaşamı boyunca öğretmenlik yapmış. Millî Eğitim Bakanlığı örgütünde çalışmıştır. 1974 yılından bu yana ise emeklidir. Daha önceleri şiirlerini **Dönülmez Zaman İçin** (1949), **Kaderden Yana** (1956), **Mevsimlerin Ötesinden** (1962), **Şu Dağlar Bizim Dağlar** (1973) adlı kitaplarda toplayan Ertepınar 1973 yılından sonrakileri **Zaman Bahçesinde** bölümünde bir araya getirmiş ve toplu şiirlerine de bu adı koymuştur. Ertepınar, duru bir dille ülkemiz sorunlarına ve insanlarına dönük bir özü şiirleştirmiştir.

Belgelere dayanarak soykütüğüne varıncaya değin yaşam öyküsünü de ekleyerek şiirlerini bir araya getiren kitabına **Sevgiler** adını vermiştir İbrahim Minnetoğlu. 5 Ocak 1920 tarihinde Malatya'da doğan Minnetoğlu, daha önce **İstanbul Fethi Destan Denemesi** (1953), **Kıbrıs Destanı** (1957), **Ağvan** (1960) adlı şiir kitapları yayımlamıştı. **Sevgiler,** bütün şiirlerini içermektedir. Minnetoğlu, son yıllarda biçim denemelerine de girişmiş ve piramitleri andıran bir biçimde ısrar etmiştir. Şiirlerinin odak noktası ülkesi ve ülkenin insanlarıdır.

Sabahattin Kudret Aksal da daha önce yayımladığı şiir kitaplarında yer alan şiirlerinden bazılarını atarak, o kitaplara girmemiş bazı şiirlerini katarak ve kitaplarının yayımından sonra yazdıklarını da bir bölüm yapa-

rak **Şiirler** adlı kitabını yayımladı. 1920 yılında İstanbul'da doğan Aksal, 1938 yılından bu yana şiir yayımlamaktadır. Şiirlerini **Şarkılı Kahve** (1944, 1953, 1962), **Gün ışığı** (1953, 1962), **Duru Gök** (1958), **Elinle** (1962), **Eşik** (1970) ve **Çizgi** (1976) adlı kitaplarında toplamıştı. **Şiirler** adını verdiği toplu kitabında bu kitaplar ayrı bölümler olarak sıralanmış (bazı çıkarmalar yapılmıştır) ve vaktiyle yazılıp da bu kitaplarına girmeyenler **Bir Maviyi Bulmak** bölümünde yer almış; **Çizgi**'den sonra yayımlanıp bugünedek bir kitapta toplanmamış şiirler de **Sürek** adlı bölümde toplanmıştır. Aksal'ın şiiri, dizeleri kırarak da olsa saf şiire ulaşmış bir şiirdir. Şiiri, soyut gibi görünse de insanın yaşam macerasıdır.

Bunlara, 1978 yılında öldürülen Bedrettin Cömert'in bir araya getirilmiş şiirlerini kapsayan **Kalmasın Ellerim Sizlerden Uzak** adlı kitabını da eklemek gerekiyor. Hasan Hüseyin tarafından titiz bir araştırma sonunda derlenen şiirlerden önce mektupları konulmuştur. Kitabın bir bölümünde yayımlanmış şiirler (30 tane), bir bölümünde yayımlanmamış olanlar (11 tane), bir bölümünde adı konulmuş ya da konulmamış olup da yayımlanmamış şiirler (13 tane) ve son bölümünde ise yarım kalmış şiirler (27 tane) yer almıştır.

Çocuklar için şiirler

Ülkemizde, çocuklar için yazılan şiirler de kitaplarda toplanmaktadır elbette. 1979 yılının Dünya Çocuk Yılı olarak kutlanması nedeniyle düzenli bir yayım yapılmıştır diyebiliriz. Yayımlanan kitaplardan bazılarını edinme olanağı bulamadım. Sözgelimi, ABeCe yayınları arasında çıktığını saptadığım Refik Durbaş'ın **Denizler Sincabı,** Medenî Ferho'nun **Toprağın Türküsü,** Sennur Sezer'in **Gerçeğin Masalı,** Yalvaç Ural'ın **Müzik Satan Çocuklar,** Özgür Coşkun'un **Küçük Emekçi** adlı kitapları böyledir. Elime geçenleri aşağıda anacağım.

Ali Püsküllüoğlu'nun hazırladığı **Kırlangıcın Kanat Vuruşu,** «çocuklara günümüz şiirinden örnekler» sunmaktadır. Kültür Bakanlığı'nca yayımlanan kitaptaki şiirler çocuklar için yazılmış değildir; ama, çocukların şiir zev-

kini geliştirmek üzere bir araya getirilmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Ali Cengizhan'a kadar uzanan şiirimizden yapılan seçmeler için ayrıca konusal dizin de eklenmiştir kitaba. En sonda da ozanlar hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Necdet Evliyagil'in, renkli resim baskıları ile de süslenen ve çok güzel bir baskı örneği olan Çocukların **Görkemli Düşü ve Acı Gülüşü** adlı kitabında, eski kitapları olan **Eski Yalı** (1955), **Düş ve Gerçek** (1978) çocuklarla ilgili şiirleri yanında «Çocukların Görkemli Düşü», «1979'da Çocuklar», «Türk Çocukları», «Çocukların mı büyüklerin mi yılı» adlı uzun şiirleri bulunmakta; «Çocukların Görkemli Düşü»nün İngilizce, Fransızca ve Almanca çevirileri yer almaktadır.

Yaramaz Sözcükler, son yıllarda çocuklar için de şiirler yazan Dağlarca'nın yeni kitabı. Kültür Bakanlığı'nca yayımlanan kitapta, Dağlarca, çocukların anlayabileceği bir düzen ve söyleyiş içindedir.

İkinci Baskı, Refik Durbaş'ın çocuklar için yazdığı şiirleri toplayan ikinci kitabıdır. Haslet Soyöz'ün resimlediği kitapta «Barış koyun çocukların adını», «Kimse sormadı adını» adlı iki şiir bulunmaktadır. ABeCe Yayını olan kitaptaki şiirlerde Durbaş, emekçi bir görüşle eğilmiştir konuya.

Veysel Çolak'ın Arkadaş kitapları dizisinde yayımlanan **Sen Balık Mısın** adlı kitabında 9 uzun şiir, dokuz şiirleştirilmiş öykü yer almıştır. Öykülemede eğitsel yöne ve çocukların kavrayış derecesine önem verildiği, ustaca bir öyküleme yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yalvaç Ural'ın yıl içinde yayımlanan ikinci kitabı olan **Bir Gök Dolusu Güvercin** de Kültür Bakanlığı yayınıdır. Kitapta «Kahraman Süvariler», «Lunapark Arkadaşı», «Gölcüğün Küçük Avcıları», «Bir Gök Dolusu Güvercin» ve «Alucura Çayevi» adlı beş uzun şiir vardır. Berç Keçoğlu'nun resimlediği kitaptaki öyküler, ustaca şiirleştirilmiş ve çocuklara dönük güzel örneklerdir.

1979 yılı bitiminde, Çocuk Yılı olması nedeniyle, çocuk kitaplarının bir değerlendirilmesi yapılmalıdır kanısındayım.

Kitaplar

1977 yılında yitirdiğimiz Cemal Yeşil'in ilk kitabından sonra yazdığı ve sağlığında bütün çabalarına karşın bastıramadığı rübaileri bu kez **Rübailer II** adıyla kızı Sırma Yeşil tarafından bastırıldı. İlki gibi, Fransa'da Moulins à Papier du Val de Laga'nın el yapması kağıdına bastırılan kitaptaki rübailerinde Yeşil, zaman zaman ülkenin bazı sorunlarını acı bir dille eleştirmekte; genelde ise kendi çevresiyle ve özellikle de yaşlanmanın yarattığı bir duygulanım içinde görülmektedir. Bir sona yaklaşmanın bazan acı, bazan da boyun eğilişle karşılama davranışı içindedir. Rübainin kendine özgü ölçüleri içinde başarılı ürünlerdir kitapta okuduklarımız.

Türk Dil Kurumu Ödülü'nü alan **Kül,** gerçekten de ilginç ve bu ödüle değer bir kitaptır. İlhan Berk, kalabalıkların arasından yavaş yavaş geçerek bir noktaya ulaşmış ve tekbaşınalığı içinde doğanın, bireyin ve bazı kentlerin gizli tarihini yazmağa yönelmiştir. Berk, şiirin dize kalıplarını kırarak ve düzyazıya girerek yazmaktadır şiirini. Doğayı, kentleri ve bazı kişileri yeniden keşfedermiş gibi bir davranışla, bilinçli ve inceleyici bir durum içindedir. Bitkileri, kentlerin bazı özelliklerini ve bilinmeyen yönlerini şiirleştirip sunmuştur okuruna. Yaşamın incelenmesinde herşey eşittir ve bu eşitliği yansıtmıştır bu kitaptaki şiirlerinde. Nasıl ki, «köle de balta da odur / emeğin incelenmesinde». Kitap, Ada yayınları arasında çıkmıştır.

Mehmet Salihoğlu'nun beşinci şiir kitabı olan **Sevgi Tutanağı,** 1973 yılından sonra yazılan şiirleri içermektedir. Kitapta, bir deyiş gelişimi olduğu görülmektedir. Salihoğlu, bir yaşama sevinci bilinci içinde çevresinden duygulanmakta ve biraz da gününü gün etme anlayışı içinde görülmektedir. Bazı şiirlerinde karamsar bir hava görülmekte ise de, o, genellikle iyimser bir havayı yansıtır. Toplumsal sorunlara sırtı dönük olsa da içinde yaşadığı toplumun dışında değerlendirilemez. Şiirindeki bu davranışı, şiire değer vermesindendir. Toplum sorunlarını düzyazılarında, denemelerinde işleme eğilimindedir ve bu yüzden şiirinde toplumsal sorunlar yoktur. Kitaptaki şi-

irler, söyleyiş yönünden başarılı ürünlerdir.

1979 yılının ilginç ve önemli kitaplarından biri Özdemir İnce'nin **Rüzgâra Yazılıdır** adlı kitabıdır. İnce, kitabın başında ve Alain Bosquet'ye adanmış «Şiir Sanatı» adlı şiirinde şiir hakkındaki görüşlerini şiirleştirmiştir. Ama, onun şiir görüşü kitabın ikinci şiirinin başlığında şöyle özetlenmiştir: «İnsan hoşnut değildir yeryüzünden. Onu eylemiyle değiştirmeye karar verir. Ama onu değiştirirken kendisi de değişir.» İnce'nin şiirinde, bu hoşnut olmayan ve zamanla da değişen insanın kendi kendisini sorguya çeken ve yanıtlarını da kendisi veren bir öz vardır. Tolum ve doğa içinde yaşayan bir insanın hesaplaşması da diyebiliriz buna. İnce, bunu yaparken, şiirin bütün olanaklarından yararlanmıştır. Sözcükleri damıtarak, kendine özgü bir söyleyiş mimarlığı içinde onları yerli yerine koyarken başarılıdır. Bunları yaparken bir sınıf bilinci içinde ve biraz da eyleme yakın bir çizgide buluruz onu.

Bilgi yayınevi tarafından yayımlanan Ali Püsküllüoğlu'nun **Yaz ve Yağmur** adlı kitabında ozanımızı daha çok doğduğu yerlere dönük anıları içinde buluruz. Dağlar ve ormanlar arasında, billûr gibi suların ve tertemiz insanların arasına döner özlemleriyle. İnsanların doğa içinde ve doğa ile savaşımını, kıtlıklıklara, yokluklara ve açlıklara direnişini şiirleştirir Püsküllüoğlu. Onun şiiri de arılaşmış ve gereksiz süslerden ve sözcüklerden arınmıştır.

Gene Bilgi Yayınevi tarafından yayımlanan Erdoğan Özer'in **Melez Zaman** adlı kitabındaki şiirler de, ilk kitap olmasına karşın, başarılı göründü bana. Söyleyişinde ve sözcük seçiminde Atilla İlhan'a bir yakınlık sezilse de Özer'in şiirinde ayrı bir söyleyiş özelliği görülmektedir. Emekçilerin yaşamından alınan özler şiirin içinde eriyip gitmiş ve güzel örnekler ortaya konulmuştur. Yedi bölümden oluşan «Meşrutiyet Basımevi» adlı şiir ilginç ve önemli bir üründür.

Halim Uğurlu'nun iki bölümden oluşan Kan Su Kesince adlı kitabı, ilk bölümü ile insana, ikinci bölümü ile Anadolu'ya dönük bir kitaptır. Uğurlu, ustalığını her kitabıyla daha geliştirmekte ve kuramsal olarak bildiği şiiri örnekleriyle de sunmaktadır. Ona göre, ozanın işi şöyle-

dir : «Bu bir sözcükler cumhuriyetidir / Sınırsız ve savaşsız / Akılla duygunun gerilim cümbüşünde / Ağzında ak güller zamanın». Şiirinde, bu şiirin üçüncü dizesindeki gibi «akılla duygunun gerilim cümbüşü»nü buluyoruz. «diyalektik» adlı şiirinde, bu anlayışını biraz daha açıklar ve «Elbet ışıkla sınırlıyız / Değiliz dar dönemlerde / Bir düşünceyiz akan genişleyen / Varırız sonsuz ve sonrasız insan gerçeğine», der.

Yaşar Miraç'ın **Trabzonlu Delikanlı** adlı kitabı üzerinde daha önce de durmuştum. Sanat Emeği yayınları arasında çıkan kitapta, Miraç, Trabzon bölgesi insanının yaşamını türküleştirmiştir. Gerçekten de şiirleri birer türkü'dür. Bazılarının düşüncelerinin aksine, bu biçimsel durum tehlikeli değildir; çünkü, Miraç, onları taklit etmekte, onların içinde yaşamaktadır. Karadeniz insan yaşamı, bütün boyutlarıyla, ilkin bu kitapta yansıtılmıştır diyebiliriz.

Ahmet Telli, yıl içinde iki kitap birden yayımladı : **Yangın Yılları** (Aşama Yayınları) ve **Hüznün İsyan Olur** (Türkiye Yazıları Yayınları). Birinci kitap, ozanın gençlik yılları izlenimlerini içeren ilk şiirleridir. Çeşitli baskılar altında gençliğini geçiren, benliğini yitirmeyen, kendi amacına dönük eylemlerinden çekinmeyen bir kişinin duygulanımlarını yansıtır bu şiirler. 1971 - 1975 yıllarında yazılmışlardır. Telli'yi, bu şiirlerinde de başarılı buluruz. **Hüznün İsyan Olur**'da ise daha çok toplumsal hüzünler ağır basar. Telli'nin hemen her şiirinde hüzün sözcüğü geçer ve gerçekten de hüzünlü bir öz görülür. Toplumun içinde bulunduğu durumdan kaynaklanan bu hüzün, sonunda bir kişisel başkaldırıya yönelir. Bu kişisel başkaldırı, bir bakıma toplumsal bir başkaldırıdır. Bugünkü düzen içinde duyulan bir yabancılaşmanın, bir kendine yönelişin ve yalnızlığın şiiridir bunlar. Ama, geleceğe güvenen, ışıklı günlere inanan bir yalnızın bir başkaldırıcının şiirleri.

Özdemir Asaf'ın **Yalnızlık Paylaşılmaz** adlı kitabında yer alan şiirlerde sözcük oyunlarının, düşünce aykırışlarının (paradox) ağır bastığını görüyoruz. Daha çok düşünceye yaslanan şiirlerde, ozanımız, elbette kişisel kalmakta, düşüncenin evrenselliği görüşünde olduğunu yansı-

tır durumda görünmektedir.

Vedat Türkeli'nin **Eski Şiirler Yeni Türküler** adlı kitabı, adından da anlaşılacağı üzere, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, 1959 yılına kadar gelen dönemde, hapishane yıllarında yazılmış şiirler yer almıştır. Türkali, bu şiirlerinde, içinde bulunduğu ortamın elverdiği oranda eleştirel bir tutum içindedir. Çeşitli epik oyunlarından alınan türkülerden oluşan ikinci bölümde ise alaycı bir eleştiri ön plandadır. Çeşitli kişilerin ağzından, toplumsal yaşam ve çeşitli çarpıklıklar eleştirinin neşteri altındadır. Gerçek Türkali'yi bu bölümdeki türkülerde buluyoruz.

İsmail Uyaroğlu'nun Cem yayınları arasında çıkan **Aşktan ve Umuttan Aldım Rengimi** adlı kitabı da eski ve yeni şiirlerinden oluşan iki bölümdür. Uyaroğlu'nun eski şiirlerinde önemli bir yön göremedik. Birinci bölümü oluşturan şiirlerinde ise toplumcu gerçekci bir anlayışın gittikçe ustalaşan bir şiirleştirilmesini buluyoruz. Bu son yönelişde başarılı bir sonuca ulaşacağını söyleyebiliriz.

Yeni Ankara Yayınevi yayınlarından olan **İblise Göre İncil**'de, Enis Batur, şiirini duygulanımların bütün kalıntılarından arındırmış ve şiirinde aklı eğemen kılmıştır. Bütün simgeler ve sözcükler, akla dayanan, ama gene de soyut bir planda gelişen imgelerin ve söyleyişin buyruğundadır. Kopkoyu karanlık labirentlerin içinde zaman zaman ışığı ve maviyi buluyoruz, ya da bulduk sanıyoruz; sonra da hemen yitiriveriyoruz. Batur'un şiiri, şiirimizde yeni bir besleyici damar olabilir.

Ada Yayınlarından olan **Sürgün**'de Ahmet Oktay'ın, kapitalist bir düzen içinde yabancılaşmasını buluyoruz. Bozuk bir düzen içinde her şey yabancıdır ozana ve bu nedenle kendini toplumu içinde bile sürgünde olarak duyumsamaktadır. «Nereye döndümse zımparaladı anlamı başlıklar / o boy afişleri ve amansız tecim / adım başında da bir ilân / Aşk belki de hiç olmadı, özgürlük te öyle / sunuldum şölenine ey Mutsuzluk» dizeleri belki de bir özet olarak düşünülebilir.

Halûk Aker'in **Sürgün Hızı** (Şiir-Tiyatro Yayını) yaşanılan ortamdan ve zamandan şiir yaratıcılığında ya

rarlanmanın güzel örneklerini içermektedir. Beş bölümden oluşan kitabında Aker, Türk toplumunun zıdlıklarına, yaşamın çeşitli görüntülerine ve insanların çalışma düzeni içinde gene de mutlu görünmesine dönük bir şiiri vermiştir. Toplumsal katmanlar ya da sınıflar arasındaki anlayış ve yaşayış biçimindeki terslikler de yansıyıp durmaktadır onun şiirinde.

Nurullah Can'ın **İnsanlara Doğru** adlı kitabındaki şiirleri, bir başlangıç döneminin çıraklığını ve yavanlığım taşıyor. Kitabın yayımından sonra okuduğumuz şiirlerde daha derli toplu bir sanat emeği görülmektedir.

Mehmet Taner'in **Sunak** (Derinlik yayınları) adlı kitabındaki şiirlerinde, dize yapısının önemsememenin şiirden çok şeyi alıp götürdüğünü görüyoruz. Yurdun çeşitli bölgelerindeki toplumsal yaşamı yakından görmüşlüğün birikiminin ürünleri olan şiirlerinde, Taner, duygudan çok akla yaslanmakta ve toplumsal gerçekçiliğe ve sınıfsal eylemciliğe dönük anlayış içinde bulunmaktadır.

Muammer Hacıoğlu, **Ateş Benzin Emiyor** adlı kitabında güncel konuları ve içinde yaşadığımız bunalımlı günleri ele almıştır. Ne var ki, çok yayımlama isteğinin yozlaştırdığı bir şiire yöneliş görülmektedir dizelerinde.

İsmail Gençtürk, **Öpücük Tarlası** adlı kitabında, öyküye ve fanteziye fazlaca önem vermekte ve şiirin damarını bulmağa çalışmaktadır. «Şiir» adlı şiirindeki görüşleri doğrultusunda bu damarı bulacağı umulur.

Dönemin öbür kitapları arasında Lütfi Özkök'ün **İçimizdeki Sıla** (Yeditepe yayını), İsmet Sezer'in **Şimdi Bütün Türkiyem** (Uzman Yayınları), Hüseyin Avni Cinozoğlu'nun bazı başarılı şiirlerini de içeren küçücük **Güller Öksüz Kalabilir** (Saçak yayını), Muhsin İlyas Subaşı'nın **Aydınlığın Gözleri,** Özbek İncebayraktar'ın **Türkiyem Dile Geldi,** Nüvit Osmay'ın **Dostların Yanında,** Mustafa Özer'in **Siz ve Selva** (Büyük Dağıtım Yayınları), Ü. Yaşar Işıkhan'ın **Andaş Yerle Gök,** İlyas İlhan'ın **Yokuş** (Erciyes yayını), Fikret Tan'ın **Işıklı Dönüşüm,** Turgut Erdem'in **Denize Karşı** adlı kitapları sayılabilir. Osman Serhad Erkekli'nin küçük birer formalık **Yerlere ve Göklere Dair** iki kitabı (birer formalık) ve battal bir boyda yayımlanan 8 sayfalık **Osman Serhad'ın Şiir Kitabı** üzerin-

de durulabilir. Ama, bu küçük toplamalar gereksizdir bi ze göre.

Yabancıların Şiir Kitapları

Bu başlık, bazı yabancıların ülkemizde şiir kitabı yayımladıkları izlenimini vermemeli. Burada, yabancı ülkelerin şiirlerinden yapılan çevirilerin oluşturduğu kitaplardan sözetmek istiyoruz.

Seçgiler

Önce, Milliyet Sanat'ın ek olarak yayımladığı seçgiden sözetmek istiyorum. Geçen yıl da bu seçgi üzerinde durmuştum. Plansız bir düzenleme olduğunu belirtmiştim. Gene öyle diyeceğim. Derginin eki olarak verilen bu seçgide, hiçbir yerde de sözü edilmeden bir ciltleme durumu çıkıvermiştir karşımıza. Yunan şiirinin sonunda birinci cilt yapılmış ve piyasaya sürülmüştür. Ama, ekleri biriktirenler için ne bir dizin verilmiştir ne de o cilt kapaklarını edinme olanağı. İkinci cildin de ne zaman ve nerede biteceği belli değildir. Ayrıca, bir çevirmenin bir yabancı seçgiyi alıp masa başına oturarak çeviri yapması da biraz tuhaf göründü bize. Bu, olsa olsa, bir masa başı çevirmenliği olur. Seçilen ya da ayrılan ozanların pek çok şiiri ve bu seçgideki çevirilerden daha da güzel olarak başka çevirmenlerce çevrilmiş ve dergilerimizde yayınlanmıştır. Bunlardan yararlanma düşünülmemiştir. Böyle bir yolu ve yöntemi uygulayan olarak yalnızca Cemal Süreya'yı anımsıyoruz. Bu seçgi çalışmasının değerlendirilmesi sonunda ve topluca yapılmalıdır diyoruz.

İkinci olarak sözünü etmek istediğimiz seçgi, Lütfi Sami Akalın'ın **Zenci Şiiri**'dir. Kendi maddî olanakları içinde bastırma zorunluğu yüzünden oldukça küçük bir boyuta indirgenen bu kitapta Afrika ve Amerika'da yaşayan zencilerin şiirlerinden seçmeler yayımlanmıştır. Akalın, zencilerin yaşadıkları yerlere göre kısa değerlendirme yapmış ve çoğunlukla da her ozandan birer örnek koymak durumunda kalmıştır. Kitap, yer yüzündeki zen-

cilerin şiiri hakkında bir bilki vermekte, bir sezgi ve varg yaratmaktadır.

Necati Zekeriya'nın derleyip düzenlediği **Çağdaş Makedonya Şiiri** (Koza yayını) sözünü edeceğimiz üçüncü seçgidir. Daha önce Makedon kökenli ozanlardan 10 tanesinin şiir çevirilerinden oluşan **On Makedon Ozanı** (Cem Yayını, 1971) adlı kitaba Makedonya'da yaşayan Arnavut ve Türk kökenli ozanların şiirlerinden seçmeler de eklenerek ortaya çıkan kitapta toplam olarak 26 ozan yer almıştır.

Özel kitaplar

İsveçli ozan Gören Sonnevi'nin **Şiirler** adı ile yayımlanan kitabı geçen dönemden kalmadır. Yeditepe yayınları arasında çıkan, İsveçceden Lütfi Özkök ile Yavuz Çekirge tarafından çevrilen şiirlerde, Göran Sonnevi'nin sanatsal bir gücünü göremedik. Bu, çeviriden mi ileri geliyor, yoksa aslında da durum öyle midir? Bilemiyorum.

Fransız ozanlarından Alain Bosquet'den Özdemir İnce'nin yaptığı çeviriler **Evren İçinde Evren** adıyla Cem yayınları arasında çıktı. Bosquet'nin **Gezegenimin Anısına** (1948), **Ölü Dil** (1951), **Hangi Unutulmuş Krallık** (1955),**Birinci Vasiyet, İkinci Vasiyet, Gelin Bir Zevktir Yokluk** (1966, **Rusya İçin Yedi Çığlık, Toprağı Yazar Toprak, Bir yalnızlık İçin Not, Bir Aşk için Notlar, Bir Çoğul İçin Notlar** adlı kitaplarından yapılan seçme şiirlerden oluşan kitaptan edindiğimiz izlenime göre, Evren İçinde Evren, bu şiirler için çok güzel seçilmiş bir addır. Bosquet, şiirleri ile yepyeni bir evren kurmakta, bu evrenin herşeyini kendisi yaratıp adlandırmaktadır. İnsanlığın herşeyi kendisi için kendisinin yaratması gibi Bosquet yepyeni bir evreni kurmuştur. Sanıyorum ki şiirlerini bu anlayış içinde ele almak gerekiyor. Çevrilen şiirler, Bosquet'nin şiiri bilen ve uygulayabilen bir sanatçı olduğunu ortaya koymuştur.

Shakespeare'in sonneleri, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim görevlileri Dr. Saadet Bozkurt ve Dr. Bülent Bozkurt tarafından **Tüm Soneler** adı verilerek asılları ile birlikte yayımlandı. Asıllarına bağlı kalınarak

yapılan çevirilerde Türkçe söyleyişin biraz aksadığı söylenebilir.

Brecht'in seçilen şiirlerinden yapılan çevirilerin toplandığı **makinaların Türküsü** Sanat Emeği yayınları arasında çıktı. A. Kadir ile Gülen Fındıklı tarafından yapılan çevirilerin, üç ciltlik bir çeviri programının ilk cildi olduğu anlaşılmaktadır.

Kültür Bakanlığı yayınları arasında çıkan Rainer Maria Rilke'nin **Duino Ağıtları,** A. Turan Oflozoğlu tarafından dilimize çevrilmiştir. 10 şiirden oluşan bu şiirleri anlamak oldukça güç bulunmaktadır. Oflazoğlu, bazı notlar koyarak anlamayı kolaylaştırma yoluna gitmiştir.

Gene Kültür Bakanlığı'nca yayımlanan bir başka çeviri kitabı da Lâtin ozanı Gaius Valerius Catullus'dan Güngör Varınlıoğlu'nun çevirilerini içeren **Şiirler**'dir. Yüzyıllar boyunca okunan bu şiirlerin toplamı 116 olup 3 de parçaları kalan şiir bulunmuştur. Catullus, bir yergi ozanıdır. Bu yergide bazan küfre kadar gittiği olmuştur. Bu nedenle bu gibi dizelerin çeviride çıkarılması zorunlu görülmüştür. Kimin öndenetimidir bu? Bizi ilgilendirmiyor. Şiirleri çevirisinde, birkaç şiir dışında, kurallarla bağlı kalınmadığı, ölçüsüz ve uyaksız bir koşuk biçimi kullanıldığı önsözünden anlaşılmaktadır.

Sonuç

Bu dönemin şiir oluşumu ve gelişimi budur. Tutanağımız burada sona ermektedir. Herne kadar kusur yaptık ise affola.

1979'DA DENEME, ELEŞTİRİ, İNCELEME — ARAŞTIRMA

Adnan BİNYAZAR

Türkiye'de roman, öykü, şiir, oyun türünde yapıt daha çok yazılıyor. Yazarlık, uzun süre, bu türden yapıtları yaratma olarak düşünülmüştür. «Fiction» türünün dışında kalan, gerçekte düşünce üretmeye yönelik yazıları yaratmak teknik bir iş sayılmıştır. Bugün de öyle sayanlar vardır. Anlayış bu olduğu için, yazarlığın sınırı hep dar tutulmuştur. Oysa son yıllarda, olayların ötesindeki gerçeklere yönelim arttıkça düşünsel içerikli yapıtlar daha çok üretilmeye başlandı.

İnsan kafası soyutlama aşamasına vardıkça felsefe ve toplumbilim alanlarında büyük yapıtlar yaratılmıştır. Toplumların düşünsel gelişimlerini bu dallarda üretilen kavramlar gösterir. Türkiye yaşadığı toplumsal değişim süreci içinde kavramlar üzerinde düşünmeye başlamış, toplum, eğitimini bu yolda geliştirmeyi yeğlemiştir. Türkiye'nin, öncelikle içinde yaşadığı olayları anlatan ürünlere gereksinim duyduğu bir gerçektir. Toplumcu yazınımızın gelişmesinde temel etkenlerden biridir bu. Bunun yanında, olayların düşünsel yapısı, duygusal içeriği de çözümlenmeye çalışılıyor. Düşünme, bir soyutlama eylemidir. Olay anlatımı, kuşku yok ki, somut bir eylemdir. Bu ikisi arasındaki iletişim, düşünsel içerikli ürünlerin yaratılması sonucu sağlanabilir. Sanatta ve düşüncede ilerlemiş toplumlarda bu denge ilgi çekicidir ve toplumun işleyişi bu dengeye bağlıdır.

Türkiye son yıllarda düşünsel içerikli yapıtlar üretme yönünden yoğun bir çaba içinde görünüyor. Toplumunu, tarihini, kendi gerçeğini yeniden kavrama aşama-

sında bütün toplumlarda bu çaba görülmektedir. Böyle aşamalarda kimi toplumların romanlarında ve öykülerinde, oyunlarında, şiirlerinde düşünsel yön ağır basar. Turgenyev'i, Tolstoy'u, Gorki'yi okurken toplumsal bir değerlendirme yapma gereksinimi de duyarız. Bizde son yıllarda yazılan romanlarda da görülüyor bu. Örneğin Vedat Türkali'yi, Adalet Ağaoğlu'nu, Erol Toy'u okurken, romanda toplumsal bir değerlendirmenin eleştirici açıdan nasıl yapıldığına tanık olmaktayız.

Bu aşamada, düşünsel içerikli yazıları yayımlamaya daha elverişli olan dergilere çok iş düşüyor. Geçen yıllar, dergiler derleme toplama yazılarla çıkmaya çalışıyordu. Geçirdiğimiz yıl, hemen her dergi daha içerikli yazılar yayımlamaya büyük özen gösterdi. Toplumu herhangi bir konu üzerinde enine boyuna düşündürmek amacıyla kimi dergiler değişik konulara el atma gereksinimi duydular. Yazınsal konularla toplumsal konularda da bir iç içelik yaratıldı böylece. **Birikim**, **Ülke**, **Sanat** ve **Toplum**, **Toplumcu Düşünce**, özellikle **Sanat Emeği**'nde görüldü bu durum.

Ayrıca dergiler üniversitelerde üretilen bilgiyi, düşünceyi kamuya aktarma yönünden de girişimlerde bulundular. **Sanat Dergisi** ve **Ulusal Kültür**'de bu tür yazılara rastlandı. Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü ile Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünün çıkardığı dergiler de, üniversitede üretilen bilgileri dışa açmanın birer somut kanıtı sayılmalıdır. Bu arada, 1979'da çeviri yazılara yoğun biçimde yer verildiği görüldü. İleriki sayfalarda üzerinde ayrıntılı olarak duracağımız Kültür Bakanlığınca yayımlanan **Çeviri** ve Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanan **MEB** dergileri çeviri yazılardan oluşuyor. **Sanat Emeği**, **Türk Dili** gibi yaygın alanlı dergiler de çeviri yazılara yer verdiler. **Varlık**'ta ise çeviri yazıların oranı giderek düşmeye başladı. Enis Batur'un yönetiminde çıkan **Yazı** dergisi, içerik ve kapsam yönünden etkisini sürdürdü. Ancak, iki sayı bir arada (4-5. sayılar) çıkararak, zaman yönünden de bir gecikmeye uğradı. **Edebiyat Cephesi** güncel yazınsal değerlendirmeler ve yorumlarla yayınını sürdürüyor.

Geçen yıllarda olduğu yibi, bu yıl da birtakım der-

giler yayımlanmaya başladı. Kuşkusuz, bunlardan en önemlisi, Kültür Bakanlığınca yayımlanmaya başlayan **Çeviri** dergisidir. Bilindiği gibi, klasiklerin yoğun biçimde yayımlandığı dönemlerde Millî Eğitim Bakanlığı, **Tercüme** diye bir dergi de çıkarıyordu. **Tercüme** 80'i aşan sayılarıyla özellikle batı yazınından değerli örnekler vermişti. Zaman zaman Türk şiirinden örnekler de çıkıyordu bu dergide. Karşılıklı çevirilerle dergi bir eğitim - öğretim aracı da oluyordu. **Tercüme**, «Mektup» ve «Şiir» için çok değerli özel sayılar da çıkarmıştı. Çağdaş yazın ve düşün ürünlerini yansıtma, iyi örnekleri sunma yönlerinden bu dergi uzun süre etkili oldu. Kültür Bakanlığı **Tercüme** dergisinin yarattığı bu etkiyi de göz önünde bulundurarak böyle bir süreli yayını kazandırma yolunda çalışmalar yaptı. Daha çok yabancı dillerden yazın, düşün ve felsefe alanlarıyla ilgili yazıları bir araya getirecek **Çeviri** dergisini Ekim ayında çıkardı. **Tercüme**'de olduğu gibi, **Çeviri**'de de klâsik ve çağdaş yazın, düşün ve felsefe ürünleri yer aldı. Hükümet değişikliğiyle yayımını sürdürüp sürdürmeyeceği belli olmayan bu derginin büyük bir gereksinimi karşıladığı kuşkusuzdur. Kısa sürede yazıyla dolup taşmaya başlayan **Çeviri** ileriki sayılarında ağırlıklı konulara ve özel sayılara yer ayıracaktı.

Gerek kâğıt sorunu, gerekse bir dergiyi çıkarmada karşılaşılan güçlükler nedeniyle devletin bu konulara el atması, kamunun aydınlanması yönünden çok yararlıdır. Böyle yararlı girişimlerden biri de, Millî Eğitim Bakanlığının **MEB** adıyla bir dergi çıkarmaya başlamasıdır. **MEB** de **Çeviri** dergisinin gerçekleştirmeye çalıştığını yapmayı amaçlıyor. Bu dergide de klâsik düşünceden, çağdaş düşünceden, sanat alanlarından ürünler yer alıyor. Derginin tek değişik yanı, Millî Eğitim Bakanlığının varlığı gereği «eğitim» alanlarına da uzanması. **MEB** bu yönüyle düşün ve bilim alanlarına eğitimi de katıyor. Böylece, gerçekten düzeyli, değerli, yoğun yazılardan oluşan bir dergi ortaya çıkıyor.

Yakın dönemlerde devlet eliyle çıkarılan dergilerin düzeysizliği göz önünde bulundurulursa, Türkiye'de devlet eliyle ne değerli yayımlar da yapabileceği gerçeği ortaya çıkar. Gerek **MEB** gerekse **Çeviri** devlet eliyle de iyi

ürünler ortaya konabileceğinin kanıtlarıdır. Kültür ve sanat politikalarındaki tutarlılık böyle ürünlerin çoğalmasını sağlamada etkili olacaktır.

Bu yıl, daha önce 25 sayı çıkan **Dönemeç** dergisi de yeniden yayımlanmaya başladı. Dar olanaklarla yayımını sürdürüp 25 sayıya değin direnerek çıkmış olan bir derginin yeniden çıkması sevindiricidir. Yayımını bir süre durduran **Hakimiyet Sanat** da yeniden çıkmaya başladı. Büyük merkezlerin dışındaki sanat ve yazın çabalarını bir araya getiren bu dergiler zaman zaman ilginç yazılar yayımladıkları gibi, yeteneklerin kendilerini göstermelerinde de etkili olmaktadırlar. Bu dergilerin en büyük yararları, duragan ortamlara bir canlılık getirmeleridir.

1979'da İzmir'de iki dergi birden yayımlanmaya başladı. **Yeni Sanat** dergisi, daha çok, yazınımızın ve sanatımızın tartışmalı konularına el atmayı amaçlıyor. Dergiye böylece bir devingenlik sağlanacağı kanısındadır. Şiirde, müzikte ulusallık sorunlarına yer veren dergi, sanatta ulusallık - evrensellik sorununu da ilk ağızda tartışma konusu yapmak istemektedir. **Küçücük** de İzmir'de yayımlanıyor. Dergi, yazınımızın önemli sorunlarına eğilmesi yönünden ilgi çekiyor. Örneğin ilk sayısında yer alan yazınla siyaset arasındaki ilişkilere yönelik yazı, Orhan Kemal, Mayakovski üzerine yorumlar bu derginin çalışma alanını belirlemektedir.

Dergicilik açısından bu yılın en önemli olaylarından biri **Eleştiri** adıyla bir gazetenin çıkmaya başlamasıdır. Hemen herkesin «yok» saydığı eleştiri ile ilgili ürünleri toplamakla kalmayan, eleştiri ortamına bir devingenlik kazandırmayı da amaçlayan gazete, daha ilk sayıda değerini ortaya koymaktadır. Eleştiriyi tarihsel ve toplumsal boyutları içinde vermeyi amaçlayan gazetenin güncel konulara da yer ayıracağı anlaşılıyor. Eleştirmenler üzerinde bir bir durarak tanıtıcı yazılar yayımlaması ise gazetenin amacını somut olarak yansıtmaktadır. Çünkü **Eleştiri** gazetesi, «eleştirimizin benimsenmesi, güçlenmesi, yaygınlaşması, işlevini yerine getirmesi» için çıkıyor. Hikmet Altınkaynağın sorumlu yönetmenliğini yüklendiği **Eleştiri**'nin her sayıda daha da yoğun yazılarla çıktığı, bundan böyle daha nitelikli olacağı kuşkusuzdur.

Bu yıl yayımlanmaya başlayan **Somut** da ağırlıklı sayılarla, özel sayılarla yayımını sürdürüyor. **Somut** da kısa sürede gelişme gösteren dergilerden biri. **Yeni Dergi**'nin, **Soyut**'un, **Yansıma**'nın yazarları yer alıyorlar daha çok, **Somut**'ta. Tiyatronun kendine özgü sorunlarına eleştirel bir yaklaşımla irdelemeyi amaçlayan **Oyun** dergisi de 1979'un başlarında yayımlanmaya başladı. Şiir dergisi olarak yayımlanan **Yusufçuk** ise bu yılın önemli girişimlerinden biridir. Genellikle şiir ve şair üzerinde duran **Yusufçuk**, ilginç şiirler de yayımlıyor. Boyutları küçük olmasına karşın gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yankılar uyandıran bu derginin, şiirimizin değerini (ya da değersiz şiirlerin değersizliğini) vurgulama yönünden etkili olduğu yadsınamaz. Ali Püsküllüoğlu, bağımsız dergi çıkarmanın yarattığı olanaklarla elden geldiğince, değersize yer vermeden yayımlamaktadır **Yusufçuk**'u.

İçeriğiyle dilbilimin kaynaklarına ve çağdaş dilbilimin sorunlarına eğilen **Dilbilim** yayımını südürüyor. Yurdumuzda tutarlı çalışmaların bir tanığı olarak nitelenebilecek bu derginin, geçen yılda da üzerinde durduğumuz gibi, birtakım dergilerin çıkmaya başlamasını özendirdiği de bir gerçektir. Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünün yayımladığı dergi gibi bir dergiyi de gene Hacettepe Üniversite İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölünü çıkarmaktadır. Bu tür dergilerle, yukarıda da değinildiği gibi, üniversitelerin en değerli çabaları kamuoyuna yansımaktadır. **Genel Dilbilim Dergisi** de bu nitelikte bir dergidir.

Dergilerde dizi yazı olarak Konur Ertop'un «Türk Edebiyatında Çocuk» (**Milliyet Sanat Dergisi**, sy. 305-311), Alpay Kabacalı'nın «Türkiye'de Yazarın Yaşam Koşulları» (Aynı dergi, 315-521) adlı yazıları ilgi çekti. Doğan Hızlan da **Cumhuriyet**'te yazın olaylarını ilgiyle izledi, kısa değinmelerle yazınımızdaki gelişmeleri değerlendirmeye çalıştı.

● Bu yıl, Türk Dil Kurumunun Deneme dalındaki ödülünü **Ders Notları**'yla Ferit Edgü aldı. Edgü, deneme**den çok günlüğü** andıran bu yazılarında sanat, yaratı, yazı, yazarlık... gibi kavramlar üzerinde duruyor. Bunlar için çok öznel yargılar ileriye sürüyor. Kişisel

diye nitelenebilecek bu yargılar, Edgü'nün yaratım kaynaklarının yönünü anlamayı sağlıyor bir ölçüde. Parça parça, yazarın kendini yetiştirmesine yönelik bu «notlar», gerçekten bir «bütün»ü ortaya koymanın çabalarıdır. Bu çabalar bireyci bir batı yazarının günlüklerini andırıyor. Türkçe yazılmamış, Türkçeye başarıyla çevrilmiş bir batı yazarının günlüklerini... Buna karşın, «yaratma» ve «yaratıcı» kavramlarında, kişinin bunu uygulayıp kavramasında ilginç düşünceler yaratıyor; başka bir deyişle düşünsel gereksinim yaratıyor bu denemeler.

● Türk Dil Kurumunun her yıl eleştiri dalında verdiği ödülü de **Nazım Hikmet** adlı yapıtıyla Afşar Timuçin aldı. Kanımca, son yılların en yerinde sonucudur bu. Yazarın birtakım belgelerle, notlarla değerlendirilmesi öyle pek önemli görülmüyor bana. Eleştiride yaratıcılık önemli sonuçlar yaratabilir. Timuçin'i de yaratıcı bir eleştirmen olarak nitelemek istiyorum. Yaratıcı eleştiri, bilginin ışığında yazarın birçok yönünü aydınlatabilir. Timuçin, bence son yılların bu tür değerlendirmelerinden birini yapmıştır. Geçen yıl bu sayfalarda yazdığım yazıda da belirttiğim gibi, bir yazarın iyi bir felsefeci gözünden değerlendirilmesi, yazarın yaratıcı yönünü kavramamızda etkili olur. Nâzım Hikmet'in şiir alanı, yaratıcı gücü, Marksist dünya görüşü, toplumsal yönü Timuçin'in incelemesiyle açıklık kazanıyor. Bunu yaparken Afşar Timuçin kolay yollara da sapmıyor. Nâzım Hikmet'in şiir gücünü göz önünde bulundurarak tutarlı yorumlarda bulunuyor.

● Nerdeyse elli yıla yakındır **Varlık** dergisini çıkaran Yaşar Nabi Nayır'a Kültür Bakanlığı Büyük Ödülünün verilmesi de yılın önemli olaylarından biridir. Ozan ve denemeci olan, başlangıçta oyunlar da yazan Yaşar Nabi'nin bu ödülü alması, Türk yazın dünyasında büyük yankı uyandırdı. Denemelerinde çağdaşlık, akılcılık, Atatürkçülük gibi kavramları ele alan Yaşar Nabi, yeni kuşakların bu alanda yetişmesini de sağlamıştır. Yayımladığı kitaplarla devletin bile yapamadığını başaran Yaşar Nabi, düşünce dünyamızı da olumlu yönde etkilemiştir. Ödülün Yaşar Nabi'ye verilmesi, hem toplumsal, hem emek, hem de yaşamını toplumların yararına adayan bir

kişinin değerlendirilmesi yönünden çok yerinde olmuştur.

● **Milliyet** Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi'nin öldürülmesi büyük tepkilere yol açtı. Cana kıyıcılığın karanlık eli geçen yıl Bedrettin Cömert'e uzandığı gibi, bu yıl da Abdi İpekçi'ye uzandı. Yazın alanında gezi izlenimleriyle tanınan İpekçi, gördüklerini yorumlamada başarı göstermişti. Bu alandaki yapıtları gezi dalında önem taşımaktadır. İzlenimci denemeleriyle tanıdığımız Nevzat Üstün de bir trafik kazasında yaşamını yitirdi. Gezip gördüklerini düşünsel bir yorumla veren Nevzat Üstün, deneme-öykü diyebileceğimiz bir türde başarılı yazılar yazdı. Zaman zaman gazetelerde (özellikle **Cumhuriyet** gazetesinde) görülen bu yazıların birçoğu kitaba da dönüşmüştür.

● Kemal Sülker'in Cumhuriyet'te yayımlanan «Mavi Gözlü Dev'in Minnacık Kadını» yazı dizisi (**Cumhuriyet**, 3. 9. 1979 8. 9. 1979) Nâzım Hikmet'in yaşamının bir köşesini daha aydınlatmış oldu.

● Haldun Taner'in «Ölürse Ten Ölür / Canlar Ölesi Değil» genel başlığı altında tanıdığı yazarları anlatması da iyi oldu. Bu yazılarda Taner dostluğun, dostluk ilişkilerinin gerçeğini yansıtmış oldu.

● Yurt dışında, Yugoslavya'nın Priştine kentinde yayımlanan **Tan** ve **Çevren** Türk yazınına geniş yer ayırdılar. **Tan** gazetesi güncel konuları yansıtırken **Çevren**'de kimi araştırıcılarımızın yazıları da yer aldı.

● **Sesimiz, Oluşum, Ilgaz, Hisar, Edebiyat**... gibi dergiler yayımlarını sürdürdüler. **Edebiyat**'ta Nuri Pakdil'in günlükleri ve dergi yazarlarının denemeci yaklaşımları ilgiyi çekti. Derginin kullandığı dil ise, öz Türkçenin vardığı aşamayı başarıyla gösteriyor.

KİTAPLAR

Başta da belirtildiği gibi, bu yıl düşünsel içerikli yapıtlar daha çok yayımlandı. Düşüncenin gelişmesi, dilimizde düşünsel kavramların çoğalması yönünden bu tür yapıtlar önem taşımaktadır. Deneme, eleştiri, gezi, anı, araştırma, inceleme... türü yazılar, bir yönüyle romandan,

öyküden; bir yönleriyle de düşünceden kaynaklanırlar. Bu tür yapıtların çoğalması, düşünsel gelişim açısından önem taşımaktadır. Bu yıl yayımlanan yapıtlar kısa özetleriyle şunlardır:

D e n e m e l e r

● Oktay Akbal, **Yaşamı Yeniden Kurmak.**

Oktay Akbal'ın denemelerinde kişi kendini yoğun bir sanat ortamı içinde bulur. Bir ozanın dizesi, yazarın yarattığı durum ya da herhangi bir söz onun deneme yazmasının kıvılcımlığını yapar. Denemelerinde yorumlayıcı, zaman zaman yargılayıcı bir yön vardır. Ama onun amacı, kişiyi, sanatçının kurduğu bir dünya içine sokmaktır. Orada düşündürmek, duygularını harekete geçirmek ve kişinin, insanlığına dönmesini sağlamak. **Yaşamı Yeniden Kurmak**'ta Oktay Akbal'ın bu tür denemelerinden bir bölüğü yer almaktadır. Kitap, yazdığı yüzlerce yazıdan bir seçmedir. Akbal, **Geçmişin Kuşları** adlı kitabında da günlüklerini toplamıştır. Bilindiği gibi, Oktay Akbal'ın denemelerini günlüklerinden, günlüklerini denemelerinden ayırt etme olanağı yoktur. Öyküleri bile bu iki türün karmaşası gibidir. Tüm yazdıklarından aynı tat alınır. Bütün bunlarda bir insanlık durumuyla yüz yüze kalırsınız. Hepsinden sanat tadı, yaratıcılık tadı, sanatçının dünyasının oluşturduğu tadı alırsınız.

● Talip Apaydın, **Köy Enstitüsü Yılları.**

Talip Apaydın'ın Köy Enstitüsü yılları dönemini anlatan bu kitap daha önce **Karanlığın Kuvveti** (1967) adıyla yayımlanmıştı. Aradan epey zaman geçmişti. Köy Enstitüleri nerede ise tarihe karıştı. Oradan yetişen bürokratlar olsun, Köy Enstitüsü davasına inanmış başka yöneticiler olsun, bu soruna bir açıklık getiremediler. Yeniden açılması şöyle dursun, gittikçe de bu önemli uygulamadan uzaklaşılıyor. Cumhuriyet Türkiyesinin okur yazar sorununu çözümleyen, köylerden nice kişinin yetişmesini sağlayan Köy Enstitüleri hiç kuşku yok ki bir gün yeniden canlanacaktır. Neden canlanması gerektiği, Talip Apaydın'ın gözlemlerinden çıkarılabilir. Donaksız bezeksiz yazma gücüyle Türk yazınına önemli romanlar,

öyküler kazandıran Talip Apaydın'ın bu yapıtı da onun yazarlık gücünü her yönüyle göstermektedir. Ondaki düşünce gücü, gözlem gücü, toplumsal eleştirinin yorum biçimi **Köy Enstitüsü Yılları**'nın her bölümünde kendini belli ediyor. Genç kuşakların bu olumlu eğitim uygulamasını temelinden kavramaları böyle bilinçle yazılmış ürünleri okumalarına bağlıdır. Apaydın'ın bu anı gibi, öykü gibi anlattığı denememsi yapıtının yazınımıza yeniden kazandırılması çok yararlı olmuştur.

● Şevket Süreyya Aydemir, **Kırmızı Mektuplar.**

Şevket Süreyya Aydemir'in «Kırmızı Mektuplar»ı üzerinde hep duruluyordu. Sağlığında, Aydemir de bu mektupları yayımlayacağından söz açıyordu. Birden ölümü bu mektupların ortaya çıkmasını engelledi. Oysa yayımlanınca söz konusu mektupların ne denli ilginç olduğu görüldü. Yüzyılımızın başında gelişme atılımlarında olan ve büyük değişikliklere uğrayan ülkelerin durumlarını, bu ülkeler aydınlarının gerçeğini bu mektuplardan öğreniyoruz. Sami Karaören'in girişimleri ve derleyip toparlamasıyla, Aydemir'in bu ilginç «kırmızı» mektupları düşünce dünyamıza kazandırılmış oldu.

● Asım Bezirci, **Halk, Sosyalizm, Kültür ve Edebiyat.**

Kültür ve edebiyatın toplumsal değerini anlatmada Bezirci'nin ilginç görüşleri olmuştur. Yazınımızda kültür ve sanat olaylarını toplumsal bağlamda ele alan yazarların başında da Asım Bezirci gelmiştir. Başlangıçtan beri güttüğü nesnel eleştiri anlayışıyla özellikle yazın yapıtlarını değerlendirmiştir. Son yıllarda bir bir yapıtlar üzerinde duracağına konuları daha genel açıdan irdelemeyi yeğlemektedir. 1977 - 1979 yılları arasında **Politika** gazetesi ve **Sanat Emeği** dergisinde çıkan yazılardan oluşan bu kitapta yer alan yazılar bu gerçeği kanıtlıyor. Tüm yazılar gözden geçirildiğinde, Asım Bezirci'nin sosyalist bir kültür ve edebiyat anlayışının ne olduğunu açıklama yolunda çaba gösterdiği anlaşılıyor. Nesnel anlatımıyla, kavramlara da açıklık getiriyor. Halk, sosyalizm, kültür ve edebiyat kavramlarına nesnel bir yaklaşımla eğilmesi yönünden Asım Bezirci'nin bu yazıları önem taşımaktadır.

● Adnan Binyazar, **Ağıt Toplumu.**

Adnan Binyazar son yıllarda yazdığı denemelerini

Ağıt Toplumu'nda bir araya getirdi. Binyazar, umarsız kalmış bir toplumun neden ağıta sığındığı gerçeğinden yola çıkarak ağıt yakmanın bir sığınma olduğunu öne sürüyor. Ağıt yakacak duruma gelişimizin kökenindeki gerçeklere değinerek kültür, eğitim, yazın, sanat kavramlarını da yorumluyor bu denemelerinde.

● Salâh Birsel, **Kurutulmuş Felsefe Bahçesi.**

Salâh Birsel deneme kavramının alanını genişletmiştir. Yoğun bir bilgiyle sonuçlara varmak, bu sonuçlara varırken kendine özgü, tutarlı bir anlatım kurmak, Birsel'in denemelerinin temel yapısını belirler. Birsel'in denemelerinde tam bir «anlatıcı ağzı» vardır. Örneğin Evliya Çelebi gibi, Naima gibi, anlatımı olan bir yazardır Birsel. Denemelerinin ilginçliği, ilginç oluşundan çok da kendine özgülüğü buradan geliyor. **Kurutulmuş Felsefe Bahçesi**'ndeki denemelerde de bu görülüyor. İnsanların, olayların ilginç yönü, ayrıntı gibi görülen bilgiler, tarih içinde kendini belirlemiş kişiler, yaşam tarihi içinde de bir yer tutmuş kimseler, nesneler, durumlar... usa gelen her şey Birsel'in el attığı alanlardır. Şatafatlı görünümlerin özündeki yergi, Selim İleri'nin deyimiyle «çok incelmiş bir gülmece» Birsel'in anlatım gücüyle ortaya çıkıyor. Birsel bunu özellikle yapıyor. **Kurutulmuş Felsefe Bahçesi** okunduğunda hem yoğun bilgilerle yüz yüze gelinecek, hem de ilginç durumlarla karşılaşılacak. Ama bu, bir «anlatıcı ağzı»yla nasıl gerçekleştirilmiş, buna tanık olunacak.

● Demirtaş Ceyhun, **Yirminci Yüzyıl ve Edebiyat.**

Yazınımız üzerine şu sıralar yoğun yorumlar yapılıyor. Selim İleri'nin, Hilmi Yavuz'un, Mehmet H. Doğan'ın, Füsun Altıok'un bu yoldaki yapıtları, yazınımızda eleştirel bir ortam yaratmıştır. Demirtaş Ceyhun da yazınımız konusunda zaman zaman yazılar yayımlıyor. **Yirminci Yüzyıl ve Edebiyat** bu yazılardan oluşuyor. Bu yazılarda hem kuramsal bilgilere yer veriliyor, hem de yazarların (özellikle romancıların) değerlendirilmesi yapılıyor. Çoğunu nesnel bir değerlendirmeden çok, yazarlara bir yaklaşım olarak yorumlamak gerekir. Ceyhun genellikle yazın gerçeklerini sorunsallık açısından irdeliyor. Ceyhun'un dostlukları, öznel değerlendirmeleri, ki-

taplara yaklaşımı bu yazıların konu alanını belirlemektedir. Romanımız açısından Demirtaş Ceyhun'un bu kitabı önem taşımaktadır.

● Mehmet H. Doğan, **Birikime Dayanmak.**

Mehmet H. Doğan, kavramlar ve yazınsal sorunlar konusundaki yazılarını **Birikime Dayanmak** adlı yapıtında topladı. Öbür yapıtlarında olduğu gibi bunda da Doğan, kavramları irdeleyici bir tutum takınıyor. Nesnel değerlendirmelerle bu kavramlara açıklık getiriyor. Yapıtının «Eleştiri Meydan Okuyor» bölümünde genellikle eleştiri kavramı üzerinde duruyor, eleştirinin ne olduğunu açıklamaya çalışıyor. «Türk Edebiyatı Üzerine» başlıklı bölümde ise edebiyatçılarımızla ilgili yorumlarda bulunuyor. «Balıkçı Günlüğü»nde ise, Halikarnas Balıkçısı ile ilgili anılarını anlatıyor. Son yıllarda yazınımızı temellendiren toplumsal gerçekleri de tartışma konusu yapmaya çalışan Doğan, bu alanda nesnel değerlendirmeler yapan bir yazardır. Doğan'ın **Birikime Dayanmak**'ta topladığı denemeler, yazınımızı nesnel bir görüş açısından algılama olanağı sağlıyor.

● İsmet Zeki Eyuboğlu, **İnsanın Boyutları.**

Bu yapıtın adı denli çok az şey İsmet Zeki Eyuboğlu'nun kişiliğini ve bilgi birikimini yansıtır. Eyuboğlu, geniş bir birikimle, Türkiye'de insanın boyutlarını belirleyecek az kişilerden biridir. Yazdıklarında, insanı kendi yarattıklarıyla yansıtmanın yollarını aramıştır. Bunun için de Eyuboğlu'nun dayandığı iki önemli kaynak, insanın dil yaratan gücü ve uygar olmada gösterdiği çabadır. Hangi yazısını alırsanız alın, bir toprağı kendi kişiliğiyle değiştirmiş insanın tarihi ve emeğiyle karşılaşırsınız. Varlık olarak nedir insan, toprağı işleyen, ona emeğini katan varlık olarak nedir, insan neleri yüceltmiştir, insanı yücelten etkenler nelerdir? Bunların yanıtını Eyuboğlu'nun yapıtlarında bulursunuz. **İnsanın Boyutları**'ndaki yazılar da düşünce dünyamızda oluşan birtakım soruları içeren yanıtlarla dolu. Yarattığı bilgi ortamı, çok veriyle düşünme olanağı da sağlıyor. Eyuboğlu'nun yapıtı, bilginin gerçek kaynaklarına yöneltiyor kişiyi.

● Akşit Göktürk, **Okuma Uğraşı.**

Akşit Göktürk'ün yapıtının adı, okumanın ne denli

çaba isteyen bir iş olduğunu daha ilk bakışta vurgulamaktadır. Okuma, gerçekten bir uğraştır. En başta, metni çözümleme bir uğraşı gerektirir. Metni oluşturan etkenler, metnin yaratıldığı toplumsal ve kültürel ortam anlamayı gerektirir. Anlama da bir uğraştır gerçekte. Akşit Göktürk, okuma uğraşı kavramına eğilirken bilinenlerle yetinmiyor, araştırmalarıyla, kimi yerde buluşlarıyla konuya açıklık getirmeye çalışıyor. Okunan metinle kişi arasında doğması gereken iletişim, Göktürk'ün özellikle üzerinde durduğu bir konu. Yapıtın temel amacı da bu. Bunun dilbilimsel, yazınbilimsel ilkeleri de var. Göktürk'ün çağdaş bilgi gelişmelerinin ışığında konuya yaklaştığı da bir gerçek. Bu yaklaşımla, okuma - anlama konusunda düşünmüş olanlar önyargılardan, basmakalıp bilgilerden de kurtulmuş oluyorlar. Akşit Göktürk'ün **Okuma Uğraşı**, okuma konusundaki genellemelerden, uygulamaya ve yoğun anlamanın kurallarını kavratmaya yöneltiyor okuru.

● Vedat Günyol, **Orman Işırsa.**

Orman Işırsa'da Vedat Günyol, **Cumhuriyet** gazetesinde 1973'ten bu yana yazdığı denemelerden seçmeleri topluyor. Öbür yapıtları gibi, **Orman Işırsa** da çağdaşlığın gereğini, uygarlaşmanın anlamını belirten yazılarla dolu. Özellikle insanımızın düşünce bağlamında nasıl bir geri kalmışlık içinde bırakıldığını da bu yazıların özünden anlıyorsunuz. Hükümetlerin çağdışı tutumları, ilkel uygulamaları, hukukun gözden uzak tutulmasının yarattığı sakıncalar da hemen her yazıda ele alınıyor. Batı düşüncesinin hoşgörüsü, insan karşısında aldığı duyarlı tutum da bu yazıların vermek istedikleri arasında. Bu eleştirel gerçekçiliğin yanında, insanımızın değerini ortaya koyan yaratım kaynaklarına da değiniyor Günyol. Bir düşünce ve kültür ortamında, insanoğluna insanca yaşamının doğal ve yasal yönlerini anlatıyor. Her şeyin insan için var olduğunu, insanın her şeyi var edebileceğini de söylüyor. Kaba gücün, geriliğin, ilkelliğin düşmanı olunması gerektiğini bu yazılar öğretiyor okura. Vedat Günyol'un akıcı, gerçekçi, nesnel üslubuyla...

● Mahmut Makal, **Köy Enstitüleri ve Ötesi.**

Toplumcu gerçekçi yazınımızın oluşumunda Köy Ens-

titüsünden yetişen yazarların ne denli etkili oldukları tartışılmayacak ölçüde açıktır. Eleştirici gerçekçiliğin öncülerinden biri de kuşkusuz Mahmut Makal'dır. Bir yandan toplumsal gerçeklerin yansıtılması, bir yandan eleştirel gerçekçi açıdan toplumsal olayların değerlendirilmesi, yazınımızın yeni ufuklara yönelmesinde etkili olmuştur kuşkusuz. Bu akımın öncüsü olan Mahmut Makal, öyküsel izlenimleriyle toplumumuzun gerçek yaşamını yansıtmıştır. Dünya ölçüsünde ün yapmasının nedeni de budur. Köy Enstitüleriyle ilgili gözlemlerini, izlenimlerini topladığı **Köy Enstitüleri ve Ötesi** adlı yapıtının üçüncü baskıya ulaşması, bu konunun ne denli güncel olduğunu ortaya koymaktadır. Yalnız konudan değil, abartmasız, bezeksiz donaksız bir üslupla anlatan Makal'ın yazınsal kişiliğinden de geliyor bu. Türk eğitimi için, Köy Enstitülerinin gerçekleştirmek istedikleri için başvurulacak önemli bir yapıttır Makal'ın **Köy Enstitüleri ve Ötesi**. Her geçen gün eğitimi yozlaşan toplumlar için daha da önemlidir bu yapıt. Köyü, gerçeği ve insanının kişiliğiyle kavramak isteyenler de bu yapıta başvurmadan Anadolu konusunda hiçbir bilgi edinemezler.

● Behçet Necatigil, **Bile/Yazdı**.

Ünlü ozan Behçet Necatigil'in düzyazıları da ilgiyle okunmaktadır. Necatigil, gerçekte, çok az düzyazı yazmıştır. Yazdıklarının çoğu da şiirle ilgilidir. **Bile/Yazdı**'da toplanan yazılar da aşağı yukarı tümüyle şiirle ilgili. Bu konuda yazdığı değinmeler, sorulara verdiği yanıtlar, katıldığı soruşturmaların yanıtları, yaptığı konuşmaların metinleri bu kitapta yer alıyor. Şiir konusuna içtenlikle, her şeyden arınmış duygularla eğiliyor Necatigil. Değerleri söylemekten çekinmediği gibi, basmakalıp sözlerle de oyalamıyor okuru. Şiir çözümler gibi, yazdıkları üzerinde bir bir durulmayı gerektiren düşünceler öne sürüyor. Kişiye ters gelenlerin bile doğruluk payı çıkıyor ortaya. Şiiri öylesine özünden kavramış yazılar. Bunca önemli olmasına karşın, Necatigil, sözlerini şöyle bağlıyor: «Genç şair! Karıştır, oku bu kitabı! Sonra da, işte zaman silgisi, kurşunkalemle yazılmıştır, aklından sil çıkar ki, ben işine karışmış olmayayım, sen gene bildiğin gibi yaz, bildiğini oku!»

● Nuri Pakdil, **Bağlanma.**

Nuri Pakdil, denemelerini daha önce **Biat I, Biat II** gibi kitaplarında topladı. Gazi notları, izlenimleri de **Batı Notları**'nda yer aldı. Pakdil, denemeciler arasında en duru dillilerden biridir. İnancını anlatımlamada da başarı gösteriyor. Çağını, insanını, yozlaşan dünyada gittikçe yalnızlaşan insanın dramını Pakdil'in tüm denemelerinde görebilirsiniz. Kimi yerde çağıyla «mütevekkil bir kul» gibi hesaplaşır. Kendini evrenin boşluğunda da duysa, caddelerin, sokakların yalnızlığında da duysa, hep bir yaratım çabası içindedir. Yaratım, Pakdil'de bir yaşama üslubu gibidir. Üslubu ise, yaşamını belirleyecek denli gelişmiştir. Hangi inanca bağlanırsa bağlansın, isterse saplantılı bağnazlıkları olsun, bunların tümünü aşan bir üslup oluşturmuştur Nuri Pakdil. Özentili, çabalamalı bir üslup değildir bu, yazın emekçisinin kurduğu bir yaşam biçimidir. **Edebiyat**'ta yayımlanan günlüklerinde olduğu gibi, **Bağlanma**'daki denemelerinde de belirgin olan budur.

● Zekeriya Sertel, **Nâzım Hikmet'in Son Yılları.**

Anılardan oluşuyor Sertel'in bu kitabı. Yayımlanır yayımlanmaz yoğun bir tartışma yarattı bu anılar. Nâzım Hikmet gibi yaşamı olaylarla dolu bir ozan üzerinde söz söylemek her zaman birtakım tartışmalar yaratır. Sertel'in, Nâzım'ı olduğundan başka biçimde anlattığı sanısıyla ona karşı çıkanlar oldu. Kimileri, Nâzım'ın da bir insan olduğunu, insanoğlunun güçlü ya da zayıf yanlarının olabileceğini ileri sürdüler. Kimileri de, Sertel'in bu anılarını zamanlama yönünden eleştirdiler. Bütün tartışmalara karşın, Sertel'in söylediklerinde tutarsızlıklar da olsa, bu anıların Nâzım konusunda ayrıntılı bilgileri içerdiği bir gerçektir. Onunla yıllarını paylaşmış bir insanın söylediklerine de değer vermek gerekir. Sertel'in anlatımı, Nâzım'ın yaşamındaki «dramatik» anları saptamada etkili olmaktadır. Anılar, bir solukta okunacak denli canlı olaylarla bütünleşiyor. «İnceleme - araştırma» bölümünde, Sertel'in bu yapıtının tutarsızlığını ortaya koymak amacıyla yazılmış olan **Nâzım Hikmet'in Sahte Dostları** (Kemal Sülker) adlı kitap üzerinde ayrıca durulacaktır.

● Haldun Taner, **Hak Dostum Diye Başladım Söze.**

Haldun Taner bu kitabında güncel sorunlara değinerek ülkemizin, ülkemizden de çok insanımızın içinde bulunduğu durumu vurgulamaya çalışıyor. Kimi yazıları «makale» gibi, ne var ki, Taner'in kültüründeki çok boyutluluk, bu yazılara bir «deneme» tadı da katıyor. **Milliyet**'te her hafta yayımlanan yazılardan oluşan bu kitap, özellikle kültür sorunlarımızı yansıtması yönünden ilginç. Taner, sorumlu bir kültür adamı gibi, konuyu değişik yönleriyle irdeliyor. Kuşkusuz, bu denemelerin asıl tadı, Haldun Taner'in esprili, yalın anlatımından geliyor.

Haldun Taner'in çeşitli ülkelere yaptığı gezilerin izlenimleri de **Düşsem Yollara** adlı kitapta toplandı. Capcanlı bir anlatımla, Taner, gezdiği ülkelerin kültür dünyalarına açıyor okuru. Gezdiği her yerde, okur onun tanığı gibi, olayları izlemek gereksinimi duyuyor. Bu olaylardan çıkardığı sonuç ise bir özeleştiri ortamı yaratıyor.

Eleştiri, İnceleme, Araştırma, Röportaj, Mektup...

● Dursun Akçam, **Altta Kalanlar.**

Akçam röportaj mı yazar, öykü mü, ilk bakışta bir sonuca varılamaz. Amacı, gidilmez yerlere gidip, işlenmez gibi görünen konuları alıp röportaj yapmaktır. Oysa ne denli böyle davransa da Akçam'ın tüm yazdıklarında öykü örgüsünün insanı etkileyen yapısı vardır. Bu yönüyle Akçam, röportaj kavramının anlam alanını genişletmiştir. Analar, babalar, çocuklar üzerine yaptığı röportajlar son yıllarda daha geniş alanlara yayıldı. Türkiye'nin anası, babası, çocuğu, «Türkiye'nin insanı»na dönüştü. **Kan Çiçekleri**, ölümü yaşamış, yürekleri yanmış yüzlerce insanın öyküsünü bir araya getirdi. Çıkar düzeni, ülkemizi nasıl bir kan gölüne çeviriyor, onun öyküsünü anlattı Akçam, **Kan Çiçekleri**'nde. **Altta Kalanlar** da gurbete düşmüş insanımızın öyküsünü anlatıyor. İnsanımız, büyük çoğunluğuyla, ister Almanya'da olsun, ister sokak aralarında, ya da hastane kapılarında, hep «altta kalanlar»dır. Akçam bunu vurguluyor. Son kitabı olan **Altta Kalanlar**, yüz öykülük bir kitabı dolduracak denli ürkünç olaylarla dolu.

● Neclâ Arat. **Ernst Cassirer ve S. K. Langer'da Sembolik Form Olarak Sanat**

Sanat birçok yönlerden ele alınmış, sanat üzerine kuramlar doğmuştur. Felsefeden toplumbilime, yazından plastik sanatlara değin sanatın türlü anlamları üzerinde durulmuştur. Neclâ Arat, kitabının adından da anlaşılacağı gibi, sanatı «sembolik bir form» olarak ele alıyor, özellikle de Ernst Cassirer ve S. K. Langer'ın kuramlarını irdeleme üzerinde özellikle duruyor. Arat, önsözde, bu kitabında sanat eleştirisi üzerinde de, sanatların özelliklerini yansıtma konusunda da durmayacağını belirterek, çalışma alanının, Cassirer ve Langer gibi iki çağdaş düşünür olduğunu ileri sürüyor. Sanat kavramının düşünce bağlamında ele alınıp kuramlara varma yönünden Arat'ın incelemesi, özellikle sanat üzerinde düşünenler açısından çok yararlı bir kitap.

Neclâ Arat'ın yukarıdaki yapıtı söz konusu edilirken, yazarın **18. Yüzyıl İngiliz Felsefesinde Ethik ve Estetik Değerler Arasındaki İlgi Sorunu** adlı yapıtı da gözden uzak tutulmamalıdır. Bu yapıt gerçekte bir ahlâk felsefesidir, ahlakı temellendiren kavramlar, özellikle güzellik kavramı bu yapıtın ana konularından biridir. İnsanın düşüncesinin felsefi açıdan gelişmesinde ahlakın boyutlanması da, bir ölçüde bu yapıtta yer almaktadır. «İyi», «güzel», «ahlak» gibi insanı bütünleyen kavramlar üzerinde düşünenler, konuyu kökeninden alan bir yapıtla karşılaşacaklardır. Bu yapıtı okuyunca önyargılı kavram kargaşasından da kurtulacaklardır. Kuşkusuz, kafalarında yeni yeni kavramlar oluşturarak. Her iki yapıt da, düşüncede kavram üretici bir özellik taşıyor.

● Bedrettin Cömert, **Croce'nin Estetiği.**

Yapıtın uzun adı **Benedetto Croce'nin Estetiğinde İfade Kavramı ve İfadenin İletimi Sorunu**'dur. Arat gibi, geçen yıl öldürülen Cömert de İtalyan düşünürü Benedetto Croce'nin estetiği üzerinde, estetik alanında bir kişinin kuramı üzerinde duruyor. Estetik kavramının da sınırlandığını görüyoruz yapıtta. Cömert «ifade» ve «ifadenin iletimi»ni ele alıyor. Buradan, sanatın ne olduğu sorununa değiniyor, özellikle sanatın ne olduğu konusuna geniş yer ayırıyor. Sanatı bir yaratım öğesi olarak adlandır-

dıktan sonra değişik kuramlarla sanata yaklaşıyor. Bu aşamada daha da önem kazanan «ifade» kavramı ve «ifadenin iletimi» sorunu üzerinde duruyor. Kavramsal düşünüş açısından Cömert'in kitabı da geliştirici, kavram üretmeye yönlendirici bir özellik taşıyor.

● İsmet Zeki Eyuboğlu, **Alevilik - Sünnilik «İslâm Düşüncesi»**

Türkiye'de zaman zaman çok tartışılan, sürekli toplumsal bir konu olarak işlenen Alevi - Sünni ikiliğinin İsmet Zeki Eyuboğlu gibi bilgileri geniş çevreniyle değerlendiren bir düşünürce ortaya konmasının anlamı büyüktür. İnsan düşüncesinde hoşgörüyü, bilgi üretimini ön planda tutan Eyuboğlu, nitekim kendinden beklenen, başka bir deyişle bir bilim adamının nesnelliğinden beklenen bir yöntemle, Alevilik ve Sünniliği, İslâm düşüncesi kavramı içinde değerlendiriyor. Ayrıntılı bilgilerle bu düşünce içinde yer alan akımların durumu gözden geçiriliyor. Tasavvufla Alevilik, İslam felsefesiyle Sünnilik arasındaki bağlantılar ve düşünsel yorumlar da bu incelemenin alanlarından sayılabilir. Kanımca kitabın en ilginç yönü, İslam felsefesinin, Tasavvufun, Aleviliğin ve Sünniliğin anlaşılmasında kaynaklık etmesidir. Hemen herkesin sorumsuzca üzerinde durduğu bu kavramları Eyuboğlu bilimsel bir yöntemle, geniş açılı bir bilgi birikimiyle incelemiştir.

● Mehmet Kaplan, **Hikâye Tahlilleri.**

Kaplan'ın iki ciltlik **Şiir Tahlilleri**, bir boşluğu doldurmaktadır. Kaplan kendi anlayışına uymayan ozanları, kimi bölümlerde, yadırgatıcı yorumlarla değerlendirirse de kitabına çok emek verdiği açıktır. Mehmet Kaplan **Hikâye Tahlilleri**'nde Sami Paşazâde Sezâî'nin «Pandomima» öyküsünden Selim İleri'nin «Gelinlik Kızı»na değin geniş alanlı bir inceleme yapmaya çalışıyor. Ne var ki, Kaplan öyküleri, **Şiir Tahlilleri**'nde olduğu gibi ayrıntılı biçimde incelemiyor. Hatta kimi öyküleri yalnızca özetliyor. Bu yönüyle, «tahliller»den çok, ortaya, tanıtıcı bir seçki (antoloji) çıkıyor. Ne denli nesnel davransa da Mehmet Kaplan'ın kimi adları görmezden geldiği de anlaşılıyor. Örneğin Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Mehmet Seyda, Bekir Yıldız, Talip Apaydın, Osman Şahin, Muzaffer

Buyrukçu, Sadi Ertem, Tarık Dursun K., Samim Kocagöz, Nezihe Meriç, Zeyyat Selimoğlu, Adnan Özyalçıner, Bilge Karasu, Demir Özlü, Orhan Duru, Önat Kutlar, Necati Tosuner... niçin yer almamıştır bu kitapta, anlamak güçtür. Bunun yanında daha öykücülüğü kanıtlanmamış birçok adlara rastlanıyor.

● Necdet Kurdakul, **Bütün Yönleriyle Bedreddin.**

Nâzım Hikmet başta olmak üzere birçok ozanın, yazarın üzerinde durduğu, ne yazık ki tarih kitaplarında hakkında çok az bilgi bulunan Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedrettin'in gerçek kimliği konusunda Necdet Kurdakul birtakım savlarda bulunarak, gerçek Bedreddin'in, belgelere dayanarak anlattığı Bedreddin olduğunu ileri sürüyor. Kurdakul'un başvurduğu kaynaklar çok inandırıcıdır. Şerafettin Yaltkaya, Ömer Lütfi Barkan gibi tarihçilerin ortaya koydukları belgeler Kurdakul'a da kaynaklık ediyor. Ayrıca **Tacü't-tevarih** (Hoca Sadettin Efendi)'in de adını anıyor. Kurdakul, Bedreddin'i bir eylemci olmaktan çok, düşünür yönüyle ele alıyor. Yeni savlarıyla Bedreddin'in gerçek kimliğini ortaya koyduğu kanısındadır Kurdakul. Alıntıların yoğun biçimde kullanıldığı bu araştırmanın birtakım tartışmalar yaratacağı kanısındayım. Özellikle toplum tarihi yazarlarınca.

● Filiz Ali Laslo - Atilla Özkırımlı, **Sabahattin Ali.**

Son yıllarda, Nâzım Hikmet gibi, Sabahattin Ali gibi, yazı güçlerini eylemlerine katmış kişiler konusunda geniş yayın yapıldı. Örneğin bu yazarlarla ilgili anılar anlatıldı, dosyalar hazırlandı. Mektupları eksiksiz yayımlanmaya çalışılıyor. Bunların en sonuncusu, Sabahattin Ali'nin kızı Filiz Ali Laslo'nun verdiği belgelerle Atilla Özkırımlı'nın hazırladığı **Sabahattin Ali**'dir. Özkırımlı'nın önsözde de belirttiği gibi, yazarların sanatlarının, ortaya koydukları ürünlerin yanında yaşamları, ilişkileri de önem taşır. Bu kitapta bu önemi vurgulayan belgeler bir araya getirilmiş. Sabahattin Ali'yi yakından tanıyanların anıları yanında, Sabahattin Ali'nin mektupları, ona yazılmış mektuplar da var kitapta. «İncelemeler, notlar, yapıtlar» bölümünde de yazarın yaşamı ile ilgili gerekli bilgiler yer alıyor. Anılar, mektuplar ve notlarla Sabahattin Ali'nin yaşamında, sanatçılığında kimi noktalar

da aydınlanmış oluyor. Özenli çalışmasıyla Atilla Özkırımlı önemli bir görevi daha yerine getirmiş oluyor. Sabahattin Ali'nin kaybedilmek istenen yaşamına, bu çalışmayla bir taş daha konmuştur.

● Kemal Sülker, **Nazım Hikmet'in Sahte Dostları.** Sülker'e göre Nâzım Hikmet'in sahte dostlarının en başında Zekeriya Sertel gelmektedir. «Deneme» bölümünde Zekeriya Sertel'in **Nâzım Hikmet'in Son Yılları** adlı yapıtına kısaca değinmiştik. Bu anılar yoğun bir tartışma da yaratmıştı. Kemal Sülker'in başlattığı yoğun bir tartışma böylece kitaba dönüşmüştür. Sertel'in Nâzım Hikmet'i «yalan ve iftira ile tahkir» ettiğini öne süren Sülker, onun sosyalist uygulamalar hakkında da gerçekdışı iddialarda bulunduğu kanısındadır. Sülker, TYS Nâzım Hikmet Kurulunun kararlarını da almıştır incelemesine. Özellikle TYS üyelerinin mektuplarının okurları çok düşündüreceği kanısını da belirtiyor Sülker. Kemal Sülker'in kanıtlayıcı ve açıklayıcı bir yöntem uygulaması, Sertel'in öznel yargılarının tutarsızlığını kanıtlamaya yöneliktir. Her iki kitap okunduğunda, yazınımızın büyük ustasının değerlendirildiği açılar da belirmiş olacaktır. Açıkçası, Sülker'in kanıtlarının doğruluğu da anlaşılacaktır. Zekeriya Sertel'in kimi durumlarda, Nâzım Hikmet'i kendi duyarlığının (Sertel'in duyarlığının) bir örneği gibi göstermesindeki tutarsızlıklar da anlaşılacaktır. Yazınımızın bu önemli tartışmasının kitaba dönüştürülerek okura ulaştırılması yılın önemli olaylarından sayılmalıdır.

★

Şu konulara da kısaca değinmek yararlı olacaktır:

● Kemal Özer'in **Sanatçılarla Konuşmalar** adlı yapıtı bu yıl yayımlandı.

● Olcay Önertoy'un **Reşat Nuri Güntekin** adlı incelemesi, yazarın romancılığı, oyun yazarlığı ve gezi notları konusunda bilgi veriyor.

● İnci Enginün de **Abdülhak Hamid Tarhan** adlı incelemesiyle yazarı tanıttı. İncelemede bol örnekler de yer alıyor.

● Sabahattin Eyuboğlu'nun Köy Enstitüleriyle ilgili

yazıları bir kitapta toplandı: **Köy Enstitüleri Üzerine.**

● Sovyet yazarı A. Fevralski'nin **Nâzım'dan Anılar** adlı yapıtı Nâzım Hikmet konusunda önemli bilgiler içe riyor.

● Suut Kemal Yetkin'in estetikle ilgili görüşleri **Estetik ve Ana Sorunları** adlı kitapta yer aldı.

● Kemal Tahir'in Fatma İrfan Serhan'a yazdığı mektuplar bir kitapta toplandı: **Kemal Tahir'den Fatma İrfan'a Mektuplar.** Kemal Tahir'in özel yaşamını yansıtması yönünden bu mektuplar değer taşıyor.

1979'DA ÇOCUK YAZINIMIZ

Emin ÖZDEMİR

Çocuk yazınımızın geçen yılki durumunu değerlendiren yazımızı şu tümcelerle bağlamıştık: «1978, çocuk yazınımız açısından durgun bir yıl sayılmaz. Dili ustalıkla kullanan, büyümüşler için yazan ozanlarımız, yazarlarımız çocuklar için de yazmayı küçümsemiyorlar artık. Çocuklar için de yazmaya yöneliyorlar. Öte yandan kitapların fiziksel yapısı da bir gelişim gösteriyor. Bunlara yaslanarak, önümüzdeki yılın Dünya Çocuk Yılı oluşunu da düşünerek gelecek yılın daha da verimli olacağını şimdiden söyleyebiliriz.

Söylediğimiz gibi oldu gerçekten de. 1979 çocuk yazınımıza yeni boyutlar, yeni yapıtlar kazandırdı. Çocuk yazınımızın sorunları tartışıldı. Yarışmalar düzenlendi. Özel yayınevlerinin yanı sıra Kültür Bakanlığı da eğildi konuya. Kimi bankalar, ekinsel etkinliklerinin içinde ayrı bir dal olarak değerlendirmeye çalıştı çocuk yazınını. Böylece devingen, doğurgan bir yıl oldu 1979. Bunu kalın çizgilerle, özetlemeci bir yöntemle belirtmeye çalışacağız.

Kuramsal Sorunlar

Çocuk yazınıyla ilgili sorunlar tartışılırken irdelenen sorulardan biri şu oldu: «Çocuk deyince neyi anlıyoruz? Belirleyici özellikleri nelerdir çocuğun?»... Ruhbilime, eğitbilime uzanmayı gerektiren bu sorular yeni bir yaklaşımla ele alındı. Sözgelimi **Türk Dili**'nde (Sayı 331, 1 Nisan 1979) Vedat Günyol «Çocuk Deyince» adlı yazısında şöyle tanımlıyor çocuğu «... Bütün canlıların yavru-

ları, ağaçların tomurcukları, bitkilerin filizleri gibi, yaşamı sonsuzlaştıran, beni bende, seni sende, onu onda yaşatan, ölümsüzleştiren bir mucize. Öyle bir mucize ki daha dün dünyada olmayan; bugünse, bağırtısı çağırtısıyla yaşamımızı alt üst eden, ali kıran baş kesen, dediği dedik, buyruğu buyruk, acıkınca ortalığı velveleye veren, uykusu gelince dünyayı birbirine katan, bilinçsiz, özen üstüne özen isteyen zorba bir varlık çıkıyor karşımıza»

Derginin andığımız sayısında bir başka yazar, Atalay Yörükoğlu V Günyol'un deyişiyle «özen üstüne özen isteyen» bu varlığın, çocuğun yetişimini biçimlendiren, yönlendiren etkenler üzerinde duruyor. Yazısının girişinde şöyle diyor «Çocuğun yetişmesinde başlıca üç öğe vardır Sevgi, eğitim ve özgürlük. Bunlar birbirine eklenerek, birbirini bütünleyerek çocuğun kişiliğini oluştururlar. Sevgi yetişmenin temelidir; Bu temele oturmuş bir eğitim, bilgi, beceri ve kurallar yığını olmaktan öteye gidemez; özden ve amaçtan yoksun kalır. Sevgisiz eğitilen bir çocuk, ruhsal bakımdan doyumsuz, davranış yönünden uyumsuzdur. Bilgi ve beceri kazansa bile kişilik gelişimi çarpık olur.»

Çocuğun kişiliğini dengeli bir biçimde geliştirme, salt sevgiyle gerçekleşmez. Onu bağımsızlaştıracak, özgür kılacak bir ortamın gerekliliğine de değiniyor A. Yörükoğlu. Özgürlüğün olmadığı yerde sevginin de eğitimin de güdük kalacağını vurguluyor.

Böylesine duyarlı bir yaratık olan çocukla, çocuğun devingen evreniyle çocuk yazını arasında bir bağ kurmak gerekir mi? Başka bir deyişle **çocuk yazını** diye ayrı bir yazın türünün oluşumunda, çocuğun tensel ve tinsel (bedensel ve ruhsal) özelliklerinin bir payı yok mudur? Öteden beri tartışılagelen bir sorudur bu da. Nitekim **Türk Dili**'nin belirttiğimiz sayısında Kemal Demiray «Çocuk Ruhunu Besleyen Kaynak» başlıklı yazısına bu soruyu deşeleyerek giriyor :

«Okumayı sökerek kitaplara yönelmiş çocuklar, başkalarının gözlemlerinden, deneyimlerinden, düşüncelerinden yararlanma mutluluğuna ermiş demektir. Ancak bu noktada üzerinde önemle durulmaya değer bir sorun ortaya çıkar : Vücutça gelişmesi için çocuğa nasıl rasgele

besin verilmemesi, yararlı ve dengeli bir yöntem uygulanması gerekirse, sağlıklı zihinsel ve ruhsal gelişme için de çocukların okuyacakları kitaplarda birtakım niteliklerin aranması zorunludur. İşte bu yüzden «Çocuk yazını nasıl olmalıdır?» sorusu ile belirlenen sorun, bugüne değin, eğitimciler, analar babalar, çocuk kitabı yazarları, bu tür kitapları resimleyen ressamlar, ruhbilimciler, kitaplık görevlileri, kitap basanlar arasında, bütün dünyada ve bu arada bizde sık sık tartışılagelmiş bir konudur. Konunun tazeliğini, güncelliğini yitirmeyişinin birçok nedenleri var elbette, ama bu nedenlerden en başta geleni - biraz önce değindiğimiz gibi - kitabın, çocuğu tinsel yönden besleyen, onun yeteneklerini geliştiren, kişiliğini yoğuran, yaşamı boyunca tutumunu, davranışlarını etkileyen bir büyülü kaynak oluşudur.»

Nedir bu büyülü kaynağın belirleyici özellikleri? K. Demiray, çocuk yazınının ölümsüz yapıtları (**Robinson Crusoe, Heidi, Pinokyo, Perrault, Grimm, Andersen Masalları**) üzerinde somutlaştırıyor bu sorunun yanıtını. Çocuk yazının ölçütlerini belirlemeye çalışıyor. Dilsel, içeriksel yönden ayırıcı ve değerlendirici ölçütler getiriyor çocuklar için yazanlara.

Çocuklar için yazılan ürünler öğretici, çocukları bilinçlendirici bir boyut taşımalı mı? Üzerinde durulan tartışılan kuramsal sorunlardan biri de bu olmuştur. Nedir çağdaş çocuk yazının işlevi? Perrault, Grimm ya da Bin Bir Gece masallarının içeriksel örüntüsünün bir geçerliği var mıdır günümüzde? Bunlar ve bunlara benzer sorular tartışma gündemine getirilmiştir. Nitekim Doç. Dr. Tuğrul İnal'ın, «Çocuk Yazınında Çağdaşlaşma» adlı incelemesi (**Ulusal Kültür**, Nisan - 1979/4) değindiğimiz sorular üzerine kurulmuştur. İnal, çocuk yazınının, çocuğun yaşadığı zaman diliminin dışında kalamayacağını; içinde bulunduğu toplumun altyapı ve üstyapısındaki değişimlerle kan bağını koruyacağını vurgulayarak şöyle diyor:

«... Toplumsal bir varlık olarak gördüğümüz çocuğun, zihinsel, toplumsal kültürel gelişimi, içinde bulunduğu toplumsal yapının bilincinde olmasına bağlıdır. Perrault'dan çok ilerdeyiz. Üretim biçiminin onun zamanından pek çok farklı olduğu bir çağda yaşıyoruz; ve bili-

yoruz ki XXI. yüzyılda üretim biçimi bizimkinden de ileride ve farklı olacaktır. Altyapı da üstyapı da hiçbir zaman dirağan olmadığına, olamayacağına göre, bu diyalektikle çocuklar için yazın arasında zorunlu bir bağlama ve koşutluk olmuştur, olacaktır.»

Doç. Dr. Tuğrul İnal'ın değindiği soruna, bir başka açıdan daha değişik bir yaklaşımla İsmail Uyaroğlu da parmak basıyor. **Sanat Emeği** dergisinde (Sayı: 18. Ağustos 1979) kendisine yöneltilen şu soru üzerinde duruyor: «İlerici çocuk edebiyatı, çocukları egemen ideolojinin etkisinden kurtarma görevini nasıl yerine getirebilir? Böyle bir çocuk edebiyatının özellikleri ne olmalıdır? Didaktik mi olmalı, düş gücünü mü geliştirmeli?» soruyu sınıfsal bağlam içinde değerlendiriyor İ. Uyaroğlu. Ancak salt sınıfsal bir savaşıma yönlendirmenin de çocuk yazını açısından yeterli bir tutum olmadığını belirtiyor. Çocuğu tanımanın, onun evrenine girmenin, dilsel ve içeriksel yeniliklerle çocuğa eğilmenin gerekliliğine de yer veriyor yanıtında. Ayrıca bir başka soruyu, «Bankaların, büyük sermayenin çocuk ve sanat alanına el atması ne getirir, ne götürür?» sorusunu yanıtlarken de kesinlemeci bir tutumla, bu tür girişimlerin yarardan çok zarar getirdiğini söylüyor.

Talip Apaydın da Ulusal Kültür'ün yukarıda belirttiğimiz sayısında çocuk yazınının ülkemizdeki genel sorunları üzerinde düşünüyor. Düşüncesini özellikle çocuklarımızın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal ortam üzerinde yoğunlaştırarak, «bu çocuklar için ne yazmalı?» sorusunu soruyor. Gündeş yazarların bu alandaki yönelimlerine sözü ağdırarak şunları söylüyor: «... Çocukları koşullandırmak için değil ama her gün gördükleri, dinledikleri olaylara daha sağlıklı bakabilmelerini kolaylaştıran, bakış açılarını genişleten yapıtlar vermeyi yeğliyorlar. Düşsel dünyalarını gerçeğe indirgeyen konuları ele alıyorlar. Çocuk, kafasında sorabilidiği, soramadığı binlerce soruyla her zaman rahatsızdır. Kimi sorunları anlayamadığı, çözemediği için huzursuzdur. Okuduğu kitaplarda, dinlediği masallarda bunlara olumlu yanıt bulduğu zaman rahatlar. Çağdaş yazarlar bir yandan çocukların görüş ufkunu genişletirken, öbür yandan onların sorunla-

rına yanıt veren, çözümler getiren kitaplar yazıyorlar. İnsanın insanı sömürdüğü, güçlünün güçsüzü ezdiği haksız durumları eleştiriyorlar. Doğa sevgisini, yurt sevgisini, insan sevgisini geliştiriyorlar. Bunun gibi değişmez doğruları çocuklarımıza kabul ettirmek istiyorlar.»

Çocuk yazınımız Talip Apaydın'ın belirlemeye çalıştığı bu yönsemelere gelinceye değin hangi aşamalardan geçmiştir? Dünyadaki gelişim, nasıl olmuştur? Ferhan Oğuzkan da «Dünyada ve Bizde Çocuk Yazının Gelişmesine Toplu Bir Bakış Adlı» uzun soluklu incelemesinde bu soruları aydınlatmağa çalışıyor (**Türk Dili**, sayı 331). Türsel ve ülkesel boyutlandırımlarla geliştiriyor incelemesini Oğuzkan. İncelemesinin son bölümünde de çocuk yazınımızdaki yeni açılımlar ve adlar üzerinde duruyor.

Yarışmalar ve Sonuçlar

1979, çocukları anlatma, çocukların sorunlarını ve dünyalarını yansıtma yönünden türlü yarışmaların düzenlendiği bir yıl olmuştur. Çünkü Dünya Çocuk Yılı olarak kutlanmış bir yıldı 1979. Bu yönden fotoğrafçılıktan sinemaya, sinemadan yazın alanının değişik tür ve dallarına varıncaya değin yarışmalar düzenlendi. Bu yarışmalardan kimileri yazıyı hazırladığımız günlerde (Ekim 1979) sonuçlanmıştır. Kimileri de sonuçlanmamıştır daha. Sonuçlanan yarışmalardan biri «en güzel çocuk romanına» ayrılmış olan **Cumhuriyet** gazetesinin Yunus Nadi Armağanı. Armağanı «Bir Liranın İki Günü» adlı yapıtıyla İsmail Uyaroğlu kazandı. Daha sonra bölümcelenerek (tefrika edilerek) yayımlanan bu yapıtta İ. Uyaroğlu bir liranın iki gününü bir işçi çocuğunun cebinde geçirişini anlatıyor. Sınıfsal bir yaklaşımla, bir işçi ailesinin yaşamından kesitler gösteriliyor.

Yunus Nadi Armağını gibi, **Milliyet Sanat** dergisinin her yıl düzenlediği yarışmalardan bu yılkisi, çocuk oyununa ayrıldı. «... Yarışmayı değerlendirecek seçici kurul, Muhsin Ertğrul, Haldun Taner, Refik Erduran, Özdemir Nutku, Ülkü Tamer ve Zeynep Oral'dan oluşuyordu. Yarışmaya katılan oyunların değerlendirilmesinde içerikteki özlülük, biçimsel kıvraklık ve özellikle çocuk seyircileri

kavrayacak canlılık gibi özelliklere ağırlık verilecekti. Oyun eğlendirici, eğitici, öğretici, toplumsal vb. nitelikleri taşıyabilirdi; ancak önemli olan bunlarda tiyatro tadının yitirilmemesiydi.» Yarışmaya katılan 47 kişinin 50 yapıtı bu ölçütlere göre değerlendirildi. **Aklımda** oyunuyla Bilgesu Erenus birinci, **Birbirine Eş Beş Kardeş** oyunuyla Engin Noyan ikinci, **İmbö** oyunuyla Abbas Cılga üçüncü oldular. Ayrıca **Küçümen Karıcık ve Aloş Emeğin Resmini çiziyor** oyunlarıyla Süleyman Bulut, **Gelincikler ve Tarla Fareleri** oyunuyla Yalvaç Ural, **Çocuklar da Büyük** oyunuyla Ali Akpınar övgüye değer» bulundular.

Kültür Bakanlığı da 1979 Dünya Çocuk Yılı nedeniyle çocuk yazının roman, öykü, oyun dallarında bir yarışma düzenledi. Yarışmanın seçici kurulu Talip Apaydın, Orhan Asena, Eser Gürson, Selim İleri ve Mehmet Seyda'dan oluşuyordu. Seçici kurul çocuk romanı dalında Sulhi Dönek'in **Yeşil Bayır**'ına birincilik, Mehmet Türkkan'ın **Neyidik Ne Olduk**'una ikincilik, Kaya Öztaş'ın **Zor Günler** adlı yapıtına da üçüncülük ödülünü vermiştir. Ayrıca Ülkü Tansel'in **Işık Ülkesinde Soygun** adlı yapıtıyla Fazlı Yalçın'ın **Gün Işığı Kenti**'ni başarı ödülüyle ödüllendirmiştir.

Çocuk öyküleri dalındaki yarışma da şöyle sonuçlanmıştır: Selâhattin Arslan'ın **Bir Çift Selâm** adlı yapıtına birincilik, Ayla Çınaroğlu'nun **Mut Teyzenin Bahçesi** adlı yapıtına ikincilik, Abbas Cılga'nın **Dedemin Öyküleri** adlı yapıtına üçüncülük ödülü verilmiştir. Öte yandan Burhan Günel'in **Sevinç Dolu Bir Akşam** adlı yapıtıyla, Hüseyin Akyüz'ün yazdığı **Sevgi İle Anımsamak** adlı yapıtları başarı ödülü kazanmıştır.

Tiyatro dalında birinciliğe, ikinci ve üçüncülüğe değer yapıt bulunamamıştır. Katılan yapıtlardan ikisi başarı ödülüne uygun görülmüştür: Feyza Hepçilingirler'in **Yanlışlıklar**'ı ile Bilgin Adalı'nın **Bencil Dev**'i...

Türk Dil Kurumunun «masal ve çocuk yazını» dalındaki ödülünü de **Hayat Okulu** adlı yapıtıyla Işıl Özgentürk kazanmıştır. Salâh Birsel, Oktay Akbal, Cemal Süreyya, Doğan Hızlan ve Konur Ertop'tan oluşan seçiciler kurulu, bu yapıtın toplumsal gerçeklerimize yönelmesi, çocuğu bütünüyle kavraması yönünden özgün nite-

likler içerdiğini vurgulamıştır. Ödüllendirmeyi de bu gerekçeye yaslandırmıştır.

Disk'e bağlı Maden - İş Sendikası da 1979 Uluslararası Çocuk Yılı nedeniyle bir yarışma düzenlemiştir. 6 - 15 yaş arasındaki, Maden - İş Sendikası üyelerinin çocukları katılmıştır bu yarışmaya. Yarışmanın konusu : «Ben Bir Emekçi Çocuğuyum.» Bu konunun değerlendiriminde şöyle deniliyor burjuvazinin her türlü basın yayın aracıyla olanaklı propaganda yöntemleri, eğitim kurumları yoluyla çocuklara vermek istediği yoz kültüre karşı işçi sınıfı gerçek insancıl özden beslenen kendi kültürünü iletmelidir. Maden - İş, babası - anası zor koşullarda daha iyi yaşama kavgası veren bir çocuğun bu kavganın bir parçası olduğu bilincinde düzenlediği yarışmada seçtiği konu bunu simgeliyor.» Yarışmaya gelen şiir ve düzyazı örneklerinden bir bölümü, **Sanat Emeği** dergisinin Haziran 1979 sayısında yayımlanmıştır.

Okuyalım - Tartışalım

Radyolarda, televizyonda da çocuk izlencelerine, çocuklar için düzenlenen özel izlencelere ağırlık verilmiştir bu yıl. Çocukların toplumsal, eğitimsel sorunları üzerinde açıkoturumlar düzenlenmiştir. Bu açıkoturumlara çocuk konuşmacılar çağrılmıştır. Diyesim, söz izlencelerine çocuk yılı olması nedeniyle büyük ölçüde yer verilmiştir. Bir ozanımız, bütün bu sözel tartışmalara karşın toplumdaki kimsesiz, çocukluğunu yaşamadan çıraklıkların içinde günlerini tüketenlerin durumunu sergileyen şiirinin girişinde A. Kadir şöyle diyor

Gazetelerde ve kitaplarda
radyolarda ve televizyonlarda,
ve de açık oturumlarda
söz ediyorlar hep senden
gündemdesin,
haberin var mı?

Haydi, dile bizden ne dilersen.

Çocuklar bizden neleri diler ya da neleri dilemezler? A. Kadir şiirinde dökümlüyor. Buna değinecek değiliz. Radyolardaki, televizyondaki çocuk izlencelerinin tümüne değinmemiz de olanaksız. Bunlardan birine, televizyonda yayımlanmış olan bir diziyi kısaca anmakla yetineceğiz burada; Okuyalım - Tartışalım. Ayşe Bayramgil'in yapımcılığında hazırlanan diziyi öykücü Saadet Timur Ulçugör yönetti. Haftada bir yayımlanan izlencelerde şöyle bir yol izlendi. Çocuk yazınımıza öyküleri, romanları, şiirleriyle katkıda bulunmuş sanatçılarımızdan biri ve onun bir yapıtı seçiliyor. Seçilen yapıt tartışmaya katılacak çocuklarca okunuyor. İzlenceye yazarı da çağrılıyor yapıtın. Önce çocuk izleyiciler için yapıttan örnekler sunulup özetlemeli bir yolla tanıtısı yapılıyor. Ardından da yapıtın yazarına sorular yöneltilerek tartışma başlıyor. Tartışmayı açıklamlar, yorumlar izliyor. Böylece yapıtı okumuş olanlar onun değişik boyutları ve yanları üzerinde düşünme olanağını buluyor, okumayanlar da okumaya yönlendirilmiş, güdülendirilmiş oluyor. İzlence dizisinde okunup tartışılan yapıtların ve yazarların kimilerini adlandıralım: Bekir Yıldız **Ölümsüz kavak**, Adnan Özyalçıner **Garip Nasıl Okuyacak**, Muzaffer İzgü **Kara Pamuk**, İsmail Uyaroğlu **Çocuk ve Şiir**, Ülkü Tamer Günışığı **Hoşça Kal**, Işıl Özgentürk **Hayat Okulu**, Talip Apaydın **O güzel İnsanlar**, Demirtaş Ceyhun **Savaş ve Küçük Barış**, Refik Durbaş **İkinci Baskı**... gibi.

Bir Dergi

Bizde çocuk yazının ürünlerini düzenli ve düzeyli bir biçimde çocuklara iletecek dergilerin yaşamı uzun ömürlü olmuyor. Bugüne değin yayımlanan, yaşarlığını koruyamayan çocuk dergilerinin adlarını anımsamak bile bu vargımızın doğruluğunu gösterir. Bu bir yana, bugün bile çocukların izlediği, izleyebileceği kaç dergimiz var? Bankaların tecimsel kaygılarla çıkardığı bir iki dergiyi saymazsak, bu alandaki boşluğu tek dergi, **Milliyet Çocuk** doldurıyor. **Milliyet Çocuk**'un başat ve belirleyici özelliği sürekli bir devingenlik içinde oluşudur. Tekdüzelikten, donmuşluktan kaçınmaya çalışıyor dergi. Bunun için de

her ciltle birlikte kendini yeniliyor. Okur diliminin ilgi alanını göz önünde bulunduruyor. Okurların yaş ve ilgi çizgisini de geniş boyutlu olarak algılıyor. Öyle ki **Milliyet Çocuk**'u ilkokul üçüncü sınıf öğrencileri rahatça izleyebildikleri gibi, lise birinci ya da ikinci sınıf öğrencileri de izleyebiliyor. Derginin bu çok yönlülüğünde **Ülkü Tamer**'in sanatçı kişiliği yanı sıra, çocuk yazının çağdaş yönelimlerini çok iyi kavramış olmasının büyük payı var.

1979'da da **Milliyet Çocuk** sürekli yeniliklerle çıktı okurlarının karşısına. Yeni yeni diziler yayımladı: Ülkü Tamer'den **Tele Yunus**, Aziz Nesin'den **Unutamadığım Anılar**. Umur Bugay'dan **Kirpi Çocuk**, Halit Kıvanç'tan **Halit Kıvanç Sizlerle**, Emin Özdemir'den **Öykülerle Atasözleri**) Atila ve Devrim Alpöge'den **Mehmet'in Çevre Dosyası**... gibi. **Pıtırcık'ın Serüvenleri, Uzay Çocukları, Pembe Panter, Tarihte Bu Hafta**... türünden eğlendirici ve öğretici dizilerle birlikte Jules Verne, F. Cooper, Erckmann - Chatrian, Paul Feval, Alphonse Daudet... gibi yazarların yapıtlarından çizgi romana dönüştürülmüş olanlarını yayımladı. Bu arada Yaşar Kemal'in ünlü romanı **İnce Memed'i** İsmail Gülgeç'in çizgileriyle çizgi roman olarak yayımladı dergi. Ayrıca Celal Özcan, Abbas Cılga, Fatma Oran, Talip Apaydın, Kemal Özer, Mümtaz Zeki Taşkın, Mehmet Güler, Hakkı Özkan... gibi yazarlar öyküleriyle beslediler dergiyi. Necati Cumalı'nın Tekin Sönmez'in, Yalvaç Ural'ın, Mücap Ofluoğlu'nun çocuklar için yazdığı şiirler de dergide yer aldı. Kestirmeden söylemek gerekirse çocuk yazınımızın çiçeklendiği bir yer oldu **Milliyet Çocuk**.

Yapıtlardan Seçmeler

Başta da belirttiğimiz gibi, 1979 verimli, üretken bir yıl oldu çocuk yazınımız yönünden. Birçok yayınevi Uluslararası Çocuk Yılına katkı amacıyla çocuklar için öyküler, romanlar, şiir kitapları yayımladılar. Bu yönelimin kökeninde salt toplumsal bir görevi yerine getirme yatmıyor kuşkusuz. Tecimsellik de işin içine giriyor. Ancak burada Kültür Bakanlığı gibi tecimsel kaygıyı doğal olarak düşünmeyen kurumların yanında tecimsellikle sanat-

sallığı ustaca birleştiren, başka bir deyişle çocuk yazınımıza belirli bir yönelim ve doğrultu getiren yayınevlerinin varlığına da değinmeliyim. Arkadaş Kitaplar geçen yıl olduğu gibi bu yıl da çizgisini düşürmedi. Kazanma, çok satma kaygısına kapılmadan düzeyli, çağdaş, çocuğun dünyasını zenginleştirici, onu bilinçlendirici ürünleri yayımlamayı amaçladı. Onun izinden giden başka yayınevleri de oldu. Bu yıl içinde ortaya konan ürünlerin tümünü burada yorumsal ve açıklayıcı bir tutumla değerlendirmemiz olanaksız. İzleyebildiklerimiz arasından bir seçme yapacak, bunları nirengi noktalarıyla tanıtacağız.

● **Masalın Aslı** (Vasıf Öngören, Arkadaş Kitaplar, Mor Dizi : 12 - 13)

Çocukları düşler evrenine götüren, onların korku, özlem, istem, devinim yönlerini kamçılayan bir yanı vardır masalların. Vasıf Öngören'in iki kitapta topladığı kendi özyaratısı olan 10 masal, okurlarını düşler evrenine götüren, onları sürekli gerilim içinde tutan türden değil. Düşünsel boyutu ağır basıyor. Daha doğrusu insan soyunun tarihsel serüvenini, toplumsal düzenlerin oluşumunu, her düzenin kendine özgü yasalarını masallaştırıyor Vasıf Öngören. Bunu eytişimsel bir yaklaşımla gerçekleştiriyor. Şöyle de diyebiliriz, toplumlar bugüne gelinceye değin hangi aşamalardan geçerek bugüne gelmişse, bu değişik toplum düzenlerini ve biçimlerini hangi koşullar oluşturmuşsa Vasıf Öngören'in masalları bunu yansıtıyor.

İki kitaptan oluşuyor **Masalın Aslı**. Birinci kitapta yedi masal yer alıyor. «Aydınlıktan Karanlığa» başlığını taşıyor bunlar. İkinci kitap üç masal içeriyor, o da «Karanlıktan Aydınlığa» diye adlandırılıyor. Adlayımların da göstereceği gibi simgesellikten geniş ölçüde yararlanıyor V. Öngören. Simgesellik çocuk yazınının başat özelliklerinden biridir. «Karanlık» insan soyunun bataklığa saplanışı, ezimlere, yıkımlara, zulme ve baskıya düşüşüdür; **aydınlık**sa tüm bunlardan sıyrılışı; kendi alın teri, yaratma ve üretme gücüyle yaşama biçimini, toplum düzenini biçimlendirişidir. Masalın daha doğrusu masalların üzerine temellendiği «cevherin dönüştürülmesi» eylemi de insanoğlunun yaratıcı gücünü, emeğini simgeliyor.

Toplumbilimsel bir içerik taşıyor **Masalın Aslı**. Ne

ki bu yön, masalların masallığını ezmiyor, masala özgü nitelikleri gölgelemiyor. Bu da Öngören'in tiyatroyu iyi bilmediğinden kaynaklanıyor. Düşünceyi ve düşü eyleme, davranışa dönüştürmesini iyi biliyor. Kuşkusuz masal anlatma geleneğini de. Masallara girişte, masal aralarında duraklayış ve açıklamalara girişte Brecht yönteminden geniş ölçüde yararlanılıyor. Bu da masalların çok boyutluluk kazanmasını sağladığı gibi, gündeş kavramlarla bağlantısını kuruyor. Kestirmeden söylemek gerekirse **Masalın Aslı** çocuk yazınımızın soyyapıtlarından, temel yapı taşlarından biri olabilecek nitelikler içeriyor. Şunu da ekleyelim, çocuklar için oluşturulmuş her soyyapıt gibi, **Masalın Aslı** yetişkinlerin de tat alarak okuyabileceği bir dokuda. Yetkim olsa insanoğlunun tarih içindeki serüvenini ders kitaplarının o asık suratlı anlatımı içinde bunalarak öğrenmeğe çalışan öğrencilere önce bu kitabı okutarak işe başlamalarını isterim.

● **Sen Balık Mısın** (Veysel Çolak, Arkadaş Kitaplar, Mor Dizi 3)

Tanıtı bölümünde «Şiirli Öyküler» olarak adlandırılıyor bu yapıt. Yerinde bir adlandırma. «Dost Dediğin» ve «Kötüyü Nasıl Yendik» gibi bir öyküyü saymazsak, şiirsellik ağır basıyor bu öykülerde. Kahramanları bitkiler, hayvanlar, insanlar olmasına karşın «fabıl»ların kuruluğuna, öğreticiliğine düşmüyor Veysel Çolak. Çocukların düş evrenlerini kamçılayan, onların duyarlıklarını keskinleştiren bir anlatımı yeğliyor. Öte yandan öykülerin tümü toplumcu bir öz içeriyor. Umut, kendi özüne güven, dayımşma ve birliktelik, kötülüklerin ve çirkinliklerin uzun ömürlü olamayıcağı... gibi insancıl ve güzel duygular aşılamayı amaçlıyor. Kitabın en güzel yanı da simgeselliği ustaca, sindirerek kullanması. Bir de evrensellikle güncelliği emiştirmesi.

● **Savaş ve Küçük Barış** (Demirtaş Ceyhun, Abece yayınları, çocuk öyküleri dizisi : 1)

Çocuklar için savaş ne anlama gelir? Nasıl algılarlar onu? Bu soruya bir yanıt arama; çocuklara savaşın dünyalarını nasıl kararttığını, çocukluklarını yaşamayı nasıl engellediğini gösterme ereğini içeriyor Demirtaş Ceyhun'un kitabı. Kitaba adını veren ilk öykünün girişinde İkinci

Dünya Savaşı yıllarının görünümünden bir kesit sunuyor önce. Sonra da öykünün başkişisi küçük Barış'ın dünyasına götürüyor bizi. Savaşın oyundan, oyuncaktan onu nasıl yoksun bıraktığım, bu durumun onu nasıl mutsuzlaştırdığını gösteriyor. Oyuncak yerine, Küçük Barış'a alınan kuzu, kuzunun büyümesi, kurban edilmesi, onu kurban edenlere karşı Küçük Barış'ın tepkisi insancıl boyutlar kazandırıyor öyküye. Kansız, kurbansız, öldürümsüz bir dünya düşüyle bitiyor **Savaş ve Küçük Barış**.

Kitapta yer alan öteki öyküler de (Ama Belki Yarın Anlarlar, Gelincik, Öyle Güzel Yağıyor ki Kar) çocuklar dünyasına açılan, o dünyadan hüzünlü ya da sevinçli çizgilerle dokunmuş yaşantılar içeriyor. Ne ki kimi yerlerde Demirtaş Ceyhun Çocuklar için yazdığım unutuyor. Uzun, bileşik girişik tümcelere yaslanıyor anlatım. Bu da okunurluğunu güçleştiriyor.

Denizler Sincabı - İkinci Baskı (Refik Murbaş, Abece Yayınları Çocuk Şiirleri Dizisi, 1 - 3)

Çocukların tat alarak okuduğu şiirler, çocukça olmayan, üzerinde uzun uzun çalışılmış, güzel duyusal boyutları olan yaratılardır. Ne ki bizde çocuk şiiri hep çocukça, biçimsel ve içeriksel özgünlüğü olmayan ürünler sanılmıştır. Bu yüzden de okuma kitaplarına şiirselliği olmayan, çocukları şiirden soğutan birtakım çocukça şiirlerle dol durmuşlardır. Refik Durbaş, çocuklar için yazılacak şiirlerin çocukça değil ama, çocuğun evrenini, düş gücünü kuşatacak nitelikler içermesi gerektiğini kanıtlıyor. **Denizler Sincabı**'nda çocuğun yakın çevresinden yola çıkarak uzak çevresine doğru açılıyor. Daha doğrusu, çocukların yakın ve uzak çevresinde yer alan (Ana, Arkadaş, Baba, Kardeş, Dede, Nine, Gökyüzü, Yıldız, Aydede, Bulut vb. varlıkları, onların diliyle, onların düşgözüyle şiirleştiriyor. **İkinci Baskı** iki bölümden oluşan öykülü, anlatımcı bir şiir. Birinci bölüm, «Barış Koyun Çocukların Adını» taşıyor; ikinci bölümse «Kimse Sormadı Adını». Birinci bölümde çocukların genel özellikleriyle ilgili duygularını açıklarken, ikinci bölümde bu çocuklardan birinin yaşam serüvenini anlatıyor R. Durbaş. Yaşayarak, görerek, gözlemleyerek onun nasıl bilinçlendiğini, top-

lum içindeki yerini nasıl görebilir bir düzeye eriştiğini anlatıyor.

● **Kırlangıcın Kanat Vuruşu - Çocuklara Günümüz Şiirinden Örnekler** - (Ali Püsküllüoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Çocuk Dizisi : 1)

Ali Püsküllüoğlu'nun düzenlediği bu seçki günümüz şiirinin soluğunu çocuklara aldırma ereğinden kaynaklanıyor. Başka bir deyişle onlara şiirin özsuyundan tattırmak istiyor. Bunun için de Türk şiirini sıkı bir taramadan geçirmiş A. Püsküllüoğlu, A. Hamdi Tanpınar'dan, Nazım Hikmet'ten, Melih Cevdet ve Behçet Necatigil'den tutun da Yaşar Miraç'a, Alicengizkan'a değin değişik kuşaktan ozanları çocuklar açısından okumuş bir bir. Çocukların tadına varabileceğine inandığı ürünleri özenle seçmiş. Öte yandan seçtiklerini konusal ve izdeksel açıdan kümelendirerek ayrı bir bölüm, «Şiirlerin Konusal Dizini» bölümünü koymuş seçkiye. Bu da özellikle kullanılırlığını artırıyor yapıtın. İlk ve ortaokul öğretmenlerin derslerde konularını şiirle renklendirmelerini kolaylaştıracak bu bölüm. Püsküllüoğlu, seçkisine yazdığı «Sunuş»un bir yerinde şöyle diyor: «Şiir güzel şey çocuklar. Şiir okumak güzel şey. Şiir sevmeyen varsa içinizde, söyleyin ona, biraz çaba göstersin. Çok çok şiir okusun. Okudukça, sevecektir. Doğa sevgisi, insan sevgisi, yurt sevgisi daha bir biçimlenecektir onda. Beğenisi incelecektir. Şiir, onun dünyaya, doğaya insana, olaylara bakışını değiştirecektir. Bu seçkideki şiirler işte böyle şiirlerdir.»

● **Kuyruklu Masallar** (Güngör Dilmen, Arkadaş kitaplar : 70)

Güngör Dilmen, çocukken dinlediği, kimilerini de araştırıp derlediği, bir bölümünü de kendi yarattığı hayvan masallarını duru ve şiirsel bir anlatımla sunuyor çocuklara. Kitabına **Kuyruklu Masallar** adını verişinin nedeni kitaptakilerin kuyruklulardan oluşması. Masallardan çıkarılan dersleri de alıştığımız düzen içinde vermiyor, masalların dokusuna ustaca sindiriyor Güngör Dilmen. Bu da onların okunurluğunu artırıyor.

● **Kulağımdaki Çan** (Yalvaç Ural, Maya Yayınları Çocuk Dizisi)

Çocukların günlük yaşamından, düş dünyasından yola çıkıyor Yalvaç Ural. İmgesel örüntüsü ağır basmayan şiirler yazıyor. Kimi yerde düzyazıyla kesişiyor şiirleri. Şöyle de söyleyebiliriz, düzyazıyla şiiri ustaca emiştiriyor. Yalınlığa özen gösteriyor, doldurmacılıktan, gereksiz ayrıntılardan kaçınıyor. İmgeselliğe, simgeselliğe kaçmıyor dedim ama, genel tutumunu belirtmek için. Yoksa kimi şiirlerinde Yalvaç Ural onlara da baş vuruyor: **Söylesene babacığım / İran'da neler oluyor / Şiraz'ın gülleri niçin kanıyor / ve neden öldürülüyor / Yurtsever insanlar.** «Behrengi'nin Güvercinleri» adlı şiirden aldığımız dizeler güzel bir örneğidir bunun. **Kulağımdaki Çan,** çocukların beğeniyle okuyacağı şiirler içeriyor.

● **Gönen Öyküleri** (Ö. Faruk Toprak, Abece Yayınları, (Çocuk Öyküleri Dizisi: 4)

Ömer Faruk Gönen'de geçirdiği çocukluk, ilk gençlik ve daha sonraki günlerinden kesitler sunuyor bu öykülerinin kimilerinde. Anı öyküler de diyebiliriz bunlara. Her biri belli bir anıyı yansıtıyor (Gönendeki Teyzem, Elif ile Zeynep, Korku, Kamburdağ... gibi.) Andığımız bu öykülerde olsun, kitaptaki öteki öykülerde olsun sık sık geriye dönüş yöntemini kullanıyor Ö. Faruk Toprak. Doğa, insan, zaman öğeleri açısından yapıyor bu geriye dönüşleri. Çevresi Gönen olmayan öteki öykülere daha doğrusu öykücüklere de «Nerede Olursan Ol, Yaşamayı Sev» başlığını vermiş. Ayrı bir bölümde toplamış bunları. Çoğu, kendi özyaşam öyküsünden. Özellikle ortaokul düzeyindeki çocukların tadına varacağı türden öyküler. Serüven ve gerilim öyküleri değil ama, yaşam gerçeklerini sergileyici, somutlayıcı bir yapıları var.

● **Sümbül İle Nerkis** (Neşe Yaşın, Arkadaş Kitaplar, Mor Dizi: 4)

Neşe Yaşın'ın çocuklar için yazdığı bu şiirler çocuk yazınımız açısından yılın en başarılı yapıtı bence. Hem taşıdığı insancıl öz, hem de söyleyişteki incelik ve güzellik açısından. Dizeleme, dizeleri birbirine ekleme, benzetme ve eğretileme yönlerinden tazelikler içeriyor Neşe Yaşın'ın şiirleri. Pırıl pırıl: **Yurdunu sevmeliymiş insan. / Öyle diyor hep babam. / Benim yurdum, / İkiye bölünmüş ortasından, / Hangi yarısını sevmeli insan?** (Oza-

nın Kıbrıslı olduğunu ekleyeyim) Şöyle diyor Neşe Yaşın yapıtının girişinde : **«Sümbül ile Nerkis,** sizin hepiniz gibi birer çiçek çocuktur. Benim yurdumun acılarını en derinden duyan iki çocuk. Sizler hepiniz de birer Sümbül, birer Nerkissiniz. Birgün mutlaka savaşlar olmayacak dünyada. Bir gün mutlaka Sümbülleri, Nerkisleri ezmeyecek tanklar. Birgün mutlaka çocuklar patlayıncaya kadar çukulata yiyecekler.» Kitaptaki şiirlerin özsuyu da ozanın bu özlemiyle besleniyor. Böylece çocukların ellerinden bırakmayacakları güzel şiirler içeriyor **Sümbül ile Nerkis.**

● **Ekmek Parası** (Muzaffer İzgü, Kültür Bakanlığı, Çocuk Dizisi :6)

Muzaffer İzgü, kapkara bir yoksulluğu, bu yoksulluğun içinde yaşanmayan bir çocukluğu öyküleme yöntemiyle veriyor. Uzunca bir öykü, dilerseniz roman da diyebilirsiniz İzgü'nün yapıtına. Anlattıkları insanın yüreğini kanatan, insan gerçeğine ayna tutan şeyler. Buna karşın anlatımın harcına gülmece öğesi katmış yazar. Yaşam gerçeklerinin üstünden gelme, ayakta durabilme açısından her şeyi oyunlaştırma gücü olan bir baba seçmiş. Tıp demiş bu babanın burnundan düşmüş iki oğul (Ali ve Kemal), bir de bunların yükünü omuzlarında taşımaktan ezilmiş yorgun bir ana. Böyle bir ailenin yaşamını kuşatıyor **Ekmek Parası.** Kemal'in ağzından anlatıyor. Çocukların okul içi ve okul dışı günlerinin buruk, burukluğunca da gülümsetici öyküsünü izliyoruz kitap boyunca. İzgü, konuşma dilinin sıcaklığını, esnekliğini, söz değerlerini ustaca sindirmiş yapıtına. Okunurluğu olan, sürükleyici, gerçekçi bir yapıt koymuş ortaya.

● **Dünyaya Masallar** (Işıl Özgentürk, Abece Yayınları, Çocuk Masalları Dizisi : 1)

Masalın ölümünü, uygulayımbilim çağında artık kimselerin masal dinlemeye yanaşmadığı gerçeğini «Masal Ananın Son Masalı» adlı yaratısında vurgulayarak giriyor kitabına I. Özgentürk. Öteki masalları da (Dostum, Sokak Lambam Benim, Güneşe Giden Yiğitler, Dünyada Olağanüstü Bir gün» çağdaş söz değerleriyle biçimlendiriyor. Dünyamızı güzelleştirenlerle, güzelleştirme çabasını sürdürenleri yüceltiyor. Kitabın son bölümü «Şiir Masal» adını taşıyor. Bu bölümde «Vietnamlı Günışığı, Önce Se-

lâm Ederim» adlı şiir masallar yer alıyor. Şiir masallarda olsun, düzyazı masallarda olsun şiirli bir anlatımın ardına düşüyor Özgentürk. Kimi yerlerde tümceler uzadıkça uzuyor. Devrik tümceler de ağırlık veriyor söyleyişe. Simgelemeden, düş gücünden ustaca yararlanma, tümce düzenindeki boşlukları dolduruyor.

● **Göz Masalı** (Dağlarca, Arkadaş Kitaplar, Mor Dizi: 11)

Yılların ötesine, hafta dinlencesinin cuma olduğu, sinemanın ülkemize yeni geldiği yıllar, Konya gibi bir Anadolu kentine dönüyor Dağlarca. Çocukluk günlerinin bir dökümünü yapıyor. Çocukluğunda «göz masalı» diye adlandırdığı sinemanın, üzerindeki değişik etkilerini anlatıyor. Dağlarca şiirine özgün karşılaştırma, benzetme ve eğretilemeleri çocukların algılayabileceği bir tonla bu kitapta da çıkıyor karşımıza. Ayrıca ikilemelerden, yinelemelerden, belirli ses ve sesbirimleri kullanmadan doğan bir özgünlük kitaptaki öyküsel dahı doğrusu anısal yitirlerde kendini gösteriyor. Çocuklar yaşamından değişik konular sunuyor Dağlarca, sinemayı özekleştirerek. Konu olan, çocukluğun dış evrenliyle beslenmişlik, yaşanmışlık **Göz Masalı**'nı, çocuk yazınımızın soy yapıtları arasına katıyor.

● **Şiirlerde Çocuk** - Çocuk Konulu Şiirlerden Seçmeler (Orhan Ural, Türkiye İşbankası Yayınları, Edebiyat Dizisi 50)

Orhan Ural Tevfik Fikret'ten günümüz ozanlarına değin çocuklar için şiir yazmış ozanları, daha doğrusu çocuk konulu şiirleri sıkı bir taramadan geçirmiş. Çocukların dünyasını kuşatan, şiirsellik değeri ağır basanları toplamış bu seçkide. Bir de **ozan gözüyle çocuk** adlı denememsi bir inceleme koymuş seçkinin başına. Ozanlar nasıl görüyorlar çocukları? Çocukların evrenine nasıl eğiliyorlar? Alıntılama ve örneklemelerle yanıtlarını aramış bu soruların. Seçkiye giren her ozanın Türk şiirindeki yeri, şiirlerindeki belirleyici özellikler nirengi noktalarıyla belirtilmiş. Seçkiye 20 ozan ve bu ozanlardan 166 şiir seçilmiş. En az şiir seçilen ozan Mehmet Akif 1, en çok şiir seçilen ozan da Dağlarca 42. Orhan Ural'ın seç-

kisi, bu alandaki çalışmaların içinde özgün bir yer tutacak nitelikler taşıyor.

● **İki Çocuk** (Oktay Akbal, Abece Yayınları, Çocuk Öyküleri Dizisi : 5)

Kitaptaki yazılara terimsel anlamıyla öykü denemez belki. Kimileri anı kimileri güncel olaylarla ilgili. Gelgelelim hepsi bir yönüyle gelip çocukların evreninden içeri giriyor. Şu da söylenebilir, bunları özellikle de çocuklar için yazmamış Oktay Akbal. Ama hepsi de iyi bir çocuk öyküsünde bulunması gerekli anlatımda renklilik, kolay okunurluk, gerçekle düşü emiştirme gibi nitelikleri içeriyor. Bir de söyleyeceğini, iletisini yazının dengesini bozmadan vermesi. **İki Çocuk**'ta kitaba adını veren öykü dışında, **1945'te Bir Akşam, Fehmiye Hanımla Oğlu, Akkartal Buck Jones, Hayri Bey'le Üsküdar** adlı yazılar hem oylum, hem de anlatım yönünden çocuk yazınımızın güzel örnekleri sayılabilir. **Bayram Günü, Sülü'nün Sınıfı, Turgut'u Örnek Alsak** adlılarsa, O. Akbal'ın öykümsü gazete yazılarını andırıyor. Çocukların da yetişkinlerin de okurken tad alacağı.

● **Altın Bilezik** (Mehmet Türkkan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Çocuk Dizisi : 5)

Masalları çağdaş bir öze yaslandırarak yeniden yazma, günümüz çocuk yazınında temel yönelimlerden biri. Mehmet Türkan'ın yazdığı **Altın Bilezik** de bunlardan biri. Eski bir Türk Masalının çağdaş bir öze yaslandırılması. İşin ve uğraşın, bir sanat edinmenin değeri. Buna bir de masal anlatma geleneğini ustaca kullanmasını da ekleyelim.

● **Arabalar Beş Kuruşa** (Sabahattin Ali, Arkadaş Kitaplar, Mor Dizi : 7)

Erdal Öz, S. Ali'nin öykülerinden kimilerini seçmiş, bunların dil ve anlatımını yalınlaştırarak çocuklar için düzenlemiş. Neden gereksinim duymuş buna? Şu yanıtı veriyor Erdal Öz : «Sabahattin Ali, çocuklar için yazmadı. Ama yazdığı sayısız öyküler arasından, çocukların da kolayca okuyup anlayabileceği ve çok seveceklerine inandığım beş öyküsünü seçip bu kitabı oluşturdum. Çocuk okurların Sabahattin Ali ile tanışmalarını sağlamak istedim.» Bu isteğine de ulaştığını söyleyebiliriz. Kitaptaki

«Arabalar Beş Kuruşa», «Ayran», «Mutlu Köpek», «Kırlangıçlar», «Bir Gemici Hikâyesi» adlı öyküleri okuyan çocuklar, S. Ali'nin soylu bir yazar olduğunu kolayca algılıyabileceklerdir.

● **Düşleme Oyunu** (Mehmet Seyda, Kültür Bakanlığı Yayınları, Çocuk Dizisi : 4)

Çağdaş çocuk yazınımızın önde gelen adlarından biridir Mehmet Seyda. «Çocuklara Öyküler» diye adlandırdığı **Düşleme Oyunu** da yeni bir yaratısı. Sekiz öyküden oluşuyor. Bunların kimilerin de çevre, kişi, zaman öğeleri ayrı, bağımsız; kimilerinde de ortaklık gösteriyor. Örneğin **Minare Böceği Avcıları, Güneş, Gölge ve Bulut** adlı öyküleri ayrı çevreler, ayrı kişilerle biçimlenmiş. Buna karşın kitaba adını veren **Düşleme Oyunu**'nun kişisi Öğretmen Mustafa Toraman, **Acı-Tatlı Günler**'de, **Ben Kimim?** de ayrı yöntemleriyle çıkıyor karşımıza. Bunlarda olsun) **O da Benim, Bu da Benim, Üç Çocuk, Bayram Sevinci** adlı öykülerde olsun çocukların ruhsal, tensel gereksinimlerini doyuran düşsel bir havanın içine sokuyor çocuk okurları. Buna bir de dilinin esnekliğini, çocuk dilinin şiirselliğini yakalamadaki ustalığını katalım.

● **Martılar Adası** (Zeyyat Selimoğlu, Arkadaş Kitaplar, Mor Dizi : 10)

Çocukların severek okuyacağı bir roman **Martılar Adası**. Zeyyad Selimoğlu ilginç bir konu seçmiş. Göçer kuşlardan olmayan martıların göçerliğe başvurmak zorunda kalışlarını, karşılaştıkları güçlükleri, göç boyunca insanların ve doğanın yaşam düzeniyle ilgili gözlemlerini örgensel bir bütünlük içinde veriyor. Bunu yaparken simgesellikten geniş ölçüde yararlanıyor. İnsanları anlatıyor martıların yaşamlarını sergileyerek. Öte yandan kuru bir serüvene, gerilimli titreyişlere yaslanmadan insana özgü duygularla da donatıyor öyküsünü Selimoğlu. Bu ruhbilimsel boyut romanın okunurluğunu artırıyor. Bizim yazınımızda, çocuk yazınımız için de söyleyebiliriz, denizi, deniz yaşamını anlatan ürünler çok azdır. Selimoğlu'nun bu romanı bunlardan biri.

● **Çingene Çocuğu** (Hasan Kıyafet, Abece Yayınları, Çocuk Romanları Dizisi : 1)

Hasan Kıyafet, okuma özlemiyle yanıp tutuşan, yazgı-

sını değiştirme düşüne kapılan bir çingene çocuğunun yaşam serüveninden kesitler sunuyor. Çingene ve çadır yaşantısını gözlemci bir gerçeklikle yansıtıyor. Özellikle ağızsal konuşma örgüsünü vermede. Öte yandan romanın eylem akışı sürükleyici bir biçimde gelişiyor: Çingene çocuğu Selahattin'in evden kaçışı, işçi çocuğu Celadettin ve onun babasıyla tanışması, kendine uydurduğu düşsel öykü, bilinçli bir işçi olan Gazi Usta'nın çocuğu, daha doğrusu bu iki çocuğu birlikte okutmak isteyişi, karşılaşılan güçlükler, varsıl kesim okulundan yoksul kesim okuluna geçiş... Mutlu bir sonla bitiyor **Çingene Çocuğu.**

● **Kıraleli** (Osman Şahin, Arkadaş Kitaplar, Mor Dizi: 2)

Osman Şahin, biraz masalımsı, biraz söylencesel, biraz da öyküsel nitelikler taşıyan bu kitabındaki yaratıların kısa sunuşunda şöyle diyor: «... çocuklar önemli insanlardır bence. Onların zamanını öldürmeliyiz. Açık, aydınlık kitaplarla karşılarına çıkmalıyız. Bu kitaplarda, dünyanın neresinde olursa olsun, halka zulmedenlerin yanlarına kalmayacağını, sonunda yenilip halkın önünde diz çökeceklerini de vurgulamayız. Kısaca yazacağımız her kitap, onların geleceğe dönük umutlarını çelikleştiren birer, birer ocak olmalı.» Bu kitabında da böyle davranıyor Osman Şahin. Kitapta yer alan «Kıraleli», «Cennet Ana», «Geloş Dağı Efsanesi», «Karıncalı Kaya», «Sabun» adlı parçalarda kötülüklere, çirkinliklere karşı başkaldırmayı, insan onuruna yakışan davranışları vurguluyor. Diri, devingen, rahat okutan bir dille yapıyor bunu.

● **Küçükçekmece Okyanusu - Can Kurtaran Yılmaz** (Rıfat Ilgaz, Kültür Bakanlığı Yayınları, Çocuk Dizisi:9)

Çocuk dilinin inceliklerini bilen bir yazar Rıfat Ilgaz. Eksiltili, kısa, yalın tümce düzenini içeren bir anlatımı var. Buna karşın olayları kurgulamada, zincirlemede kimi boşluklara yer veriyor. Sözgelimi, **Can Kurtaran Yılmaz**'ın girişinde Yılmaz'la Tural'ın birbirinden hoşlanmayışlarını göstermeye yönelik edimler bu türden boşluklar içeriyor. Bir de iyi - kötü dengesi tam kurulamıyor. Buna karşın öyle gerilimli, titreşimli yapılandırmalara gitmiyor Rıfat Ilgaz. Kısa oylumlu bu iki çocuk romanında gözlemlediği iki ayrı çevreyi, deniz kıyısı ve deniz yaşamını sergiliyor.

● **Armutlu Tarla** (Mehmet Başaran, Abece Yayınları, Çocuk Masalları Dizisi : 2)

Kimi masalları şiirsel bir anlatım düzeni içinde yeniden biçimlendiriyor Mehmet Başaran. Yapaylığa, zorlamaya kaçmadan, dilin doğallığı içinde yapıyor bunu. İmgesel söyleyişlere de yaslanıyor. Ne ki dengeli ve düzenli bir biçimde. Kimi masallara bir öğütle başlıyor Başaran. Kitabın ilk masalı «Susam Gözlü Cüceler» şöyle başlıyor : **Bünü uyanık karşılamalı insan / Dokunmalı sabahın çiylerine / Mavi mavi tüten toprağa bakın / Katılmalı kuşların / Horozların sevincine.** «Gülleri Her Mevsim Açtıran Bahçıvan» da bir gerçeği vurgulayarak kimi masallarda betimlemelere, ses yinelemelerine, tekerlemelere ağırlık veriyor. Kestirmeden söyliyelim **Armutlu Tarla,** dilimizin boy atıp geliştiği bir bitek toprak görünümüyle çıkıyor karşımıza. Özellikle ilkokul çağındaki çocukların tadına doyamadıkları ürünler içeriyor.

● **Arılar Ordusu** (Bekir Yıldız, Arkadaş Kitapları, 56)

Eski bir söylenceyi, Nemrud söylencesini yeni bir öz ve örüntü içinde işleyen Bekir Yıldız, kısa girişinde yapıtın şöyle diyor : «... Nemrud, halkına zulmeden bir hükümdardır. Bunu anlatmadım salt. Nemrud, çok güçlü olmasına karşın, topal bir arı tarafından nasıl öldürüldü, daha çok bunu anlatmak istedim. Bu zor işi de, efsanede olduğu gibi, dinsel bir mucizeye, olağanüstülüğe bağlamadım. Çağımız, efsaneler çağı değildir çünkü. İnsanoğlu, kendi öz emeği ve bilinciyle, mucizeleri bile aşabilecek başarılar yaratabilir. Ama önce, başarının ilk koşulunu bilmesi gerekir. Çağımızda başarının ilk koşulu, birlik olabilmektir. Bir elin nesi var iki elin sesi var.» İşte bu düşünsel doğrultuda gelişiyor, bu düşünsel öz üzerine kuruluyor **Arılar Ordusu.** Nemrudu öldüren tek kanatlı arının ağzından dinliyoruz söylenceyi. Özü ve iletiyi de Bilge'nin ağzından öğreniyoruz. Bekir Yıldız somutlama, vereceği özü sözden çok eyleme dönüştürerek veriyor. Bu da okunurluğunu artırıyor kitabın.

● **Karne Parası** (Hikmet Altınkaynak. Abece Yayınları, Çocuk Öyküleri Dizisi : 2)

Kitapta Hikmet Altınkaynak'ın dört öyküsü yer alı-

yor. İlk iki öykü (Acı Bir Sessizlikten sonra, Karne Parası) çocukların okul yaşamına yönelik. Üçüncü ve dördüncü öykülerse konusal yönden değişik. Çocuklar için yazma, kimi yönleriyle yetişkinler için yazmaya benzemez. Hem sözcük seçimi, hem tümce düzeni, hem de anlatılacakların verilişi yönünden özellikler gösterir. Kimi yaşam gerçeklerini vurgulama adına, çocukların dil ve konu evreninin dışına düşmüş Hikmet Altınkaynak. Kısalık, yalınlık, yaşam gerçeğini soldurmadan yansıtım gibi yönlere yeterince özen göstermemiş. Bu da öykülerin güç okunurluğuna yol açıyor.

● **Kolo** (Vedat Dalokay, Arkadaş Kitapları, Mir Dizi : 9)

Bir keçinin adı Kolo. Çocukluğunun belleğine kazınmış bu adla bir başka adın Şako Bacı'nın öyküsünü anlatıyor Vedat Dalokay. Yerel, bölgesel sözcükleri anlatımın dokusu içinde eriterek. Öyle gerilimli, titreşimli, kamçılayıcı bir yanı yok öyküde anlatılanların. Gerilimin yerini keçileriyle içli dışlı olmuş, yaşamını bütünleştirmiş Şako Bacının sevecenliği alıyor. Bir de onun yaşam çevresine giren, ona karşı anlatılmaz bir sevgi duyan çocuğun (yazarın) bağlılığı. Somut gerçeklerden kaynaklanan öykü, sonuna doğru düşsel ve söylencesel bir boyut kazanıyor. **Baraj** bölümüyle de yeniden gerçeğe dönülüyor. Çocukların tad alarak okuyacağı bir yapıt **Kolo**.

● **Toprağın Türküsü** (Medeni Ferho, Abece Yayınları, Çocuk Şiirleri Dizisi 2)

Konur Ertop, şiirleri tanıtırken şöyle diyor kitabın girişinde : «... Günden güne daha büyük hızla değişen bir ülkenin, çocuğu kuşatan gerçeklerine değiniyor bu şiirlerde. Yer yer buruk bir tadla doğadan söz ediliyor. Yarınların daha mutlu, daha güzel olacağının inancı söyleniyor. Uygarlığın nimetlerinden uzak çevrelerin türlü yoksunluklar içinde yaşayanların gelecek güzel günleri elde etmek için gerçeğin izlenmesi gerektiği hatırlatılıyor.» Nasıl yapıyor bunu? Şiirin kolunu kanadını kırıp, düşüncenin ya da iletinin ağırlığı altında onu ezmemeye özen göstererek. Sözcüklerin seçimini, dize içindeki yerini özenli bir tartıdan geçirerek. Ancak benzetmelere, bağlamalı

öbekleştirmelere giderken ölçüyü kimi şiirlerde elinden kaçırıyor Medeni Fehro. Kimi sözcüklerin albenisine kendisini kaptırıyor : **Toprak, acı, fidan, umut...** gibi sözcükleri kullanmaktan tad alıyor besbelli. Yinelemeli, imgeli söyleyişlerde de dilin inceliklerini yokluyor.

● **Tele Yunus** (Ülkü Tamer, Arkadaş Kitaplar, Kırmızı Dizi : 1)

Ülkü Tamer, çocuklar için yazmanın gizlerini bilen bir sanatçı. Çocuğu, çocuğun düş ve dil evrenini bilen bir sanatçı. **Tele Yunus,** televizyonda yayımlanmış türlü izlenceleri değerlendiren, onlardaki eksiklikleri, fazlalıkları çocuk gözüyle veren bir yapıt. Salt çocuk gözüyle değil, çocuğun dili duyarlığıyla. Bu yönden çocuk okurlar bu kitabı okurken kolayca özdeşleşeceklerdir Tele Yunus'la. Hele kitapta anlatılan izlenceler genellikle çocukların ilgi duyduğu konuları da kuşattığı için (Ay Üssü Alfa'da, Güzel Deniz Güzel Balina, Yerli Sinema, Kupa Maçında vb.) bu özdeşleşme çok yönlü olacaktır. Birinci kişili anlatımla verilen, konuşturmaların (karşılıklı ve iç) ağır bastığı bu yapıt, çocukların hoşlanacağı nitelikler taşıyor.

Sonuç Ya da Özetleme

1979'un, önce de değindiğimiz gibi Uluslararası Dünya Çocuk Yılı oluşu nedeniyle hem devletin hem de özel yayınevlerinin özellikle el attıkları bir alan oldu çocuk yazını. Kestirmeden söylemek gerekirse öykü, roman, oyun, şiir, masal... dallarında değişik ürünler verildi. Geçen yıllarda olduğu gibi, bu yıl da yetişkinler için yazan, yazarlığını kanıtlamış usta yazarlarımız çocuk yazınına ilgilerini sürdürdüler. Ana ve babaların bu alandaki ürünlere ilgisinin arttığını da söyleyebiliriz. Böylece çocuk yazınımızın soluğunun güçlendiği, genişlediği bir yıl oldu 1979.

1979'da ortaya konan, yayımlanan çocuk kitaplarını tümüyle burada tanıtmak olanaksız. Yerimizin sınırlılığı nedeniyle çok küçük bir seçme yapabildik ancak. Kimi yayınevlerinin yapıtlarına hiç değinemedik. Çünkü tecimsel kaygıdan çok, belli bir yaklaşımla konuya eğilen ya-

yınevlerinin ürünlerini nirengi noktalarıyla tanıtmayı denedik. Bunların arasına katmamız gereken başka yapıtlar da vardı. Kimilerini burada anmakla yetinelim: Kültür Bakanlığı yayınları içinde yer alan Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın **Yaramaz Sözcükler,** Gülten Dayıoğlu'nun **Leylek Karda Kaldı - Güzel Hanım,** Dursun Utku'nun **Gedeoğlan'ın Masalı - Arıların Savaşı,** Orhan Asena'nın **Ali,** Naciye Poyraz'ın **Bindim Tütün Küfesine,** Yalvaç Ural'ın **Bir Gök Dolusu Güvercin...** Arkadaş Kitaplar içinde yayımlanan Talip Apaydın'ın **O Güzel İnsanlar,** Ahmet Tümel'in **Keloğlana Gülmek Yaraşır,** Ahmet Uysal'ın **Yaban Kedisi...** Abece yayınları içinde yayımlanan Rıza Zelyut'un **Yabancılar,** Mehmet Başaran'ın **Boyalı Irmak,** Siti Sulatan'ın **Yer Altında Kırmızı İğne...** vb.

Çocuklar üzerine çok söz söylendiği, çocuk sorunlarına yönelik toplantı ve açık oturumların sık sık yapıldığı, çocuk yazınımız açısından da verimli bir yıl oldu 1979.

30 Ekim 1979

TÜRKİYE'NİN «GEL - GİT»LERİ ve UFUKTAKİ «YENİ İNSAN»I

Prof. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL

1980 yılına Türkiye 14 Ekim 1979 seçimlerinin araladığı bir kapıdan girmektedir. Demirel'in geçen yıllarda kurduğu «Milli Cephe» (Me - Ce), «Yeni Milli Cephe» (Ye - Me - Ce) hükümetlerinden sonra, şimdi de Ecevit'in haklı olarak «Örtülü Milli Cephe» (Ö - Me - Ce) adını verdiği dışardan destekli bir azınlık hükümeti Türkiye'nin kaderine el koymuştur.

Yüksek Seçim Kurlu tarafından açıklanan kesin sonuçlar oyların dağılımı bakımından ilginç bir çizelgeyi gözler önüne sermektedir. 25 ilde yapılan Senato üçte bir yenileme ve 5 ilde yapılan milletvekili ara seçimlerinin partilerin aldıkları oylar açısından görünüşü şöyledir: (1)

Senato Seçimleri

Seçmen sayısı	6.868.533
Oy kullanan	4.847.156
Geçerli oy	4.730.571
Katılma oranı	% 70.57

AP	2.215.053	(% 46.83)
CHP	1.378.224	(% 29.14)
CGP	117.749	(% 2.49)
MSP	459.040	(% 9.70)
MHP	312.243	(% 6.60)
SDP	33.548	(% 0.71)

(1) Bk. **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1979, s. 6.

TBP	55.774	(% 1.18)
TİP	33.720	(% 0.71)
TSİP	62.105	(% 1.31)
Bağımsızlar	63.093	(% 1.33)

Katılma oranının daha yüksek olduğu milletvekili ara seçiminde (% 74.64) AP oy oranını % 54.05'e yükseltirken CHP oy oranını % 29.33'te tutabilmiş, öteki partilerin oy oranları ise, senato seçimlerine kıyasla daha düşük olmuştur.

Bu çizelgeye kısa bir göz atışı bile bizi şu düşüncelere götürebilir :

- Seçimlere katılma oranı, tahminlerin aksine, oldukça yüksek olmuştur.
- İki yıla yakın bir süreden beri «dönemeç»leri aşamadığı için güven yitiren CHP, özellikle kentlerde büyük oy kayıplarına uğrarken AP, seçmen çoğunluğu için yeni bir «umut ışığı» haline gelmiştir.
- Bir taban oluşturabilen MSP ve MHP varlıklarını sürdürürken, kendi aralarında kıyasıya bir savaşıma giren sol partiler büyük bir yenilgiye uğramışlardır.
- Parlamenter sistem içinde bir çözüm bulunabilmiş olması, her şeye karşın, demokrasimizin yüz akı sayılmak gerekir.

Liderlerin Değerlendirmeleri.

«İstanbul Bayram Gazetesi»nde yayımlanan yazılarında «lider»lerin sorunlarımıza bakışını vurgulayan çizgiler vardır :

Süleyman Demirel / «14 Ekim 1979 günü yapılmış bulunan seçimleri, pek çok şeye milletin cevabı olarak almak lazımdır. Bu seçimler milletin bir kenara itilemiyeceğini, milletin sesini yükseltebileceğini göstermektedir... Demokrasi bir kaideler ve prensipler rejimidir. Demokratik rejimin hayatiyetine olduğu kadar, kabiliyetine de

inanmak lazımdır. Hükümet çıkartamayan bir rejim düşünmek mümkün değildir». (2)

Necmettin Erbakan / «Milletimiz bir taraftan fikir ve sistem partileri merhalesine, diğer taraftan laf değil, köklü icraat merhalesine girmiştir. Bu gelişmelerin birlikte tamamlanması sonucunda milletimizin meselelerini çözerek inançlı, sağlam, becerikli ve başarılı idareye ergeç kavuşacağı ve bulıranları aşacağı günler inşallah gelecektir». (3)

Alparslan Türkeş / «Zaman ve Meclis aritmetiğine göre güçlü bir hükümetin ancak erken seçimlerle kurulabileceği açık bir gerçektir. Biz erken seçimi bu gerekçelerle Türkiye için en salim yol olarak görüyoruz. AP'nin bir azınlık hükümeti kurmasını isteyişimizin ve destekleme taahhüdümüzün gerekçesi de, milli iradeden taze güç almış bir hükümet kurulıncaya kadar, yine milli iradenin 14 Ekimdeki tecellisine uygun bir geçiş dönemi hükümetinin lüzumuna olan inancımızdır». (4)

Yeni iktidarın başlıca sahipleri sorunlarımıza böyle bakarken, ana muhalefet partisi lideri ise şöyle düşünmektedir:

Bülent Ecevit / «Şimdi Türkiye, azınlık hükümeti deneyimini yapma olanağıyla - hatta gereğiyle - karşı karşıya gelmiştir... Adalet Partisi bu deneyimi üstlenirse ve - başarılı olsun veya olmasın - günlük olaylar karşısında ivedi kararlar alabilecek, yürütme erkine tanınan yetki alanında kendi programına göre tutarlı davranabilecek bir azınlık hükümeti kurarsa, ülkemizde sağlıklı bir demokratik gelenek yerleşmeye başlamış ve sayısal zorlukların bundan böyle hükümet sorununa ve bunalımı-

---

(2) **İstanbul Bayram Gazetesi,** 1 Kasım 1979, s. 8-9.
(3) **İstanbul Bayram Gazetesi,** 2 Kasım 1979, s. 8.
(4) Aynı tarihli gazete, s. 9.

na yol açmasından Türkiye, belki de kurtulmuş olacaktır». (5)

Öyle görünüyor ki geçen yıllarda iltifat edilmeyen bir çözüm yolu olarak «azınlık hükümeti» formülü benimsenmiş, Ecevit'in özeleştirisinde yer alan sakıncalar şimdilik savuşturulmuştur. Şimdi asıl sorun «geçiş dönemi hükümeti»nin sorunları çözmekte ne kadar başarılı olacağı, Türkiye koşullarının «erken seçim»i ne zaman gündeme getireceğidir. Aslında siyasal ekip değişmiştir ama, köklü çözümler bekleyen sorunlar ortada durmaktadır.

Sayıların Diliyle Biz ve Çevremiz

1980 yılının ortalarında Türkiye'nin nüfusu 45 milyon 356 bine ulaşacaktır. 1975'te % 43 olan kentli nüfus oranının köylü nüfus oranı ile eşitleşeceği günler yakındır. Nüfusu 100 bini aşan büyük kent olgusu da, sorunları ve olanakları ile birlikte, gündemdeki yerini korumaktadır. 1975 yılının 638 kent yerleşmesinde 16.869.068 yurttaşımız otururken, bunların yarısından daha fazlası, nüfusu 100 bini aşan 36 kentimizde oturmakta idi.

Türkiye nüfusunun her yıl yaklaşık olarak 1 milyon artmasına karşılık dünyada yıllık nüfus artışı 80 milyondur ve bu artışa Asya'nın katkısı 51 ve Avrupa'nın katkısı ise 2 milyondur.

Birleşmiş Milletler 1978 İstatistik Yıllığına göre, bir önceki yıla oranla üretimde (tarım ve sanayi) % 5 artış olurken, ihraç fiyatları % 10'luk bir artış göstermiştir.

Demiryolu taşımacılığında % 2, deniz yolu taşımacılığında % 3 büyümeye karşın havayollarındaki yolcu taşımacılığındaki artış % 9 olmuştur. En çok turist kabul eden ülkeler ise şöyledir. (milyon kişi) : Fransa 26, ABD 18, İspanya 14, Kanada ve İtalya 12, İngiltere 11, Federal Almanya 8, Belçika ve Macaristan 7 milyon. (6)

(5) **İstanbul Bayram Gazetesi**, 1 Kasım 1979, s. 8.
(6) **Birleşmiş Milletler Haberleri**, sayı 100, s. 1 ve 4 (1 Ekim 1979).

Unesco 1977 İstatistik Yıllığı son 20 yılda kitap üretiminin iki katına çıktığını göstermektedir. 1955 yılında yayımlanan kitap sayısı 269 bin iken, bu sayı 1976 yılında 591 bini aşmıştır. Çin, Kuzey Kore ve Vietnam dışındaki ülkelerde 1977 yılında 7900 günlük gazete yayımlanıyordu. Bu üç ülke dışında 25 binin üstünde radyo istasyonu dünyada yayın yapmakta, dünyadaki 25 bin televizyon istasyonunun yalnız bin kadarı Üçüncü Dünya ülkelerinde bulunmaktadır. (7)

Sayıların dili, ülkelerarası kıyaslamalarda anlam genişliği kazanıyor. Gerçi, işin oyun haline getirildiğini gösteren örnekler de yok değildir. İşte size birkaçı (8)

1979 başlarında ve dolar olarak bazı maddelerin 1 kilosu için beş büyük kentte ödenmesi gereken fiyatlar

	Washington	Moskova	Münih	Paris	Londra
Buğday unu	.37	.64	.37	.68	.42
Beyaz ekmek	.58	.42	.42	1.14	.67
Pirinç	.92	1.33	1.07	1.15	.97
Sığır eti	4.82	3.03	5.40	8.67	6.68
Tavuk	1.08	5.14	1.70	2.78	1.86
Hindi	1.74	3.93	2.97	3.47	2.18
Şeker (toz)	.40	1.36	.75	.78	.61
Tereyağı	3.63	5.45	4.08	4.28	3.07
Zeytinyağı	3.80	2.72	5.01	3.61	3.76
Taze süt	.52	.42	.48	.50	.49
Patates	.17	.15	.22	.30	.22

Bu ilginç çizelge sebzelerden meyvelere, çaydan tütüne, kozmetiklerden giyim eşyalarına kadar uzatılabilir. Elbette dikkatli bir göz için verdiğimiz küçük bölümden bile çıkarılabilecek «anlamlı» sonuçlar vardır.

---

(7) **Birleşmiş Milletler Haberleri,** sayı 82, s. 6 (1 Ocak 1979).

(8) Verdiğimiz iki çizelge de, aşağıda kaynağı belirtilen dergide yayımlanan bir araştırmadan yararlanılarak hazırlanmıştır: **AFL-CIO Free Trade Union News,** Cilt 34, sayı 7, s. 4-12 (Temmuz 1979).

Daha da ilginç olanı, bu maddeleri satın alabilmek için kaç dakikalık çalışma - zamanına gerek duyulduğunu gösteren aşağıdaki çizelge olmalıdır :

	Washington	Moskova	Münih	Paris	Londra
Buğday unu	5	28	4	8	8
Beyaz ekmek	8	18	5	14	12
Pirinç	12	58	12	14	18
Sığır eti	63	132	60	108	123
Tavuk	14	223	19	35	34
Hindi	23	171	33	43	40
Şeker (toz)	5	59	8	10	11
Tereyağı	47	237	45	53	57
Zeytinyağı	49	118	56	45	69
Taze süt	7	18	5	6	9
Patates	2	7	2	4	4

Karşılaştırmalı çizelgeler ülkemizle dünya ve öteki ülkeler arasında olunca «sayıların dili» daha somut olduğu kadar, daha ilgi çekici de olabilir. Bu nedenle, 1980 kışını biraz da korkuyla beklediğimiz şu günlerde iki değişik açıdan enerji sorununa değinmemiz yerinde olur :

Dünyada ve Türkiye'de Enerji Tüketiminde Kaynakların Payı

	(1977) Dünya	% Türkiye
Kömür	20	26.4
Petrol - Doğal gaz	71	65.2
Nükleer	3	—
Hidrolik	6	7.9

Bazı farklılıklara karşın «Türkiye'de üretilen enerjinin kaynak dağılımının dünya ortalamasına pek ters düşmediği» görülüyor. (9)

Kişi başına bir yılda akaryakıt tüketiminde Türkiye'-

(9) **Görüş**, Cilt 7, sayı 4, s. 4 - 5 (Nisan 1979).

nin, Çin'den sonra «en az petrol tüketen» ülke durumunda oluşunu vurgulayan aşağıdaki çizelge, sorunun öteki yüzünü aydınlığa çıkarmaktadır: (10)

Çeşitli Ülkelerde Kişi Başına Düşen Akaryakıt Tüketimi
(1978 yılı, kg. olarak)

ABD	3980	İsviçre	2021
Kanada	3744	İtalya	1718
İsveç	3435	İngiltere	1649
Danimarka	3223	Rusya	1532
Avustralya	2779	Avusturya	1461
Hollanda	2738	İspanya	1266
Finlandiya	2654	Yunanistan	1171
Japonya	2306	Portekiz	812
F. Almanya	2217	Yugoslavya	645
Fransa	2175	Türkiye	418
Norveç	2191	Çin	86

«Borç yiğitin kamçısıdır» atasözünün yanı sıra «70 sente muhtaç hale getirilen Türkiye» imajını hatırlattıktan sonra, ülkemizin borçlu ülkeler arasındaki yerini gösteren bir başka çizelgeye geçebiliriz: (11)

Dış Borcu Büyük Ülkeler
(1978 / Milyon $ olarak)

Ülke	Borç miktarı	Cari işlemler açığı
Türkiye	12.7	—2.6
Brezilya	40.0	—5.8
Filipinler	7.6	—1.4
Şili	6.7	—0.7
Güney Kore	9.7	—1.0
Tayland	4.3	—1.4
Arjantin	9.1	+2.1
Peru	8.9	—0.3
Meksika	29.0	—2.3

(10) **Görüş**, Cilt 7, sayı 7, s. 9 (Temmuz 1979).
(11) **Görüş**, aynı sayı, s. 15.

Brezilya ve Meksika'ya bakarak «beterin de beteri var» diye düşünenler olabilir. Fakat, böyle bir yaklaşım «avuntu»dan öte gitmeyeceği gibi, «sayıların dili»nin şakası da yoktur.

«Sayıların dili» yola bnzer. «Ömür tükenir, yol tükenmez». En iyisi, sözü daha fazla uzatmadan, bu dilden hoşlananları istatistik yıllıklarına ve **«Dördüncü Beş Yıllık Kalkanma Planı. 1979 - 1983»** (Ankara 1979) içinde yer alan çizelgelere göndermektir.

Geride Kalan Çocuk Yılı

Çocuk sorununu yıl boyunca gündemde tutan «Çocuk Yılı» ülkemizin çocuklarına ne getirdi? Yıl boyunca hangi sorunlarımıza çözüm bulduk, hangi konuları gün ışığına çıkardık?

Öyle görünüyor ki, belli bir yılı bir konuya adayarak Birleşmiş Milletler Örgütünün öngördüğü yararlar, ülkemizde gerçekleşemiyor. «İş»ten çok «laf»a yönelik olan tavrımız, neredeyse, «söz bitti, sorunlar çözüldü» izlenimini yaratarak zararlı da olabiliyor.

Ulusal egemenlik kavramı ile çocuk arasında bağlantı kurarak 23 Nisan'ı «Çocuk Bayramı» olarak kutlayan Türkiye, «Uluslararası Çocuk Yılı»nın öncüsü durumundadır. Hal böyle iken, ülkemizde çocuk sorunları yeni boyutlar kazanmakta, çözüm bekleyen sorunlara yenileri eklenmektedir. Korunmaya muhtaç çocuklar, çalışan annelerin çocukları, tutuklu ve hükümlü annelerin çocukları sağlıklı çözümler beklerken, yabancı ülkelerdeki işçi çocukları da - değişik yönleriyle - gündeme gelmiş bulunmaktadır.

Türkiye'nin, Cenevre'de yapılan Uluslararası Eğitim Konferansından yararlanarak 23 Nisan'ın «Dünya Çocuk Günü» olarak bütün ülkelerde kutlanması yolunda almayı başardığı kararı küçümsemek aklımızdan geçmez. Ancak gönül, çocuklarımızı koruyucu, esirgeyici ve topluma «iyi bir yurttaş» olarak kazandırıcı «eylem»lerin de yoğunluk kazanmasını istiyor. Bu konuda, Devletten, yerel yönetimlerden ve ilgili kurumlardan daha etkili çalışmalar bekliyor.

1981'e Doğru

Türkiye Cumhuriyeti, doğumunun 100. yıldönümünde kurucusunu anmaya hazırlanıyor. Mustafa Kemal Atatürk 1881 yılının bilmediğimiz bir gününde Selanik'te dünyaya gözlerini açmıştı.

Kültür Bakanlığının eşgüdüm sağlamağa çalıştığı hazırlıkların hangi aşamada bulunduğunu bilmiyoruz. Ecevit Hükümeti döneminde başlatılan kutlama - anma çalışmaları Demirel Hükümeti döneminde nasıl bir doğrultu izleyecek? Henüz ortada bir belirti yoktur.

Unesco'nun 1978 yılında Paris'te yapılan 20. Genel Kurul Toplantısında Türk delegasyonunun kabul ettirmeyi başardığı bir karar tasarısı önemli bir belge olarak ortada duruyor. Bu belgede Atatürk'ün evrensel kişiliğinin somut bir portresini buluyoruz :

«GENEL KONFERANS,

Uluslararası anlayış, işbirliği ve barış yolunda çaba göstermiş üstün kişilerin gelecek kuşaklar için örnek olacakları **inancı** ile,

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'ün doğumunun yüzüncü yıldönümünün 1981 yılında anılacağını **hatırlayarak,**

UNESCO'nun üzerinde çalıştığı tüm alanlarda olağanüstü bir devrimci olduğunu **göz önünde tutarak.**

Özellikle sömürgecilik ve emperyalizme karşı açılan savaşların ilk lideri olduğu **inancı ile,**

Dünya ulusları arasında karşılıklı anlayışın, sürekli barışın değerli öncülüğünü yapmış olduğunu; tüm yaşamı boyunca insanlar arasında hiçbir renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen bir uyum ve işbirliği çağının doğacağına inancını **unutmadan.**

Genel Konferans,

Eylemi her zaman barış, uluslararası anlayış ve insan haklarına saygı yönünde gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ATATÜRK'ün kişiliğini ve eserinin

çeşitli yanlarını belirtmek amacıyla, giderleri Türk Hükümetince karşılanmak üzere, 1980 yılında düzenlenecek uluslararası bilimsel toplantı konusunda düşünsel ve teknik planda UNESCO'nun işbirliği etmesine **karar verir.**

Bu kararın uygulanması için gereken tüm düzenlemeleri gerçekleştirmesini Genel Direktör'den **rica eder».**

Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümüne bir giriş olarak 1980 yılında UNESCO'nun düşünsel ve teknik plandaki işbirliğiyle ve giderleri Türk Hükümetince karşılanmak koşuluyla tasarlanan «Colloque international» (uluslararası bilimsel toplantı) henüz bir programa bağlanmamış bulunuyor. Kültür ve Dışişleri Bakanlıklarımız arasında, toplantının yapılacağı yerden Cumhuriyeti'nin kurucusunu konu alan bilimsel toplantının doğal yeri ANKARA olduğu halde, bu toplantıyı PARİS'e kaydırmayı isteyenler görülüyor. Bir yandan Bizans tartışması sürüp giderken, bir yandan da «zaman» uçup gidiyor. Bakalım «âyîne-i devrân» ne gösterecek?

Tanilli'nin Dramı

Türkiye'de sürüp giden «kanlı» olayların «yaşayan» bir kanıtı olan Doç. Dr. Server Tanilli Aylesbury (İngiltere), Osnabrück (Pederal Almanya) ve Sestroretsk (Sovyetler Birliği) üçkeni arasında, hain kurşunların tekerlekli sandalyeye bağımlı kıldığı bedenine şifa arıyor.

Leningrad yöresindeki klinikten 5.8.1979 tarihinde gönderdiği kartta şöyle diyordu «Bilmiyorum, buraları gördünüz mü? Her şeyiyle dikkat çekici ve öğretici. Tarihi öyle, doğası öyle, toplum düzeni öyle..

Özellikle sağlığım açısından çok yararlı oldu buraya gelişim. Tedavimin de son günleri. 19 Ağustos'ta, buradan hareketle, önce Almanya'ya gideceğim; daha sonra da, önemli bir ameliyat için İngiltere'ye».

Tanilli, sözkonusu ettiği duraklardan geçerek, beklediği «önemli» ameliyat yapılamadan yeniden Almanya'ya dönmüş bulunuyor. Belki de yakın bir gelecekte kendisini çok özlediği İstanbul'da karşılayabileceğiz. Adaları gören dairesi tamamlanmak üzere.

Bir yandan, eskilerin deyimiyle «hayat memat» savaşı

verirken, bir yandan da Türkiye'deki olayları izlemekten, dostlarını yüreklendirmekten geri kalmıyor. 1979 yılında İstanbul'da yayımlanan **«Uygarlık Tarihi. Ders Notları»**na klinikten yazıp yolladığı önsöz Tanilli'nin dramını gözler önüne seriyor: (12)

«Bu notlar, devrimci heyecan ve aşkla yazıldı. Türkiye'nin yarınlarına hazırlanan genç beyinlerin önüne konulacak bir kültür tarihi de başka ne türlü yazılabilirdi ki? Ama gün geldi, harcına kan, acı ve gözyaşları da karıştı Faşizmin kiralık katilleri, yazarını kurşunladılar; öldüremediler, ama felcettiler. O, şimdi yurdundan çok uzaklarda, bu satırları yazarken, gene acılar içindedir. Ama duyduğu devrimci heyecan ve aşk hiç sönmedi ve her şeyi unutturuyor ona.

Notların bu üçüncü basımında, içerik bakımından hiç bir değişiklik yapılmadı, daha doğrusu yapılamadı. O olanaklar yoktu çünkü. Tek yapılabilen biçimdeki değişiklik oldu; eski hantal durumundan kurtarılıp, bir kitap hüviyetine dönüştürüldü. Kuşkusuz, gelecek basımlarda, okuyucuların önüne, gerek içerikte, gerek biçimde, çok daha başka türlü çıkılacak. Şimdiden söz vermiş olalım.

Yeniden iyi okumalar dileğiyle..

Server TANİLLİ
Paracelsus Klinik
Osnabrück / Almanya
2 Nisan 1979»

Aslında Tanilli'nin dramı, «harcına kan, acı ve gözyaşları» da karışan Türkiye'nin dramıdır. «Devraldığımız şey kuyruktur, yokluktur, kan denizidir» diyen Başbakan Demirel'in ülkemizi nereye götüreceğini ise zaman gösterecektir.

Şundan Bundan

Dünyada olup bitenleri anlamak, farklı değer yargılarını ortaya koyabilmek için, çoğu kez gözden kaçan «kü-

(12) Bk. Adı geçen kitap, s. II/I.

çük» haberler büyük yararlar sağlıyor. İşte size, gazete kesikleriyle 1979'dan «renkli» bir demet: (13)

● Londralı «hayat kadınları»nın sözcüsü Bayan Helen Buckingham «mesleklerini icra etmelerine» esneklik getirilmesini öngören yasanın Avam Kamarasında onay görmemesi halinde, kendileriyle «mesleki ilişkiler» kurmuş olan hükümet üyeleri ile din adamlarının adlarını kamuoyuna duyuracaklarını bildirmiştir. (5 Mart 1979, s. 3)

● Avrupa'da intihar oranının en düşük olduğu ülkenin İngiltere olduğu saptanmıştır. Toplumsal değişikliklerden kaynaklanan intihar olayı, özellikle kadının yer ve etkinliğinin değişiklikler geçirdiği ülkelerde artış göstermektedir. (28 Mart 1979, s. 12)

● Amerikalı iki psikolog tarafından yapılan bir araştırma, ABD'de kadın hastalıkları uzmanlarının % 25'inin, öteki doktorların ise % 13'ünün, kadın hastalarıyla cinsel bakımdan ilişki kurduklarını ortaya çıkarmıştır. Ancak bu ilişkinin derecesi değişik olmakta ve basit bir öpücükten, cinsel ilişkiye kadar uzanabilmektedir. (23 Mayıs 1979, s. 3)

● Dünyada her gün bin kişinin intihar ettiği açıklanmıştır. Berlin'de bu konuda düzenlenen bir konferansta konuşan Dr. Hans Hamm, intihar edenlerin 10 katı kadar insanın da intihara teşebbüs ettiğini söylemiştir. (11 Haziran 1979, s. 3)

● Ankara Belediyesi Şehircilik Uzmanlarının hazırladıkları bir raporda fazla gürültünün seks gücünü artırdığı ve insan sağlığı yönünden sakıncalar yaratacak ruh depresyonlara neden olduğu belirtilmiştir. (17 Haziran 1979, s. 7)

● Endonezya'da Hollandalı ailelerce evlat edinilmek üzere bu ülkeye yasa dışı yollardan yeni doğmuş bebek ihraç eden bir şirket ortaya çıkarılmıştır. Yetkililer, şirket tarafından yoksul ailelerden yaklaşık 2 bin liraya satın alınan bebeklerin Hollanda'ya 20 bin liraya ihraç edildiğinin belirlendiğini açıklamışlardır. (10 Ağustos 1979, s.3)

● Türkiye'de 1 milyon 250 bin korunmaya muhtaç

---

(13) Yerleri belirtilen bütün alıntılar **Cumhuriyet** gazetesinden yapılmıştır.

çocuk olduğu bildirilmektedir. Bu çocuklardan yalnız 16 bin 636'sının, kurulu 118 yetiştirme yurdunda barınabildiği saptanmıştır. (19 Eylül 1979, s. 6)

● İngiliz Protestan Kilisesi, beş yıl süren tartışmalardan sonra yayınladığı bir raporda eşcinsel ilişkilerin meşru görülebileceğini ve eşcinsellerin de din adamlığı mesleğine kabul edilebileceğini bildirmiştir. Bununla birlikte, eşcinseller arası evlilik raporda reddedilmiştir.

İngiltere'de din adamlarının 1000 ya da 2000'inin eşcinsel olduğu sanılmaktadır. Ülkedeki tüm din adamı sayısı 13 bindir. (20 Ekim 1979, s. 1)

● Kız kaçırma olaylarında Trabzon'da son günlerde büyük bir artış meydana geldiği bildirilmiştir. 1979 yılı başından itibaren ortalama iki günde bir kız kaçırıldığı saptanmıştır.

Yapılan açıklamaya göre, kız kaçırma olayları, güçleşen hayat koşulları sonucu gençlerin düğün yapacak parasal güce sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Bunun dışında, aileler arası ekonomik ve sosyal dengesizlik de kız kaçırma olaylarında artışa neden olmuştur. (29 Ekim 1979)

● Hollanda'nın Utrecht kentinde yaşayan seks düşkünü bir koca, eşinin 12 yıldır kahvesine attığı kadınlık hormonları sonucu tıpkı bir kadın gibi göğüslerinin oluştuğunu görünce şaşkına dönmüştür. Adı açıklanmıyan erkeğin eşi, kocasının aşırı seks istemini frenleyebilmek için 12 yıl önce doktoruna danıştığını ve doktorun kendisine, kocasının kahvesine içinde kadınlık hormonu bulunan bir hap atmasını tavsiye ettiğini açıklamıştır. (11 Kasım 1979, s. 11)

Eskiden bu tür haberlere «kıyamet alameti» gözüyle bakılırdı. Günümüzün insanı, düşünceye sınır tanımadığı gibi, hiçbir konuya da «tabu» gözüyle bakmıyor. İnsanı bütün boyutlarıyla ele alırken, sorunlara da önyargısız bakabiliyor. Öte yandan, «seks» konuları da içinde olduğu halde, «insan denen bilmece»yi, aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya uzanan sütunlar içinde, akla gelebilecek bütün sorulara yanıt arayarak, çözmeye çalışıyor. Kıyamet göstergeleri çoğala dursun, dünya yine dönüyor, dönüyor.

Harflerin De Dili Var

İnsanların ortalama ömrü uzayıp «hız kavramı» her alanda etkinliğini gösterirken, yazma ve konuşmada bir takım kısaltmalara gidilmesi olanaksızdı. Artan uluslararası ilişkiler, saygınlık kazanan Birleşmiş Milletler düzeni de çok sayıda kuruluşlar üretmekteydi. Bunların kısa adı, İngilizce sözcüklerden oluşan adlarının baş harflerinden yapıldı. Böylece, büyük harflerin yan yana gelmesiyle üretilen çağımıza özgü dil, sözlüklere konu olacak kadar yaygınlık kazandı. İşte size, bilimsel bir bilmece niteliğinde bazı örnekler: (14)

UN	Birleşmiş Milletler
FAO	Gıda ve Tarım Örgütü
IBRD	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
IDA	Uluslararası Kalkınma Kurumu
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
IMF	Uluslararası Para Fonu
ICAO	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IMCO	Hükümetlerarası Denizcilik Danışma Örgütü
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
ITU	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UPU	Uluslararası Posta Birliği
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
WIPO	Dünya Fikir ve Sanat Ürünleri Mülkiyeti Örgütü
WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü
GATT	Genel Gümrük ve Ticaret Anlaşması
IAEA	Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu

Birleşmiş Milletlere bağlı bu «uzmanlık kuruluşları»nın yanı sıra, zaman zaman «insanlık parlamentosu»

(14) **Ayrıntılı** bilgi edinmek için bkz. **Birleşmiş Milletler Haberleri,** sayı 101, s. 4 ve 2 (24 Ekim 1979).

niteliği kazanan GENEL KURUL'a bağlı olarak kurulmuş örgütler de vardır:

UNCHS	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezi
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNEPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Faaliyetleri Fonu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
UNHCR	Birleşmiş Milletler Göçmenler Yüksek Komiserliği
UNITAR	Birleşmiş Milletler Eğitim ve Araştırma Enstitüsü
UNRWA	Birleşmiş Milletler Filistin Mültecileri Yardım Kuruluşu
UNU	Birleşmiş Milletler Üniversitesi
WFC	Dünya Gıda Konseyi

Birleşmiş Milletler Örgütü kesitinden verdiğimiz örnekler «harflerin dili»ni kanıtlayacak niteliktedir. Bazı ülkelerde, Fransızca sözcüklerden oluşan adların baş harflerinden yapılan kısaltmalar (WHO yerine OMS, ILO yerine OIT gibi) kullanılması «harflerin dili»ni biraz çetrefilleştirse de, sağladığı kolaylığı gölgeleyemez. Herhalde, son yılların, cüzdanımıza kadar uzanan ilişkileri ve de etkinlikleri nedeniyle, halkımıza kadar indirdiği İMF, büyük harfler kervanının başını çekmektedir. Hiç olmazsa, halkımızın bilinç kazanmaya başlayan kesimi için.

Giderayak..

Geride bıraktığımız 1979 yılının başında ülkemizle ilgili düşüncelerimizi şöyle dile getirmiştik: «1978 yılına «Başbakan Ecevit»in simgelediği büyük «beklenti»ler ve «umut»larla giren Türkiye, «Kanlı Maraş»ın somutlaştırdığı yıkıntılara umut yıkıntılarını ve 13 ilde yürürlüğe

konulan «Sıkıyönetim»i ekleyerek «Allahaısmarladık» demektedir.

Bülent Ecevit'in insanüstü çırpınmaları, kökeninde ekonomik bunalımın yattığı olaylar dizisi karşısında, biraz da, kadro çalışmasını gerçekleştiremeyen önyargılarına tutsak bir liderin yanılgılarını sergilemektedir. Öyle görünüyor ki, başta «muhalefetin başı» ve yandaşları olmak üzere «bir kısım basın» Ecevit'i sürekli baskı altında tutarak, koşulların zorunlu kıldığı politikaların izlenmesini önleme başarısını gösterebilmişlerdir... Toplumumuz, «bir derlenip toparlanma ve ertelenmez boyutlara varan sorunları çözme zorunluğu» ile karşı karşıyadır. Yıllardan beridir izlenen uzlaştırmacı ve ödün verici, ertelemeci yol Türkiye'yi şimdiki noktaya kadar getirmiştir. Sorunları yokumsamanın bir işe yaramadığı, askıya alıp ertelemenin de sağlıklı çözümleri güçleştirdiği artık anlaşılmalıdır». (15)

Şimdi yine aynı noktaya dönmüş görünüyoruz. «Hükümetin başı» ile «muhalefetin başı» yer değiştirmiş, Ecevit'in ülkenin onuru pahasına sağladığı olanaklar «erken seçim ekonomisi» için dayanak sayılmıştır. Herhalde, yaratılacak yapay bir bolluk dönemi sona ermeden ülke, bir genel seçime götürülmeye çalışılacaktır. Son iki yıla yakın dönemin, özellikle Kültür ve Millî Eğitim Bakanlıklarında kalın dosyalar oluşturan sonu gelmez hazırlık çalışmaları da çöp sepetini boylayacaktır.

Her iki bakanlığın giderayak yayımlayabildikleri «Çeviri» ve «MEB» adını taşıyan dergileri - ki ikisinin de ortak yanı çeviri ve düşün dergisi olduğunu vurguluyordu. Sayın Necdet Uğur'un belirttiği gibi, «Yüzyıllardan sonra, yeniden, ilk kez üzerinde çağdaş uygarlığın yükselebileceği bir toplum yapısı bizde de hızla oluşmaya başladı. İnsanımız birbirini izleyen dönüşümler ortasında ayakta, diri, kendini yenilemeye çalışıyor. Ona ne verebilirsek verelim, bu kez ipi göğüslemek üzeredir». (16)

---

(15) C. O. Tütengil, Türkiye, Yeni Bireşimler Bekliyor..., **Milliyet**, 7 Ocak 1979, s. 2.

(16) Necdet Uğur, Başlarken, **MEB**, Yıl 1, sayı 1, s. 1 (Ekim - Kasım - Aralık 1979)

Hızla oluşmaya başlayan toplum yapısının kendini yenilemeye çalışan insanı sorunlarımıza sağlıklı çözümler getirebilir. Aydınlarımızı ve yöneticilerimizi bekleyen görev, **yeni insan**'ın oluşumuna katkıda bulunmaktır.

Tütengil dostumuzun ne yazık ki son yazısı oldu bu. 7 Aralık 1979 sabahı bir büyük adamın daha yaşamına ve yazarlığına canavarca son verildi. Acımız büyüktür.

1979'DA TÜRK TİYATROSU

Selmi ANDAK

MUHSİN ERTUĞRUL'SUZ TİYATRO

Türk Tiyatrosu bir büyüğünü yitirdi 1979 yılında... Türkiye Cumhuriyetinin ve Atatürk devrimlerinin sanat alanında yansıyan ileriye dönük gelişmesinde Sahne Sanatının otoritesi sayılan Muhsin Ertuğrul 29 Nisan 1979 günü İzmir'de öldü. Değeri ölümsüz sanatçıya, ölümünden birkaç gün önce, Ege Üniversitesi tarafından «Fahrî Doktorluk» ünvanı verilmişti.

Muhsin Ertuğrul tüm sanat yaşamında, sözcüklerle belirtilemiyecek ölçüde olumlu hizmetlerde bulunmuştur. Türk Tiyatrosunda tarihsel bir dönemi açan ve «çağdaş anlayışla, ulusal olduğu kadar evrensel nitelikte bir devrim yaratan» Muhsin Ertuğrul, tiyatro alamnda yönetici, çevirmen, oyuncu ve eğitici olarak büyük emek verdi. Türk Sinemasında da rejisör ve aktör olarak yeni bir doğuşun, kuruluşun öncülüğünü yaptı.

Türk sanat yaşamının «ileriye dönük tiyatro» akımlarında çağdaş bir öncü, gözlemci, denemeci, uygulayıcı ve yönetici olarak özgün kişiliği olan Muhsin Ertuğrul, aynızamanda «evrensel tiyatronun özellikle klâsik yapıtlarını Türk seyircisine gereğiyle tanıtmada başrolü oynadı. Örneğin Shakespeare'i, Molière'i, Çehov'u, İbsen'i ve diğer ünlü yabancı yaratıcıların yapıtları Muhsin Ertuğrul'un sayesinde ve onun büyük katkısı ve hatta direnişiyle ülkemizde oynandılar, tanındılar ve sevildiler... Böylece, Türk yazarlarının oyunlarıyla Türk Tiyatrosunun özgün olarak doğuşunda ve gelişmesinde rol oynayan Muhsin Ertuğrul, dünya tiyatrosunu da Türkiyeye aktarmada

yararlı kişiliğiyle «dünya çapında bir sanat adamı» olarak tüm dünyaca tanındı. Bu yolda, Muhsin Ertuğrul'un örnek olarak aldığı ve benimsediği usta yönetmen Stanislavski'nin sanat sistemini uygulamak isteği de daima anımsanmalıdır.

28 Şubat 1892'de İstanbul'da doğan Muhsin Ertuğrul, tiyatro çalışmalarına 1909 yılında Burhaneddin Tiyatrosu'nda başlamış sayılır. Sonra Darülbedayii'de ve günümüzdeki adıyla Şehir Tiyatroları'nda uzun yıllar sanatçı, başrejisör, genel sanat yönetmeni olarak kişiliğini kanıtlamıştır. 1947 yılında Devlet Tiyatroları genel müdürü olmuş; İzmir, Bursa ve Adana Şehir Tiyatroları'nın açılmasını sağlamış; 1951'de İstanbul'da Küçük Sahne'yi kurarak gelişmesine hizmet etmiş; 1954'te tekrar Devlet Tiyatroları genel müdürlüğünü yapmış; 1959 yılında İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları başrejisörü olarak görev gördükten ve 1966'da kendisine yöneltilen yakışıksız esintiler sonucu Şehir Tiyatrolarından ayrıldıktan sonra, bir süre Gazetecilik Enstitüsü ve «L.C.C. Tiyatro Okulu'nda öğretim görevlisi olarak olumlu katkılarda bulunmuştur. 1973 yılında yeniden Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni olarak göreve başlıyan Muhsin Ertuğrul, bu hizmetini 1977 yılına kadar sürdürmüştür.

Muhsin Ertuğrul, özellikle Devlet Tiyatroları'ndaki görevi sırasında, sanat yaşamında önemli amaçlarından biri olan «Bölge Tiyatroları» kurulması ve geliştirilmesi konusunda amansız çaba sarfetmiştir. Başlıca düşüncesi ve az da olsa gerçekleştirdiği diğer önemli katkısı da. «Tiyatroyu halk'a götürmek» olmuştur Muhsin Ertuğrul'un...

— **Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu** adı, usta sanatçımızın ölümünden bir süre sonra, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının Harbiye bölümü'ne verilmiştir.

— **Muhsin Ertuğrul Ödülü:** Hürriyet gazetesi tarafından, Sedat Simavi ödüllerine ek olarak, her yıl bir Türk oyun yazarına verilmek üzere «Muhsin Ertuğrul Tiyatro Ödülü» konulmuştur. Böylece bir yandan Muhsin Ertuğrul'un anısı yaşatılacak, öte yandan genç yeteneklere olanak sağlanmış olacaktır.

RIZA TÜZÜN'Ü KAYBETTİK

Türk Tiyatrosu'nun ve Şehir Tiyatrosu'nun usta sanatçılarından biri olan aktör Rıza Tüzün 12 Nisan 1979 Perşembe akşamı İstanbul'da Sultanahmet'teki evinde geçirdiği bir kalp krizi sonunda öldü. 1920'de İstanbul'da doğan Rıza Tüzün, 1934 yılında özel tiyatrolarda sahne hayatına atıldı. «Dekbazlık» oyunuyla ilk kez tanınan sanatçı, sonra 1952 yılına kadar Anadolu turnelerinde özel tiyatrolarda rol aldı. 1952'de İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarına giren Rıza Tüzün, burada ilk oyunu «Kasımpaşa - Maçka»dan sonra, geçen mevsime kadar 250'yi geçen oyunda rol aldı. Ayrıca film çalışmaları ve dublaj çalışmaları yaptı. Oynadığı tiyatro oyunları arasında başlıcaları : Mum Söndü, Ahududu, Donjuan'a Oyun, Balıkesir Muhasebecisi, Kadıköy İskelesi, Ceza Kanunu, Kibarlık Budalası, Paşa Hazretleri, Yelpaze, Mahallenin Romanı, Bir Kilo Namus, Fazilet Eczanesi, Göç, Paydos, Romeo - Jülyet, İçerdekiler, Coriolanus, Buzlar Çözülmeden, Aynaroz Kadısı, Seferi Ramazan Beyin Nafile Dünyası, Bir Melek Geçti, Jorj Vaşington Bu Evde Kalmıştı, Suların Altındaki Yol, Deli, Dünya Malı Dünyada Kalır, Büyük Çınar, Çat Kapı, Sahildeki Kanape, Çöpçatan ve diğerleriydi. Son rol aldığı oyun «Hadi Öldürsene Canikom» idi.

Rıza Tüzün sanatçılığı ve kişiliğiyle daima aranacaktır.

İLGİNÇ OLAYLAR

Tiyatro Ödülleri

— Ankara Sanat Severler Derneği'nin her yıl Ankara'da oynanan oyunlar arasında değerlendirerek verdiği Ödüller, 1979 mevsimi için şöyle sonuçlandı : En başarılı yönetmen olarak «Düğün Ya Da Davul» oyunundaki sahneye koyuşuyla Hamit Akınlı. En iyi oyun yazarı «Besleme» adlı yapıtıyla Ülker Köksal. En iyi erkek oyuncu olarak «Teneke»deki oyunuyla Ayberk Çölok ve «Özgür-

lüğüne Kavuşturulan Don Kişot»taki oyunuyla Ergun Uçucu. En iyi kadın oyuncu «Söz Veriyorum»daki oyunuyla Işık Yenersu. Ayrıca Işıl Poyraz «Eski Fotoğraflar», Meral Nutku «Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi» oyunlarıyla övgüye değer sayıldılar. En başarılı çeviri olarak «Eskicinin Tazesi», «Tak - Tik» ve «Güneşin Çocukları» için Can Yücel ile «Söz Veriyorum» için Fatoş Sevengil. En başarılı sahne müziği için «Tak - Tik»in bestecisi Timur Selçuk. Jüri Özel Ödülü ise Dostlar Tiyatrosu'na. Övgüye Değer oyun ödülü «Düğün Ya da Davul» oyununa. Dekor ödülü için uygun yapıt bulunamadı.

— «Tiyatro 79» dergisinin seçtiği Yılın Oyunu ve Yılın Oyuncuları ödülleri şöyle belirlendi: Vasıf Öngören'in Nazım Hikmet'in büyük şiirinden derlediği «İnsan Manzaraları» yılın oyunu seçildi. Yılın Oyuncuları ödülleri için üç sanatçı seçildi: Meral Taygun (İnsan Manzaraları'ndaki oyunuyla), Işık Yenersu (Arbuzov'un Söz Veriyorum adlı oyunundaki Lika rolüyle), Münir Özkul (Haldun Taner'in Sersem Kocanın Kurnaz Karısı adlı yapıttaki oyunculuğuyla) ödüle lâyık görüldüler.

— «İsmet Küntay Ödülü» için «Ölü Kent'in Nabzı» oyununun yazarı Orhan Asena seçildi. 25 Temmuz 1974'te kaybettiğimiz yazar İsmet Küntay'ın anısına eşi tarafından konulan bu ödülün 1. cisini Orhan Asena, 2. cisini Ümit Denizer, 3. cüsünü Ömer Polat, 4. cüsünü Vasıf Öngören kazanmışlardı. Beşincisini tekrar Orhan Asena kazanmış oluyor.

— Ankara Çocuk Tiyatrosu üç yaşına bastı. Bu başarılı topluluk 1979 Dünya Çocuk Yılı dolayısıyla bir bildiri yayınladı.

— Genco Erkal'ın önce İstanbul'da uyarladığı ve oynadığı Brecht'in Kabare oyunu, Ankara turnesinde Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca yasaklandı ve böylece turne iptal edildi.

— İLTÖ İstanbul Liselerarası Tiyatro Şenliği'nde yer alan ve Anadolu Lisesi'nin oynadığı Günsar Türköz'ün yazdığı «Hakan» adlı oyun'un sakıncalı bulunması nedeniyle İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı İLTÖ Şenliğini yasakladı. 1971 yılında ilk kez Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nin müdürü Orhan Okay'ın olumlu çabalarıyla ger-

çekleştirdiği İstanbul Liselerarası Tiyatro Şenliği'nin 9. cusuna Galatasaray Lisesi, Haydarpaşa Lisesi, Alman Lisesi, Robert Lisesi, Kasımpaşa Lisesi, Maltepe Lisesi, İstanbul Erkek Lisesi, Cibali Kız Lisesi, Ümraniye Lisesi, Silivri Lisesi, Şişli Terakki Lisesi, Bakırköy Lisesi, Paşabahçe Ferit İnal Lisesi, Üsküdar Lisesi, Anadolu Lisesi katılacaklardı. Şenlik geçen yıl Millî Eğitim Bakanlığı çerçevesine alınmış ve İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın İLTÖ kurucusu Orhan Okay ve başkanı Halûk Şevket'in yönetimlerinde düzenlemesini kararlaştırmıştı. İLTÖ yarışmaları Türkiye Lise ve Dengi Okul'lar Tiyatro Şenliği adı altında ülkemizin yedi bölgesinde yapıldı. Bu bölgeler: Marmara, Ege, Akdeniz, Güney Anadolu, Doğu Anadolu, Karadeniz ve Orta Anadolu olarak saptandı.

— **Avni Dilligil Jüri Özel Ödülü,** İLTÖ Şenliğine katılan tüm Liselere verildi. Diğer ödüller: En iyi oyun yazarı Oktay Arayıcı (Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi) ile, en iyi kadın oyuncu Işık Yenersu (Söz Veriyorum) ile, en iyi erkek oyuncu Münir Özkul (Sersem Kocanın Kurnaz Karısı) ile, en iyi kadın yardımcı oyuncu Birsen Kaplangı, en iyi erkek yardımcı oyuncu Erdal Özyağcılar seçildiler.

— «403. **Kilometre**» tekrarlandı: İsmet Küntay'ın yazdığı ve geçen yıllarda geniş ilgiyle karşılanan «403. Kilometre» adlı oyun, bu kez İstanbul Üniversitesi Tiyatro Topluluğu tarafından Bayrampaşa Belediye Tiyatrosu sahnesinde oynandı.

— **Mersin'de Oda Tiyatrosu:** Mersin'in Halk Eğitim Merkezinde «Çukurova Tiyatrosu» çalışmalarına başladı.

— **Sokak Tiyatrosu:** Işıl Özgentürk ve S. Günay Akarsu'nun birlikte emek verdikleri «Sokak Tiyatrosu», özellikle halk tabakalarının yoğun olduğu bölgelerde gösteriler düzenledi. Sokak Tiyatrosu İzmir'de ilgiyle karşılandı.

— **Tİ-SAN** (Tüm Tiyatro Sanatçıları Birliği)nin öncülüğünde 12 sanat kuruluşu birlikte bir basın toplantısı yaparak, ülkemizde son günlerde tiyatro ve sinema sana-

tına karşı sürdürülen yoğun baskı ve sansür eylemlerini kınadılar.

DÜNYA TİYATRO GÜNÜ

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de 27 Mart günü Dünya Tiyatro Günü kutlandı ve tiyatrolar, özellikle işçilere ve tiyatroya gitme olanaklarından yoksun kimselere ücretsiz olarak tiyatro seyrettirdiler. Merkezi Paris'te bulunan Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün (ITI) kararına göre her ülkenin kendi sanat ve tiyatro adamlarından birinin hazırlayacağı bir bildirinin okunması kuralına uyularak, bu yılki bildiriyi yazar Haldun Taner kaleme aldı ve tüm tiyatrolarımızda bu ulusal bildiri okundu. 27 Mart 1979 günü 18. Dünya Tiyatro Günü sayılıyor.

İSTANBUL FESTİVALİ'NDE

20 Haziran - 15 Temmuz 1979 günleri arasında yer alan Uluslararası 7. İstanbul Festivali'nde Türk Tiyatrosu açısından manzara pek iç açıcı değildi, çünkü bir iki yabancı tiyatro topluluğu dışında, asıl Türk oyunlarına ve Türk Tiyatrolarına yok denecek kadar az yer verilmişti. Böylece yalnız Ankara Devlet Tiyatrosu sanatçılarının oynadığı John Arden'in yazdığı, dilimize Ayşegül Yüksel tarafından çevrilen, konuk İngiliz yönetmeni Christopher Sandford'un sahneye koyduğu ve başrolü Semih Sergen'in oynadığı «Musgrave'in Dansı» adlı oyun Atatürk Kültür Merkezinde üç kez oynandı...

DEVLET TİYATROLARI

1978 - 1979 döneminde Devlet Tiyatroları, genel müdür Ergin Orbay yönetiminde «daha yaygın ve etkin tiyatro» ilkesinden hareket ederek daha geniş seyirci kitlesine ulaşmak için uğraşı verdi ve bunda da azçok başarılı olarak, birçok oyunda seyirci patlamasına tanık oldu. İzmir Devlet Tiyatrosu müdürlüğünü Suat Taşer ve Bursa Devlet Tiyatrosu'nu müdür Ziya Demirel başarıyla sürdürdüler. Devlet Tiyatroları Edebî Kurul'u ise:

Prof. Cevat Çapan, Prof. Sevda Şener, Vedat Günyol'dan oluştu.

Dramatürgi Bürosu oluşturularak : Sınavla alınan dramaturg'lar, yönetmen ve sanatçılar ile işbirliğine giderek, olumlu oyunların seçilmesinde etkin olmaya başladılar. Her oyunun sahnelenmekte olduğu yer, zaman ve toplumsal koşullara göre yorumlanmasına özen gösterildi.

Repertuar seçimi'nde : 1 — Dünya ve Türk tiyatrolarının klâsik'lerine yer vermek. 2 — Çağdaş Türk yazarlarının oyunlarına öncelik tanımak. Bu yolda geçtiğimiz dönemin 33 oyunundan çoğunluğu Türk oyunlarına ayrılmıştır. 3 — Ünlü çağdaş yazarların başyapıt'larını dikkatli bir seçim sonunda sahneye getirmek. Bu yolda günümüz seyircisinin sos - ekonomik ve kültürel durumunu inceliyerek, Türkiye düzeyinde bir seyirci soruşturması sağlanarak bunun sonuçlarına göre yeni dönem repertuarının seçilmesine ışık tutmak öngörülmüştür.

Yönetmenlik kurumu'nun genişletilmesi Devlet Tiyatrolarının yasa ve yönetmeliğinde yer alan yönetmenlik konusunun daha belirli hale getirilmesi ve ayrıca konuk yönetmenlerle de çalışılmasına girişildi. Bu yolda Konuk Yönetmenler olarak : İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları yönetmenlerinden Hamit Akınlı, Başar Sabuncu ve Ali Taygun ile, Amerikada bulunan Tunç Yalman Devlet Tiyatrolarında oyunlar yönettiler. Konuk yabancı yönetmenler olarak İngiliz yönetmenlerden Chritopher Sandford «Çavuş Musgrave'in Dansı» adlı oyunu yönetti. İngiliz yönetmen Jane Howel ve Fransız yönetmen Alain Mergnat (Antigone için) ve Alman yönetmen Jacop Jenisch'e çağrıda bulunuldu. Ayrıca Devlet Tiyatroları kadrolarında sahne koyuculuğa yetenekli sanatçılarımıza oyun yönetmeleri olanağı sağlandı.

Yöresel Yerleşik Tiyatrolar arttırıldı Ankara, İzmir ve Bursa'da bulunan altı yerleşik tiyatroya İstanbul'da iki yeni sahne eklenerek sekize çıkarıldı. Aynızamanda yöresel sahneler olarak Antalya, Adana, Ordu, Zonguldak, Afyon'da çalışmalar başladı.

Üç bağımsız Ünite geliştirildi : a — Çocuk Tiyatrosu bölümü, b — Kukla, Pantomim bölümü, c — Gölge (Karagöz) ve Orta oyunu bölümü. Bu bölümler Devlet Ti-

yatrolarının onbir sahnesinde geniş ilgi uyandıran başarılı oyunlar ve gösteriler yaptılar. Özellikle Çocuk Tiyatrosu Bölümü «Kurnaz Avukat», «Pof'la Paf» ve «Yedi Köyün Yargısı» oyunlarıyla 50.000'e varan çocuk seyirci sayısına ulaştı.

Salınelerin paylaşılması: Devlet Tiyatroları kültür ve sanat kurumları, özel ve amatör tiyatrolar ile işbirliği yaparak onlara sahnelerini belirli süreler için sağladı. İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları, Amatör Ankara Deneme Sahnesi, Anadolu Çocuk Oyunları Kolu, Dostlar Tiyatrosu, Kent Oyuncuları, Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu, Levent Kırca Çocuk Tiyatrosu gibi topluluklara salonlar sembolik ücretlerle veya başka koşullar ile verildi.

Turneler: «67 İlde Tiyatro» ilkesinden hareket edilerek, yerleşik sekiz sahne dışında Adana, Antalya, Eskişehir, Trabzon, Erzurum, Kayseri, ayrıca Marmara ve Trakya, Ege, İç Anadolu, Batı Karadeniz, Güney ve Güneydoğu Anadolu turneleri sağlandı.

Sanat - Kültür Geceleri düzenlenerek, tiyatroların bir «sanat evi» haline gelmesine çalışıldı. 37 program arasında konuk sanatçılar olarak: Bedia Muvahhit, Vasfi Rıza Zobu, Melih Cevdet Anday, Aziz Nesin, Can Yücel, Hasan Hüseyin, Metin And, Kurthan Fişek, Ülker Köksal, Haldun Dormen, Attila Sav, Ümit Denizer ve diğerleri katıldılar. Tiyatro yazın ustaları ile söyleşiler, müzik sanatçıları ile konserler düzenlendi. Fransız Bourgogne Tiyatrosu, İngiliz ve Alman pantomin sanatçıları, Ankara Belediyesi Kent Orkestrası, Avusturya Film Haftası bu programlarda yer aldı.

Kurum İçi Çalışmalar: Devlet Tiyatroları çalışanlarının uzun süredir sorunları olan ekonomik ve demokratik hakları doğrultusunda çalışmalar yapıldı.

TRT ve TV ile işbirliği: TV'de oyun üretimi ve sahneden kaldırılan oyunların yayınlanması geliştirildi.

— Katılmalar: İstanbul, Çanakkale, Silifke, Giresun, Samsun, Edirne, Kartal, Eskişehir, Amasya, Kars festivallerine ve kutlama törenlerine, ayrıca Samsun ve İzmir Fuarlarına oyunlarla katılındı.

Oynanan Oyunlar

Devlet Tiyatrolarında 1978 - 1979 dönemindeki oyun

düzenini şöyle sıralayabiliriz:

a — Yabancı Oyunlar: John Arden'in «Çavuş Musgrave'in Dansı», H. Melville - L. O. Cooxe'un yazdıkları «Yasalar ve İnsanlar (Billy Bud)», Shakespeare'in «Othello»su, Maksim Gorki'nin yazdığı «Güneşin Çocukları», Arthur Miller'in «Satıcının Ölümü», Frederic Garcia Lorca 'nın yazdığı «Eskici'nin Tazesi», Fernando Arrabal'ın yazdığı «Cephede Piknik», Molière'in «Gülünç Kibarlar», Aleksey Arbuzov'un yazdığı «Söz Veriyorum», Aldo Nicolai'nin yazdığı «Eski Toprak», Lunaçarski'nin yazdığı «Özgürlüğüne Kavuşturulan Don Kişot» oyunları.

b — Yerli oyunlar: Oktay Arayıcı'nın yazdığı «Bir Ölümün Toplumsal Anatomisi», Âli Bey'in «Ayyar Hamza»sı, Aziz Nesin'in yazdığı «Hadi Öldürsene Canikom», Orhan Kemal'in yazdığı «Murtaza», Ülker Köksal'ın yazdığı »Besleme», Haşmet Zeybek'in yazdığı «Düğün Ya Da Davul», Yaşar Kemal'in yazdığı «Teneke», Adalet Ağaoğlu'nun yazdığı «Çatıdaki Çatlak», Oben Güney'in yazdığı «Yük», Dinçer Sümer'in yazdığı «Eski Fotoğraflar», Haldun Taner'in yazdığı «Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım», Cahit Atay'ın yazdığı «Sultan Gelin», Erdinç Dinçer'in pantomimi «Sözsüz Oyunlar», Ergün Uçucu'nun «Yazıcı» oyunları Devlet Tiyatrolarının sahnelerinde oynandılar.

c — Çocuk Oyunları Ülker Köksal'ın «Ormanın Bekçileri», A. E. Gradianus'un «İki Kova Su», Ergun Sav'ın «Pof'la Paf», Vadeha Atiyeh'in «Ali Baba ve Kırk Haramiler», Sönmez Atasoy'un «Yedi Köyün Yargısı», Figen Sipahi'nin «Kurnaz Avukat» ve Mustafa Mutlu'nun «Karagöz» adlı oyunları hem çocuklar, hem de büyükler tarafından ilgiyle izlendiler.

Sonuç: 1978 - 1979 dönemi Devlet Tiyatroları seyirci açısından yüzde 225'i bulan bir seyirci patlamasıyla başarılı olmuştur. Şöyle ki 1977 - 1978 döneminde oyun sayısı 1432, seyirci sayısı 314.913 ve gelir T.L. 2.208.177.- iken, 1978 - 1979 döneminde oyun sayısı 1775, seyirci sayısı 700.000 ve gelir T.L. 7.250.000.- olmuştur. Dönem sonunda 67 ilde 40.000 km. yol alınarak oyunlar sergilenmiştir.

ŞEHİR TİYATROLARI

İstanbul Belediye Başkanlığına Aytekin Kotil seçildikten sonra, İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarında da bazı yönetim değişiklikleri olmuştur. Üsküdar bölümü sanat yönetmenliğine Oben Güney, Harbiye bölümü sanat yönetmenliğine Çetin İpekkaya, Fatih bölümü sanat yönetmenliğine Erol Keskin, Kadıköy bölümü sanat yönetmenliğine Halûk Şevket ve Tepebaşı Deneme Sahnesi yönetmenliğine Beklan Algan getirildiler.

Gazeteci - eleştirmen Hayati Asılyazıcı önce Şehir Tiyatroları sanat danışmanı oldu, sonra sanat danışmanlığı da üstüne kalmak üzere Genel Sanat Yönetmenliği'ne atandı. Şehir Tiyatrolarının yönetmeliğine göre her yıl yeniden atanması gereken bölüm yönetmenlerini Hayati Asılyazıcı içinde bulunduğumuz 1979 - 1980 dönemi için şöyle belirledi: Münir Özkul (Fatih Tiyatrosu), Ağâh Hün (Harbiye - Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu), Halûk Şevket (Kadıköy Tiyatrosu), Mücap Ofluoğlu (Üsküdar Tiyatrosu) ve Çetin İpekkaya (Tepebaşı Deneme Sahnesi) yönetmeni oldular.

1978 - 1979 Oyun Düzeni

Harbiye bölümünde 1 — James Gow ve Arnaud d'Usseau'nun yazdıkları, Nüvit Özdoğru'nun çevirdiği ve yönettiği «Yarın Bütün Dünya», 2 — G. S. Brooks - W. B. Lister'in yazdıkları, Cahit Kayadan'ın çevirdiği ve Kemal Bekir'in yönettiği «Vatanseverler», 3 — Haldun Taner'in yazdığı ve Çetin İpekkaya'nın yönettiği «Sersem Kocanın Kurnaz Karısı», 4 — Jose Triana'nın yazdığı, Hitay Daycan'ın çevirdiği «Salon Mutfaktır· Oh!...», M. Engin Noyan'ın yazdığı, Çetin İpekkaya ve Erhan Yazıcıoğlu'nun yönettikleri, müziklerini Semih Fırıncıoğlu'nun hazırladığı «Emekköy» oyunları oynandı.

Kadıköy bölümünde: 1 — Paul Quentin ve Georges Bellak'ın yazdıkları, Can Kapyalı'nın çevirdiği ve Zihni Küçümen'in yönettiği «Amerikan Futbolu», 2 — Sermet Çağan'ın yazdığı, Cüneyt Türel'in yönettiği, Turgut Denizer'in müziklerini yazdığı «Ayak Bacak Fabrikası», 3 —

Çetin Altan'ın yazdığı, Cengiz Keskinkılıç ve Engin Gürmen'in yönettikleri «Dilekçe» oyunları sahneye kondu.

Üsküdar bölümünde 1 — Orhan Asena'nın yazdığı, Engin Uludağ'ın yönettiği «Ölü Kentin Nabzı», 2 — Leon Kruczkowski'nin yazdığı, Oben Güney'in çevirdiği ve yönettiği, Taner Barlas'ın ön oyun yönetmenliğini yaptığı «Almanlar» (Niemcy), 3 — Ülker A. Köksal'ın yazdığı, Engin Uludağ'ın yönettiği «Besleme», 4 — Victorien Sardou'nun yazdığı, Füruzan Tekil'in çevirdiği ve Nedret Denizhan'ın yönettiği «Patavatsız Hanımefendi», 5 — Federico Garcia Lorca'nın yazdığı, Memet Fuat'ın çevirdiği ve Emel Kuray - Tanju Tuncel'in yönettikleri, müziğini Şükrü Türen'in hazırladığı «Don Cristobita ile Dona Rosita'nın Acıklı Güldürüsü» oynandılar.

Fatih bölümünde: 1 — Umur Bugay'ın yazdığı, Metin Deniz'in yönettiği ve müziğini Ergüder Yoldaş'ın yazdığı «Bizler ve Bizler», 2 — Kaltay Muhammedcanov'un ve Cengiz Aytmatov'un yazdıkları, M. Etem Gözgü'nün çevirdiği ve Erol Keskin'in yönettiği «Fuji - Yazma», 3 — Bertolt Brecht'in yazdığı ve Can Yücel'in Türkçeleştirdiği, Başar Sabuncu'nun yönettiği «Hitler Faşizminden Hayat-ı Hakikiye Sahneleri» adlı oyunlar oynandılar.

Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde 1 — Peter Weiss'in yazdığı, Cengiz Tuncel'in çevirdiği, Beklan Algan'ın yönettiği «Marat - Sade», 2 — Miodrag Bulatoviç'in yazdığı, Sevgi Soysal'ın çevirdiği ve Macit Koper'in yönettiği «Godot Geldi» adlı oyunlar sergilendi.

Tepebaşı Deneme Sahnesi Çocuk bölümünde: 1 — Deniz Uyguner'in yazdığı ve yönettiği, müziğini Şefik Uyguner'in hazırladığı «Birlikte Oynayalım», 2 — Şinasi Ekincioğlu'nun yazdığı, Reha Bilgen'in yönettiği, müziğini Cem Küçümen'in uyguladığı, dansları Zeynep Arıman'ın uyguladığı «Hoşu'nun Utancı» oynandı.

Şehir Tiyatroları ayrıca «Gökyüzünde Bir Kıyı» adlı Oben Güney'in yazdığı bir «monodram»ı Nedret Güvenç'in oyunu ve grup çalışmasıyla ortaya Koydular. Geçici Ekip olarak Aziz Nesin'in yazdığı, Rauf Altıntak'ın yönettiği, Cenan Akın'ın müziğini yazdığı, Deniz Uyguner'in dans ve kanto'ları uyguladığı «Atmasyonya Berberi» adlı yeni biçim bir orta oyununu, Federico Garcia Lorca'-

lın, Halûk Şevket tarafından sahneye konan, Turan Oflazoğlu'nun dilimize çevirdiği «Kanlı Düğün» oyununu ve Gönüllü Çocuk Oyunu Ekibi'nden Fakir Baykurt'un yazdığı - Mahmut Gökgöz'ün oyunlaştırdığı ve Ulvi Alacakaptan ile Mahmut Gökgöz'ün yönettikleri «Sakarca» adlı iki bölümlük oyunu seyirciye sundular.

ÖZEL TİYATROLAR

— **AST** (Ankara Sanat Tiyatrosu), kurulduğundan bu yana, ileri anlayıştaki tiyatro kavramına uygun repertuarını başarıyla sürdürüyor. Bertolt Brecht'ten Can Yücel'in dilimize çevirdiği, Rutkay Aziz'in sahneye koyduğu ve müziğini Timur Selçuk'un bestelediği, dans düzenini Altan Tekin'in uyguladığı, dekor - kostüm ve çevre düzenini Peyman'ın hazırladığı «TAK TİK - Yuvarlak Kafalılar ile Sivri Kafalılar» adlı yeni oyun 1979 yılının önemli olaylarından biri sayılıyor.

— **Bakırköy Halkevi** Tiyatrosunda Maksim Gorki'nin geçen yıllarda AST tarafından başarıyla oynanan «Ana» adlı oyunu haftanın değişik günlerinde oynanıyor. Oyunu Murat Çelikel sahneye koymuş.

— **Dostlar Tiyatrosunda** «Brecht Kabare» ünlü yazarın şiir, öykülerinden oluşan ve Kurt Weil, Hans Eisler ve Sarper Özsan'ın bestelerinden oluşan bir oyun olarak dikkati çekiyor. Genco Erkal'ın sahneye koyduğu bu oyunda Zeliha Berksoy ve Genco Erkal rol alıyorlar. Koreografi Mehmet Akan'ın. Emin Fındıkoğlu'nun müzik düzenlemeleriyle piyanist Ayşe Karacebe'nin yönettiği dört kişilik bir topluluk eşlik ediyor.

— **Gönül Ülkü - Gazanfer Özcan** Tiyatrosu herzamanki gibi gişe rekoru kırıyor ve seyirciye özellikle Gazanfer Özcan'ın usta komedyenliği ve Gönül Ülkü ile diğer sanatçıların başarılarıyla en ilginç gelen topluluk olmakta devam ediyor. «Yağmurdan Kaçarken» 200. temsile ulaştıktan sonra, «Karımla Evleniyorum» adlı güldürü de geniş ilgi topladı.

— **Kent Oyuncuları** Yıldız Kenter'in yönetiminde ve başrolleri Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Şükran Güngör, Pekcan Koşar'ın paylaştıkları Alan Ayckbourn'dan çevri-

len «Odalar» (Bedroom Farce) adlı oyunla ilgi topladı. O'Neill'in «Ay Herkese Gülümser» adlı oyunu da repertuarda yer aldı.

— **Mete İnsele**'in «Anya Manya Kumpanya» Tiyatrosu mevsim başında önce Sıraselviler'deki salonunda başladı, sonra Kadıköy Hakan sinemasına geçti. «Tıpkısının Aynısı» adlı yeni adapte oyunda Mete İnselel, Kâmuran İnselel, Serpil Sefer, Tomris Özekit, Necdet Tayfun, Aynur Selimoğlu, Şevket Soyurgal ve Yaşar Erkin rol aldılar.

— **Nisa Serezli - Tolga Aşkıner** Tiyatrosu 1979'da Ankaradaki çalışmalarına yeni bir oyun kattı. Yıllar öncesi Kent Oyuncularında oynanan Leonard Gerche'nin «Kelebekler Gibi» adlı oyunu Nüvit Özdoğru'nun çevirisinden Nisa Serezli, Tolga Aşkıner ve Devlet Tiyatrosundan konuk sanatçı Sema Aybars'ın rol alışlarıyla başarıya ulaştı. Bu oyunu Aldo Nikolai'dan esinlenerek Nisa Serezli'nin yazdığı ve Tolga Aşkıner'in sahneye koyduğu, Nisa Serezli, Tomris Oğuzalp Korol ve Yaşar Güner'in oynadıkları «Çifte Kumrular» izledi ve çok beğenildi. Arkasından Louis Flynn'in Nisa Serezli - Misak Toros tarafından çevrilen ve Tolga Aşkıner'in yönettiği «Tanrı Misafirleri» adlı oyun hiç beğenilmedi ve tiyatronun çabasına yazık oldu.

— **Tevfik Gelenbe** Tiyatrosu Kadıköy İl Tiyatrosu sahnesinde oyunlarını başarıyla sürdürdü. Mehmut Yesari'den adapte edilen ve Tevfik Gelenbe tarafından sahneye konan «Hadi Gene İyisiniz» adlı komedide Tevfik Gelenbe, Gül Yalaz, Sevim Gelenbe, Tekin Siper, Esin Karakaya, Erdoğan Dikmen rol aldılar.

— **Devekuşu Kabare** Tiyatrosu gene adıyla ve özellikle Metin Akpınar - Zeki Alasya'nın popüler olmuş kişilikleriyle dolup boşalmasını bildi. Ne yazık ki oynanan oyunlar Devekuşu Kabare'nin kuruluşundan ve onu izleyen yıllardaki özgün niteliklerini ve bu tiyatronun stiline ve biçimine uygun karakteri ve gücü taşımıyorlar. Geçen dönem «Biz Bize Benzeriz» adlı oyun da, sanatçıların ustalıkları dışında birşey getirmedi.

— **Ali Poyrazoğlu - Korhan Abay** ikilisi Küçük Sahne'deki oyunlarıyla 1979 yılının flâş isimleri arasında sa-

yılarak, seyircinin ilgisini çektiler, sezon sonunda birbirlerinden ayrıldılar ve şimdi 1980 döneminin başlangıcında tekrar birleşerek Şişli'deki Ümit Tiyatrosu'nda oyunlarına hazırlandılar.

1979 YILINDA SİNEMAMIZA GENEL BİR BAKIŞ

Attilâ DORSAY

Geçen yılki genel bakış yazımızın bir yerinde şöyle demişim: «Sinemada da beklenenler gerçekleşmiş değil. Ecevit hükümetinin kurulmasıyla birlikte herşeyin güllük - gülistanlık olacağını sananlar, sinemada sanatçının önüne dikilegelen engellerin yokolacağını umanlar, yıllar yılı her iyi, olumlu, halk yararına girişimin önüne çıkarılmış olan sansür belasının çözümleneceğini bekleyenler, acı bir düş kırıklığıyla karşılaştılar».

Aradan geçen bir yıl, bu yargıya pek fazla birşey eklemedi. Düş kırıklığı sürdü, giderek çoğaldı. Sinema alanında olumlu hemen hiç birşey yapılamadı. Şu günlerde ise Ecevit iktidarının 14 Ekim 1979 seçimleriyle birlikte devrilip gitmesinin, yerine bunca yıldan sonra AP'nin yeniden tek başına gelmesinin şaşkınlığını yaşıyoruz. Bir AP azınlık hükümeti mi, yoksa bir «örtülü MC» mi? MC dönemlerinde olup - bitenler, bu arada sinemanın uğradığı ağır baskılar yeniden hortlayacak mı? Şugünlerde gidiş onu gösteriyor. Ve burada yeniden bir umutsuzluk tablosu çizmek zorunda kalacağız gibi gözüküyor...

Filimler.

1979 yılı, sinemamız için bir çelişkiler yılı oldu. Her alanda bunalım doruğuna yükselir, piyasa yıllardır görülmemiş bir ekonomik sıkıntı içinde film sayısını 100'ün altına düşürmek zorunda kalır, etrafı pespaye seks filmi bayağılıkları kaplarken, uluslararası planda ödüller alan, büyük ilgiler derleyen çok önemli bir dizi film de üretilebildi.

1978'in son ayı içinde gösterime çıkan filimler arasında, Memduh Ün'ün ilginç bir konuya dayanmasına, ünlü «Fosforlu Cevriye» romanını günümüz uyarlama çabasına karşın yolunun sonuna dek gidemediği için büyük ödünler vermek zorunda kalan ve bu yüzden, teknik olgunluğuna karşın «yanlış» bir filim olan «Cevriye»si de vardı. Atıf Yılmaz, aceleye gelmiş, bu nedenle başarısız bir Kemal Sunal güldürüsü olan «Köşeyi Dönen Adam», Orhan Aksoy tipik bir Bülent Ersoy melodramı olan «İşte Bizim Hikâyemiz»le karşımıza çıktılar. Melih Gülgen, sansürden zor kurtaran «Cemil Dönüyor»da Cüneyt Arkın'lı bir sözüm ona «sosyal içerikli polisiye» denemesini bilmem kaçıncı kez yineliyordu.. Natuk Baytan, «Son Sabah»la gözü-yaşlı bir Ferdi Tayfur melodramı ortaya koyuyordu.. Şerif Gören'in «Evlidir, Ne Yapsa Yeridir»i bilinen kalıpları aşmayan, işlek bir dille anlatılmış bir güldürüydü... Kartal Tibet'in «Sultan»ı ise yılsonunun en başarılı filmiydi. Canlı, sıcak bir sinema diliyle gerçeklerden kopmayan, içtenliğini koruyan bir popüler güldürü yapmıştı Tibet, bir dönemin Pembe Gerçekçi İtalyan güldürülerini anımsatan bu filmle...

Eskiler.

Osman F. Seden, eski kuşağın «bermutad» en çalışkanıydı. Bir yıl içinde yarım düzine filme imzasını atmıştı.. «100 Nolu Adam», ilginç konusunu sonuna dek işleyemiyen, ama yine de düzeyli bir Kemal Sunal güldürüsüydü... «Çilekeş», Seden'in rahat anlatımı, mizansen ustalıkları ile tüm kalıplaşmışlığına karşın, yapılmış en iyi Orhan Gencebay filmlerinden biriydi... «Vahşi Gelen», gösterimi gecikmiş, eskimiş bir Cüneyt Arkın'lı «salon komedisi» denemesi, «İnek Şaban» ve şu günlerde gösterime çıkan «Bekçiler Kralı» ise Kemal Sunal'lı bir güldürü yapmanın getirdiği kalıplara, koşullara teslim olmanın belirtisini taşıyan filmlerdi. Seden, ticari isterlere uymayı, işbilir bir teknisyen olmayı sürdürüyor, kişilik gösterilerine yine hiç rağbet etmiyordu.

Yılmaz, Akad, Erksan.

Atıf Yılmaz, konusu sinema tarihinin 3 kez çevrilmiş ünlü filmi «Bir Yıldız Doğuyor»dan alınma «Minik Serçe» ile başarılı olamadı. Sezen Aksu da bu ilk sinema şansını çok iyi kullanamadı... Yılmaz, daha sonra emekle hazırladığı ve şugünlerde stüdyo işlemlerini tamamladığı «Adak» filmini yönetti. Ancak çalışkan ve verimli Yılmaz, bu 2 sinema yapıtı arasında da boş durmadı, TV için Aziz Nesin'le «Seyahatneme»sinin çok canlı, çok sürükleyici bir uyarlamasını gerçekleştirdi.

Eski kuşak sinemacılarından Lütfi Akad usta da, film çevirmeye ancak bir TV anlaşması ile dönebildi. Akad usta, şugünlerde «Bir Ceza Avukatının Anıları» dizi-filminin çekimini sürdürüyor. Halit Refiğ, yine TV için «Yorgun Savaşçı» projesinin hazırlıklarını yapıyor. Bir diğer «ulusal sinemacı» Metin Erksan ise, yıl içinde «Sensiz Yaşayamam» filmiyle sinemaya döndü, uzun bir ayrılıktan sonra.. Ancak daha gösterime çıkmayan bu filmi görmüş olmadığımız için bir yargıda bulunamıyoruz.

Aksoy'un atılımı.

1979 yılı içinde ilginç bir değişim gösteren bir eski sinemacı, Orhan Aksoy oldu. TV bize sürekli olarak Aksoy'un eski filmlerini, en ufak bir gerçeklik duygusu veya sinema dili araştırması içermiyen aşk filmlerini veya hafif güldürülerini sunarken, Aksoy «Altın Şehir» filmiyle şaşılacak bir aşama gösterdi. Levent Kırca'nın sinemaya adım atması projesi olan filim, köyden kente gelen bir köylünün öyküsünde günümüz kentleşmesinin sorunlarını, çarpık kapitalizmin ezdiği kırsal kesim insanını buruk bir güldürü havasında perdeye getiriyordu. Aksoy, bu filmin kazandığı (en azından eleştiri düzeyinde kazandığı) başarıdan sonra gerçekçiliğe dönüşünü sürdürdü, «İsyan» isimli bir köy filmi yaptı (Henüz gösterime çıkmadı).

Orta kuşaktan bazı yönetmenler, yine yollarında yürüdüler... Melih Gülgen, «İnsanları Seveceksin» gibi Cüneyt Arkın'lı polisiyelerini sürdürdü, ancak bu filmlerin

seyirciden ilgi görmemesi üzerine bu işbirliği bozuldu ve Gülgen sessizliğe gömüldü... Şerif Gören'in bu yıl görebildiğimiz tek filmi olan Orhan Gencebay'lı «Aşkı Ben Mi Yarattım?» hiç bir yenilik getirmiyordu. Bunalımın işsizliğe mahkum ettiği bir dizi eski, orta ve yeni kuşak yönetmeni arasında, Sırrı Gültekin de TV için, Tarık Buğra'nın romanından alınan ve ilk bölümlerinde ilgi çekici gözüken «İbişin Rüyası» dizisini gerçekleştirdi.

Ökten ve «Sürü».

Daha yeni kuşaktan Zeki Ökten, «Sürü» ile yılın, belki de son yılların en önemli yapıtını gerçekleştiriyordu. Yılmaz Güney'in yoğun ve zengin bir senaryo çalışması üzerine Ökten'in, Ali Özgentürk'ün ikinci yönetmenliği, İzzet Akay'in kamerası, Zülfü Livaneli'nin müziği ve Tarık Akan, Melike Demirağ, Tuncel Kurtiz'in başı çektiği geniş bir oyuncu kadrosuyla gerçekleştirdiği bu filim, geri kalmış yörelerde feodal düzenin son kalıntılarının, aşiret nizaminin çöküşünü anlatıyor, bu çöküşün kaçınılmazlığını gösterirken yerini alacak olan, almakta olan çarpıklaşmış bir sermaye düzeninin de insanı insanlıktan uzaklaştıran sorunlara çözüm getiremiyeceğini vurguluyordu. Epik anlatımı, geniş boyutları, zengin insancıl malzemesi ve heyecan verici sinemasal anlatımıyla yüzümüzü ağartan, bunca bayağılık arasında «Türkiyede de sinema varmış» dedirten bir yapıttı bu... Önemine layık bir karşılama gördü, yılın en çok konuşulan, tartışılan filmi olduğu gibi, ulusal ve uluslararası düzeyde de çeşitli ödüller kazandı..

Tuna/İleri işbirliği.

Aynı kuşaktan Feyzi Tuna da, uzunca bir susuştan sonra, Selim İleri'nin bir senaryosu üzerine «Seninle Son Defa»yı yaptı. Kıbrıs fonu üstünde üçlü bir aşk öyküsü aracılığıyla burjuvazinin çıkmazını dile getirmeyi deniyen, ağır tempolu, ama insan psikolojisini ön plana alarak canlı ve yaşayan tipler yaratan belli düzeyde bir çalışma idi bu.. Sorunlara belli bir «varoluşçu» bakış ge-

tirmesi doyurucu değil idiyse de, yumak gibi ördüğü ilişkileri toplumsal boyutlara ulaştırabilen bir filim olabilmişti...

Oyuncu/yönetmenler.

Genellikle ayrı bir başlıkta incelediğimiz «oyuncu/yönetmenler»den en etkin olanı, Cüneyt Arkın'dı bu yıl... Arkın, «Yıkılmayan Adam», «Baba Kartal», «Görünmeyen Düşman» gibi polisiye/serüvenlerin yanında, şugünlerde gösterime çıkan daha ilginç ve savlı bir filim de yönetti: «Vatandaş Rıza».. Gecekondusu zengin bir iş adamının serseri oğlu tarafından amaçsızca yıkılan bir emekçinin, bu haksızlığı kamuoyuna duyurmak için verdiği sessiz savaşımı anlatan filim, günümüz toplumunun gerçeklerinden biraz uzaklara düşse de, bireysel sorumluluk ve toplumda bireysel çıkışların önemi üstüne temelde doğru olan bir bildiri getiren ilginç bir filim sayılabilirdi.

Zeki Alasya, bir diğer çalışkan yönetmendi... Yıl boyunca, Metin Akpınar'la birlikte oynadığı şu filmleri aynı zamanda yönetti: «Petrol Kralları», «Caferin Çilesi», «Vay Başımıza Gelenler»... Bir diğer oyunculuktan gelme yönetmen olan Kartal Tibet ise, «Sultan»daki başarısından sonra, Ertem Eğilmez stilinde bir güldürü yönetti: «Hababam Sınıfı 9 Doğuruyor».

Yabancı yönetmenler.

İtalyanlarla işbirliğini sürdüren Erler Film, yine kendi ülkelerinde iş bulamıyan bazı İtalyanlara burda film çevirtmeyi sürdürdü. Türk sinemasına en küçük bir yararı bile olmayan bu girişim, «Mücevher Hırsızları», «Süpermenler» gibi bizim en kötü filmlerimizi aratmıyacak bir dizi «başyapıtın» (!) doğmasını sağladı.

«İlk film»ler...

Sinemamıza yeni katılmalar oldu bu yıl içinde.. Sinema yazarlığından gelme Erden Kıral, «Kanal»da geri

kalmış bir yörede idealist bir bürokratın yerli çıkarcılara karşı direnişini, bir ilk filmden beklenmiyecek bir olgunlukta veriyordu. Yaşar Kemal'in «Teneke» romanından alınma savı yüzünden tartışmaya neden olan film, (Yaşar Kemal, şu sıralarda Erden Kıral'ı mahkemeye vermiş bulunuyor), sinemamızı dış ülkelerde de başarıyla temsil eden ve ilgi toplayan bir yapıt oldu... Bir diğer «ilk film» de, daha önce çekilmiş olmasına karşın ancak 1979 ortalarında gösterime çıkabilen «Lanet» oldu. Sağcı sinema yazarı Mesut Uçakan'ın filmi, ne anlattığı, amacının ne olduğu pek belli olmayan başarısız bir başlangıçtı.

Şarkıcılar sinemada.

Şarkıcı ve türkücüler, ekranı tam anlamıyla istila ettiler yıl içinde.. İşin ilginç yanı, bunların klasik anlamda Türk müziği şarkıcıları olmayıp, Doğu/Güneydoğu Anadolu yöresinden gelen ve o yörelerin zevkini yansıtan kısmen Arabesk, kısmen türkü/maya havasında bir müziği, arayerde bol bol anlama, oflama, gözyaşı ile okuyan isimler olmasıydı. Orhan Gencebay'ın yanısıra, Ferdi Tayfur, İzzet Altınmeşe, İbrahim Tatlıses, Adnan Şenses, Bedia Akartürk, Recep Kaymak, Müslim Gürses, yıl içinde filim çeviren şarkıcıların yalnızca bir bölümüydü. Bu filmler, sinema açısından hiç bir önem taşımıyorlardı, bu açıdan yönetmenlerinin Orhan Elmas veya Temel Gürsu olması hiç bir şeyi değiştirmiyordu. Olay, daha çok Doğu yörelerinden gelen bir tür «kültür çıkarması» olması açısından ilgi çekiciydi ve kentlere göç eyleminin, kentlerde bu tür filmleri ve müziği tutan, benimseyen, izleyen büyük kitleler yarattığını gösteriyordu.

Önemli çıkışlar.

79 içinde çevrilen filmler bu kadar değil. Daha bir dizi önemli çabaya tanık oldu buyıl. Ne var ki bu filmler henüz gösterime çıkmadığı için, bunların eleştirisini, sevap ve günahını gelecek yılın bilançosuna yazacağız.. Ömer Kavur'un ikinci filmi «Yusuf ile Kenan», Yavuz Öz-

kan'ın ikinci filmi «Demiryol», bu filmlerin en önemlileri gözüküyor şimdilik... Ayrıca bu yıl içinde daha başka önemli filmler de çevrildi, veya şu anda çevriliyor. Korhan Yurtsever, ikinci filmi «Kara Kafa»yı dış ülkelerde binbir zorlukla çekti, şugünlerde stüdyo işlemlerini bitiriyor... Erden Kral, Orhan Kemal'in «Bereketli Topraklar Üzerinde»sini çekti. Ali Habib Özgentürk, kısa filmlerden ve senaryo çalışmalarından sonra, sonunda yönetmenliğe geçti ve Doğu'da «Hazal»ı çekti. Yılmaz Güney'in yeni bir senaryosu üzerine «Düşman»ın çekimi Zeki Ökten'in yönetiminde başladı. Kısa filmden gelen Sinan Çetin, Osman Şahin'in bir öyküsünden «Kum» filmini çekeceğini açıkladı. Atıf Yılmaz, daha gösterime çıkmamış olan «Adak»tan sonra Brecht'in «Sezuanın İyi İnsanı»nı Türkan Şoray'lı bir film halinde uyarlıyacak Süreyya Duru ise, şu anda Ege'de Necati Cumalı'nın «Derya Gülü»nü sinemalaştırıyor...

Devlet/Sinema ilişkileri.

1979 yılı, Türkiye'de devlet/sinema ilişkilerinde yoğun, karmaşık, çalkantılı bir dönem oldu. Ecevit iktidarıyla birlikte, konuyla ilgili yöneticiler, Türkiye'de Cumhuriyet tarihinde ilk kez devletin gerçek anlamda sinemayla ilgilendiği, sinemaya el uzatacağı, sinemanın sorunlarını çözümleyeceği, sansürü kaldıracağı izlenimini veren bir politika güttüler.. 1978 yılı içinde yeni bir sinema yasası için bir tasarı hazırlanması amacıyla toplanan kongreler, kurulan komisyonlar, bu yıl içinde böyle bir tasarının nihayet ortaya çıkarılması sonucuna ulaştı. Ancak bu tasarı, bakanlıklarca onayı için uzun bir zaman yitirdikten sonra parlamentoya geldiğinde, gündeme alınma şansına bile kavuşamadı. Bugün için sinema yasası tasarısı artık yasalaşma şansını yitirmiş bir girişim olarak tozlu rafların arasında kimbilir daha kaç yıl bekleyecek gibi gözüküyor.

Devletin sinemaya ilgisi görünüşte ve sözde sürdü. Devlet stüdyolarının kurulması, yasanın gecikmesi üzerine hiç olmazsa sansür tüzüğünün değiştirilmesi, 1978 yılı içinde kurulan Sinema Yarkurulunun sinemanın ve

sinema emekçilerinin çeşitli sorunlarına çözüm araması gibi girişimler yürüdü, ancak somut sonuçlara ulaşmadı. 1978 yılı içinde Kültür Bakanlığınca hazırlanan ve sansür işlemini birhayli demokratize eden bir yeni tüzük tasarısının Danıştay'ca reddinden dolayı oluşan boşluğu doldurmak için, bu kez İçişleri bakanlığınca hazırlanan bir tüzük, eskisinden (MC döneminde hazırlanan tüzükten) çok az farklı idi. Ancak birkaç noktada olumlu birkaç ilerleme getiren bu tüzük, sonunda Sinema Yarkurulunun önüne geldi. Kurul, gerçekçi davranma düşüncesiyle bu tüzüğün bir küçük aşama olarak şimdilik onaylanmasını öngördü. Bunun üzerine Kültür bakanlığınca da imzalanan tüzük yasalaştı. Yeni tüzük, sansür düşüncesini ve uygulamasını temelde korumak ve yine bir bürokratik işlem olarak yürütmekle birlikte, yasaklama maddelerini azaltıyor ve sadeleştiriyor, belge-filmleri sansür dışı bırakıyor, çocukları koruma amacıyla geçen tüzüğün getirdiği «yaş haddi» düşüncesini pekiştiriyor ve «ikinci kopya» zorunluğunu kaldırarak özellikle bu nedenle son yıllarda yurda getirilemiyen kaliteli yabancı film dışalımı yollarını yeniden açıyordu.

Ne var ki, bu yeni tüzük, Türk sineması çevresinden birhayli tepkiyle karşılaştı. Yeni hükümetin iktidar olmasıyla birlikte «sansürü iki ay içinde kaldıracağız» vaadlerini bakanların ağzından duymuş olan ilerici sinemacılar, haklı olarak daha temel çözümler bekliyorlar, «küçük aşama»larla yetinmek istemiyorlardı. Yeni tüzüğün kabul edildiği günlerde meydana gelen birkaç yasaklama olayı, konuyu büsbütün gündeme getirdi: Yaşar Kemal'in «İnce Memed»inden Peter Ustinov'un hazırladığı senaryo ve Costa-Gavras'ın yıllardır beklenen ünlü «Z» filmi sansürden geçmemişti. Antalya şenliğinde bazı filmlerin de aynı günlerde yasaklanması, bunun dışında tiyatroda bir Brecht, bir de Nazım Hikmet oyununun gösterilmesinin engellenmesi, konuyu büsbütün gündeme getirdi. Bunun sonucu olarak, Antalya'da şenliğin tümüyle iptal edilmesine dek varan örnek bir dayanışma oluştu. Daha sonra Sinema Yarkulundan bazı üyeler istifa ettiler. Kültür ve İçişleri bakanları biraraya gelerek Ecevit hükümeti zamanında Yaşar Kemal'in yasaklanmasına dek va-

ran sansür işleminin kamuoyunda hükümeti ne denli yıprattığının nihayet farkına varmış gözüktüler. Sansür kurulu üyeleri değiştirildi, 2 bakan «sansür işlerliğini artık kaybetmiştir. Kaldıracağız» diye ortak bir beyanaat verdiler. Ne yazık ki 14 Ekim 1979 seçimleri, çok şeyle birlikte bu konuda hükümete bağlanan umutların da sonunu getirdi. Sansüre karşı direniş ve savaşım, Türk politik hayatında geriye doğru atılan bu adımla yine sürdürülmek, hem de baştan başlanarak sürdürülmek zorunda... «Vuslat yine kaldı güzel başka bahare»...

Diğer Olaylar:

1) **Balkan Şenliği:** 3. Balkan ülkeleri sinema şenliği, 1979 Nisanında İstanbulda yapıldı. Daha önceleri Romanya ve Bulgaristanda yapılan şenlik, MC iktidarı zamanında bir kez ertelendikten sonra ciddi biçimde gündeme gelmiş, oluşturulan hazırlık kurulları bir yıla yakın bir süredir etkinlik göstermişti. Ancak bu çabaların sonucu olumlu biçimde alındı ve Türkiyede, ilk kez uluslararası bir yarışma bir skandale dönüşmeden, tersine çok başarılı biçimde gerçekleştirilmiş oldu.

Balkan şenliği, çeşitli açılardan önem taşıyordu. Bu şenlikte ilk kez Balkan ülkelerinin tümünün biraraya gelmesi sağlanmıştı. Gerçekten de, Yunanistan ve Arnavutluğun katılması üstünde beliren kuşkular son dakikada dağılmış, 2 ülke de şenlikteki yerini almıştı. Düzenleme başarılı olmuş, konuk sanatçılar çok iyi karşılanmış ve ağırlanmış, filmler çok düzenli biçimde sunulmuş, çok iyi bir tanıtma sayesinde gösteriler halkın büyük ilgisini görmüştü. AKM salonlarında ve Konak sinemasında tüm seanslar tıklım tıklım dolu salonlarda yapılmıştı.

Balkan şenliğine Türkiye dışında Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan katıldı. Her ülkenin 1 resmi filmi, 3 tanıtıcı filmi ve Film Pazarında da istendiği kadar filmi gösteriliyordu. Türkiyeyi temsil etmek üzere seçilen «Sürü» filmi, şenlik yöneticilerinin başını ağrıtan ve şenlik düzenini aksatan tek olaya neden oldu. Şenliğin hemen öncesinde, Yılmaz Güney'in «Ağıt» filmi haftalar öncesinden programa alınmış oldu-

ğu halde TRT ekranında son dakikada alınan bir kararla gösterilmedi. Bu sansür uygulaması heryerden haklı olarak tepki gördü. Ancak Güney Film, bu tepkinin beklenmiyen bir sonucu olarak, «Sürü» filmini şenlikten çekti. Oysa «Ağıt»ın TV'de yasaklanmasının 'muhatabı'nın Balkan Şenliği organizasyonu olmaması gerekirdi. Bunun üzerine Türkiye şenlikte resmi gösteri yapamama durumunda kaldı. Güney Filmciler konuklara protesto bildirileri dağıttılar, «Sürü» ise özel bir gösteride konukların bir bölümüne gösterilerek büyük bir hayranlık topladı.

Balkan şenliği, yarışmasız bir şenlikti. Ancak kısa film dalında uluslararası bir yarışma açılmıştı. Merhum sinema yazarımız ve ilk düzenleme komitesi başkanı Semih Tuğrul'un ismi verilen bu yarışmadaki filmlerimizi seçmek üzere Kültür Bakanlığınca açılan ulusal yarışmada, konulu/belgesel dalında Süha Arın'ın «Tahtacı Fatma», Özcan Arca'nın «3 Bölümlü Kısa Filim», canlandırma dalında Meral Birder'in «Kedi», ayrıca başarı ödülleri olarak da Sinan Çetin'in «Halı Türküsü» ve Emin Mete Tuncer'in «Değişim» filmleri ödül aldılar. Tüm bu ödüller 1970 yılı içinde de kısa filmciliğimizin, bir yıl öncekı gibi olumlu bir gelişim dönemi içinde olduğunu belirtiyordu. Uluslararası Semih Tuğrul yarışmasında ise, «Tahtacı Fatma», Yugoslav filmi «Balyoz»la birlikte büyük ödülü paylaşarak, kısa filim yapımı son denli gelişmiş olan Balkan ülkeleri arasında bu alanda söz sahibi olduğumuzu kanıtlıyordu.

Balkan şenliği, başarısı ve halkın ilgisi sayesinde, Balkan ülkeleri arasında geliştirilmek istenen dostça ilişkiler yönünden çok olumlu bir adım oldu. Yabancı konuklar, şenliğin ve düzenlemenin başarısı yönünden çok olumlu izlenimlerle ayrıldıklarını belirttiler. Yugoslavya, bu adımı sürdürmek için gelecek şenliği kendisinin düzenleyeceğini bildirdi. Önümüzdeki aylarda Pula'da yapılacak şenlikte, Semih Tuğrul kısa-filim yarışması da aynı isimle sürdürülecek.

2) Antalya şenliği.

Yılın en önemli sinema olaylarından biri de, Antal-

ya şenliğinin bu yıl yapılamaması oldu. Şenliğe sinemamızda son dönemin canlılığını kanıtlar biçimde hepsi de belli bir düzeyin üstünde olan 11 filim katılmıştı. Bunların arasında değerini kanıtlamış olan «Sürü», «Kanal» gibi yapımların yanısıra, «Demiryol», «Yusuf ile Kenan», «İsyan» gibi yeni ve iddialı yapımlar da vardı. Ancak sansür kurulu, bu fimlerden önce «Yolcular»ı yasakladı, sonra da «Demiryol» ve «Yusuf ile Kenan»dan bazı bölümleri kesmek istedi. Antalya ile Ankara arasında yapılan telefon görüşmelerinde sinirli, gergin bir hava egemendi. Sansür kurulu, filmlerden bazı bölümleri kesmek kaydıyla gösterim izni verebileceklerini söylüyor, ancak hangi bölümleri keseceklerini bildirmiyorlardı. Bu durum karşısında, yönetmenlerin yanıtı kuşkusuz bir «hayır» oluyordu. Bunun üzerine filmler sansür kurulunca tümüyle yasaklanıyor, Antalyada toplanmış olan tüm filimciler, yönetmen, yapımcı, oyuncu, sinema yazarı ayrımı olmaksızın ortak bir kararda birleşiyorlardı : şenlikten çekilmek... Jürinin ve düzenleme kurulunun da katıldığı bu karar, bazı yabancı gazetecilerin de izlediği şenliği yarıda bırakıyordu. Böylece, 16 yıldır şu veya bu biçimde, ama aksamasız yürümüş olan tek ulusal şenliğimizi 16. yılında yaptırmamış olmak onuru da, «sosyal demokrat» ve «özgürlükçü» Ecevit iktidarının defterine kaydediliyordu.

3) **«Fadik Kız» olayı.**

Antalyadaki görkemli dayanışma, şenlik sonrasında da sürer ve çeşitli sanat ve kültür kuruluşları ortak basın toplantıları düzenlerken, TV'de gösterilen «Fadik Kız» oyunu dolayısıyla İstanbul ve Ankara Barolarının gösterdiği tepki, oyunda «avukatlık mesleğinin küçük düşürüldüğü» gerekçesiyle TRT'ye yöneltilen eleştiri, sansür olayının toplumumuzdaki yaygınlaşma boyutları üstüne kaygı verici bir örnekleme oluşturuyordu. Gerçekten de hertürlü sansür uygulaması karşısında ilk sesini yükselten kuruluşlar arasında olan baroların işin ucu kendilerine dokununca gösterdikleri hoşgörüsüzlük, Türkiyede sansür düşüncesinin bilinçaltına yerleşmiş köklerinin ne denli güçlü olduğunu bir kez daha gösteriyordu.

4) **Dış ilişkiler, şenlikler, ödüller.**

1979 yılı Türk sinemasının dışarda tanıtılması açısından önemli bir yıl oldu. Katılınan şenlikler, toplanan ödüller, çıkan yazılar azınsanmıyacak düzeyde idi. Sinemamız, 1978 sonunda Kartaca, 79 içinde de Berlin, Moskova, Lokarno ve Oberhausen'de temsil edildi. Berlin'de «Sürü» filmi Forum dalında gösterildi, 2 özel ödül aldı. Lokarno'da ise yine «Sürü», şenliğin büyük ödülü olan Altın Leopar'ı aldı. Bu hakedilmiş başarı sinemamıza dış piyasanın kapılarını açıyor, «Sürü» ve benzeri geri kalmışlığımızı işleyen gerçekçi filmlerden pek hoşlanmayan bürokratlarımıza herhalde iyi bir ders oluşturuyordu. Oberhausen'de ise «3 Bölümlü Kısa-Film» bir özel ödül aldı. Ancak bunlara karşın, bu tür filmlerimize karşı bazı tutum ve davranışlar sürüyor, örneğin Moskova büyük elçimiz, şenlikte gösterilen filmler aleyhine uzun bir rapor hazırlayarak merkeze yolluyor ve dış ülkelere yollanacak filmlerimizin seçimi üstüne bürokrasi içinde tartışmalar başlıyordu.

Filmlerimiz yıl içinde dış ülkelere önemli satışlar yaptılar. Kültür Bakanı Kışlalı, yıl sonlarında verdiği beyanatta «Dışarıya yüzbinlerce dolarlık filim sattık» diyordu. Kısa-filim yapımcısı Dr. Aziz Albek, Şikago'daki Encyclopedia Brittanica Educational'in özel onur belgesini alırken, Variety dergisinde gerek Balkan şenliği, gerekse Türk sanatı ve sineması üstüne uzun ve övücü yazılar çıkıyordu. Fransa'nın tanınmış sinema dergisi Ecran da, yılın başlarındaki bir sayısında, Marcel Martin ve Atilla Dorsay'ın sinemamız üstüne uzun birer yazılarını yayımlıyordu.

5) **Sinema emekçilerinin sorunları.**

Geçen yıl içinde SİNE-SEN, sinema dünyamızdaki sendikalaşma eyleminin başını çekti ve en güçlü sendika görünümüne büründü. Çeşitli şirketlerle imzalanan iş sözleşmeleri, emekçilere günün koşullarına uygun haklar getirdi. Ne var ki, önceki yılın sonlarında çıkartılan

Sosyal Sigorta Yasası, emekçilere önemli miktarda borçlanma getirdiğinden, beğenilmedi ve uygulama olanağı bulamadı.

6) SİYAD ödülleri.

Sinema Yazarları Derneği'nin yaz aylarında yapılan ilk genel kurulunda Atilla Dorsay yeniden genel başkan seçildi. Dernek yıl boyunca da belli bir etkinliği sürdürdü, gösteriler, açık oturumlar düzenledi. Ancak yıl içindeki en önemli etkinliği, bu yıl içinci kez verilen SİYAD ödülleri oldu. Antalyanın da yapılmaması nedeniyle yılın tek ödüllendirmesi olan ödüller, 31 Ağustos gecesi Açıkhava'da yapılan görkemli bir geceyle sahiplerine verildi. Bu yılkı ödüller şöyle dağılmıştı: En iyi film: Sürü/Yönetmen Zeki Öktem/Senaryo Yılmaz Güney/Görüntü yönetmeni: İzzet Akay/Film müziği: Zülfü Livaneli/Kadın oyuncu Melike Demirağ/Erkek oyuncu: Tarık Akan/Yardımcı kadın oyuncu: Meral Orhonsay/Yardımcı erkek oyuncu: Tuncel Kurtiz/Yabancı filim: Yüzyüze/Sinemamıza hizmet ödülleri Ayhan Işık, Baha Gelenbevi, Cahide Sonku.

Ödül gecesinde Ayhan Işığın ödülünü Sadri Alışık aldı. Cahide Sonku gelmediği için ödülü verilemedi. Ancak daha sonra Sonku «ödülünü meyhanede almak istediğini» bildirince ödül kendisine SİYAD yöneticileri tarafından bir meyhane köşesinde verildi.

7) Sinemateğin 15. yılı.

Sinematek Derneği, kuruluşunun 15. yılını kutladı. Yıllardır devletten hiç bir yardım görmeksizin, kendi yağıyla kavrulmaya çalışan dernek, 15. yılında da verilen sözlere karşın yalnız bırakılmıştı. 31 Ağustos'ta SİYAD'ın ödül gecesinde Sinematek de kurucularına birer plaket dağıttı. Ayrıca bir afiş yarışması düzenlendi, çeşitli gösteriler sunuldu, ilk kez ülkemize gelen ünlü Yunanlı devrimci şarkıcı Maria Faranturi de Zülfü Livaneli ile birlikte bir konser vererek Sinateğin kutlama törenlerine katıldı.

8) **Sinema Dairesinin gösterileri.**

Kültür bakanlığı sinema dairesi de yıl içinde önemli bir etkinliği sürdürdü. Programındaki kısa filim yaptırımı için bütçesinin çıkmasını bekliyen daire, bu arada AKM salonunda bir dizi ilginç gösteri sundu seyircilere... Genç Alman sineması, Cacar, Sovyet, Cezayir, Yugoslav, Çek filmleri toplu - gösterisiyle mevsimi kapatan merkez, bu yıl da çeşitli gösterilerle etkinliğini sürdürüyor. Ayrıca geçen mevsim düzenlenen «Günümüz Türk Sanatını Oluşturan Temel Etkenler» konulu dizi - tartışmalar büyük ilgi gördü. Bunlardan sinema üstüne olanında Halit Refiğ, Mehmut Tali Öngören, Atilla Dorsay konuştular. Edebiyat - Sinema ilişkileri Genç Türk Sineması, Film Dışalımcılığının Sorunları, vb. konularda da çeşitli tartışmalar düzenlendi.

9) **Ölümler.**

1979 yılı önemli bazı isimleri alıp götürdü sanat dünyamızdan... Karakter oyuncusu Süha Doğan Bakırköy hastanesinde öldü. Muhsin Ertuğrul, bir ödül almak üzere gittiği İzmir'de vefat etti. Türk sinemasının «kral»ı Ayhan Işık, sinema yazarı, gazeteci Sezai Solelli, komedyen Muzaffer Hepgüler, yılın diğer önemli kayıplarıydı.

10) Sinema/TV enstitüsü, bağlı bulunduğu D.G.S.A.'den ayrılarak özerkliğine kavuştu. Yıllardır istenen bu olayın gerçekleşmesinin enstitüye daha rahat ve kapsamlı bir hareket alanı getireceğine inananlar çoğunlukta.

11) Kültür bakanlığı, yıl sonunda çeşitli alanlarda kısa - filim yarışmaları düzenledi. Türk sanatından önemli kişiler temalı yarışmada, Süha Arın'ın Bedia Muvahhit, yine Arın'ın Uygarlık Tarihi Dersleri/Servet Tanilli, Ali Özgentürk'ün Yaşar Kemal konulu senaryoları derece aldı ve sinemalaşması kararlaştırıldı. Türkiyenin kültürel ve turistik değerleri konulu yarışmada Kemençenin Türküsü, Pamukkale, Topkapı Sarayı konulu senaryolar se-

çildi. Çocuk filmleri dalındaki yarışma ise Aralık ayında sonuçlanacak. Tüm bu konularda yaptırılması kararlaştırılan filmlerin gerçekleşmesi halinde, gerek belge-filmciliğimizin gelişmesi, gerekse başlıca tarih, kültür ve insan değerlerimizin belgelenmesi yönünde önemli bir işin başarılmış olacağı kuşkusuzdur.

12) Yıl içinde ünlü Fransız yönetmeni Marcel Carné, tanınmış aktör Anthony Quinn, Alman belge-filimcisi ve sinema yazarı Max Willutzki gelen başlıca konuklar oldular.

13) Almanyada Türkiye Halkçı-Devrimci Birliği, işçilerimizin yoğun olduğu yerlerde Türk filim geceleri düzenlemeye başladı.

14) T.D.K. ödülleri arasında verilen basın dil ödülünü ilk kez bir sinema eleştirmeni aldı. Atillâ Dorsay bu ödüle layık görüldü.

PLASTİK SANATLAR

Adnan TURANİ

Her yıl ülkemizdeki plastik sanat eylemlerinin çizdiği grafiği saptamak ve genel durumu değerlendirip kantara vurmak, yıllardır bu yıllığın görevleri arasındadır. Bunun için sergilerin ve plastik sanatlar alanındaki düşüncelerin değerlendirilmesini yapmak, yalnız sergilenen çalışmaları görmekle olmuyor. Bunların yarattığı yankıları da dikkate almak gerekiyor. Ayrıca akılda kalıcı çalışmaların ve düşüncelerin de saptanması önem kazanıyor. Bunlarla ilgili olarak dış ülkelerdeki sanatçılarımızın çalışmalarının başarı yankılarını da göz önüne almak gerekiyor. Kısacası ölmeyecek değerlerin peşine düşmek bir görev oluyor. Bu yazının görevi, elbette bir eleştiriden çok, bir ayıklama; bir yıllık durumun muhabesini yapmadır. Bu nedenle bu yazı, elbette bir sergi kokteyli rehaveti içinde yazılmamıştır. Zaten deneylerim bana, gazetelerdeki günlük eleştirilerin, bir değerden uzak olduğunu göstermiştir. Gerçek değerlendirme, zamana dayalı bir tartıya da gereksinme gösteriyor. Bu bakımdan, buradaki bir yıllık bir görüntünün genel değerlendirmesi, daha bir gerçekçi oluyor sanıyorum. Yani akılda ne kalmış, ne kalmamış, burada bu söz konusu oluyor. Sonra olumsuz çalışmaların nedenleri de, kimi durumlar belirlenince anlaşılır oluyor. Yıllık genel izleniminin özeti şöyle :

Galeriler bu yıl da bir hayli çalışma sergilediler. Hattâ satış da geçen yıllara oranla biraz fazla. Satışı bol olan sanatçılar, elbet memnun. Bu durumun yer yer eleştirmenleri de etkilediği görülebiliyor. Ancak buradaki değerlendirmeler, sanatın yalnız üslupsal niteliklerine bağlı ka-

linarak yapılmıştır. Yani üslûpsal bir anlatım yeniliği, burada esas alınmıştır. Ancak bizde, üslupsal anlatım ile, aynı konunun tekrarından oluşan bir görüntü benzerliği durumu, giderek birbirlerine karıştırılır olmuştur. Galeri sahiplerinde böyle bir kanının oluşmakta olduğuna ilişkin kimi izlenimler edinilebiliyor. Ancak kimi ressamlarımız, konusal benzerliği bir üslûp olarak görme kolaylığına kapılmaktadırlar. Biçimleme üslûbunu bu denli kolay sanmak, yanılgı oluyor. Bu nedenle, plastik sanatlara ilişkin biçimlemede, kişisel anlatım tarzının ayrı bir sorun olduğuna, herşeye rağmen burada bir kez daha değinmek, ülke sanatı için bir görev oluyor. Bu alanda ciddi çalışanlar için, plastik sanatlardaki en önemli sorun, bu üslûpsal biçimlemedir. Üslûbu, yani biçimleme tarzını, konusal yönden sağlamayı, geleceğe, kalıcılığa hiç yardımcı olmaz. Yalnız kişisel üslûp, konuyu unutulmaz, akılda kalıcı, kısacası bir defalık hale getirir. Gerisi, ortaokul öğrencisinin resim dersinde yaptığından farklı bir sonuç çıkarmaz. Bu nedenledir ki, bir tekrar, açmaçları olmayan belirli bir boyama, genel olarak birçok serginin özeti olmaktadır. Bu gözlem kanımca önemlidir.

Ayrıca birçok serginin içerdiği çalışmaların, bir satış şansına göre ayarlandığı izlenimi kolayca edinilebilmektedir. Çoğu galeriler de, bu hususu özellikle göz önüne almaktadırlar. Bir tanıdığım bana, resim alırken, insanın iç açıcı bir manzara vb. aradığını söylemişti. Bu gerçek, aslında çok serginin amacında ön planda gelmektedir. Kısacası, biraz konu, biraz renk, işte çoğu sergilerin genel özeti. Elbette bunun dışında olan çalışmalar da sergilerde yer alıyor. Ancak onların pek satış şansı yok. Bu nedenle geçen mevsim, daha çok bu havada çalışmalar çoğunluktaydı. Bu durumun en güzel örneğini Erol Akyavaş'ın çalışmaları verdi. Sanırım kişisel üslûba yönelik iyi örnekler de verdi bu ressamımız. Ama sonuç, yani satış sonucu yoktu. Bu ilginçtir. Bir kez onun çalışmaları konusal sorunlardan uzaktı. Konu da vardı ama, daha çok soyutlama ile kişisel biçimlemeye ağırlık tanınmıştı. Aynı durum, Sabri Berkel'in çalışmaları için de söz konusudur. Bu yüzden, yaptığı masraflar nedeniyle, bu durumu dikkate almadan bir sanatçının yapıtlarını ser-

gilemeyi göze alabilecek bir galeri bulmak, elbette zor olmaktadır. Kabiliyetli bir davranışla çalışmalarını tertemiz bitiren Özdemir Altan'ın sergisi de, aşağı yukarı aynı durumla karşılaşmıştı. Kısacası, iyi araştırmaya dayanan bir resmin ülkemizde satış şansı halâ az. Halil Akdeniz'in durumu da galiba aynı olmuştu. Genel olarak resim alan aydınlarımızın konuya bağımlı zevkleri sürmektedir. Bu bakımdan kimi önemli ressamlarımız, galerilerin geçim durumunu da dikkate alarak, çalışmalarını ya devlet, ya banka ya da yabancı kültür merkezlerinde sergilemeyi yeğliyorlar. Örneğin Cemal Bingöl, geçen yıl çalışmalarını Ankara Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde sergilemişti. Ancak sanat alanında henüz ilk adımlarını atanlar da, aynı yerlerde çalışmalarını sergilediklerinden, bu durum tanınmış kimi sanatçılarımız için yadırgatıcı olmaktadır.

Bir diğer durum da, kimi galeriler, konuya bağımlılık yanında yalnız toplumca resimler yaptıklarına inandıkları ya da inandırıldıkları kişilerin çalışmalarını sergiliyorlar. Burada esas olan anlaşılır olmak deniyor. Sonra sosyal içerikten söz ediliyor. Sanırım konu ile içerik (muhteva) burada birbirlerine karıştırılıyor. Uzman bir kişi, bu durumu görünce, ülkemizde sergileme yerlerinin çoğalmalarına rağmen, bunların sanat yönünden katgılarının az olacağını düşünebiliyor. Çünkü bu galeriler, ülke sanatına bir yenilik getirme babında, bu durumda bir katkıyı pek amaçlayamamaktadırlar.

Doğal olarak bu durumlar, eleştirmenlerimizin dikkatini çekmiyor değil. Ama onların işleri zor. Hele eleştirmen olan kişi bir de sanatçı durumunda ise, işler biraz daha karışıyor. Kanımca, sanatçıların biçimlemelerini en iyi biçimde değerlendirebilecekler gene sanatçılar olabiliyor. Yeni anlatımları, gerçek biçimlemeleri en iyi anlayan gene sanatçılar oluyorlar. Bu kanım, gerçek kimi olaylara dayanmaktadır. Örneğin bir Lautrec'i, bir Van Gogh'u, bir Cézanne'ı, bir Gauguin'i, Matisse'i ve Picasso'yu en iyi anlayan, hattâ ilk keşfeden hep sanatçılar olmuşlardır. Hatta Theodore Rousseau'yu bile. Bunlar ilginçtir. Ünlü tablo tüccarı Vollard, bir üniversite profesörü ile alay bile eder. Ne fovistler, ne kübistler, ne

Rembrandt, ne Delacroix eleştirmenlerce keşfedilmemiştir. Elbette bu durum genel olarak böyledir. Bunun istisnaları yok değildir. Ancak sanatçı eleştirmenler, bu işi meslek edinmemişlerdir. Yalnız işaret etmekle, göstermekle yetinmişlerdir. Bu nedenle Batının eleştirmenleri daha çok sanatçı atölyelerinde dolaşarak onların görüşlerini alarak yetişmektedirler. Bizde bu durum, henüz yeni yeni oluşmaktadır. Hatta bu yolda çok iyi burnu koku alanlar da görülmeye başlamıştır. Örneğin Ahmet Köksal ve Kaya Özsezgin gibi. Ama işleri gerçekten zordur. Durumları da pek naziktir. Uluslararası ünü olan kimi eleştirmenler tanımışımdır. Bunlar pek o kadar sık yazı yazmamaktadırlar. Çünkü zaten yaratıcı sanatçı herhalde her hafta piyasaya çıkacak kadar bol değildir. Ayrıca eleştirmen gazete muhabiri de değildir. Onun yazacağı günlük haberden farklıdır. Zaten sergilerde, eğer bilinen bir sanatçı ise ve bir yenilik getirmiyorsa, bu hemen dikkati çekebilmekte ve anlaşılabilmektedir. Kaldı ki, bizde, kimi sanatçılar, yılda birkaç kez sergi açmaktadırlar. Kanımca bir heykelci ya da ressamın yılda bir yığın çalışma yapması olanaksızdır. Çalışması çoktur ama, onlar üzerinde düşünüp değerlendirme yapması gereklidir. Bu nedenle yapıt üretmek olanaksızdır. Ancak bu olumsuz durumun bir nedeni vardır. Çünkü, günümüzün ekonomik koşulları, sanatçının yaşamını sağlamaya, artan satışlara rağmen henüz yeterli olmaktan çok uzaktır. Yaşamı boyunca yağlıboya olarak 5 ile 6 yüz çalışma yapabilen bir ressam, oldukça verimlidir. Ama bizde, kimi ressamların yaratıcı değil, âdeta imalatçı durumunda oldukları söylenebilir. Öyle ki, iki ile üç ayda yapılmış çalışmalarla sergilerin düzenlendiği görülebilmektedir. Demek ki, zorlayıcı nedenler vardır. Anımsarım, geçen yıllarda çalışmaları alıcı bulan bir ressamımız, hemen bir sahil kentimize giderek kısa sürede 25 - 30 resim yaparak sergisine sokmuştu. Bu durumda elbette inandırıcı bir çalışma yapılabileceği düşünülemez. Kısacası kimi durumların sanatçı kişiyi, inandırıcı olmaktan uzak çalışmalara sürüklediği söylenebilir. Bunda telif halkları sınırı ile vergi ağırlığının rolü elbette çok büyüktür. Kolay yaratma durumları sanatçıların yaşamlarında rastlanmaktadır, ama bu denli yaygın olabileceği düşünülemez.

Üslûbun, bilinçli bir biçimde yapılabilidiği tarih boyunca görülmüyor. Üslûp zamanla oluşan, doğal olarak ortaya çıkan bir durumdur. Bu bakımdan zorlamalar ile bu durum olmamaktadır. Hele bu denli üretken çalışmalarda, üslûbun yaşantıyı yansıtan gücü ortaya çıkmamaktadır. Eğer bu üretkenlik ve üslûpsuz biçimleme sürüp giderse, her halde ileride sanat tarihi değil sanatsızlık tarihi yazılacaktır ve bu döneme de ağırlıklı olarak üslûpsuz dönem denebilecektir. Bir anlatım, bir biçimleme, bir söyleme tarzı olmadan, yapılanı tekrar tekrar ele almadan, bozup çizmeden, anlatım nüanslarının tadına varmadan ve bunlar için büyük zaman ayırmadan, insan nasıl bir olay olabilecek yapıt ortaya koyar. Sanatçının bir yapıtını ortaya koyması için az serüven yaşamadığını, artık kesin olarak biliyoruz. Bu nedenledir ki, bizde, bir desen sergisi hemen hemen yapılmıyor. Desen, tüm onurlu, kendine karşı dürüst ressamların yaşam yapıtında önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum bizde görülmüyor. Ne batı dünyasında, ne Uzak-doğuda, ne de bizde titiz bir desen disiplinine ulaşmadan resimsel yaratıcılık doğal, serbest bir biçimleme olayına dönüşmüyor. Yeni kuşak ressam ve diğer alanların sanatçılarımızda bu tür çalışma pek az sergileniyor. Kaldı ki, malzemeye, boya nitelikliğine, kâğıdın pür bekâreti üzerine yapılmış güçlü uygulamaya, oldukça az rastlanıyor. Hattâ kimi sergilerde âdeta paçavra haline gelmiş kâğıtlar üzerine çalışıldığı bile görülebiliyor. Bu titizliği artık sergi disiplini yanında, yapıta saygı olarak da görmek istiyor insan. Sanatçı yarına kalacak bir malzeme sağlamlığı, dayanıklılığı ve temizliğini düşünmek zorundadır.

Elbette tüm bu durumların, günümüz Türk parasının yaşamı sağlamadaki yetersizliği ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Bundan 15 yıl önce 1000 lira iyi para idi ve telif hakları sınırı içinde sanatçı 1000 liralık 10 resim satabiliyordu. 10 yıl öncesinin 10000 lirası ise, bugünkünün en az 10 misli değerinde idi. Bu nedenle Günümüzün 10000 liralık telif sınırının, sanatçıyı koruyan bir meblağ olduğu söylenemez. Bütün bunların sanatçının elini kolunu bağladığı, onu gereksiz bir üretime sürüklediği açıktır.

Konu, sanatçının mali durumu ile ilgili olduğu için bir de vergi sorununa değinmek gerekiyor. Eskiden 10000 liralık bir satış, vergiden muaf idi. Bu meblağ ise, sanatçının yaşamında önemli bir katgı idi. Çünkü, 1965'lere değin 1500 lira asli maaşı olan bir yüksek memurun eline 1000 liranın biraz üstünde bir para geçiyordu. Bu da onun yaşamını sağlıyordu. O zamanki 10000 liralık vergi dışı kalma, bu maaş durumuna bakıldığı zaman önemli olabiliyordu. Bu durumda telif sınırının en az 200000 lira olması açık bir gerçektir. Çünkü bu gün, sanatçı eğer dürüst bir tutumla vergi verdiği takdirde, eline hemen hemen hiçbir şey kalmamaktadır. Bu yüzden, devletin sanatçıyı koruduğu sözü laftan öteye gitmemektedir.

Böylece sanatsal kalitenin, sanatçının ekonomik güçü ile ilgili olabileceği gibi bir durum da ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, telif hakkı sınırının vakit geçirilmeden dikkate alınması zorunludur.

Kuskuşuz eskiye oranla bir çok sanat ödülü konulmuştur. Örneğin Akbank'ın, Dyo'nun, Bank-Sen ve Görsel Sanat Derneği'nin, İfsak'ın, Tarihi Çevre Sorunları Vakfı'nın vb.'nın ödüllü sergileri gibi. Hattâ bu yıl Osman Hamdi adına da bir ödüllü sergi düzenlenmiştir. Ama, alınanın çoğunun vergiye gitmesi söz konusu olunca, ödülün de tadı kaçmaktadır.

Ayrıca, nitelikli bir yapıt ortaya çıktığında, bir başka durumla da karşılaşılmaktadır. Öyle ki, bu niteliklere sahip yapıtı olan sanatçı, çalışmasını elinden çıkarmak istememektedir. Bu durum, geçen mevsim birkaç kez gözlemlendi. Sanatı bir ibadet gibi, Tanrı önündeymişcesine ciddiyetle yapan bir insanın -ki, sanatın kesin olarak böyle olduğunu görüyoruz- yapıtını elinden çıkarmak istemeyeceği açıktır.

Geçen yıl resim çalışmaları gene çoğunlukta idi. Buna karşılık heykel ve seramik sergilemeleri daha az oldu. Fotoğraf alanında ise bir hayli çalışma görüldü. Heykel çalışmalarının eskiye oranla bir yenilik getirdiğini söylemek olanaksız. Aşağı yukarı aynı biçimlemeler, aynı kaygılar sürmekte. Gravür çalışmaları ise hızını ve nitelikli olma durumunu koruyor.

Resim çalışmalarında figüratif bir soyutlamaya olan

eğilim giderek yaygınlaşmakta. Hattâ, yer yer doğa karşısında yapılan kimi çalışmalara da rastlanabiliyor. Ancak, görülen doğacı anlatım, genel olarak akli bir düzenleme, yüzeyselleştirme biçiminde. Karagöz, gecekondu, başı örtülü köylü kadınlar, camiler ve bitmez tükenmez İstanbul görüntüleri ile sosyal içerikli olduğuna inanılan konular geçen yılın sergilerinde görüldü. Edinilebilen genel izlenim, resim sanatımızın herşeye rağmen olumlu bir düzeyde geliştiğidir. Bu, sanırım söylenebilir. Hattâ edinilebilen bir diğer kanı da, plastik sanatlarımızda bir kendimize dönüşün başladığıdır.

İlgi çeken bir diğer durum da şu: Sergilerde iyi ile kötü hep yan yana. Bir değer kargaşası olduğu anlaşılabiliyor. Hattâ çok kötü resimlerin sergilenme olanağı bulduğu da bir gerçek. Ancak kötü resimlerin sahiplerine bir öneri yapmak olanaksız. Çünkü çoğu kez, böyle çalışmaların, gazete muhabirlerine göre, tanınmış ressamlara ait olduğu yazılabiliyor. Kısacası, resim piyasasında herşey var. İyisi de kötüsü de. Bunlar, satıcı da alıcı da bulabiliyor. Sonunda, ellerinde kötü şeyler olduğunu öğrenecek kimileri olacağı kesin. Anlamayıp da alıcı olan ne yapsın; örneğin bazıları birer dahi olarak bile gösterilmiş gazetelerde.

Buna karşılık seramik, heykel ve grafik çalışmalarının daha olumlu bir nitelikte olduğu saptanabiliyor.

Genel olarak fazla bir ayıklama yapmadan Ekim 1978 den bu yana yapılan sergilerin sahipleri şunlar:

Resim sergileri:

Münif Fehim (Taksim Sağ Ga.); Necdet Kalay (İzmir Akbank Sa. Ga. Ank. Leonardo); Cafer Bater (İst. Tiglat Sa. Ga.); Balaban (Beyoğlu Gü. Sa. Ga.); Cihat Burak (İst. Hobi Sa. Ga.); Avni Arbaş (Bedri Rahmi Ga. Ank. Artizan); Salih Acar (Ank. Dev. Gü. Sa. Ga.); Utku Varlık (Ank. Vakko); Bedri Rahmi Eyüboğlu (Ank. Leonardo Ga. ve Cumalı); Hamit Görele (İst. Akbank Ga.); Mümtaz Yener (İst. Sa. Ga.); Orhan Peker (Ank. Aryizan); Hüseyin Yüce (İst. Tiglat); İlhami Demirci (İst. Cumalı); Ruzin Gerçin (İst. İşbankası, Parmakkapı); Adnan Tu-

rani (İst. Tiglat); Hamza İnanç Ank. Evren); Mehmet Güler Düsseldorf Sa. Fuarı); Burhan Uygur (Galata Sa. Ga.); Haydar Durmuş (Trabzon Gü. Sa. Ga.); Abidin Dino (Ank. İzmir Vakko ve İst. Bedri Rahmi Ga.); Fikret Otyam (Anık. Gü. Sa. Ga.); Gülsüm Aripek (İst. Deko); Cemil Frenk (Ank. Amerikan Der. ve New York Türk Evi); Gülsün Erbil (Leonardo Sa. Ga.); Edip Hakkı Köseoğlu (İst. Baraz); Erdal Alantar (Ville de la Courneuve); Berna Türemen (İst. Tak. Sa. Ga.); Dinçer Erimez ve Atölyesi (İst. İş Bank. Parmakkapı); Behiye - Zahit Büyükişleyen (Ank. Yaprak); Tülây Tura (Bedri Rahmi Ga.); Cemal Güvenç (Ank. Evren); Ünsal Toker (Ist. Tavanarası); Devrim Erbil (Ank. Vakko); Mübin Orhon (İst. Galata Ga.); Tayfun Erdoğmuş (İst. Gala G.); Güven Zeyrek (İzmir Dev. Gü. Sa. Ga.); Yüksel Aslan (İst. Bedri Rahmi Ga.); Muzaffer Akyol (İst. Galata Sa. Ga.); Mehmet Pesen (İst. Cumalı); Agop Arad (İst. İş Sa. Ga.); Parınakkapı); Kayhan Keskinok (İst. Cumalı); Lütfi Günay (Ank. Leonardo); Rasin Arsebük (Ank. Vakko); Gencay Kasapçı (İst. Galata Ga.); Nihat Akyunak (İst. Cumalı).

Heykel Sergileri :

Mükreminin Mungan (İst. Belediye Sergi Çadırı); Işıklar (İst. Yapı End. Merkezi); Zerrin Bölükbaşı (İst. Tak. Ga.); Erdinç Bakla (İst. Hobi); Lerzan Bengisu (İst. Dev. Gü. Sa. Aka.); Günseli Aru (İst. Dev. Gü. S. Aka.).

Gravür Sergileri :

Kausch (Ank. Alm. Kül. Mer.); Joseph Tischy (Balıkesir Gü. Sa. Ga. ve Ank. Opera Girişi); Miltaon Glaser (İst. Ame. Kül.); Mustafa Aslıer, Mustafa Plevneli, İsmail Türemen (İst. End. Kül.); Gündüz Gölönü (İst. Maçka Ga.); Mengü Ertel (İst. Maçka Ga.); Kadri Özayten (Ank. Artizan); Çağdaş Alman Grafiği (Ank. Kül.); Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Sergisi; İsmail ve Berna Türeman (Ank. Vakko).

Seramik Sergileri :

Işık Arıburnu (İst. Akbank Ga. Osmanbey); Ruzin Gerçin (İst. İş. Ga.); Attilâ Galatalı (İst. Cumalı):

Fotoğraf Sergileri :

Yaver Apaydın (İst. Görsel Sa. Der ve Eskişehir Gü. Sa. Ga.); Nursen Karas (İst. İsosem); Pertev Boyar (İTÜ Mimarlık Fak.); İFSAK Uluslararası Fotoğraf Yarışması Sergisi.

Bunlar dışında geçen yıl Ankara'da açılan Romen resim ve heykel sergisi de çok başarılı idi. İlginç olan bu sosyalist ülkenin özellikle soyut sanata ağırlık tanıması ve bu alanda oldukça iyi örnekler sunması idi.

Yitirdiklerimiz :

İzmir Dev. Gü. Galerisini yıllardır yöneten heykelcimiz Turgut Pura'yı yitirdik.

Ödüller :

Geçen mevsim Burhan Uygur Sedat Simavi Vakfı plastik sanatlar ödülünü, Bingül Başarır İtalya'da Faenza Uluslararası seramik ödülünü almışlardır.

1979'DA TELEVİZYONUMUZA KISA BİR BAKIŞ

Sami BULAK

Geçtiğimiz yılda da, öncekilerde olduğu gibi, televizyon bize başarılı birtakım programların yanısıra, izlemeye değmeyen, hatta boş yere zaman kaybına neden olan pekçok görüntü sundu.

Eğitici ve öğretici yayınlar gene pek azdı bu yıl da televizyonumuzda. Ama yine de anılmaya değer olanlar vardı bunlar arasında: Köy Kahvesi, Kadın Ana, 5 dakika'lar, Mercan Ormanları gibi bazı belgeseller, geç saatlerde yayınlanmasına karşın beklenen ve zevkle izlenen açık oturumlar, Jülide Gülizar'ın sunduğu ve bittiğine gerçekten üzüldüğümüz halkın sorunlarını dile getiren «Bir Sorun - Bir Konuk» anımsadığım ilginç programlardır. Ayrıca 10 Kasım günü hazırlanan Atatürk'ü Anma programları gerçekten beğeniyle izlendi. Hiç değilse yılda bir kez Ata'mıza gereken önem verildi.

Bunların yanısıra beğeniyle izlenen dizi filmler de oldu. Örneğin: Vakıf, Zengin ve Yoksul, Aşağıdakiler Yukardakiler, Anna Karenina, Kökler, vb... Genellikle İngiliz yapımcıların televizyona uyarladıkları, bir kısmı da klasiklerden alınan diziler ilgiyle izleniyor.

Müziğe gelince... Bu konuda halkın tümünü birden memnun etmenin olanaksızlığını kabul ediyoruz. Doğal olarak, müzik türlerinden biri yayına girdiği zaman, diğer türlerden hoşlananlar televizyonun sesini kısıyor yada düğmeyi kapatıveriyorlar. Gençlere sorarsanız, televizyonda hafif batı müziğine yeterince yer verilmediği yanıtını alıyorsunuz, orta yaşlılarınsa bir kısmı türk halk, türk klasik, yada türk sanat müziğine ağırlık verilme-

sini isterken, diğer bir kısmı da klasik batı müziğinin fazlasıyla ihmal edildiğinden yakınıyorlar.

TRT'nin bu yıl Eurovision Şarkı Yarışmasına katılması ve Türkiye'yi temsilen Ajda Pekkan'ın gönderilmesi kararı olumlu karşılandı. Ancak beste seçimi konusunda belli bestecilere ısmarlama kararı tepkilere yol açtı. Pekçok değerli besteci bu durumdan haklı olarak yakındılar.

Salı geceleri yayınlanan Türk filmleri genellikle televizyon başında bekleyenleri düş kırıklığına uğratmaktan öteye gitmiyor. Zengin erkek, fakir kadın (yada bunun tam karşıtı) ikileminden bir türlü vazgeçilemiyor nedense yayınlanan filmlerde. Oysa başarılı pekçok film yapıldı ülkemizde son yıllarda. Bunların da arasıra olsun ekrana getirilebilmesini diliyoruz. Yabancı filmler arasında ise ilgi uyandıranlar olduğu gibi, beş para etmez, boş yere zaman kaybına neden olanlar da yok değildi.

Çocuklar için yapılan eğitici programlar pek azdı gene geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi. Oysa bu yılın çocuk yılı olduğu da dikkate alınırsa, bu konuya daha fazla ilgiyle eğilinmesi gerekirdi. İyi seçilmiş, titizlikle hazırlanmış, eğitici yönü ağır basan yayınlar çocukların gelişmesinde oldukça olumlu bir katkıda bulunabilirler kanımızca. Yayıma giren yararlı programlar arasında en başta «Okuyalım - Tartışalım» geliyordu kuşkusuz. Her hafta bir ayrı çocuk kitabı yazarının da katıldığı programda çocuklar yazarın bir yapıtı hakkındaki düşüncelerini dile getiriyor ve yazara sorular yöneltiyorlardı. Başarılı programın yapımcılığını Ayşe Bayramgil yapıyor ve Saadet Timur Ulçugöz de yönetiyordu. Bunun yanısıra yayımlanan Japon yapımı çocuk dizileri arasında çocukların olduğu kadar büyüklerin de ilgi ve beğenisini kazananlar da vardı. Örneğin: Marco, Flander'lerin Köpeği, Şeker Kız Candy...

Bir başka yakınma konusu da program saatlerinde ve yayın düzenindeki sürekli aksamalardı geçtiğimiz yılda. Bu düzensizlik seyirciyi yıldırdı çoğu kez. Çekimi yapılıp son anda denetimden geçemedi özürüyle yayından kaldırılan programlara pek sık raslandı. Bu da TRT'deki iç anlaşmazlığın su yüzeyine çıkmasıydı açık olarak.

Önümüzdeki yılda daha başarılı yayınlar sunan bir televizyona kavuşma dileğiyle...

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

SORULARIMIZ

1 — **Ardımızda bırakmak üzere olduğumuz yılın olumlu olumsuz yanlarını belirtirken önümüzdeki yıldan neler beklediğinizi açıklar mısınız?**

2 — **Bugünkü ağırlaşmış koşullar içinde ve bu kâğıt kıtlığında edebiyatımızın durumu ve önümüzdeki yılda bu konuda neler beklediğinizi kısaca belirtmek lûtfunda bulunur musunuz?**

3 — **Önemli gördüğünüz bir sorunu ekleyebilirsiniz.**

SORUŞTURMA SORULARINA YANITLAR

BAŞARAN, M.

1 — Anamalcı dünya, kendi bunalımını, sancılarını geri bırakılmış ülkelere yansıtmakta daha da ileri gitti bu yıl. Anamalcılığın çeşitli örtülü kuruluşları, insancıl görnümler ardında, kalkınmağa çalışan ülkelerin ekonomilerini ustalıkla gütmeyi başardılar. Ama gene de, İran'da Güney Amerika'da onmaz yaralar aldılar.

Halkımızın umut bağladığı takma ayaklı C. H. P. hükümeti de, önceden kurulmuş tuzaklarda «borç erteleme», «taze para bulma» çabalarıyla çırpındı durdu. Dünyanın ilk bağımsızlık savaşını kazandığımız halde, tarihimizin en bunalımlı dönemini yaşadık; «tarihin en büyük borç erteleme» acılarını çektik... Tek tek kıyımlar, toplu kıyımlar, insanlıkdışı, ince hesaplarla sürdürüldü. Sokaklar, alanlar, Sivaslar, Maraşlar, kana boyandı. Kurşun sıktı umuda karanlığın beyleri... Görünmez bir canavar, kanımızı daha iyi emebileceği bir yöne doğru sürüklüyordu toplumu.. Bölük pörçük edilmiş güçlerin tozdumanında, «ülkeyi yetmiş sente muhtaç» eden tutum, seçenek halîne getiriliyordu. Alınıp satılabilen adamlar, kirli para demokrasiciliği oynuyordu sırtımızda. Nice değerler yok olup giderken, «demokrasinin vazgeçilmez öğeleri» partiler, oy kaygılariyle, mermi taşıyordu karanlığın beylerine, şu taşıyordu «oyun» değirmenine... Şunca yılın, yalanla, aldatmacayla, nutukla örtülen «tahribatı» çarpıcı biçimde ortaya çıktı. Hangi çanaklarda, ne tür zehirlerin ezildiği, hangi kovuklarda hangi yılanların üretildiği, daha bir açık seçik görüldü. Otuz yıllık «kalkınma», «nurlu ufuklara doğru ilerleme», «küçük Amerika olma» çabalarımızın bizi nerelere getirdiği apaçık karşımıza çıktı.

İşte böyle bir ortamda, 14 Ekim ara seçimleri yapıldı.

Partilerin ön seçimlerle saptadığı adayları, % 65 i okuma yazma bile bilmeyen, siyasal tercihini kendi çıkarları doğrultusunda kullanma bilincinden, aydınlığından yoksun bırakılan seçmenlerimize, parmak bastırılarak onaylatıldı. Ekranda, toplumu yönetmeğe kalkışanların yüzlerini, kafalarını gördük; izleyicileri bir panayır havası içinde, kimi aptal yerine koyan, kimi sersemletmeğe çalışan konuşmalar dinledik. Çok akıllı solcular, tüm bilgilerini ortaya dökerek, halkı, dinleyicilerini ne kadar iyi tanıdıklarını ortaya koydular, birbirlerini çelmelediler...

Ve sonunda, sandık demokrasisinin keli bir daha göründü...

Ortalık toz duman da görünse, tarihin çarkları dönüyor elbet.

Suçlular, yakalanmağa başladı da, onları suça iten kaynaklar kurutulamadı. «Bu işi yargı organları yapacak» demek, yargı organlarını düzenden soyutlamak, bir anlam taşımaz elbet. Jandarma denetiminde öğrenim yapan okullarda, birşeylerden arınma ferahlığı yaşanırken, gözden kaçan çok önemli şeyler de oldu.. Örneğin, pek çok yerde M.C. artığı yöneticilerin gücü, Jandarma gücüyle pekiştirildi. Hele «yoğunlaştırılmış eğitim»... Kargaşa yüzünden yıl yitirmişlere, iyi niyetle, altı ayda «üç yıllık» öğrenimlerini tamamlatma çabaları, yani... Kısa sürede, M.C. döneminin yığınakları yerlerine ulaştırılmış oldu böylece... Bir zamanlar, sekiz ayda eğitmen olunamıyacağı tartışılmıştı bu ülkede... Ama bu yıl, eğitim alanında, ikişer aylık üç dönemle, ortadereceli okullara branş öğretmeni yetiştirebilecek bir düzeye ulaşmış olduğumuzu gösterdik.. Dileriz, bu «yoğunlaştırılmış eğitim» topluma atılmış, acısı otuz yıl sürecek bir kazık olmasın... Duydunuz mu, ilköğretimi de sekiz yıla çıkarıverdik... Niçin? Hangi ilköğretimi, hangi hazırlıklardan sonra? Oraları pek fazla kurcalamayın...

Yılın en önemli yanı, kuşkusuz, partileri, sendikaları, gençliği, dernekleri, tüm sırtındaki kan emicilerden kurtulmak isteyenleri şapkalarını önlerine koyup düşünmeğe, ayakları yerde çalışmalara zorlaması... Borç erteletmekle, dünyaya avuç açmakla bu bataktan çıkılamıyacağını kav-

ratması.. Bölük pörçük olmanın, düşman kapıya dayandığında 'kendi davasını' gütmenin kimlerin işine yarıyacağını somut biçimde göstermesi.. Toptan aklımızı başımıza toplamamız gerektiğini, kafamıza tokmakla vururcasına ortaya koyması...

2 — Kültür Bakanlığının girişimleri.. İlk kez kültürün ödüllendirilmesi.. T.Y.S.'nin gerçekleştirdiği Balkan Yazarları toplantısı.. Üreticilerimize taban fiyatı, örgütlenme kolaylıkları, yardımları.. Peki ama, ya kâğıt fiyatları, ozandan yazardan alınan vergi!.. Düşünce üretimi topraklarını kurutmağa kalkışma değil mi bu?

Halkımızın kanına ekmek doğrayan koşullar, yazınımızı da etkiliyor elbet. Karın doyurmanın, yaşamanın zorlaştığı, her günün «yaşamı savunma»ya dönüştüğü dönemlerde, ağır işçi gibi çalışmak düşüyor yazınımıza. Toplumumuzun gözünü açacak, bilincini bileyerek, yaşamı savunma gücünü artıracak etkinlik, sanat emeğidir çünkü...

Yeni yılda da, gerçek sanat emekçilerine «kuvvet ola» demek, en doğrusu... Koşullar sanatçının soluğunu kesecek ağırlıkta da olsa, yeni bir yapının harcını karmaktan, taşını tuğlasını taşımaktan vazgeçilemez... Herkes gücünce işini sürdürecek...

APAYDIN, Talip

1 — Ardımızda bıraktığımız yılın olumlu geçtiğini, gelecek için umutlar getirdiğini yazık ki söyliyemiyeceğiz. Çocukluğumda köyde sık sık duyduğum bir söz vardı, «yıl yıldan beter geliyor.» O gerçek bütün yalınlığı ile duyuruyor kendini. Dışa bağımlı Kapitalizmin kıskacı altında, halkımızın özellikle yoksul kesimi her yıl biraz daha fazla eziliyor. Küçük bir azınlık gittikçe varsıllaşırken, geniş halk kitleleri pahalılığın yokluğun ateş çemberinde bunalıyor. Halktan yana yönetimler altında tüm dünya ulusları hızla kalkınırken bizim halkımız iç ve dış sömürünün, kapkaççılığın, üretimsizliğin, eğitimsizliğin, güvensizliğin, umutsuzluğun ortamında yaşıyor. Otuz yıldır göz göre göre, inatla getirildi ülkemiz bu duruma. Halkımıza yalan söylendi. Küçük bir azınlığın çıkarı uğ-

rına koca ulus perişan edildi. Her alanda bir çıkmaza sokuldu. Son CHP ağırlıklı hükümet birtakım umutlarla başa geldi ama otuz yılın bunalımını bir iki yıl içinde gideremiyeceği de belliydi. Nitekim beklenen sonuç alınamadı. Koşullar daha da ağırlaştı. Köklü önlemlere gidilemedi. Yirmi milyar dolara varan dış borçlar, yokluk pahalılık, partiler arasındaki kısır çekişmeler, terörist eylemler... son iki yılı da alıp götürdü. Halkın bunalımı artarak sürdü.

Ne olacak, bu gidişin sonu nereye varacak?

Tüm düşünen kafalar, çarpan yürekler bu sorulara yanıt arıyor.

Hemen bulunamıyor, bulunacak gibi değil. Ama bulunacak, bulunması gerekli. Halkımızın bilinçlenmesi, geniş kitlelerin içinde bulunduğu durumu artık anlaması gerekli. Bu yolda gittikçe hızlanan aşamalar görülüyor. Tek umut da bu.

2 — Biz yazarlar sayın Ecevit'in başında bulunduğu CHP ağırlıklı hükümetten en başta kültürel etkinliklere öncelik verilmesini bekliyorduk. Kâğıt ucuzlasın, bollaşsın. Yayınların niteliği düzelsin, halka ulaşması kolaylaşsın. Bu konudaki engeller kaldırılsın. Yapılamadı. Tam tersi oldu. Kâğıt alabildiğine pahalandı, üstelik bulunamıyor. Karaborsadan sağlanan kâğıtla basılan kitaplar halkın alamıyacağı kadar yüksek. Öbür yandan renkli gazeteler hiçbir kültür işlevi görmiyen ilâvelerle, reklâm sayfaları ile binlerce ton kâğıt tüketmekte. Bir başıboşluk, bir amaçsızlık sürüp gitmekte.

Bu kime ne kazandırır, hiç düşünülmüyor.

Önümüzdeki yıl için doğrusu bir umut ışığı da görünmüyor. Çok şeyler yapılabilirdi, nice fırsatlar kaçırıldı.

Şu kadarını söyleyelim, Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı kendi yayınları için gerekli kâğıdı bulamıyor, ama tröstleşmiş gazeteler buluyor. Hem de ucuz fiyatla, hem de fazlasını karaborsaya devrederek... İnsanın aklı duruyor.

3 — Bütün sorun Türkiye'nin ekonomik gücünü çökerten sömürü düzenine dur diyebilmek. Türkiye'yi bu çıkmazdan kurtarabilmek. Tüm sorunların çözümü buna

bağlı. Aslında Türkiye doğal kaynakları ile nüfusumuzu rahatça besliyecek, hızlı kalkınmaya olanak verecek potansiyele sahip bir ülke. Ama bir avuç haramzadenin çıkarı sarsılmasın diye çağdışı bir sömürü düzeni sürdürülüyor. Tüm kurumlar buna uygun biçimde çalıştırılıyor. Kazanandan doğru dürüst vergi alınamıyor. Devlet hazinesine girmesi gerekli nice varlık belli ceplere akıyor. Yatırım yapılamıyor. Geniş halk kitleleri işsiz güçsüz, yoksul bırakılıyor. Gittikçe artan bunalım, bu çarpık ekonomik yapıdan kaynaklanıyor.

Gerçek bir halk yönetimi kurulabilse, üretimi arttırıcı bir çalışma coşkusu yaratılabilse, bölüşüm adaleti sağlanabilse, Türkiye çok değil birkaç yıl içinde belini doğrutabilir.

Bu gerçek gittikçe daha yalın anlaşılmaya başlandı. Gönül ister ki, gelişimi aksatıcı yeni bir serüven yaşanmasın Türkiye'de. Çünkü iç ve dış sömürü odakları uyanan Türk halkına çelme atmaya hazırdırlar, hiçbir fırsatı kaçırmazlar.

Tüm yurtsever, demokrat aydınlara düşen görev, tetikte olmaktır, halkımıza gerçekleri anlatmaktır.

Türkiye gerçekten önemli günler yaşıyor.

ASNA, M. Alâeddin

Bitirmekte olduğumuz yıl için söyleyeceklerim, ne yazık ki VARLIK 1979 yıllığında yazdıklarımdan farklı olmıyacak: İnönü'den beri etkisini hızla çoğaltan Devlet boşluğunun sonuçları bu yıl da yöremizi sardı. Ekonomide, toplum yapısında, insanlar arası ilişkilerde, bürokrasi çarklarında anarşi, insanların yarından değil bugünden bile güvenli olmamalarının yarattığı ürkeklik, adam sende'cilik, amaçsızlık.

Hangi uğraş dalında olursa olsun insanlarımızın bir bölümü can derdinde, çoluğuna çocuğuna yiyecek, yakacak bulma çabasında; öteki bölümü de daha fazla kazanma, yöresinde olup biteni umursamadan bu furyada küpünü doldurup taşırma telaşında.

Birbirinin sıkıntıları ile ilgilenmeyen, toplum bilin-

cinden uzaklaşmış insanların doldurduğu bir ülkede yaşıyoruz - düşe kalka.

Önümüzdeki yıldan ne bekliyorum?

Elektriksiz, mazotsuz, benzinsiz, gazsız, belki kömürsüz bir Türkiye'de yaşamı sürdüreceğiz. Yılın ilk aylarına kadar eldekileri - avuçtakileri hovardaca tüketip yeniden kuyruklara gireceğiz. Et belki 500, peynir belki 300 lira olacak. Kazandığı ile geçinemiyen sade vatandaşın öfkesi işyerine yansıyacak. Kimse işine gereken önemi veremiyeceği için insanlar işlerini çözümlemek için birbirinin kapısında günlerce eziyet çekecekler. Asık suratlar daha da asılacak.

Sonra ne olacak? Orasını «büyüklerimiz» bilir!

Bu durumun edebiyatımızı nasıl etkileyeceğini saptamak için bugüne bakmak yeterli. On yapraklı kitapları, iki yapraklı dergileri bile bağrımıza basar, televizyon programlarında, gazete sayfalarında üzerlerinde konuşur olduk. Yoklukta Abdurrahman Çelebi'ler varediyoruz, ödüller dağıtıyoruz, ne yapalım? Ödüller elimizde kâi kalsın?

Belki «kitaba ne gerek var» diye düşünen büyüklerimiz kâğıt kıtlığına da fazla önem vermiyorlardır. Öyle ya! Ulus can derdinde, yağ derdinde, kömür derdinde. Kitap okuyacak hâli mi kalmış? Okumak istese de alacak gücü mü kalmış? Okusun eski kitaplarını yeniden, okusun fotoromanları, texas'ları, tom mix'leri, sex dergilerini.. Para bulursa bir de kafayı çeksin güzelce. Sıkıntılarından, düşüncelerinden kurtulsun. Düşünürse delirebilir çünkü..

Uyumuş bir toplum, delirmiş bir toplumdan daha iyi değil midir?

Bir de renkli televizyonu getirebilirsek cennet vatanımıza, ikinci televizyon kanalını da açabilirsek, şöyle uzanırız kanapemize ekranın karşısında, elimizde kola gazozu, ağzımızda amerikan cikleti, duvardan duvara halı reklamını seyredip milyonerlik düşleri de kurabiliriz.

Fena mı olur?

BİNYAZAR, Adnan

1 — 1979'da Türkiye büyük sıkıntılar geçirdi. Yakacak bulamadı, yağ bulamadı. Kuyruklar, giderek çoğaldı. Olumsuz bir görünüm sayılıyor bu. Ne ki, olumsuzluğun temelinde ne gibi gerçekler yatıyor, işin bu yönü üzerinde duran yok. Eğitim düzeniyle, kültür ortamıyla, ekonomik ortamıyla, gittikçe üretimsizliğe itilen toplumlarda bundan doğalı olamaz. Türkiye, ilk adımlarını gelişmiş ülkelerle birlikte atmıştır. Şimdi ise az gelişmiş ülkeler arasında anılıyor adı. Oysa, toplum olarak gelişmiş düzeylerden bu durumlara düştük. Bu acı gerçeği de toplumca kavramak zorundayız.

1978'in başlarında girişilen savurganlığı önleme atılımlarını olumlu buluyorum. Sıkıntılardan kurtulmak için daha büyük sıkıntılara girmemiz gerektiğini düşünüyorum. Ama bu sıkıntıları ülkece göğüsleyebilmeliyiz. Para babalarının, çıkar şebekelerinin çemberinde sıkışıp kalmış yüksek bürokratların, her dönemde tuzu kuru kalan kesimlerin de bu sıkıntılara girmesi gerek. Çektiğimiz sıkıntıları olumlu buluyorum ben. Halk sıkıştıkça, sıkıntılarının nereden geldiğini anlayacaktır. O zaman da aldatmacılara inanmayacaktır. Asıl yararın kendisinden doğduğunu anlayacak, gerçek halk yönetiminin halkın gücüyle gerçekleşeceği ortaya çıkacaktır.

Olanaklar daraldıkça umudum artıyor. Halk, tembel bırakılmışlığının, eğitimsizliğinin, kültürden yoksun bırakılmışlığının bilincine de varacaktır. Eğitime yapılan büyük yatırımların gerçekte bir kesimin yararına kullanıldığı anlaşılacak, halkı özellikle bilgisiz bırakmanın dibindeki «oyun» sahnelenecektir. Umutsuzluğun yaratacağı gerçek umut, kuşkusuz düşsel umuttan çok daha iyidir. Türk insanı bunu yaşıyor şimdi. Önümüzdeki yıldan dar ortamlar, yokluklar, yoksulluklar bekliyorum. Uluslararası ilişkileri tek yanlı yorumlayanların halkı köleleştirme girişimlerinin karşısına yine halk çıkacaktır. Bu bilinç aşaması, gelecek günlere ışık tutan tek umuttur. Yoksa, nitelikleri ve geliş kaynakları aynı yöneticilerle, çıkar pazarlamalarıyla bir yere varılacağına inanmıyorum.

2 — Kâğıt darlığı, yayın dünyasını gittikçe kurulaş-

tırıyor. Bu doğru. Bu koşullarda kâğıdın bollaşacağını da sanmıyorum. Ancak budarlığın, yayıncıları özenli kitap basmaya yöneltmesi gibi bir yararı da var. Ama, sorun, istendiği zaman kâğıdın bulunmasıdır. Ortada somut bir sorun daha var: Kâğıt yok, şu bu, ama ederinden fazla para ödendiğinde pekâlâ bulunuyor kâğıt. Bunun önlenmesi önemli. Her şeyin olduğu gibi kâğıdın da kaçakçısı var. Yoksa piyasada nasıl bulunur, özel girişimler kâğıt üretmediğine göre. Kâğıt bolluğu, önümüzdeki yıllarda birtakım önlemler alınarak yaratılabilir: Yayıncıların özenli kitap seçmeleri, kâğıt üretiminin artırılması, kâğıt dağıtımında devlet denetiminin ciddi ölçülerde kullanılması, gazete sayfalarının azaltılması (boyutlarının küçültülmesi, ilavelerin kaldırılması) günlük yaşamda kullanılan kâğıt tüketiminin sınırlandırılması, lüks kâğıdın sınırlı ölçülerde üretilmesi... gibi önlemler, kâğıt bolluğu yaratabilir. Bunlar yapılmadığı sürece, kâğıt, eğitimin, öğretimin bir aracı değil, kâğıt patronlarının kazanç kaynağı olacaktır. Önlemler alınmazsa, tüketimi sınırlayıcı ilkeler uygulanmazsa önümüzdeki bütün yıllarda bu darlık daha da büyüyecektir.

3 — Türkiye'de hiçbir sorunun birbirinden önemi ötekinden az değil. Ama uygulanan tüm yöntemlerin halkımıza mutluluk getirmediği görülüyor. Halkın alınteriyle kazandığını halkın yararına kullanan bir düzen sağlanamadığı sürece hiçbir sorun çözümlenemez. En önemsiz gibi görünen bir sorun birden yüze çıkabilir. Sözgelimi, bundan iki yıl önce, petrolün, kâğıdın en önemli bir sorun olacağı düşünülebilir miydi? Sağduyulu yurtsever aydınlar yıllarca önce bunu bin kez söylemişlerdi. Umursamazlık, sorumsuzluk, işin başındaki yeteneksiz kişiler yüzünden ne hallere geldik...

Önemli sorun, insanımızı çok iyi yetiştirmek, «iş bilenin, kılıç kuşananın» atasözünde olduğu gibi, yetişmiş insanları yönetici kadrolara getirmektir. Demokrasi adına yapılan ilkelliğin egemenliğine son verme günlerinin geldiğini artık anlayalım. Yönetici kadroların hangi kesimlerin, hangi güçleriyle oluştuğunu da iyi kavrayalım. Önemli sorun budur. Bu bilinçle kavranırsa, en azından Türkiye sorunların altında ezilmez, kendini takılmış iğne plaklarından kurtarır.

DÜNDAR, Ali

1. Kısaca söylemek gerekirse: Ekonomik ve toplumsal kargaşaların önünde sürüklenerek giriyoruz 1980 yılına. Ta 1950'lerde başlayan ekonomik kargaşa, 1961 Anayasasıyla 27 Mayıs devriminin bir tür dayatımı olan planlı dönemlerde de sürmüş, siyasal iktidar değişimlerinin boylarını da aşarak bugünkü yoğunluğa varmıştır. Şöyle ki:

Lozan Barış Antlaşması sırasında İsmet Paşa'nın attıklarını birer birer alıp cebine koyan **Lord Curzon**'un torunları, 1950'lerden başlayarak, onları tek tek çıkarıp (hem de İsmet Paşa'nın sağlığında) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin önüne koymuşlar ve de daha ağır koşullarla kabul ettirmişlerdir. 1854'lerin Sarayı kurtarma borçlanmaları ve 1885'lerde **Osmanlı Borçlarını Düzeltmek** amacıyla ortaya çıkan **Düyun-u Umumiye** kavramı, bu kez: «Borç yiğidin kalesidir», «adama borç verirler» vb. perdelerin arkasına gizlenerek daha bir yumuşak, fakat daha ağır koşullarla hortlamıştır. Öyle ki, son iki yılda Hükümet, uluslararası para babalarının günü gelmiş alacaklarını erteletebilmek için, neredeyse göbeğinden çatlayacak duruma gelmiştir.

1979 yılının sonunda Türkiye'nin dış borç toplamı 22 milyar dolara ulaşmış; Türkiye Cumhuriyetinin Maliye Bakanı, 30 yıllık borçlanma politikası sonunda, devletten alacaklı duruma gelen 256 yabancı banka temsilcileri ve yetkilileri karşısında tam altı saat süren imza törenleri düzenlemek zorunda kalmıştır. Kötü politikanın ekonominin önüne geçmesinin sonucu olarak, dışsatımı **2 milyar** doları bulmazken, yılda **6 milyar** dolara yakın dışalım yapmak durumuna düşürülen ülkemizde işsizlik giderek yoğunlaşmış, toplum sürekli olarak tüketime ve tembelliğe isteklendirilmiştir. 30 yıldır sürekli dışa bağımlılığı pompalanan Türk ekonomisi, yıllık akaryakıt tüketimini karşılayabilmek için, yıllık dışsatım gelirlerinin tamamı ile, dış ülkelerde çalışan Türk işçilerinin bir yılda yolladıkları dövizin tamamını bu işe yatırmak gibi bir darboğaza girmiş bulunmaktadır.

Ekonomik bunalım, ekonomik ve siyasal kargaşa ile birlikte, toplumsal bunalım ve kargaşayı da çağırmış; 1967 - 68'lerde, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de ortaya çıkan öğrenci ve gençlik devinimleri, giderek yönünü ve niteliğini değiştirerek sürmüş ve sonunda bugünkü kanlı terör ortamına gelinmiştir. Ülkemizde siyasal iktidarı ellerinde bulunduranlar olsun, gençliğin eğitim ve öğretiminden sorumlu kurum ve kuruluşlar olsun, gençlik olaylarına sağlıklı bir çözüm getirememişler, tersine, gençliğin bu kalkışmasını kullanmak, hattâ onları silâhlandırıp eğiterek kanlı kalkışmalara hazırlamak tutumunu yeğlemişlerdir. Bugün hepimizin yüreğini sızlatan kanlı döneme, Türkiye'de siyasal iktidarı ellerinde bulunduranların aymazlığı ve iktidar hırsları yüzünden girilmiştir.

1979 yılı, Türkiye'de yıldırı ve terörün korkunç boyutlara tırmandığı, ülkeyi bir baştan bir başa kana boğduğu, ama kaynağını ve niteliğini de ele verdiği; ister sağ, ister sol olsun, örgütlü terörün ne anlama geldiğinin artık herkesçe anlaşılır bir açıklığa kavuştuğu yıl olarak belleklerde kalacaktır. 1979 yılı için başkaca olumlu not düşemiyorum.

1980 yılı içinde ulusumuzu ve toplumumuzu daha büyük acıların beklememesini dilerim. Ekonomik sıkıntı ve darboğazları daha beş - on yıl içinde atlatabileceğimizi sanmıyorum. Umarım kaynağı iyice açığa vuran terörün kökü kurutulur, ülkede can güvenliği sağlanır ve toplum, kıskacında kaldığı ekonomik çemberi kırmak için düşünme ve derneşme ortamı bulur.

2. Bugünkü ağırlaşmış koşullar içinde ve kâğıtsızlık durumunda yazınımızı bekleyen sıkıntıları, gırtlağına değin borca batırılmış, kanlı terörün tüm acımasız silâhları üstüne çevrilmiş bir toplumun sıkıntı ve bunalımlarından daha az, ya da daha yüzeysel olmayacaktır. Dışa bağımlı bir **kur - tak** sanayiinin darboğazlarından kuşkusuz kâğıt üretimi ve kâğıt dışalımı da kendine düşen payı alacaktır. Demir, çimento vb. temel sanayi maddesi olan kâğıdın kısıtlanması ve fiyatların yükseltilmesi yazın ve düşün alanımızı olumsuz yönde etkileyecektir. Belki çoğu kişi yazdığı kitabı bastıramayacak, çoğu basımcı da

elinden çıkarabileceğine kesinkes kanaat getirmediği bir yapıdı basmayacaktır; basamayacaktır.

Önümüzdeki yıllarda çok az yazın, sanat ve düşün yapıdını, öyle sanıyorum ki, çok pahalıya okumak durumunda kalacağız. Türkiye'de siyasal iktidarlar, çarşaf çarşaf ilân ve reklâm veren, bu da yetmiyormuş gibi baldır bacak ekleriyle insanlarımızın beynini uyuşturan boyalı basına tanıdığı kâğıt ve basım gereçleri ayrıcalığını neden yazın, düşün, sanat ve ekinsel yayınlara tanımaz bilmem? Dünya toplumlarında/en ucuz nesne olan kitabın, giderek ortalama insanın alım gücünün üstüne çıkması, toplumsal ekinleşimi ve toplumsal düşünü sürecini olumsuz yönde etkileyecektir. Pahalanan kitabı alamayan yığınlar da ucuzlayan silâhı alacaklardır.

3. Önemli bir konu, ülkemizde ulusal eğitim ve ekinleşim sorununun hâlâ sağlıklı bir doğrultuya kavuşturulmamış olmasıdır. Bu yüzdendir ki, 56 yıllık Cumhuriyet yaşamımızda her şey giderek kurumlaşacak, kemikleşecek yerde, çözülüp dağılıyor, Cumhuriyet ve Devrim isterlerinin dışına çıkıyor. Bir yanda dinsel yoğunlaşım, öte yanda layik eğitimleşme sürtüşmesi sürüp gidiyor. Kemalist ilkelerin ışığında ve o doğrultuda bir okullaşma, eğitimleşme süreci oluşturulamıyor.

Kötü politikanın önde gelişi, eğitim ve ekin alanında da kendini belli ediyor. Eğitim Bakanlığı - Kültür Bakanlığı eşgüdümü bir türlü kurulamıyor. 30 yıllık muhalefetin deneyimi ve kendi dışındaki bir siyasal iktidarı 30 yıldır tüm olumsuz yanlarıyla gözlemiş, eleştirmiş olmanın birikimiyle iş başına gelmiş olanlar bile tutukluktan, durukluktan kendilerini alamıyorlar.

Verilen eğitimin doğrultusuzluğu bir yana, sayıları milyona varan kimsesiz çocuklar sorunu, ders kitapları sorunu, okulsuz yerleşim yerleri sorunu, köylere değin yansıyan üçlü, dörtlü, hattâ beşli öğretim sorunu vb. hâlâ çözüm bekleyen önemli konular olarak karşımızda duruyor.

GİRGİNSOY, Naci

1 — VARLIK Yıllığı'na Günün Olaylarını derlerken günlük gazeteleri, TRT'yi izliyorum, zorunlu. «Tanrım,

ne olur, bugün de hiç yoluna insanlar ölmesin!» diyorum. Olmuyor. Hava raporuna taş çıkartan bir duyarsızlıkla ölenler, öldürenler, soygunlar, baskınlar sıralanıyor. Anarşi, durmadı, durdurulamadı, şaha kalktı. Çeşitli nedenleri arasında ekonomik karmaşa, kapkaççılık, sosyal adaletsizlik, yarına güvensizlik kaynağı kurutulamaz, bir düzlüğe çıkılamazsa durması, durdurulması çok güç. Bir avuç varsıl, yığınla yoksul, gösterişli konutlarla gecekondular ormanı karşı karşıya. Alınterini, beceriyi, başarıyı, yaratıyı, yapıtı başköşeye koyamadık; çoğu kez aşağıladık, kovduk. Önemli olan para kazanmaktı, çok para. Tek değer yargımız buydu: paralı olmak. Karaborsa, stok, vurgun; acımasızların aşağılanması için bir neden değildi artık. Gemisini kurtaran kaptandı. Kimseden kimseye bir hayır yoktu. Sevgisiz - saygısız - yabancılaşmış - dargın bir toplumduk. Salt 1979'un özeti değildi bu. Geçmiş yıllardan hızla sürüklenerek gelmiş, bentleri zorlamıştı. Köşebaşlarını devler tutmuştu bir kez. UMUDUMUZ'un gücü yetmedi sorunları çözmeye, devleri yenmeye. Yalın bir gerçekçilikle, açık, yürekli, «Biz şunları yapmak için yola çıktık; şunları yapabildik, önümüzdeki şu engeller nedeniyle şunları yapamadık!» da diyemedi. Kanımca demeliydi. Yararlı, inandırıcı, uyarıcı olurdu.

Para değerinin sürekli düşmesi, çoğunluğunu aydınların oluşturduğu orta sınıfın aşağılara kayışı, karamsarlığı, küskünlüğü de 1979'un önemli olaylarından. Bu olumsuz olgu da geçmiş yıllardan geliyordu elbet. Ama bir UMUT yönetiminin halk'a, aydınlar'a bir rahat soluk aldırması da beklenirdi. Yinelenen riyat artışlarında halk, aydınlar bozguna uğrarken depoları dolu olanlar vurgunu vurdular. Kemerler hakca sıkılmadı, ulusal gelir hakca bölüşülmedi. Toplum - ulus, bir coşkulu, bir bilinçli atılıma hazırlanamadı, yöneltilemedi, eyleme geçirilemedi. Dağılmalar, bölünmeler oldu. Partili olmak, partiye yakın olmak geçerli nedendi yine yükselmek için.

Yineleyelim: bu olumsuz yanlar, geçmiş yılların birikintileriydi; akıtılamayan, kurutulamayan. Olumlu yanı yok muydu? Vardı: toplum, bir sağlam UMUT bayrağı altında toplanmaya, yerini almaya hazır olduğunu göstermişti. Özveriliydi halkımız. Ama bu özverinin eşitlikle

uygulanmasını istiyecek, bekleyecek olgunluğa varmıştı. Onurluydu: Türkiye'nin ekonomik, siyasal bağımsızlığına tam kavuşmasını bekliyordu. Bu yönde yapılan girişimleri, atılan cesur adımları alkışlamıştı. Anarşinin üzerine gidilmesini de.

1980'de anarşik olayların durmasını, hiç değilse duraklamasını, gerçekçi tanımlarla, önlemlerle kaynağının kurutulmasını bekliyoruz. Yatırımların, üretimin arttırılmasını, işsizliğin önüne geçilmesini, sosyal adalete işlerlik kazandırılmasını, milyarlara varan vergi kaçağının önlenmesini, herkesin gerçek geliri üzerinden vergi ödemesini, çalışanlara insanca bir yaşam olanağı tanınmasını, çalışamayanların devletçe bakılmasını istiyoruz. Gençlik sorunlarına gerçekçi, çağdaş bir açıdan insancıl, hoşgörülü, yansız bir çözüm yolu getirilmesini de. Gençlerimizi kalın çizgili sloganlar çatışmasından kurtarıp ana sorunlar üzerinde birleşmeye, çözüm bulmakta yardıma çağırmalıyız; inandırmalıyız. Bir genel barış havası yaratmaya, sevgi rüzgârı estirmeye çaba göstermeliyiz. Çağdaş uygarlığa yönelmeliyiz, sözcüklerle değil, olumlu eylemlerle, inandırıcı örneklerle. Yabanın koltuk değnekleriyle nereye gidebiliriz, ne zamana kadar?

2 — Edebiyata, sanata olan ilgi azdı, yetersizdi. «Bugünkü ağırlaşmış koşullar içinde» daha da azaldı. Kısa yoldan köşeyi dönme, terlemeden varsıl olma eğilimindeki çoğunluğun edebiyatla, sanatla ilgisi yok. Öğrencinin, memurun, öğretmenin, dar gelirli aydınların da dergiye - kitaba ayıracak paraları yeterli değil. Çeşitli tedirginlik, bunalım, karamsarlık içindeki bu kesim, ayakta durmaya, tencereyi kaynatmaya çalışıyor. Kâğıt kıtlığı, pahalılığı edebiyat dünyamızı olumsuz yönde etkiliyor. Edebiyatçılarımızı, yayımcılarımızı da. Dergi - kitap fiyatları hızla yükseliyor. «Yine de dış ülkelerdekilerden ucuz» denilebilir. Alamadıktan sonra niye yarar- Lâhmacuncu sardı heryanı, işkembeci. Yetersiz beslenme sorunu var. Okuma alışkanlığı yok. Büyük kentlerde tiyatrolar kapanırken büyük birahaneler açılıyor. İllerde, ilçelerde, günümüz okurunun gereksinimini karşılayacak kitaplık göstermek güç. Çağdaş yayınları, kitapları bu kitaplıklara sokmak ise olanaksız. Okul kitaplıklarının çoğu göster-

melik. Var mı? Birkaç ünlü, çok satan yazar dışında, özellikle genç yeteneklerin yapıtlarına kim bakar? 1000 şiir kitabının, 3000 öykü - romanın on yılda satılabilmesi ayıptır.

1980'de, gazetelere uygulanan indirimli kâğıt satışının değerini kanıtlamış dergilere, yayımevlerine, yazarlara da uygulanmasını; yayımlarını aksatmayacak biçimde düzenli verilmesini bekliyoruz. Çağdaş değer yargıları içinde, yan tutmadan, Kültür Bakanlığının, Millî Eğitimin yeterli dergi - kitap satın almasını, Ulusal Bankalarımızın da edebiyatımıza, sanatımıza daha geniş katkılarda bulunmalarını istiyoruz. İl, ilçe, bucak, köy, okul kitaplıkları çoğalsın, gelişsin. İşletmelerin, kurumların da kitaplıkları olmalı. Edebiyat Ödülleri çoğaltılmalı. İlgili Bakanlıklar, Bankalar, Kuruluşlar dışında milyarlık bunca Holdingler var. Edebiyata, sanata azıcık katkıları oluversin. Kurumlaştırsınlar armağanlarını, ödüllerini. TRT de öyle.

3 — Önce anarşi dursun. Hızla tırmanan pahalılık. Yayılan tedirginlik. Yarına güvensizlik. Huzur gelsin. Sonrası kolay. Parası, huzuru, güvencesi olmayan kişinin, yalnızlığa itilmiş bir aydının dergi - kitap okuması, sanata, edebiyata yönelmesi olası mı?

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

1 — Varlık 1979 Yıllığı soruşturmasına verdiğim yanıtı okudum; geride bırakmakta olduğumuz yıla baktım; iyiye, güzele giden bir yan göremedim; yazdıklarımı olduğu gibi yinelemem gerekiyor. Kısır politik çekişmeler halk - yönetimini yozlaştırıyor günden güne; şiddet olayları artıyor durmadan; kap - kaç düzeni sürüp gidiyor; çelişkiler ülkesi durumuna geldi Türkiye: Bir yandan dünyaya avuç açıyoruz taze para diye; her sokakta iki üç Mercedes parkediyor; dış turizmi geliştirmeye çalışıyoruz güya; gelmiyor kimse dışardan; iç turizm gelişiyor alabildiğine; «Millet açlıktan kırılıyor, bir damla yağ bulamıyor...» diye bas bas bağıran politikacılar tıkınırken - ağızlarından yağ damlıyarak - fotoğraf çektiriyorlar; bu yıl her yılkinden daha çok kâr ettiği ortaya çıkarılan özel sektör sızlanıyor hükümetin ekonomik politikasın-

dan; açlar yürüdüğü zaman suç oluyor.

Önümüzdeki yıldan ne mi bekliyorum? Yönetimin başında ya da karşısında aynı türden politikacılar bulunduktan sonra 1980 yılında da değişecek hiç bir şey yoktur. Halkımız, bilinçlenip, politika cambazlarını bir yana itip, kendi saylavlarıyla kamutayı oluşturabildiği gün ülkemiz aydınlık günlere kavuşacaktır.

2 — Ülkeyi yönetenler halkın okumasından, uyanmasından yana değiller anlaşılan: Kâğıt ateş pahasına, kalem ateş pahasına... Genç kuşaklar yine de bırakmıyorlar okumayı, yazmayı. Ne yaparlarsa yapsınlar kitlenın uyanmasını önleyemeyecekler.

KAFTANCIOĞLU, Ümit

1. Geride bıraktığımız yılın elbette en acı yanı ölüm, kan, korku dolu olaylardır. Genç kuşak; önderlerini, atak yetenekleri, sanatçıları, öğretmenleri, yazarları, gazetecileri, bu toprağın evlatlarını sıra sıra bağrına gömdü. «Anısı yaşayacak» sözleri beni doyurmuyor, acımızı dindirmiyor. İlerici güçlerin çok büyük bir desteğini alan Ecevit yönetiminin başarılı olmayışı ikinci büyük üzüntüdür. Ecevit, benim için ilerici güçlerin ortaya çıkardığı pramidin tepesiydi. Yazık ki Pramidin tepesiyle tabanı sağlam olmasına karşın, orta kesimlerinde yıkıntı ve çöküntü başladı. Ben, geriye, geçmişe bağlı bir kişi değilim. CHP'nin geçmişi ne olursa olsun, Ecevit'le başlayan dönemi gerçekten bu ülkenin en parlak günlerinin izlerini taşımaktadır. Devrimci güçler, ilericiler hiç bir dönemde görmediğimiz özgürlüğe erdiler. Solda bir nice parti alabildiğine korkusuz konuştu. Yönetimin bir çok basamağında halk çocukları küçümsenmeyecek görevler aldı, sorumluluklar yüklendi, söz sahibi oldu. Gericiler, faşistler, asla küçümsenemez ölçüde gözetim, denetim altında tutunabildi. Yakalandı, yargılandı, suçları boyunlarına asıldı. Bu açıdan Ecevit'e ağır bir saldırı yapılması haksızlıktır, aydınlıktan gözlerin kamaşmasıdır. Kimi sol devrimciler, Ecevit hükümetine karşı, (güçlerini ve özgürlüğü, dokunulmazlığı Ecevit'ten almalarına karşın) sağla birlik olmuş gibi Ecevit hükümetine saldırdılar.

Perde arkasından, dışgüçlerin etkisiyle sağ/faşist kesimler de bu ortamdan yararlanmasını bildiler. Bu halkın, yıllar içinde yetiştirebildiği önderlere, eylemcilere, devrimcilere, sanatçılara, eğitimcilere acımasızca kurşun sıktılar.

Sol, kendi arasında ters bir tartışmaya ve bana kalırsa «Ben Bella - Ben Hedda» çatışmasına girdi. Halk, devrimci güçlerden soğutuldu. Benim yetkim değil bir tanım koymak, bir suçlamaya yeltenmek, ne varki, sağın yapamadığını sol yaptı. Elbette gerçek solu, inandığımız solu, suçladığımız özel amaçlı soldan ayırarak bu sözleri söylüyorum.

Bitirdiğimiz yıl, umut içinde karamsarlıklar yüklü geçerken ve bir sağ yönetimin işbaşı yapması beklenirken, yeni yıldan beklediğimiz ne olacaktır? Günlük, güneşlik, aydınlık bir ortam mı? Hayır. Elbette Karanlık günler, kapkaranlık geceler, kan kokan bir yıl bekliyoruz. Ecevit hükümetine saldıranlar bakalım ellerine kına mı yakacaklar? Bu saldırıyı yapanlar gerçekten devrimciyse, işte kesinkes düşmanları karşıda. Şimdi görelim boylarını, etkinliklerini, eylemlerini. Eğer, sol ağızla sağ kesimin adına iş yapıyorlarsa, elbette değişik adımlar atılabilir.

Her şeye karşın, ülkemizde büyük çapta kargaşa bekliyorum ben. Elbette sevinçle beklemiyorum. Üzüntüyle. Görülen köy kılavuz istemez. Ecevit'i ve yönetimini «reformist, devrim engelleyicisi» diye tanımlayanlar, gerçek sağ ve faşistler yönetime gelince varlıklarını göstereceklerdir. Kaçınılmazdır. Böyle olunca ülkemizde şimdi kesin yorumdan kaçınacağım gelişmeler olacaktır. Sağ yönetimin işbaşında kalma şansı yoktur. Eğer sağ kesim işbaşında yılları tüketebilirse bizim kazma alıp yere girmemiz gerekir. Kısaca şunu söyleyeyim : önümüzdeki yıl ve önümüzdeki bir kaç yıl ülkemiz için çalkantılar, olaylar, kargaşa, anarşi... yılı olacaktır. Bu kargaşayı önleyecek, durduracak güç yoktur. Ordumuzun sayısal gücü, niteliği elbette bellidir. Yalnız düşünsel alan, devrimsel ortam tüfekle, silahla, orduyla bitmez, durmaz, tükenmez... Halkın çocukları, halkın oğulları çağın gereği olan ortamı, yönetimi ve düzeni kesinlikle getireceklerdir.

2. Ülkemizdeki ortam, bizlere artık her şeyi unut-

turdu. Yayım, basım, yazarlık, kâğıt... Can pazarındayız. O yüzden ben, kendi odalarımıza kapanık kurşun kalemle yazma olanağından yoksun kalacağımızı bile düşünüyorum. Sağ yönetim, ardı arkası kesilmeyen baskılar uygulayacaktır. Kâğıt kıtlığı bu yönetimin (sağ) işine gelecektir. Kendi doğrultularında olan yazarlara, yayınevlerine kâğıt vereceklerdir. Edebiyat alanı sağın silik yazarlarının çöplüğü olacaktır. Ülkemiz adına, bu ülkenin genç kuşakları adına elbette büyük yıkım, büyük yitimdir.

Önümüzdeki yıllar içinde «âminli, amentülü, bismillahlı» kitaplar ortaya çıkacaktır. Açık söylemek gerekirse «ülkemizin kültürü, yayını, basımı, varlığı işgal altına girecektir...»

3. Varlık, ülkemiz sorunlarıyla sosyal sorunları artık bir arada görmekte, işlemekte. Ben eski bir alışkanlıkla Varlık'ı edebiyat yıllığı edebiyat ortamı görmekteyim. Buna karşın, şu üç soruyu da ülke sorunlarıyla doldurmak zorunda kaldım. Edebiyat geride kaldı. O yüzden üçüncü soruya da sosyal açıdan, ülkemizin önemli bir sorunu açısından yaklaşmak istiyorum. Devrimci güçlerin birliği önemlidir. İlerici günler birleşmek zorundadır. Şu güne dek, devrimci güçler biribirini yıpratan, halkı; devrimden ve sol düşünceden, sol eylemden soğutan ortamı yaratmak için uğraşmaktalar. Ülkemizin yazar çizerlerinin, gerçek aydınların önderliği altında, sol güçlerin birliği sağlanmalıdır. Sol adına söz sahibi olanların, solu bölmekten başka iş yapmadıkları artık hepimizce bilinmektedir. Sözü uzatmak istemiyorum. Bence yılımızın, günümüzün en önemli sorunudur.

İkinci önemli bir sorun da halkın, halk çocuklarının kendi kültürlerine karşı gösterilmeye çalışılması, halk kültürünün yok edilmesi çabalarıdır. Belli bir düzeyde kültür almamış, aldığını özümleyememiş bir kuşağın bilimsel yapıtları anlaması, özümlemesi, anlatması, yorumlaması ve uygulaması söz konusu olamaz. Aslında halk kültüründen, kendi kültüründen uzak tutulmuş olmaktadır ki, 1917 Çarlık Rusyasındaki fraksiyonları ölçü alarak bölünmeyi savunmaktalar. 1917 ortamında fraksiyonlar çok olabilirdi. 1979 yılında, 2000 yılında o sayıda fraksiyon olması mı gerekli? Dün bugünle eşit midir? Hiç mi bir gelişim

hızı sağlanmadı? Okumadan yoksun, kendi kültüründen kopmuş devrimciler, elbette bölünmeye yönelir, parçalanır, şurdan şuraya, o fraksiyondan beriki fraksiyona geçer ve sonuç böylesine verimsiz, etkisiz olur.

ÖZDEMİR, Emin

1. Ardımızda bıraktığımız yıl her yönüyle acılı, ağrılı, tedirgin bir yıl oldu. Sosyal demokrat yönelimli bir yönetime bağlanan umutlar, beklentiler koyu bir karamsarlığa bıraktı yerini. Çünkü esenliğe çıktığı ya da çıkmak üzere olduğu sık sık yinelenen ekonomik koşulların ağırlığı altında toplumun her kesimi bunaldı. Bu bunalım, ülkeyi ve toplumu bu ağır koşullara sürüklemiş olanları yeniden umut durumuna getirdi. Böylece demokratik sol ya da sosyal demokratlık kavramı derin bir yara aldı. Kanımca geçen yılın en olumsuz yönü bu oldu.

Olumlu yanları var mı? Şunlar söylenebilir belki, ülkeyi kana bulayanlara, silahlı eylemcilere karşı dengeli bir savaşım sürdürüldü, «Sağcılar, milliyetçiler ne kan döker, ne soygun yapar» kandırmacası yıkıldı. Okulların bir kesimi bağnaz, milliyetçilik gibi temiz bir kavramı kirletenlerden arıtıldı.

Önümüzdeki yani 1980'de neler mi bekliyoruz? Insanca yaşamayı veren, kansız, gözyaşısız bir ortam. Ne ki «perşembenin gelişi çarşambadan bellidir» derler. Bu özlemimiz de bir beklenti olmaktan öteye geçmeyecektir. En iyisi tek silâhı oy gücü olan halkımızın bilinçlenmesini beklemek, bir de aydınlarımızın halktan ve yarından umutsuzluğa düşmemelerini istemek.

2. Yazınsal ortam, tedirginlikten, kan ve gözyaşından hoşlanmaz. Kanın, tedirginliğin ağır bastığı günlerde yazınsal ortam kısırlaşır. Ürünler belli bir boyut kazanır. Bu yönden «geçtiğimiz yıl yazınımız açısından verimli bir yıl oldu» denemez. Öyküler, romanlar, şiirler yazıldı; dergiler yayımını ederlerini artırarak sürdürdü; kitapların ederleri okurların alım gücünü aştı. Kâğıtsızlık yayıncıları ve yazarları bunalttı. Bilmem ki sanatçı bir Başbakanın döneminde bu koşullar böyle olursa, sanatla manatla ilgisi olmayanların döneminde ne olur? Gelecek yılın

(1980'nin) geçen yıldan daha parlak olacağını sanmıyorum.

3. İnsan sevgisinin ve saygısının gün güne toplumumuzda azalması. İnsanoğlunun ucuzlaması. Başka bir deyişle öldürümlerin, kandökmelerin toplumumuzda doğal sayılır bir durum kazanması...

ÖZDENOĞLU, Şinasi

1. Ardımızda bırakmak üzere olduğumuz 1979 yılının olumlu ya da olumsuz yanlarını tartışmak neyi çözümler?

Yıllardır, gündelik ve küçük politikanın en acımasız biçimde sömürdüğü ve bu yüzden büyük sorunlarını çözümleyememiş bir ülke olan Türkiye; tarihinin -belki de- en çetin dönemini yaşamaktadır bugün.

Türkiye; üzerinde, her zamankinden daha büyük oyunların oynandığı bir ülkedir bugün.

Ve Türkiye bugün; «Var olmak ya da olmamak..» gerçeğiyle karşı karşıyadır.

«Olumlu yan» dan amaç; elbette halkın mutluluğu, esenliği; ülkenin ve yurttaşın güvenliğidir.

Oysa 1979 da, Türkiye'de halkın mutluluğundan söz etmek mümkün değildir.

Bunalımın nedenleri; Parlâmento'dan, en sade gazete ve dergiye kadar söylenmiş, yazılmıştır. Ama gerçekleşmemiştir. Sorumluları, başka politikacılar olmak üzere, herkestir.

Gerçek odur ki: Türkiye, binbir sorununun altında ezilmiş, sessiz ve anlamlı bir bekleyiş hâlindedir.

Bu bekleyişin sonunda; ulusal birliğe, halkın mutluluğuna ve dirliğine, sosyal adalete ve sosyal barışa ve nihayet nâmuslu bir düzene giden kapıların açılmasını gönülden dilemekteyiz.

Ancak, burada, vurgulamak istediğimiz bir nokta şudur:

Sorumlu politikacıların yanında, sâde vatandaştan oluşan toplumumuzun da sorumluluğunu saptamak zorundayız. Türk toplumu, bu büyük sorumluluktan payına düşeni hiç mi yüklenmeyecek?

Hemen belirtelim ki: gündelik oy ve çıkar hesaplarından başka bir şey düşünmeyen politikacılara bu denli teslim olmak, hiç bir haksızlığa tepki göstermemek ve susarak her şeyi değişmez bir kadermiş gibi sineye çekmek bir toplum için büyük ayıptır, büyük sorumluluktur.

Bir toplum, artık kaderinin söz konusu olduğu yerde, dürüst kavgalara katkıda bulunmak, tavrını ortaya koymak zorundadır.

Bir toplum, gırtlağına kadar küçük politikaya gömülmüşse; okuduğu gazeteye göre «şartlanmakta» devam ediyorsa, hele nâmuslu kavga veren insanlarına sahip çıkmayıp, boş demeçler vermekten başka becerisi olmayan politika aktörlerine hâlâ saygı duyabiliyorsa; 1980 yılı için mutlu umutlu olmak, bunca deneyden sonra aptalca bir hayâlcilik sayılmaz mı?

2. Acı ve katı gerçek şudur

Türk toplumu bugün, okumayan ve okumamakta direnen bir toplumdur.

İstatistikler ortaya konduğu zaman, dehşete düşmemek mümkün değildir.

Ananın, babanın, öğretmenin okumadığı; kitap sevgisinin aşılanmadığı bir ülkede çocuk okur mu, gençlik okur mu?

Bir tek edebiyat dergisine abone, kaç lise edebiyat öğretmeni tanıyoruz?

Göstermelik kitaplıklarına metre ile kitap sipariş eden zenginlerimizle, dostlar alış-verişte görsün diye yılda bir bahşiş tutarında kitap satınalan sözde aydınlarımız varken; «kültürlü ve çağdaş toplum» çizgisine yaklaşmak için daha çok bekleriz.

Türkiye'de yükselmek için, saygınlık kazanmak için okumaya, yaratmaya, dünyaya doğru ufkunuzu genişletmeye gerek var mı? En rahat yaşayanlarımız, en çok saygınlık kazananlarımız en az okuyanlarımızdır.

Bir zamanlar, çocuklarını okutamamaktan yakınan küçük bir ilimizin halkı, il merkezinde lise açılmasını, o yerin tanınmış bir milletvekilinden istemişlerdi. Cumhuriyetin ilk yıllarında bakanlık ta yapmış olan bu eski ve kurt politikacı, yurttaşları şöyle azarlamıştı:

— «Herkes okursa, bu memlekette ayak işlerini kim yapacak?»

Bugün bile, bu mantık çizgisinin çok ilerisinde olduğumuzu sanmıyorum.

Bütün bu sözlerimle, kâğıt fiyatlarındaki artışı olumlu karşıladığım anlaşılmasın.. Kâğıt pahalandı, gazete, dergi ve kitap pahalandı.. Ucuz olsaydı bir şiir kitabı 5.000 yerine 50.000 mi basacaktı sanki? «Hükümet kâğıda zam yapmasaydı.. Kâğıda yapılan zam, lüks mallara yansıtılmalıdır.. Özellikle, dar gelirli aileler için defter parası dayanılmaz ölçülere varmaktadır» derim. Ama, yine de kitap ve dergi, pırasaya oranla ucuz sayılır. Taksim'den Şişli'ye taksiye vereceğiniz parayla, yine de üç kitap satınalabilirsiniz.

Sonuç olarak diyeceğim şudur: Kitabı, gazeteyi ucuzlatmanın yöntemlerini ararken; okuma sevgisini, kitap ve dergi tutkusunu artıralım. Paradan başka zenginliği olmayan, gerçekte yoksul kişilere de acıyalım ve onlara her fırsatta «kültür sadakası» vermenin yollarını arayalım.

ÖZERDİM, N. Sami

1. Olumsuzluklarla dolu olan geçen yılın olumlu yönlerini anımsamıyorum. Anımsayan varsa elbette yazar, biz de anımsamış oluruz. Sadece, Kültür Bakanlığı büyük ödülünün Yaşar Nabi Nayır'a verilmiş olması, olumlu bir iştir.

2. Türkiye'de araba bolluğuna bakınca, benzin darlığına inanmadığım gibi; kitap, dergi, gazete, kitapçık, bildiri, afiş vb. bolluğunu görerek kâğıt darlığına da inanmıyorum. Bu darlıktan sağ ile sol'un yakındığını duydunuz mu? Nereden buluyorlarsa, kâğıt bolluğu içinde yüzüyorlar. Kıtlık çeken, salt Kemalist cephenin yazarları, dergileridir. Edebiyatımız dediğimiz sağ yazınsa kâğıt bulur, sol yazınsa o da bulur. Bulamayan sizsiniz ki, yakınıyorsunuz. Soyut bir demokrasiden yararlanmayan sizler ve bizleriz.

3. Bir sözüm daha var. Usuna bir şey gelmeyen Nasrettin Hoca'yı oğlu, kürsüden inmesi için uyarmış. Hoca inmiş mi, inmemiş mi, öykü bunu bildirmiyor. Ama, bu

gerçeği politikacılarımız bir türlü anlamıyorlar. İnemiyorlar koltuktan; sonra da oy istiyorlar.

SALİHOĞLU, Mehmet

I — Ardımızda bıraktığımız yılın,

1 — OLUMLU YANLARI:

a. Bir önceki dönemden kalıp, ulusumuzun boğazına sarılan kısa vâdeli dış borçların büyük çabalarla ertelenmesi ve bir ödeme düzenine bağlanması,

b. Devlet kadrolarına, eğitim ailesine tırmanmış olan ırkçılığa ve islâmcılığa dayalı bağnaz kimselerin bir ölçüde etkisiz duruma getirilmesi,

c. İster sağdan, ister soldan olsun, bütün terörist eylemcilere karşı, hükümetin ayrım gözetmeden kovuşturma yapması ve kaynaklarına doğru az da olsa ilerlemiş bulunması,

d. Dış politikada yeter bir sonuç alınamamakla birlikte, bir önceki döneme göre daha bağımsız bir yol tutulması, olarak özetlenebilir.

2 — OLUMSUZ YANLARI:

a. Terörist eylem olaylarının, bir önceki döneme göre günden güne hızlanarak tırmanmış olması,

b. Sağ, sol kutuplaşmanın özellikle gençlik kesiminde yoğunlaşması ve şiddetini arttırması,

c. Ekonomik durumun iyice bozulması, para şişkinliği (enflasyon) hızının % 20 - 25 lerden % 65 - 76'lara tırmanışı,

d. Hükûmet uygulamalarının bu çok önemli iki alanda yetersiz, beceriksiz bir tablo meydana getirişi,

e. Hükûmetin kamu kesiminde egemenliğini sürdüren ücret dengesizliklerine, işe alış, yükseltme ve ücretlendirme gibi özlük işleriyle yapısal, yöntemsel işlerde yeter bir düzeltme ve iyileştirme sağlayamaması, dahası, önemli sayılabilecek bir girişime dahi atılmaması,

f. Memur kesiminin aylıklarının 1970 deki satın alma güçlerinin 4,5 te birine dek düşen bir satınalma gücüne düşmesi ve buna karşı sağlam bir önlem alınmaması,

g. Kendisine umut bağlanan bir liderin ileriyi gören

yürekli, danışıcı, bilgili, çok yönlü nesnel bir kadrolaşmaya gidememesi yüzünden, günden güne büyüyen ulusal sorunlar karşısında **karşılıksız çek** niteliğinde güzel sözlerle yetinerek beceriksiz, yetersiz bir politika adamı görünüşüne bürünmesi ve bunun, kendisine umut bağlayan ve destek olan uyanık halk kesimlerinde ve aydınlarda doğurduğu düş kırıklığı ile maneviyat bozukluğunun yarattığı ruhsal bunalımlar,

h. Geçen yılın VARLIK YILLIĞI'nda da söylediğim gibi, Sayın Ecevit'in, (seçeneksizlik öğesine iyice yaslanarak) yürekli işler, atılımlar yapmak yerine, kötülerin iyisi olmakla yetinmesi, birinci sorunuza yanıt olarak sunabileceğim saptamalardır.

2 — Bugünkü ağır koşullar altında bile güzelyazınımızın durumu iyi sayılabilir. Ne var ki, 30 yaşın altındaki kuşaklarda umut verici bir iki ses dışında ne şiir, ne öykü, ne deneme, ne de roman alanında doyurucu bir sese, bir yeteneğe rastlanamamıştır. Eli tetikte olan gençlerin elleri kalemde olmuş olsaydı belki çok daha güzel boy veren bir güzel yazınımız olabilirdi. Ne yazık ki savsöz (slogan) kolaycılığı, güzelyazınımızın yarınları için de çekinge yaratmaktadır denilebilir. Bugün güzelyazınımızın yüzünü ağartanlar, 30 - 65 yaşları arasında sıralanan 1940 - 50 - 60 kuşaklarıdırlar. Ancak, süren kâğıt bunalımı ve pahalılığı, onları da kısırlığa itmektedir.

3 — Benim önemli gördüğüm sorun, siyasal partilerimiz, gerek aday seçiminde, gerekse genel seçimlerde bir araya gelip de yasal olarak daha iyi yöntemler koyma yoluna gitmezler ve daha memleketçi, ulusçu bir anlayışa gelmezlerse 30 - 35 yıllık geçmişine karşın çok partili demokrasimizin bugünkü görünüş içinde ve lidersizlik içinde kolay kolay yürüyemiyeceği noktasında toplanmaktadır. Toplumumuz, ekonomik bozukluklardan, dengesizliklerden, güvensizliklerden ve özü sözüne uymayan parti yöneticilerinden bıkmış usanmıştır. Akılların başlara gelme zamanı sanırım geçmektedir de.

SELİMOĞLU, Zeyyat

1 — Ardımızda bıraktığımız yılın olumlu olumsuz

yanları üzerine çok şey yazıldı çizildi. Yeniden ele almakta bir yarar var mı? Önümüzdeki yıldan neler beklediğime gelince.. İşte burada, sorunuzu biraz değiştirmeme izin verir misiniz? Sanırım, gelecek yıldan bizim ne beklediğimiz değil, gelecek yılın bizden neler beklediği daha önemli. Nedenine gelince, bizim beklediklerimiz nasıl olsa gerçekleşmiyor (kâğıt darlığına çare, fiyatların artmasını önleme, çıkması beklenen yaslar vb.), ama bakın, gelecek yıl bizden çok şeyler bekleyebilir. Örneğin, yeni pahalılıklara katlanmamızı, yeni kısır çekişmelere, yeni darlıklara, yeni huzursuzluklara katlanmamızı bekleyebilir.

İşte bundan ötürü, gelecek yıl ile bir anlaşma yapmak niyetindeyim. O benden birşey beklemesin, ben de ondan birşey beklemeyeyim. Bir tür silahları bırakma (mütareke) anlaşması. Anlaşabilirsek...

2 — Bir yerde daha belirtmeye çalışmıştım. Edebiyatımızı geçen yıl çocuklarımız kurtardı. 1979 Çocuk Yılı çocukları, kendileri için yazmamızı sağladılar. Kâğıt gine kıttı. Ama Çocuk Yılı'nın önemi, ağırlığını koydu. Bunun dışında, basılan kitaplar da olmadı değil. Örneğin, ünü çok yaygınlaşmış yazarlarımızla, ününü başka alanlarda (sahne, müzik...) yapmış olanların kitapları yayımlandı.

Örneği kendimden vermem gerekirse, kâğıt kıtlığının baskısını şöyle duydum: Üç uzun öyküden oluşan bir «üçlü» yazmıştım. Öteden beri ilişkim olan yayınevi: «Roman mı?» diye sordu, bir ikincisi, kâğıt darlığını öne sürüp, ancak uzun vadeli olarak düşünülebileceğini söyledi. Kitabımı basmadılar diye, bu iki yayınevi için haksızdırlar diyemem. Ne var ki, içinde bulunduğumuz hava içinde, ülkenizin dört edebiyat ödülünü kazanmış olmanız, kitabınızın basılmasına yetmemektedir. Kültür ve sanat ortamımız açısından bu olgu, kişisel bir sorun olmanın ötesinde bir anlam taşımaktadır. Üzerinde uzun uzun düşünülmeye değer. Rodin'in ünlü «Düşünen Adam» ı bizim bu sorunumuzu düşünürken mi apışıp kaldı dersiniz?

3 — Temel sorun, öyle sanıyorum ki, demokrasimizin sağlıklı bir temele henüz oturmamış olmasıdır.

UYSAL, Sermet Sami

1 — Umudun bittiği yerde insan yıkılır. Bugün, midesiyle değil de kafasıyla düşünebilen partilerin dışında kalmış bir avuç aydının ve ayrıca da aynı durumda olan geniş halk kesimlerinin en büyük sorunu - hatta geçim sorunundan da önce, artık «denemek» için «kimse»yi bulamaması; bu yüzden de kime oy vereceğini bilememesidir. Çünkü, «en büyük umud»un, böylesine sönüşü, böylesine beceriksiz girişimlerle, «devraldığı enkazı» daha da «enkazlaştırışı»; hele anarşinin görülmemiş boyutlara erişişi, artık yalnız yansız yurttaşları değil, kendi partisinden olanları da canından bezdirir duruma gelmiştir. Bu yüzden de yazık ki ardımızda bıraktığımız yılın, hemen hemen hiçbir olumlu yanını göremiyorum.

2 — Pek bilinen bir gerçektir: Batı'da, her insan için gerekli olan yiyecek maddeleri ile topluma büyük yarar sağladığına inanılan diğer maddelerin, bu arada da en başta kâğıdın fiyatına zammı hiçbir uygar ülkenin yöneticileri akıllarından geçirmezler. Dahası, böyle maddelere zam yapılmak zorunluğu doğarsa, «esnek ölçek» uygulanan ülkelerde maaş ve ücretler, hemen o ay kendiliğinden artar. Bizde ise ne hazindir ki kendisi de çekirdekten yetişme bir gazeteci, ayrıca da «şâir» olan Başbakan'ın zamanında kâğıt fiyatları, her türlü insaf ölçüsünün üstünde artmıştır! Kâğıt fiyatlarının artışı ise her şeyden önce - «Kendileri»nin pek savundukları! basın özgürlüğünü zedeler. Ayrıca da yazın ürünlerinin filizlenmesini önler; onların gün ışığına çıkmasına engel olur. Oysaki insanlar, ancak düşüncelerini birbirlerine aktardıkları sürece, birbirlerini anlama ve giderek «anlaşma» olanağına kavuşabilirler. Paulhan: «Tam olarak kimse kimseyi anlamaz» der. Fakat böyle giderse hıç kimse, hiç kimseyi anlamıyacak. Çünkü, gazeteler, dergiler ve diğer ekin ürünleri, gün ışığına çıkamazsa ışıklı düşünce de ortadan kalkar. Bu da, yaşaması için çok «fedakarlık» yapmakta olduğumuz «demokrasi»nin ruhuna aykırıdır! Fakat, Ionesco'nun dediği gibi, bir ülkede, anormal şeyler çoğalınca; yöneticilere, anormal şeyler normal; normal şey-

ler de anormal gibi gelmiye başlıyor! Bu da, her ülkede kaçınılmaz sonun başı oluyor! Fakat bâri, gelen gideni aratmasa!..

TÖR, Vedat Nedim

Atatürk'ün altın çağında Matbuat Umum Müdürü, Turizm Müdürü, Radyo Müdürü gibi görevlerde bulunmuş 82 yaşında bir pirîfanî olarak birinci soruyu kısaca şöyle yanıtlıyorum:

— Bombok.....

— Atatürk'ün dirilmesini.

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Faruk EREM

BİR ÖNERİ

Anayasa'ya aykırılık iddialarının yoğunlaştığı, bazı önemli konuların Anayasa Mahkemesine arzedildiği bugünlerde Anayasamızın kabul ettiği sistemde makul olmayan bir boşluğu belirtmekte fayda görmekteyiz:

Şu soru önemlidir: Bir kanun (veya bir kanunun bazı hükümleri) Anayasa'ya aykırı olduğu halde, Anayasa Mahkemesi'nin incelemesine sunulmadığı için yürürlükte kalacak mıdır, uygulanmasına devam olunacak mıdır? Bu soruya «evet» demek üzüntüsü içindeyiz. Böyle olunca Anayasa'ya aykırılık gibi ağır bir kusur taşıyan bir kanunun uygulanması hukuka uygun mudur?

Evvelâ bu durumun nedenini aramak gerekecektir. Anayasamız, Yüksek Mahkemeye kendiliğinden herhangi bir Kanunun Anayasa'ya aykırılığını inceleme ve karar verme yetkisini tanımamıştır. Anayasa'ya aykırılık kararının verilmesi için bir «dava» nın açılmış olması lâzımdır. Anayasamız, Yüksek Mahkemeye başvurabilecekleri tek tek saymıştır. Bunlar, Cumhurbaşkanlığı, siyasî partiler ve bazı kuruluşlardır.

Eğer yetkili sayılanlar, örneğin partiler, Anayasa Mahkemesi'ne gitmekte, kendi politikaları açısından bir ilgi duymamışlarsa hareketsiz kalacaklardır. Her ne kadar mahkemelerde Anayasa'ya aykırılık ileri sürülebilir ve mahkeme bu isteği ciddî görürse konuyu Yüksek Mahkeme'ye gönderebilir ise de her konuda bir dava açılması mümkün değildir.

Bu durumda Anayasa'ya aykırı olduğu açıkça belli bir kanun, sadece onu Anayasa Mahkemesi'ne götürecek organ veya kuruluş bulunmaması sebebiyle Anayasa'ya

bütün aykırılığına rağmen, yürürlükte kalabilecek, aykırılıkları ile birlikte uygulanmasına devam olunacaktır. Böyle bir durumun Hukukun Üstünlüğü ilkesi ile gösterdiği çelişme izahsız kalmaktadır.

Bu durum karşısında iki çare önerilmektedir:

— Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya uygunluğu kontrol etmek üzere sürekli bir üst organ haline getirilmelidir. Kanunlar, daha Cumhurbaşkanına arzedilmeden evvel Anayasa Mahkemesi'ne sunulmalı, ancak Anayasa'ya uygunluğu, mahkemece tasdik edilenler, yayımlanmak üzere Devlet Başbam'nın onayına arzolunmalıdır.

Bu usulün isabetli bir yönü de şudur: Cumhurbaşkanına Meclis'ten gelen kanunlar arzolunmaktadır. Devlet Başkanı, bir kere daha görüşülmesini sağlamak için kanunu Meclis'e geri gönderebilir. Bu durumda şu soru akla gelmektedir: Cumhurbaşkanı, yalnız yeniden görüşülmesini istediği, Meclis'in aynı metinde ısrar ettiği kanunlar hakkında mı Anayasa Mahkemesi'ne gidebilir? Böyle düşünenlere göre, kanunu hem tasdik ve ilân etmek, sonra da iptalini istemek çelişmeli gözükebilir.

— İkinci öneri şudur: Eğer mevcut usul kaldırılmak istenmezse, tarafsız kuruluşlara (örneğin: Türkiye Barolar Birliği'ne) Anayasa'ya aykırılıktan ötürü dava hakkı tanınmalıdır. Bu yolla, Anayasa'ya aykırı kanunlar ayıklanmış, Anayasa'ya aykırı yeni kanunların yapılması önlenmiş olur. Unutulmamalı: Barolar Birliği Yönetim Kurulu bu hizmete amade olduğunu açıklamış, Birlik Genel Kurulunda, Baro Başkanları toplantısında ve Birinci Türk Hukuk Kongresinde bu önerinin isabeti üzerinde durulmuştu.

Eğer böyle bir tedbiri sağlamak yoluna gidilmezse Anayasa'ya aykırı kanunların da yürürlükte kalabileceği inancını silmek mümkün olmayacaktır. Ayrıca, Anayasa'ya aykırılıkta iptalin kesin olmadığı sistemlerde «belki iptal edilmez» veya «iptal kararı geriye yürümeyeceğine göre iptale kadar istenen başarılmış olur» umudu sürecek ve Anayasa'ya aykırı kanun yapmak hevesleri önlenememiş olacaktır.

(Cumhuriyet, 18.1.1979)

Abdi İPEKÇİ

KARARI KENDİMİZ ALALIM

Dünkü yorumumuzda Guadeloupe doruğundan sonra başlayan hızlı gelişmelerin, durgun ve kararsız bir döneme girmesiyle beliren durum üzerinde durmuştuk. Bunun yarattığı kuşkuların yanı sıra ortaya çıkan bazı söylentileri ele almıştık. O söylentilerin Türkiye'ye yapılması beklenen ekonomik yardımlara, IMF'nin koşullarını da aşan birtakım isteklerin bağlanmak istendiği izlenimini verdiğinden söz etmiştik.

Yabancı kaynaklar bu gözlemleri doğrulamaktadırlar. Onlara göre siyasî liderlerin isteklerine karşı gelişen bir durum söz konusudur. Guadeloupe doruğunda alınan karar, bürokratik kadrolara geçince, işleri geciktiren ve karıştıran çarklar dönmeye başlamıştır.

Bu yorumda gerçek payı büyük olsa gerek.

Dört devlet lideri, İran'da gelişen olaylardan sonra Türkiye'de de gittikçe tehlikeli hal almaya başlayan güçlüklerin çözümüne derhal yardımcı olma kararını alırken herhalde içtenlikle davranmışlardı. Sorunu daha çok siyasal açıdan değerlendirmişler, işin ekonomik ve teknik ayrıntılarını düşünmemişlerdi. Bunu teknisyenlere, uzmanlara bırakmışlardı. Yani bürokratlara... Böylelikle işin içine bir yandan her devletin kendi bürokratları, bir yandan da uluslararası kuruluşların uluslararası bürokratları girdi. Ve şimdi yapılan yorumlarda belirtildiği gibi onlar konuyu siyasal amacından çok, teknik ve ekonomik yanıyla ele aldılar. Her biri Türkiye'nin ekonomik durumu üzerinde önceden vardıkları yargılar ve değerlendirmelerle davrandılar. Nitekim şimdi ortaya atıldığı söylenen yeni koşullar OECD'nin Türkiye için yayınladığı son raporda yer alan görüşlerle aynı doğrultudadır.

İşin gerisindeki nedenler ne olursa olsun bir husus kesinleşmektedir :

Guadeloupe'ta oluşan siyasal irade, beklenen sonuçlarını geç ve güç verecektir.

Ankara bu durumun gerektirdiği değerlendirmeleri yapmalı, kararları almalıdır. Her şeyden önce istikrar önlemlerine, daha çok zaman yitirmeden başvurulmalıdır. Bu, gelmesi beklenen yardımları düşünmeden yapılmalıdır. Çünkü ekonominin bugünkü durumu istikrar önlemlerini çoktan zorunlu hale getirmiştir. O önlemler şimdiye kadar yeterince, gereğince alınmadığı için, bir bütün olarak hazırlanmayıp dağınık ve perakende kararlarla yürütüldüğü için sonuç vermemiştir. Bu hatadan ders alarak, geçen her günün başvurulması gerekli önlemleri daha da ağırlaştırdığını, zorlaştırdığını gözönünde tutarak harekete geçilmelidir. Dışarıdan gelecek yardımların sağlayacağı kolaylıklara ve rahatlamalara güvenerek beklemek, bugüne kadar yarar değil zarar getirmiştir. Şimdi beliren durum karşısında bu zararı daha da artırmamak için bir an önce davranmak zorunluk kazanmaktadır. Böyle bir davranış ayrıca hükümeti istikrar için dışarıdan hazırlanan reçeteleri kabul etme durumundan da kurtaracaktır.

(Milliyet, 30 Ocak 1979)

★

Hıfzı TOPUZ

ABDİ İPEKÇİ'YE SIKILAN KURŞUNLAR...

Abdi İpekçi nasıl öldürülür? Abdi İpekçi'yi öldürmek, Boğaziçi Köprüsü'nü, Topkapı Sarayı'nı havaya uçurmak gibi bir şeydir. Kişisel hiçbir düşmanı olabilir miydi, O'nun?... Hiç kimseyi kırmamak, gücendirmemek için ne ölçüde ince ve duygulu davrandığını, tüm dostları çok yakından bilirler.

Abdi İpekçi, basın ahlâk yasalarının tüm ülkelerine uyan, mesleğinde ve özel yaşamında, kişisel ilişkilerinde bu ahlâk kurallarından bir karış uzaklaşmayan, tüm dünya basınında mesleğin en dürüst, en tarafsız, en ölçülü, en objektif, en dengeli, en başarılı, en onurlu kişilerinin başında yer alırdı.

Adı, Batı basının da sosyalist ülkeler basının da, Üçüncü Dünya basınının da onur listesinde çok kolayca yer alabilir. Belki de, ileride Nobel Barış Armağanı'na

bile aday olabilirdi. Abdi İpekçi'nin o çapta bir kişiliği vardı. Türk - Yunan ilişkilerini düzeltebilmek için, Uluslararası Basın Enstitüsü çerçevesi içinde yıllardan beri nasıl hiç bıkmadan yeni yeni girişimlerde bulunduğunu hep biliyoruz.

BARIŞÇI BİR DÜNYA İÇİN...

Dünyanın en ünlü liderleriyle yaptığı tüm konuşmalarda Abdi İpekçi, hep gerilimleri azaltacak, ulusları, toplumları biribirlerine yaklaştıracak yolları izledi. Yaptığı girişimleri çoğu zaman yazılarında yansıtmadı bile... Çalışmalarıyla, başarılarıyla övünmekten çekinirdi. İç politikada da gerilimleri azaltmak, barışı sağlamak, özgürlüğü, düşünce çoğulluğunu, demokrasiyi gerçekleştirmek, Türkiye'yi rayına oturtabilmek için nasıl uğraştığını, nasıl didindiğini, İpekçi'nin tüm çevresi, bütün MİLLİYET okuyucuları, bütün parti yöneticileri, bütün aydınlar çok iyi bilirler.

Uluslararası Basın Enstitüsü'nün bütün toplantılarında Abdi İpekçi, dünyanın her eğilimindeki gazetecilerine kendini sevdiren, saydıran, güven veren, Türk gazeteciliğinin en güzel örneğini sergileyen bir kişi oldu. Tüm ünlü yabancı gazeteciler, Abdi İpekçi'den hep sevgiyle, dostlukla söz ettiler.

ANLATMADIĞI SON BAŞARISI...

Uluslararası Basın Enstitüsü, üç yıl önce UNESCO'ya karşı bir kampanyaya girişmişti. Abdi İpekçi, bunu önlemek için elinden geleni yaptı. Enstitü'nün müdürü Galliner ile benim aramda bir yakınlaşma kurarak, gerilimleri önlemeye çalıştı. Ama UNESCO'ya karşı girişilen kampanya, kişisel girişimleri çok aşan bir olaydı. Enstitü, Abdi İpekçi'ye rağmen bu kampanyayı sürdürdü. Ama sonunda yine Abdi İpekçi kazandı, üç ay önce tam UNESCO Genel Konferansı'ndan birkaç gün önce bu kampanyayı durdurdu. Yazılarında bundan hiç söz etmedi. Kimseye anlatmadı bu başarısını... Ben anlatacağım.

TEK BAŞINA...

İpekçi, bir gün bana, Paris'e telefon etti. «Enstitü, UNESCO'ya karşı alınması gereken önlemleri görüşmek için beni Londra'daki bir toplantıya çağırıyor. İşlerim başımdan aşkın. Gidemeyeceğim. Ne yapayım?» diye soruyordu. «Aman Abdi Bey, bu toplantı çok önemli. Mutlaka katılmalısınız» diye dayattım. «Hatta, geliniz, Paris'te UNESCO'nun konuğu olunuz, UNESCO'da hazırladığımız yeni tasarıları anlatalım» dedim. Konuk olmayı kabul etmedi, ama, birkaç gün sonra Paris'e geldi. Basın özgürlüğünü, gazeteci haklarını, özgür ve dengeli haber akışımını sağlamak için UNESCO'da neler yaptığımızı, Abdi İpekçi'ye anlattık. Yanlış bir yolda olmadığımızı gördü. Ertesi gün de Londra'ya gitti, o ünlü toplantıya katıldı.

Toplantının ertesi sabahı İpekçi'den bir telefon geldi. «Yirmi kişiye karşı tek başınaydım, bu toplantıda» diyordu, «Biliyorsun, ben yabancı dillerdeki tartışmalarda pek kendime güvenemem. Ama buna rağmen gerçekleri ortaya koydum. Enstitü'nün, Üçüncü Dünya ülkelerini karşısına alarak yanlış ve zararlı bir politika izleme eğiliminde olduğunu anlattım. Toplantıya katılanlar, teker teker benden yana olmaya başladılar. Bu kadar inandırıcı olduğuma göre, çok doğru yoldaymışım. Davayı kazandık...»

Ama MİLLİYET'te, tek satır yazmadı bu konuda Abdi İpekçi...

NASIL ÖLDÜRÜLÜR?

Abdi İpekçi nasıl öldürülür? O'nu, ancak Türkiye'yi yıkmak isteyenler öldürebilir. Abdi İpekçi'yi ancak Türkiye'de demokrasi ve parlamento rejimi anlayışını, halkın yarınlara güvenini yok etmek isteyenler öldürebilir. İpekçi'yi, Türkiye'de bir dikta rejimi kurmak isteyenler öldürebilir. Abdi İpekçi'nin kafasına sıkılan kurşunlar, tüm Türkiye'ye, tüm demokrasi ve barış anlayışına, hepimizin kafasına sıkılan kurşunlardır.

(Milliyet, 8.2.1979)

★

Vedat GÜNYOL

İNANÇ VE ÇIKAR ÜSTÜNE

Yanılmıyorsam Bernard Shaw, hani şu İngiliz yazınının baş köşesine kaleminin ve kafasının gücüyle oturup, İngilizlere veryansın eden yazar var ya, işte o, şöyle diyor: «Hiç bir toplum dinsiz yaşıyamaz.» Ne var ki, onun din diye nitelendirdiği şey, bir inanç, sadece. Şu, onlarca yüzyıl ötelerden kalma, kutsal diye bellenen din kitaplarının dışında, insan aklının, insan düşüncesinin enginlerinde oluşagelmiş, oluşagelecek olan bir insanca yaşam özleminin ideal düzenidir onca.

Evet, birşeye birşeylere inanmak zorundadır insanoğlu. Şu, taş çatlasa, sınırı yüzyılı bulmayan, bulsa da, bitkiselleşecek bir yaşamda, akla mantığa sırt çeviren insanı, insanları ayakta ne tutabilir, ölüm ötesi bir dünya masalının hurili gılmanlı özleminden başka?

* * *

Ardımızda kalan yüzyıl, bir bilim ağırlığı, bir bilim gerçeği getirdi dünyamıza; aklın acımasız, katı bir tutumla sunduğu, yok olup gitme, toprağa karışma, doğada erime, eriyip hiçliğe karışma doğrultusunda. Bilimin, yani insan aklının, akıl - dışı güçlere açtığı, yürekli ve sürekli bir savaşım, yirminci yüzyıl insanına yeni bir inanç getirdi Rönesanstan kaynaklanarak: İnsanlık gerçeği.

Bu açıdan bakarsak, Freud'un insan bilincinin alt katlarından bilinç üstüne çıkardığı gerçekler yanında, Marks'ın ekonomi alanında, üretim ilişkilerinin çelişkilerinden yola çıkarak ortaya koyduğu gerçekler, başta **sömürü gerçeği,** insan mutluluğuna yönelik yeni bir inanç (çekinmeden söyleyelim), bir din oluşturdu.

Bu din, yeryüzünde insandan başka gerçek tanımayan bir inanışın beslediği dindir, insanı dünyada mutlu kılmaktan başka ereği olmayan bir din.

Bu dünyada, insandan başka, eti kemiği, umudu umutsuzluğu, kanı canı, varı yoğuyla, bir varmış bir yok-

muşluğuyla ayakta duran, durabilen, bir kurşun, bir bıçak vuruşuyla saniyenin onda birinde, yüzde birinde yok olup gidebilen, ama gökdelenler kuran, fezayı arşınlayan **insan**'dan başka ne var, elle tutulur, akılla, düşünceyle kavranabilir somut bir varlık?

Uzayın derinliklerinden bir turuncu portakal görünümüyle yüreğimizi hoplatan dünyamız var ya, işte o yuvarlak üzerindeyiz. Uçsuz bucaksız açıklarda. Boşluklarda, desteksiz, dayanaksız. Sen, ben, o, kimiz? Söyleyin kimiz, bu engin, bu uçsuz bucaksız evrende?.. Hiç! Bir hiç!..

Bu boşlukta neye sarılabiliriz, yazgısı, doğumla ölüm arasında, acımasızca sınırlı senden benden başka, eti kemiği ile adına **insan** dediğimiz tek dünya gerçeğinden başka?

Adına Türkiye dediğimiz, tâ Selçuklulardan. Osmanlılardan bu yana gelişe açıla, büyüye genişleye, dünyaya korkular yılgılar sala sala, topu tüfeği, kılıcı palasıyla Viyana kapılarına varıp, sonra sonra, geriliye çekile, kendi kabuğuna girip, büzüle küçüle, bugünkü öz sınırlarına erişen bir **yurt** toprağında bulunuyoruz.

Bu toprakta, geçmişten miras kalan, çağdışı inançların etkisi altındayız hâlâ. Müslümanlığı benimseyen Türk toplumunun başına gelen belaların en büyüğü, din adına, dincilik adına, çoğu çıkarcı hacılardan hocalardan, din adına söz sahibi olan bilgisiz, ilkelin ilkeli, gerinin gerisi insanlardan gelmiştir.

Türk kamuoyu çoktan görmüş olup biteni, yargısını vermiş, kendini sömüren sömürmekte direnen insanlar için. **Ölü evinde yaş, imam evinde aş,** boşuna mı söylenmiş? Ne diyor bir başka atasözü: **Evi baca, köyü hoca yıkar.** Bugün köyü, köyün yaşamını kim yönetiyor alttan alta dersiniz? Başında sarık, kafasında boşluk, cebinde köyün parası pulu keklik, hacılar hocalar değil mi?

Köy Enstitüleri niye kuruldu? Bu çağdaş bilgiden yoksun, bu çıkarcı hocaların etkisini sıfıra indirip, köye, aklın mantığın verilerini götürmek için değil mi?

Türk ulusunun parası puluyla yetiştirilip okutulmuş. Avrupalara eğitim kurumlarına gönderilip adam olsun diye gözünün içine bakılmış birtakım (affedersiniz) pro-

fesörler, paraya pula, konfora gönül verip karşı çıktılar bu güzelim atılıma.

Türkiye'nin yaşamında iki öğe var bugüne bugün, etkisinde etkili, tutkusunda tutkulu: Biri **bağnazlık;** biri de Menderes'den başlayarak Türk halkını sarıp sarmalayan, haybeden, vurgunla, kazık mazıkla, alınteri dökmeden kestirmeden **zengin olma tutkusu.**

Kültürsüz Demirel'in başını çektiği, kültürsüz Türkeş'in destek olduğu, faşizm doğrultusunda bir yaşam **ülküsü** egemen oldu bir süre: Vur kırla, çalıp çırpmayla, küpünü doldurmayla sürüp giden bir ülkü.

Türkiye'yi gerçekten kalkındırmak isteyenler bir yana itildi. «Millet millet» deyip millete kazık atan, ahlâk namus deyip ahlâka çelme takan, çürük ağızlı, sinsinin sinsisi, kaypak bakışlı, göz süzüp göz kırpan, içinden «Yedim seni» deyip sağı solu avucunun içine alan Allahın belası, insan celladı, hainoğlu hain politikacılar sardı ortalığı.

Türkiye Cumhuriyeti layik bir cumhuriyettir.

Ne demektir bu-

Layiklik, din düşmanlığı mıdır? Kesinlikle hayır. Layiklik demek, aslında, din düşmanlığı değildir, din duygusunun politik açıdan sömürülmesine karşı gelmektir.

* * *

Bugün, Türkiye'de din sömürüsü alabildiğine sürüp gitmektedir.

Bir rastlantıyla, Denizli'nin Tavas ilçesine gittim. İlçenin nüfusu 8000 dolaylarında. Konuk olduğum evin penceresinden baktığımda, yüzer metre aralıkla, tam 18 minare, dizi dizi, görkem görkem, gözlerimin önüne serildi. Sordum. İlçede 26 mescit olduğunu söylediler. Dolaştım ilçeyi karış karış. Kızlarla oğlanlara ayrılmış iki büyük Kur'an kursu yapısı, bir büyük imam Hatip Okulu çıktı karşıma. Çarşıda pazarda dolaştım. En açık seks filimlerinin ilanlarıyla karşılaştım. Bir yetkili söyledi. İlçede 116 dernekten 94'ü cami kurma derneği imiş! Hesapladım: 500 kişiye bir cami düşüyordu. Oysa, hastane denilen klinikte topu topu 25 yatak vardı.

Sonra bir genç arkadaş, «O da laf mı?» diye girdi araya, nüfusu 40 bine ulaşan Karaman'da tam 205 cami olduğunu söyledi.

Şimdi şimdi düşünüyorum ve diyorum ki kendi kendime: Seks filimlerinin alabildiğine bol olduğu, meyhanelerin dolup taştığı, camilerin ıssızlaştığı bu yerlerde, bunca derneğin ne anlamı var diye?

Erdal Atabek'e sordum. Türkiye'de 10 bin nüfusa 21 yatak, 2900 kişiye bir doktor düşüyormuş. Sonra Tavas'a çevirdim gözümü ve kafamı. Başım döndü, bocaladım, sendeledim. Ne demekti bu? Bilime, akla mantığa sırt çevirmek değil miydi bu?

Dine saygımız sonsuz. Ama okul, hastane, bakımevi... Yurdumuz için az mı gerekli? Sonra, halkımız çok şükür camisiz kalmış değil ki! Yazık ki dini, katı kurallara bağlanmış bir inanç haline getirdi din ticareti yapanlar. Şüphesi kuşkusu olmayan, şüphe kuşku tanımayan bir inanç. Oysa. İspanyol bilgini Unamuno, «İçinde kuşku olmayan bir inanç, ölü bir inançtır» diyor haklı olarak. Gerçek dindarlarla, bilgin Müslümanlarda da katılık yok.

Cami, kilise, havra, medrese dışında, hiç bir inanca yer vermeyen, hak tanımayan bir inanç, ölü bir inanç değil midir?

* * *

Türkiye ancak dinle (İslâmlıkla), ancak Marksçılıkla kurtulabilir diyenlerin karşısına sağduyu, gerçek koşullar, günün gereksinmeleri ile çıkarsak; **revizyonculuk** tepkisiyle, alışageldiğimiz, ezberden benimsediğimiz **revizyonculuk** tepkisiyle karşılaşmaz mıyız?

Nedir **revizyonculuk?** Değişmez, kılına dokunulmaz inançlarda, günün koşulları gereğince yapılması gereken bir değişim deneyi, atılımı değil mi?

Lenin'den bu yana revizyonculuk, anlamından çok şeyler yitirdi. Hâlâ o görüşe bağlanıp kalmak olası mı?

Dünya bir gelişim, bir akışım, bir yitişim içindedir. Bugünün doğrusu, yarının doğrusu olmayabiliyor, olmuyor da. Bütün sorun, insanın içtenliğinde, sermaye karşısında onurunu, kişiliğini sapa sağlam tutabilmektedir. Emekçi sınıfından bir insanın sermaye sınıfına yanaşması elbet-

te ki iğrenç, tiksinç bir tutumdur. Ama emekçi kalarak, kendi sınıfı içerisinde, namuslu, dürüst bir rezivyona yönelmesinde hiç bir tiksinç yan yoktur bence.

Son söz olarak ne söyleyebilirim?

Türkiye'nin iki düşmanı var: Biri, gerçek din adamı olmayanların yüzyıllardan beri oluşturageldikleri bağnazlık. İkincisi de, Menderes döneminden başlayarak, MC, YE-ME-CE dönemlerinde, üretmeden tüketmek, çalışmadan kazanmak, alınteri dökmeden haybeden mal mülk sahibi olmak doğrultusunda, bencil, insan saygısından uzak, varsam yoksam ben, diyen bir dünya görüşü.

Ecevit dönemi bu iki düşmanla savaşmak zorundadır.

Zor bir savaştır bu. Ama, zor olduğu ölçüde de, kutsal bir savaştır.

Bu savaşımın ağırlık noktalarından biri, inanç'ı çıkarcılıktan çıkar'ı da inanççılıktan kurtarmak olacaktır.

(Cumhuriyet, 15.2.1979)

★

Behzat AY

BU BUNALIM BURGACINDA...

Psikiyatri uzmanları ne derler bilmiyoruz ama, son birkaç yıldır çoğumuzun söylediği bir söz var: **«Toplum olarak hasta olduk, hasta bir toplumuz.»** Bu yargıyı en yetkili ve etkili çevrelerin konuşmaları da sanki doğruluyor gibi: **«Türkiye Cumhuriyeti ilk kez en bunalımlı dönemini yaşıyor.»** Ve buna benzer sözler...

İnsanın kişisel gereksinmeleriyle gerçekler arasındaki çalışma durumları nasıl ki kişiyi kaygıya, sıkıntıya, bunalıma sokup ruhsal bir hastalığa neden oluyorsa; toplumumuzun gereksinmeleriyle içinde yaşadığı ortam, toplumu bunalım batağına sokuyor, bunalım burgacında allak bullak ediyor.

Bu duruma bu bataklığa nasıl geldik?

GERİYE BAKALIM

Bu soruları yanıtlayabilmek için, ta İkinci Dünya Sa-

vaşı sonrasından durumumuzu ele alıp irdelemek gerekiyor.

Bir kez Atatürk zamanında Türkiye, bağımsızlıkçı, kişilikli onurlu bir siyasa izlemişti. Türkiye'nin dünyada saygınlığı vardı. Atatürk'ün «Seyyar Tenekeci» dediği Hitler İkinci Dünya Savaşında gezeginimizi kana bulayınca bizim ırkçılar, Hitler, daha birçok kişiler da Alman hayranı oldular. Daha sonra ABD, askersel yardım gerekçesiyle gülümseyerek yaklaştı. Missouri Zırhlısı İstanbul'a geldi. Bunu Truman Doktrini, Marshall Planı izledi. Bu kez Amerikan hayranlığı başladı. Toprak ağalarının ve yandaşların iktidar olduğu 1950 yılında Alman hayranları ile Amerikan hayranları layiklik düşmanlarını da yanlarına alarak birleştiler. Aslında MC'nin temeli 1950'de atılmıştı.

O dönemin Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve Bakanlar Kurulu, TBMM'ne danışmadan (milli iradeden çok söz ettikleri halde) Amerikalı General Mac Arthur'un buyruğunda 4.500 askerimizi Kore'ye savaşmaya gönderdi. Önceki üç ikili anlaşmaya, 28 ikili anlaşma daha ekleyerek ülkenin dış piyasasını tümüyle ABD'nin yörüngesine soktular. Böylece Atatürk'ün **'tam bağımsızlık'** ilkesinin yerini **'bağımlılık'** aldı. Bununla kalınmadı, **'devletçilik'** yerine **'her mahallede milyoner yaratma'**, **'devrimcilik'** yerine **'tutuculuk,'** hatta **'gericilik' 'layiklik'** yerine de **'Arapça ezan'** ve **'öğretim birliğinin bozulması'** egemen oldu. **«Camide ezan — Radyoda Kur'an — Korede kurban — Gel Amerikan»** dörtlüğüyle özetleyebileceğimiz iktidar bir de **«Vatan Cephesi!»** bölücülüğüne girişmişti ki 27 mayıs Devrimiyle alaşağı edildi.

27 Mayısın verdiği coşku ile Türkiye bir süre umutlandı. Çünkü ilerici adımlar atılmıyor değildi. Örneğin 1961 Anayasa'sı ilerici bir Anayasa'ydı... Ne yazık ki bu coşku da, umut da uzun sürmedi. Sözgelimi Anayasa'nın birçok maddeleri yaşamada uygulanmıyordu. Ortaklaşa Hükümetler de bir çeşit oylanma sayılacak siyasa izliyorlardı. Darbe girişimleri biribirini izledi. Kıbrıs sorunu nedeniyle 1964'te zamanın Başbakanı İnönü, Johnson'un ünlü mektubunu alınca, «yeni bir dünya kurulur. Türkiye de orada yerini bulur» dedi ama, «atı alan Üsküdar'ı çok-

tan geçmişti» ki İnönü Hükümeti hemen düşürüldü. Kısa bir aradan sonra da bugünkü muhalefetin birinci başı, Johnson'la kolkola çektirdiği resimleri yayımlatarak yurt içinde üne kavuştu ve 1965 seçimlerinden sonra iktidarlarını korudu. Tam bir Amerikancı siyasaya sarıldı. Ünlü «üs yok tesis var» şaşırtmacasıyla ABD çıkarları savunuculuğunu yüklümlendiğini iyice kanıtlamış oldu.

Aynı kişinin Başbakanlık yaptığı 1969 yılında ünlü **«Kanlı Pazar»** olayı düzenletilerek, «Kardeş Kavgası» başlattırıldı. Bunun üzerine **«etki-tepki»** yasası yaşandı. Devrimci gençlerin delikanlılık tezcanlığını, alan kışkırtmaları da körükleyince 1971 Olayları başladı. Ve çoktan tezgahlanması düşünülen 12 Mart Hareketi oldu. Sıkıyönetimli gerici iktidar çok çileye maloldu... Gerici iktidar oluşunu, Anayasa'yı budamak ve daha geri maddeler koymakla kanıtladı. Amerikanlığını, ABD'nin isteği üzerine **«haşhaş ekimini yasaklamakla»** gösterdi.

14 Ekim 1973 seçimleriyle ilk kez CHP öteki partilerden çok oy alarak ortaklı bir Hükümet kurdu. Haşhaş ekimi yasağını kaldırarak onurlu bir çizgi izleyeceği belirten ve hiç kardeş kanı döktürmeyen bir hükümet dönemi ne yazık ki uzun sürmedi. 31 Mart MC Hükümeti kuruldu. Kardeş kavgası başladı. Onu izleyen İkinci MC zamanında kardeş kavgası çok hızlandı. Suçlular bulunmadı. Bu dönem yalanlarla, talanlarla sürdü. Bir Cumhuriyet okuru o dönemde **«Sessiz Gemi»** ye şöyle bir nazire yazmıştı, anımsayacaksınız :

«Avanta almak günü gelmişse zamandan — Sunta yüklü bir gemi kalkar bu limandan — Mobilya götürür gibi sessizce alır yol — Karışmaz bu gemiye ne gümrük ne karakol»

SONRASI

Cumhuriyet tarihinde ilk kez güvensizlik oylamasında MC Hükümeti, düşürüldü. CHP ağırlıklı şimdiki hükümet kuruldu. Devlet aygıtını MC militanlarıyla doldurulmuş buldu. Devletin **«70** sente muhtaç olduğu» güvensizlik oylamasıyla düşürülen Başbakan tarafından zaten önceden söylenmişti. Elçilerin aylığını bile ödeyememiştik... 15

milyar dolara yakın borç batağına sokulmuştuk. «Yollar yürünmez, okullar okunmaz» olmuştu. Yani koşullar kötü, gidilecek yol çetindi. Görev güçtü. Böyle devraldı CHP ağırlıklı hükümet yönetimi. Bu kötü koşulların yanısıra ivedi davranmadı. İkircimli oldu. Devlet aygıtındaki militanlar bu geç ve ikircimli davranıştan yararlanarak güçlükler doğurdu. Birçok çevre hükümeti yıkma çabasına daha ilk aylarda girişti. Ve Türkiye'yi kan ve kin gölüne çevirmede güçlüklerle karşılaşmadılar diyebiliriz. Zaten yurt silâh deposuna döndürülmüş, hazırlıklara çoktan başlanmıştı.

Böylece kardeş kavgası doruğa ulaştı. Her gün her yerde öldürme, soygun başını alıp yürüdü. Faşizmin ekmeğine yağ süren kuşku ve korku bol bol üretildi. Güvensizlik son aşamasına ulaştı. Bütün bunların yanısıra devaülasyon, enflasyon, spekülasyon, pahalılık ve zamlar da ülkeyi gama boğdu.

İşte bugün kan ve gamda boğuluyoruz. Çevremize bakıyor, şaşırıyoruz. Herkes ve her yer birer barut fıçısı olmuş. Bu şaşılaşı, ağlanası görünüme bakarak, içli, içli:

«Gülümseyen bir yüze — Sevecen bir çift göze — Sıcak bir merhabaya — Hasret Kaldı Türkiye» diye mırıldanıyoruz.

YAPILMASI GEREKEN

Yine de, başımızı iki elimizin arasına alıp düşünmeliyiz. Kaygı, kuşku, korku, karamsarlık kimin işine yarar? İyi düşünmeliyiz. Yoksulların ekmeğinden, kimsesizlerin emeğinden, memurların vergilerinden semiren sömürücülere ve yardakçılarına karşı, koşullar güç ve çetin olsa da, dinç ve metin olmamız gerekiyor. Ülkemizin demokratikleşmiş sürecini sürdürmesi için, işbirliğiyle, elbirliğiyle, gönülbirliğiyle savaşım, ilkemiz olmalı. Ülkemiz Türkiye için, halkımız için böyle yapmalıyız. Bütün ilerici ve demokratik kuruluşlar buna özen göstermeli. Bölünmeler hiç bir zaman yarar getirmez, aksine çok zarar verir. Demokrasi ve barış düşmanlarının ekmeğine yağ sürer. Bunun için bütün olumsuzluklara, çirkinliklere, yaratılan kaygı, kuşku, sıkıntı ve bunalımlara karşın

direnmeliyiz. Bu bunalım burgacından başka türlü kurtulamayız.

(Cumhuriyet, 17 Şubat 1979)

★

Vedat Nedim TÖR

GÜZEL BİR TÜRKİYE İÇİN...

Türkiye'de oyun ahlâkı genellikle düşük bir düzeydedir. Sokaklarda, bahçelerde oynayan çocuklar arasındaki «Oyun beraberliği» uzun sürmez, çokluk bir süre sonra mızıkçılık ve kavga ile bozulur.

Stadyumlardaki maçlarda da oyuncular ve seyirciler arasında centilmence, sportmence davranışlar yerine, söğüşme, yuhalama, dövüşme, taşlama, hattâ ve hattâ hakeme bile saldırma doğal durumlardandır. Politik yaşantıda da partilerarası ilişkilerde «geçimsizlik», demokrasi tarihi boyunca sürüp gidiyor. İdeolojik kamplara bölünmüş gençlik arasındaki çatışmalar ise, anarşik patlamalara yol açıyor.

İşte, bütün bu iradeye egemen olamama, uyumsuzluk ve saldırganlık, psikolojik azgelişmişliğin ve eğitim boşluğunun tipik belirtileridir. Görülüyor ki, çok önemli bir toplum hastalığı karşısındayız. Bunun nedenleri üstünde durmak ve çözüm yolları aramak Türkiye'nin en başta gelen toplum sorunudur.

Okullarda çocuklar, öncelikle oyun saatlerinde başıboşluktan kurtarılmalıdır. Oyun kurallarına saygılı, yani kaybedince mızıkçılık etmeyen, kazanınca böbürlenmeyen, hele kavgaya tutuşmayan çocuklar yetiştirmek için, yetkili öğretmenlerin gözetimi altında «oyun dersleri» konulmalıdır. Böylelikle çocuk, disiplinli oyun yoluyla bir çeşit «efendice» davranış alışkanlığına kavuşacaktır. Yaşama atıldığı zaman da bu centilmence alışkanlıkları toplumsal ilişkilerinde de uygulayacaktır.

Yine okullarda «sanat eğitimi»ne de çok önem vermek gerekir. Haftada, bir saat —o da öğretmen bulunursa— «müzik dersi», çok yetersizdir. Resim dersleri de öyle...

Oysa, sanat yoluyla eğitim, hem çocuğun ruh sağlığını korumak, hem yaratıcı gücünü geliştirmek, insanlık niteliklerini yüceltmek için çok güçlü bir etkendir. Okul koroları, okul tiyatroları, da «iyi insan, iyi yurttaş» yetiştirmek için en verimli eğitim araçlarıdır.

Erkek, hattâ kız çocuklar daha küçükken tabanca, tüfek gibi oyuncaklarla oynaşıyorlar. Okumaya başladıkları zaman da vahşi suratlı, saldırgan tiplerle sürüp giden kavgalı dövüşlü «çubuk resimli» dergi ve kitapları ellerinden düşürmüyorlar. Vurucu, kırıcı iki eli tabancalı gangster filimlerini de diledikleri gibi bol bol seyredebiliyorlar.

Radyo ve televizyon gibi geniş halk yığınlarına erişen iletişim araçlarının programlarındaki cinayetle dolu piyes ve filmlerin olumsuz ve zehirli etkileri en uzak köylere kadar ulaşmaktadır. Sonuçta, Prof. Chauchard'ın **«Hayvanlaştırma, Hoyratlaştırma ve İnsanlıktan çıkarma»** diye özetlediği acıklı toplum durumu giderek oluşuyor.

DOĞU'NUN KANI

Bir nörolog da, Doğu ülkelerinde büyük çapta yaratıcı adamların çokluk yetişmemesini Doğu insanlarındaki kan dolaşımının bozukluğu ile yorumluyor. Ve şöyle diyor

«Doğu'da bazen mide ve çiftleşme organları fazlaca işledikleri için, kan beyne değil, vücudun karın bölümlerinde ve daha aşağılarında toplanıyor. Bu yüzden de beyin kansız kalıyor ve az çalışıyor. Onun için kalkınmak isteyen az gelişmiş uluslar, vücutlarındaki kan trafiğinin yönünü değiştirmek yollarını araştırmalıdırlar.»

RADYO VE TV...

Türkiye'deki vücutların kan trafiğini beyne yöneltmek sorunu da çetin ve geniş bir eğitim konusudur. İletişim araçları bakımından bunun başlıca problemleri şöyle özetlenebilir :

1 — Çocuğu, genci, geniş halk yığınlarını ruh sağlığı bakımından kötü ve zararlı yayınların zehirlerinden ko-

rumak için gerekli bütün önlemler, artık hiç süre yitirilmeden alınmalıdır.

2 — Radyo ve televizyon programları, çocuğun ve ailenin moral sağlığını, kültür gelişmesini, toplum kalkınmasının gereksinmelerini gözönünde bulunduran bilgili ve kaliteli bir anlayış düzenlenmelidir.

3 — Film endüstrisini çokluk ilkel ve zararlı durumundan kurtarmak için gerekli önlemler alınmalıdır. Ayrıca, kültür filmleri yapımı da özendirilmelidir.

4 — Devlet her alanda kaliteli yayınları teşvik etmeyi, toplum kalkınmasının ana ödevleri arasında saymalıdır.

5 — Okul çağındaki çocuk ve gençlerle, iş yaşamındaki yurttaşları iş saatleri dışında kalan boş zamanlarda can sıkıntısından, başıboşluktan, alkolizmden, eroinden, kumardan, fuhuştan, kısaca moral ve fizik sağlığı tehdit eden bütün kötü göreneklerden, zararlı alışkanlıklardan korumak ve aynı zamanda gençlerin ve geniş halk yığınlarının bilgisini, mesleksel verimini yükseltmek, iyi yurttaşlık cevherlerini işlemek için **«Boş Zamanları Değerlendirme Ocakları»** açılmalıdır.

6 — Halkevleri, kültür politikasının organları olarak yurt ölçüsünde güçlendirilmelidir.

7 — İzcilik, bir törensel gösteriş aracı olmaktan kurtarılıp çocukların ve gençlerin moral sağlığını koruyan, yurttaşlık niteliklerini yükselten organlar düzeyine getirilmelidir.

«KALİTEYİ KORUMA FONU» GEREK...

8 — Kaliteli iletişim araçlarını korumak ve özendirmek için devlet bütçesine bir **«Kalite Koruma Fonu»** konulmalıdır.

9 — Devletin vergi politikasına, kaliteyi koruyucu yön verilmelidir. Söz gelişi kaliteli dergiler, kitaplar, filmler her türlü vergiden bağışık tutulmalı, hattâ pirimlerle ödüllendirilmelidir.

Bütün bu ve bunlar gibi önlemler toplum sorumluluğunu kavramış bir devletin yapmak zorunda olduğu en doğal ödevleridir.

Ancak bu yöndeki sosyal siyasetlerle, Atatürk Türkiye'sinin özlediği, ruhları ve kafaları soylu duygular, heyecanlar ve ideallerle yücelmiş gençliğin gelişmesi gerçekleştirilebilir.

(Milliyet, 24.3.1979)

★

İlhan SELÇUK

ŞINANAY ŞINANAY...

Demirel'in keyfine diyecek yok...

«Hesap adamı» Süleyman Efendi'nin bugünlerde iyimser hesaplar peşinde olduğu görülüyor. Bir geziye çıktı. Ağzından ballar aktı. Neler söylemedi? Üç gün süren Bursa gezisinin peşinden yaptığı değerlendirmede, Bay Demirel «Türkiye'nin önünde iki yol bulunduğunu» ileri sürerek demiş ki :

«— Bir tanesi ya kendi yağıyla kavrulacak denilecek. Kendi yağıyla kavrulurken tavanın içinde yanacak, yahut dışarda para bulacak. Bugün paru çok dışarlarda. Para verecek yer arıyorlar. Biz hükümeti bıraktığımız zaman Türkiye'nin tek kuruş borcu yoktu. Türk Devleti Osmanlı İmparatorluğu'nun borçlarını ödedi. Bir dillerine dolamışlar. Türkiye borçlu, borçlu... Canım tasası seni mi aldı bunun? Sen bunu 30 - 40 senede ödeyeceksin. Nedir Türkiye'nin ihtiyacı? Senede 400 milyar dolar var Avrupa'da. Türkiye bunun içinden 1,5 milyar dolar istiyor. Amerika bile borç alıyor. Borcu kredisi olan adama verirler. Bunlar gittiler bizim hükümet için «bunlara para vermeyin, verirseniz ayakta dururlar; ayakta durursa bunlar Kıbrıs'ta birşey vermez. Kıbrıs'ta herşeyi biz veririz.» Böyle jurnal ettiler. Müzevirlediler kendi memleketlerini... Müzevirdir bunlar...»

Peki, bu «müzevir»lere Batı neden para vermiyor? Mademki Ankara, Kıbrıs'ta herşeyi veriyor; Avrupa'daki 400 milyar dolardan 1,5 milyarcığı neden Ecevit yönetimine verilmiyor? Süleyman Efendi bu soruları nasıl yanıtlıyor :

«— Para verirler mi bilemem? Belki Saksonyalı Van

Lennep) bulur. Guadeloupe'da dört ülke lideri yapamıyor; bırakıyorlar aşağı Saksonyalıya; Van Lennep geldim, gördüm, gidiyorum, diyor.»

Bu sözler - Süleyman Demirel'in çoğu sözleri gibi - başı sonu birbirini tutmaz, mantık düzeninden yoksun laflar yumağıdır. Avrupa'da yılda 400 milyar dolar varmış; biz bunun 1,5 milyarcığını istiyormuşuz. Arap ülkelerinin petrol - dolar gelirine bir bakın! Yalnız İran, yılda 22 milyar dolar; Irak 12 milyar dolar kazanıyor. Dindaşlarımız bize ne veriyorlar? Zenginin parası züğürdün çenesini yarar. Batı'nın az gelişmiş ülkelere «sermaye ihracı»yla «borç verme» yöntemleri bellidir. Süleyman Efendi gibi tefecilerin eline düştün mü, DÇM numarasıyla 2,5 milyar dolar bulursun. Sonra ne olur? İki yılda borç ödeme aşamasına gelince iktidardan düşer, gider Bursa dolayında halka masal söylersin :

— Biz hükümeti bıraktığımız zaman Türkiye'nin tek kuruş borçu yoktu. Bir dillerine dolamışlar borçlu, borçlu... Canım tasası seni mi aldı bunun?»

Süleyman Efendi'nin bu ipe - sapa gelmez sözleri, ruhsal durumunu yansıtmaktadır. «Hesap adamı»nın hesabı şu : Bugün işlerin kötü gitmesi Demirel'in ekmeğine yağ sürecektir. Kıvancı bundan. Ne yurt sevgisi, ne devlet adamı kişiliği, ne toplumsal sorumluluk duygusu. Peki, diyelim ki Avrupa'daki 400 milyar dolardan 1,5 milyar doları Türkiye'ye verdiler. Ne olacak? Petrol fiyatları dünya piyasasında başını almış giderken yabancı petrol kaynaklarına bağımlı Türkiye ne yapacak? Dış alım - satımın «Devr-i Süleyman»da 4 milyara ulaşan açığı nasıl kapatılacak? Haydi canım sende!.. Türkiye batsa, Süleyman Efendi ellerine zil takıp oynayacak meydanlarda

— Şınanay şınanay, şıkırdak şıkırdak...

* * *

Günaydın gazetesinden derlediğim son konuşmasında Süleyman Bey diyor ki :

«— Sağ oyların yüzde 80'ini toplayıp 350 milletvekili çıkaracağız. O zaman ne Anayasa kalır orta yerde, ne Babayasa hepsini dümdüz ederiz.»

Evet, aç tavuk kendini arpa ambarında sanırmış.

Süleyman Efendi son zamların halkın üstüne yükleyeceği acıları düşünmüyor; kendi düşlerinin neşesinde göbek atıyor; ses duvarını aşmış ayakları kesilmiş yaşadığımız dünyadan...

(Cumhuriyet, 29.3.1979)

★

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

T E Z G Â H

Belki yeniler bilmez diye söyliyeyim ki tezgâh, el anlamına gelen «dest» ile yer anlamına gelen «gâh»tan oluşmuş Farsça «destgâh» sözcüğünün, bizim halkça Türkçeleştirilmişidir. Başlıca dokuma ürünleri yapımında kullanılan küçük, ya da büyük aygıtlara denilir. Bez, kumaş, halı tezgâhı gibi.

Gemi yapım yerlerini, demircilik, marangozluk gibi işlerle uğraşanların atölyelerindeki geniş çalışma masalarını, dahası, gazino, meyhane, satış pikelerini anlatmak için de kullanılır bu sözcük.

Üretime geçilip iyi sonuç alınması, işin iyi «tezgâhlanmasına» bağlıdır. Tezgâhı oluşturan aygıt veya ögelerden herhangi biri eksik olursa mal çürük çıkar ya da sonuç fiyasko olur.

* * *

Geçen hafta arkadaşlarla sürdürdüğümüz ve yarısını anlattığım söyleşinin gerisini bu hafta yazmak isterken, bizi ister istemez kendisine doğru çeken çok güncel bir tezgâh konusu çıktı karşımıza. Haftalardan beri hazırlandığı anlaşılan ve Sayın Demirel'in Allende parolasını —daha doğrusu baklasını— dilini naltından çıkarmasıyle sahne ışığında boy gösteren «kontak kapama» konusundan söz etmek istediğimi hemen anladınız herhalde. Üzerinde durmağa değer mi, değmez mi, onu da pek kestiremiyorum. Çünkü yasalara aykırı bir eylem bu. Bir çok vatansever kuruluş ve kişi uymayacak buna. Fakat yine de konuyu ele almalı.

* * *

Demirel gerçekten «dertli» bir adam. Denebilir ki on beş aydan beri Türkiye'nin en dertli adamı. «Aşk ağlatır, dert söyletir» derler. O da son haftalarda diyar diyar dolaşarak, koca koca meydanlarda söylüyor, söylüyor; kapalı yerlerdeki basın toplantılarında. Meclis'teki AP Ortak Grup toplantılarında konuşuyor, konuşuyor.

Ne söylüyor? Her aklına geleni. Atalarımızın «aşk ağlatır, dert söyletir» sözü boşuna değil. Demirel'inki iktidar aşkı. «Mâşuka»sını yitirmiş bir «âşık» gibidir o. Ve bu dert onu söyletiyor, söyletiyor.

Uzun yıllar süren iktidar dönemini ve iktidarda iken bu ülkenin «70 sente muhtaç duruma geldiği» gerçeğini Türkiye'ye ve bütün dünyaya ilân ettiğini unutarak, kendisinin iktidardan ayrıldığında ülkenin bolluk içinde, güllük gülistanlık olduğunu ileri sürüyor. Yakınları ve kendisi hakkında Parlâmento gündeminde bulunan —yıllardır hesabını vermekten kaçındığı— yolsuzluk dosyalarını unutarak, «İktidara gelince Ecevit hükümetinden hesap soracağını» söylüyor. İktidar hastalığına yakalanmış bir kez. Dilin kemiği yok, onun ucuna geleni hemen söylüyor işte.

Kendisinin iktidarı zamanında belki yüzlerce kez yinelediği (226 oy) formülüyle şimdi yeniden iktidara gelemeyeceğini artık aklı kesince, Devlet Başkanı'na mektup yazarak hükümeti şikâyet etti. O Devlet Başkanı ki, Ecevit'in azınlık hükümetini Parlamento'ya sundu diye Demirel tarafından —zaman zaman saygı sınırlarını aşan— saldırılara uğramıştı. Demirel bu azınlık hükümetini de «Çankaya hükümeti» olarak nitelemişti.

Bu girişiminden de bir sonuç çıkmayınca, Parlamento'da aylarca süren engelleme eylemlerine geçti. Eskiden kendi kendime: «Yahu, şu AP milletvekilleri hiç mi gerçeği görmüyorlar ki Demirel'i körü körüne izliyorlar?» diye sorup üzülürdüm. Artık onlardan umudumu kestiğim için şimdi üzülmüyorum. Demek ki iktidar nimetleri sağgörü ve sağduyudan üstün geliyor kimi politikacılarda.

* * *

Çankaya'ya şikâyetten sonra Meclis engellemesi yoluyla da iktidar yolunun açılamayacağına aklı kesen Sayın Demirel'i şimdi de, kendi iktidarı zamanında «kaldırımları aşındırmadan» sokağa dökülüp, giderek bugünkü geniş boyutlara ulaşan ve binlerce ana babayı, evlâdı, sevgiliyi onulmaz acılara boğan anarşiyi, başka yönde genişletme sonucunu doğuracak birtakım çabalar içinde görüyoruz. Yollarda, sokaklarda, odalarda, salonlarda durmadan konuşması bundan. Demirel bir yandan kent ve kasaba alanlarını dolduran yoksul halka «kendisinin halktan yana olduğu, fakir halkın mutluluğu için çalışıp didindiği» talkınını verirken, İstanbul'un en lüks otellerinden birinde Türkiye'nin milyarlarca lira ile oynayan en varlıklı ticaret adamlarına verdiği ziyafette onlarla birlikte «salkımı yutması» da bundan. Çünkü herkesçe bilinen «Halka verir talkını, kendi yutar salkımı» özdeyişinin Türkiye'deki tipik örneklerinden biridir Süleyman Demirel. Ne kendisinin «Çoban Sülü»lüğünden «Morrison temsilciliği»ne değin geçen yaşam sınavlarından ders almış ne de bugün herkesin —özellikle sorumlu ana muhalefet lideri olarak— kendisinin geçmek zorunda bulunduğu yurtseverlik sınavından haberli.

Hiçbir ders girmiyorsa kafama neyleyim
Tam imtihan zamanı beni bir sevda almış.

der, Cahit Sıtkı Tarancı, bir şiirinde. İşte ülkece içinde bulunduğumuz büyük imtihan zamanında Süleyman Bey'in kafası hiçbir şeyden ders alacak durumda bulunmuyor; çünkü o «iktidar sevdası»nın ateşiyle yanıp tutuştuğundan, ülkenin karşı karşıya bulunduğu tehlikeleri göremiyor Yine Cahit Sıtkı'nın başka bir şiirindeki :

Ya gün seyrini değiştirmeli
Ya sen, ya ben bugünkü kafamızı
İşlerimiz yoluna girmeli
Rahat içmeliyiz çorbamızı

dizelerini Demirel hiç okumuş mu bilmem. Şiir okuyup okumadığını da bilmiyorum. Ama bir türlü kafasını değiştiremiyor. Bu yüzden de ne kendisi rahat bir çorba içebiliyor, ne de bizler, yani Türk halkı rahatlığa kavuşabiliyor. Kafasını değiştiremediği için de hep dertlidir.

Ne demek kafasını değiştirmek? Muhalefette bulun-

mağa, iktidar sandalyesinden bir süre uzak kalmağa, kısacası, demokrasi oyununun kurallarını benimsemeğe alışmak demektir bu. Bütün bunlara alışamadığı için, durmadan söylüyor, söylüyor, ağzına ne gelirse onu söylüyor. Atalarımız «Dertlinin söylediğini deli söylemez» demişler.

* * *

İşte şimdi de «Allende» diye tutturdu. Bunun anlamı belli. Sonra gidip kent alanlarında konuşarak halkta gerilim uyandırıyor. Ardından anlı şanlı ve de AP'li bir Federasyon, sonra Konfederasyon başkanları bulunuyor; derken özel taşıt araçlarında bu Federasyonca dört gün süre ile kontak kapama, Konfederasyonca da dükkân kapama kararı alınıyor. Ülke taşımacılığı geniş ölçüde felce uğrayacakmış, memlekette büyük kargaşa doğacakmış. Demirel'in umurunda mı bütün bunlar? Çünkü tam sınav zamanı iktidar sevdasına düşmüş Demirel. Hem de kara sevda. AP Genel Sekreteri Nuri Bayar da açıkça destekliyor, bu yasa dışı eylemleri.

İyi. güzel. Şimdi bir de anlı şanlı bir bayan politikacı bulup ata bindirmeli ve diyar diyar dolaştırarak «kadınların tencere yürüyüşü»nü örgütlemeli. Kim bilir, belki onu da bulurlar. Bütün bunların giderleri —Şili'de olduğu gibi— elbette bir yerlerden gelir.

Tencere yürüyüşü de bittikten sonra Şili senaryosunu tamamlamak için ne kalıyor geriye?

Bir Pinochet.

Belki kolay. Demirel'in grubunda Pinochet rolünü yapacak bir değil, birkaç aday bulunabilir diyeceksiniz. Ne var ki, bu gibilerin yeniden çizme giymeleri gerekecek o zaman. Ama eski çizmeleri dar gelmez mi şimdi? Hem kolay kolay bırakırlar mı adamı yeniden çizmelenmeye ve çizmelemeye?!

Haydi bıraktılar ve demokrasimiz yıkıldı diyelim; Demirel'e ne pay düşecek bundan?!.

Bence tezgâhlanmak istenen senaryo, tam bir fiyasko ile sonuçlanacak. Sonuçlanmalıdır da.

* * *

Sayın Demirel bir ara Allende benzetmesini çevirici (tevil edici) birtakım sözler söyledi. Eski bir ozanımız:

Kilim altında tabi urmak olmaz
Deveye binüp pusuda durmak olmaz

demiş. Bir de atasözümüz var buna benzeyen, «Deveye bindikten sonra çalı ardında gizlenmek olmaz.»

Hem az önce söylediğim oyunun tezgâhlanması için deveye bin, hem de «Ben öyle düşünmemiştim» de. Olur mu?

Süleyman Demirel'e göre olur iktidar için her şey olur.

Söz deveden açılmışken şu atasözüyle bitireyim bugünkü söyleşiyi:

«Deve boynuz ararken kulaktan olmuş.»

NOT: Bu yazı direnişten vazgeçildiğinin radyo ve TV'de bildirilmesinden önce kaleme alınmıştır.

(Cumhuriyet, 1.4.1979)

★

Osman ULAGAY

DEMİREL, EKONOMİ, DEMAGOJİ

Kapitalist dünyanın en ciddi ve etkin yayın organlarından The Economist, 17 Mart 1979 tarihli sayısında «Gene Avrupa'nın Hasta Adamı» başlığıyla Türkiye'deki bunalıma ilişkin bir yorum yayınladı. Bir yandan Milli Piyango ile yarışırken öte yandan Süleyman Demirel'e «tercüman» olmaya çalışan bir yüksek tirajlı gazetemiz, bu yorumun Türkiye'de bunalımın boyutlarına değinen bölümlerini sütunlarına aktardı. Bunalımın kimi temel nedenlerine ilişkin saptamalar yapan bölümlerini ise, herhalde «maksatlı» bularak, atlamayı yeğledi. Atlanan bölümlerde The Economist yorumcusu şöyle diyordu:

«Ecevit hükümetine karşı oluşturulabilecek demokratik seçenek de göz doldurmamaktadır. Çünkü bu seçeneği temsil eden Süleyman Demirel bugünkü çıkmazın başlıca sorumlusudur. Ecevit'ten önce iktidarda olan Bay Demirel'in muhafazakâr hükümeti, yabancı bankalardan

yüksek faizlerle, kısa vadeli, büyük borçlar almış ve kamu kesimi açıklarını para basarak finanse etmiştir. Bu politikanın ağır sonuçları şimdi Ecevit'in başında patlamaktadır. Bay Demirel ise bu olayı zevkle seyrederek yeniden Ecevit'in yerini alacağı günü beklemektedir... Bu olayda, gelişmiş ülke ekonomilerinin bunalım içinde bulunduğu dönemde Türkiye'ye, çılgınca koşullarla, ödeyebileceğinden fazla borç veren Batılı bankaların da önemli sorumluluk payı vardır.»

Bu değerlendirmenin de açıkça ortaya koyduğu gibi Türkiye'nin bugün yaşamakta olduğu ağır ekonomik bunalımın baş sorumluları, kapitalist dünyanın finans çevreleri ve bu çevrelerin savunuculuğunu yaparak, kahraman edasıyla meydanlarda dolaşmakta olan Süleyman Demirel'dir. 1973 - 74 petrol bunalımını izleyen dönemde bir yandan petrol zengini ülkelerin kasalarına akıttıkları fonlar, öte yandan her zamanki müşterileri gelişmiş ülkelerdeki ekonomik durgunluk, dünya bankerlerini Üçüncü Dünyada müşteri aramaya itmiştir. Bu furyada, Demirel Türkiye'si gibi borç kazığı yemeğe gönüllü olanakları yeterince değerlendirilmeden, milyarlarca dolarlık kredi açılmıştır. The Economist, yukarda değindiğimiz yorumun bir yerinde bu gerçeğe de parmak basmakta. «Şimdi IMF, dar görüşlü ve açgözlü hükümetlerle bu hükümetlere bol keseden kredi veren dar görüşlü ve açgözlü bankaların açmış oldukları yaraları sarmaya çabalamaktadır», demektedir.

İşte bugün bir kâbus gibi üzerimize çöken ve kimi ürünlerimizin haczini bile gündeme getiren kısa vadeli, yüksek faizli bu borçlar sayesindedir ki MC hükümetleri 1975 ve 1976 yıllarında fiyat artışlarını sınırlı tutabilmiş, yapay bir bolluk ve büyüme dönemi yaşatabilmiştir. 1. Ecevit hükümetinden devralınan 1 milyar doları aşkın döviz rezervi ve 3 milyarı aşkın işçi dövizleri hep bu «parlak» dönemde eritilmiş, üstelik yukarda sözünü ettiğimiz ağır koşullarla, 6 milyar dolara yakın kısa vadeli dış borca girilmiştir. Demirel'in meydanlarda tüm demagoji ustalığını sergileyerek sözünü ettiği «parlak» dönem, işte böyle, Türk emekçilerinin dövizleri ve Batılı çağdaş tefecilerin hoşgörüsüyle yaşanan bir mirasyedilik dönemi olmuştur.

1977 şubatında tefeci dostları tehlikeyi sezip bu mirasyediliğe dur deyince Demirel'in yelkenleri de suya ermiştir. Transferler durmuş, dış ticaret açıkları ve dış borçları dev boyutlara varan Türkiye'nin IMF denetimine alınması gündeme gelmiştir. Demirel, bu koşullarda, izlediği dahiyane ekonomi politikasının kaçınılmaz ağır sonuçları ortaya çıkmadan seçimlere gitmeyi yeğlemiştir. Seçimlerde aradığını bulamayan Demirel'in 2. MC bayrağı altındaki çabaları da sonuç vermemiş ve IMF sınavını veremeyen hükümet, tam transferlerin tamamen tıkandığı ve enflâsyonun azmaya başladığı bir dönemde iktidarı bugünkü hükümete devretmiştir.

Ecevit hükümetinin onbeş aylık ekonomi politikası, hata ve sevaplarıyla ayrı bir yazı konusu olabilir. Bizim bu yazıdaki amacımız, bir ekonomi dehası olarak ortalarda dolaşan ve üstelik kimi aklı başında kimseleri buna inandırmayı başaran Demirel'in, gerçekte Türkiye'yi ekonomik ve dolayısıyla politik çıkmazlara sürükleyen bir kalkınma anlayışını simgelediğini göstermektir.

Bugün Türkiye kapitalizminin başlıca sorunları üzerinde oldukça yaygın bir görüş birliği sağlanmış, sorunlar yoğunlaştıkları ölçüde berraklık kazanmışlardır. Bunların başında enflasyon gelmektedir. Türkiye'deki enflasyonun başlıca nedenleri ise üretim yetersizliği ve kamu açıklarının karşılıksız parayla kapatılmasıdır. Üretim yetersizliği büyük ölçüde atılan dışa bağımlı sanayiin, Demirel'in son döneminde içine düşülen döviz darboğazı nedeniyle dış girdilerini sağlayamamasından kaynaklanmaktadır. Kamu kesimi açıklarını karşılıksız parayla finanse etmek, para basarak destekleme alımları yapmak ve enflasyonla sermaye birikimini hızlandırmak yöntemlerinin Türkiye'deki önderi ise, Demirel'in izinden gittiğini söylediği, Menderes'tir.

Kamu açıkları sorunu hemen Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ni (KIT'leri) akla getirmektedir. Türkiye'de sanayileşmenin okulu diyebileceğimiz bu kuruluşları, kartvizitle adam doldurulan ve üretimden çok politika yapılan birer kurum haline getiren de gene Demirel'in toz kondurmadığı Menderes olmuştur. Giderek özel sektöre ucuz girdi sağlama görevini de üstlenen bu kuruluşları ekono-

miye yararlı hale getirmek için MC dönemlerinde neler yapıldığı ise merak konusudur.

Üçüncü bir temel sorun enerji politikasıdır. Ülkemizde bol olan hidrolik enerji kaynaklarından sağlanan enerji tezekten sağlanan kadarken, enerji kaynaklarımızın yarısını petrole bağımlı kılan dahiyane politika da Menderes döneminde başlatılmış ve Demirel dönemlerinde sürdürülmüştür.

Üç yanı denizlerle çevrili ve gününe göre hatırı sayılır bir demiryolu şebekesine sahip olan ülkemizde, ulaştırma politikasını karayollarına kaydırarak bugünkü çıkmazın temellerini atan da Menderes'tir. Demirel ise «Boğaz'a gerdanlık takıyorum» diyerek boynumuza vurulan petrol boyunduruğunun sıkılmasına katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde gelir dağılımının bozulması ve tüketim eğilimi'nin kamçılanması da hep Demirel'in temsil ettiği kalkınma modelinin ürünleridir ve onun iktidarda olduğu dönemlerde yoğunlaşmıştır. Devlet «borç yiğidin kamçısıdır» diyerek dışarda uçan kuşa borçlanırken içerde de, taksitli satış yöntemi ve reklamla geniş kitleler gereksiz tüketime özendirilmiş ve bu istemi karşılayacak, dışa bağımlı tüketim malı sanayii geliştirilmiştir. Buna karşılık gelir dağılımını düzeltebilecek vergi düzenlemeleri yıllardan beri savsaklanmış, ücretlilere yüklenme yolu seçilmiştir. Tüm bu politikaların net sonucu ise Türkiye'de tasarrufların giderek düşmesi ve ülkenin ürettiğinden fazla tüketen bir duruma düşürülmesi olmuştur.

Örnekleri çoğaltmak olasıdır. Menderes ve ondan sonra Demirel'in temsil ettiği kalkınma anlayışı ülkeye geçici ve aldatıcı bolluk ve büyüme dönemleri yaşatabilmekte, fakat mutlaka ciddi bir ekonomik ve politik bunalımla noktalanmaktadır. 1960'da böyle olmuştur. 1971'de böyle olmuştur ve 1977'de böyle olmuştur. İşte bu noktada değişik anlayışta iktidarlar görevi devralmakta ve Türkiye kapitalizmini rayına oturtmak için «düzeltme»ler yapmaktadırlar. Kapitalist düzenin çerçevesi dışına çıkmayan bu düzeltmeler genellikle kitlelerin özverisini gerektirmekte ve bu nedenle çoğunluğa sempatik gelmemektedir. Dolayısıyla söz konusu düzeltmenin meyvelerini Demirel anlayışındaki yönetimler toplamakta ve bir kez

daha har vurup harman savurarak ülkeyi yeni bir bunalımın eşiğine getirmektedirler. Bir benzetme yapmak gerekirse «otoriter baba» işleri yoluna koymakta, «mirasyedi evlat» bir yanda tatlı hayat yaşarken diğer yandan kimilerine sevimli görünebilmektedir. Ancak paralar suyunu çekince ve Batı'daki «büyükbabası» da yüz vermez olunca bu kez bir yolunu bularak meydandan kaçmayı yeğlemektedir.

Demirel'in son günlerdeki çabaları bu süreci bir kez daha yinelemek hevesinde olduğunu göstermektedir. Ecevit hükümeti tüm sevimsiz önlemleri aldıktan ve IMF engelini aşmak için belki de yeni bir para ayarlamasına yöneldikten sonra Demirel, şimdilik sözde kalan hükümeti devirme çabalarını yoğunlaştırmak ve erken seçimleri zorlamak yolunu seçecektir. The Economist'e pek çekici görünmeyen bu seçeneği Türkiye halkına çekici göstermek için ise Demirel'in gerçekten rakipsiz olduğu bir alanda at oynatması ve bol bol demagoji yapması gerekecektir.

(Cumhuriyet, 2.4.1979)

★

Üner BİRKAN

VERGİLEMEDE ÖNCE NELER YAPILMALI?

Ekonomik olguların etkisiyle, yıllardır bir büyük çalkantının ortasında bunalan Türk kamuoyu, artık, Türkiye'nin büyük gerçeklerinden birini, hem de çözümüyle birlikte biliyor: Türkiye'de vergi verme bilinci, bütün uğraşmalara karşın, yerleşmemiştir. Çözümü ise, vergi verme alışkanlığını edinmeyenlere bunu öğretmek, hem de temelden öğretmektir.

Vergi verme alışkanlığı nasıl yaygınlaştırılır? Bugüne değin yapılageldiği gibi, vergi dairelerinin duvarlarına, «Kendi kendini vergileyen halk, millettir» gibi parlak özdeyişler yazdırarak mı? «Vergi verme borcu, askerlik gibi, vatan borcudur» edebiyatına sarılarak mı? Ya da, vergi bildirimi, ayları olan mart-nisan ayları boyunca radyolarda onar onbeşer dakikalık, konunun uzmanlarından

başkasına seslenmeyen, yavan konuşmalar yayınlatarak mı? Bunların, bu kahramanca çıkışlarını ya da bu yasak savmaların ne yararı görüldü bugüne dek? Bu alışılmış, denenmiş yolların çiğnenmesi daha kaç yıl sürdürülecek?

Türk kamuoyu, sorunun çözümünü sayın parlamento üyelerinden ya da değerli bürokratlardan —daha yetkiyle değil ama— daha derinliğine kavramıştır: Vergi verme alışkanlığını yerleştirmenin yolu, doğrudan doğruya, vergi vermekten geçer. Vergi vermenin en kısa, en kestirme yolu ise, vergi yasalarının yıllardır kapanmayan boşluklarını kapamak, bu yasalarda yer alıp da yıllardır yeterince uygulanmayan bir takım hükümleri canlandırmak, kısaca, belirli birkaç temel değişikliği gerçekleştirerek, vergi sorununda yer etmiş yaranın kabuğunu deşip atmaktır.

ÖYLE BİR OYALAMA Kİ...

Türk kamuoyu, 1978 yılı başlarından bu yana, zaman, zaman, «Vergi tasarısı hazırlandı», «Vergi tasarısı Bakanlar Kurulu'ndan geçti», «Vergi tasarısı meclislere sunuldu» haberleriyle oyalanmıştır. Bunca uğraşmanın sonu, 1979 yılının ilk yarısında hâlâ kocaman bir «sıfır»dır. Bu tutum sürdüğü sürece, sıfırın ötesine geçmesi de söz konusu değildir.

«Bu tutum»dan murad, yalnızca bürokratların yalnız şu ya da bu kanattan politikacıların tutumları değildir. Yanlışlık, «konuyu bütün kapsamıyla görmek, çözümü elden geldiğince, basite indirgemek» hünerinin gösterilmeyişinden ileri gelmektedir. 1978 yılı başlarında hazırlanıp yasama organına sunulan vergi tasarısı da, 1979'da birtakım küçük değişikliklerle yeniden ortaya sürülen tasarı da, sözcüğün tam anlamıyla «kırkambar» metinlerdir: Tasarılar, 1949 yılından, temel vergi reformunun gerçekleştirildiği günlerden bu yana, herhangi bir kabahati görülmeyen, en masum maddelerine varıncaya değin, bütün vergi yasalarını bir baştan ötekine değiştirmeyi, düzeltmeyi amaçlamışlardır. Bu yüzden, ağaçlardan ormanı görme olanağı kalmamış, en önemli, en can alıcı noktalarda getirilen değişiklikler (örneğin, Vergi Usul Yasası'nda yer

alanların büyük çoğunluğu, en az geçim indirimi, hayat standardı esası gibi), öteki ayrıntıların, hele büyük tepki uyandıran birtakım önerilerin (örneğin, Kurumlar Vergisi oranındaki artışların, kaldırılmak istenen istisna ve muaflık hükümlerinin) gölgesinde yitmişlerdir.

MERHEM NEREDE?

«Vergi Reformu» gibi büyük başlıklarla ortaya çıkmak yerine, toplumun bugünkü yaralarına merhem olacak birkaç temel değişiklikle kamuoyunun önüne çıkılsaydı, herhalde başarı yolu çok daha açık olurdu.

★ Böyle bir yaklaşımla şunlar üstünde durulabilir

1 — Vergilemede yetersiz kalınan alanların, vergileme çemberi içine alınması öncelikle gerçekleştirilmelidir. Örnek olarak.

★ Perakende (günlük) satışların kavranması.

★ Bir bölüm serbest meslek gelirlerinin daha etkinlikle vergilendirilmesi.

★ Götürü vergilendirmenin arkasına saklanan yüzbinlerce yükümlünün, özellikle tek taşıma aracı olan otobüs, kamyon, kamyonet, otomobil vb. sahiplerinin, ekonomiden aldıkları oranında ekonomiye katkıda bulunmalarının sağlanması.

★ Tarım kazançlarının gerçekçi bir anlayışla vergi kapsamına alınması zorunludur.

2 — Vergilemede ücretlilerin üstündeki ağır yükün, en az geçim indirimi yoluyla hafifletilmesi benimsenmelidir.

3 — 1960'lardan bu yana aynı düzeyde kalan Gelir Vergisi tarifesinin, günün ekonomik koşullarına göre yeniden düzenlenmesi gerçekleştirilmelidir.

4 — Vergi Usul Yasası'nda, etkin vergi denetimini, özdenetimi sağlayan, vergi yargısını yeniden düzenleyen, yaşam düzeyiyle ödediği vergi arasında anormal farklılıklar bulunanları ortaya çıkaran, bunları topluma tanıtan düzenlemelerin getirilmesi gerekir.

Yalnız bunları içeren, otuz-kırk maddeden oluşmuş bir «küçük reform» denemesi, daha tutarlı, inandırıcı, tümünden önemlisi de, yasalaşma hızı çok daha yüksek bir

metin olma şansına erişirdi. İşin böylece basite indirgenmesiyle, «Tek maddelik en az geçim indirimi tasarıları önermek» gibi davranışların, ucuz kahramanlıkların niteliği taşıdığı kamuoyu önünde çok daha iyi vurgulanmış olurdu.

Kamuoyunun vergi tasarılarından beklediği, aslında, sağduyunun beklediğinden başkası değildir. Temeldeki birkaç zayıf taşın yerine yenilerini koyan, ama bunu yaparken, gereksiz vuruşlarla koca bir yapıyı çökme sakıncasıyla karşı karşıya bırakmayan, akılcı, bir kısa metin düzenlenmelidir.

(Milliyet, 5.4.1979)

★

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

KÂĞIT ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Evvelki hafta çıkan «Kör Kurşun Üzerine Söyleşi» başlıklı yazımda kendilerinden söz etmiş olduğum ve A, B, C, harfleriyle adlandırdığım arkadaşlarla sürdürdüğümüz söyleşiyi sonuca bağlamak istediğim halde, sanırım bu, yine olamıyacak. Çünkü Sayın Başbakanın «önlemler paketi» konusundaki konuşmasını izleyen günlerde O'nun ve Demirel'in televizyon ekranında Esen Ünür'le yapmış oldukları konuşmaları da aynı arkadaşlarla izlediğimiz için, ele alınan bütün konuları bir tek yazıya sığdırma olanağı yok. Keşke olanak bulunsa da arkadaşlarımla aramızda geçen bütün konuşmaları kâğıda döküp posta güvercinleriyle bütün okurlarıma gönderebilsem ne iyi olurdu! Şimdi adını anımsayamadığım eski ozanlarımızdan biri vaktiyle şöyle yazmış.

Aceb midür bile gitse gönül de nâme ile
O şûha kâğıt ucurdum yine hâmame ile

Anlamı şu: «O sevgiliye yine güvercinle kâğıt yolladım; gönül de mektupla birlikte gitse tuhaf mı olurdu?»

Yazarlarla okuyucuları arasında öyle bir ruhsal bağlantı kuruluyor ki, her yazıyla gönül de birlikte gidiyor onlara. Bizler de birçok şey istiyor ve diliyoruz bu ülke

için. Ama ne yazık ki, bunlardan çoğu «kâğıt üzerinde kalıyor». Yine de yılmadan, bıkıp usanmadan «kâğıda döküyoruz» dileklerimizi.

* * *

Ecevit'in önlemler paketinden söz ederken konunun niçin kâğıda çevrildiğini soracak olursanız, şu yanıtı veririm: O günkü söyleşide bulunan arkadaşlardan A'nın gerek Ecevit'i, gerek birkaç gün sonra hem Ecevit'i hem Demirel'i dinledikten sonra: «Bu sözler hep kâğıt üzerinde kalıyor» demesi üzerine, söyleşinin bir ara kâğıt konusunda yoğunlaşması beni herşeyden önce bu noktayı anlatmaya iteledi.

Sayın Ecevit, halkı özveriye çağırıp: «Uluslar, dar zamanlarda güçlükleri yüreklilikle göğüsliyebildikleri ölçüde büyüktürler» deyince, A ayağa kalkarak «Doğru ama neden bu özveriyi şimdiye kadar istemedin ve bunları söylemedin a birader?» dedi ve söyleşi şöyle sürdü

C — Yani Churchill'in İkinci Dünya Savaşında İngilizlere söylediği gibi mi?

A — Evet öyle. İktidara gelir gelmez devlet maliyesinin bir dökümünü yaptırıp durumu halka açıkça söylemeli, gereken zamları yapmalı ve özveriyi daha o zaman istemeliydi. Bunu yapmaması bir politika hatasıdır.

B — Ben de katılıyorum bu düşünceye. Herşeyin zamanlamasını iyi yapmak politika gereğidir.

A — Devletin maliyesinin dökümünü Demirel daha Başbakanlıktan düşmeden önce yapmış ve Türkiye'nin «70 sente muhtaç olduğunu» zaten söylemişti. Demek ki Ecevit'e düşen şey, bunu millete daha iktidara gelir gelmez tekrarlamak ve getireceği önlemleri söylemek olmalıydı.

Ben — Bir noktayı unutuyorsunuz gibi geliyor bana Hatta iki noktayı. Bunlardan biri, Ecevit'in tek başına bir CHP iktidarının başbakanı değil, bir tür koalisyon başbakanı olduğudur. İkincisi, «Başbakan olmak» ile «iktidar olmak» kavramlarının kimi zaman eşanlamlı olmadığıdır. Ecevit ardarda gelen her iki cephe iktidarından öyle bir bürokrat ve teknokratlar zümresi devralmıştır ki, bunların verecekleri bilgilere güvenmek olanağı, tedbirli bir başbakan için yoktur. Ayrıca, Ecevit'in Başbakan olduğu

dönemde dış yardım musluklarının kolayca açılabileceği ve böylece çok sıkı ekonomik önlemlerin alınmasının gerekli olmayabileceği umuluyordu.

A — Afedersiniz, sözünüzü kesiyorum ama, dış yardımın gelmiyeceği, Amerika'nın bu yardım konusunu, Kıbrıs sorununda bize karşı bir baskı aracı olarak kullandığı daha o zamandan belli değil miydi?

Ben — Bence de belliydi ama hükümetin başında bulunanlar en küçük olanaklardan bile yararlanma umudunu taşırlar hep.

C — Böyle işlerde gerçekçi olmak ve sessiz çalışmak lazım. Örneğin Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal, tam bir yıl sessiz çalıştı ve birdenbire elektrik kısıntısını kaldırdı; ferahladık.

Ben — Çok doğru. Devlet adamları az konuşup çok iş yapmalı ama yapılan işi de sürdürmeli.

B — Doğrusunu isterseniz ben bizim lokalde izlediğim gazetelerden herbirinin bu önlemler konusunu başka yöne çektiğini görüyor ve aydınlık bir fikir edinemiyorum. Şunu diyeceğim ki, gazeteler hükümete yardımcı olmuyor. Örneğin hükümet kâğıt darlığı yüzünden gazete sayfalarının indirilmesini istemiş. Vay efendim sen misin bunu isteyen.. Tercüman Gazetesi bu önlemin sadece kendisine uygulandığı izlenimini vermek için iki gün zehir gibi yazılar yazdı. Sonra Günaydın gazetesinde Hüsamettin Çelebi ve Necati Zincirkıran, kâğıt kısıntısını, gazetelere müdahale,basın özgürlüğüne saldırı biçiminde yorumlayarak kısıntıya karşı çıktılar. Oysa benim tanıdığım birkaç basın ve yayınevi kâğıtsızlıktan kitap basamıyor. Bu durum düşünce özgürlüğüne bir darbe değil mi?

Ben — Basım ve yayımevlerini kâğıtsız bırakmak yalnız düşün özgürlüğüne değil, tümüyle ülke eğitimine, memleket kültürüne bir darbedir. Ben de yakından biliyorum ki, bir yıl önce SEKA'ya birkaç milyon lira yatırdığı halde hâlâ kâğıdını almamış yayınevleri ve kuruluşlar var. Örneğin Türk Dil Kurumu da bunlar arasında. Duyduğuma göre, Millî Eğitim Bakanlığı, okul kitaplarını vaktinde bastırabilmek için 14 bin ton kâğıt istemiş, SEKA ancak 6 bin ton verebileceğini söylemiş. Bu

duruma, yani ülkedeki kâğıt sıkıntısına ne Demirel dokundu ne de Ecevit.

C — Anlaşılıyor ki kâğıdın hepsini gazetelere veriyorlar.

A — Tabii öyle. Gazetelerden korkuyorlar. Her iktidar böyledir. Basınla bozuşmak istemez.

B — Şu halde basımevleri kâğıtsız, kitapçı vitrinleri ve okullar kitapsız, yazarlar parasız kalacak ve bizler de kaliteli kitap bulmaktan yoksun olacağız.

Ben — Yalnız bizler olsak iyi. Ama bu gibi durumlar ülkenin geleceğini etkiler. Kâğıt ve kitap her ülke için ekmek kadar, hatta ondan daha önemlidir. Bu söz benim değil, Batı'lı düşünürlerden birinin ünlü sözüdür.

C — Pekiy, hükümet kesin karar vererek gazetelerden de özveri istese ve onların kâğıdından veya çıkardıkları eklerden kesip artırdığı kâğıdı basımevlerine verse olmaz mı?

Ben — Olmasına olur ama, dedim (A) arkadaşımızın söylediği gibi, demokrasilerde hükümetler basından çekinir. Onunla iyi geçinmek zorundadır. Ancak şöyle birşey düşünülebilir. Başbakan Ecevit geçenlerde sanayici iş adamlarıyla işçileri, yani bir kısım sermaye temsilcileriyle emeğin temsilcilerini bir araya getirerek bir tür yumuşama ve anlaşma ortamı sağladı. Aklı eren her vatandaş bu girişimi doğru ve yerinde buldu. Böyle girişimler çoğu zaman olumlu sonuçlar doğurur. Sayın Ecevit bir de kâğıt konusunu ele alıp gazete sahipleri, fikir ve kol emekçileri temsilcileriyle basım ve yayımevleri temsilcilerini bir araya getirip her iki tarafın dertlerini dinleyerek karşılıklı anlayış, uzlaşma ve özveri ortamı yaratabilse, ben eminim ki, kâğıtsızlığın acısı ve sakıncaları çok azalır ülkede. İçinde yaşadığımız dar zamanların gerektirdiği özveri yalnız kitap yayımcılarından değil, gazete yayımcılarından da istenmeli ve beklenmelidir. Sıkıntılar paylaşılmalı; okuduğu gazetenin eki veya bir-iki yaprağı eksilen okuyucu bunun karşısında istediği kitabı kitapçı vitrinlerinde bulabilmelidir. Gazete işçileri işlerini sürdürürken kitap basan basımevlerinin işçileri işsiz kalmamalıdır. Gazete yazarlarının cebine az-çok para girerken, gazetelerde özel yeri olmayan, kalem sahipleri kitap ya-

yımlayamadıkları için aç kalmamalıdır. Bir Alman atasözü «Paylaşılan bir sevinç iki kat olur, paylaşılan bir acı yarıya iner» der. Sosyal adalet, her konuda özveriyi paylaşmakla olur.

A — Çok doğru söylüyorsunuz. Acaba Ecevit niçin bu diyaloğu kurmadı, gazete sahipleriyle yayımevi sahiplerini bir araya getirmedi?

Ben — Kimbilir. Belki daha sırası gelmemiştir. Çözümlenecek sorunlar o kadar çok ki!

* * *

Sevgili okurlarım, başta dediğim gibi, söyleşi bitmedi. Son bölümünü önümüzdeki hafta yayımlayacağım.

(Cumhuriyet, 8.4.1979)

★

Bozkurt GÜVENÇ

«İRADESİYLE KENDİNİ VERGİLENDİREN HALK...»

Turgut Arığ'ın «Vergi Dosyası»nı izlerken (Cumhuriyet 30 Mart - 2 Nisan 1979) Vergi Dairelerimizin kapısındaki «İradesiyle Kendini Vergilendiren Halk Millettir!» özdeyişini anımsadım. Bu söz, zihnimde yeni çağrışımlara ve yankılara yol açtı. Düşündüklerimi Cumhuriyet okuyucularıyla paylaşmak istedim.

DEVLET VE VERGİ

Köklü bir devletiz, kuşkusuz. Yüzyıllar boyu, idaremizle kendimizi vergilendirmiş; vergimizi kendi devletimize ödemişiz. Vergi verecek düzeye gelemeyen halkların devlet kuramadığını da görmüşüz. Demokratik bir toplum olarak koşulsuz egemenlik irademizi, büyük Meclislerimizin yasama gücüne, hükümetin yürütme gücüne, bağımsız yargı organlarının denetim gücüne bırakmışız. Tümüne «Devlet» adını verdiğimiz bu varlık, Anayasal kuruluşlara bağlı yasal kurum ve örgütlerle, görevlilerden oluşuyor.

Çağdaş Devlet —artık somut bir insan değil ama— insan gibi bir varlık! Hızla değişen yazılı hukukun üstünde, toplumsal devingenliği, sürekliliği ve saygınlığı var. Sanki insanmış gibi soluyor yaşıyor, yaşlanıyor; dar boğazlara, bunalımlı çıkmazlara düşebiliyor. İşte bu devletin sorunlarını, güçlüklerini, çoğu zaman, kendi günlük hayatımızda duyumsuyor, «dördüncü güç»ün sağladığı orta bilinç katında tartışıyoruz.

Böylece, öğreniyoruz ki, tıpkı bireyler ve kurumlar gibi, Devlet'in de gelir - giderleri, alacak ve borçları, dış alım - dış satım dengeleri, kâr ve zarar hesapları var. Bu yüzden ara sıra devletimizin genel hesap ve varlık durumunu bilmek gereğini duyuyoruz. Çünkü Devletimizden çeşitli ve büyük hizmetler bekliyoruz: Dış güvenlikten iç barışa, sağlıktan eğitim sorunlarına yoksulluğa - yolsuzluğa çözüm, işsize iş, yurtsuza yurt bulunmasına değin. Devlet, kendisinden istenen bu hizmetleri, gelirleriyle, başlıcası halktan aldığı çeşitli vergilerle yapıyor, yapmağa çalışıyor. Öyle ki, devlete vergi ödemek, artık bir yükümlülük değil, vatandaşlık görevi, borcu sayılıyor. «Vergisi ödenmiş gelirin kutsallığı» sözü belki bu değerden kaynaklanıyor.

NE KADAR, NASIL?

Ancak devletin ne tür ve ne kadar vergi alacağı tartışmalı bir konu! Sosyal adalet ilkesine göre, çok gelirden çok, az gelirden az vergi almak gerekiyor. Oysa toplumumuzdaki uygulamada bunun tersine bir eğilim görülüyor. Serbest - yüksek gelirden az, düşük ücretlilerden, aylıkçılardan çok vergi alındığı tarım ve hizmet kesimlerinin büyük ölçüde vergi - dışı kaldığı ya da tutulduğu görülüyor. Bu siyasal durum, kamu yöneticileriyle kamu maliyesini, gerçek gelirin ağırlıklı vergilendirilmesi yerine, tüketim giderlerinin o kadar hakça sayılmayan dolaylı vergilendirilmesine zorluyor. Dolaylı verginin verimi yüksek ama bereketi az; tüketimi kısmada ömürlü, dengenin sağlanmasında etkili olamıyor. Ulusal ekonomi, fiyat ücret, fiyat... Artışı sarmalına düşüyor. Biri ötekini kötülüyor. Kararsızlık sürüp gidiyor.

Dar Boğaz ve Önlem Paketi: Giderlerini gelirleriyle karşılayamayan, enflasyonu durduramayan, ekonomik kalkınma için gerekli yatırımları yapamayan bir ekonomi politikası, düştüğü darboğazdan çıkmak için Devleti köklü önlemler almak zorunda bırakıyor. Söz gelişi:

1. Vergi (gelir) lerini (üretimi) artırmak,

2. Hizmet (gider) lerini (tüketim) - savurganlığı sınırlamak.

3. İç ve dış kaynaklardan para (kredi) bulmak, iç ve dış borçları ertelemek, gibi.

İç kaynaklardan sağlanan taze (yeni) paraya «emisyon» (ya da «darphanenin çalışması»); emisyon hızının ekonomik büyüme hızını aşması durumuna «enflasyon» (para hacminin şişirilmesi) deniyor. Halk olarak emisyon ve enflasyonu doğrudan göremiyor ama olumsuz sonuçlarını pahalılık ve geçim zorluğu olarak yaşıyoruz. Fiyat «düzenlemeleri» ücretlerin de artırılmasına yol açtığı için sürgit olmak eğilimindedir. Bu nedenle, kararlı bir ücret fiyat dengesinin yeniden kurulması, ekonomi politikasının başta gelen sorunlarından biri oluyor. Ulusal ekonominin karşılaştığı bu türden ve kolayca çözümlenemeyen sorunlara «dar boğaz», dar boğazdan çıkmak için önerilen, girişilen çabalara «önlem paketi» deniyor. Son günlerde, böyle bir paketten çıkan önlemlerin yeterliği ve gerekliliği tartışılıyor, ülkemizde.

Liderler ve Önlemler: Ya Vergiler? TRT, Hükümet Başkanı ile Ana Muhalefet Lideri'nin bu konulardaki görüş ve eleştirilerini kamuoyuna duyurdu. Dar boğaza neden gelindiği ve dar boğazdan nasıl çıkılacağı konusunda çoğu birbirine karşıt görüşleri savunan iki lider, ülkenin süregen vergi sorununu kamuoyu önünde açmamak, tartışmamak ilkesinde sanki söz birliği etmiş gibi davrandılar. Vergi konusuna girmediler. Devlet'in ürettiği ya da pazarladığı hizmet ve malların fiyatlarına yapılan yüksek oranlı son zamların dolaylı bir vergi olduğu gerçeği, artık kimseden saklanamaz. Ancak, Devlet elinin cebimize bu yoldan uzanmasını istemiyorsak, kendi elimizi kendi irademizle kendi cebimize sokup vergilerimizi ödemek zorunda değil miyiz? Yüz milyarlık dolaylı vergi zammının ekonomik bir seçeneği, yıllardır üstünde konuşulan

fakat yeterli önlem alınmadığı için yılda yüz milyar lira düzeyine yaklaştığı anlaşılan vergi yitiğidir. Bu vergi yitiği azaltılabilseydi, emisyon, enflasyon, fiyat / ücret artışları ve savurganlık bir ölçüde denetim altına alınmış olmaz mıydı? Bu konuda İMF'nin neler önerdiği bilinmiyor ama hükümetçe hazırlanan vergi düzenleme tasarılarının meclislerde bekletildiği biliniyor. Neden?

KAÇINILMAZ SORUNLAR!

Pekiyi ama neden? İki sorumlu lider ve sonradan cevap haklarını kullanan öteki iki lider, kamu maliyesinin ana sorununa, enflasyonun (pahalılığın) ve zamların asıl gerekçesine; vergi düzenleme tasarılarının Meclisteki bekletildiği konusuna neden değinmediler? Bu kadar önemli bir sorunu, acaba unuttular mı? Yoksa, biz ulus olarak, artık kendimizi vergilendirmek istemiyoruz da siyasal parti başkanları bu irademize saygılı olmağa mı çalıştılar? Özgür ve demokratik bir toplum olarak tabii bundan böyle devletimize vergi vermek istemiyor da olabiliriz. Ne var ki biz vergilerimizi ödemeyeceksek. devlet nasıl ve ne ile yapacak kendisinden beklediklerimizi; nasıl ve ne ile kapatacak bugünkü finansman açıklarını, nasıl ödeyecek birikmiş ulusal borçlarımızı. nasıl ne ile yapacak ulusal kalkınma yatırımlarımızı? Başka bir deyişle, toplum olarak, kendi irademizle kendimizi vergilendirmek istemiyorsak eğer, bizi hangi iradenin ne yolla vergilendirmesini bekliyoruz? Ve de o irade, vergi daireleri kapısındaki ulus tanımını orada bırakacak mı? Yanıt veremiyorum. Ancak konu maliyesinin süregen açıklarını kapatmak, ulusal ekonomimizi sağlığına kavuşturmak için bugüne kadar ertelenen vergi düzenlemesini er-geç yapmak zorunda kalacağımızı sanıyorum. Vergi sorunu, yasal ve siyasal düşüncede sosyal adaletin bir sonucu gibi görülüyor. Oysa toplumsal duygunun mantığına göre, vergi adaleti, sosyal adaletin bir ön şartı sayılmalı. Varlığımızı özdeşlediğimiz devletin yükünü hakça, eşitce paylaşıp taşımadığımız sürece devletçe sağlanacak bir sosyal adaletten söz edilebilir mi? Özgür ve demokratik bir toplum olarak bu tür sorulara da cevap vermek

zorunda olmadığımızı düşünebiliriz. Ancak zamanında sormadığımız, yanıtlamadığımız türlü sorunların olumsuz sonuçlarına katlanmak zorunda kaldığımız da bir gerçek değil mi?

(Cumhuriyet, 2.5.1979)

★

Refik ERDURAN

A, B, C

Doğru, haklı, parlak sözlerin bini bir para

— Bağımsız olalım.

— Kendi kendimize yeter duruma gelelim.

— Pahalılığı, kaçakçılığı, vurgunculuğu önleyelim.

— Boyuna devalüasyon yapma gereğinden kurtulalım.

— Şu yeni krediyi iyi kullanalım da gelecek yıl aynı noktaya gelmeyelim...

İyi, güzel de. genel istek ve öneriler bunlar. Nasıl gerçekleşecek?

Kamuoyumuzu uğraştıran tartışmalar hep sorunun merkezinden uzak konularda :

— Ecevit gitsin mi? Demirel gelsin mi? İkisi de olmazsa koltuğa kim otursun?

— İMF'ye boyun mu eğelim, kafa mı tutalım?

— Ağır sanayi mi kuralım, sütçü ve manav mı olalım? vb.

Yanıtların niteliği bir yana, yanlış sorulardır bunlar.

KİM gelsin diye düşünmeden önce, NE yapılması gerektiğini hesaplamak zorundayız. İkincisi açık seçik bilindikten sonra, onu en iyi uygulayacak kadro kendiliğinden yerini alır.

Güncel dava IMF ile maç yapmak da değildir. Biz çıkış yolumuzu bulup o yönde gerekli uygulamalara girişince IMF devre dışına düşer.

Ağır sanayi kurmakla hayvancılık ve tarım alanı arasında bir seçim yapmamız gerekiyormuş gibi düşünüp tartışmak bizi yanıltır. Temel sorun yalnız şu ya da bu işi seçmek değil, seçilen işi İYİ yapabilmektir.

Ne demek iyi yapmak?

Kaliteli, bol, ucuz üretim gerçekleştirmek, yani VERİMLİ çalışma sağlamaktır.

Bir kişinin yapacağı işi üç kişiye gördürürseniz, kadroda görünüp evinde ya da gereksiz masa başlarında dalga geçen milyonla insana para verirseniz başkası saatte bin üreten makine çalıştırırken siz köhne aygıtlarla günde yüz üretirseniz, malınız kötü, az ve pahalı olur.

Herkesin cebinde piyasadaki toplam mal fiatlarından fazla para bulunur. O fiatlar arttıkça artar. Hem mal azlığından, hem de pahalılıktan, dışarıya yeterli satış yapamazsınız.

Yoksullaşır, borçlanır, dışa bağımlı duruma düşersiniz.

Günümüzde ulusal bağımsızlık ulusal zenginlikle, yani aldığından fazlasını satmakla olur. Başka tılsımı yoktur.

Bu temel kurala boşverdikçe, «Ağır sanayi kuralım» gibi parolalar kendi başına hiçbir şeyi çözümlemez.

İsterseniz dünyanın en büyük fabrikasını kurun, başkasının 49 kişiyle ürettiğini siz 50 kişiyle üretiyorsanız o fabrika zenginleşmenize değil, yoksullaşmanıza yol açar. Bağımsızlık değil, bağımlılık yaratır.

İsterseniz ülkeyi pamuğa ve ineğe boğun. Eğer gerçek katma ürünlerinizi dünya maliyet ortalamasının çok üstünde elde ediyorsanız bunlar kaynak değil, başbelâsıdır.

Ekonominin şu alfabesine akıl erdirip ona göre tartışmaya ve davranmaya başlayalım artık.

(Milliyet, 4.6.1979)

★

Uğur MUMCU

MIGIRDIÇ'I TANIYALIM

INTO, şirketinin sahipleri Demirel ailesinin saygıdeğer üyeleridir. Hacı Ali, Şevket, Yahya Demirel'ler yani, eksik olan Süleyman Demirel. O da o günlerde Başbakan!

Ne yapmış INTO?

Şunu yapmış: Şekerbank merkez şubesinden yasa dışı kredi almış. Peki ne yapmış bu kredileri? «Yurt dışından

TIR kamyonu alacağım» demiş, INTO'ya döviz sağlanmış. INTO'ya 50 TIR kamyonluk döviz sağlanmış, ancak INTO 10 TIR kamyonu satın almış, geriye 40 kamyon alacak döviz kalmış, ne olmuş o dövizler?

Yok, uçmuş...

Bu işlemlerde «Inter Tradeimbex» firmasının adı geçiyor. Durun durun bu şirketi anımsayacaksınız! Bu şirket, «Hayali Mobilya» işlemlerinde adını duyduğunuz şirkettir. Ve şirketin sahiplerinden biri, devlet bankalarını dolandırdıktan sonra yurt dışına kaçan Mıgırdıç Şellafyan'dır. Mobilya yolsuzluğunun bir ucunda Yahya Demirel, öteki ucunda da Mıgırdıç Şellafyan bulunmaktadır. Yaşasın Ermeni ve Türk halklarının kardeşliği!

Demirel'lerin sahibi bulunduğu INTO şirketi ile ilgili soruşturma dosyası, Maliye Bakanlığı Yeminli Murakıpları Recep Onal ve Mustafa Tosun tarafından hazırlanmış olup, 31.3.1976 gün ve 76/8-9 sayılıdır. Bunu da bir yanınıza yazın lûtfen...

Mobilya yolsuzluğundaki incelik neydi?

Şuydu: «Inter Tradeimpex» gibi şirketler, yurt dışına satıldığı ileri sürülen mobilya karşılığı olmak üzere Türkiye'ye döviz göndermekte ve Yahya Demirel de Merkez Bankasına gidip, «Ben yurt dışına mobilya ihraç ettim. Vergi iadesine hak kazandım» diyerek hazineden «Vergi iadesi» adı altında para almaktadır.

Yapılan araştırmalar Yahya Demirel'in yurt dışına mobilya satmadığını, satar gibi göründüğünü kanıtlamıştı. Öyleyse nasıl oluyordu bu işler?

Peki Mıgırdıç Sellafyan, «Inter Tradeimpex» gibi şirketle aracılığı ile Türkiye'ye nasıl para gönderebiliyordu? Bunun yanıtını da INTO dosyosında bulmak kolaylaşmıştı.

INTO, yani Hacı Ali ve Yahya, devlet bankalarından 50 TIR kamyonluk döviz almışlar, ancak bu paraya karşılık 10 TIR kamyonu getirmişlerdir. Geriye kalan döviz «Mobilya ihracatı karşılığıdır» denilerek Türkiye'ye gönderilmiştir. Böylece yasa dışı krediler döviz olarak yurt dışına çıkarılmakta, sonra, «Mobilya ihracatı karşılığıdır» denilerek yeniden Türkiye'ye gönderilmekte ve bu işlemler sonucu Merkez Bankasından Yahya Demirel'e 20 milyon'a yakın para verilmektedir.

Büyük olasılıkla işlemler bu yollarla yürütülüyor, devlet parası böyle işletiliyordu...

Mobilya mı? Onun yurt dışında satılmasına gerek yoktur. Nasıl olsa Türkiye'ye geri gönderilecek döviz, bankalardan «TIR kamyonu alacağız» diye elde edilmiştir.

Bütün bu yolsuzlukların altında Mıgırdıç Sellafyan'ın adına rastlanmaktadır.

Sellafyan'ın Türkiye'de dolandırdığı bankalarla ilgili işlemler kuytu banka mahzenlerinde tozlu dosyaların arasındadır. Bu dosyalardan birini aralarsak, Sellafyan'ın bir takım işadamlarıyla, gazetecilerle ticari ilişkiler içinde olduğunu görürüz.

Emlak Kredi Bankasının İstanbul Bahçekapı «391 sabit sayılı firma» başlıklı dosyasında, Janet Çavuşoğlu, K. Çavuşoğlu, Tercüman Gazetesi sahibi Kemal Ilıcak, Adalet Gazetesi sahibi Turhan Dilligil, Son Havadis Gazetesi eski sahiplerinden İzzettin Turanlı Şellafyan'la ilişkili görünmektedirler.

Şimdi diyorum ki, biz Sellafyan'ı bu köşelerde gereği gibi tanıttık. Belki eksiklerimiz, noksanlarımız vardır. Mıgırdış Sellafyan'ı yakından tanıyabilmek için, şu milliyetçi yayın organlarından örneğin Tercüman'da, Adalet Gazetesinde Son Havadis'de Sellafyan'ın hayatı, özgeçmişi, yolsuzlukları, ticari ilişkileri, ortakları, alacakları, borçluları, üzerine yayınlar yapılsa iyi olmaz mı? Adamcağızı belki yanlış tanıyoruz.

Ne bileyim ben.

(Cumhuriyet, 4.6.1979)

★

Oktay AKBAL

«SİZDEN HESAP SORACAĞIZ!..

Yepyeni koyu giysiler içinde uzun boylu bir delikanlı... Çekmiş balıkçıyı sırtına... Yargıç önünde dimdik duruyor. TV ekranında tüm ulus seyrediyor bu görüntüyü... Bu 41 yıl hapse mahkûm edilen bir Türk gencidir. 41 yıl! Şimdi yirmisindeyse altmış bir yaşında çıkacak yeniden özgürlüğe... Bütün bir yaşam! Bir yaşa-

mın boşa uçması! Yazık değil mi genç bir insanın böylesine bir duruma düşmesine?...

Ne yapmış bu delikanlı? Sıkıyönetim Mahkemesi kararında şöyle deniliyor: «Olay günü Atatürk Site'sine gitmek için otobüse binen Sait Ulusoy'a «Sen burada ne duruyorsun komünist?» diye sataşarak cebinden çıkartıp bitişik durumdayken ateş ettiği, kapı açılınca sokağa düşen Ulusoy'a, yerde yatarken de başına iki el daha ateş ettiği ve adı geçeni kasten öldürdüğü açıkça anlaşılmakla T.C.K. nun 448. maddesi uyarınca 24 yıl ağır hapsine, ayrıca olay yerinden kaçarken kendisine engel olmak isteyen Turgay Soygül'ün karnına iki el ateş ederek işlediği anlaşılan kasten adam öldürme suçundan T.C.K.'nun 448. madde uyarınca 24 yıl ağır hapsine...» Sonunda bu «bir şahsa 36 yıldan fazla ağır hapis cezası verilemeyeceği için cezanın 36 yıl ağır hapis olarak uygulanmasına...» karar veriyor mahkeme...

Karar Yargıtay'ca incelenecek. Konu kesinlik kazanmadığı için karar üzerine ne olumlu ne olumsuz bir şey yazmak istemiyorum. Bir söz vardır, «Adaletin kestiği parmak acımaz». Acır da, acımaz gibi yapılır... Sen git bir delikanlıyı güpegündüz başka birisi ağır yarala, sonra da öldürdüğün kişi bir komünisttir diyerek adaletten kurtulacağını san, buna olanak yoktur elbet! Her cinayet cezalandırılacaktır. Her katil adalet önünde, eyleminin hesabını verecektir. Şu, ya da bu düşüncede olmak, öyle görünmek, sırtını sağlam yerlere dayamak, dayadığını sanmak insanlıktan çıkmış kişileri kurtaramaz.

Benim üzerinde durmak istediğim bu delikanlının kararın okunmasından sonra «Sizden hesap soracağız» diye bağırması.. «Sizden hesap soracağız.» «Siz», kim? Yargıçlar, hem de asker yargıçlar!... Hesap nasıl sorulur? Ya günün birinde bir karşı devrim olur, aşırı sağcı militanları işledikleri cinayetler yüzünden mahkûm edenler başka uydurma mahkemelerde hesap verirler, cezalandırılırlar, ya da aşırı örgütler bu savcıları, yargıçları sokak ortalarında vurmaya kalkışır! Nasıl savcı Doğan Öz'ü kapısının önünde vurdularsa, öyle... Bu, Adalet'i, Adalet adamlarını yıldırmak, korkutmak isteğiyle yapılan bir şeydir, bir gözdağıdır... Tutuklu, 41 yıla mahkûm

edilen bir militan, asker yargıçlara «hesap sormak»tan söz ederse bir bildiği, bir güvendiği var demektir. Bakın, «soracağız» diyor... Bir güç adına, bir örgüt adına, birileri adına söylüyor bunu. Sizden bunun hesabını soracağız... Bunu her mahkûm söyleyemez. Aklına bile getirmez. Gücünün yetmeyeceğini bilir. Belki ağır cezaya çarptırılmanın heyecanıyle kendinden geçip ileri geri söyleşenler olabilir, ama «hesap sorma» gözdağını savuramaz. Aşırı sağcı militanlar ise, her zaman bir büyük gücün arkalarında olduğu inancında, güvencindedir. Nedir o, kimdir? Bu aldatılmış gençleri istediğiniz kadar yargılayın, mahkûm edin, yararsız.. İş o «ana mihraklara» inmek, inebilmek, o büyük oyuncuyu ortaya çıkarmak... Bu genç gibi nice gençler var o «büyük oyuncu» adına, o gizli sağcı örgüt adına «kurban» edilmek için sırada bekleşen... Orda burda işlenen yeni yeni cinayetler, kıyımlar hep bu büyük güvenden ileri gelmiyor mu?

İçişleri Bakanı Güneş geçen gün bir gazeteye verdiği demeçte «Herkes silahlanmalı, isteyen herkese silah taşıma izni verilmeli» diyor... Böyle bir şeyi o da istemez elbet, nitekim istemediğini de söylüyor, ama madem ki silahlanmanın önüne geçilemiyor, yurt ölçüsünde etkili bir silah toplama, silah arama uygulaması yapılamıyor, o zaman her isteyenin kendini korumak için silah taşıması kaçınılmaz bir şey olur. Görünüm kovboy filmlerindeki Teksas kasabalarına benzeyecek, ama katiller bilecekler ki, öldürmek, vurmak istedikleri adam da silahlıdır, o da çeker vurur kendilerini... Buna «caydırıcı silahlanma» adını vermeli...

Sıkıyönetim yargıçlarını «Bunun hesabını sizden sorarız» diye korkutmaya kalkışan 41 yıla mahkûm militanlar gözlerimizin önünde... Öyleyse, devlet güçleri bu kanlı oyunların arkasındaki büyük gücü, büyük sorumluyu ortaya çıkarmalıdırlar. Bunu başaramıyorlarsa, Sayın Güneş'in dediği, önerdiği gibi, tüm ulusca silahlanmak en sağlam, en tutarlı davranış olacaktır.

(Cumhuriyet, 7.6.1979)

★

Refik ERDURAN

GÜNEŞ NE ZAMAN DOĞACAK?

Bu yazacaklarımı kâğıda dökerken makinenin tuşlarından iğreniyorum. Kan pıhtılarına dokunacakmışım gibi geri geri gidiyor parmaklarım.

Karısıyla çocuğu birkaç saniye önce öldürülmüş bir adamın ağzı zorla açtırılıyor. Av tüfeği namlusu sokuluyor bu insan ağzına. Tetik çekiliyor...

Sarılmış bir ev ateşe veriliyor. Sahibi damda. Ateş edilip alevlerin içine düşürülüyor, cayır cayır yanıyor...

Başka bir evin kapısı satırlarla kırılmakta. Bir kadın kucağında altı aylık bir bebekle kaçmaya çalışıyor. Silahlar ateşleniyor. Kadın yerde, ölü. Bebek de...

Evinde kafasına et satırı vurulan bir adam sokakta sürüklenerek dolaştırıldıktan sonra yine ailesinin önüne getirip baltayla öldürülüyor. O can verirken dayanamayıp üstüne kapanan kızına ateş ediliyor...

Bir gözü görmeyen bir nine sağlam gözü tornavida ile oyulduktan sonra öldürülüyor...

Özür dilerim, gerçekten midem bulandı. Fazlasını yazamayacağım. Gereği de yok zaten.

Hasta ruhlu bir yapıncının dehşet filminden sahneler anlatmıyorum. Yurdumuzda başlayan büyük bir hukuksal hesaplaşmanın iddianamesinde sıralanmış olaylar bunlar.

Bitmemiş yargılamaları etkileyebilecek yazı yazılmaz. Öyle bir niyetim de yok. Yalnızca genel sorumluluk konusunda bir noktaya parmak basmak istiyorum.

Nasıl doğmuş, nasıl yaratılmış bu canavarlık?

İddianame ad, yer, zaman belirterek ileri sürüyor ki;

Bir derneğin yöneticileri «galeyan» planlamışlar. İçinde sağcı denilen kişilerin bulunduğu bir sinemada «Güneş Ne Zaman Doğacak?» filmi gösterilirken salona küçük bir dinamit lokumu attırıp «Solcular yaptı!» yaygarasıyla yandaşlarını azdırmışlar.

Olay soruşturma konusu olursa kuşku dışında kalmanın kılıfını da hazırlamışlar:

«Patlamanın yapılacağı gece orada bulunmadıklarını iddia edip mekân tanıkları ile doğrulamak üzere» ayrılmışlar kentten.

Ama, görüldüğü gibi, kılıfları yırtılmış, Adalet mekanizması yeterince işletilince tüm gizli kumanda ilişkilerine de ışık tutabiliyor. Şimdi o kişiler suçların fiziksel uygulayıcıları ile birlikte Türk yargıcına hesap verecekler.

Demek ki «Olay hazırlayıp mekânında bulunmamak» adalete karşı zırh değil.

Peki, o numarayı denemekte olanlar yalnızca söz konusu derneğin yerel yöneticileri mi? Yıllardır yurdumuzu kana bulayan binbir facianın gerçek yaratıcıları hâlâ sırıtarak devletimizin burnuna gülmekte değiller mi «olay mekânlarından uzaklarda»?

O suç kurmaylarının yakalarına nasıl ve ne zaman yapışılacak?

Asıl bu sorunun yanıtı aydınlanınca güneş doğacak Türkiye'de.

(Milliyet. 8.6.1979)

★

Prof. Bahri SAVCI

GEMİ AZIYA ALMIŞ

AP Başkanlık Divanının Devlet Başkanına sataşan bir bildirisi yayınlandı.

Hemen söyleyelim Bu bildiri, tümüyle Genel Başkan Demirel'in ruhunu, us'unu, mantığını «teşevvüşat-ı asabiye»sini (sinirsel kargaşalığını) yansıtmaktadır. Tümüyle O'nun damgasını taşımaktadır. O'nun karihasının ürünüdür. Yoksa, koskoca bir partinin koskoca bir üst organı, bu kadar haksız, bu kadar insafsız, bu kadar yararsız bir eylemde bulunmazdı. Ama ne yapalım ki, şimdilik AP, yalnızca bir organıyla değil, tümüyle bu sabırsız, bu taşkın, sinirli önderin ağır baskısı altındadır. Adı geçen organın bu bilim dışı, gerçek dışı.. partiye yarar getirmeyen bir bildiri yayımlaması, böyle bir ağır baskı altında bulunuşundandır. Yoksa, bir partiyi, bu kadar çizme dışına atan anlamsız bir saldırının eylemcisi olmaktan «tenzih» ede-

riz. Ve partiye, AP'nin tarihsel görevini yerine getirme işlevinde artık bir engel durumuna girmiş olan bu ağırlıktan, bu handikaptan kurtulma günlerinin yakın olmasını dileriz.

Ve gene dileyerek hatırlatırız ki, AP'ye, isterse muhalefette olsun, ağır sorumluluklar düşmektedir. Bunların başında da Devlet Başkanlığını, böyle sinir bunalımları çeken parti başkanlarının saldırı hedefi yapmamak gerekir.

AP, Başkanını, artık bütün yönleri, bütün boyutları ile iyi tanıma evresini algılamalıdır. Bu zatın, neden bu kadar sinirli ve şaşkın olarak, bir tutarsızlıklar kısır - döngüsü içinde bunaldığını iyice görmelidir.

Görmelidir, çünkü Türkiye siyasal - sosyal - demokratik - layik - ulusçu nitelikler içinde bir gelişim süreci geçirmektedir. Ama, bu sürecin önüne çıkan ekonomik engeller de, bir başka olumsuz süreci oluşturmaktadır.

Demirel'in karihası ise, bu iki süreci de kavramakta yetersiz kalmaktadır. Bunlardan doğan sorunları bilimsel ve çağdaş algılarla çerçeveleyip iyice çözme gücü gösteremektedir. 18 aylık muhalefeti sırasında komünizm ticaretini sürdürmekten başka bir yöntem bulamamıştır. Kuyruklar ve yoksunluklar edebiyatı yapmaktan ötede, ciddi bir sosyo - ekonomik ve politik düşün üretmemiştir. Böyle bir devinim yoluna girememiştir. Karihasının, buna elverişli olmadığı, artık saptanmıştır.

Bir kaç rakamı ezberlemekten ötede ciddi bir bilgi birikimi yoktur. Toplumları, dünyadaki yerleri içinde irdeleyip deşifre eden, böylece onların sorunlarını açık seçik gören ve böylece çözüm yollarını da sorunların gerçek irdelemelerinden çıkaran bu arada ülkenin doğal gelişim yolu olan siyasallaşma —sosyalleşme— demokrasileşme —layikleşme— sömürüsüzleşerek uluslaşma sürecinin neresinde olduğunu ayırt edebilen bir entellektüel dinamizminden yoksundur, kavrayamıyor gidişi...

İşin kötüsü, kavrayamadığını da iyice kavrıyor: Gelişimin ve sorunların kendisini nasıl aştığını iyice görüyor. Bunlar önünde, nasıl aciz kaldığını iyice kavrıyor.

Ruhsal yıkıntısı bundandır. Kinci saldırganlıkları bundandır. Us sınırı tanımıyan eleştirileri bundandır. Ir-

makları tersine akıtmaya çabalayan mantık oyunları bundandır. 30 yılı bütün bir sağcı liberal ekonomi ve biçimsel demokrasi oyunu içinde, Türkiye'nin kaynaklarını ve birikimlerini tüketen politikanın en aşağı 10 yıllık bir dönemin sorumlulusu olduğu halde, bunun hesabını başkalarından sormanın garipliği bundandır.

Öyle olunca, komünizm ticaretine sarılmaktan başka bir yolu, elbette bulamaz. 18 ay bitmeden bir hükümet bunalımı yaratma tutkusunun tutsaklığı içinde, devlet başkanına da saldırıp, gemi azıya almaktan öte de ciddi bir evlemde elbette bulunamaz.

Devlet başkanları da, elbet eleştirilebilir: Yerince, yeterince, kıvamında olarak... Bu eleştirileri, bir us çizgisi çerçeveler. Bir bilgi düzeyinin mantığına sokar. Bir insaf kıvamı, eleştirileri uygarlaştırır.

Demirel bildirisinde bunların hiç biri yok!

Şöyle üsten bir bakışla bakalım:

1 — Devlet başkanı, ulusun kendisine hükümet olanağı vermediği Ecevit yanlılığı yapıyormuş.

Oysa ki, ulusa, bu hükümeti, Millet Meclisinde ona güvenoyu vermek suretiyle, ulusun parlamentosu vermiştir.

Bu konuda, ulusun parlamentosu, ulusun ta kendisidir. «Temsilci vekalet kuramı» bunu açıkça söyler. Yani bu kurama göre, parlamento, bir hükümet meydana çıkarmada ulus adına tek yetkili bir parlamenterizm ögesidir. Ondan başkası, hükümeti meydana çıkaramaz. Parlamento, güvenoyu vermek suretiyle, ulusla tıpkılaşmış bir organ olarak, ulusun bu hükümeti kurma istencini deyimlemiştir. Böylece bu hükümeti, ulus istenci meydana çıkarmıştır. Tersini ileri sürmek, ancak, insafsız bir bilgi noktası ile yapılabilir.

2 — Demirel savına göre, Devlet Başkanı, çok ivedi bir atama yapmış.

Oysa ki, anayasa sistemimize göre, parlamento, hükümeti meydana çıkarma işlevinde, hep, kısa süreler öngörmüştür.

3 — Gene Demirel savına göre, suistimallerle ilgili gensoruların başladığı bir zamanda, hemen böyle bir atama yapılmamalıymış. Bu, hükümet yararına bir sayı sağ-

lama amacını güdermiş.

Burada hemen soralım: Koalisyonlar niçin kurulur? Hükümet kuracak kadar, onu ayakta tutacak kadar bir sayı çokluğunu sağlamak için...

Ecevit, bu erekle, hemen önerisini yapmış, bakanı sunmuştur. Devlet Başkanı, «Dur bakalım, biraz bekle» diyebilir mi?

Devlet Başkanı, siyasal iktidarı kurmağa, çoğunluğu sağlayabilen siyasal öndere bağlıdır. Yoksa, azınlık önderinin değerlendirmelerine değil.

4 — Gene Demirel savına göre, bu hükümet kurulurken Devlet Başkanı, partiler demokrasisini zedelemiş güvenoyu alamayacağı önceden belli bir hükümeti, evvelce tasdik etmiş imiş.

Bu sav, yanlıştır.

Doğruyu göstermeye uğraşalım:

Ecevit, en üstün nisbî çoğunluğun sahibi idi. O niteliği dolayısıyla, devlet başkanı, o'na hükümet kurmasını önerme zorundaydı, önerdi de. Ecevit, birinde gerekli sayıyı bulamadı, ama ötekinde buldu. Ve hükümetini kurdu: Bağımsızları kendisine bağlamak suretiyle... Bu da o'nun hükümet kurma siyasal hakkıdır.

Demirel bu hakkı tanımıyor ama, ulus, o'nun bu hakkını tanıdı Hükümet çıkarma konusunda tek ve gerçek temsilcisi olan parlamentosu yerine kendisini temsil ettirerek istencini belirtti.

Anayasamızda «hükümetler, ister çoğunlukta, ister azınlıkta olsun ulusal istencin her zaman tek ve gerçek temsilcisi olan Demirel'in beğenisi ve onayı ile ulusun malı olurlar.» diyen bir madde yoktur.

Öyleyse, bir hükümetin, ulusun hükümeti olgusu, bu konuda tek ve gerçek ulus temsilcisi olan parlamentonun güvenoyu ile kazanılır. Devlet Başkam da, ulusun hükümeti olabilecek olan bir hükümeti meydana çıkarmada, parlamentoya yardım zorundadır. Bu yardım, nisbî çoğunluğun sahibi olandan işe başlamak zorunluğunu yerine getirmekle olabilir ancak...

Şimdi, ancak bu zorunluğunu yerine getirmiş olan bir Devlet Başkanına böyle bir saldırı, sapmacılıktan başka bir şey değildir.

5 — Son sav ise gerçekten bir «neş'e»den ibarettir! Şöyle ki:

Demirel, «CHP hükümeti, zaten 35 kişidir. Yeni bir atama yapılmasaydı da 34 kişi kalsaydı ne çıkardı?» demeye getirdikten sonra, «Eğer bakan atayacak idiyse, kendi içinden birini atamalı idi.» demeye cesaret ediyor.

Bu bir nisbi çoğunluk sahibi nitelemi (sıfatı) ile, «anlaşabildikleri ile koalisyonunu kurma siyasal hakkı»nı yadsımaktır.

Anayasa, «siyasal haklar»dan, boşuna söz etmiş, demek...

Bilim geçerliliğini ve hak insaflığını bir kalemde bırakabilen böyle bir önderlikten, AP daha çok çeker.

Ülke uyanıyor. Ama AP nerede?

(Cumhuriyet, 9.6.1979)

★

Necati CUMALI

ÖRGÜT SORUNU

Sosyalist Devrim Partisi, geçtiğimiz 19 - 21 Mayıs günleri, üç gün süren «Sosyalizme Geçişin Kimi Sorunları» başlıklı bir seminer düzenledi. Seminerin ikinci günü Partinin Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın sunduğu bildiriyi dinledim. Sayın Aybar konusunu «Marksizm'de Örgüt Sorunsalı» olarak saptamıştı. Nedir ki konuşması daha çok Lenin'in örgüt uygulamasının eleştirisi olarak belirlendi. Kısaca özetlenecek olursa bu konuda Aybar'ın söyledikleri şunlar: «Marksizm'de örgüt sorunu teorik olarak ele alınmamıştır. Uygulamada soruna çözüm yolu arayan Lenin'dir. Örgütlenme ile üretim tarzı arasında sıkı bir bağlantı vardır. Geçmişte köleliğin, feodalitenin, burjuvazinin kendilerine özgü örgütlenme biçimleri olmuştur. Sosyalizmin de kendi üretim tarzına göre bir örgüt biçimi olması gerekirken, Lenin, bu gerçeğe uymamış, bu alanda burjuva demokrasilerinin dikine bir hiyerarşiye dayanan örgüt düzenini kopya etmekle yetinmiştir. Sosyalist partilerin, sosyalist iktidarların eninde sonunda totaliter bir karaktere bürünmeleri hep bu yapılarına aykırı örgüt düze-

ninden gelir. Bu örgüt düzeni uygulandığı sürece de, ister 1917 Rusyası gibi geri, ister 1945 Çekoslovakyası gibi ileri ülkelerde uygulanmaya konulsun, sosyalizmin insancıl amacından saparak totaliter bir baskı rejimine dönüşmesi kaçınılmaz bir durumdur...»

Aybar, iki saati aşan konuşmasında, dinleyicilerin ilgisini sürekli olarak uyanık tutan çok açık bir dille bu doğrultuda uzayan eleştirilerini sıraladı. Yeri geldikçe sosyalizmin Rusyadaki uygulamasını yerdi, Stalin dönemini kötüledi. Seminerin ilk günü dinlediğim Dr. Murat Belge'nin «Marks'ta ve Lenin'de Devrim Kavramı» başlıklı bildirisinde de bir bakıma yaptığı buydu. O kadar ki Sayın Belge, Sovyet rejimi ile ilgili yergilerinde Aybar'ı da geride bırakarak, işi bu konuda dinleyicilerini güldüren pek yaygınlaşmış türde fıkralar anlatmaya kadar vardırdı.

Sonuç olarak, Aybar, sözlerini tamamlarken bir iki cümle ile sosyalizmde örgütlenmenin tabana dayanması gerektiğine, ancak tabandan gelen bir örgütlenme ile emekci kütlelerin siyasal gücü kendi denetimleri altında tutabileceklerine değindi. Pek genel nitelikte kalan bu sözleri, Aybar'ın eleştirilerindeki kadar açık göremedim. Bunun için konuşmasından sonra kendisine özel olarak bazı sorular, bu arada başkanı bulunduğu SDP'de örgüt anlayışı ile ilgili ne gibi yenilikler uygulandığını sordum. Yanıtından, partinin belirli kimselerin eline geçmesini önlemek için, SDP'de bir kimsenin iki dönemden fazla Genel Başkan olamayacağını, her kurultayda Parti Meclisinin üçte birinin değişmesinin zorunlu olduğunu öğrendim. Nedir ki bu önlemler sadece iyi niyetli fakat gerçekçilikten uzak düşsel görüşler olarak göründü bana. Önce şu var: Burjuva demokrasilerinde kurulmuş bir çok derneklerde, ya da devletlerde uygulanan yöntemler bunlar. Örneğin uluslararası PEN kulüp başkanının görev süresi iki yıl olarak kısıtlanmıştır. Bizde senatonun üçte biri iki yılda bir değiştirilir, v.b. Demek oluyor ki örgütlenmede SDP'nin başvurduğu bu gibi yöntemler de burjuva demokrasilerinin buluşudur.

Sonra şu da var: Burjuva demokrasilerini böyle bir kalemde silip atmak niye? İnsanlık tarihinin zincirinde

önemli bir halka, bir aşama değil mi o demokrasiler? O demokrasilerin ilkinde, Fransız devriminde de siyasal gücü tabanın denetimine almaktı amaç. Sonunda o amacın niye gerçekleşemediğini nesnel olarak araştırınca görürüz ki, burjuva demokrasilerinde de halk demokrasilerinde de her şeyden önce tabanın öz yapısıdır karşılaşılan engel. O taban kültür düzeyi ile siyasal bilinci ile ancak hazır olduğu devrimi sindirebilir. Sorun bu bakımdan ele alınınca sosyalist bir devrim gerçekleştiren Lenin ile demokratik burjuva devrimini gerçekleştiren Mustafa Kemal'in eş güçlüklerle karşılaştıkları görülür. Gerçekleştirilen her iki devrim de ayakta durabilmek için şiddete başvurmak zorunda kalır. Taban, öz yapısını korudukça, iki yılda bir Genel Başkanın, ya da Parti Meclisi üyelerinin üçte birinin değişmesiyle demokratik bir yönetimin güven altına alınacağını ummak olanaksızdır. Gidenler gider, o tabandan onların yerine acemilikleriyle onları da aratacak olanlar gelir.

Buna karşılık, sosyalizmle ilgili uygulamalar da yönetimin ergeç totaliter bir karakter göstermesiyle ilgili sorunun kaynaklandığı nedenleri, Aybar ile Dr. Belge'nin bildirilerinde yaptıkları açıklamalarla, Lenin'den aktardıkları alıntılarda arayıp bulmak daha doğru bir yol olarak görünüyor. Her iki konuşmacı da Sovyet devriminin süresini tamamlamadan gerçekleştiği gerçeğinde birleştiler. Lenin'in sosyalizmin başarısının işçi sınıfının gereken bilinç düzeyine ulaşması ile bağlantılı olduğu yolundaki görüşleri üstünde durdular. Bu görüşleri benimsedikleri halde, yine de Sovyet rejimini, Stalin'i yermeleri çelişkili bir durum olarak görünüyor kendiliğinden. Önce şunu düşünelim: Bu sözleriyle Stalin'in acımasız sertliğinin savunmasını Lenin üstlenmiş olmuyor mu? Ne demektir bir devrimin sürecinden önce gerçekleşmesi. Sorunun acı yanı, insanlık açısından derin dramı bu noktada toplanır. Sürecini doldurmamış bir devrim, parçalanmak üzere karşı kuvvetlerin önüne atılmış durumdadır her şeyden önce. Kıyasıya bir dövüşü kabul etmek zorundadır. Ya ezilecek, ya da ezecektir. Yırtıcı hayvanlarla dolu bir ormanda bırakılmış bir çocuk neyse, gladiyatör oyunlarında da aslanların önüne sürülen bir gladiyatör neyse o da o du-

rumdadır. Daha bilimsel bir örnek aramamız gerekirse vücudun karşılayamayacağı kuvvette bir serum yapılmış bir hasta gibidir. Ateşi yükselecektir...

Gogol'ün «Ölü Canlar»ından, Dostoyevski'nin «Ölü Bir Evden Anılar»ından, Solohof'un «Uyandırılmış Toprak»ından tanıdığımız Rusyada, Marksın özlediği sosyalizmin sancısız, acısız gerçekleşeceğini ummak düşten de öte saflık olurdu. Stalin döneminin acıları hep bu vakitsiz doğumun acılarıydı. Lenin'in erken ölümüyle bu vakitsiz doğmuş rejimi yaşatmanın bütün sıkıntıları Stalin'in üstüne kaldı. Kapitalist dünyanın cephe aldığı, yalnız bıraktığı, içerde dört beyaz orduyu devrimin üstüne sürdüğü bir Rusyaydı o. Parti içi çekişmeleri. Nazi tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Şunu da unutmamak gerekir ki sertlik, şiddet Stalin'in bulduğu bir yöntem değildi Rusyada. Korkunç İvan'ı, Rasputin'i bir dizi çarı ile şiddet geçmişin kalıtıydı. Devrim gerçekleştiğinde ceza evleri, sürgün bölgeleri binlerce siyasal suçlu ile doluydu.

Bırakalım Rusyayı bir yana. Dünyanın başka yerlerinde gerçekleşen devrimlerden, siyasal değişiklerden örnek alalım. Mustafa Kemal yüreği inceliklerle dolu bir insandı. Ama kurduğu cumhuriyeti korumak için Takriri Sükûn Kanunu çıkarmak, İstiklâl Mahkemelerini kurmak, Doğu İsyanında, Serbest Fırka girişiminde, Kubilay olayında hep sert davranmak, şiddete başvurmak zorunda kaldı. İspanyol Cumhuriyetçileri faşistlerden çok daha güçlüydüler. Ama sertlikten kaçındılar, iç çekişmelere seyirci kaldılar. Soldaki kargaşa, sonunda faşizmin yengisini hazırladı. Alman Sosyal Demokratları yumuşaklıklarıyla Hitler faşizmine teslim ettiler ülkelerini..

Stalin'i, ya da daha başka kişileri yermek, suçu kişilerde aramak bugün için bir şey katmaz sosyalizm savaşına. Böyle davranmak yerine, önderleri Stalin'leştiren, sertliğe iten nedenleri araştırmak daha gerçekçi bir tutum olur. O nedenlerin başında da taban gelir. Kültür düzeyi, moral düzeyi, bilinç düzeyi ile güvenilir olmaktan çok uzaktır günümüzde o taban. Toplumları şiddete iten nedenlerin öz kaynağıdır. Çok sürümlü gazetelerin polis olayları ile ilgili başlıklarında, cinayetler, ırza geçme olay-

ları, her türlü acımasız davranışlarıyle izlenilebilir bu şiddet.

(Cumhuriyet, 16.6.1979)

★

Melih Cevdet ANDAY

ORDA BİR KÖY VAR

Aradan aylar geçti ama beni düşüdürür gider o konuşma, bir hastanenin hekimler odasında üç kişi idik, hekimlerden biri, rahmetli ozan Ahmet Kutsi Tecer'in,

Orda bir köy var uzakta
O köy bizim köyümüzdür
Gitmesek de görmesek de
O köy bizim köyümüzdür

diye başlayan şiirini sadece yermekle kalmamış, alaya da almıştı; «Hele gençlerimiz nasıl nasıl kızıyorlar bilseniz» demişti. O şiirin, ilk bakışta insanı durduran, gülümseten demiyeyim ama yadırgatan bir yanı vardır gerçekten Bilmediğimiz, gitmediğimiz bir köy nasıl bizim köyümüz olabilir! Dahası, gitmesek de, görmesek de ne çıkar anlamını taşır gibi o dizeler, köyle aramızda kendiliğinden bir bağ varmış anlamını. Gerçi Kutsi Tecer buncasını söylemiyor, ama okuyan çıkarıyor bu anlamları şiirden, çıkarınca da gülüyor, ya da kızıyor ozanın saflığına, «Bu ne biçim köy sevgisi, köylü anlayışı!» diye soruyor.

Nerden nereye geçeceğim, bir hafta önce iki eski arkadaşımla Ahmet Hamdi Tanpınar'ı andık burada; onun şiirinden, romanlarından söz ettik, konuşmamızın sonunda da onun kişiliğindeki **authenticité** üzerinde durduk; içtenlik, doğruluk mu diyeyim, gerçeklik mi, bilmiyorum. O, konuşurken Ahmet Hamdi Tanpınar diye biri olduğuna, gerçekten olduğuna inanırdınız, söylediklerini beğenseniz de, beğenmeseniz de. Birçok doğru sözü bir araya getiren öyle kişiler vardır ki, onların söyledikleri sahici gelmez bize, gerçekten düşünmemişlerdir de ondan, yama gibi görünür sözleri, bu yüzden de etkilemez bizi. Ne diyecektim... İşte Ahmet Hamdi Tanpınar bir gün bana, «İstesek de, istemesek de Müslümanız biz» demişti. Neden

demişti, hangi sözden, konudan gelmiştik oraya, şimdi bulamıyorum, ama o söz üzerinde uzun uzun düşünmüşümdür.

Biz dinimizi, ulusumuzu, yurdumuzu kendimiz seçmemişizdir, onlar verilmiştir bize, onların içine doğmuşuzdur. Nitekim dinsizliği seçenlerimiz de, dinin kimi buyruklarına, en azından kimi törenlerine katılıyorlar. Ölümüzü dinin eline bırakıyoruz en başta. Gerçi arada bir. «Öldüğümde cenaze namazı istemem» diyenlerimiz çıkmıyor değil, ama kimse dinlemiyor onları, bal gibi kılıyorlar adamın cenaze namazını. Neden derseniz, dinsizler için bir mezarlık yok yurdumuzda, kurulmamış daha. Ayrıca çoğumuz dinsel cenaze törenini ölüme karşı bir saygı gereği gibi almaya yatkınızdır. Ölüyü, kimse görmeden, duymadan gömemiyoruz, toplanılsın, bir araya gelinsin, ölü topluca düşünülsün istiyoruz. İnsanoğlunun yok olmaya karşı direnişi, başkaldırışıdır bu. Ölümü anlamıyoruz hâlâ, razı olamıyoruz ona.

Sanırım, Ahmet Kutsi Tecer'in dizeleri ile, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bu sözü arasında kuracağım ilişki kendiliğinden ortaya çıktı. Din gibi, köyümüz de bize verilmiştir. İnansak da inanmasak da, gitsek de gitmesek de. Ben dünyaya geldiğimde, Türk ulusu yoktu daha ortada tam anlamı ile, yeni yeni oluşuyordu. Türkçülük akımının yürütücüleri istiyorlardı. Türk ulusu adı altında bir topluluğun kurulmasını. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu içinde bir arada yaşamış olan halkların birtakımı kendi uluslarını kurmuşlar ya da kurma yoluna girmişlerdi. Uluslaşma sürecinde en geri kalmış topluluk Türk topluluğu idi. Gerçekte bu sürenin dünyadaki geçmişi de pek öyle uzun bir tarihi kapsamıyordu. Uluslaşma, bir dizi ekonomik, toplumsal koşulun bir araya gelmesi ile ortaya çıkan bir olgu idi. Bu olguyu düşünürler, aydınlar ayırdediyorlardı herkesten önce, bu yüzden de uluslaşmanın düşünden doğduğu sanılıyordu. Ama topluca bilincine varıldıkça, topluluklar uluslara dönüşüyorlardı. Demek ki, bu dönüşümden önce, orada, uzakta bekleşip duruyorlardı topluluklar.

Bunun gibi, yurt kavramı da önce aydınlarımızın, ozanlarımızın, düşünürlerimizin kafasında belirlenmiştir.

Namık Kemal'den önce «vatan» sözcüğü «oturulan yer - ev» anlamına geliyordu. Gerçi bizim bir yurdumuz vardı, orada duruyordu, bizim bilinçlenmemizi bekliyordu, bir sevgili gibi. O vardı, fakat biz aşık olmamıştık daha, aşık olmadığımız geçmiş zaman içinde onun adı sevgili değildir. İmdi «ulus» ve «yurt» birer gerçeklik gibi mi, yoksa birer kavram gibi mi ele alınmalı? İşte sorun budur.

Burada Perulu yaşlıca bir gazeteci ile tanıştım, eski bir komünistti, başından geçen acı olayları anlattı uzun uzun. Ama o olayların geçtiği günlerde Peru daha sanayileşmeye adım bile atmamıştı, demek ki bir işçi sınıfı oluşmamıştı daha orada. Görüyor musunuz, işçi sınıfı ortada yokken bile bir ülkede komünistler yetişebiliyor. Ne öğretici bir örnektir! Ya sınıf, kendi bilincine varan aydını bekler, ya da aydın o bilince gelecek sınıfı. Çünkü dünyanın herhangi bir yerinde sanayi hızlandı, işçi sınıfı yetişti, bu sınıf toplumsal dünyanın öteki bölgeleri için de geçerlidir artık. Ama gelişmemiş ülkenin ozanı diyecektir ki Çalışanlar var ya orda — Onlar işçi sınıfıdır...

Ünlü Fransız ozanı Lamartine

Mais la nature est là, qui t'invite et qui t'aime diyor bir şiirinde «Doğa şurda, çağırır seni, sever.» Bu romantik ozan, insanı doğaya yaklaştırmak, onunla kardeş etmek istiyor, «Bak, şuracıkta» diyor. Demek insanlık o güne değin doğayı bilmiyor, tanımıyordu. Şimdi bize olağan görünen bu söz, gününde yeni, devrimci bir sözdü. Çünkü «doğa»nın unutulması üzerinden yüzlerce yıl geçmişti. Belki «nature» sözcüğü bile sadece «yaradılış» anlamına geliyordu. On sekizinci yüzyıldan sonra aldı içinde yaşadığımız dünya anlamını o sözcük. Bize gelince, «tabiat» sözcüğüne bu yeni kavramın yükletilmesi tarihi kırk elli yılı geçmez. Toprak, su, hava, ağaç, kuş... burnumuzun dibinde yüzyıllardır beklemiş bizde «doğa» kavramının uyanmasını. Ondan önce «tabiat», insanın huyu suyu anlamına geliyordu.

Ahmet Kutsi Tecer'in «köy»ü gibi tıpkı. Yüzyıllarca o «köy» orada durdu; ama aydınlarımızda, düşünürlerimizde, sanatçılarımızda, hadi daha kapsamlı bir sözcük bulalım, «kentlilerimizde» hakları yenen kırsal bölge emekçilerinin saygıdeğer topluluğu anlamında bir «köy»

kavramı yoktu. Şimdi Tecer'in şiirine gülenler ya da sinirlenenler bir de babalarına sorsunlar durumu, bakalım köy ne demekmiş o babaların gençliğinde. Köye, köylüye bağlı bir ülkü var mıymış?

Şunu da eklemeden geçemeyeceğim; bilindiği gibi, sanayileşmiş ülkelerde «köy» kavramı, «geri kalmış kırsal bölge» anlamını çoktan yitirmiştir. İsviçre'deki yolculuklarda bir kentten bir kente geçiliyor, yanınızdaki uyarmazsa köyü göremiyorsunuz, Fransa'da köy, modern bir çiftliktir. Courier dergisinin eski Yazışleri Müdürü dostum René Caloz, emekliye ayrılınca güneyde bir köye taşındı. Köyü kurtarmak için değil ha keyfine bakmak için. Bizim İstanbul Belediye Başkanından dinlemiştim. Viyana Belediye Başkanı ile kentlerdeki nüfus sorunu üzerinde konuşurken adam. «Evet, büyük derdimiz bizim, de» demiş, «Halk kentten köylere göç ediyor.» Sosyalist ülkelerde ise Kolhoz ve Sovhoz'a «kırsal fabrika» adı verilebilir. Bu gidişle yarınki ozan «Orda bir köy vardı uzakta — O köy bizim köyümüzdü» diye ağlayacak.

Köylerimizi görmek için acele edelim, geçip gidiyor çünkü.

Konu açılmışken değinmeden geçemeyeceğim; kırsal bölgelerin yok oluşu, süreci, yarın insanlığın en büyük üzüntülerinden birini oluşturacak gibidir. Yüzünü öteki dünyaya çeviren ortaçağ, «doğa»yı nasıl unuttu ise, belki yüzyılımızın yeni makine ve yeni enerjisi yüzünden insanlık ondan bir daha uzaklaşacak ve bunun acısını çekecektir. Gidişi, akışı denetleyemiyoruz gibi geliyor bana, ya da ileriye ilişkin tasarılara boş veriyoruz.

(Cumhuriyet, 15.6.1979)

★

Mahmut T. ÖNGÖREN

TELEVİZYONDA SİNEMA

Geçen ekim ayından günümüze değin süren yayım mevsimi içinde TRT Televizyonunun «Televizyonda Sinema»ya ayrılan gösterilerinde gerek sinemamızın ve gerekse dünya sinemasının en olumlu örneklerini sergileme-

ye çalıştığını yadsıyamayız. Ne var ki, söz konusu mevsimde televizyonda bazı olumlu sinema filmleri izlememize karşın «Televizyonda Sinema»da özürü kabul edilemeyecek yayımcılık hataları ile karşılaştığımızı da belirtmek zorundayım. Bu hataların en büyüğü TRT Televizyonunda gösterilen sinema filmlerinin seçimi ile ilgilidir.

Önce sinemamızdan seçilen «yerli» filmler üzerinde durmak gerekir. «Yerli film» deyimini pek çok filmci sevmez. Çünkü «yerli» sözcüğünün arkasında «niteliksiz, bayağı, yetersiz, kültürsüz ve kötü» anlamları yatar. Eğer «yerli film» denilince bu gibi anlamlarla ilgili çağrışımların etkisi altında kalıyorsanız, TRT Televizyonunda gösterilen sinema filmlerimize ayrılan yayım saatlerinin adına «Yerli Sinema» başlığını vermekten başka çare kalmaz. Öte yanda, yine bazı filmcilerimiz «yerli sinema» deyimini kullanan aydınlarımızı sinemamızı azımsamakla suçlamaktadırlar. Fakat özellikle son bir yıl içinde televizyonumuzda gösterilmiş olan sinemamızın örneklerine bakıp da «yerli film» deyimini kullanmamak olanaksızdır. Kısacası, «yerli» sözcüğünün sinemamızla ilgili olarak kullanılmasından ötürü bir zamanlar bazı aydınlarımıza kızanların şimdi TRT Televizyonunu bu denli niteliksiz, bayağı saçma, anlamsız, gerçek dışı, kültürsüz ve kötü sinema filmlerimizi gösterdiği için kınaması gerekiyor. Çünkü beş yılda bu filmlerden birinin sinemalarda gösterildiği zaman en çok beş milyon kişinin önüne çıktığını kabul etsek, aynı film televizyonumuzda gösterildiği zaman aynı anda 25 - 30 milyon seyirci tarafından izleniyor diye düşünmemiz gerekir. Bir kültür ve eğitim kuruluşu olduğu ileriye sürülen TRT Televizyonunun halkın beğenisini bu tür filmlerle törpülemeye ne hakkı var?

Gerçekte, bu sorunun yanıtını ne bu filmleri her hafta halkımıza düzenli ve sürekli ısrarla izlettiren TV yönetimi, ne de söz konusu filmleri seçen komite düşünüyor. Evet, suç onların değil. Bu filmleri onlar yapmadılar. Yıllardan beri başımıza çöreklenmiş olan sinema sansürü ancak zengin kızla yoksul delikanlının, gözleri kör olmuş zengin adamla ona bakmaya gelen ve adam tarafından bir türlü tanınmayan eski karısının aşklarını; inanırlılıktan uzak rastlantıları, sınıfsal ayrılıkları hiçe sayan

öyküleri; yaşamdan kopuk olayları ve Amerikan sinemasının kopyaları olan konuları kapsayan senaryolara izin veriyor. Teknik altyapısı bir zamanların varlıklı sinemacıları tarafından kurulmamış olan ve bugün de Türkiye'deki bazı ileri teknik olanaklara sahip kuruluşların yardımının sürekli ve yöntemli biçimde esirgendiği sinemamız, üstelik kendi kültürel yapısını da bir türlü geliştiremediği için bu filmler ortaya çıkmış. Tüm bunlardan elbette TRT Televizyonu sorumlu tutulamaz. Ama aynı televizyonun sinemamızın bu sorunlarını bilmemesi, bu filmlerin geçmiş yıllarda ve içinde bulunduğumuz dönemde hangi nedenlerden ötürü çevrildiğini düşünememesi ve onları her salı akşamı yayımlarına koyması için ileriye sürülebilecek bir özür yoktur.

Ne var ki, TRT Televizyonuna göre «yerli sinema» sorunu ile ilgili özür çok. Önce, «Halk bunu istiyor» diyerek işin içinden çıkıyor, TV yönetimi. Gerçekten «yerli» filmleri tutan büyük bir çevre var. Niçin mi? Yıllardan beri halk bu tür filmleri sinemalarda izlemeye ve beğenmeye yöneltilmiş. Düzenin işine yarıyor bu koşullandırma. Ama aynı halk sinemalarda değil de TRT Televizyonunda daha olgun ve yeterli sinema filmleri izlemeye yöneltilerek eski alışkanlıklarından kurtarılabilir ve zamanla beğeni düzeyi yükseltilerek daha nitelikli bir sinema anlayışına kavuşturulabilir. Bu düşüncenizi de belirttiğiniz zaman, TRT Televizyonu hemen bir başka noktayı ileriye sürecektir : «Bugüne değin sinemamızın en olgun örneklerini sergiledik. Sinemamızdaki olumlu filmlerin sayısı çok az. Geriye hep kötü filmler kaldı. Biz ne yapalım?» Gerçekten de iki üç tanesinin dışında sinemamızın en olgun örnekleri televizyonda gösterilmiştir. Geriye kalan en olumlu filmlerimizi yayımlamaya da TRT Televizyonu yanaşmıyor. İşte «Ağıt» örneği. Elde gösterecek doğru dürüst sinema filmi de kalmayınca, televizyonumuz ne yapsın?

Bu sorunun yanıtını bugünkü TV yönetiminin verebileceğini hiç sanmıyoruz. En kötü «yerli» filmleri birbirinin arkasına sıralayarak yayımlamakta bir sakınca görmeyen, özel girişim elindeki sinemamızın yıllardan beri halkın siyasal bilinçlenmesini ve beğeni düzeyinin yüksel-

mesini engelleyen çabalarını kendi de benimseyen, çok geniş kitlelere bir anda erişen TV gibi bir yayım aracının Türkiye'deki kültürel işlevini göremeyen ve yıllardan beri sürüp gelen bu olumsuz uygulamayı önlemek için elinde bulunan olanakları daha sezinleyememiş olan TRT Televizyonu «Televizyonda Sinema»yı nasıl geliştirebilir ki? Bugün devletin sinemamız için yasa tasarıları hazırlamasına, bazı önerilerin oluşturulmasına ve sinema alanını düzenlemeye kalkmasına karşın, hiç bir adım atamadığını ve belli çalışmaları destekler gibi görünüp konuyu yeterince izleyemediğini üzülerek görüyoruz. Oysa TRT Televizyonunun elinde sinemamıza etkili katkılarda bulunabilecek pek çok olanak var. TRT, bu olanakların üstüne çıkmış oturmuş ve sahip olduğu üstünlüğü görmezliğe geliyor. TRT bu konuda ne yapabilir? Gelecek hafta bu sorunun yanıtını vermeye çalışacağız.

(Cumhuriyet, 25.6.1979)

★

Prof. Bahri SAVCI

MEŞRUSUZLUĞUN ANATOMİSİ DİYALOĞUN NİTELİĞİ

Bizim «Gemi azıya almış» siyasal önderimiz, tutturmuş şunu söyler: «Bu hükümet meşrusuzdur, çünkü, Türkiye'nin yönetimini başaramamaktadır. Ulus çoğunluğuna dayanmamaktadır. Meclis çoğunluğuna da dayanmamaktadır. Bu nedenle onunla diyalog da kurulamaz. Bunu Cumhurbaşkanı bizden isteyemez.» İşte bunları söyler, bizim kızgın adam Demirel: Meşruluğun anlamından, meşrusuzluğun anatomisinden, diyaloğun niteliğinden. habersiz olarak...

Bir kez, bir hükümetin meşrusuzluğunu ileri sürebilmek için insanda, meşrusuzluğun anatomisi üzerinde kimi ufak tefek bilgilere dayalı bir insaf bulunmak gerekir, ayrıca, bir vicdan noksanı olmamak gerekir.

MEŞRULUK

Meşrusuzluğu iki yönden inceleyebiliriz:

1 — Öz açısından meşrusuzluk : Bir sınıfın, bir zümrenin, bir bölümün ve bir bölgenin, hatta bir vatandaşın üzerinde, anayasada gösterilen özgürlük ve hakların özlerini bile tahrip edici bir siyasal - sosyal - ekonomik baskı varsa; ve bu baskı, başka yönetim yolları ile, en etkin yol olan «İşler bir yargı yolu» ile ortadan kaldırdığı yok edilemiyorsa, bu baskı, —o tek kişi üzerindeki ağırlık bile— artık, yasal zecir niteliğini yitirmiştir, yasal sınırlama boyutlarını aşmıştır ve bir «zulüm» niteliği almıştır, bir cebir boyutu kazanmıştır. Bunu yapan siyasal iktidar da onun yönetim süreci de, meşrusuzluğa düşmüştür, artık...

Meşrusuzluk, ancak ve ancak buradadır. Öyle ki, bir tek yurttaş bile böyle bir zulmün ağırlığı altına girmişse, ülkenin ve ulusun tümüne karşı işlenmiş bir zulüm vardır ortada... Ve böylece toplumun üzerinde bir meşrusuz yönetim, bir meşrusuz iktidar «hükümferma»lığı vardır ortada. Böyle sayılır. 18. yüzyıl liberal devrimleri bile bunu böyle sayar. Bugün yürürlükte olan anayasaları ve anayasal düzenleri ile bunu böyle saymaktadırlar.

Buna göre, meşrusuzluğun söz konusu olabilmesi için şu koşulların yerine gelmesi gerekir :

a) Yönetimin, ya da siyasal iktidarın, bireyler, kitleler üzerinde kimi ağır, somut eylemleri olmalıdır.

b) Bu somut eylemler, anayasa ve anayasaya uygun bir yasanın dışında kalmalıdır.

c) Bu somut eylemler, özgürlük ve hakları da, yasanın öngördüğü, anayasanın saklı tuttuğu boyut dışında ve özünde tahrip edici nitelikte olmalıdır.

ç) Böylece doğan baskıyı kaldırıcı, yok edici, kötü sonuçlarını tamir edici bir garantiler sisteminin, onun en son ve en güveniliri olan yargı koruması garantisinin işlerlikten de alakonması gerekir.

Şimdi Demirel'e düşen, Ecevit hükümetinin başarısızlıklarını değil, Ecevit iktidarının, anayasaya ve ona uygun yasalara aykırı olarak yurttaşın, ya da ülkenin tümünün özgürlük ve hakkını tahrip edici somut eylemlerini sergilemektir; ve bu eylemlerin de, bir garantiler sistemini tümü ile ortadan kaldırmışlığını göstermektir, kanıtlamaktır.

Bunu yapamadığı zaman, öz açısından bir meşrusuz-

luk savı ileri sürme olanağını elde edememiş olur. Ve böylece Ecevit, iktidarına karşı halk önünde bir kışkırtıcı istidadı kazanmış olur.

2 — Biçim açısından meşrusuzluk : Biçim açısından meşrusuzluğa gelince, bu önce, bir hükümetin, daha kurulurken, anayasal kurallara ve yönteme aykırı bir yolla kurulması ile oluşabilir. Yani usulüne göre düşmüş bir hükümetin bıraktığı boşluğu. Devlet Başkanının çağrısını almadan kurduğunu ileri sürmekle gerçekleşir.

Biçim açısından bu meşrusuzluk, meşru olarak kurulsa bile, parlamentoca güvenoyu alamadığı halde, yerinde kalmakta dayatma ile oluşur.

Ve en sonunda anayasanın öngördüğü bir sayı içinde bir güvensizlik oyu ile düşürüldüğü halde, hâlâ, kendisinin iktidarda olduğunu ileri sürüp, eylemsel (fiili), olarak iktidar yerinde kalmakla oluşur. Bu bir iktidar gaspından baska bir şey değildir.

Öyle ise şimdi Demirel'e düşen Ecevit hükümetinin pamuk ipliğine bağlı olduğunu ileri sürme değildir. Ecevit hükümetinin bu biçimsel kurallara göre kurulmayıp, yine bu biçimsel kurallara uygun olarak yerinde kalamayıp, bir iktidar gasıbı durumuna düştüğünü kanıtlamak gerekir. Yoksa, kışkırtıcılık istidadı katmerleşmiş olur.

Bu arada parlamentoda azınlığa düştüğü halde, ya da zaten kurulurken azınlıkta olduğu halde meşru olarak kurulma ve meşru olarak sürme olanağı da vardır. Nasıl ve ne zamana kadar? Kurulurken normal bir güvenoyu alma, meşruluğu sağlar ve 226 ile düşürülmeme durumları içinde olduğu sürece de bir hükümet bu meşruluğunu sürdürür.

DİYALOG YADSIMACILIĞI

Diyalog, bir consensus'e (karşılıklı rıza, anlaşmaya) varma yoludur. Demokrasi, çağcıl türünde ve biçeminde (üslubunda) önyüzünden, ya da ters yüzünden bir çifte yüzlü consensus'e dayanır. Diyalog, bunun yoludur ve demokraside zorunludur. Hiç de istisna değildir.

Buna göre önyüzünden consensus klasik burjuva liberal doğrultusunda bulunan geleneksel partiler arasında,

kimi temel ilkelerde birleşip, kimi temel güçlükleri birlikte göğüslemede, düşün ve eylem birliği ve bütünlüğü kurma rızasıdır.

Örneğin MC'ler böyle bir cansensus sonucudurlar... 1961 Anayasası ile hızlanan özgürleşmeci - demokrasileşmeci akımı; bir komünizm allerjisi yaratarak söndürme konusunda, bizim burjuvacı islamcı - otoriterci partilerimiz, bir birleşme yapmışlardı. Consensus bu idi. Bunun için, aralarında bir diyalog kurarak hükümet olmuşlardı. Şimdi de gene bir diyalog kurarak, aynı amaçta, bir muhalefet oluşturmuşlardır.

İşte şimdi Devlet Başkanı, «Yeni bir iktidar - muhalefetler diyaloğu ile yeni bir consensus'e ve eylem birliğine varın» demek istiyor.

Ama Demirel'imiz, diyalog konusundaki demokrasi konusundaki bilgileri saptırmacılık hastalığından kurtulamıyor ki!..

Bir de ters yüzünden bir consensus ve onu yaratan diyalog vardır Bu, birbiriyle çok zıt yerlerde ve doğrultularda olan partilerin, birbirlerini etkileyerek ve birbirlerine özverilerde bulunarak, yalnızca büyük konularda değil, tümde bir denge kurmaları birleşikliği ve rızasıdır. Örneğin, İtalyan Hıristiyan Demokratları ile Sosyalistlerin ve Komünistlerin, birbirleriyle diyaloga geçerek, bir hükümette birleşmeden de, ülke politikasında bir denge kurmalarıdır bu... Ne ödün verip ne ödün alacaklarını, dengeyi ne gibi önlemlerle kuracaklarını saptama, ancak sürekli diyaloglar yoluyla saptanır.

Ama bizim Demirel'imiz bunları bilmez. Kendi ağababası DP'nin, o zamanki bir diyalog eksiği yüzünden düştüğü meşrusuzluk durumunu da bilmez. Hatta 1971'lerde, «Devlet Tasarrufları» içinde yeri bulunmayan bir muhtıra yeyince, arkasında bıraktığı hükümet boşluklarının, dolmasındaki anormallikleri de bilmezden gelir. Bu muhtıradan sonraki hükümetlerin anormalliklerini sergileme cesaretini göstermesini de bilmez. Ama şimdi, Ecevit'e çatmanın tehlikesizliği içinde, insafa ve vicdana sığdırılması güç bir «meşrusuzluk» şarkısını öttürür durur.

Meşruluğun anatomisini bilmeden devlet adamlığı yapılmaz; diyaloğun niteliğini kavramadan politikacı olun-

maz. Tabii, bunların «alaturka» türleri dışında... Öylesi ile de «demokrasi» olmaz.

(Cumhuriyet, 25.6.1979)

★

Hıfzı TOPUZ

KUZEY AFRİKA'DA TÜRK DOSTLUĞU

Ne zaman Kuzey Afrika ülkelerine gitsem sıcak bir dostluk havası ile karşılaşırım. Türk olduğunuzu öğrenenler sizi kendilerinden sayarlar. Türklerle dostluk Tunus'ta, Cezayir'de, Trablus'ta ve Fas'ta günlük olayların çok üstüne yükselen, geleneksel bir tutumdur. Son günlerde Kuzey Afrika'da yeniden bunun tanığı oldum.

Cezayir'de Parti Kitabevi'nin camında bir kitap gözüme ilişti: «Dorgouth Rais» yani, Turgut Reis. Hemen kitabı aldım. Kitabın yazarı Tahar Guiga. Son yıllarda Tahar Guiga, uluslararası birçok toplantıda Tunus temsilcisiydi. Kültür alanlarında bu yazarın önemli bir kişiliği vardır. 1974'te yayınlanmış bu kitapta Tahar Guiga bizden iyi bizi savunuyor, gönüllü avukatlığımızı yapıyor.

İSPANYOL RÜYASINI BOŞA ÇIKARANLAR...

Kitabın önsözünde İspanyolların Kuzey Afrika ülkelerini ele geçirmek için giriştikleri savaşların büyük yenilgilerle sonuçlandığını belirttikten sonra, Tahar Guiga, yazısını şöyle sürdürüyor :

«İspanyolların bu rüyalarını kimler boşa çıkardı? Tarihin bu akışını kimler değiştirdi? Bazılarına göre bir inanç için savaşan kişiler, bazılarına göre de barbar korsanlar! Adları ister Oruç olsun, ister Hayrettin, ister İzmirli Sinan, ister Turgut, ister Salih Reis, ister Hasan Ağa, ister Ulaç Ali, ister Murat Ağa... İster denizde savaşsınlar, ister karada, Çerçel'de, Cezayir'de Cicel'de, Bizerte'de, Manastır'da, Cerba'da, Trablus'ta, hepsi yiğit denizcilerdi. Herbiri büyük bir kaptandı. Yılmadan savaşarak İspanyol kalelerini çökerttiler. Savaşları Hıristiyanların kendi kıyılarına götürdüler. Kuzey Afrika topraklarına yerleşen

Osmanlı gazileri, kendi kaderlerini bu ülkelerde yaşayan insanların kaderine bağladılar. Onlara, bu ülkelerin ünlü kişileri arasında yer vermemek haksızlık olur.

Tunus kıyılarına ilk gelen Oruç ve Hayrettin kardeşler, yani, İlk Osmanlı gazileri, Hafsid hanedanını hemen tanıdılar. Tunus Sultanı buna karşılık Tunus limanlarını ve tezgâhlarını kendilerine açtı. Tunuslu ve Cezayirli gaziler de büyük Osmanlı gazilerinin yanında yer aldılar, onlarla birlikte savaşlara katıldılar. Oruç Reis ve Barbaros Hayrettin Paşa, Tunus ve Cezayir üleması ile çok yakın dostluk ilişkileri kurdular. Kuzey Afrika halkı Osmanlıların karşısında seyirci kalmadı. Batı Akdeniz yöresinin kederini değiştiren bu eyleme onlar da katıldılar. Osmanlı gazileri gittikleri her yerde halktan destek gördüler ve Hıristiyan saldırısına, Haçlı seferlerine ve İspanyol engizisyonuna karşı bir dayanışma ve karşı koyma eylemini örgütlediler. Türk gazileri, Kuzey Afrika insanlarına önderlik ettiler ve bu ülkelerde adam yetiştirdiler.»

FAS'TAN BİR ÖRNEK

Fas'ta çıkan Arapça «El Alem» ve Fransızca «Opinion» gazetelerinde geçenlerde «Osmanlılar Arap dünyasının çöküşünden sorumlu değillerdir» başlıklı bir yazı yayınlanmıştı. El Alem gazetesinin müdürü Laarbi Messari, bu yazıları bana yolladı. Bir de mektup aldım. Şöyle diyor : «Fas'lıların Türk halkına karşı duydukları dostluğun belgesi olarak size bu yazıları gönderiyorum. Fas'ın ünlü şairi Muhammed -el- Cazûli'nin de şiirlerini yollamak isterdim. Cazûli 1973'te öldü. İstiklal savaşınız için tarihe geçecek şiirler yazmıştı, Cazûli.»

El Alem'de çıkan yazıyı Abdülkadir Kadiri adlı bir Fas'lı yazmıştı. Kadiri yazısında şöyle diyor :

«Orta Doğu'daki Arap ülkeleri Osmanlı yönetiminden kurtulduktan bir süre sonra, bir takım yazarlar müslüman Osmanlı İmparatorluğunun onurlu tarihine leke sürmeye kalktılar. Arap dünyasının çöküntüye düşmesinden Osmanlıları sorumlu tuttular. Arap uygarlıklarını geliştirmek için Osmanlılar'ın hiçbir şey yapmadıklarını öne

sürdüler. Ama biz, Faslılar, Osmanlılara karşı hiçbir kin gütmüyoruz. Tersine saygı duyuyoruz. Çünkü Fas'lılar, Osmanlılar'a, hiçbir zaman düşman olmadılar. Fas hiçbir zaman Osmanlı yönetimine girmedi. Fas'lılar kahramanca savaşan kişilerdi. Türkler de öyle oldukları için birbirimizi çok sevdik. Osmanlılar İslâm dünyasının savunulması için dörtyüz yıl savaş verdiler. Türk egemenliği ne Arap topraklarının işgali demektir, ne de ele geçirilmesi... Sadece Müslüman bir devletten başka bir Müslüman devlete iktidarın devredilmesi söz konusu olmuştur: Bunun içindir ki Mısır halkı Haçlılara, Moğollara, Fransızlara ve İngilizlere karşı koyduğu gibi Türklere karşı koymamıştır. Mısırlılar Türk egemenliğine bağlı kalmışlar ve devletin içinde kendilerine düşen görevleri almışlardır.

Peki neden bu Osmanlı düşmanlığı? Bugün artık koşullar değişmiştir. Türklerle dayanışmaya gereksinim vardır. Osmanlı imparatorluğunun biz Araplara sağladığı yararlar nasıl inkâr edilir? Osmanlılar Arap uygarlığının çöküşünden sorumlu olamazlar...

HEM BÜYÜK DOSTLUK, HEM BURUKLUK...

Tunus'ta, Fas'ta, Cezayir'de, Libya'da Tahar Guiga gibi Abdülkadir Kadiri gibi, Muhammed -el- Cazûli gibi sayısız yazarlar, şairler, sanatçılar, düşünürler var. Bunlar, gerçek dostlarımızdır. Türk dostluğunu savunuyorlar. Kimi Türk kökenli, kiminin adı İzmirli, kiminin İstanbullu, kiminin Triki (Türk)... Bu dostlarımızın birçoğu da önemli görevlerde bulunuyor. Bu kişilerle ilgilendiğimizi pek sanmıyorum. Bu uzak dostlarımızın yazılarını, yapıtlarını öteki Arap ülkelerinde tanıtmak, onlara konferanslar verdirmek, kendilerini zaman zaman Türkiye'ye çağırmak, onlarla yeni ilişkiler kurmak büyük bir kültür hizmeti olmaz mı?

Türkiye'ye sevgi besleyen bu ülkelerde bir yandan geleneksel bir Türk dostluğu var. Öte yandan da bazı burukluklar... Birbirimizle yüzyıllar boyu çok kaynaşmışız, birbirimizi çok etkilemişiz. Biz, yönetim bakımından onları, onlar da İslâm kültürleri bakımından bizleri. Bir-

likte yeni bir uygarlık kurmuşuz, bu uygarlığı birlikte geliştirmişiz: Kültürü ile, sanatı ile, camileriyle, köprüleriyle, hanlarıyla, hamamlarıyla, el sanatlarıyla, kilimiyle, halısıyla, işlemesiyle, dokumasıyla, medresesiyle, tekkesiyle, folkloruyla, müziğiyle, oyunuyla, mutfağıyla, tatlısıyla, böreğiyle... Sonra 1920'lerden İslâm ve Arap dünyasıyla ilişkilerimizi kesip Batı uygarlıklarının arasında, kendimize yeni bir yer yaratmaya çalışmışız. Araplar bunu yadırgamışlardır. Onlara bu dönüşün nedenlerini hiç mi hiç anlatmaya çalışmamışız. Bir burukluk olmuş, kendilerini küçümsediğimizi sanmışlardır. Hâlâ bize şu soruları yöneltiyorlar: Neden Arap harflerini bıraktınız? Neden Arapça sözcükleri dilinizden atıyorsunuz?

YENİ TEMEL

Kuzey Afrikalı dostlarımıza anlatacak çok şeyimiz var. Bunları anlatabilmek ve yeni temellere dayanan gerçekçi kültür bağları kurabilmek için de ortam öyle elverişli ki... Bu tür bağların kurulması, dışa yönelik bir kültür ve iletişim politikasının ilk ilkelerinden biri olsa gerektir.

(Milliyet, 26.6.1979)

★

Çetin ALTAN

İPEKÇİ'Yİ VURAN EL VE NEDENİ

Hem gazete yönetimindeki arkadaşlara kolaylık olsun, hem de günlük yaşamdan çıkabilecek engellemeler karşısında paçam fazla tutuşmasın diye bir gün öncesinden yazıyorum yazıları...

Örneğin salı günü öğleden sonra yazmaya başladığım bu yazı, perşembe günü yayınlanacak...

Aradaki otuz altı saat içinde ise gerek Türkiye'de gerek dünyada neler neler olacak. Skylab'in nereye düştüğü anlaşılmış olacak, rahmetli Abdi'nin öldürülüşü konusunda belki resmî bir açıklama yapılacak, dış kredi sorunları daha belirgin bir duruma gelecek, Sayın Ecevit ile

Sayın Jivkov arasındaki görüşmeler sona erecek v.s...

Ama şimdi benim gözlerim bugünkü Milliyet'in manşetine takılı:

«İpekçi'nin katili yakalandı - üniversite öğrencisi katil Mehmet Ali Ağca «Cinayeti hükümeti zor duruma düşürmek için işledim» dedi.»

Haberi sonuna dek birkaç kez okudum. Sanığın hükümeti zor duruma düşürmekten ne kazanç sağlamak istediğini anlayamadım.

Üniversitenin ikinci sınıfına kadar gelmiş bir genç, kendi deyimiyle **«Ne sağcı, ne solcu da olmadığı halde»** sırf hükümeti zor duruma düşürmek için tanımadığı ünlü bir gazeteciyi gidip sokak ortasında öldürüyor...

Mantığa çok ters gelen bir gerekçe bu...

Zaten şiddet olaylarının mantığını doğru dürüst bir türlü yakalayamıyoruz...

Şunu veya bunu öldürmekle dünya konjonktürlerine sıkı sıkıya bağlı olan Türkiye'nin belirli bir rotadan şıp diye sapıvereceğini sanmak, cinayetler yoluyla Türkiye'de yeni siyaset biçimleri, yeni siyaset kadroları oluşturabileceğine inanmak, sanırım dünya politikasını yakından izleyen herkese pek garip, pek çarpık, pek anlamsız gelmektedir.

Gerek dünya politikasında, gerek Türk iç politikasında, gözle görünmeyen sayısız ince ve girift dengeler vardır. Cinayetler ve şiddet eylemleriyle bu dengeler ağını kolayca kurup bozma olasılığına, kişinin kendini kaptırması için, bilmiyorum nasıl bir koşullanma kuyusunun dibine düşmesi gerekir...

* * *

Örneğin Türkiye'de gerçekten bir dikta rejimi kurulabilir mi?

Yunanistan'la Portekiz'den sonra, NATO üyesi dahi olmadığı halde liberalleşme zorunda kalan İspanya'nın arkasından, Türkiye'nin yeniden dikta rejimine kayması, gerek Batı blokunda gerek Yakın Doğu'da gerek Sosyalist Dünyada, Gerek Üçüncü Dünyada, Türkiye için beklenmedik zorluklara yol açabilir...

Kaldı ki Türkiye'nin içinde de dikta rejiminin yara-

tacağı tepkilerin sonunda hangi serüvenlere yol açacağı hiç kestirilemez...

Üstelik dikta rejimlerinin Türkiye koşulları içindeki faturası da sanıldığından çok daha pahalıya çıkabilir ve faturayı ödemeye kimse kolay yanaşmaz.

Dikta rejimleri artık dış güçler için dahi çeşitli nedenlerden eski çekimini yitirmektedir... Somoza kaçacak delik aramakta, Şili yeniden demokrasiye dönmenin planlarını yapmaktadır.

Böyle bir ortamda Türkiye'de bir dikta denemesi her zaman için çok tehlikeli ve sürprizli sonuçlar yaratır. İran'daki çalkantılardan sonra Türkiye'yi de, üstesinden gelinemeyecek belaların içine savurur...

Biraz da bu nedenledir ki yazılan bütün kırmızı mumlu davetiyelere karşın, diktacılık hortlayamamıştır.

* * *

Türkiye'nin iç dengeleriyle dünyadaki dengeler arasındaki ilişkiler az çok bilindiği halde, Türkiye'deki şiddet olaylarının temel amacı nedir? Bunun mantığı gereken açıklıkla ortaya çıkmamaktadır... Yapılan yorum ve varsayımların hemen hepsinde gerçek payları vardır ama yine de hemen hiçbiri, mantığı tam doyurmamaktadır.

Birileri sakat bir bakışın içindedirler ama o birilerini tanıma olanağı bulunmamaktadır.

Belki bu bizim için sadece böyledir. Belki başka çevreler her şeyi sanıldığından çok daha iyi bilmekte, ama bilmez görünmektedirler.

İşte Abdiciğin katili yakalanmıştır. Cinayet nedeni olarak, hükümeti zayıflatma isteğini ileri sürmektedir...

Hükümeti zayıflatmak için Abdi'ye kıymaya ne gerek vardır. Kıl üstünde duran parlamento aritmetiğini şu yönden öteki yöne kaydırmak, hükümeti zayıflatmak ne sözcük, tümden yıkmaya yeter...

Mekanizmanın bu kadar kolay olanını çalıştırmak dururken, sokak ortasında insanları öldürmenin temeldeki mantığı hep kapalı kalmaktadır...

Yok, cinayetler rejimi değiştirmek için ortam hazırlamak nedeniyleyse, yine de bu kadar kan dökmeye ge-

rek yoktur. Türkiye zaman zaman demokrasi dışı yönetimlere kaydı. Bu kayışların gerekçesini yaratmak için hiç de şiddet üretme taktiklerine gereksinme duyulmadı. O tür değişiklikler, dengelere uyduğunda yürürlüğe girecek zaman, gerekçe falan aramaz. Hele gerekçe cinayetlerin binleri aşmasına kadar asla sabır göstermez. Çünkü gerekçelerin kasıtlı yaratıldığının anlaşılması, o işlerin başındakileri ilerde zor duruma sokar...

Yani diyeceğim şiddetin temel nedeni şahsen benim kafa yapımı aşıyor, yahut da çok yanlış açılara dayanıyor...

* * *

Hükümeti zayıflatmak için az yetişen bir kalemi kurşunlayıp toprağa gömmek... Tetiği çeken de bir üniversite öğrencisi...

Abdi şimdi sağ olsa yine oturur kaba kuvvetle hiçbir sorunun çözülemeyeceğini yazardı... İnancını kendi ölümüyle de kanıtladı işte... Zavallı dostum vurulup gitti, hangi sorun çözüldü... Akılsızlık doruğuna tepetaklak dikildiğimizi yirminci yüzyılın sonuna damgalamaktan başka...

(Milliyet, 11.7.1979)

★

İlhan SELÇUK

MAŞKE DÜŞTÜ...

Hürriyet Gazetesinin dünkü manşeti «MHP yöneticisi MİT ajanı çıktı» tümcesinden oluşuyordu. Ankara'dan verilen habere bakılırsa, MHP Beşiktaş İlçe Sekreteri : 1) Anarşik olayları kışkırtmış, 2) Yeraltı çalışmaları yapmış, 3) Gençleri soyguna teşvik etmiş, 4) Adam öldürme, gasp, soygun türünden 13 olaya bulaşmış, 5) Bilinmeyen bir yerden gelen 1,5 milyon lirayı bilinmeyen bir yere harcamıştı.

MHP'li yönetici :

«— Bu parayla Ülkücülere yardım ettim» diyordu.

Yapılan araştırmada gizli belgeler, şifreler, siyasal

isim listeleri, notlar ele geçirildi, MHP örgütüne dağıtılan emirlerden bazıları şöyleydi

«— MHP illegal çalışma mecburiyetindedir. Savaşımız katıdır. Milliyetçi militan, polis tarafından aranıyorsa, yeraltına inmeli, gizlenerek yaşamalıdır.»

«— Operasyon önceden bürokratik usullerle planlanmalı ve militanın bunu gerçekleştirmesi sonucu hasıle gelen hadise, zaman ve mekana nisbetle doktrin leyhine propaganda unsuru teşkil edebilmelidir.»

«— Polise ispiyonluk yapanlara, ele geçirilirlerse hainlere yapıldığı şekilde ölüm cezası verilmelidir.»

* * *

Görülüyor ki MHP'li yönetici, Başbuğu Türkeş'in «davadan dönenleri vurun» kuralını tazeliyor; ve «devletin güvenlik kuvvetlerine yardımcı milliyetçi gençler» olarak tanıtılan kişilerin «polise ispiyonluk yaptıkları zaman» öldürülmeleri gerektiğine değgin yasa yürüyor.

Terör kaynağının gerçek tablosu tüm acı çizgileriyle ortaya çıkmıştır.

Ecevit hükümetini destekleyip işbaşında kalmasının zorunluğunu vurgulayanların ne denli haklı oldukları da ortaya çıkmıştır. Eğer MC ortaklığı ya da partiler-üstü bir hükümet başta olsaydı. MHP ile sağdaki bazı odakların yakalanması olanaksızdı. 12 Mart'tan beri kenetlenen ve devlet kesiminde yuvalanan terör kaynakları zaten çoktan beri biliniyordu. Bu konuda Cumhurbaşkanına, Başbakana ve MİT Müsteşarına yazılı başvurularla bilgi de sunulmuştur. Şimdi «suçüstü» yakalanma sözkonusudur.

Yeni olayın ışığında son günlerde tezgâhlanan «Ecevit hükümetini düşürme» operasyonu da ilginç bir anlam kazanıyor. MC partileri, para-babaları, terör odakları niçin eş-zamanlı bir saldırıya geçmişlerdi?

Bu durumda artık :

a) Terörün CHP himayesindeki komünistlerce üretildiği savı yıkılmıştır.

b) Türkeş'in son günlerdeki telaşı ve barış çağrılarının nedenleri ortaya çıkmıştır.

c) Hükümetin iktidarda kalmak için direnmesi geçer-

li bir anlam kazanmıştır.

d) Terörü yoketmek için, işe, devletin içinden başlamak gereği bir kez daha vurgulanmıştır.

* * *

Her zaman yinelediğimiz bir gerçek var: Siyasal savaşım uzun soluk ve taş gibi sabır ister.

Ancak uzun soluklu olmak, edilgin olmak değildir; sabırtaşı olmak da yetersiz olmak değildir. Bir buçuk yıldan beri işin içyüzünü bilenler, bu konuda davul çaldılar.

Terör odaklarına bir türlü inemiyen hükümetin bu son olaydan sonra artık bir atılıma geçmesi gerekiyor. Eğer bu aşamadan sonra da, hükümet, geçmişteki durağanlığını ve yüreksizliğini sürdürürse kendi kuyusunu kendi elleriyle kazar.

Türkiye'yi karanlık rejimin siyah kuyusuna düşürmek için terörü yöntem olarak seçenlerin kimlikleri komando kamplarından bu yana sergilendi. Hiç kimse alnına «Ben suçluyum» diye yafta yapıştırıp dolaşmaz. Ama şimdi alnında yafta olmasa da suçluyu suratından tanımıyor muyuz?

(Cumhuriyet, 6.7.1979)

★

Şinasi ÖZDENOĞLU

DEĞERLERİNİ HARCAYAN ÜLKE: **TÜRKİYE**

Demokrasi yalnızca «İyilerin içinden en iyileri seçme» **becerisi değil; belki bu seçilen** «değerler»i **koruma sanatıdır.**

Bunun geleneğini ise Parlâmento yaratır.

Seçimle iktidar olmaktan daha da güç olan; iktidar olduktan sonra Devlet'e adam seçebilmektir.

General De Gaulle; 1968'in ünlü **«Mayıs ayaklanması»**ndan sonra, Fransa'da felâket hâline gelmiş bir üniversite ve eğitim ortamını; yetenekli ve tecrübeli Devlet adamı Egdar Faure'un sorumluluğuna vermiştir. Fau-

re; göz açıp kapayıncaya kadar geçen kısa süre içinde; gerçekçi ve akılcı bir **«Üniversite Reformu»** yaparak, ayaklanmaları bastırmış, işi rayına oturtmuştu.

Bu, mucizeye yakın bir şeydi.

Wendell Willikie, 1944 seçimlerinde Roosevelt'in rakibi idi. Karşı partidendi. Kaybedince Roosevelt onu şahsî temsilcisi olarak büyük yetki ile görevlendirmiş ve onurlandırmıştı. Stevenson da öyledir. Başkanlık seçimini kaybettikten sonra kazanan rakibi tarafından değerlendirilmiş, Birleşmiş Milletler'de A.B.D.'ni temsil etmiştir.

Dışarıdaki pek çok örneği burada sıralamaya gerek varmı?

TÜRKİYE BİR GARİP ÜLKE...

Türkiye'de ise, güçlü adam **«istenmeyen adam»**dır. **«Değer»**in ise piyasası, borsası yoktur. Silkilip atılmıştır. Uzak taşra ilçelerinde, ya da hiç ummadığımız bir yerde, sizi yıllarca düşündüren ya da şaşkına çeviren üstün yeteneklerle, ölçülmez **«değer»** lerle karşılaşır; bu harcanmış **«değer»** lerle birlikte, ülkenin kör talihine yanar, durursunuz.

Bizim kuşak çok iyi hatırlayacaktır :

Atatürk'ün Bakanları, Genel Müfettişleri, Vâlileri ve Müsteşarları; bu gibi **«değer»**leri arar, bulur; Devlet'in kendilerine imkân ve ufuk açmasını sağlarlardı.

Bugünün Türkiye'sinde dürüst ve yetenekli adamı kim ne yapsın?

Lider **«başıma belâ olur...»** diye çekinir. Sıradan politikacı **«yerimi alır...»** diyerek korkar. Sözde bilim adamı **«Cebaletimi yüzüme vurur...»** diye endişelenir. Kirli işlerini içindekiler gocunur.

Lâfın kısası; dürüst, değerli, güçlü insana karşı bir **«tedirginlik»** başlar çevremizde... İnanılması güç ama, çoğumuzun bildiği, yaşadığı bir gerçek: evet bir çeşit korkudur bu... Bir çeşit huzûrsuzluk ve tek kelimeyle : tedirginlik!

Ve böylece Türkiye'de, ilkel politikanın yenilmez yasası hükmünü icra eder; **«değer»**ler; acımasız, bir çağdışı, bir entrikacı sistemin çarkları arasında kıyılır ve gider.

«HÜNERİN KADRİNİ BİLMEK...»

İlkel politikacıya sorarsanız

— «Şu değerli, şu çalışkan memurun suçu neydi? Ne diye harcadınız onu?»

Cevabı, insanlığı utandıracak biçimdedir:

— «Değerli ve çalışkandı ama, **«bizden değildi»**

Bir de tutmuş, Devlet'i bu hâle getirenlerin kimler olduğunu araştırıyoruz. Gerçek sorumlu, işte karşımızda»

Çok partili rejimle başlayan **«idareci kıyımı»**nın, ülkeyi neye mâlolduğunu, işte hep birlikte görüyoruz.

Vâli - kaymakam, Müsteşar - Genel Müdür gibi üst seviyedeki sorumlu yöneticilerin; iktidarların parti başkanlarına kulluk etmeleri; en yukarıdaki politikacılar tarafından istenmiştir. Sonuç ne oldu? İki kelimeyle: hüsran ve felâket ...

«Değerler»e karşı gizli bir savaş vardır ülkemizde.

Dikkat ediniz, bunlar, —daha önceden plânlanmış gibi yıpratılır ve atılır. Sanki gizli eller, onların dünyasını yıkmakla görevlendirilmiştir.

Oysa gerçek değerler; sadece onları yetiştiren ülkelerin değil, tüm insanlığın malıdır. Yabancılar, bizim hor gördüğümüz nice değerlere sahip çıkmadı mı?

Güçlü insandan, yetenekli insandan yararlanmak, aslında akıllı kişinin kârıdır. Eskiler **«Alet işler, el öğünür...»** derlerdi. Yeteneksiz memurun, erdemsiz ve bilgisiz politikacının günahı ise, iktidarların omuzunda taşınmaz bir yüktür.

Yaratıcılığıyla ün yapmış bir Vâlimiz:

— **«Ben, başarılarımı maiyetime borçluyum...»** derdi.

Şâirin dediği gibi:

«Ehl-i hünerin kadrini bilmek te hünerdir...»

Evet, ne yazık ki **«hünerin kadrini bilmemek»**, günümüz Türkiyesinde, hâlâ Devlet'e hâkim temel felsefe olarak sürüp gidiyor.

TÜRKİYE'Yİ GERÇEKTEN SEVİYORSAK...

Parlâmento da dâhil olmak üzere, bütün üst düzey-

deki yetkili ve sorumlular; bu **«değerlerin kıyımı»** ve **«insanların harcanması»** dramı üstünde acaba ciddi biçimde düşünmüşler midir?

Bu değerleri arayıp bulmak, onları hizmete mâletmek, ilgililer için kaçınılmaz bir görev olmalıdır.

Türkiye'yi gerçekten seviyorsak ve tarihin hakkımızda vereceği hükümden korkuyorsak; harcanmış ya da harcanmamış değerleri, **«hizmetin erbabı»** olan kişileri pertavsızla arayıp bularak, onlara toplum içinde, siyaset içinde ve Devlet'te hakettikleri yeri vermek zorundayız.

Belki de bu, Devlet'i bitip tüketmeyen bunalımlardan kurtarmak için son şansımızdır.

(Parlâmento Dergisi, Mart 1979)

★

Vedat Nedim TÖR

«BARBAR» DEĞİL, «UYGAR» TÜRKİYE...

Bugün, iki düşünürümüzün içler acısı yakınmalarıyla söze başlayacağız. Birisi, İstanbul Edebiyat Fakültesi Pedagoji Profesörü Sayın Refia Şemin'in mektubundan aldığımız şu parçayı, bakalım, içiniz burkulmadan okuyabilecek misiniz?

«Paris'te Palais de Chaillot»daki İnsanlık Müzesi'nin, «Giysiler Bölümü»nü gezerken, şaşkınlık ve üzüntü içinde kaldım. Bütün ulusların giysileri, elişleri vitrinlerde göze çarpacak biçimlerde sergilenirken, bizimkilerin tek bir vitrinde ve gerçekten çok sönük bir görünüşte gösterildiklerine tanık oldum. Bulgarların, Romenlerin, Sırpların, Yunanlıların halk yapıtları üçer, dörder vitrinde yer almakta iken, bizimkilerin renkleri uçmuş birkaç işleme parçası ile, dünyanın dört bir yanından gelenlere bir tek vitrinde gösterilmesi gerçekten hiç de içaçıcı değildi. Müzenin genel müdürü ile yaptığım konuşmada, Türk vitrininin fakirliği teslim edildi. Ve yollayabileceğimiz şey-

ler için istediğimiz kadar vitrin hazırlayabileceklerini söyledi.»

YERSİZ KORKU

Talât Sait Halman'ın Sanat Dergisi'nde yayınlanan «Gün Işığı Ekspresi» başlıklı yazısından ise, şu parçalar dikkat çekiyor :

«Gece Yarısı Ekspresi» filmi altı kıtadaki milyonlarca seyircisi ile bize «Barbar Ulus» yaftasını yapıştırıp duruyor. Yüzyıllar boyunca, «medeniyetsiz», «gaddar», «kültürden ve sanattan yoksun» gibi iftiralara uğradıktan sonra, yirminci yüzyıl sona ererken bile kötüleniyoruz. Ulusumuza ve kültürümüze dil uzatmayan yabancılar arasında ise parlak değerlerimiz konusunda ilgi yok, bilgi yok, uygarlığımız yer yüzünün dört bucağında ithamın ve ihmalin kurbanı... Belli başlı hiçbir ulusal kültür, doğuda ve batıda, kuzeyde ve güneyde bizim kültürümüz kadar az tanınmıyor.

«Türkiyemiz, büyük küçük nice devletlerin yarışırcasına dışarıya sergi göndermeye çalıştığı şu sırada, âtıl kalmıştır. New York'taki Metropolitan Müzesi, Türkiye'den çeşitli sergiler getirmeye can atıyor...

Memleketimizin bu alanda sönük kalmasının temel nedeni, «Eski Eserler Kanunu»nun dışarıya koyduğu kısıtlamalardır. 1970'teki «Kültür Sarayı» yangınının Topkapı Sarayı'ndan ödünç alınmış birkaç tarihî eseri yoketmesi yüzünden konulan bu yasak, şimdi ters bir sonuç vermeye başladı: Eserleri korumak için gömüyoruz adeta... Fransızlar, İtalyanlar, Almanlar, İngilizler, Güney Amerikalılar, kendi sergilerini dünyanın dört bucağına gönderdiler, son zamanlarda Bulgaristan, «Trakya Hazineleri Sergisi»ni yolladı Amerika'ya. Sovyetler Birliği, «İskit Sanatı»nı gönderdi, seve seve... Yunanistan iki büyük sergi için Amerika ile anlaşma yaptı. Bunlardan biri «İskender'in Yolu». Öteki, Türkiye için siyasal bir anlam olan «Ege Uygarlığı»... Biz, eserlerimizin dışarıya çıkmaması üzerinde ısrar ederken, Batılı Doğulu, Hıristiyan, Müslüman, yoksul, zengin, komünist, kapitalist nice memleket, çekinmeden sergiler yolluyor başka ülkelere... Oy-

sa, biz ne yapıyoruz? Ya gezici sergi hasara uğrarsa diye bir kuruntuya kapılmış kalmışız. Öteki ülkelerin eserleri için hasar tehlikesi yok mu? Elbette var. Ama, onlar sağlayacakları kazançların birtakım muhtemel tehlikelerden çok daha ağır bastığını görüyorlar. Ve biliyorlar ki, gerek yolculukta, gerek gösterilerde alınan güvenlik önlemleri, olağanüstüdür. Üstelik, bugüne kadar, bu gezici sergilerde tek bir eser bile hasara uğramamış, kaybolmamış, bozulmamış, çizilmemiştir. Hattâ denebilir ki, gezici sergiler, ulusal müzelerdekine kıyasla çok daha iyi korunmaktadır. Nitekim, 1966 ile 1968 yılları arasında, Amerika'yı baştan başa dolaşan, «Türkiye'nin Sanat Hazineleri» adlı sergi, ülkemize sapasağlam döndü ve 1970'te Topkapı'dan Taksim'e giden dört parça eşya yitip gitti. İmha fobisinden kurtulmalıyız artık.»

Sayın Profesör Refia Şemin ve Talât Sait Halman bu yakınmalarında ne kadar haklıdır. Atatürk'ün altın çağında, Türkiye yabancı ülkelerdeki belli başlı uluslararası sergilere katılmayı akıllı bir devlet politikasının gereği bilmişti. Bunlardan dördünün yöneticisi olarak görevlendirildiğim için, yabancı ülkelerde çeşitli sanat varlıklarını ve Kemalist devrimleri yaymak ve tanıtmak gibi kutsal bir hizmet yapmış olmanın heyecanını hâlâ taşıyorum. 1931 ve 1939 yılları arasında Türkiye'nin katıldığı uluslararası Budapeşte, Leipzig, Marsilya ve New York sergilerindeki Türk pavyonları, mimarî bakımdan Prof. Sedat Eldem'in çok orijinal yaratıları olarak büyük ilgi topladı. Budapeşte sergisindeki Türk pavyonu için Macarca «Az Este» gazetesi, sergiyi gezen yüz binlerce okuyucusuna şu soruyu yöneltmişti: «En çok hoşunuza giden pavyon hangisidir?» En çok oy alan Türk pavyonu olmuştu. Sergiyi gezen Macar İçişleri Bakanı da basına şöyle bir açıklama yapmıştı: «Türk pavyonunda öyle yenilikler ve öyle yaratıcılık belirtileri var ki, Macarlar bile bundan örnek alabilirler. Türk pavyonunun parlak başarısı yalnız geçici etkilerle kalmayacak, iki dost ulus arasında ekonomik ve kültürel ilişkilerin gelişmesine de yardım edecektir.»

(YARININ DÜNYASI)

1939 New York Dünya Sergisi'nin sloganı, «Yarının Dünyası»ydı. Serginin açış nutkunu yapan Birleşik Amerika Devletleri'nin ilgili bakanı, Türk pavyonundan şöyle sözetmişti:

«Burada temsil olunan uluslar arasında özellikle Türkiye'yi sevinçle selâmlıyoruz. Çünkü, Türkiye'nin sergisinde, New York Dünya Sergisi'nin, «Yarının Dünyası» ilkesinin elle tutulur biçimde gerçekleştirildiğini görüyoruz.»

Gazetelerde de birçok olumlu yazılar yayınlanmıştı. Bunlardan da birkaç örnek vereyim:

★ World Telegram'ın bir yazısında: «Bilmem siz sergide en çok beğendiğiniz yeri seçtiniz mi? Bana sorarsanız, Türk pavyonu üstüne herkesle bahse tutuşmaya hazırım. Çinilerle örtülü cephesi, güzel kemerleri ve fıskıyeli havuzlarıyla Türk pavyonu, serginin en güzel yapıtıdır.

★ News Record gazetesinden: «İnsanı büyüleyen bir güzellikte olan Türk pavyonunun bizim için mimarlık bakımından yararlandırılmaya lâyık birçok yanları var. Malları iyi göstermek ve sergilemek isteyen firmalar, Türk pavyonundan türlü türlü düşünceler alabilirler.»

★ New York Times gazetesinden: «Türk pavyonu yüzyılları dolduran Türk kültürü ile Batı dinanizminin ahenkli uyumunu canlandırmaktadır.»

Görülüyor ki, bütün bu sergiler Türkiye için çok olumlu ve hayırlı yayınlara da olanak sağlamıştır. Bu sergilere gönderilen müze eşyalarının hiçbiri kaybolmadan ve hattâ herhangi bir yıpranmaya uğramadan sağ salim yurda dönmüşlerdir. Bu bakımdan, bu kaybolma ve yıpranma fobisini bir yana atıp, Türkiye'nin aleyhine işleyen «Eski Eserler Kanunu»nu birayak önce düzeltmek ve her fırsattan yararlanarak çeşitli Türk sanat varlıklarını yabancı ülkelerde tanıtma yollarını açarak, «Barbar Türk» imajını yıkmak için sistemli bir çaba göstermek, ulusal bir onur konusu olarak ele alınmalıdır.

(Milliyet, 4.7.1979)

★

Prof. Dr. Faruk EREM

TÜRKİYE'DE SANSÜR VE DÜŞÜNCE SUÇU...

Gerçekte, «sanür» kavramı ile bazı «temel haklar»ın incelenmesini birbirinden ayırmak olanaksızdır. Geniş anlamda sansür genellikle şöyle tanımlanır: «Özgürlük haklarının kullanılmasının denetimi», (bk. Sabatini, Censura, Noviss. dig, it III. 1959, 104; Fois, S. Censura, Enciclopedia del diritto, IV. s. 718).

Dar anlamda (basına indirgeli) sansür ise, şöyle tanımlanmaktadır: «Neşredilecek olan yazı, kitap, dergi, vs. hakkında idarî merciden önceden müsaade almayı icap ettiren müessese», (Arsel İ., Türk Anayasa Hukukunun Umumî Esasları (Ankara, 1962) s. 467).

«Matbuat kablettab hükümetin muayenesine arzolunmaz ve mekatibi şahsiye ve matbuatı mevkute postalarda tevkif olunamaz ve matbuat töhmetleri mahakimi adliyede rüyet olunur» (Hattı Hümayun: 19 temmuz 1324).

Bu dönemden 1961 Anayasasına kadar geçen dönemlerdeki duraksamalar nasıl açıklanabilecektir?

TC Anayasası, «Basın sansür edilemez» demektedir. Edilemeyecek sansürün kapsamı nedir? Basının sansür edilemeyeceği yolundaki «görkemli bildirim» hemen hemen her anayasada görülür. Totaliter anayasalarda bile... O halde içeriğini saptamadan «sansür yasağı»ndan söz eden anayasalar içtenliksizdir.

SANSÜR NEDİR?

Bazı anayasalar, «sansür yasaktır» deyişini, Siyasal Bilgiler Fakültesi Anayasa önerisi «Basın yayından önce izne ve sansüre tabi tutulamaz» deyişini, TC. Anayasası ise, «Basın sansür edilemez» deyişini kullanmıştır. Bu farktan belki de «her türlü sansür»ün (genel anlamda sansürün), «sansür sonucu verebilecek her şey»in yasaklandığı anlamı çıkabilir. İtalyan Anayasası da «Basın izne ya da sansüre tabi tutulamaz» anlatımını kullanmış (m. 2), doktrin bundan «her türlü sansür» yasağı anla-

mını çıkarmıştır (Crusafulli, In difesa della libertà di stampa, Roma, 1952).

Açık ya da örtülü sansürün başarısı geçicidir, dolayısıyla yararsızdır. Bir süre basılamayan şeyler, daha sonra ya da başka yerde basılır. Voltaire'nin «Yasaların Ruhu» ve Rousseau'nun yapıtları önce Fransa dışında basıldı. (Dönmezer, S., Basın ve Hukuku (İstanbul), 1976, s. 43). Bugün de bazı ülkelerde basılamayan yapıtlar, başka ülkelerde yayınlanmaktadır.

Genellikle, «sansür» kavramı «basın özgürlüğü» açısından kullanılır. C. Anayasası'nda da (m. 22) «Basın hürdür; sansür edilemez» denilmektedir. Geniş anlamda sansür «özgürlüklerin deneyimi» ise, «basın sansürü»ne dar anlamda sansür demek gerekir. Haberleşme, düşünce, bilim, sanat özgürlükleri açısından da —tek tek incelenirse— sansür, dar anlamdadır. Asıl saptanması gereken üst kavram olarak «sansür»dür.

«Basın hürdür, sansür edilemez» deyişini incelemek yararlı olabilir. Basına sansür konulamaz, çünkü özgürdür, dendiğinde, «özgür olan hiçbir şeye sansür konulamaz» düşüncesi geliştirilebilir. Acaba yasal sistem Türkiye'de böyle bir karşılaştırma yapmaya uygun mudur? «Düşünce özgürlüğü» (Anayasa 20) ile «düşünce suçu» nasıl bağdaşacaktır? Türkiye'de «Haberleşme özgürlüğü» (Anayasa 17) tanınmıştır. Ya «gizli dinleme» ne olacaktır? (bk. Erem, F. Teknik İlerleme ve Ceza Hukuku, Ankara HF. Derg. 1970, n. 3 - 4, Coşkun E. Gizli Dinleme, İstanbul, 1974; Balkanlı, R. «Batı Almanya'da ve Bizde Millî İstihbarat», Son Havadis, 23.5.1979; Anayasa Mahkemesi kararı: 17.8.1971, 41/67).

Anayasada yalnız bir yerde (=basın özgürlüğünde) sansür yasağından» söz edilmekte (m. 22), ancak başka hiçbir yerde bu terim kullanılmamaktadır. Eğer, sansür özgürlüklerin denetimi ise, yasağın basına indirgeli olduğu ileri sürülemez. Kaldı ki, —bir açıdan— «basın» sadece bir «araç»tır.

Genel anlamda sansür ele alınırsa, üç ayrı biçimli sansüre rastlanır:

★ Asıl sansür,

★ Dolaylı sansür,

★ Gizli sansür.

Hukuk doğmatiği tutkusundan ayrılmadıkça, bu ayrım anlamını kanıtlayamaz.

ÖRTÜLÜ SANSÜR

Eğer, sansür yasağı, «basında sansür»e indirgeli sayılırsa, bu yasağı gereksiz duruma getirecek başkaca önlemler kolayca bulunur. İnce hukuksal tekniğe bürünmüş, «örtülü sansür» yolları yok değildir.

Diktatör Salazar, sansürden şikâyet eden gazetecilere «sansüre başvurmadan da basını köleleştirmek için bir sürü yol vardır. Ama ben bunlara tenezzül etmiyorum» demişti (Balkanlı, Basın Hürriyeti, (Ankara, 1961) s. 59).

Sansür yasayla konulacağına göre, belki «yasal»; ama her halde hukuka aykırıdır. Kaldı ki, yasa ile konan her zaman yasal da değildir. Örneğin, «sansür koşulları»nı yasa saptamış olsa bile «sansür mercii»nin keyfîliği önlenemez.

Sansür mercii, bir «düşünce» hakkında yasak kararı verecektir. Bu olağanüstü sakıncadır. Düşüncenin tek yargıcı toplum, daha geniş çerçevede de tüm insanlıktır.

Gazete ya da dergi çıkarmak için «önceden izin alma», «malî teminat yatırma» koşuluna bağlanma (Anayasa 23) «izin» de, geniş anlamda sansür kavramı içindedir.

DOLAYLI SANSÜR

«Düşünce suçu» kavramını benimsemiş bir yasal sistem içinde, sansür gereksinimi duyulamayacaktır. Çünkü, ceza korkusu, «dolaylı sansür»dür. Eğer, Anayasa'da yer alan «sansür yasağı ilkesi» benimseniyorsa, bu ilke ile bağdaşamayacak nitelikteki hükümler de yasalardan çıkarılmalıdır. Sansür yasağı ilkesine bağlılık savı ile «düşünce suçu»nun yasalarda korunması hatta ağırlaştırılması, tam bir tarafsızlıktır. Düşünce özgürlüğünün, sadece başta güvence altında olduğu savı, Anayasa'nın lafzına da (m. 20) aykırıdır, çünkü «düşünceyi yayma», özgürlüğün

içinde sayılmıştır.

«Yazı işleri müdürlerinin sorumluluğu» da dolaylı sansürdür. Buna bir açıdan, resmî olmayan önleyici sansür denilebilir. «Yayın yasakları» da, bazı durumlarda aynı sonucu vermektedir (bk. Dönmezer, S. 179, 180 - 182, 244, 384).

ÖNLEYİCİ SANSÜR

Doktrinde şöyle bir ayrım henüz görülmemektedir: «Önleyici sansür», «cezalandırıcı sansür». Ancak, sonuç aynıdır (Fois, s. 721).

Kuşkusuz, ceza hukuku tarihçesinde, «cezalandırıcı sansür» daha eksiktir. Bundan sonra «önleyici sansür» dönemi geldi. Gerekçesi şuydu: Devlet, sonradan cezalandıracağını neden başta önlemesin!.. Bu kendi sistemi içinde tutarlıydı. Çağ değişti, sansürün kaldırılması kolay olmadı. Bundan sonra duraksamalı bir dönem geldi. Önleyici sansüre dönülmezdi, ama «cezalandırıcı sansür» geri geldi.

GİZLİ SANSÜR

Özgürlük konusuna göre, özellik gösterebilir. Ekonomik konularda düşünce özgürlüğü olanak bulamamaktadır. Bu konularda aydınlatılmamış toplumlar bu tür özgürlükten yararlanamazlar. Olmayanı sansüre gerek duyulmaz. Bu «gizli sansür»dür.

TC. Anayasası'nın «kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasî, iktisadî, malî ve teknik kayıtlar koyamaz» hükmü (m. 23/2), ekonomik konularda yeterli değildir. Olanakların genişletilmesi gereklidir.

Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu'nun raporuna göre, (9.3.1961, n. 27): «Bugün artık basın hürriyeti, sadece sansürün kaldırılması anlamında değil, basının fiilen serbest ve tesirli olması, görevini yerine getirebilmesi için karşılaşabileceği, siyasî, idarî, iktisadî bütün engellerden kurtulması olarak anlaşılmaktadır». O halde şu

soru ortadadır Türk basını iktisadî engellerden arınmış mıdır?

«Matbuat kanunu dairesinde serbesttir» formülü (Kanun-i Esasî, 7 Zilhice 1293, m. 12) TC. Anayasası'nda tekrarlanmamıştır. Buna karşın yasalar bu formülün dışına çıkmadı. Oysa, bu formüle Kanun-i Esasi'nin İkinci Meşrutiyet döneminde Heyeti Ayan Kararnamesi ile (5 şaban 1327) şu hüküm eklenmişti: «Matbuat kanun dairesinde serbesttir. Hiçbir veçhile kablettab teftiş ve muayeneye tabi tutulamaz.»

Geniş anlamda sansür açısından anayasal hükümlerde bir ayırım zorunludur: Program (plan) niteliğindeki hükümler, emredici hükümler. Bu ayırım, özellikle İtalyan Anayasa Mahkemesi 14.6.1956, n. I, Gius. cost. 1956, 7).

O halde sansür konuşunun, bu açıdan yasal düzenlemesine gitmek Anayasa emridir.

(Milliyet, 5.8.1979)

★

Prof. Dr. Mustafa PARLAR

TÜRKİYE'DE BEYİN GÖÇÜ VE BİLİMSEL YOKSULLAŞMA

Bu yazı, üstünde hemen hemen hiç durulmayan, buna karşın uzun dönemde bugün karşı karşıya bulunduğumuz enflasyon, anarşi gibi sorunlardan daha acı sonuçlar doğuracak olan bir sorunu kamuoyuna duyurmak için yazılmıştır.

Her ne kadar, bilim adamı ve uzman erozyonu olarak nitelendirilebilecek bu sorunun, üniversitelerle özellikle Orta Doğu Teknik Üniversitesi ile ilgili yönü ele alınacak ise de, konunun ulusal boyutlara vardığını ve uzman erozyonundan etkilenmeyen hiçbir kurumun kalmadığını da, herhalde herkes bilmektedir.

ALMANYA'DAN SOVYETLER'E KADAR

Türkiye'nin, giderek büyüyen sorunlarına çözüm bul-

mak, için, kendi uzmanlarına gereken önemi vermesi zorunludur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çökertilen faşist Alman, İtalyan ve Japon ekonomilerinin yeniden en güçlü ekonomiler arasına girmesini sağlayan, onların kendi uzmanlarıydı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bilim ve teknolojide büyük başarılar elde eden Sovyet bilim akademilerinin, yeni rejimin güçlenmesinde çok etkin görevler aldıkları ve gerçekten uzman olan bilim adamlarına, o rejim içerisinde en büyük önemin verildiği de bilinmektedir.

ABD'nin, sürekli olarak Doğu'dan ve Batı'dan uzman toplayarak, geliştirdiği kendi uzmanlarına en iyi çalışma koşullarını sağlayıp bilim ve teknoloji alanında, bugün dünyada en üst düzeye çıkmış bulunduğunu artık bilmeyen kalmamıştır. Fransa ve Kıta Çini'nin, kendi bilim adamlarına, saptadıkları ulusal gelişme programları doğrultusunda her türlü olanağı sağlayarak, teknoloji ve bilim açısından ileri düzeye gelebilmiş olduklarını da son çeyrek asrın gelişmelerini inceleyerek görmek olanaklıdır. Koşulları çok daha ağır olmasına rağmen, küçücük İsrail devletinin, bilimsel ve teknolojik çalışmalara ağırlık vererek, kendisinden 30 kat daha büyüklükteki ülkeler arasında yaşamını nasıl sürdürdüğünü de herkes biliyor.

ÇAĞIN YARIŞI

Bugün, öteki gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin birbirleriyle âdeta yarışırcasına, bilim ve teknoloji alanında uzman elde etmeye çalışmalarını acı örnekleriyle izlerken, Türkiye yöneticilerinin ve siyasal partilerin, son dönemlerde hızlanan bilim adamı erozyonuna karşı böylesine kayıtsız kalabilmelerini görmek, üzücü olmaktadır. Bu acı uygulamanın daha da hızlanacağından ciddî endişeler duyulmaktadır. Ortadaki olayı, ulusal bir sorun olarak ele almadan çözümlemek, mümkün olmayacaktır.

İKİ ÖRNEK

Sorunun önemini vurgulamak için, bazı örnekler vermekte yarar vardır. Geçen yıl, Hürriyet gazetesinin dağıt-

tığı bilim ödülünü alanlardan Dr. Muzaffer Canay, dünyanın sayılı elektrik makineleri üreten kurumlardan biri olan Brown Bovery'nin baş uzmanlarından ve en büyük güçteki jeneratörlerin projelendirilmesinde imzası alınanlardan birisi olmuştur. Bu kişiden, devletin büyük bir uğraş içine girdiği elektroteknik sanayiinin kurulmasında ne görüş istenmiş ve ne de yardımcıları aranmıştır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde lisans ve lisans üstü eğitimlerini yapan bir değerli genç bilim adamı, elektronik teknolojisi'nin Türkiye'ye gelmesine ve ülkede de bu dalda yeni teknolojilerin üretilebilmesinde en büyük payı olcağı bir dönemde, bir yıldan beri bilimsel çalışmalarını ABD'de yürütmektedir. Öte yandan, ülke için giderek önem kazanan elektrik güç sistemleri konusunda her türlü sorunları çözebilecek bir bilim adamı da çalışmalarını, bir başka Amerikan ülkesinde sürdürmektedir. Bu kişilerin yetişmeleri Türkiye'ye 15 - 20 yıllık süreler içinde bugün ölçülmesi zor parasal özverilere mal olmuştur. Ülkenin, ciddî bir politika ile bugün karşılaştığı sorunları çözmesi her zaman olasıdır, fakat yitirdiği bilim adamlarını yeniden kazanmak, karşılaşılan problemlerin en çetini olacaktır. Öte yandan, bazı sorunları daha az yetenekli kişilerle çözmenin zararları da azımsanamaz.

Bu konuda, hem erginliği olan ve hem de konunun güçlüklerini, ne anlam taşıdığını bilen bir kişi olarak üzüntümüz sonsuzdur. Çünkü, bu tür örnekler sadece binlercesinden birkaçıdır. Aslında, Türkiye'de devlet yöneticileri, bilim adamına karşı görevini tam yapabilseydi, bilim adamının ve bilimsel çalışmaları fantezi saymayarak, onların gereğine Amerikalı yöneticiler gibi, General De-Gaulle, Lenin, Stalin, Mao, Ben Curion gibi inanıp gereken ağırlığı ve önemi verebilseydi, kayıplar bu denli büyük olmazdı.

DEVLET GÖREVİNİ YAPSAYDI...

Kişisel ıstırabım, daha da büyüktür. Çünkü hiç deneysiz olduğumuz bir dönemde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi bir kuruluşun, Mühendislik Fakültesi Kurucu Dekanı olarak, (başka ülkelere göçlerinden ötürü

bugün üzüntü duyduğum) büyük bir kadroyu yetiştirme gibi ciddî ve kaçınılmaz bir görevi yaparken, bu kadro ile ileride bir bölüm ulusal sorunları çözmenin elde olacağına inanıyordum. Fakat bu olanaktan yararlanmak bir türlü istenen düzeyde olmamaktadır. Bunun için, öteki pek çok kurumda da olduğu gibi ODTÜ'de, uzman olarak çalışabilecek bir bölüm insan, Dünya Bankası'nda ya da başka bir kurumdan yabancı ülkelerin sorunlarına çözüm ler ararken, Türk uzmanlarından daha az yetenekli olan yabancı uzmanlar ile sorunlara çözüm aramak gibi çelişkili bir yolu seçmiş bulunmaktayız.

Üstelik, ülkedeki yaygın huzursuzluğu, üniversitedeki eğitim ve araştırma etkenliğinin bozulması, disiplinın kaybolmasıyla gerçekten bilim adamlığı niteliklerini taşıyan bazı genç arkadaşlar da büyük bir olasılıkla ilk fırsatta göç kafilesine katılacaklardır. Bu göçü önleyecek hiç bir önlemin alınmadığını ve almak için de hiç bir çabanın gösterilmediğini üzülerek kamuoyuna duyurmak istiyoruz.

(Milliyet, 2.8.1979)

★

Burhan ARPAD

TRT VE KÜLTÜR

Bizim televizyon kültür ve sanat programları sunuyor. Büyük şehir İstanbul'un sorunlarını ve özelliklerini, bu arada yakın kültür geçmişimizi yansıtan diziler veriyor. TRT'nin yığın kültürüne katkısı görevi olarak gerekli de. Fakat bu görev yerine getirilirken, konuyu ve sorunu ele alış, ya da yakın geçmişi değerlendiriş açısından, sıradan bir izleyiciyi bile çileden çıkaracak yanlışlıklar yapılarak. Yanlış yön verişler, gerçek dışı değerlendirmeler, kültürlü bir ülke televizyonu için utanç verici uygulamalarla.

Örneğin haberlere değineceğim. Televizyonun daha çok göze seslenen bir yayın aracı olduğunu bilmez görünen bir uygulama her akşam yineleniyor. Biri bayan, öbürü bay iki sunucu, her akşam değişik giysiler ve ye-

nilenmiş makyajlarla, masa başında bülten okuyorlar. Hükümet ve parti ileri gelenlerinin bıkkınlık veren demeçlerini, virgülüne ve noktasına, kâğıda bakıp okuyorlar. Haberlerin verilişinin radyodan tek değişik yanı, bay ve bayan sunucuyu masa başında bülten okurken seyretmek zorunda bulunmamız. Televizyon yayınında sözün değil, görüntünün ağır bastığı gibi, en temel bir koşulu bizim televizyoncular bilmiyor, demeye gönlüm razı değil. Fakat en ilginç yurt olaylarında bile sözle yetinmelerini açıklayamayacağım. Birkaç politikacının demeçleri ve tören konuşmaları dışında, görüntünün yeri yok bizim televizyonda. Göze ve sese aynı anda seslenen bir yayında, duyma ve görme organının bir süre sonra yorulduğunu, kulağın duymaz ve gözün görmez olduğunu acaba bilmiyorlar mı?

Televizyonun şu son haftalarda «Gecemiz» dizisinde. Eski Ramazanlar, Direklerarası programları da sekiz ağustosa kadar izlediklerimle, ülkenin kültür mirasına saygı besleyenleri umutsuzluğa düşürecek bilgisizlikler ve sorumsuzluklarla dolu. TRT'de yapımcı olarak çalışanlar, yarım yüzyıllık yakın geçmişi, yaşları gereği bilmezler, demekle durumu kurtarabilir miyiz? «Panayır tiyatrosu» maskaralıklarını bile aratacak o buz gibi soğuk, o yüz karası dizileri televizyon yetkilileri, sorumluları, Program Müdürleri, Yönetim Kurulu üyeleri hiç mi görmediler? Bir iki örneği özetleyeyim.

Yakın geçmişimizin ünlü bestecileri (ki bunlar Dede Efendi, Şevki Bey, İsmail Hakkı Bey v.b.) 'İlham Perisi'ni yakalamak için yer yataklarına uzanıp yorganı başlarına çekerler. Başları beyaz takkeli. Az sonra ünlü besteci yatağından fırlar. 'Buldum, yakaladım!' diye. Ötekiler de, yani sazcılar da, yataklarından fırlarlar. Bestecinin yakaladığı ezgiyi notaya geçirmek üzere. Fakat 'İlham Perisi' kaçmıştır. Yine yatarlar, yine yataktan fırlarlar ve sonunda beyaz entarili kocaman adamlar yer yataklarında kıyasıya bir yastık savaşına girişirler, program sunucusuna göre, kimi kaynaklardan yararlanıp biraz abartmışlardır! Bir başka bölümde saz heyeti icracıları hamamda birbirlerini koltuk altlarına kadar sabunlarlar da sabunlarlar, kova kova sular dökerler birbirlerinin sura-

tına. Ya, şu redingotlu veya İstanbolinli Bâb-ı âli kalem efendisi görünümlü 'ince saz heyeti' üyelerinin geceleyin bir İstanbul yan sokağında 'icrayı sanat' ederken, kafesi kaldıran öfkeli bir kadının kova kova suyu başlarından aşağı boca etmesine ne demeli? 'İnce saz heyeti'nde gece vakti sokak ortasında def çalan başörtülü hanım kimlerin buluşu?

Şu da var. TRT, her yıl Ramazan ve Direklerarası programını sunmak zorunda mı? Ramazan geceleri de Türk Tiyatrosu için bir süre çevre oluşturmuş, Direklerarası da geçerliliğini yitirmiş, toplumun gelişim ve değişim olaylarıyla, tarih yapraklarında yerini almış bir 'yakın geçmiş' olgusudur.. TRT, bu yakın geçmişi ille de değerlendirip yeni nesillere sunmak isterse, konunun ve olgunun belgelerini titizlikle toplamak, ya da toplamış kişilerden edinmek, henüz yaşayan en son tanıkların anılarını derlemekle başlamalıdır. Programlarda güldürü öğesini ucuz başarı için ille de öne almak isteyen yapımcı 'Ben kimi kaynakları parodie olarak abartıyorum, konuların taşlamasını deniyorum' demekle, ülke kültür ve sanat mirasına karşı yükümlü bulunduğu sorumluluktan sıyrılamaz.

Son aylarda izlediğim dizi programlarda İstanbul sarayları, büyük şehir İstanbul, Direklerarası, Eski Ramazanlar, yapımcıların yakın geçmiş kültür ve sanat mirasını bilmeyen olumsuz tutumları yüzünden gülünçten de öteye, yüzkızartıcıdır. Yakın geçmişi ülke kültürünü ve sanat dünyamızın kişilerine ve gerçeklerine böylesine ters düşen yapımlar ve yapımcılar, TRT özerk bir kuruluştur, diye savunulamaz. Kimse savunamaz.

(Cumhuriyet, 14.8.1979)

★

Burhan FELEK

ANLIYALIM!

Orta Doğu Üniversitesi'nde bir kısım talebenin millî hislere ve vazifelere aykırı hareket ederek, Türklüğe yakışmayan işler yaptıkları, İstiklâl Marşı'na hürmet etmedikleri ve komünistlerin marşı olan Enternasyonal'i söyle-

diklerini esefle öğreniyoruz. Bu bir hazin olaydır ki, olduğu yerde bırakmak mümkün değildir. Şöyle ki: Evvelce de dediğimiz gibi, bu çocukların bu hale, yani Türklüğe yakışmayan hale gelmeleri, dünden bugüne olmamıştır. Birkaç senenin mahsulü olan bu beyin yıkaması olurken, bu müessesenin hocaları neredeydiler ve ellerine tevdi edilmiş olan masum gençlerin bu karanlık ve gayri millî dalâlete düşmelerinin nasıl farkına varmadılar ve nasıl önüne geçemediler?

Bunu kendilerinden sormak, kamu efkârı nâmına sormak, devlet hesabına sormak, Millî Eğitim Bakanlığı'nın kaçınılmaz bir vazifesidir.

Bundan başka bu gençlerin aileleri yok mudur, babaları kimdir, ne iş yaparlar, çocuklarının bu halinden memnun veya mahzun mudurlar? Hiç sesleri çıkmıyor. Bunu anlamak istiyoruz. Çünkü, çocuğu büyütüp terbiye eden, ailesiyle okuludur. Bunların aileleri çocuklarının bu halinden haberdar değil midirler? Kimdir bu gâfil ve çocuğunun halinden habersiz babalar? Öğrenelim de, kendilerine lazım gelen dersi verelim.

Yoksa, bu fâhiş hata, öğretim üyelerinin hâdiseyi kınamaya çalışmalarıyla kapanamaz.

Bir vahim hâdise milletin bağrını yakmıştır. Bunun maddeden olmasa da, manevî mesuliyetini taşıyanlarını bilmek ve kendilerine teessüflerimizi bildirmek istiyoruz.

Bu bizim duyduğumuz millî acımanın bir tesellisi olacaktır. Çıksınlar meydana, bu çocukların aileleri, babaları ve velileri kimler ise!.. Ve bize bu yaranın nasıl açıldığını —eğer biliyorlarsa— anlatsınlar. Bilmiyorlarsa bu bilmezliğin sebebini izah etsinler.

Çocuklarımız, milletin sesi olan İstiklâl Marşı'na omuz silkerken, onların babaları, anaları neredeymişler? Bilelim, değil mi beyler? Bu memleketin çocuklarını yetiştirenlerin başında siz gelirsiniz.

Siz, kendi çocuklarınızı neden ihmal ettiniz? Bize cevap verin bakalım!

(Milliyet, 18.8.1979)

★

Ali SİRMEN

GARİP BİR GÖSTERİ

Geçenlerde New York'ta Birleşmiş Milletler'in ünlü cam binasının karşısındaki Türk evi önünde garip bir gösteri yapıldı. Sayıları 10 - 15'i geçmeyen Ermeni eylemcileri, gösteri sırasında bir yazılı metin dağıttılar.

Gösteri sırasında dağıtılan yazılı metin, bu göstericilerin gülünç zavallılıklarını ve kimlerin oyuncağı olduklarını ortaya koyuyordu.

Göstericilerin dağıttıkları metinde Sevr Anlaşmasından söz edilmekte, Türkiye'nin Sevr Anlaşması ile Anadolu'da özgür bir Ermenistan kurulmasını kabul ettiği bildirilmekte, bu anlaşmanın 88 ve 89. maddelerine atıf yapılarak, Türkiye'nin Sevr Anlaşması koşullarını yerine getirmediğinin, Doğu Anadolu'da Ermeni Devleti kurulması konusundaki yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğinin Amerika Birleşik Devletleri Başkanının kontroluna bırakıldığı hatırlatılmakta ve Birleşik Milletler'den Türkiye'nin Sevr Anlaşmasına uyması için harekete geçmesi istenmektedir.

Hemen belirtmek gerekir, Ermeniler, Anadolu'nun evlâtlarıdır. Birçoğu ister üzerinde doğdukları topraklarda yaşasınlar, ister başka ülkelere göç etsinler, Anadolu kültürünü geleneklerini şaşılacak bir titizlikle korumuşlardır. Bir yazımızda, burada New York'ta yaşayan bir Ermeninin öyküsüne yer vereceğiz. Tarihte ise, Osmanlı İmparatorluğunu oluşturan Türk, Ermeni ve Kürt gruplar arasında, hiçbirinin onur duymasına olanak bulunmayan olaylar geçmiştir. Bu olayları enine boyuna incelemek, emperyalizmin tüm gelişmelerin ardındaki gölgesiyle birlikte olaylara karışmış olan tüm tarafların sorumluluk paylarını ortaya koymak artık gerekmektedir. Görmezlikten gelerek, tarihin karanlık sayfaları silinemez.

Ancak Anadolu içinde ve dışında yaşayan Ermenilerin büyük çoğunluğunun katılıp desteklemediği, bağnaz Ermeni eylemcilerinin geçmişte olaya taraf olanlardan birinin sırtındaki tüm sorumluluğu görmezlikten gelen, kan ve intikam duygularıyla yanan tutumları herhalde olayla-

ra sağlıklı yaklaşmanın yolu değildir.

Yineleyelim, geçen cuma New York'taki Türk evi önündeki gösteriye katılanların sayıları bile, Ermeniler'in çoğunluğunun desteğine sahip olmadıklarını gözler önüne seriyordu.

Kaldı ki, olayların özüne inemeyen bu bağnaz gruplar, acıklı ama çok acıklı, bir davranışın tüm belirtilerini de gözler önüne seriyorlardı.

Acaba bugün, utanma duygusuna sahip olan hangi diplomat, izan sahibi hangi politikacı, bir zamanların Türkiye'ye zorla kabul ettirilmek istenen ve bir ulusun kurtuluş savaşında akıttığı kanlar içinde boğulan Sevr anlaşmasını Türkiye'nin karşısına yeniden çıkarmak cüretini gösterebilir? Acaba Sevr anlaşması Birleşmiş Milletler Şartının hangi temel ilkesiyle çelişmemektedir?

Bir takım düşlerin peşinde koşanlar Sevr anlaşmasını ileri sürerken yalnız Türkiye'ye değil, emperyalizme karşı olan ulusal bağımsızlıktan yana yer almış bulunan tüm ülkelere ters düştüklerini anlamayacak kadar zavallı mıdırlar?

Geçen cuma New York'ta dağıtılan bildirinin altındaki merkezlerin adresleri bu konuda ciddi kuşkular uyandıracak niteliktedir. Bildiriyi dağıtan örgüt, tüm dünyada merkezleri olduğunu belirtiyor ve bunların adlarını birer birer veriyordu. Bu arada, örgütün Ortadoğu'daki merkezleri ise şu kentlerde toplanmıştı: Atina, Selanık, Lefkoşe. (Rum kesimi), Lamoka, Beyrut.

Ortadoğu merkezlerinin kentleri bile, bir takım bağnazların, sinsi ve kurnaz kişiler tarafından nasıl ustaca kullanıldıklarını göstermiyor mu?

Böylelerine kızmaktan çok acımak gerekir sanırız.

(Cumhuriyet, 20 Ağustos 1979)

★

Çetin ALTAN

TÜKETİME DAYALI KALKINMANIN SONU

Arada sırada, değeri iki yüz milyon lirayı aşkın, va-

purlar dolusu kaçak demir yakalanıyor. Sonra yine milyonlar değerinde kaçak elektronik aygıtlar, yedek parçalar. Milyonlar değerinde sigaralar. Milyonlar değerinde ilaç stokları. Milyonlar değerinde yağ stokları. Milyonlar değerinde ampul stokları. Milyonlar değerinde çimento stokları ve milyonlar değerinde tınazlar gibi döviz...

Buna bir de kimde ne kadar bulunduğu bilinmeyen altınlarla her yıl yurda sokulan milyarlar değerindeki silahları ve Alman bankalarında kuzu kuzu uyuyan sekiz milyar markı ekleyin...

İnsanın içine ister istemez şöyle bir kuşku düşüyor:

— Yoksa aslında biz kıtlık çeken fakir bir ülke değ'l miyiz yani?

Sanırız ki, bu sorunun doğru dürüst yanıtını verme olanağı kimsede yok.

* * *

Sadece halkın ağzında bulanık, sisli birtakım mırıltılar:

— İşini uyduran kahve de buluyor, benzin de...

— Kazanan kazanıyor parayı...

— Etin kilosu iki yüz liraya çıktı. yine de kasaplar tıklım tıklım.

Ve Tanrı'nın günü ortalama sekiz yüz kişi İstanbul'a yerleşmeye geliyor.

Hem de yedi milyonu bulan işsiz sayısına, yarım kapasitenin de altında çalışan fabrikalara ve yılda elli küsur milyar ziyan eden kamu iktisadi teşebbüslerine karşın...

Bir de bu ziyan ortadan kalksa, fabrikalar tam kapasiteyle çalışsa, iş alanları açılsa, yaşam pahalılığından yana yakıla, herkes özel uçaklarıyla dolaşmaya başlayacak herhalde...

* * *

Silahlarla stoklara yatırılan milyarlar nerelerden çıkıyor, bu değirmenin suyu nerelerden geliyor ve okkanın altına kimler gidiyor, bir türlü dökümü tam yapılamıyor.

Bir yanda ortak bir sızlanma, bir yanda durmadan

sayısı artan lokantalarla, eğlence yerleri...

Bir yanda durmadan yükselen fiyatlar, bir yanda bir tek yer bulunmayan trenler, otobüsler, uçaklar...

Eskiden halk alabildiğine ezilirken sadece küçük bir kesim iyi yaşardı. Şimdi o küçük kesimin boyutları, kademeli olarak kapıcıları, gecekonducuları, tekerlekli arabalarda plastik kapkacak satıcılarını, sandviççileri, seyyar köftecileri, kuytu köşelerde arabalarla uzun süre duranlara çay servisi yapanları falan da ufaktan içine almaya başladı...

Spekülatif kazançların serpintileri sinemalarda yer gösterenlerden, berberlerde elbise süpürenlere kadar damlalarını yaymada...

* * *

Üretimde hızlı bir artış olmadığı halde, yaşamda bir genişleme... Yatırımlara yönelmeden kendi kendini büyüten ticarî sermayenin dolaşımından oluşan garip bir hareketlilik...

Ve kabağın iyice başlarına patladığı kırsal kesimdeki milyonlarca kadın, çocuk ve köylülerle küçük memurlar, emekliler, dullar, yetimler...

Ve sağlam bir raya oturmayan bu garip ekonomik gidişe, devalüasyonlarla takılan frenler...

Ama henüz frenler, bana mısın demiyor pek... Musluk onarıcısı, yumurta fiyatlarından, musluğu bozulan evsahibi onarıcının ücretinden, ev arayanlar da musluğu bozulan evsahibinin istediği kiradan sızlana yakına, sürdürüyorlar yaşamlarını...

Doğrusu merak ediyorum bu gidişin nereye varacağını...

* * *

Akaryakıt fiyatlarına ister istemez yakında yine zam gelecek... Bu zamlar kentteki araba sayısını etkileyecek mi, hiç sanmıyorum.

Arkasından birkaç aya kadar da yine bir devalüasyon bindirecek...

Üretimsiz tüketimin Hazine'deki döviz sıkıntısını çözmek amacıyla, bütün mekanizmayı tüketimi kısmak için

zorluyorlar ama Doğu'daki hayvan kaçakçılığı ile Almanya'daki dövizlerin su altından yaptığı kaymalar, piyasayı besleyip duruyor... Sadece devlet ne yapacağını bilmiyor. Piyasanın spekülatif kazançlar için gerekli dövizi var. Sadece devletin yatırımlarla hammaddeler için dövizi yok. Ayrıca piyasadaki ticarî sermayenin hızlı dolaşımından da devlet - oran açısından - berber kalfası kadar bile yararlanamıyor.

* * *

Ne yapmalı da piyasayı besleyen su altı dövizlerini devlete çekmeli? Kredilerle yatırımları kısarak içerdeki talebi azaltmak fiyatların yükselişini yavaşlatsa, bir ölçüde dışsatımları kamçılasa bile, su altından piyasaya kayan dövizin devlete yönelmesini sağlamaya yeter mi acaba?

Ayrıca spekülatif kazançların hızını kesmekle ortaya çıkacak hoşnutsuzlar sayısı, pahalılıktan yakınanların sayısına oranla daha mı çok tehlikelidir, daha mı az tehlikeli? Orası da pek belli değildir.

Bütün bu açmazların çözüm yolları yok değildir. Ama o çözüm yollarının da karşısında aşılmaz bazı dağlar vardır. Endüstrisi gelişmemiş toplumlarda kitle partileri, o dağları kolay kolay aşamazlar.

Ne var ki, aşmaya çalıştıkça, toplumdaki ekonomik bilinç de keskinleşecektir.

En az çabayla en çoğu kazanma, kafayı kullanıp köşeyi dönme olanakları azalacaktır. Spekülatif kazançlardan sebeplenenlerin yerini, üretim kökenli kazançlar almaya başlayacaktır.

Artık o evreye doğru itiliyoruz... Yıllardır üretmeden yaşamasını talim ettik, bağıra çağıra da olsa üreterek yaşamasını öğrenmek zorundayız.

(Milliyet, 20 Ağustos 1979)

★

Uğur MUMCU

AYIPLI HABERCİLİK...

«Adam öldürmekten zevk aldığı» söylenen ülkücü terorist Ferhat Tüysüz, Adana'da yakalanmış. Gazetelere

yansıyan haberlere göre, Sağmalcılar Cezaevinden kaçtıktan sonra yeni cinayetler işleyen Tüysüz'e MHP ve ÜGD'den yardım yapılmış.

Ferhat Tüysüz'ün ilk kez yakalandığı zaman verdiği ifade, haberciliği ile sık sık övünme gereği duyan bir gazetede yayınlanmış; ancak Tüysüz'ün ifadesinde adları geçen MHP ve ÜGD «adları» özenle ifadeden çıkarılmış ve yerlerine «Teşkilât» sözcüğü yerleştirilivermişti.

Gazetede MHP ve ÜGD adlarına yapılan bu «hünerli sansür» ilerici basında eleştiri konusu olunca, «Vay efendim biz kaç yıllık gazeteciyiz, haberin nasıl verildiğini bilmiyor muyuz?» gibi homurdanmalar duyuldu.

Haberin içinde «MHP» ve «ÜGD» adları geçiyorsa, bunlar niçin çıkartılır? Niçin çıkartıldığı bellidir: «Aman Türkeş kızmasın»...

Aynı gazetede, geçenlerde MHP İstanbul Beşiktaş İlçe Sekreterinin MİT ajanı olduğuna ilişkin bir haber yayınlanmıştı. Bu haber de birçok çevrede eleştiri konusu oldu. Çünkü, MHP Beşiktaş İlçe Sekreterinin MİT ajanı olduğuna ilişkin haber, MHP Genel Merkezince ileri sürülmekteydi ve haberin içinde ilçe sekreterinin ajan olduğuna ilişkin herhangi bir kanıt da yer almıyordu.

Gazete, bu haberi, «MHP Genel Merkezi, Beşiktaş İlçe Sekreterlerinin MİT ajanı olduğunu açıkladı» ya da «ileri sürdü» gibi başlıklarla vermiş olsa, buna kimsenin diyeceği yoktur. Ancak, MHP'nin «iddiası» gazetece hiçbir araştırma yapılmadan verilmişse, o zaman «Arkadaş ya yirmi yıllık gazeteciliğine rağmen habercilik nedir onu bilmiyorsun, ya da sen MHP'nin haberlerini yayınlamakla görevlisin» demekten başka ne söylenebilir?

12 Mart döneminden sonra, ilerici basın, 12 Mart öncesi eylemlerde etkin görevler alan bazı «kışkırtıcı ajanlar»dan söz eden yazıları, damgalı, mühürlü belgelerle birlikte yayınlamıştı. Bu belgeleri bulup, toplamak, o yazıları yazan gazetecinin günlerini, haftalarını almıştı ama, kimse de «senin söylediklerin yanlış» diyememişti.

Elinde binbir olanak, iyi yetişmiş, yetkin ve yetenekli gazeteciler varken, hiçbir araştırmaya dayanmayan haberlerle bir siyasal partinin sözcüğünü yapmak, sonra da «biz tarafsızız, bizi eleştirenler demirperde gerisi gaze-

teciliği özlüyorlar» gibi öfkesinden doğrultusunu şaşırmış savunmalara girişmek biraz gülünç kaçmıyor mu; ne dersiniz?

Bir çatışmada üç genci öldüren polisler hakkında dava açılmış, savcı, sanıkların sekizer yıl hapsini istemiş, sen bunu, «anarşiste kurşun sıkanın cezası idam» diye manşete çıkaracaksın, birisi kalkıp bunu eleştirince, yine hemen «demirperde edebiyatına» girişeceksin, buldunuz işin kolayını..

Bu ayıplı ve düzensiz haberciliğin yeni örneğine geçenlerde rastladık: Adalet Bakanlığı, cezaları Af Yasası ile yirmi dört yıla indirilenlerin «şartlı salıverme» sürelerinin yanlış hesaplandığını ileri sürerek, «yazılı emirle bozma» adı verilen bir başvuruda bulunmuş; Yargıtay Birinci Ceza Dairesi de Bakanlık başvurusu doğrultusunda bir karar almıştı. Gazete bu olayı duyururken, yine haberin boyutlarını aşmış, «içlerinde 12 Mart döneminde Sıkıyönetim Mahkemelerince çeşitli cezalara çarptırılanların yeniden cezaevlerine sokulmaları» gerektiğini bildirmişti.

İlerici basın bu olayın da hukuksal değerlendirmesini yaptı. Bundan sonra izlenecek yol neydi? Ne olmalıydı? «Yazılı emirle bozma» sanık aleyhine sonuç doğurur muydu? Bunlar birer birer araştırıldı. «Yazılı emir ile bozma»da temel kural, aleyhteki kararın hükümlü zararına sonuç doğurmamasıdır. Gücün yetiyorsa, gel bunları açık açık tartış... Yok tartışmaz, tartışamaz.

Son altı aylık haber listesinde binbir türlü yanlış ve ayıbı bulunan gazete, bunları unutup, en azından hukuksal tartışmaya yol açacak görüşleri, «mugalâta» diye karalamaya kalkarsa, o zaman, bunlara TRT'deki şu ünlü jilet reklamında olduğu gibi, «öğren de gel» demekten başka ne diyebiliriz?

(Cumhuriyet, 28.8.1979)

★

Mahmut T. ÖNGÖREN

TELEVİZYONDA SİNEMA NASIL KURTULUR?..

Televizyonda gösterilen «yerli» filmlerin seçilişi ve

bu filmlerin yayımcılık açısından değerlendirilişinde çeşitli hatalar var. Geçen hafta da belirttiğim gibi, bunların ilki TRT Televizyonu'nun sinemamızın büyük bir çoğunluğunu oluşturan olumsuz örneklerini, hem de bir özel film seçimi komitesine seçtirerek göstermesi ve bu olumsuz uygulamayı durdurmak ya da en azından hafifletmek için her hangi bir önlem almayı düşünememesidir. Ayrıca, elinde sinemamızın salt kötü örneklerinin bulunduğunu bilmesine karşın TRT Televizyonu eskiden beri çok kısa aralıklarla (yani her hafta) «yerli» film göstermekte ısrar ediyor. Oysa kötü olduğu bilinen sinema filmlerini onbeş günde bir, hatta üç haftada bir de yayımlamak mümkündü. Ama her hafta bir yerli film izleme gibi bir alışkanlığa itilen seyircinin, bugünden sonra yapılabilecek değişikliğe tepki göstereceği de kesindir.

Öte yanda, TRT Televizyonu eline hangi film geçerse onu hemen yayıma sokuyor gibi izlenim de yaratılıyor. Oysa sinemamızın ve yönetmenlerimizin belli dönemlerine değgin filmler seçilerek ve bunlar birbiri arkasına sıralanarak seyircinin düzenli bir sinema sergisine ve sinema kültürüne sahip olması da sağlanabilirdi. Her filmden önce bir açıklamaya da yer verilerek, filmin yönetmeninin ve diğer yaratıcılarının tanıtılması ve filmin sinemamız içindeki yerinin de belirtilmesi iyi olurdu. Gerçi bu yola birara başvurulmadı değil. Fakat filmlerden önce yapılan açıklamaların metinlerinin çocuksu bir anlayışla hazırlandığı, o metinleri sunanların sinemamızı hiç tanımadığı ve sinema ile hiç ilgilenmediği de apaçık ortadaydı. Üstelik bu gibi açıklamalar salt yönetmenin doğumu ve yerine göre de ölümünü kapsayan bilgilerden ileriye gidemiyordu.

Televizyona film seçenler sinemamızı adamakıllı tanımadıklarından ötürü örneğin ünlü ve ustalığını gerçekten kabul ettirmiş yönetmenlerimizin ya da oyuncularımızın çok daha yeterli filmleri dururken, onların yıllarca önce çevirmiş oldukları kötü filmlerini, salt TRT yayım ilkelerine aykırı bulmadıklarından olsa gerek, eşsiz Hint kumaşı gibi seçip televizyona çıkarmalarına da bir anlam vermek olanaksızdı. Dahası da var. Sinemalarda gösterilmek üzere Yeşilçam tarafından yıllarca önce hazırlanıp

oraya buraya sorumsuzca dağıtılmış olan filmlerimizden bazıları, evlerin içine giren televizyondan yayımlanınca seyirci üzerinde sinemada yarattığından daha başka etkiler de yaratıyor. İşte TV yayımcıları bunu da unutuyorlar ve televizyonda izlenen bazı sinema filmleri belli çevreleri kırıyor, incitiyor, protesto ediliyor.

«Televizyonda Sinema»da rastlanan bir başka yetersizlik de özellikle «yerli filmler»in teknik bakımdan bozuk kopyalarının yayımlanmasıdır. Bozuk kopyalarda görüntü silik, çizik ve her bakımdan gözü yorucudur. Bu gibi kopyaları ucuza elde ettiği için kullanan TRT Televizyonu seyircinin göz sağlığını bozucu bir davranışta bulunmakla kalmıyor, aynı zamanda da iyi filmlerimizin gerçek sanat değerinin seyirci tarafından anlaşılmasını da önlüyor. TRT Televizyonu'nun sözde savurganlıktan kaçınmak amacıyla ucuz yolu seçerek halkın sağlığı ve aynı zamanda da beğenisiyle oynamaya hakkı olmadığını bir kez de bu yetersizlik üzerinde durarak belirtmek zorundayız.

Ayrıca, «Televizyonda Sinema»nın yayım günü ve saati sık sık değiştirilmekte, önceden açıklanan yayım günlerine ve saatlerine uyulmamakta ve yine önceden açıklanan sinema filmlerinin yerine başkalarının yayımlandığı her zaman görülmektedir.

Yukarda ancak bazıları sıralanan kusurları düzeltildiği zaman, «Televizyonda Sinema»nın hiç olmazsa günlük yetersizlikleri ortadan kaldırılmış olacaktır. Oysa TRT Televizyonu başvuracağı daha köklü yollarla salt «Televizyonda Sinema»ya değil, genel anlamda sinemamıza da belli ölçüde bir rahatlığı sağlayabilir ve çok daha nitelikli filmlerin televizyona ve sinemamıza kavuşturulmasına neden olabilir. Devlet sinema alanını düzenlemek için birtakım hazırlıkları son derece yavaş yürütürken, TRT sinemamızın bazı yönetmenleriyle anlaşmayı niçin düşünmüyor? Gerçi şimdi üç film yönetmeni TRT ile sözleşme imza ederek çalışmaya başladılar. Buna kimse karşı çıkamaz. Ne var ki, üç yönetmeni kendine bağlamakla TRT hiçbir gelişme sağlayamaz. TRT'nin onaylayacağı konuları filme çekecek pek çok genç ya da usta yönetmen var sinemamızda... Niçin onlarla 30 dakikalık, 50 dakikalık öykülü TV filmleri hazırlamaları için ilişki kurulmuyor?..

Bu filmlerin tüm masraflarını ve teknik olanaklarını TRT karşılayabilir. Aynı anlayışla TRT sinemamızın yönetmenlerine diziler de yaptırabilir. Yine sinemamızın yönetmenlerine kredi vererek TRT onları uzun metrajlı filmler hazırlamaya da yöneltebilir. TRT'nin ortak olarak da gelirine katılabileceği bu filmler önce sinemalarda gösterilebilir ve bu gösterilerden TRT belli oranda bir pay alır. Aradan beş yıl geçtikten sonra aynı filmler TRT Televizyonu'nda belki de ücretsiz olarak gösterilebilir. Böylece hem yönetmenlere çalışma fırsatı hem sinemamıza ve televizyona nitelikli film kazandırma olanağı, hem de TRT'ye bir gelir kaynağı oluşturulur. Bu konu üzerinde biraz düşünülürse, daha olgun yöntemlerin geliştirilmesi de mümkündür. Ama TRT salt «Televizyonda Sinema»yı değil, daha yalınç konuları bile geliştirmeyi düşünecek durumda mı acaba?..

(Cumhuriyet, 2.7.1979)

★

Refik ERDURAN

TEHLİKE ORANI

Ciyak ciyak havlayan, arka bacaklarını kaldırıp ayakkaplarınızı kirleten, çeşitli şamatacılık ve saygısızlıklar eden birkaç küçük köpek mi daha tehlikelidir, sessizce çevrenizi saran bir sırtlan sürüsü mü?

Sormak bile gereksiz değil mi?

Gelgelelim en saydığımız, en güvendiğimiz, «durum muhakemesi» yapma yeteneğine en çok inandığımız aydınlar ve yöneticiler arasında o türlü tehlike boyutlarının hâlâ zaman zaman gözden kaçırılabildiği görülüyor.

Örneğin —bir kez daha vurgulayalım— ulusal marşımız çalınırken ayağa kalkmamak gerçekten avanakça bir küstahlık ve zibidiliktir.

Ama yıllar yılı iktidarın kanadının altında silahlı vurucu grupları eğitmiş, uzun süre hükümet ortaklığı etmiş, birçok kilitnoktaya adamlarını yerleştirebilmiş, devleti içten ve dıştan ele geçirme amacına doğru dev adımlar atabilmiş bir partinin oluşturduğu tehlikeye kıyasla o zırtapozluk fazla korkutucu değildir.

Öyleyken herhangi bir değerlendirmede birincisine büyük ağırlık verip ikincisinin adını bile anmamak tüm dürüst yurtdaşların paylaştıkları «devlet koruma» ve «hiç gerilemeden hep ilerleme» ilkelerine bilmem ne denli yararlıdır?

* * *

Casusluk şebekelerinden gangster çetelerine değin, tüm gizli örgütlerin gözettikleri temel güvenlik kurallarından biri de şudur

Suç işleyen bir eleman «deşifre» olursa, yani kimliği ve işlevi açığa çıkarsa, o kişi hemen eylem alanı dışına gönderilir, hattâ olanak bulunursa ülke sınırlarının ötesine yollanır, Kendisi için tehlike kesinlikle geçinceye dek de başka bir eyleme karıştırılmaz.

Oysa, Türkiye'deki sağcı cinayet örgütlerinde bu kurala hep boşverildiğini görüyoruz. Katiller hünerlerini gösterdikten sonra pek saklanmaya bile gerek görmeden zanaatlarını uygulamayı sürdürüyorlar.

Cinayetten yakalandıktan sonra cezaevinden kaçan biri bile birkaç ayda yarım düzine yeni öldürme ve bir sürü başka suç olayı yaratabiliyor.

Acaba niçin? Neye güveniyorlar?

Bu sorular üstünde titizlikle düşünmek, onların şımarıklıklarını dizginlemek, hiç değilse güvenlerine yeni dayanaklar sağlamaktan kaçınmak sokaktaki iyiniyetli vatandaştan doruklardaki etkin yöneticilere kadar tüm yurtseverlerin açık seçik görevidir.

(Milliyet, 30.8.1979)

★

Necati CUMALI

İKTİDARDAKİ ADAM

Geçenlerde gazetelerde yer alan küçük bir habere göre, doğuda, büyük bir il merkezinde, zeytinyağı, sabun, benzin stoku yapan bir kişi, deposuna baskın yapan memurlara önce rüşvet vermiş, ardından savcılığa başvurarak stokçuluk yaptığını, gelen memurlara rüşvet vererek

deposundaki malların eksik gösterilmesini sağladığını açıklamış. Savcılık da stokçuyu serbest bırakarak rüşvet alan görevlileri tutuklatmış.

Neresinden tutsanız ürpertici bir haber. İçinde yaşadığımız bozuk düzenin çürük kokusu yayılıyor her yanından. Bugünkü çok partili demokrasimizin kimlerden yana olduğunu, genç cumhuriyetimizi nerelere getirdiği haykırıyor her yanıyla.

Stokçu sözü son yılların modası. Eylemi hafifletici bir yanı var. Olayın karşılığı olan anlam yükünü taşımıyor henüz. Daha önce karaborsacı ya da muhtekir derdik bu gibilere, Türkçesi ile de vurgundu!

Rüşvet vermek suçtur yasalarımızda. Stokçuluk da suçtur. Böyle olduğu halde, bu suçları işleyen biri, bir vurguncu, rüşvet yoluyla vurgununa ortak olunmasından duyduğu öfke ile bir Cumhuriyet savcısının karşısına çıkıp yakınabiliyor günümüzde; savcılık ise bu yakınmayı yerinde karşılıyor!

Kimdir bu adam? Nereden alıyor bu cesaretini?

Bu adamın kimliğini daha iyi saptayabilmek için, haber niteliğini bir yana bırakalım, olayı gözümüzün önünde canlandırmaya çalışalım. Deposuna baskına gelenleri karşısında görünce kaşlarının çatıldığını, sonra da oynayacağı oyunu tasarlayarak bakışlarının ışıldadığım görür gibiyim bu adamın. Memurları savdıktan sonra, cebinde tutanak, iş yerinden çıkıyor, biniyor milyonluk arabasına, doğru savcılığa. Kentin sayılı zenginlerinden biridir o. Valinin, Belediye Başkanının, savcının kapısını açık görmeye alışıktır kendisine. Savcı, zahmet edip ayağına geldiğini görünce yer gösteriyor ona masasının karşısında. O oturup açıklıyor gelişinin nedenini. Deposundaki malları satışa çıkarmak için fiyat artışlarını beklediğini, baskına gelen bir takım haddini bilmez baldırı çıplak görevlilere, ellerine beş-on kuruş vererek uydurma bir tutanak düzenlettiğini söylüyor. Savcı adeta üzülmeyin efendim, diyor, biz sizi rahatsız eden o saygısızlara hadlerini bildiririz, buyurun gidin, fiyatların artmasını bekleyin!..

Savcılıktan çıkışını, iş yerine dönüşünü, kendisine geçmiş olsuna gelen ya da telefon eden eşi, dostu ile konuşmalarını, o gece kent kulübünde «tıktırdım baskına gelen-

leri içeri» deyişini hep görür gibiyim bu adamın.

Bir kişi değil, yüz kişi değil, bin kişi değildir bu adam bugün içinde yaşadığımız toplum düzeninde. Çok partili dönemin özellikle palazlandırıp baş tacı ettiği binlerce kişiden biridir o. Her mahallede bir milyoner yetiştirmek isteyen bir anlayışın ürünüdür. Özgür girişim adı altında anılan çoğu işler, bizde, onun, kanunlara, toplum çıkarlarına, törelere aykırı vurgunlarını içererek bir yoruma ulaşmıştır İkinci Dünya Savaşı yıllarından bu yana.

Aylardır gelişme çağındaki çocukların, hastaların, gebe kadınların beslenmeleri ile oynuyor bu adam. Halk gereksinimi olan yağı bulabilmek için ya kuyruklarda ömür tüketiyor ya da bu adama haraç ödüyor. Karşı partiler bu olaylardan yararlanarak halkın öfkesini körüklüyorlar işbaşındaki hükümete karşı. Sonra da iki kişi arasında hafif yaralamaları, sövüşmeleri cezalandıran kanun, milyonlara acı çektiren bu adama karşı seyirci kalıyor. Hükümet halkın gözünde itibarı ile oynayan bu adama bir şey yapamıyor. Belediyeler el konulan mallarını satıp parasını bu adama ödüyorlar. Halk ise yaşaması için zorunlu gereksinmelerini haksız kazanç konusu eden bu gibilerin elini kolunu sallayarak dolaşmasını olağan karşılıyor kendi arasında. Giderek, demokrasilerde özgür girişim budur diye öyle bir hava yaratılmıştır ki, bu adam yasaların üstünde bir saygınlık, dokunulmazlık kazanmıştır toplumumuzda. Gecenin ikisinde üçünde başı ağrıyan bir hastası için bir doktoru uykusundan uyandırıp çağırmakta kendisine hak görenler, bir memurun masası önünde sırasını bekleyemiyenler, iki kiloluk bir teneke yağ istedikleri zaman bu adamı kendilerine satıp satmamakta özgür sayabiliyorlar! Bu adam elde ettiği bu dokunulmazlıkla tamamlanması yıllar süren yapılar yaptırarak sokakları kum - demir yığınlarıyla kapatabilir. Canı istediği zaman yeteri kadar döviz çalıp çoluk - çocuğu ile dış gezilere çıkabilir. Dönüşte gümrükten bavulları açılmadan geçer. Bu adamların çocukları son hızla susturucuları sökülmüş arabalar sürerler gece yarısından sonra sokaklarda. En uygar kentlerimizde işyerinin, evlerinin önünde kaldırımları özel mülkiyetine almıştır bu adam. Dahası özel kabadayılar besler. Vergi kanunları bu

adamı korur. Bu adamın çıkarlarına dokunan kanunlar Meclislerde takılır kalır. Millî Korunma Kanunu kalkar, 141, 142. maddeler Belediyeler, Vergi, Kira, Toprak Kanunları hep bu adamın rızasına göre işlem görürler.

Yukardaki haberin yanı sıra, son günlerin bir-iki haberini daha anımsayalım: Türkiye'de altı buçuk milyon ailenin kirada oturduğunu açıklıyordu bu son haberlerden biri. Aşağı yukarı halkımızın yüzde altmışı kirada oturuyor demektir bu. Yine kiralarla ilgili son bir habere göre Yargıtay, yıllık fiyat artışlarının yüzde ellisi ölçüsünde artırılabileceğini onaylamıştı kiraların. Ne güzel değil mi? Kiraya verilecek taşınmaz malı olanlar için tabii! Ama kiracıysanız şimdiden düşünün o artacak yüzde elli kirayı nasıl karşılayabileceğinizi? Çünkü Yargıtayın mal sahiplerine güven veren bu kararına karşılık, hükümet kirada oturan dar gelirlilerin kazançlarını fiyat artışlarına göre yüzde elli oranında artıracağını yükümlenmiyor önceden.

Bütün bu haberleri bir arada karşılaştırarak ele alacak olursak, kimdir taşınmaz malların sahipleri? Yazımızın başındaki stokçular gibi her fiyat artışından milyonlar vuranlardır çoğunlukla. Kiracıları ise o rüşvet alan tutuklanan memurlar gibi dar gelirlilerdir. Günümüzde kiralanan malların yiyecek maddelerinin, giyeceklerin fiyatlarını saptayan hep sözünü ettiğimiz adamdır. Bu adam, demokrasi mekanizması içinde yıldan yıla artan gücüyle o duruma getirmiştir ki fiyatları; memur işçi, öbür dar gelirliler, aylık kazançlarıyla, bu adamın istediği başlarını sokabilecekleri ev kirasını bile ödeyemeyecek durumdadırlar. Rüşvet günümüzde bu kadar yaygın bir duruma gelmişse, devletin memurlarını bu adamın eline bakacak duruma getirmesinden ötürü gelmiştir.

Kısacası çok partili döneme girdiğimizden bu yana daha çok açık bir durum alan bir görünüşle, ne şu ne bu parti, ne de onların liderleridir iktidarda olan. Ülkeyi yöneten hep bu adamların iktidarıdır. Her seçim döneminde bu adamlar devletin gücünü biraz daha yıkmayı başarabilmişlerdir. Yine son bir habere göre, 1978 yılında yüzde yüz artış gösteren üç yüzü aşkın belli başlı ticaret kuruluşlarının kazancı örnektir bu gidişe.

Seçimlerin bir anlamı da bu adamın iktidarından yana olanlarla, bu adama karşı olanların çekişmesidir bizde. Her mahallede bir milyoner yaratacağız diyen akını, gerçekten de yasa denetimini yıktığı ölçüde her mahallede bir milyoner yaratabilmiştir 1950'den bu yana. Bilinçsiz kimi kütleler, milli piyango, spor - toto ile benzeri öbür loterya oyunlarının yarattığı yalancı düşlere kapıldıkları gibi; bir gün kendilerinin de milyoner olacağı umuduyla oy kullanıyorlar seçimlerde.

Buna karşılık, dürüst vatandaş, toplumumuzun gerçek dayanağı olan emekçi kütleler, oyunu ister yanlış kullansın, ister doğru, 1946'dan bu yana bu adamın iktidarını yıkmak için koşuyor sandıklara. Seçim propagandaları süresince mitinglere katılıyor, alanları dolduruyor, kendisine yer alacak sandığı adayları omuzlarında taşıyor. Bu amaçla umutlar yaratıyor dönem dönem. Seçilenler bu adamın iktidarına son vereceklerini vaad ederek, seçiliyorlar, sonra da bir telefonuyla, trafik cezalarını bile kaldıracak kadar bu adamın dümen suyunda gittikleri için hızla yıpranıyorlar...

(Cumhuriyet, 1.9.1979)

★

Dr. Zeki KURUCA

NASIL HARCAMALIYIZ?

Geri kalmış toplumların bir özelliği de, insan harcamayı iyi bilmeleri, para harcamayı ise iyi bilmemeleridir Çerçekten, yetişmiş, çevresine ve toplumuna yararlı olacak bir kişi, bir yönetici ya da bir politika adamı hemen yıpratılmaya çalışılır. Toplumun aymazlığından yararlanan, onu sömüren çıkarcı çevrelerin açtığı savaşımlarla her türlü ahlâk dışı saldırılarla, topluma yararlı olabilecek insanlar etkisiz hale getirilmeye çalışılır. Bunda da, bu tutucu sömürücü çevreler genellikle başarılı olurlar ve böylece meydan üç kâğıtçılara ve haramilere kalır!..

İnsan harcamada başarılı olan bu çevreler yanında; toplumun para harcamada bu denli başarılı olmadığını görüyoruz... Geliri, ancak geçimini sağlayabilecek dar ge-

lirli geniş halk - köylü, işçi, memur - için söylenecek sözümüz yok. Onlar, yaşamak için zorunlu harcamaları yaparak bilinçli ya da bilinçsiz olarak gelirlerini en doğru yolda kullanıyorlar demektir; bu yolda yaptıkları küçük yanlışlıklar bu büyük doğruyu değiştirecek ölçüde değildir. Toplumun bir kesimi de vardır ki özenti ve gösteriş harcamalarından tutunuz da savurganlık dediğimiz ölçülere varan harcamalarıyla, millî ve ekonomik kaynaklarımızı tüketip bitirmektedirler. Bu har vurup harman savurmak, öz kaynaklarımızı yiyip bitirmek, bir politika olarak uygulandığı takdirde ise, sonuçları daha yıkıcı olmaktadır. Gerek kişisel ve gerekse toplumsal harcamalar, böyle bir anlayışla yürütüldüğünde sonu çöküntüye varır.

Bir ekonominin öz kaynaklarının kişiler ve kurumlarca böyle bilinçsiz tüketilmesinin doğuracağı çöküntülerden daha da kötüsü şudur: Borç alınan paranın har vurup harman savrulması. Borç alınan paranın harcanması, kendi öz paramızı harcamaya benzemez. Borç alınan parayı iyi ve hesaplı yerde kullanmazsak, elimizdeki öz kaynaklarımızı da alıp götürür; sonunda «âleme rezil rüsvay» oluruz. Nasıl ödeneceği düşünülmeden borç alınan paranın, gösterişli biçimde tatlı tatlı harcanması sona erince ve en sonunda da alacaklılar kapıya dayanınca borçluların kaçacak delik aradıklarını kişisel ve toplumsal yaşantımızda hepimiz görmüşüzdür. Hele politika yaşantımızda «Biz bulduk, harcadık; siz de bulun ödeyin!» anlamına gelen ve umursamazlığa varan sorumsuzca çıkışlar, inanılmaz ölçülere ulaşmaktadır.

Bütün bunlar neden oluyor?. Borç alırken ve hatta almadan önce bunu nasıl ödeyeceğini düşünmemekten ve işini, hesabını ona göre yapmamaktan.

Halk ağzıyla yazdıklarımızı bilimsel olarak kısaca yinelersek, diyebiliriz ki, öz kaynaklarımızdan elde ettiğimiz kişisel ve toplumsal gelirlerin tamamını tüketmemek ve milli gelirin önemli bir bölümünü biriktirmek zorunludur. Böylece, gelirin tasarruf edilen kısmıyla yatırımlar yaparak, kişisel ve toplumsal geleceğimizi güvence altına almak akıllıca bir tutum olacaktır. Borç alınan paraların harcanması ise daha fazla bir titizlik ve dikkat ister. Bu yabancı kaynakların, tüketim harcamalarında değil, yatı-

rım harcamalarında kullanılması ve yatırım tercihlerinin, borç ve faizlerini zamanında ödeyebilecek biçimde plânlanması gerekir.

Buraya kadar yaptığımız açıklamaların ışığı altında, sözü, güncel bir konuya getirebiliriz. İMF'den, Dünya Bankasından ya da devletten devlete alınacak kredileri, nasıl harcamalıyız? Bu konuda bilimsel ve politik tartışmalar basınımızda sürmektedir. Hatta Ecevit Hükümetinin düşürülmesi için yapılan kredileri bölüşebilmek niyetinin yattığı dahi ileri sürülmüştür. Biz bu kadar ileri gitmemekle beraber, bu gayretleri, kredilerin ve yardımların ekonomide sağlıyacağı rahatlığın sahibi olmak ve bunu CHP'ye bırakmamak politikası olarak yorumluyoruz. İşin politik tartışma yönünü bir yana bırakıp dışardan sağlanacak kredilerin nasıl kullanılabileceği konusuna dönelim.

Önce şunu bilelim ki, bu kredilerin büyük bir bölümünü kendi isteğimiz gibi kullanmamız olanaksızdır. Krediyi sağlarken saptanan faiz, ödeme süresi gibi koşullar yanında birçok hallerde, bu kredinin kullanma alanı da önceden belli edilmektedir. Bunlara proje veya program kredisi diyoruz. Kredi, hangi yatırım projesinin finansmanı için verilmişse ancak o proje için harcanabilir. Bunu değiştirmek olanaksızdır. Bir de program kredileri vardır ki, o program içinde yer alan projelerden her hangi birinin finansmanı için kullanma gibi bir tercih ve karar özgürlüğü vardır. İşte bu çeşit kredileri kullanırken, program esnekliği içinde dışa bağımsız, dışalım ikamesine ve dışsatıma da dönük nitelikli yatırımlar için harcamak yolu tercih edilmelidir.

Program kredilerinin, ancak o program içinde yer alan yatırımlar için gerekli finansman gereksinimlerini karşılamak üzere kullanılması zorunlu olduğundan politik amaçlı ekonomide yatırımların öne alınmasından başka bir sakıncası yoktur. Asıl tehlike, kullanımı serbest bırakılmış dış kredi ve yardımlar için sözkonusudur. Proje ve program kredilerinde, borç veren devletin ya da mali kuruluşun kendi dış politikalarının egemen olması tehlikesine karşılık, kullanımı serbest olan dış kredilerin kullanımındaki tehlike de, iktidar partisi ve onun yakın

çevrelerinin günlük, iç politika kaygularının harcama kararlarında etkili olma olasılığıdır. Bu nedenle, bu kredilerin kullanılması özel bir dikkat ve titizlik ister. İlk kural olarak bu kredilerin tüketime değil yatırımlara dönük biçimde harcanması ileri sürülebilir. Yatırıma dönük harcama kararlarında da, öncelikle, başlamış yatırımları tamamlamak, tamamlanmış yatırımların dış gereksinimlerini karşılamak, yeni yatırım kararlarını alırken, dışa bağımsızlık, dışalım ikamesi ve dış satım olasılığı ölçülerini tercihlerde esas almak gibi ilkelere uyulmalıdır.

Fakat her halde kredilerin tüketime ayrılacak bölümünü çok kısıtlı tutmak zorundayız. Bu tutumun, iç politikada doğuracağı olumsuz sonuçlarına da cesaretle katlanmak zorundayız. Bugünkü ekonomik sıkıntılar ve dar boğazlar, bu zorunlukların halkımıza anlatılmamasından ve cesaretle gerekli önlemlerin alınmamasından doğmuştur. Gerek öz kaynaklarımızdan elde ettiğimiz milli gelirlerimizin ve gerekse dıştan sağladığımız kredilerin kullanılmasında tasarruf ve yatırım payını artırmak ve tüketimi kısmak, siyasal ve ekonomik geleceğimiz açısından kesin bir zorunluluktur. Politikacıların yakın gelecekte «herkese bol tüketim» vaadlarına kulak asmadan ve onlardan daha bilinçli ve daha ileri olarak, halkımız, kemer sıkma politikasına hazır ve razı olmalıdır. Geri kalmış ve kalkınmasını tamamlamamış toplumlarda, eğer bir tüketim bolluğu varsa, ya hesapda bir yanlışlık olduğunu bilmeliyiz; ya da politikacılarımızın halkımızı bir bolluk rüyasıyla aldattığını düşünmeliyiz. Atatürk'ün deyimiyle, bu dar boğazlardan ancak «milletin azim ve kararı» ile çıkabileceğimizi unutmamalıyız.

(Cumhuriyet, 4.9.1979)

★

İlhan SELÇUK

TERÖRÜN YENİ BOYUTLARI

Terör (bugünkü niteliğiyle) 1968 öğrenci eylemlerinden hemen sonra başladı. Üniversite gençliği sola mı ka-

yıyordu? Gizli bir el solcu öğrencileri birer-birer öldürmeye yöneldi. Bir, bir daha, bir daha, bir daha, bir daha... Ta ki, gençler çaresizlikle desinler ki:

— Silâha karşı silâhla çıkılır.

Bu işleri kim yönetiyordu? Komando kamplarını kim kurdu? «Davadan dönenleri vurun» diyen kimdi? Bu sorular artık aşıldı. O dönemde komprador kapitalisti, elinde viski kadehi ve ağzında puro; olaya tepeden bakıyordu:

— İti ite kırdıracaksın...

Terör planlamasının CIA'nın tezgâhlarında dokunup Türkiye'de piyasaya sürüldüğü belliydi.

Ancak artık terör bugünkü aşamasında bir başka noktaya ulaşmıştır. Ecevit hükümeti kuruluncaya dek sağcı eylemcilerden bir teki bile yakalanmamıştı. Bir yıldan beri hem solda görünen hem sağda bulunan silâhlı eylemciler yakalanmaya başladılar. 1980'e doğru terörün haritası iyi-kötü ortaya çıkmıştır. Örgütler isimleriyle cisimleriyle gazetelere yansımaktadır. Artık gazete bilgileriyle bile terörün topoğrafyasını çizmek olasıdır.

Buna karşın terör neden önlenemiyor?

* * *

Soruya yanıt ararken bir durum saptaması yapmaya çalışalım:

1) Yalnız 1975-76-77 yıllarında (MC döneminde) komprador sermayeciliği DÇM kanalıyla 2.7 milyar dolar borç edinmek olanağı bulmuştur. Bu akıl-dışı yağma, toplumda büyük bir patlama oluşturmuştur. Sınıflar arası uçurumların derinleşmesi, ekonominin raydan çıkması, işsizler ordusunun büyümesi, enflasyonun azgınlaşması, toplumsal gidişatı denetlemek olanaklarını ortadan kaldırmıştır.

2) Faşizme ortam yaratmak amacıyla başlatılan ve pompalanan terör eylemlerinin müşterisi boldur. Üniversite kapılarından dönen gençlerin sokaklara dökülmesi çarpıcıdır. Başarısız öğrenciler, umutsuz işsizler, dengesiz lumpenler, kandırılmış inançlılar, geleceklerini Türkiye'de faşizmin başarısına bağlamış olanlar; terörün insan

yapısını oluşturmaktadır. Bugün teröre eğilimli ruh yapısında on binlerce genç ortada dolaşmaktadır.

3) Yıllardan beri sürdürülen sağ terörün baskıları, solda görünen bazı yeraltı örgütlerinin gelişmesini pompalamış, profesyonel terörcü tipleri çoğalmıştır. Son aylarda MHP ile ÜGD'nin bazı üyelerinin öldürülmesi (arka planda kimler olursa olsun) yeraltı gelişmesinin ilginç boyutlarını gözler önüne sermektedir.

4) Solda görünen terör örgütleri parça-parçadır. Sağdaki terör örgütü bir merkezden yöneltilmektedir. Merkezin emirleri dışına çıkanlar ve «canı sıkılınca eyleme geçenler» bulunsa bile, sağda disiplin ve hiyerarşi geçerlidir. Bu hiyerarşinin parlamentoda grubunu kurmuş bir parti örgütünde benliğini ve ideolojisini bulduğu artık görünen köy gibi ortaya çıkmıştır.

5) Buna karşın Türkiye sosyalist partilerinin ve demokratik sol örgütün teröre karşı dikkatli bir uzaklık içinde politika yaptıkları görünmektedir. Aynı biçimde Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) de bu konuda tutarlıdır. Sağdaki işçi konfederasyonu (MİSK) ise terör nedeniyle kovuşturmaya uğramış durumdadır.

6) Terör: ırkçı milliyetçiliğin, mezhep şovenliğinin, sosyal dengesizliğin memelerine ağzını dayamış beslenmektedir. İster kırsal bölgede olsun, ister büyük kentlerde olsun; terörün sütü, sömürü düzeninden sağılmaktadır. Toplumdaki dengesizlik, silâhlı eylemlerin bazı kafalarda gerekçesini oluşturmaktadır.

* * *

On yıldan beri süregelen terörün tarihçesi, aynı zamanda Türkiye'nin yakın geçmişidir.

Öyleyse artık olaya bir başka açıdan yaklaşım zamanı gelmiştir. Eğer terörün boyutları bugünlere ulaşabilmişse, daha gerçekçi bir tutumla işi ele almak gerekir. Sağdaki terörün ardında parlamentodaki bazı gruplar bulundukça, Türkiye politikasında terör bir araç olmak niteliğini sürdürecektir.

(Cumhuriyet, 7.9.1979)

★

Prof. Dr. Faruk EREM

MAHKEME KARARLARI GEREKÇELİ OLMALI...

Türk Anayasası'na göre «bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olmak zorundadır (md. 135). Kural, uygulamada acaba gerektiği başarıya ulaştı mı?

Konu, daha geniş açıdan ele alınabilir. İtalyan Anayasası'nda (md. 111) ve Türk Anayasası'nda yer alan kural, hemen hemen aynıdır. İtalyan Anayasası'na göre, mahkemelerin «bütün kararları (tedbirleri) gerekçeli» olmalıdır. Türk Anayasası'nda (md. 135), «bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olması»ndan söz edilmektedir. Gerek İtalyan, gerek Türk Anayasası, bir «tepki anayasası»dır. Bu nitelikteki kuralların anayasaya girmesi için bir neden bulunmak gerekir. Bu nedenin uygulamada değer kazandığını ileri süremeyiz. «Gerekçesiz mahkeme kararları» alışkanlığı sürüp gitmektedir. «Dosya münderecatına toplanan delillere, takdire...» deyişinin, 1961 Anayasası'ndan sonra da sürmesi, Anayasaya uygun bir tutum sayılamaz.

Anayasa, «gerekçe görevi»ni açıklamış, bu görevim düzenlenmesini Usul Yasası'na bırakmıştır. Böyle düşünülürse, şu soru ile karşılaşılır:

★ Anayasadan önce yürürlükte olan Usul Kanunu'ndaki düzenleme, Anayasa'ya uygun mudur? Eksiği yok mudur?

★ Gerekçenin kapsamca genişliği, sınırı nedir?

Bu sorular, «gerekçe»yi, anayasal kural düzeyine getiren «maksat»a göre yanıtlanabilir.

NEDEN, GEREKÇE?..

Konuyu berraklaştırabilmek için şu ayrım benimsenmelidir:

Her ne kadar birbirleri ile bağlantılı iseler de, «karar vermek yetkisi» ile «gerekçe göstermek görevi» bağımsız iki kavram olarak düşünülmelidir. Karar verme görevinin (= Devletin ceza vermek hakkının gerçekleştiril-

mesi) nedeni ile «gerekçe göstermek görevi»nin nedeni aynı değildir. (Amadio, E. «Moti vazione della sentenza penale», Enciclopedia del diritto, XXVII, s. 190).

Yargı yetkisinin «Türk Milleti adına» bağımsız mahkemelerce kullanılacağı yolundaki Anayasa kuralı ile (md. 7) bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olması kuralı (md. 135) arasında bağlantı görüşler, ikinci kuralın, birincisinin uygulaması olduğu düşüncesindedirler. Çünkü, «gerekçe», yetkinin yerinde kullanılıp kullanılmadığını denetlemeyi sağlar. «Takdir», gerekçeden gerekçesiyle ayrılır. Prof.

Hükmün nedenini (ratio decidendi) öğrenmek hakkı sadece yalnız taraflara değil, kamuya da tanınmıştır. Gerekçe zorunluluğuna ilişkin Anayasa hükmünün bir anlamı da budur.

Yargıtay, bazı bozma kararlarında «yasal olmayan gerekçe» deyimini kullanarak kararları bozmaktadır. Bu değişin kökeni, Anayasa'daki gerekçe zorunluğu kuralında bulunabilir. Bu kural, böylece yargıcın yasalara bağlılığını denetlemeyi sağlamaktadır. Hükmü yasallaştıran (meşrulaştıran), «gerekçe»dir.

Gerekçeye tanınmış olan anayasal önem, gerekçenin gerçek ve tam olmasını da zorunlu kılar.

Gerekçe ile hüküm fıkrası çelişkili ise gerekçe anlaşılamıyorsa ya da yeterli değilse, hüküm gerekçesiz sayılmalıdır, (CMUK. 308/7).

AMA, YARGITAY...

Gerekçe zorunluluğu «işin esasına ilişkin ve erteleme isteğinin reddinde olduğu gibi, özellikleri gerekçe gösterilmesine yer bırakılmayan kararların dışında kalan, öbür kararlar içindir.» (CGK. 10.5.1965, 186/184). «İstek olsun, olmasın cezanın ertelenmesi ya da paraya çevrilmesi konusunda verilen, olumlu veya olumsuz kararın yasal gerekçesinin karar yerinde gösterilmesi ve tartışılması gerekir.» (CGK. 7.3.1977, 76/102). Yargıtay'ın birbirine zıt bu kararından kuşkusuz ikincisi daha uygundur. Anayasa, 135. maddesinde, gerekçeli-gerekçesiz karar ayrımına yer vermemiştir.

Duruşmaların sonunda açıklanan kısa karar (gerekçesiz karar) ile sonradan yazılan «gerekçeli karar»ın farklı olamayacağı, olursa kısa kararın esas tutulacağı yolundaki içtihat ile «hükmün âlenî tefhim olunacağı» (CMUK. 373), «hüküm fıkrasının okunması ve esbabı mucibenin bildirilmesi suretiyle olacağı» CMUK. 261), eğer «hükmün esbabı mucibesi tamamiyle zabıtnameye derc edilmişse üç gün içinde dâva dosyasına raptolunacağı» türkal, UK. 268), kuralları ile Anayasadaki gerekçeye ilişkin yasanın benimsenmesindeki amaç nasıl bağdaştırılacaktır? ral, ılamada eksik de olsa hiçbir gerekçe gösterilmeksizin kem e yazılacak karara atıfla yetinmek, herhalde yukarılıdır ayılan Usul Yasası kurallarına ve anayasa hükmüne rin an sayılamaz. Gerekçesiz «kısa karar», aleniyeti de sağmış olamayacaktır. Sonradan yazılan karar, açık duruşkada okunmamaktadır.

Gerekçe zorunluğuna ilişkin Anayasa hükmünden, başka sonuçlar da çıkabilmektedir. Aksini kanıtlayamayanın suçlu sayılması anlamındaki yasa hükümleri (CMUK. ek md. 2), Anayasa'daki kurala aykırıdır. Çünkü, yasada gösterilmiş olsa bile, «varsayım» gerekçe değildir.

Anayasa hükümleri (md. 8) «yasama, yürütme ve yargı organlarını bağlayan temel hukuk kuralları» olduğuna göre, «gerekçesiz mahkeme kararları» uygulamasına son verilmelidir.

KANI DEĞİL, DÜŞÜNCELER...

İçtihat - Doktrin karmasının yarattığı «Hukuk Bilimindeki Ölümsüzlük», mahkemelerin verdiği sayısız kararlardan kökenli değildir. Hukuk biliminde, değerse, yaşayabilen, «gerekçe», başka deyimle, yargıç denilen yüce kişinin «beyinsel güç ürünü»dür.

«Gerekçe göstermek görevi»nin bir özelliği de, «Hak» olmasındandır. Yargıç, bu hakkından «formül-karar», «formül-tasdik» alışkanlığı ya da baskısı ile vazgeçmeye zorlanmamalıdır. Yargıç, insanca «adalet»e katkıdan yoksun kılınamaz.

«Vicdani kanaat» gibi (esrarengiz) terimler, kişiden kişiye değişik anlayışlar, «hiçbir kişiye imtiyaz tanınamaz»

yolundaki anayasal kurala (md. 12) aykırıdır. «Adalet» açısından toplumu ilgilendiren «kanı»lar değil, düşüncelerdir.

Diyelim ki, bir kişiyi astık. Asılan için gerekçe anlamsızdır. Gerekçe, onu niçin astığımızı, gelecekte kanıtlamak içindir.

Mahkeme kararlarında gerekçe geçmiş için değil, gelecek içindir. «Hukukun üstünlüğü», hukukun gelecekteseye inanmaktan soyutlanamaz. Geleceğin dışında, hiçbir gerekçe ölümsüz değildir.

(Milliyet, 13 Eylül 19

★

Oktay AKBAL

UYAN EY CHP, UYAN!..

Önemli bir seçim öncesindeyiz. Bugün Eylül'ün 10'u. Bir aydan daha az zaman kaldı oy verme gününe. Nedir önemi bu seçimin? Türk ulusunun önümüzdeki yıllarda iktidara hangi eğilimin, hangi tutumun egemen olacağını göstermesi... Sola doğru mu açılacak Türk demokrasisi, yoksa sağa doğru mu? Sağa doğru 'demokrasi' yolu yok, bunu biliyoruz, ama bizde 'demokrasi' adı altında faşizm deneylerinin yapıldığını görmedik mi? Anayasa doğrultusunda ilerlemek, sola açılmakla eş anlamdadır. Anayasa'yı olduğu gibi uygulayabilsek Türkiye'de 'solcu' bir düzenin kurulmasında ilk adımlar atılmış olur. Sağ, halkımızın yararına olmayan bir tutumun, bir davranışın, bir felsefenin temsilcisidir. Yalnız bizde değil, tüm dünyada böyle...

Türkiye'de geniş yığınların gözönünde 'sol'u temsil eden tek büyük siyasal kuruluş CHP'dir. Kurulduğu günden beri 'sol' dadır CHP. Kimi yöneticiler zaman zaman dümeni sağa doğru çevirmeye çalışsalar da CHP 'sol' bir partidir. Sol, ama ne kadar sol? Bugünkü koşullarda geniş yığınların yararına önemli işler, atılımlar yapabilecek kadar sol... Kendi solundaki siyasal örgütlere yaşama, güçlenme olanağı tanıyacak kadar sol...

CHP programında demokratik sol'un şu kuralları

amaçladığı belirtilmiştir: Özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü, gelişmenin bütünlüğü, halkın kendini yönetmesi... Emeğin üstünlüğü ve halkın kendini yönetmesini amaç olarak programına alan bir parti 'sol' değilse, nedir peki? Demek Türkiye'de geniş yığınların yararına bir politika izlenmesinden yana seçmenler iktidara gelebilmek türal, ağına sahip tek büyük parti olarak CHP'ye güvenral, , onu savunmak, desteklemek zorundadırlar. CHP'- solundaki —hepsi birbirine karşıt— 'sosyalist' eğilimyas i küçük siyasal kuruluşlar bugün için bir umut ve güral, verememektedirler. Faşizme yol açma, hatta faşizmi ker tekleme, kurma amacı güden sağcı partiler karşısında lid lkımız, CHP'yi bir kez daha desteklemek, ona tek bariına iktidar olma fırsatını vermek gereğini duyacaktır.

Ne var ki CHP, bu güvene, bu desteklemelere, bu birikime hak kazanabilmelidir, yakışabilmelidir. İki yıla yaklaşan CHP ağırlıklı bir iktidar var ortada. Hiç de iyi bir sınav vermemiş bir iktidar... Tek başarılı sayılacak yönü, faşizmin gelişmesini, devleti ele geçirmesini durdurmak, hızını kesmek... Önemli bir başarı bu, ama tam ve kesin bir başarı olmaktan uzak. Kuklalar yakalanıyor, ama kuklacıya el uzatılmıyor! Herkes biliyor şiddet örgütlerinin, katillerin ardındakileri... Ama öze, köke inilmiyor... CHP iktidardan gider de yerine yeniden MC ortaklığı geldi mi şimdi sindirilmiş, etkisizleştirilmiş gibi görünen faşizm odakları yeniden devleti ele geçirmeye savaşı vermeye başlayacaktır... Demek CHP görevini tam yapamamış, belki bir süreç daha geçmeli, yani zaman gerekli CHP'ye, demokratik sola. O zamanı da ancak halk verebilir, halkın oyları destek olursa, iktidarda kalmasına olanak sağlarsa...

CHP iktidarının, senato yenileme ve beş milletvekili seçimine bir ay kala bütün bunları hesaplaması, ulusun güvenini, desteğini yeniden kazanması, kırgınlıkları ortadan kaldıracak, ulusta yeniden bir umut havası, bir coşku yaratması gerek... Ne görüyoruz oysa, ne görüyoruz? Cinayetler hızlanıyor, İstanbul gibi, en büyük seçimin yapılacağı bir kentte her gün her akşam elektrikler kesiliyor, pahalılık gem tanımaz bir hızla almış başını gidiyor; halk sahipsiz, korunmasız, desteksiz bırakılıyor, memur

işçi dar gelirli durmaksızın yoksulluk çizgisinin altına itiliyor... Yani CHP'ye son seçimlerde büyük coğunlukla oy vermiş seçmen yığınları küstürülüyor, darıltılıyor, kırgınlığa, umutsuzluğa itiliyor... CHP ileri gelenleri niye bu uyuşuk, bu umursamaz, bu aldırışsız durumdalar, anlamak zordur. Bir ay sonra seçim var seçim!.. İstanbul'da üç on bir senatör seçilecek. Geçen seçimde CHP Türkiye'nin bu en büyük ilinde oyların yüzde 58.22'sini almıştı, yani tam 891 bin 722 yurttaş İstanbul ilinde CHP'ye oy vermişti. Böylece CHP, AP'nin 13 milletvekiline karşı 14 tam 27 milletvekilliği kazanmıştı. Bu kez bu oran, hatta sayı eksilirse, hatta üçte bir oranda, daha da korkunç yarı yarıya düşerse ne olur CHP'nin durumu? Sağın, aşırı sağın faşizm özenticilerinin hırsı, cüreti bir kat artmaz mı? Öyleyse, İstanbul halkına çektirilen bu acılar, bu sıkıntılar, yaşatılan bu zulmetli günler, nedir, niçindir? CHP ya bir oyunla karşı karşıya, ya da kendi güçsüzlüğünün kurbanı olmakta!..

Elektrik kesintileri artıyor, pahalılık artıyor huzursuzluk artıyor. CHP yönetime egemen olamadığı için sırtından bıçaklanıyor sanki!.. Bunu göremiyor, anlayamıyorlar mı bu partinin ileri gelenleri? Seçime bir ay kala İstanbul halkına çektirilen bu çileler CHP'nin seçimlerde yenik düşmesini sağlamak amacını gütmektedir, bunun başka anlamı yoktur...

(Cumhuriyet, 19.9.1979)

★

Cahit KÜLEBİ

DİLAÇAR

1917 Eylül'ünde, «ihtiyat mülazımı» Agop Martayan efendi Halep'te kaldığı otel odasına girerken bir Türk subayının gözetiminde gelen üç İngiliz subayından Albay olanı yanına yaklaştı. Salçalı yemekleri yiyemediklerini, bunun yerine kuru yiyecek verilmesini istediklerini subaya tercüme etmesini diledi. Martayan da Türkçe'ye çevirerek subaya anlattı. Akşamdı, Doğu cephesinden, uzun bir yolculukla geldiğinden yorgundu. Ertesi gün Şam'a gidecekti. Hemen uyudu.

Geceyarısı oda kapısının yumruklanıp tekmelendiğini duyarak uyandı. Kapının önünde bir kanun çavuşu ile süngülü iki er vardı. Subay olduğunu, ertesi sabah Şam'a gitmesi gerektiğini söylemesine ve tutuklanma nedenini sormasına karşın, Martayan'ı Merkez Komutanlığına götürdüler. Esir İngilizlerle ilişki kurmak suçundan tutuktur[illegible]dığını açıkladılar. Birkaç gün sonra, yine iki süngülü ral, [illegible] Şam'a gönderdiler.

Yedek Teğmen Martayan, Doğu cephesinde çalışkanyas[illegible]ıyla üstlerine kendisini sevdirmişti. Çözülme başlayınral, azınlıktan gelme kimi yedek subayların kaçması dolaken[illegible]sıyla bu gibi yedek subayların Güney cephesine gönderlid[illegible]ilmesine buyruk çıkınca, üstleri Martayan'ı kırmamak ri[illegible]çin, «mevcutlu» gönderme yöntemini ona uygulamışlar, r[illegible] koruyucu olarak verdiklerini belirttikleri erler de, Halep'e gelince geri dönmüşlerdi.

Yorgun ve kırgın olan Martayan çok çırpındı. Sonunda, 7. Ordu Komutanının katma çıkma olanağını sağladı.

Süngülü bir erle odaya girdiklerinde, çok genç, çok yakışıklı ve özenli giyimli Komutan Paşa önündeki bir işle ilgilendiğinden, ona uzun gelen bir süre bakmadı. Sonra, doğrularak «Ne iştiyorsunuz?» diye sordu.

Mülazım Agop Martayan, ağlayarak «Paşa hazretleri» dedi. «Ben şerefli bir Türk subayıyım. Çok ağır geliyor. Emredin süngülü er dışarı çıksın.» Komutan Paşa eri dışarı çıkarttı. Martayan durumu anlattı. «Peki sen niçin kaçmadın?» diye sordu Paşa. Martayan. «Ben de şimdi kaçmadığıma pişmanım» yanıtını verdi. Genç Komutan, yerinden kalktı. Martayan'ın omuzuna elini koydu «Halep'tekiler haklı» dedi. «Esirlerle konuşmak yasaktır. Sen suç işlemişsin.»

Bana bunları anlatırken Dilaçar'a sordum: «Savaşırken korktunuz mu?» Dilaçar diyor ki, «Önce uzaktan top tüfek sesleri duyuluyor. Gittikçe yaklaşıyor. Gürültünün içine girince de insan korkuyu unutuyor.»

Komutan, Martayan'la konuşurken cebinde ucu görünen kitabı görüyor. Bu kitap J. Németh'in Türkishe Gammatik adlı yapıtıymış. Alıyor, karıştırırken, kitapta Türkçe'nin fasih Türkçe, orta Türkçe ve kaba Türkçe olarak üçe ayrıldığını görünce «Kaba Türkçe ne demek?»

diye sinirleniyor. Martayan kendisinin de bu görüşü benimsemediğini, ne ki Németh'in kullandığını belirtiyor.

Komutan Martayan'ı karşısına oturtup bir süre dil, dilbilgisi konusunda konuştuktan sonra, «Sen çok yorgunsun. Onbeş gün dinlen sonra bana gel» diyor. Emir subayına «Mülazım efendiyi misafir etsinler» buyruğu veriyor. Kapıdan çıkarken geri çağırıyor, Martayan'ın üniformalarının lığının çok eskimiş olduğunu görmüş. Kartına, mülazım efendiye elbise ve ayakkabı yaptırılması buyruğunu kçe zıyor. 'rof.

Anlattıklarımdan da anlaşılıyor sanırım: Komu age 7. Ordu Kamutanı Mustafa Kemal Paşa; mülazım Mar yan ise 12 Eylül 1979'da ölen Türk Dil Kurumu Başuzmanı Agop Dilaçar'dı.

Martayan iki hafta sonra dinlenmiş olarak, tertemiz kılığıyla Paşa'ya gelince, «Sen hâlâ kaçmadın mı?» diye takılmış. Onu, Şam'ın deniz kentindeki bir birliğe atamış. Bir hafta sonra birliği denetlemeye geldiğinde, töreni kıtasındaki mülazım Martayan'a «Hâlâ kaçmadın mı?» diye yine takılmış ama, o ay içinde görevinden çekildiği için Dilaçar bir daha Paşa'yı görememiş.

Askerden dönünce bir süre Robert College'de öğretmenlik yapan Agop Martayan, daha sonra Avrupa'ya gitmiş 1932'lerde, Orhun yazılarının okunuşu yıldönümü dolayısıyla İstanbul'da bir gazetede bir yazısı yayımlanınca Atatürk, araştırmış. Bir yakınının evinde Martayan'ın küçük bir resmini bulmuşlar. Bulgaristan'da karısıyla dağda kayak yaparken iki gün içinde İstanbul'a getirtmişler.

Dilaçar bana dedi ki, «Kimi aile dostlarımız 'Gitme, Kemal seni zehirletecek' diyerek beni vazgeçirmek istediler. Bu saçma bir düşünceydi, hemen İstanbul'a gittim. Dolmabahçe Sarayının giriş salonunda bekliyordum. Çok heyecanlıydım. Birden Mustafa Kemal Paşa'yı gördüm. İnönü ve arkadaşlarıyla, dilciler yanındaydı. Beni uzaktan tanıdı. Arkadaşlarına 'evet o' anlamında başıyla bir işaret yaptı. Merdiven'e koştum. Ellerine sarıldım.»

Atatürk o saatte hemen bir yarkurul kurmuş. Agop Martayan, öbür dilcilerle birlikte çalışmaya başlamış. İ. Türk Dili Kurultayı'nda «Türk, Sümer ve Hind - Avrupa Dilleri Arasındaki Bağ» konulu bildirisiyle başarı sağla-

mış. Türk Dil Kurumuna 1932'de başuzman olmuş. Ölünceye dek bu görevde kaldı. Dilaçar soyadını da, soyadı yasası çıktığında Atatürk kendisine vermişti.

Dilaçar, Atatürk'ün sofralarının bir bilimsel toplantı yeri olduğunu, Atatürk'ün ancak ağzını ıslatacak kadar [illegible] içtiğini ve kendisinin içki içmeyişini doğal gördüğünü söylerdi.

Dilaçar'a sordum: «Atatürk öldükten sonra başka ülkere niçin gitmediniz? dedim. Birkaç kez Amerika'dan [illegible] önerisi almıştı. Eline geçen para da çok değildi. [illegible]lığını kitaplarına yatırdığından çok mütevazi bir yaşam [illegible]ürmüştü. Ama, gitmemişti.

Dilaçar, Atatürk'ten söz ederken yüzü kendisine özgü bir gülüşle aydınlanırdı. Amerikalılar, Türkiye'de de iş vermek istemişlerdi. Yine kabul etmemişti. Konuşmasından çıkardığım sonuç şu oldu: Türkiye'yi seviyordu. Tevfik Fikret'in öğrencisi olmakla övünürdü. Dil devriminden, Türk Dil Kurumundan, kişisel kitaplığından ayrılmazdı. Kaldı ki bunları bırakmak Atatürk'ten ayrılmak gibiydi onun için.

İstanbul'daki bu son hastalığı sırasında, eşi bayan Dilaçar'a bir an önce Ankara'ya, Kurum'a dönmek istediğini, yapılacak işleri olduğunu söylemiş durmuş.

Gerçek bir bilim adamı olan Dilaçar'ın yaşam özelliği bir kaç sözcükle betimlenebilir: Atatürk'e bağlılık; Türkçeye, Türklüğe sevgi; büyük bir kitap tutkusu ve çalışma gücü.

Son üç yıldır yineleyerek bana açtığı bir tutkusu vardı: Kültigin barkından (Anıtkabirinden) çıkan heykellerin ve birkaç balbalın birer tıpkı dökümünün Türk Dil Kurumuna getirilmesini çok istiyordu.

Dilaçar'ın Yapıtları: Anadili İlkeleri ve Türkiye Dışındaki Başlıca Uygulamalar; Les Bases Bio-Psychologiques de la Théorie Güneş Dil; Devlet Dili Olarak Türkçe; Dil, Diller, Dilcilik; Kutadgu Bilig İncelemesi; Thomsen; Türk Diline Genel Bir Bakış; Türkiye'de Dil Özleşmesi.

Dilaçar'ın ayrıbasımı yapılan başlıca incelemeleri: Azeri Türkçesi (Belleten 1951'den ayrıbasım); Batı Türkçesi, (Belleten 1953'te ayrıbasım); 1612'de Avrupa'da ya-

yımlanan İlk Türkçe Gramer'in Özellikleri (Belleten 1970'den ayrıbasım); Dile Müdahale Meselesi (Bilimsel Bildirilerden ayrıbasım); Dilin Özleşmesi (Belleten 1948'den ayrıbasım); Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki yeri ve Tarihçesi (Belleten 1971'den ayrıbasım); Karahanlı Türkçesi Kılavuzu (Kutadgu Bilig incelemesinden ayrıbasım); Karahanlı Türkçesinden Üç Fiil Eki (İ. Bilimsel kurultaydan ayrıbasım); Lehçelerin Yayılma Tarzı ve Türk Dili ve Lehçelerinin Tasnifi Meselesi (Belleten 1954'ten ayrıbasım); Orta İranca - Türkçe İlişkileri (XI. Kurultay, Bilimsel Bil. Ayrıbasım); Prof. J. Németh's Role in The Türkish Alphabet and Language Reform (ayrıbasım).

Dilaçar'ın Kurum Kitaplığında korunan basılmamış incelemeleri: Orhun Yazıları nasıl okundu?; Yeni Semantik Terimleri; Prag Lenguistik Malıili ve Yeni Fonoloji Disiplini; Rus Yafeditoloji Disiplini; Oxford İngiliz Sözlüğünün Leksikografi Metodu; Dilin Menşe ve Teşekkülünde Kamerin Amil olduğunu iddia eden bir eser; XV. ve XVI. Asırlara ait Bazı Türk Gramerlerinin Yeni Kritik Neşirleri; Ural ve Altay Dillerinde cemi şekilleri; Büyük Alman Sözlüğü Hakkında.

Bu çalışmaların dışında, özel kitaplığında bir çok not ve fişlerin bulunduğunu; ayrıca, bilmediğimiz birtakım çalışma ve yazılarını da saklı tutmuş olabileceğini sanıyorum. Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi ile Kültür Bakanlığından ve Türk Dil Kurumundan birer temsilcinin —eşi izin verirse— bunları araştırıp saptamasının, bu büyük bilginin kendisi ve Türk ekini yönlerinden yararlı olacağı düşüncesindeyim.

(Cumhuriyet, 22.9.1979)

★

Doğan HIZLAN

BİR YAŞAMA VERİLEN ÖDÜL...

1960'larda tanıdım Yaşar Nabi Nayır'ı. Kendini işine adamış, yaşamıyla işi özdeşleşmiş kişilere özgü bir çekin-

genliği vardı. Karşısındaki de aynı duyguya kapılırdı. İşiniz bitince, Yaşar Nabi Nayır da yeni bir cümleye başlamazsa «müsaade» isteyip giderdiniz.

1933'ten bu yana bir dergiyi sürdürmenin Türkiye koşullarında ne demek olduğunu çok az kişi anlayabilir. Daha doğrusu yalnız dergi çıkaranlar bilir.

Dergiden sonra başlayan Varlık Yayınları bir kitaplığı kurmada ilk adımı attıran yapıtlardır. O yayınlar nice Türk yazarını okurumuza tanıtmış, nice yabancı yazardan da okurlarımızı «haberdar» etmiştir. Varlık Dergisinin ve Varlık Yayınlarının işlevini yalnızca edebiyat katında değerlendirmek yetersizdir, eksiktir. Nayır, dergi ve kitaplarıyla edebiyat sever, okumaya yatkın bir kuşak da yetiştirmiştir. Üstelik bu kuşağın büyük bölümü Anadolunun kuş uçmaz kervan geçmez illerinde yaşayan öğretmenlerdir. Öğretmenlere Atatürkçülük ilkelerinin ışığında bir düşünce dergisi çabasında bulunurken yeni Türk edebiyatının da seçkin ve öncü yapıtlarını iletiyordu.

Kültür Bakanlığının bu yıl en büyük ödülü 250.000 lirayı Yaşar Nabi Nayır'a vermesi, yalnız, bir sanat adamını, ödüllendirmesi olarak yorumlanmamalıdır. Yaşar Nabi Nayır'ın kişiliğinde bir kuşağı, bir anlayışı, bir direnci, edebiyata ve yayın yaşamına adanan bir ömrü ödüllendiriş olarak sayılmalıdır.

Varlık dergisinin kuruluşunun 30. yıldönümünde yapılan bir toplantıda, bir dost çağrılıları toplantısında bir çok kişi Varlık üzerine düşüncelerini söylemişlerdi. O zaman Sabahattin Eyüboğlu şöyle demişti : «Ne Yaşar Nabi'siz bir Varlık düşünebilirsiniz, ne de Varlık'sız bir Yaşar Nabi.» Gerçekten de çok az kişi, işiyle birlikte oluşmanın onuruna erebilmiştir.

Yakından tanıyanlar bilirler. Yaşar Nabi, bir kitabın düzeltilerini, derginin son provalarını bile nice gözün emeğinden geçmiş olursa olsun gene kendi göz nuruyla bezer. Sanki onun özenli elinin değmediği bağışlanmaz bir yanlış çıkacaktır.

Edebiyat dünyasının esintileri, edebiyatın gelgeç akımları onun dergisine komşu gelmişler ama ana ilkelerine, doğrultularına dokunamadan gelip geçmişlerdir.

Yaşar Nabi Nayır, Uluslararası Yazarlar Birliği (Pen) Başkanı olarak da yabancı ülkelerde Türk edebiyatını başarıyla yansıtmıştır. Türk edebiyatıyla birlikte Türk edebiyatçısının da sorunlarını uluslararası toplantı, konferans masalarına başarıyla götürmüştür.

Yaşar Nabi Nayır'a ödülünüz kutlu olsun diyoruz. Seçenler de adanmış bir yaşamı ödüllendirmenin mutluluğunu duymalıdırlar.

(Cumhuriyet, 22 Eylül 1979)

★

Haldun TANER

KÜLTÜR BAKANLIĞI BÜYÜK ÖDÜLÜ VE YAŞAR NABİ NAYIR

Kültür Bakanlığı'nın sessiz ve derinden başardığı o kadar olumlu işler var ki, bunlar henüz kamuoyuna tam kapsamı ile yansımadı. Bugüne dek hiçbir iktidarın üzerinde pek derinlemesine durmadığı, hükümet değişikliklerinden kabil olduğu kadar az etkilenecek, elden geldiğince tarafsız, uygar düşün ve sanat zihniyetine koşut ayrıntılı bir programın temel ilkeleri şu iki yıl içinde sürekli çalışan Yüksek Kültür Kurulu'nda tartışıldı, pişirildi, oluşturuldu ve saptandı. Başlı başına bu hizmet bile bu kısa süreyi çok bereketli bir dönem diye vasıflandırmaya yeter. Adı geçen kurul bunun yanında nice âcil kültür sorunlarında bakanlığın fahrî bir danışmanı gibi fikir üretti. Öneri getirdi, nice soruna çözüm aradı ve çoğu defa da buldu. İlk defadır ki, çeşitli alanların temsilcisi kültür ve sanat otoritesi ile elbirliği edilerek yurdun kültürel kalkınması için bilinçli bilimsel uygarca bir program hazırlanıyor. Bu programın ve hazırlıkların ürünü olacak somut eylemler asıl bundan sonra peyderpey görülecek.

Bu cümleden olarak Kültür Bakanlığı'nın sanatçıları yüreklendirmek için başvurduğu araçlardan biri de sanat ödülleri ihdas etmek oldu. Kültür Bakanlığı, başarı ödülleri ve özendirme ödülleri adları altında toplanan bu ödül-

lerin birincilerini daha çok uzman kurul üyeleri seçecek ler. Ama büyük ödülü alacak kişiyi ya da kuruluşu seçmek görevi Yüksek Kültür Kurulu'na verilmiş bulunuyordu. Ödül tüzüğü geçen yıl hazırlanıp, bu ödülün «Yapıtları ve çalışmalarıyla kültürümüzü yurt düzeyinde tanıtan, sanat ve kültür yaşamımıza katkıda bulunan etkinlikleri ile insanımızın beceri, beğeni ve yaratıcı gücünü sergileyen kişi ya da topluluğa verileceği» saptanınca buna uygun bir ad aranırken herkesin aklına ilk gelen elbet Modern Türk Tiyatrosu'nun kurucusu Muhsin Ertuğrul olmuştu. Onunkinden köklü ve inatçı bir kültür savaşımını bu yurtta hemen hemen kimse vermemişti. Türkiye'yi tiyatro alanında Yakın Doğu'daki bütün ülkelerden kıyaslanamayacak kadar ileri götüren tiyatro aracı ile Türk insanının kültürel ve toplumsal uyanışını sağlayan, onun kadar güçlü bir başka örnek bulmak kolay olmazdı. Tüzüğün yapılışından onun uygulanışına kadar geçen süre içinde ne yazık ki ilk büyük ödüle en lâyık kültür adamımız dünyadan ayrıldı. Jüriye şimdi bu ödüle lâyık başka bir aday bulmak düşüyordu. O da bulundu. O da kimsenin itiraz edemeyeceği, nankörlüğü göze alamadan eleştiremeyeceği başka bir öncü idi. Yaşar Nabi Nayır.

Yaşar Nabi Nayır, tam kırk altı yıldır çıkardığı Varlık dergisi ile Varlık Yayınları'nın sayısız kitapları ile, Türk edebiyatına, Türk kültürüne hiç küçümsenemeyecek bir hizmette bulunmuştu.

Yaşar Nabi Nayır, çalışma koşullarının zor olduğu, ortamın henüz müsait olmadığı bir dönemde bu çetin işe girişmiş ve bu öncülüğü sessiz sedasız, şamatasız bir nefer alçakgönüllülüğü ve bir karınca çalışkanlığı ve inadı ile bir başına üstlenmişti. Bu uğurda evini barkını satmış, türlü tâkibata uğramış ama yılmadan, gocunmadan çabasını sürdürmüştü.

Yaşar Nabi Nayır, böylece uygar bir seviyenin sözcüsü haline getirdiği dergisinde nice isimsiz Türk yeteneğini de okuyucuya tanıttı, üne kavuşturdu. Bugün Türk yazarı ve şairi olarak ele güne karşı gösterebildiğimiz sanatçıların en az yüzde sekseninin ilk yazılarını Varlık'ta yayınlayan kimseler oluşu bir rastlantı olamaz. Varlık, Türk edebiyatçılarının çoğunun ana kucağı oldu.

Yaşar Nabi Nayır, kırk altı yıldır, sürekli çıkan ve yurdun en ücra köşelerine kadar yayılan Varlık Dergisi ile Hasan Ali Yücel'in, Klâsik Eserler Dizisi'nden sonra en bilinçli ve yaygın yayın olan Varlık kitapları ile yurt düzeyinde büyük bir aydın kitlesinin oluşmasına büyük katkıda bulundu.

Yaşar Nabi, nihayet bütün bu hizmetleri yanında her denemesinde, her makalesinde ve dergisinin genel programında Atatürkçülüğün hiç gelgitsiz, hiç sapmasız bir savunucusu oldu. Bu tutumunu salâbetle sürdürmeyi bildi.

Üyesi olmakla onur duyduğum Yüksek Kültür Kurulu'nun bu isabetli seçimi kanımca Yaşar Nabi'nin idealist çabalarına karşı sadece simgesel bir minnet ifadesi olmuştur.

Himmeti var olsun.

(Milliyet, 23.9.1979)

★

Oktay AKBAL

NAYIR'A ÖDÜL...

«Sular değil zamandır akan avuçlarından» diye yazmış uzun yıllar önce... Yazarlar işe şiirle başlar. Pek azı şiirle bitirir ne var ki! Sular gibi akıp geçer şiir yazma direnci, ama şiir beğenisi, tutkusu bir yaşam boyu sürer kiminde...

Yaşar Nabi Nayır, Yedi Meşale adı verilen bir topluluğun ozanlarındandı. Zaten Yedi Meşale'nin altısı ozan, biri öykücüydü. Sabri Esat, Ziya Osman, Cevdet Kudret, Vasfi Mahir, Muammer Lütfi... Tek öykücü de Kenan Hulusi... Sonuna dek ozanlığı sürdüren bir Ziya Osman Saba oldu. Ötekiler, yılların geçmesiyle şiir yazmayı bıraktılar, ortaya koydukları üç beş güzel şiir güldestelerde kaldı. Zaman akıp geçti. 1928'de Yedi Meşale kurulmuştu, 1933 Varlık dergisi yayınlanmaya başlandı. Yaşar Nabi Nayır da yarım yüzyıldır önce ozan, daha sonra oyun, roman, öykü makale, deneme yazarı, yayıncı olarak kültür yaşamımızın içinde, ta ortasında...

«Bir film seyrediyoruz umursamadan. Daha hızlı, hep

daha hızlı. Kopacak bir yerlerde. Ya da elektrikler kesiliverecek. Sonra, sonrası karanlık, karanlık.» diye bitirmiş bir yazısını... Yaşamın sonu çoğunlukla karanlıktır. Ama kimi insanlarınki bir aydınlıkla sonuçlanır. Bu, kişinin yaşam boyu tuttuğu yola, başardığı işlere bağlıdır. Elli yıl, çevresine ışık saçan, toplumun uyanması, bilinçlenmesi yolunda çaba harcayan bir kişi büyük bir aydınlık yaratmıştır. Hem kendi çevresinde hem de içinde yaşadığı toplum ölçüsünde... Geniş kapsamlı bir aydınlık yaratabilen insanların 'son' dedikleri bir nokta da yoktur. Böylelerinin etkisi, anısı, kendi geçici yaşamlarından sonra da sürer gider.

Yaşar Nabi Nayır'ı «Varlık» dergisi ve yayınlarının sahibi, yöneticisi olarak tanır geniş okur yığını... Kırk yedi yıldır sürekli çıkan bir yazın dergisidir «Varlık»... Bir kaç kuşağı yetiştirmiş, beslemiştir yapraklarında... Sait Faik'ten Orhan Kemal'den, Mahmut Makal'dan daha, nice ünlü adlardan oluşan onur veren bir liste... Bir liralık cep kitaplarıyle yurdun en uzak köşelerine kadar klasik ve çağdaş yazının, kültürün ürünlerini yaymıştır. Millî Eğitim Bakanlığının yayınlarının yanı sıra Varlık Yayınlarıdır geniş yığınlara seslenen, onları etkileyen... Bütün bunları 'tek başına' yapmıştı Nayır... Dergisiyle ve kitaplarıyle hem yeni yeni değerlere tanınmak olanağı sağlamış, hem de yetişen kuşakların ekinsel yetişmesinde etkinlik göstermiştir. Böyle bir öncünün, bir kültür ve sanat 'fedaisi'nin değeri bir kaç cümleyle, birkaç övücü sözle belirtilemez.

Kültür Bakanlığı bu yıl ilk kez bir kültür ödülü verdi. Onu da Yaşar Nabi Nayır aldı. Bu ödülün anlamı çok daha değerlidir. Yeni kuşaklar, bir kültür adamının Devletçe değerlendirilmesi olayından yararlı şeyler öğreneceklerdir. Nayır'ın elli yıl süreyle bir Bakanlık kadar kültür hizmeti yapmış olması ve bunun Kültür Bakanlığınca anlaşılıp değerlendirilmesi umut verici bir başlangıçtır.

Yaşar Nabi Nayır ozanlığı, yazarlığı, yayıncılığının yanı sıra Atatürk Devrimciliğinin de önde gelen bir savaşçısıdır. Tüm yaşamını Atatürk'ün bu ulusa kazandırdığı uygarlık değerlerini savunmaya harcamıştır. Gericiliğe, yobazlığın her türlüsüne karşı çıkmıştır. Yaşar Na-

bi ve kuşağı Atatürk döneminin inançlı gençleri olarak, o devrin ateşini yaşamları boyunca korumayı başarmışlardır. Nayır, 'Varlık'taki tüm yazılarıyle, kitaplarıyla, yaptığı yayınlarla Atatürk gençliğine yaraşan bir tutum ve davranışı sürdürmüştür.

Bir yazısında şöyle diyor: «Atatürk üzerinde karar verirken gene başka bir sorunun cevabını araştırmalıyız: Atatürk'ten sonra gelenler. Onun çizdiği devlet rotasını başka yanlara kaydırmamış ve onun devrimlerini yok etmek için el altından çalışmamış olsalardı bugün Türkiye nerede olurdu? Elinizi vicdanınıza koyup cevap verin. Atatürk'ün bütün söylevlerinde açıkça ilân edilmiş olan ilkelere sadık kalmış, onun izinden ayrılmamış olsaydık bugün halimiz bu mu olurdu?»

Yaşar Nabi Nayır'a, 1979 yılı Kültür Bakanlığı Ödülünü vermek çok yerinde bir karardır. 'Sular değil zamandır akan avuçlarımızdan' diyen ozan elli yıllık bir kültür çabasının yenilmemiş eri olarak böyle bir ödülü çoktan hak etmişti.

(Cumhuriyet, 30 Eylül 1979)

★

Naci GİRGİNSOY

TORİK 1 KURUŞ TORİK 1000 LİRA

Sayın Yaşar Nabi Nayır'la İstanbul'da birlikte yemek yerken, bir ara «biliyor musun, dedi, seni pek merak ediyorlar; birgün toplaşsak, tanısalar seni diyorum.» 25 yıldır sürekli yazarım; VARLIK Yıllığına da katkım olur, elimden geldiğince, Sayın Nayır, öyle çok konuşan sanatçılardan, dergi-yayınevi yöneticilerinden değildir. Kendisiyle söyleşide uyanık, aralıklı olacaksınız. Türk fikir-sanat-yazın yaşamına bir ömür boyu emek veren, VARLIK'ı yarım yüzyıl yaşatan, 2000 kitap yayınlayan bu duygulu şair, yürekli Atatürkçü, güçlü yazar, tiriz çevirmenin konuşmaya pek vakti de yoktur. Dostluğunda Tarihçi Avni Öztüre de, «yahu, seni yanımızda, iyi kavrayıp görüşmek, tanışmak istiyorlar» Yıkan İstihbarat servislerinin a-edi-

yorlar» der durur.

Nedenini biliyorum: bir konuyu anımsadığım dönemden alırım çoğunlukla, bu günlere getirir, kendimce bir yargıya varırım. Yada düpedüz sergiler, yargıyı okura bırakırım. Belleğim - çok şükür - henüz yerinde olduğundan epey yaşlı sanır uzaktaki dostlar. Tanışma, söyleşi konusuna gelince; sanatçıyı en iyi yapıtları tanıtır, yaptıkları, yazdıkları, yaratıları. Kendisini görüp ne edeceksiniz? Çocukluktan bu yana okurum, kimi yazarları en yakınlarından daha iyi tanıdığımı söyleyebilirim. Oysa o sanatçının yüzünü bile görmemişimdir. Üstelik merak da etmem. Önemli olan kendisi değil, yapıtlarıdır. Önemli olan görüntüsü değil, yapıtlarındaki kendisidir. Eskiler boşuna dememişler: «Üslûbu beyan/Aynıyle insandır» diye...

Torik 1 kuruş/Torik 1000 lira başlığı mı yanlış, bu yazdıklarım mı? Hiçbiri değil. Toriğin 1 kuruşa satıldığı günleri anımsadım da, içinden «doğru söyle sen kaçyaşındasın?» demek geçti. Kısacık zaman sürecinde rekor aşama: 40 yıl önce İzmit balıkpazarında 1 kuruşa alıcı bulamayan «kuzu deryası» torikler, bugün İstanbul balıkpazarına geldiğinde bin (Evet: bin) liraya kapışılıyor. 1 Kuruşa satılan torikleri genellikle köylü kadınlar alır, beygirin iki yanında sallandırarak tozlu köy yollarını tutarlardı. Torik yiyorlar diye onlara nerdeyse acırdık. Meğer onlar da yemezlermiş, gübre diye kullanırlarmış.

Az gittik, uz gittik/Dere tepe düz git... yoooo, gidemedik. Dün'ün 1 Kuruşluk toriğini bin liraya çıkarma becerisini de gösterdik. Denizleri kuruttuk. Kimsenin umurunda olmadı. Gelsin toplantılar, gitsin demeçler. Nasıl ki, ormanları da kuruttuk. Sellerden vatandaşlar ölüyor, evler yıkılıyor, hayvanlar, ürünler ziyan oluyor. Orta asya çöle dönüşünce Küçükasya'ya göç etmişik. Burası da çölleşirse gideceğimiz daha küçük bir Asya yokki...

Çocukluğumuzdan bugünlere değin hep İzmit'i, körfezi yazdık. Mavinin Ölümü öyküler kitabımızda, Gençlik Çıkmazı romanımızda yeşilin, mavinin, balığın, kuşun yitişine ilişti[illegible] acındık. Kimin umurunda? Dün, yüzüne bakmadığım yaşik, bugün bin liradan alıcı buluyor. Önceleri, «Yaşlık değerlerimizden Yaşın millet» diye bağırırdı babazlığın her türlüsüne karşı[illegible] gerek yok. Kendiliğin-

Savunu/Yesin

den kapışılıyor. Bağırmaları gerekirse bir sözcüğünü değiştirsinler: «Derya kuzuları bunlar/Yesin zenginler...» desinler.

(Kocaeli - İzmit 1 Ekim 1979)

★

Mümtaz SOYSAL

ÖLDÜRMEK ÇÖZÜM DEĞİLDİR

Yirmi yaşındaki oğlunu eylemci tuzağında yitiren bir babanın yüreğinden kopup ana ağzından yazılmış ağıtlardan biri, «Sen hiç oğul emzirdin mi kör kurşun?» diye başlar.

Bir insanın oluşmasındaki emek ve duygu tüketimini görmemek için gerçekten kör olmak gerekir.

Ama, bu körlük, aynı zamanda geleceğe uzanan bir körlüktür: Emekle ve sevgiyle insanın değişebileceğini de görmemek demektir. Karşıt düşüncedekini öldüren kişi, kendi düşüncesinin inandırıcılığından ve gelecekteki başarısından da umut kesmiş sayılmaz mı? Öldürmek aynı zamanda, önerilerin çözümlerin geçersizliğini ilân etmek oluyor. Nerdeyse bir yenilgi.

Onun içindir ki, bütün başarı ve kurtuluş şansını yitirip anlamsızca adam öldüren insana, İspanyolcadaki «umutsuz» sözünden bütün dillere geçmiş bir sıfatla, «desperado» denir.

Gençliğe vereceğimiz umutsuzluk, gençlere dağıtılmış milyonlarca kurşundan çok daha öldürücüdür.

Gerçi, şiddet eylemcilerinin arasına yabancıların hizmetindeki kışkırtıcıların da sızdığı çok söylendi, çok yazıldı. Eski CIA görevlilerinin çıkardığı bir Amerikan dergisinde tam metni nihayet açıklanan ünlü raporda şu satırlar var: «Dost ülke hükümetlerinin komünist ya da komünist eğilimli yıkıcı faaliyetler karşısında kararsızlık ve pasiflik gösterdikleri zamanlar olabilir. Böyle durumlar, özellikle asi güçlerin geçici bir süre şiddetten kaçınarak taktik avantaj sağlama çabası içine girdiğinde görülür. Bu da hükümet yetkililerini yanlış bir güven kavramına iter. Bu durumlarda, Amerikan İstihbarat servislerinin ajanları,

hükümeti ve kamuoyunu ayaklanma tehlikesinin gerçekliği konusunda ikna amacıyla bazı özel operasyonlar yapabilirler.»

Ama, unutmayalım ki, gençler arasında görülebilecek en büyük sızma, umutsuzluğun sızmasıdır. Anlamsız öldürmelerin gerisinde en çok o yatar. Yabancı hesaplar uğruna gençleri kullananlar da en çok ondan yararlanırlar.

Umut ise, kafada filizlenen bir düşüncenin bir gün dal budak salabileceğine inanmak demektir. Onun içindir ki, en büyük şiddet kışkırtıcısı, ne yabancı ajandır, ne de silah tüccarı. Kışkırtıcıların başında, ister hukukçu olsun ister yönetici, ister din yobazı olsun ister sansürcü, kendine ters düşmüş her düşünceyi yasaklayan adam gelir.

Bugünlerde ölüm cezasına karşı dünya çapında bir kampanya açılmış olmasını gülünç buluyorsanız, aldanıyorsunuz.

Gerçekten, ilk bakışta, şiddet eylemlerinin hızla arttığı ve bunları önlemek için cezaların hışımla arttırıldığı bir ortamda, cezaların en etkilisi sayılan idama karşı çıkmak mantıksız görünebilir.

Oysa, tam tersine, idama karşı çıkışın temelinde bireysel tedhişin artmakta oluşu yer alıyor.

Çünkü, siyasal amaçla adam öldürenler de kendilerine göre bir «idam cezası» uyguluyorlar. Karşılarında bir «suçlu» vardır ve o «suçlu»ya verebilecekleri en ağır ceza, akıllarınca, «ölüm»dür.

Hem de, sorgusuz yargısız, tanıksız kanıtsız bir ceza uygulamasıdır bu.

İsterseniz, son günlerde yakalanmış sağ eylemcilerden birinin polisteki anlatımını birlikte okuyalım:

«Herhangi bir solcu öldürmek niyetiyle pusu kurmuştum. İsmini bilmediğim, ancak mahalleden solcu olarak tanıdığım bir kişi önümden geçerken beş el ateş ettim. Niyetim, karşımda solcu olarak bildiğim şahsı öldürmekti. Solculara karşı kin ve nefret besliyordum. Ancak, sonradan, ölmediğini, gözünden yaralandığını ve hayatı tehlikede olduğu şekilde rapor aldığını gazeteden öğrendim.»

Düpedüz, idam cezası uygulayan bir insanla karşı kar-

siyasınız.

Elinde, kitabına uydurulmuş da olsa bir yargı kararı bile yok.

Üstelik, idam edeceği kişinin adını bile bilmiyor.

Ama, belli ki, bir gün, kendince düzenlenmiş bir rejimin «yargılama» kuruluşlarında görev alırsa, karşısındaki «suçlu»nun adını sanını, baba adını ve doğum yerini sorduktan sonra da aynı idam cezasını verecek.

Çünkü, kafasında bir düşünceyi, bir inancı idama mahkûm etmiş.

Bu yargıya varabilmek için yeterince bilgisi var mı? Neler okumuş, neler biliyor?

Büsbütün de karacahil sayamazsınız. En azından gazete okuduğu belli.

Çoğumuz gibi.

(Milliyet, 29 Ekim 1979)

★

Doç. Dr. Emre KONGAR

DEMOKRATİK REJİM ÖNÜNDE MSP'NİN SORUMLULUĞU...

Ülkenin yazgısını 14 Ekim seçimlerinin önemli ölçüde etkileyeceğine hiç kuşku yoktur. Gerek partilerin 1977 seçimlerine göre aldıkları oyların artma ya da azalma eğilimi, gerekse seçim sonrası «Parlamento aritmetiğinde» beklenen gelişmeler, Türkiye'nin siyasal rejimini bile gündeme getirmiş bulunuyor.

«Ara rejim» özlemleri ve hazırlıkları birçok siyasal serüvencinin ve kendi bindiği dalı kesen parlamenterin ağzından açığa vurulmuş durumdadır.

Rejim tartışmalarının yoğunlaştığı dönemler, genellikle «ak koyunla kara koyunun farkının belirlendiği» dönemlerdir. Varlıklarını demokrasiye borçlu olan partilerin bu konudaki tutumları, onların yalnızca samimiyetlerini değil, ne derece akıllı olduklarını da belirler. Çünkü, kendi varlık nedenini tehdit eden tehlikeler karşısında suskun kalan siyasal partilerin, yarın ülke yönetimi söz ko-

nusu olunca ne denli başarı gösterebilecekleri çok tartışılmalıdır ve seçmen bunu görmektedir.

KİM İSTER?..

Ara rejimler ile siyasal partilerin ilişkilerine bakılırsa, önümüze oldukça ilginç bir görünüm çıkmaktadır: Varlığını tarihsel olarak demokrasiye borçlu olmayan tek parti, Cumhuriyet Halk Partisi'dir. Çünkü kendisi tek parti döneminin simgesidir ve Türkiye'de demokrasiyi kurmak ve geliştirmek bu partiye nasip olmuştur. Buna karşılık, bugün, «ara rejim» sözkonusu olunca, demokrasinin askıya alınmasına en şiddetle karşı çıkan parti de, yine Cumhuriyet Halk Partisi'dir. Bu durum belki de paradoksal gibi görünen bu tarihsel konudan gelmektedir: «Madem ki demokrasiyi ben kurdum, o halde onu yaşatmak da bana düşüyor» diye düşünebilir CHP.

Öte yandan «ara rejim»lerden en çok zararlı çıkmış görünen grup, eski Demokrat Parti ile onun günümüzdeki uzantısı olan Adalet Partisi'dir. İlginç olan nokta, bu siyasal grubun, bugünkü tutumudur. Demokratik kuralların zorlanması anlamına gelen «bunalım teorisi» yani «ara rejim» hazırlıklarının siyasal ve teorik desteği, bu gruptan gelmiştir. Oysa bu grup Demokrat Parti zamanında, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından iktidardan uzaklaştırılmış ve bir tür «ara rejim» kurbanı durumuna düşmüştür. Aynı olay, görünüşte 1971 yılında da yinelenmiş ve bu kez AP kimliğiyle Türk siyasal yaşamında etkinliğini sürdüren bu grup, ara rejime bir kez daha kurban edilmiştir. 1960 ve 1971 olayları böyle görülürse, AP'nin bunalım öncülüğü yapması ve böylece bir «ara rejim» hazırlığına yardımcı olması pek anlaşılmaz.

Fakat gerçek, burada kısaca görüntülendiği gibi değildir. 1960 olayı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir «ara rejim»i getirme değil, Demokrat Parti'nin yaptığı rejim darbesine karşı, demokrasiyi koruma eylemiydi. Pek çok kişinin hatırlayacağı gibi, Demokrat Parti o dönem, Meclis'te kurduğu bir tahkikat komisyonuna sivil ve askerî bütün savcı ve yargıçların yetkisini vermiş, böylece rejimi askıya almıştı. Türk Silahlı Kuvvetleri ise tek parti

diktatörlüğüne dönüş olan bu eyleme karşı bir müdahale yapmıştı. 1971 yılında durum daha da karışıktır.

Hareket AP'ye karşı görünmekle birlikte, 12 Mart hükümetleri bütünüyle Demirel'in etki ve denetimine girmiş, böylece, bir kez kendisini yönetmiş olan Silahlı Kuvvetleri, bu kez AP yöneterek, 1960 olayının hesaplaşması da yapılmıştı.

İşte bütün bu örneklerden anlaşılıyor ki, görünüşte «ara rejimlerden» zarar görmüş sanılan DP - AP, tam tersine bunlardan yararlanmış ve tercihini böyle rejimlerden yana koymuştur. Öte yandan, Türk Silahlı Kuvvetleri'yle arası iyi olan CHP buna rağmen sürekli olarak bu ara rejimlerden zararlı çıkmış ve zaten kendi tutumunu da bu tür rejimlere karşı açıkça belirlemiştir.

Önemli olan, «ara rejim» özlemlerine karşı açıkça tavır koyan CHP'nin nerelerden destek göreceği sorunudur. Hiç kuşkusuz bu destek, önce siyasal alanda öteki partiler açısından aranmalıdır. Yukardaki çözümleme. AP'nin niçin destek olamayacağını anlatır. Geriye Parlamento'da grubu olan iki parti kalıyor: MHP ve MSP. Farklı rejim anlayışından ve bugüne kadarki uygulamalarından dolayı MHP doğal olarak «ara rejim»e karşı çıkanlar arasında yer alamaz. Hatta belki de böyle bir olaydan en çok yararlanmayı umanlar arasında olduğu için, açıkça desteklemeye bile gidebilir.

Geriye Millî Selâmet Partisi kalıyor. Millî Selâmet Partisi, varlığını demokrasiye en çok borçlu olan partidir. Çünkü Laik Cumhuriyeti dinci - gelenekçi, Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine kuran Atatürk'ün ordusu, MSP ideolojisini, geçmişten hortlayan bir rejim tehdidi gibi görmektedir. Bu görüşü, ancak gelişmiş bir demokrasinin kuralları, dengeleyebilir. Nitekim de öyle olmuş, MSP, Türk demokrasisinin gelişmesinden yararlanarak varlığını ortaya koymuş ve bugüne kadar da sürdürmüştür.

Türk siyasal yaşamında MSP olayına bakıldığında çok ilginç olgularla karşılaşılır: İlk olarak bu partinin mutlak sayı olarak zor değişen sadık bir seçmen yığını olduğu anlaşılıyor. (Bu durum 14 ekim seçimlerinde bir kez daha irdelenebilecektir). Fakat öteki partiler mutlak sayı olarak taraftarlarını artırırken. sabit olan bir seçmen

kesiminin MSP için oransal bir gerileme getireceğini unutmamak gerekir. Bu açıdan, MSP, Türk siyasal rejimi yönünden güvenilir, umut verir ve başka partilerin sunamadığı bazı seçenekleri sunabilir olmalıdır ki gelişebilsin...

Tutarlılık açısından, MSP'nin rejime karşı tavrının çok başarılı olduğu söylenemez. Bir parti ya düşünce özgürlüğünden yanadır ya da buna karşıdır. «Yalnız benim gibi düşünenler özgür olsun» anlayışı, Türk demokrasisi için geçerli ve güvenilir bir anlayış değildir. Oysa, MSP yalnız kendisi gibi düşünenlerin özgürlüğünden yana olmuş, kendisinden farklı düşünenlerin özgürlüklerine karşı çıkmıştır. Bu, MSP'nin ciddîyetine ve samimiyetine gölge düşüren çok önemli bir olgudur.

TERÖR DERKEN...

Öte yandan terör olayları açısından Millî Selâmet Partisi gerçekten çok başarılı ve Türk demokrasisine hizmet eden bir sınav vermiştir. Kendisine yapılan tüm saldırılara karşın, hiçbir zaman elini kana bulamamış, gizli ya da açık, hiçbir şiddet eylemi içinde bulunmamıştır. Türkiye'nin içinde bulunduğu bu dönemde, böyle bir tutum, yalnız insan sevgisini vurgulayan İslâm ideolojiyle tutarlı olmakla kalmamış, Türk siyasal rejimi açısından da büyük rejimi açısından da büyük bir katkı oluşturmuştur. Milliyetçilik adına, Müslümanlık adına en çirkin cinayetlerin işlendiği bir dönemde, sağ kesimdeki seçmenlerin MSP'nin bu tutarlı, inançlı ve yararlı tavrını değerlendireceklerine hiç kuşku yoktur.

Yalnız, uzun dönemli tavır alma bakımından, Millî Selâmet Partisi'nin bu davranışını, bu başarılı sınavını, başka biçimlerde de desteklemesi gerekmektedir. Örneğin, «ara rejim» tartışmalarının yoğunlaştığı şu günlerde MSP Genel Başkanı Sayın Erbakan'ın hâlâ hafta tatili gününün değiştirileceğinden, evlendirme işlemlerinin İslâm'a göre yapılacağından söz etmesi ve gerek kendisinin gerekse partisinin rejim konusunda kesin bir tavır belirtmemiş olması, büyük bir eksikliktir. Varlığını demokrasiye, düşünce ve inanç özgürlüğüne borçlu bir parti olarak MSP'nin bu gibi konularda çok duyarlı ve tutarlı olması

gereğini vurgulamak gerekir.

Tarihsel olarak, bugünkü terörün tırmanışında, MSP CHP ortak hükümetinin bozulmasının büyük sorumluluğu vardır. Veriler, şiddet olaylarında ölenlerin sayısının 1971'de 22, 1972'de 22, 1973'de 15, 1974'de 37 olduğunu gösteriyor. Katillerin devletçe korunduğu mahkemelerce saptanmış olan cephe hükümetleri dönemi başlar başlamaz, ölümler yükseliyor ve sayılar yüzlere, hatta binlere ulaşıyor. Bunun günahı, önemli bir ölçüde CHP - MSP ortak hükümetini sürdüremeyenlerindir. Millî Selâmet Partisi de bu başarısızlıkta kendine düşen sorumluluğu yüklenmek zorundadır.

Siyasal partiler günlük dalgalanmalara kapıldıkları, uzun erimli amaçları ve tutarlı çizgileri ihmâl ettikleri zaman, erir giderler. Millî Selâmet Partisi ise bu ülkenin yazgısında kimi zaman olumlu, kimi zaman olumsuz, ama her zaman önemli roller oynamış bir partidir. Temsil ettiği ve Türk toplumu bakımından çok saygıdeğer olan İslâmcı görüş gelecekte de siyaset sahnesinde etkin olacaktır. Bu nedenle MSP şimdiden, küçük hesaplardan sıyrılmalı, şiddet karşısında takındığı övgüye değer aynı tavrı takınarak, rejime ve demokratik özgürlüklere sahip çıkmalıdır. Millî Selâmet Partisi demokratik tavrını açıkça ortaya koyabilecek kadar ciddî ve sorumlu bir parti olabilmelidir.

(Milliyet, 3.9.1979)

★

Prof. Dr. Vecihe HATİBOĞLU

AZERLER VE SAKLADIKLARI TARİH SIRLARI...

«Azer»ler, tanınmış biçimiyle «Azerî»ler sözcüğü, tarih açısından pek çok düğümü çözecek sırrı saklamaktadır.

Azerî'ler İsa'dan sonra, yaklaşık beşinci yüzyıldan onuncu yüzyıla kadar Hazer'lerin yönetiminde, Hazer Denizi kıyılarında, Kafkasya'da ve Kafkasya'ya yakın bölgelerde yaşamışlardır.

Azerîlerin ve Hazerlerin kültürleri, gelenekleri küçük farklarla aynı olduğu gibi, dilleri de Türkçe'nin birbirine çok yakın lehçeleriydi. Hazerlerin Kasarlardan geldiği daha önceki açıklamalarla (Kas-ar/Hazar/Hazer) biçiminde belirtilmişti (Bkz. Milliyet Gazetesi, 26 eylül 1978 ve Türkoloji Dergisi, Sayı 1, Cilt - VIII, s. 29 - 65, 1979, Ankara).

DEĞİŞEN TÜRKÇE...

Türkçe'nin lehçe ve ağızlarında sözcüklerin önsesleri biçim değiştirmede çok önemli etken olmaktadır. Balkanlarda ve Kafkas bölgelerinde «babanın kız kardeşi» anlamında kullanılan «hala» sözcüğü «ala», «hayat» sözcüğü «ayat», «havı olan kumaş» anlamındaki «havlu» sözcüğü «avlu» olabilmektedir. Bu olayın ters görüntüleri de vardır: «İç bahçe» anlamındaki «avlu» sözcüğü «havlu», «ana» sözcüğü «hana», «Arran» sözcüğü de «Harran» (1) olarak kullanılmış ve kullanılmaktadır. Sözcüklerin önseslerinin değişimlerinde aralıklı göçlerin, bölgelerin, karışımların, çağların kaçınılmaz etkisi olmuştur.

Sürekli kararlılık isteyen lehçe birliği, yazım birliği bugün bile güçlükle sağlanabilmektedir. O çağlarda ise, türlü çalkantılar, göçler birlikten kopmaya neden olmakta, lehçelerin ayrılmasında daha elverişli ortamı hazırlamaktaydı. Azer ve Hazer sözcüklerindeki bu tür önseslerin değişiminden başka eski çoğul eki «-ar/-er»deki izi de dikkate almak gerekir. Bu ek, eski ulus adlarında çoğul kavramı vermek için kullanılmaktaydı. Azer ve Hazer sözcüklerinde olduğu gibi Avar (Av-ar), Tatar (Tatar), Guzar (Guz-ar), Urartu (Ur-ar-tu) sözcüklerinde de aynı ekin kullanıldığı görülmektedir (2).

---

(1) «Harran» bölgesine eskiden Guzların «Oğuzların» ülkesi anlamına «Guzaa» da denirdi. «Harran» sözcüğü ise Azerî dilinde «ova» anlamında kullanılan «aran» sözcüğü olabilir ve «alan» sözcüğü ile de ilgilidir.

(2) «Urartu» sözcüğü ve «Urartular», tarihin bilinmeyen konularından biridir. «Urartu» sözcüğü «Ur-ar-tu» biçiminde açıklanabilir ve Urartuların Fin-Uğur topluluğu ile ilgili olabileceği ileri sürülebilir. Eski çağlarda Guz

FARSCA DEĞİL...

Eski adı «Kasar» Denizi olan Hazer Denizi kıyılarında yaşayan Kaslar, tarihin bir döneminde «Hazer» adını alırken bir başka çağda, daha önce göç ettikleri bölgelerde, «Azer» (3) diye anılıyorlardı. Bu gelişme «Kas-ar/Haz-ar/Haz-er/Azer» biziminde açıklanabilir.

Eskiye dayanmadan yeni bir sözcük kökü, yeni bir ulus yaratılamayacağı kuralına göre, Hazerlerle Azerler gibi aynı yörelerde aynı dili kullanarak yaşayan topluluklara aynı ulusun çeşitli etkenlerle az çok değişen kollarıdır denir. Yoksa, Azerleri, Hazerlerden ayıran büyük farklar ortada yok iken, sırf Farsça'da, «ateş» anlamında kullanılan bir «azer» sözcüğü var diye, topluluğun kökenini açıkta bırakarak birlikte yaşadıkları Hazer topluluğundan büsbütün ayrı bir adla anılan bir başka topluluk yaratmak, böyle bir «azer=ateş» sözcüğü ile, bazı kaynaklarda yazıldığı gibi bağlantı kurmak bilim gerçeklerine aykırı düşer. Azer ve Hazer sözcüklerinin aynı kökenden gelen, aynı ulusun kollarının adları olduğunu belirtmek daha doğru olur. Bir bakıma İyon ve Yunan sözcükleri de aynı durumdadır.

Kısaca, «Kasar» kaynağından kopup güneye doğru göç eden ilk Hazer'ler Kafkasya yörelerinde Azer (4)

(Oğuz) sözcüğü Bizans gibi Hint-Avrupa kavimlerince «Uz» biçiminde adlandırıldığına göre, «Gur» (Uğur) kavimi de «Ur» olabilir.

(3) «Azerbaycan» adı ise «Azer adamları, Azer topluluğu, ülkesi» demektir. Bu sözcüğün kuruluş biçimi de «Azerbadegan» olarak bilinir. Bu kuruluş, Farsçadır. Orhun Yazıtları'nda «bud, budun» sözcüklerine rastlanır. Bu sözcüklerle «Azer-badegan» sözcüğünün «bad-» bölümü arasında bir ilgi kurulabilir. Aynı sözcük «Pad-i-şah» unvanında da görülmektedir. «Sultanın, Sahin adamı, Uç Beyi» kavramını vermiş olabilir. İngilizce'deki «body sözcüğü de, bunlarla ilgili olabilir.

(4) Tarih açısından en önemli konulardan biri de Hazer, Azer bölgelerinin biraz güneyinde yaşamış olan Asurlardır. «Asur» sözcüğünün Arap harfleriyle yazılışı

adıyla anılırken, üstlerine aynı Kaser kaynağından yeni yeni akınlarla Hazerler gelmişlerdir. Azerlerle Hazerler böylece yeniden birleşerek beş yüzyıl birlikte yaşamışlardır. Komşuları Farslar Hazer'le ilgili kavramlarda «Hazerî» sözcüğünü kullandıkları gibi aynı yolla «Azerî» sözcüğünü kullanmışlardır.

(Milliyet, 4.10.1979)

★

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU

SİYASAL AÇIK OTURUM GÜZELDİ!

Geçen akşam televizyonda Sayın Jülide Gülizar'ın başkanlığında bir açık oturum izledik. Şimdiye değin eşine rastlamadığımız siyasal tartışma havası gerçekten çok güzel ve rahatlatıcı olduğu için bu programı izlememiş olanları düşünerek stenografla harfi harfine not ettiğim görüşmeleri okuyucularıma sunuyorum

GÜLİZAR — Sayın izleyiciler; Biliyorsunuz ki çok yakında Senato üçtebir yenileme seçimleri ve beş milletvekilliği için araseçimleri var. Bu münasebetle Parlamentoda üyesi bulunan partilerin sayın liderlerini burada bir araya getirip onların ülke sorunları üzerinde karşılıklı görüş alış-verişinde bulunmalarını ve halkın gözleri önünde tartışmalarını yararlı gördük. Kendilerini stüdyomuza davet ettik. Büyük incelik göstererek çağrımızı kabul ettiler ve lütfederek geldiler. İçten teşekkürlerimizi sunarız. Kendilerini sizlere ayrı ayrı tanıtmayı gerekli görmüyorum; çünkü hepsini, hemen hergün TV ekranlarında görüp dinlediğinizden çok iyi tanırsınız. Açık oturumun yararlı olması için çok sayıdaki sosyalist partilerimizin bir araya gelip liderlerinden birini sosyalist düşünce-

---

dikkate alınırsa, bu topluluğun da Araplara yabancı bir kaynakla ilgili olduğu söylenebilir. Kaldı ki, «Asur-banipal» gibi Asur kral adlarının Türkçe ile ilgisi kurulabilir. Pek çok kaynak da Asurların büyük bir çoğunluğunun Araplaşmış yabancılar olduğunu belirtmektedir.

nin temsilcisi olmak üzere bu açık oturumda bulundurmalarını rica ettik. Gerçi onların parlamentoda üyesi yok ama, hepsini birden temsil edecek bir lider gelirse partiler yelpazesinin sol kanatla tamamlanmış olacağını düşündük ve bu düşüncemizi onlara bildirdik. Aldığımız yanıtta, «Açık oturuma katılacak liderin Türkiye sosyalizminin tek lideri olmadığının belirtilmesi ve adının gizli tutulması koşuluyla bir temsilci gönderildiği» belirtildi. Kabul ettik. Bu nedenle sosyalist partiler sayın temsilcisinin adını sizlere açıklayamayacağım. Kendisine hitap ederken «Sayın sosyalist» diyeceğim.

Şimdi izin verirseniz, üye sayısı bakımından en büyük partimizden başlıyarak en küçüğüne doğru inip liderlere söz vereceğim.

Açık oturum bundan sonra şöyle sürdü:

* * *

GÜLİZAR — Sayın Ecevit; siz bugün, bağımsızlarla ortaklaşada olsa, iktidar partisi başkanısınız. Türk demokrasisinin durumu ve geleceği üzerindeki düşüncelerinizi lütfen açıklar mısınız?.

ECEVİT — Önce Türk siyasal yaşamında etkin görevler yüklenmiş kişileri bu seçim öncesinde bir araya getirme girişiminden ötürü sayın TRT kurumunu kutlarım, size de teşekkürlerimi sunarım. Biliyorsunuz ki çok partili Türk demokrasisi henüz çok körpe olup yaklaşık 30 yıllık bir geçmişi vardır. Bu demokrasiyi rayından çıkarmak için dıştan ve içten gelen girişimlere ve kimi zaman kısa aralıklarla beliren antidemokratik bunalımlara karşın büyük Türk halkı, tarihsel deneyimlerde pişmiş sağgörü ve sağduyusu ve kendi kendisini yönetme inancıyla demokrasimizi bugüne değin yaşatmasını bilmiştir. Bundan sonra da yaşatacaktır. Ben demokrasimizin geleceği bakımından karamsar değilim.

GÜLİZAR — İzin verirseniz bir nokta üzerinde durmak istiyordum: Dünyaca bilinen bir gerçek var. Buna göre demokrasilerin en büyük düşmanı ekonomik bunalımlardır. Türk demokrasisine bu noktadan bir tehlike gelmez mi?.

ECEVİT — Bu tehlike gelmek üzereydi. Ekonomimiz iflas halinde bulunuyordu. Bizden önceki iktidarın başbakanı 70 sente muhtaç duruma geldiğimizi açık açık söylemişti. Önceki hükümetlerin aşırı borçlanma politikası, borç alınan paraların halka yararlı üretim alanlarına yatırılmaması, kamu sektörünün kalkındırılmayıp özel çıkarların desteklenmesi bu iflas durumunu yaratmıştı. Bu tehlikeli durumu görüp bizlere katılan arkadaşların desteğiyle onları parlamentoda düşürerek iktidara gelince çabalarımızı herşeyden önce bu ekonomik yıkıntının önünü alma doğrultusunda yoğunlaştırdık. Yitirmiş olduğumuz dış saygınlığı kısa zamanda yeniden kazandık. Döviz yokluğundan eski iktidar döneminde dış temsilcilerimizin maaşlarını bile ödeyemezken şimdi dışalımlar için yıllardır bekleyen döviz transferlerine başladık. Çünkü dış kredi musluklarını açtık, kısa vadeli borçları ertelemeyi başardık. Böylece çok yakın bir zamanda ekonomimizi içinde bulunduğu darboğazdan büsbütün kurtaracağız. Demokrasimiz bu yönden bir tehlikeyle karşı karşıya değildir.

GÜLİZAR — Sayın Demirel, bu konularda lütfen siz de görüşlerinizi açıklar mısınız?

DEMİREL — Evvela şu nokta üzerinde durmak isterim. Temcit pilavı gibi tekrarladıkları birşey var. Hükümetin başı, kendilerinden önceki hükümetin yaptıkları dış borçlardan şikayet edip duruyor. Borçlanmışız da ne yapmışız yani. Borç aldığımız paraları hükümet üyeleri arasında taksim mi etmişiz. Böyle birşey söyliyebilirler mi? Borç bulmak, borç almak bir marifettir. Kendilerinin «Saygınlık» dedikleri itibarımız olmasaydı bize borç veren olur muydu? Bizim itibarımız Türkiye'nin itibarıdır. Türkiye büyük imkanlara sahip, 45 milyonluk büyük bir memlekettir. Türkiye büyük bir devlettir. 156 dünya devleti arasında 17'nci sıradadır. Ben lafa bakmam, işe bakarım, Türk milleti bugün geçim sıkıntısı çekiyor mu? Çekiyor. Enflasyon almış yürümüş mü? Almış yürümüş. Türkiye'de insanlar birbirini öldürüyor mu? Devamlı olarak öldürüyor. Hani devlet nerede öyleyse? İktidarın bizden gaspedilmesi karışıklıktan başka neye yaradı? Yok efendim dış borçları ertelemişler, yok efendim kredi mus-

luklarını açmışlar... Hangi vatandaşın ağzına bir damla su aktı bu musluklardan? Böyle bir vatandaş varsa çıksın ortaya söylesin. Ben pahalılığa bakarım pahalılığa. Hep Atatürk'ten bahsedip duruyorlar. Bugün iki türlü CHP var karşımızda: Harici görünüşü ve liderlerinin ifadesine göre güya Atatürk'çü ama dahili bünyesi ve sinsi çalışmasıyla komünist bir CHP. Hakiki Atatürk'çü parti bizim partimizdir.

ECEVİT — Sayın Gülizar, TRT'nin buraya bizi Türk demokrasisinin geçmişini, bugününü ve geleceğini tartışmak için çağırdığını sanıyordum. Eğer Sayın Demirel CHP içinde sağ ve sol kanat var, deseydi bundan memnun olurdum. Çünkü demokrasinin gereğidir bu. Ama CHP'yi komünistlikle suçlamak düpedüz bir iftiradır.

DEMİREL — Ama siz bizim borçlanma politikamızı suçladınız.

ECEVİT — O suçlamak değil, eleştirmektir. Eğer ben size «vatan haini, katillerin koruyucusu, devleti soyan hırsızların desteği» gibi sözler söyleseydim, o zaman suçlama olurdu. Bizim iktisadi politikamızı istediğiniz kadar eleştirebilirsiniz, ama bizi komünistlikle suçlayamazsınız.

GÜLİZAR — Bu açık oturumu karşılıklı konuşma biçimine sokmasak ve lütfen konu dışına çıkmasak iyi olur sanırım. Çünkü vaktimiz sınırlı. Daha konuşma sırasını bekleyen liderler var. Eğer sözünüz bitmediyse lütfen devam buyurun Sayın Demirel.

DEMİREL — Bizim iktisadi politikamız kalkınma politikasıdır. Borçlanma bunun bir vasıtasıdır. Dışardan borç alıp kalkınıyoruz. Borç yiğidin kamçısıdır. Bizim iktidarımızda kalkınma hızı % 8'i bulmuştu. Şimdi sıfıra inmiştir. CHP iktidarda kalırsa demokrasi tehlikeye girer.

Biz Cumhuriyeti tahrib ettirmeyeceğiz. Cumhuriyeti AP kurtaracaktır.

ECEVİT — Bir soru sormak istiyorum. Borç alma olanakları tükendiğinde — ki önceki hükümet döneminde tükenmişti — ne olacak, diye sorabilir miyim Sayın Demirel'den.

DEMİREL — Ben olanak molanak bilmem. Türkiye'nin büyük bir memleket olduğunu sözlerimin başında söyledim. Olanak bitince gene borç alırız, o da tükenirse

yine alırız. Dedim ya borç yiğidin kamçısıdır.

GÜLİZAR — Sayın Erbakan, demokrasi konusunda sizin düşünceniz nedir?

ERBAKAN — Muhterem dinleyici kardeşlerim; biraz evvel birbiriyle münakaşaya girişenlerin, yani CHP ile AP'nin demokrasi ve komünistlik mevzuunda birbirlerini itham etmeye kalkışmaları manasızdır. Komünizm her ikisinin zamanında yayılmıştır. Çünkü bu partiler bir yumurtanın iki yarısı olup siyonizmin ve masonizmin ortaklarıdır. Millî görüşten külliyen mahrumdurlar. Millî görüş Cenabı Hakkın ve onun yüce Resulünün emrettiği görüştür. Mevzubahs partilerin mensupları bu görüşten nasibedar değillerdir. Türkiye'yi ancak Millî Selâmet Partisi'nin temsil ettiği milli görüş kurtarır.

GÜLİZAR — Çok afedersiniz Sayın Erbakan; bugünkü açık oturumun konusu olan demokrasiden söz etmediniz.

ERBAKAN — Bahsedeceğim efendim bahsedeceğim. Memlekette manevi değerleri hakim kılarak evvela memleketi kurtaracağız, müteakiben de demokrasiyi kurtaracağız. Birbirinin benzeri olan bu iki partinin elinde hem memleket, hem demokrasi tehlikededir. Biz bunları ancak bir islâm ittihadı içinde kurtarabiliriz. Türkiye'de ve bütün Müslüman memleketlerde para olarak «İslam dinarı» kabul edilirse memleketimizin ekonomisi hemen kurtulur. Millî Selâmet Partisi olarak biz ağır motor sanayii kuracağız. İşte o zaman devletimiz de selâmete ermiş olacaktır.

GÜLİZAR — Sayın Türkeş, siz de lütfen Türk demokrasisi üzerindeki görüşlerinizi açıklar mısınız?.

TÜRKEŞ — Türk demokrasisini ancak bilgili, güçlü ve imanlı Türk gençleri kurtarabilir. Siyasi partiler ve parti liderleri olarak bizim vazifemiz, ruhu milliyetçi imanla dolu, gözünü budaktan sakınmıyan, aziz milletimizin tarihi ve sosyal geleneklerine bağlı olan, iyi silah kullanan, böyle bir gençlik yetiştirmektir. MHP kurulduğu günden beri bu ulvi gaye için çalışmaktadır. Ekonomimizde ise Dokuz Işığın rehberliğinde tamamen milli bir politika takib etmekle yükselebilinir. Biz MHP olarak komünizme karşı olduğumuz gibi, kapitalizme de karşıyız.

Şimdi CENTO dağıldığı için onun yerine geçecek olan kuruluşa veya devlete bağlıyız. Biz milliyetçiyiz. Amerikalılara karşı cephe almamak mecburiyetindeyiz.

GÜLİZAR — Sayın Türkeş demokrasinin geleceğinden söz etmediniz.

TÜRKEŞ — Az önce söylediğim tedbirleri tatbik etmekle demokrasimizin geleceğini sağlama bağlıyacağımızdan şüphe etmiyorum.

GÜLİZAR — Sayın Feyzioğlu sizin düşünceleriniz nedir efendim?

FEYZİOĞLU — Bizim partimiz hem CHP'den hem eski DP'den ve Hürriyet Partisi'nden ayrılıp gelerek komünizmle mücadele etmek için birbiriyle kenetlenmiş üyelerden meydana gelmiştir. Ayrıldığımız partilerin müsbet taraflarını birlikte getirip menfi taraflarını onlara bıraktığımız için partimiz Millî Güven Partisi adını taşımaktadır. Bu sebeple 1971 ara rejimine çok müsbet bir başbakan verdik. Biz ara rejimlere başbakan veririz ama hiçbir nabza göre şerbet vermeyiz. Bugün Türkiye'de en milliyetçi en Atatürkçü parti biziz. Atatürk'çü güçlere günün birinde yine de başbakan lâzım olursa bunun siyasal kaynağı biz olacağız. Türk demokrasisi ancak milli bir ruh içinde elbirliğiyle çalışıp fikir münakaşalarına son vermekle kurtulabilir. Bütün aydınlarımız bu şuur içindedir. Partimiz parlamentodaki üye sayısı itibariyle küçük bir partidir ama taşıdığı milli ruh itibariyle memleket ölçüsünde geniş bir partidir.

GÜLİZAR — Sayın Sükan, Demokratik Parti'nin başkanı olarak sizin düşüncenizi öğrenebilir miyiz?

SÜKAN — Bir demokrasiyi yıkan amillerin başında suistimaller ve entrikalar gelir. Bizim partimiz bu entrikaların ne demek olduğunu en iyi bilen bir parti olduğu için benim birinci emelim, bu yarı önleyici tedbirler olmaktır. Ayrıca ülkedeki gelmiş geçmiş suistimalleri meydana çıkarmak için bakanlığım sırasında bütün gücümle çalıştım. Memleketimizde temiz bir manevi hava, suistimallerin önlenmesiyle ve bunu yapanların cezalandırılmasıyla sağlanabilir. Demokrasiye bu sağlıklı hava can verir. Çevre kirlenmelerini önlemek de memleketin insanına, hayvanına ve nebatına can katar. Bu konuyla ya-

kından alakadar olmamın sebebi de budur. Sağlıklı bir memleket olmazsa orada demokrasi de olmaz.

Bir de şu nokta var: Bazı kimselerde bir nevi ruh kirlenmesi oluyor. Buna en çok politika sahasında raslanıyor. Meselâ: Bakan olmak veya başka türlü menfaat temin etmek için durmadan parti değiştirmek veya bakan olamadığı için partisinden ayrılıp başka bir parti kurmak yahut da bakan olduktan sonra daha büyük bir bakan olmak umuduyla kabineden istifa etmek gibi hadiselere memleketimizde çok tesadüf ediliyor. Ben bakanlığım sırasında politikacıların yaptıkları suistimallere ve memleket tabiatındaki çevre kirlenmesi meselelerine el koydum ama bu son söylediğim neviden hadiselere el koymağa vaktim kalmadı.

GÜLİZAR — Sayın Sosyalist. Demokrasi konusunda sizin düşünceniz nedir?

SOSYALİST — Bugün Türkiye'deki sosyalist partiler arasında bu konuda bir görüş birliği olmadığı için ben bu sorunuza parti programlarını gözönüne alıp somut bir yanıt veremiyeceğim. Kendi kişisel düşüncemi de açıklamaya yetkili değilim. Sadece sosyalizmin diyalektik ve teorik ilkeleri yönünden konuşabilirim demokrasi konusunda. Sosyalizmin anladığı demokrasi genel oy demokrasisi değil halk demokrasisi. yani iktisadi demokrasidir. Ülkemizde bu konudaki türlü başarı yollarını açıklamaya yaşalarımız elverişli olmadığından bugünkü yasalar çerçervesi içinde tıpkı Avrupa sosyalizmi gibi oy demokrasisi zemini üzerinde çalışıyoruz. Bugünkü bütün Türk sosyalist partilerinin tuttuğu yol budur. İlkemiz ülkede emeğin üstünlüğünü egemen kılmaktır.

GÜLİZAR — Efendim vaktimiz dolmuştur. Hepinize TRT'nin derin teşekkürlerini sunarım.»

* * *

Sayın okurlarım Televizyonda böyle kavgasız gürültüsüz - ufak tefek tartışmalar dışında - sövgüsüz bir açık oturum olmadı demeyiniz. Ben parti başkanlarının katıldığı seviyeli bir açık oturumu Alman televizyonunda seyrettim

ve ondan esinlenerek yukarıki açık oturumu hayalimde düzenledim. İnşallah birgün bu da olur!

(Cumhuriyet, 7 Ekim 1979)

★

Faruk GÜVENTÜRK

ATATÜRK DÜŞÜNCESİNİN GERÇEK KÖKLERİ...

Türkiye'de 14 Ekim seçimleri sonuçlandı. Her parti, bu seçim döneminde radyo ve televizyonda alabildiğince konuşup, düşünce ve duygularına göre düşüncelerini dile getirdiler. Her parti kendi program ve planları gereğince, yurttaşlara seslenip oy istedi.

Konuşmaların içinde özellikle, ikisi çok dikkat çekiciydi.

Bunların, milliyetçiliği kimseye bırakmak istemeyeni, «tekyeler»in kapalı ve her çeşit tarikatın yasaklandığı apaçık ortada iken, seçim konuşmasında: «Bizim yolumuz Şeyh Nakş Band ve Abdulkâdir Gilali'nin yoludur» demiş ve bunu yinelemiştir.

ONLAR KİM?..

Nakş Band tarikatının ilk Şeyh'i, 1318 yılında Buhari yakınlarında «Kars-ı Arifan» denilen bir köyde doğmuş, 1389'da 71 yaşında ölmüştür.

Baha Aldin Nakş Band diye tanınır. Bazı kimseler onun soyunu imam Cafar Al Sadık'a kadar çıkarırsa da kendisini tanıyanlar tarafından yazılan kitaplarda böyle bir şeye rastlanmamıştır. Hiçbir yapıtı da yoktur.

Nakş Band tarikatı koyu ve bağnaz taassupa dayanır. (1) Menemen olayını yaratanlar ve Kubilây'ın başını kesenler de, bu tarikatın şeyh ve dervişleridir.

Abdülkâdir Gilani ise, Kâdiri tarikatının kurucusudur. Hazar Denizi kenarında Gilan'da doğduğu için Abdülkâdir Gilani denir.

(1) İslâm Ansiklopedisi.

Soy geçmişi Peygamber'in torunu Hz. Hasan'a dayanır. Dinsel çoğu, vaiz ve hutbelerden ibaret birkaç yapıtı vardır. Bu tarikatın merkezi genellikle Bağdat olmuştur. Afrika'da da yayılmış, «Cilaliye» adını almıştır (2).

Milliyetçiliği kimseye bırakmayanların, ikisinin de soyunun Arap'a dayandığı tarikat şeyhlerinin yollarında olduğunu söyleyip bir kez bile Atatürk adını anmaması yürek yakıcıdır.

Dünyanın, büyüklüğü üzerinde söz birliği ettiği Atatürk'ün akılcı, bilimsel, ışıklı, kurtarıcı yolu dururken, bir partinin Anayasa gereğince yasak olan tarikatların yoluna düşmesi, bu tür kişilerin ne dereceye kadar «samimi milliyetçi» olduğunu gösterir.

Türk Ceza Kanunu'ndaki 163'ncü maddenin Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürerek Anayasa Mahkemesi'ne başvuranların aslında, nereden ilham aldığı açıkça belirlenmiş bulunmaktadır. Bugün içine düştüğümüz bunalımın ana nedenlerinden başlıcası, Atatürk yolundan sapıp kendimize çeşitli yollar arayışımızdan doğmaktadır.

ATATÜRK NE DEMEKTİR?..

Atatürk düşüncesinin ana öğeleri şöyle özetlenebilir.

1) Halkçılık, demokratik ve sosyaldir.
2) Akılcı ve pozitif bilimcidir.
3) Dinamik ve cesurdur.
4) Bilinçli ulusal duygularla, taklikçilikten uzaktır.
5) Atatürk milliyetçiliği uygar, insancıl ve akılcıdır. Ne ırkçı, ne de serüvencidir.

Ancak Atatürk devriminden sonradır ki, Türk ulusu Batı etkisinden, Batı taklitçiliğinden kurtulup, tam özgürlüğe kavuşmuş ve laik Türkiye Cumhuriyeti'ni kurabilmiştir.

Atatürk'ün amacı şudur:

Ulusal bir yurt, ulusal kültür ile çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak, hoşgörüsüzlüğü ve din bağnazlarını saf dışı bırakmak, Türk'ün ruhunda saklı güzel sanatlar yeteneğini ortaya çıkarmak, ulusal siyaseti ve Türk

(2) A. G. K.

tarihini, Osmanlı ve Avrupa eğilimciliğinden kurtarıp aydınlığa kavuşturmak, onurlu Türk toplumunu tarihin zorunlu kıldığı refah düzeyine getirerek mutlu etmektir. Onun, bu kutsal amacını sağlamak için de her çözüme başvurulmuş ve gerekli her kurum yaratılmış, her türlü disiplin önlemleri alınmış ve Türkiye Cumhuriyeti laik ve sosyal devlet olmuştur.

Atatürk, «Artık Türkiye şeriat oyunlarına sahne olmaktan çok yüksektir. Bu gibi oyuncular varsa, kendilerine başka tarafta sahne arasınlar» demiştir. Ne hazindir ki ondan ayrılışımızın 41. yılında bazı çevreler açıkça din ve tarikat oyunlarına başvurup partilerinin yolunu iki Şeyh'e bağlayarak yurttaşın oyunu isteme yoluna girmiştir.

Bir başka çevre ise, «Elli yılın hesabını soracağız» diye her konuşmasını sürdürmüştür.

Bu 50 yılın içinde, bütün görkemi ile Atatürk de vardır. Acaba bu çevreler, Atatürk'ün hangi suçundan hesap soracaktır? Onun yaptıkları şunlardır:

★ Çanakkale'de Arıburnu ve Anafartalar'da düşmanı yenip İstanbul'u kurtarmıştır.

★ Filistin cephesinde, ordusunu düşmana kaptırmayıp güney sınırlarını korumuştur.

★ Anadolu'yu geçip «Ya istiklâl, ya ölüm» diyerek Kurtuluş Savaşı'nı açmıştır.

★ «Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur» diyerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kurmuştur.

★ Sakarya, Dumlupınar zaferlerini kazanıp, Yunan ordularını denize dökmüştür.

★ Sevr'i yırtıp, Lozan'ı yapmış ve bütün düşman kuvvetlerini yurt dışına atarak Türkiye'yi kurtarmıştır.

★ Hatay'ı, anayurda katmış, Boğazlar'ı yeniden silahlandırmıştır.

★ Ulusal ve uygar devrimleri yaparak, sosyal ve laik Türkiye Cumhuriyeti devletini kurmuş ve bütün dünya devletlerinin saygınlığını kazandırmıştır.

★ Bütün dünyaca sayılan Türk Silahlı Kuvvetleri'ni yeniden düzenlemiştir.

★ Türkiye Cumhuriyeti'ni gençlere emanet etmiştir.

Bunlar, suç mudur ki, onların hesabı iktidara gelinirse sorulabilsin?

GERÇEK YOL...

Türk toplumu, Atatürk'ünü iyi tanır. Onun yolunun nereye çıktığını da, çok iyi bilir. Atatürk'ün şu sözleri, toplumun kulağından çıkmaz:

«Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını, tamamen modern ve bütün anlam ve şekilleriyle uygar bir sosyal topluluk haline getirmektir. Devrimlerimizin asıl temeli budur. Dünyada her şey için, uygarlık yol bilimdir tekniktir, en hakiki mürşit ilimdir.

Birtakım şeyhlerin, seyitlerin, çelebilerin, babaların, dervişlerin arkasından sürüklenerek ve falcılara, büyücülere, üfürükçülere, muskacılara talih ve hayatlarını emniyet eden insanlardan mürekkep bir kitleye medeni bir millet nazarı ile bakılabilir mi?»

YA SORULURSA?..

Bir yurttaş, Mazhar Osman'a kızmış ve ona;

— «Sen delisin» demişti.

Rahmetli doktor, gülerek, şu yanıtı verir:

— «Oğlum, senin bana deli demen bir şeyi ifade etmez, ama ben sana deli dersem, ömür boyu kurtulamazsın.»

Atatürk'ten ve gerçek Atatürkçülerden hesap sormaya davranmanın da gülünç olmaktan öteye bir değeri yoktur. Ama, Atatürk ve Atatürkçülerin hesap sorması, çok ağır olabilir.

(Milliyet, 9.10.1979)

★

Mümtaz SOYSAL

TABAN FİYATININ BEDELİ

Pek iktisatçıların beğeneceği bir söz değil ama, taban fiyatının da bir bedeli olmalı.

Bu seçimler öncesinde uygulanan «Yüksek taban fiyatı vererek köylüyü kazanma» politikasının nasıl bir sonuç doğuracağını bilmiyoruz. Belki, belki değil mutlaka, köylerdeki oyları etkileyecek, en azından oralarda büyük düşmeler olmasını önleyecektir.

Uzmanlar, IMF'ciler, «Aman, yapmayın etmeyin» diyenler ne derlerse desinler, iktidarda kalmanın ya da iktidardan gitmenin bunca önem taşıdığı bir ortamda, CHP'nin bu yolu seçmekte haklı ve özürlü olabileceğini de kabul edelim. İktidarı aptal aptal başkalarına teslim etmekten ya da iktidar koltuğuna yapışıp kalmak için zorbalığa başvurmaktan iyidir böylesi.

Bir koşulla.

Eğer iktidarda kalınırsa, seçim sonrasında derlenip toparlanmak, yeniden doğru dürüst bir ekonomik ve sosyal politika çizmek koşuluyla.

Çünkü, yalnızca yüksek taban fiyatına dayalı bir politikayı uzun süre sürdürmek hele kentliyi ezmek pahasına sürdürmek, eninde sonunda insanı Mendereşleştirir. O politikanın bedeli budur.

Oysa, bugünün Türkiyesi Menderes iktidarlarının ilk yıllardaki Türkiye olmadığı gibi, Menderes'in uğradığı akibet de bellidir.

«Kalkınma köyden ve köylüden başlamalıdır» ilkesinin doğruluğunu kabul etsek bile, köyün ve köylünün kalkınması demek, basımevinden yeni çıkmış banknotların kökü dışarda bir sanayice üretilen ve fiyatları birkaç misli artan tüketim mallarına akıtılması demek değildir.

Bu ilkenin doğru dürüst uygulanabilmesi için, Türkiye'nin hâlâ muhtaç olduğu büyük reformların yapılması ya da bu reformlarla elde edilebilecek sonuçlara, uzunca yoldan da olsa, eninde sonunda varmaya elverişli adımların atılması gerekir.

Vergi sisteminde köklü değişiklikler yapılması, beledi-

yelerin güçlendirilmesi, eğitim olanaklarının genişletilmesi gibi.

Bunlar ise, ülkenin örgütlü ve diri güçlerini arkaya alarak, hatta, gerektiğinde, hareketsiz parlamentolara karşı onların demokratik ağırlığını koyarak gerçekleşebilir. Sendikalaşmış işçiler, bilinçlenmiş sendikacılar ve hepsine bilinç aşılama görevini yüklenmiş uyanık genç insanlar, Türkiye'de ileriye doğru adım atmak isteyecek olanların dayanabilecekleri tek sağlam güçtür.

Köylüde, seçim zamanlarında oy alınır ama, seçim aralarında destek alınmaz. Köylerden, dağbaşlarından her gün işe yarayacak, Türkiye'yi her gün biraz daha ileriye itecek sesler çıkmaz, çıksa bile kırların işsizliğinde kaybolur gider.

Taban fiyatları politikasıyla çok büyük bir yenilgiden sıyrılabilmiş bir CHP, eğer bu sıyrılış iktidarda kalmayı da sağlarsa, sonradan yapılması gerekli büyük dönüşü yapabilir ve ülkenin örgütlü diri güçlerini arkasına alabilir mi?

Bu sorunun yanıtı, 14 Ekim akşamında ortaya çıkacak oy tablosuna bağlıdır.

Özellikle, İstanbul'da.

CHP'nin sağındaki partilere kayan oy sayısı bakımından değil, yoksul halk yığınlarını vuran sıkıntıların oralara ve özellikle AP'ye bir miktar oy kaydırması olağandır.

Asıl önemli olan, CHP'nin solundaki partiler.

Onların toplam oy sayısı, sanayi Türkiye'sinde kentleşmiş nüfusun ne yöne doğru kaymakta olduğunu gösterecek. Eğer o yönde, birazcık derlenip toparlanmaya birkaç milletvekili çıkarmaya elverişli rakamlar belirmeye başlamışsa, hem soldaki ciddî örgütlenmenin hızı artacak, hem de CHP içinde onu sola doğru çekecek eğilimler güçlenecektir.

Bunun içindir ki, «Seçime katıldılar ve sağ karşısındaki oyları böldüler» diye soldaki partileri suçlamaya kimsenin hakkı yoktur.

Onlar, çok kısıtlı olanaklarıyla, Türkiye'nin siyasal gidişindeki tek sağlıklı dönüşümün ışığını yakmaya çalışıyorlar. Şimdilik çok solgun olan bu ışık, CHP'nin teh-

likeli bir Menderes politikasından kısa zamanda sıyrılmasını sağlayabilirse Türkiye köşeyi dönmüş demektir.

(Milliyet, 10 Ekim 1979)

★

Çetin ALTAN

20. YÜZYILIN SONUNDA BEDRİ RAHMİ'NİN PANOSU

Geçen yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu hakkında yüzlerce cilt inceleme, araştırı ve gözlem kitabı yayınlandı. Bunların hepsinde İmparatorluğun geleceğiyle ilgili çeşitli öngörüler vardı... Ne yazık ki, bu yapıtların çok geniş bir bölümü Türkçeye aktarılarak topluma sunulmamıştır.

Cezaevi yıllarında elimdeki dar olanaklarla «Yüz Yıl Önce Yabancı Gözüyle Türkiye» diye bir yazı dizisi hazırlamış ve imzasız olarak Milliyet'te yayınlamıştım... Sonradan bir kitabımda da topladım o yazıları... Fazla bir yankılanma yaratmadı.

Ve anladım ki, biz garip bir inatla dışardan nasıl göründüğümüzü öğrenmek istemiyoruz. Tıpkı kendi tarihimizi de gerçekte öğrenmek istemediğimiz gibi...

* * *

Bugün Türkiye'de rüşvet, Osmanlı dönemindeki kadar yaygındır. Ama biz bunun da ortaya çıkmasını istemiyoruz. Özellikle sinemada, bürokratların aldıkları rüşvetlerle ilgili konulara değinilmesi asla bağışlanmaz. Hâlâ «Türk polisi rüşvet yemez», «Türk yargıcı rüşvet almaz» kafasıyla gitmekte ısrarlıyız.

Amerika, kendi toplumuyla ilgili çeşitli rezillikleri dünya TV'lerinde yayınlamaktan çekinmiyor. Hatta Yunanistan bile çekinmiyor. Vasilikos'un 'Z'si Yunanistan'ın yüzkarası olarak değil, özgürlük savaşımındaki yiğitliği olarak değerlendirildi her yerde...

Sovyetler bile yıllarca önce çevirdikleri İkinci Dünya Savaşıyla ilgili filmlerde askerlerin aldığı rüşveti açığa çıkartmaktan kaçınmadılar...

Tüm çağdaş toplumların kendi gerçekleriyle bozukluklarını ortaya dökme yarışında, en geride kalan biziz. Maşallah hukukçumuzdan memurumuza, bankacımızdan siyasetçimize, tacirimizden sendikacılarımıza kadar kutsallık dokunulmazlığıyla zırhlanmamış kimse yok aramızda. Hepimiz sütten çıkma ak kaşıklarız. Bu kadar kendi gerçeklerini görmekten kaçınan bir toplum kolay kolay sağlığa kavuşamaz.

Kutsallık zırhları bu kadar kalın olunca, her türlü bozuklukla yozluk da katmerlene katmerlene sürüp gider...

* * *

Bakın on dokuzuncu yüzyılın başındaki Fransız amirallerinden Jurien de Le Gravière «Deniz Kuvvetlerinin Dış Görevleri» adlı yapıtında ne diyor:

«... Osmanlı İmparatorluğu'nun gitgide erimekte olduğu her gün biraz daha ortaya çıkıyor. Türkler, şişkin bir azamet ve anlayışsızlık içinde çevrelerinde kaynamakta olan dünyaya kayıtsız bir gözle bakıyorlar. Öteki ulusların hepsi silahlarını geliştiriyor, taktiklerini değiştiriyor ve savaşı bir bilim haline getiriyorlar. Padişahlar ise bu değişen dünyaya hiç aldırmadan her yeniliğe kuşkuyla bakıyor ve sadece kendi geri düzenlerini sürdürmeyi düşünüyorlar. Türklerde sadece geçmişin böbürlenmesi kalmış. Askerî yeteneklerini dahi artık iyice yitiriyorlar. Şayet bu çöken toplumda bir kabarma ve şahlanma oluyor ve şayet kısa bir süre için toplumu içine düştüğü tedavi kabul etmez uyuşukluktan koparıp çıkarıyorsa, bu şahlanıp kabarmalar artık «Gavurlara» karşı değil, kendi reformcularına ve ilericilerine karşıdır... Her türlü güven kaybolmuş durumda. Güvenlik ise yabancı boyunduruğunun köleliği kabul etme karşılığında verdiği, en geçerli garantidir...

* * *

Fransız amiralinin on dokuzuncu yüzyılın başında yazdığı bu gizli kitap, ancak 1872 yılında kamuoyuna yayınlanmıştır.

Bu kitapta en ilgimi çeken saptama arada bir toplumda görülen fanatik şahlanmanın artık «Gavurlara» karşı değil, kendi ilericilerine karşı olduğu iddiasıdır...

Sanırım yirminci yüzyılın sonuna doğru da bir kez daha bakmak gerekiyor duruma... İçinde yaşadığımız yüzyılda toplumu ileriye doğru götürmek isteyenlerin ve özellikle sanatçılarla bilimcilerin başlarına neler geldi?.. Bunun da elbet bir dökümü yapılacaktır ilerde...

* * *

Belediye Başkanı Sayın Kotil'in Malta Köşkü'nde bazı sanatçılarla demokrasi tarihimizde ilk kez yaptığı ilginç toplantıda Demirtaş Ceyhun, Bedri Rahmi'nin Bruxelles Fuarı için hazırlanmış ve altın madalya kazanmış mozaik panosunun garajlardaki kör bir havuzun dibinde bulunduğunu açıklamıştı. Sayın Kotil, hemen ilgilenmiş konuyla...

Ne yazık ki, ardiye gibi kullanılan kör havuzun dibinde iki yüz parçalık büyük panonun sadece yirmi parçası bulunabilmiş...

Şimdi sormak gerekiyor çağdaş bir sanatçımızın en ünlü ve değerli yapıtlarından birine karşı işlenmiş olan bu günah, acaba CIA ajanlarının bir oyunu mudur, yoksa Sovyet casuslarının mı, yoksa Fransız amiralinin de altını çizdiği daha başka bir oluşumun mu?

Bu konuları açık açık konuşmadıkça, kendi kendimizi tanıyıp arıtma olanağını bulamayız biz, inanın.

Sanata ve sanatçıya, bilime ve bilimciye karşı şaşırtıcı bir vurdumduymazlık var hepimizde...

Türkiye'nin en önemli sorunu aslında sanattır, dediğimiz zaman da şaka ediyoruz sanıyorlar.

* * *

Hoşgörüsüzlük, hoyratlık, anlamsız ve vahşi cinayetler, ekonomik doku bozukluklarından kaynaklandığı ka-

dar, Üslup olarak sanat birikimsizliğinin de katı damgalarını taşıyor...

Kırsal kesimlerde kadınların her gün sille tokat dövüldüğü ve erkek ulus olarak toplumun yarısının var sayılmadığı alışkanlıklar ortamında, altın madalya almış bir sanat yapıtının bir garajdaki havuz çöplüğüne atılması şaşırtıcı değildir. Nasıl ki, mezarlıklarda unutulmuş ozanları, müzikçileri, mimarları kimsenin ziyaret edip küçük bir çiçek koymaması da şaşırtıcı sayılmaz bizde... Ve filmlerimizde hiç kimse rüşvet almaz, hiçbir bürokrat ve hukukçu adam kazıklamaz ve de asla Lenin falan okumaz...

Tanrı beterinden saklasın ve hepimize yürüdüğümüz yolda esenlik versin. Amin.

(Milliyet, 10 Ekim 1979)

★

Örsan ÖYMEN

SEÇİM BOYKOTU

Televizyondaki en uzun reklam programları dizisinin bitmesine az kaldı:

— Benim televizyonum daha iyidir.

— Benim çamaşır tozum daha beyazdır.

— Benim bankam daha yerlidir.

Buna benzer tekerlemelerin yerini yenileri almıştı:

— Benim sosyalizmim daha yerlidir, daha güler yüzlüdür.

— Benim sosyalizmim ne Ruscudur, ne Çinci, ne de Japoncu...

— Bayat yime ölürsün, batıla kanma sürünürsün.

Milletin cebindekini tüketen ürünlerin ticarî reklamından, sabrını, sınırını tüketen siyasî reklam gevelemelerine de katlanmak zorunda kaldık ulusça.

Aslında demokrasinin biçimsel göstergesi açısından hoş bir görüntü:

Biri çıkıyor «Sosyalizm iyidir, kahrolsun faşizm» diyebiliyor.

Öteki çıkıp işkence gördüğünü haykırabiliyor.

Biraz içtenlik, biraz da içerik olsa, belki daha rahat katlanılabilirdi ekrandaki laf ebelerine.

İrilisi - ufaklısı, adı - sanı duyulmuşu - duyulmamışı ne yaptılar günlerdir?

Kelleleri ve kellelerinin içindeki fikirleriyle birlikte, evlerimizin içine, oturma odalarımıza kadar girdiler...

Girdiler ve partilerinin propagandasını yaptılar.

— Oyunuzu bize verin.

Bu, demokratik bir hak ve demokratik bir yöntem... İyi güzel...

«Oy verin diyerek propaganda yapmak» demokratik bir hak ve yöntem de acaba «oy vermeyin» demek aynı şekilde bir hak değil mi, yöntem değil mi?

Elbette...

Siyasal partilerden herhangi birine (ya da mevcutların tümüne) karşı tavır koymak, bu partilere oy verilmemesi için propaganda yapmak da doğal olarak bir haktır...

Nitekim demokrasiye geçişimizden bu yana, çok seçimlerde, bazı köylerde böylesine boykot hareketlerine rastlanmıştır...

Karıştırın gazete koleksiyonlarını... «Falanca ilçenin filanca köyünde halk sandık başına gitmedi»... Ya da «Politikacıları köye sokmadı» yollu haberler çıkmıştır.

Kimse de bu köy halkına «Vay alçaklar, vatan hainleri» dememiştir.

Gelelim şimdi Türkiye'de bazı sol fraksiyonlarla devrimci gençlik örgütlerinin seçimi boykot kampanyasına...

Biz, bu kampanyayı Politika Kazanı'nda eleştirdik, eleştiriyoruz...

Diyeceksiniz ki, «Şu partiye oy ver, bu partiye oy ver» diye propaganda yapmak nasıl demokratik bir haksa «Oy verme» demek de haktır...

— Hem bunu söyleyip hem de «seçimi boykot» kampanyasını eleştirmen bir çelişki değil mi?

Bu konuyu boykot kampanyasında ağırlıkları olan «Devrimci Yol»un yolcularıyla da tartıştık...

Bizim eleştirilerimizin başlıca iki odak noktası var:

Birincisi bırakınız devrim aşamasını, işçi sınıfına dayanan devrimci partisi bile olmayan, kitle tabanına aya-

ğını basmayan fraksiyonların, burjuva niteliği gerekçesine sığınarak parlamentoyu ve seçimleri reddetmesi, kendilerine kural belledikleri öğretiye bile ters düşmektedir...

Bu terslik «komünizmin çocukluk hastalığı» olarak belgelenmektedir...

Yani eleştirilerimizin birinci noktası, kendisini devrimci olarak tanıtan bir örgütün devrimciliğin temel yasalarıyla, elifbaşıyla ters düşmesinde düğümlenmektedir.

Gelelim ikinci noktaya :

Bu da, faşizme çanak tutan «ara rejim - kara rejim» tezgâhlarını düzenleyen dış güçlerle bu dış güçlerin içerdeki işbirlikçilerine fırsat verme noktasıdır.

Yolcular diyorlar ki :

— Bizim kampanyamız demokratik mücadelenin bir cüzüdür. Bu kampanya bazı çevreler tarafından amacından saptırılarak, seçimlerin yaptırılmaması, zorla engel olunması şeklinde gösterilmek istenmektedir. Hatta bu konuda, seçim günü karışıklık çıkaracağımız türünden söylentiler çıkarılmaktadır... Bütün bunlar maksatlıdır, yalandır. Bizim genel politikamıza tamamen terstir...

Biz de diyoruz ki

— Tamam, işte bizim de kaygımız budur... Siz belki tamamen demokratik bir yöntemle, içtenlikli bir politika saptamış olabilirsiniz... Zora başvurmadan —bildirilerinizde, yayın organlarınızda dile getirdiğiniz gibi— halkın bu doğrultuda ikna edilmesini, zora başvurulmamasını ilke olarak belirlemiş olabilirsiniz... Ama sizin bu eyleminiz, Türkiye üzerinde bazı hesapları olan karanlık güçler tarafından saptırılabilir...

Onlar diyorlar ki :

«Hareketimiz haklı ve doğru bir harekettir, saptırılmasına da asla izin vermeyeceğiz.»

Biz diyoruz ki :

«Bu, 'izin vermeyeceğiz' sözü bizim ülkede çeşitli vesilelerle sık sık tekrarlanır ama ülke üzerinde birtakım hainçe hesapları olanlar Okyanus otellerindeki karanlık örgütlerden aldıkları icazetle, hep davetsiz gelirler.

— Nereye?

— Bazı demokratik eylemlerin içine.

— Örneğin?

— 1 Mayıs 1977 Taksim...

Onlar derler ki:

— Bizim şiddetle, zorla işimiz yok.

Biz sorarız:

— Göle'deki cinayette yaklananlar?

— Bizim genel politikamıza aykırıdır, bizden değillerdir.

— Yani?

— Bir tezgâhtır.

— İyi ya işte. Sizin adınızı kullanarak girişilen bir tezgâh da olabilir. Bakın ne deniyor kontr-gerillacıların CIA kaynaklı el kitaplarında, halkı direnişçilerden ayırmak için, sanki direniş kuvvetleri yapıyormuş gibi, müdahale kuvvetlerince, zulme kadar varan haksız muamele örnekleri ile sahte operasyonlara başvurulması tavsiye edilir.»

Onlar diyorlar ki:

— Elbette ki Kars'ta da, başka yerlerde de devrimcilik adına olumsuz tavırlar içine girebilen, kimin işine yaradığı belli olmayan işler yapan kişiler çıkabilir. Ama zaten, böyle olumsuzlukların bütünüyle önüne geçmek mümkün değildir. Onların, halkın çıkarına olmayan her davranışları, halkın onlarla devrimciler arasındaki ayrılığı daha iyi görüp kavramalarıyla sonuçlanmaktadır.

Biz de diyoruz ki:

— Doğrudur, işte devrimcilik adına bölük pörçük girişilen bu olumsuz tavırlardır ki, öteden beri halka neyi kavrayacağını şaşırtmakta, bu şaşkınlığı fırsat bilen bazı uyanıklar da o halka faşizmin kanlı kazığını kakalamaya çalışmakta...

Buna karşı uyanık olalım diyoruz.

Hiç olmazsa böylesine kavram ve «kavrama» kargaşasının hüküm sürdüğü günlerde uyanalım, diyoruz...

(Milliyet, 12 Ekim 1979)

★

Prof. Dr. Feridun ERGİN

ANARŞİ, ENFLASYON VE POLİTİKA

Anarşist, toplumda yerini yadırgayan, devlet otoritesine meydan okuyan ve benimsemediği bir düzeni yıkmayı amaçlayan kişidir. İdeoloji akımlarının, iç ve dış kışkırtmaların, yaşam koşullarından hoşnutsuzluğun, politik gerginliklerin, iktisadî adaletsizliğin ve geleceğe güvensizliğin, anarşi eğilimleri oluşturması mümkündür.

Anarşi eğilimlerinin yoğun ve yaygın terör eylemlerine dönüşmesinde, ortam ve örgütleşme rol oynar. Şiddetli huzursuzluk dönemlerinde anarşik eylemlerle savaşmak, mantar toplamaya benzer. Güvenlik güçleri bir kaynağı tıkarlarken, bir başkasından olaylar fışkırabilir. Ortam değişmedikçe, sosyal huzursuzluk dindirilemez. Terörizm, istikrara dönüldükten sonra da, yıllarca sürebilir.

ENFLASYON, REFORM TANIMIYOR

Türkiye'de anarşiyi besleyen etkenlerin en önemlisi, geçirmekte olduğumuz korkunç enflasyon'dur. Gelir paylaşımında, haksızlıklar giderek büyümektedir. Pahalılık ve mal darlığı, geçim koşullarını dayanılmaz düzeye getirmektedir. İşçiler, öğrenciler, memurlar ve emekliler, yarınlara umutla bakamamaktadırlar. Her yeni gün, eskisini aratmakdadır. Diplomanın, yeteneğin, bilginin, kıdemin ve çalışkanlığın yaşam kavgasında hedefe ulaştıramayacağını düşünerek ruhları isyan duygusuyla kabaran gençler çoğalmaktadır.

Maliye Bakanı, vergi reformu gerçekleşmediğinden enflasyonun durdurulamadığını söylüyor. Enflasyonun durdurulması, kamu sektöründe açık finansmanı önleyebilmeye bağlıdır. Kamu sektöründe açık finansmanı önleyebilecek bir reform projesi henüz hazırlanmamıştır. Ve Türkiye'de, hiçbir reform projesinin ekonomiyi dengeye getirmesi, artık söz konusu olamaz.

FATURA ORTADAN YOK OLUNCA...

Hızlı ve sürekli enflasyonlarda, toplumun karakteri zayıflar. Vergi kaçakçılığını normal ve kaçınılmaz sayan bir anlayış kökleşir. İthalatın azalması, üretimin aksaması, spekülasyonun hareketlenmesi ve mal darlığının başgöstermesi, faturasız işlemlerin çoğalmasına yol açar. Deftere yazılmayan alım satımlar ve beyannamede gösterilmeyen kazançlar, büyük tutarlara erişebilir. Faturasız hammadde, aramalı ya da mamul alarak çalışmalarını yürüten bir firma, bunlardan sağladığı kazancı da gösteremez. Piyasada, portresi giderek büyüyen malî denetim dışı, bir kaçak dolaşım devresi meydana gelir. Enflasyonun vergi ahlâkını yitirici zararı, herkesten kazancına göre vergi almayı hedef tutan reform girişimlerini başarısızlığa mahkûm eder.

Türkiye'de sorun, ahlâk kurallarının geçerliklerini kaybetmelerinden ibaret değildir. Gelirinden sembolik vergi ödeyen ya da hiç ödemeyen bir kesim vardır. Şu ya da bu nedenle vergi yükünü taşımayanlar, geniş bir oy potansiyelini temsil etmektedirler. Kıl payı çoğunluğa dayanan kabineler, çıkar gruplarına karşı koyamamaktadırlar. Liderler, parlamento içinde ve seçmenler arasında hoşnutsuzluk uyandıracak önlemlerden çekinmektedirler Milletvekilleri, her şeyden önce, aday yoklamasını gözönünde tutmaktadırlar.

KUTUPLAŞMA...

Yıllardan beri, vergi sisteminin eksikliklerine ve kusurlarına işaret edilmektedir. Yapılan ise, banknot matbaası makinelerinin tam kapasite ile çalıştırılmasıdır. Açık finansman hacmi, altı yıl öncesiyle karşılaştırılamayacak ölçüde tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. 1973 ve 1977 seçimlerinin hiçbir partiye mecliste yeterli çoğunluk kazandırmaması, oy odaklarına bedeli enflasyonla ödenen hizmet ve çıkar akıtma yarışını aşırı derecede hızlandırmıştır. Ekonominin dengesi, oy hesaplarına feda edilmiştir. Parasal sistem, bir politika aleti olarak suistimal edilmiştir. Politikacıların ektikleri enflasyondur, biçtikleri

anarşi ve bunalımdır.

Enflasyonu kanserleştiren, politikanın yapısıdır. Her yeni iktidar daha önce iş başında olanların cömertlik rekorunu kırmaya çalıştığı sürece ne KİT'ler zarardan kurtarılabilir, ne de enflasyon durdurulabilir. Anarşi, geçmiş yıllarda ideolojilerin gölgesinde başlamıştı ve bugün de ideolojik kutuplaşma sürmektedir. Ancak sosyal huzursuzluğun ve iktisadî bunalımın ortama baskısı, artan bir ağırlık kazanmaktadır.

«OY İÇİN...»

Shakespeare'in piyeslerinden birinde, savaşırken atı vurulan bir kral canını kurtarmak telaşı içinde «Bir at... Bir at için bütün krallığımı veriyorum!» diye haykırır. Aday yoklamalarında, seçimlerde ve parlamento aritmetiğine bağlı sorunlarda «Oy!.. Oy için her şeyi» dermişcesine davrananlar ile Shakespeare'in kahramanı arasında benzerlik var mıdır?

Okuyucular, kendi yargı ölçülerine göre yanıtlasınlar...

(Milliyet, 12.10.1979)

★

Etem ÜTÜK

BİR ÖDÜLÜN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Edebiyat, sanat, bilim, kültür ya da başka alanlarda büyük hizmetleri geçen, yapıtlar bırakan kişilerin ölümünden sonra değerini belirten yazılar yazarız. Ama o kişi yaşamdan ayrıldığı için bundan habersizdir. Oysa sağlığında yazılıp söylense ne denli iyi, ne denli yararlı olur. Yalnız kimi sanatçıların belirli yıldönümlerinde törenler, anma günleri düzenlenir ki bu da değerbilirlik yönünden çok yerinde bir davranış olmaktadır. Bir de belirli kişiler ya da kurumlar adına verilen ödüller, armağanlar vardır. Bu da yaşayan bir değerin hakkının sağlığında verilmesi anlamı taşır.

Bunun en güzel bir örneğini Kültür Bakanlığı'nın Büyük Ödülü'nün Sayın Yaşar Nabi Nayır'a verilişinde gör-

dük. Kültür Bakanlığı Yüksek Kurulu üyelerinden Sayın Haldun Taner'in Milliyet'te çıkan yazısından öğrendiğimize göre bu ödül ilkin büyük tiyatro sanatçısı Muhsin Ertuğrul'a verilecekmiş. Bu düşünce gerçekleştirilebilseydi iyi olurdu. Fakat Türk sanat, düşün ve edebiyatına büyük ölçüde emeği geçmiş bulunan Yaşar Nabi'ye verilmesi de aynı derecede önemli bir olay, yerinde verilmiş bir karardır.

Yaşar Nabi adını bizim kuşak ilkokulda okuduğumuz kıraat (Okuma) kitaplarından öğrenmiştir. Ortaokul öğrenciliğimiz sırasında Halkevi kitaplıklarında okuduğumuz VARLIK dergisinden tanıdık. Burada yayınladığı zamanının en ileri, en yeni, en güzel şiirlerini yazan birkaç şair arasında bulunduğunu daha sonraki yıllarda anladık. Ortaokul ikinci sınıf öğrencisi bulunduğum yıl, sınıf arkadaşım Mehmet Ali Öcal'dan alıp okuduğum «Balkanlar ve Türklük» adlı yapıtını çok sevmiştim. Kimbilir, belki de Balkanlı oluşumdan bu yapıtı bu denli sevmemin nedeni...

Evet, Yaşar Nabi adı ilkin usta bir şair olarak belleklerimize yerleşmişti. Yedi Meşale edebiyatımızda yeni bir çığırın adıdır. Lise öğrencilerine Türk Edebiyatı Tarihi okutulurken, Türk edebiyatının yenileşmesi konusunun işlenmesi sırasında yedi genç arkadaşın oluşturduğu «Yedi Meşale» topluluğundan, dolayısiyle Yaşar Nabi adından da mutlaka sözedecektir öğretmenler. Ondan sonra VARLIK dergisi gelir. Bu da çağdaş Türk edebiyatında başlı başına bir okuldur.

Yaşar Nabi Nayır genç yazar ve şairlerin ürünlerine dergisinde yer vermekle kalmamış, bunların kitaplarını da yayınlayarak Türk sanat yaşamına kazandırmış ve dolayısiyle de Türk edebiyatına canlılık, tazelik kazandırmıştır. Küçük kitaplığımın ilk temel kitapları VARLIK yayınlarıdır. Fiyatları çok ucuzdu. 10 lirayı postaladığımız zaman bir yıllık dergi abonesiyle birlikte kendimizin seçtiği 10 liralık kitap paketi de hemen gelirdi. Uzak Anadolu köşelerinde bu dergi ve kitaplar biz gene öğretmenlerin, okumaya susamış tazecik aydınların can yoldaşı, sırdaşı, arkadaşı olurdu.

Yaşar Nabi Nayır'ın yalnız VARLIK dergisini yarım

yüzyıla yakın bir süreden beri tek sayı bile şaşmadan çıkarmış olması herhalde böyle bir ödüle hak kazanmasına yeter de, artar da...

Daha nice sağlıklı yıllar içinde düşün, sanat ve edebiyatımıza hizmetlerinin sürmesini yürekten dilerim.

(Cumhuriyet, 13.10.1979)

★

Rakım ZİYAOĞLU

İSTANBUL DELİSİ!..

Bir kentin karakteri, konutları, caddeleri, meydanları, kahveleri, gezinti yerleri, tiyatroları ve kültüre bağlı kuruluşlarıyla yaşanmış bir tarih görüntülerinden oluşur. Bu yaşanmış tarih görüntüleri ve yaşanmış anılar, ne kadar zenginlik gösterirse kent de o kadar güzellik kazanır. Bunlar yoksa bomboş bir iklimin ve her çeşit yığının içinde bomboş kalır insan, özellikle gençlik ve bilim. Günümüzde gibi...

Şu kısa girişten sonra eski Beyazıt, şimdi Hürriyet Meydanı denilen tarihsel semtteki bugün tümüyle kaybolmuş, yeri doldurulamayacak «Küllük»ten söz edeceğim.

İstanbul'un her meslekten seçkinleri, içleri sızlayarak «Küllük»ü anımsayacaklardır.

Beyazıt Camii'nin Marmara cephesine bakan ve birbirini izleyen kuşakların oturduğu bir açıkhava kahvesi «KÜLLÜK». Ağaçlıklı, oldukça geniş bir set üzerinde camiin duvarlarının gölgesi altında kurulmuştu.

«Küllük», İstanbul'un en tanınmış aydınlarının oturduğu ve fikir tartışmaları yaptığı bir yerdi.

Küllük özellikle, üniversite reformundan sonraki gelişmelerle beraber çok kalabalıklaştı. Profesörlerin, sanatçıların, edebiyatçıların istisnasız uğrak yeri olmuştur. Ben o dönemde çiçeği burnunda bir Atatürk genci ve Galatasaray Lisesi'nde öğretmendim.

Kimler bulunmazdı Küllük'te? Fen Fakültesi Dekanı büyük matematikçi Galatasaraylı Ali Yar Bey, bazen sakallı Celâl Bey'le gelirdi. İç taraftaki «Mahir Bey» Lokantası'nda yemek yerlerdi. Değerli düşünür, Üstad Hıfzı Velded Velidedeoğlu, Din Felsefesi bilginimiz üstad Ab-

dülbâki Gölpınarlı, Prof. Mustafa Şekip, Prof. Yavuz Abadan, Prof. Ziyaeddin Fındıkoğlu, Prof. Ali Nihat Tarlan, milletvekili gazeteci Hakkı Tarık, Neyzen Tevfik, Necip Fazıl, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Ataç, Prof. Ali Fuat Başgil, Prof. Mazhar Şevket, İpşiroğlu, Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, Prof. Mehmet Kaplan, Edebiyatçı ve Şair Rıfkı Melûl, Tarihçi Mükrimin Halil, Nihal Atsız, değerli düşünür Hilmi Ziya Ülgen'ler...

Bu arada yabancı profesörler de gelirdi. Dünyaca ünlü matematikçi Reichenbach, Neo Klasizmin kurucusu Fon Aster, Sosyolog Kessler, edebiyatçı ve filolog Auerbach gibi.

Küllük'e bayanlar da gelirdi. Prof. Türkân Rado, Prof. Mina Urgan, Nükhet Borovalı, arada İnci Pirinççioğlu, Prof. Güzin Dino ve bu arada o günün genç ve bugünün Kürsü Başkanı Prof. Üstad Kâzım Dağyolu, değerli yazar Sadri Ertem, Yahya Kemal, Sabahattin Ali, resim dünyasının büyük adı Abidin Dino ve ağabeyi değerli üstad Arif Dino.

Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday ve daha sayısız ünlüler ve nihayet İstanbul'un güzelliklerini yıkanlara sivri oklar yağdıran Osmanlı tarihinin son büyük yazarı dostum Reşat Ekrem Koçu. Şimdi düşünüyorum bugünkü aydınlarda ve kültürümüzdeki çoraklık, aramızdaki ayrılık nedir? Niçin çekiyoruz? Küllük tarihine ve yaşamına bakınca halimiz daha iyi anlaşılıyor.

Evet, Küllük tıpkı «Sahaflar Çarşısı'nda» olduğu gibi yeniden kurtarılamaz mı? Bir şehri sevmek ve kurtarmak için yalnız hükümetler, belediyeler yetmez, onu tanımak ve tarihini bilmek de şarttır. Bu manevî huzur için...

Sayıklama be, İstanbul delisi!..

(Bayram, 3 Kasım 1979)

★

Ertan ÜNAL

HARF DEVRİMİ 52 YAŞINDA

★ **Atatürk'e Elifba'dan yeni Türk harflerine geçiş için biri 15 yıllık, diğeri ise 5 yıllık iki öneri getirilmişti...**

★ **Ancak eşsiz kurtarıcı «Bu iş üç ayda ya olur, ya olmaz» diyerek iki öneriyi de reddetti...**

★ **Gazeteler halkı yeni harflere alıştırmak için Türkçe haberler koyuyorlardı... Bir bölümde Arapça, bir bölümde yeni Türk harfleri yer alıyordu...**

★ **Millet Mekteplerinde dede ile torun yan yana yeni harfleri öğreniyordu...**

Türkiye'nin en çok okunan, en çok basılan kitabı Alfabe'miz 51 yaşını bitirip, 52 yaşına girdi. 3 kasım 1928 günü yürürlüğe giren Harf Devrimi ile yüzyıllardır sağdan sola Arap harfleri ile yazan toplum bir aşama daha yaparak, bu alışkanlığı bırakıyor. Lâtin harfleri ile Türkçe okuma yazma seferberliğine başlıyordu...

Büyük kurtarıcı Mustafa Kemal, cumhuriyetin ilânından ve onun yapı taşları olan devrimlerin peşpeşe gerçekleşmesinden sonra Türk diline uymayan Arap alfabesinden vazgeçilerek, Lâtin harflerine dönüşümün sağlanması için çalışmalara başlanmasını istemiş, bu amaçla 23 mayıs 1928 günü bir Dil Komisyonu kurularak, ilk toplantısını yapmıştı. Ülkede okuma yazma bilenlerin miktarı, nüfusun yüzde onunu geçmiyordu. Buna neden karmaşık, öğrenimi zor olan Arap alfabesiydi.

Dil Komisyonu çalışmalarını bitirdikten sonra hazırladığı 41 sayfalık raporu Atatürk'e sundu. Raporda Arap alfabesinden, Lâtin harflerine geçiş için iki çözüm öneriliyordu. Bu çözümlerden ilkine göre, bu iş ancak 15 yılda gerçekleşecekti. Diğeri ise 5 yıllık bir süreyi öngörüyordu. Bu süre içinde gazeteler Arapçayı tümüyle bırakmadan, Lâtin harfleriyle yazılı bölümlere yer verecekler, bu bölümler giderek artacaktı. Okullarda, resmî dairelerde ve diğer yerlerde ise açılacak «Millet mektepleriyle» halka yeni harfler öğretilecekti.

Ancak eşsiz kurtarıcı Atatürk, önerilen süreyi çok fazla buldu. Komisyon sözcülerine, «Bu iş üç ayda ya olur, ya olmaz... Hazırlıklarımızı ona göre yapın» dedikten sonra 9 ağustos 1928 günü İstanbul'da Sarayburnu'nda düzenlenen bir gecede ulusuna müjdeyi şu konuşma ile verdi :

«Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk

harflerini kabul ediyoruz. Arkadaşlar bizim güzel, ahenkli, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bütün millete, kadına, erkeğe, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz...»

ALFABE SEFERBERLİĞİ BAŞLIYOR

Daha ortada henüz bir yasa yoktu. Ama buna rağmen Alfabe seferberliği Atatürk'ün bu söyleviyle açılmıştı. Gazeteler artık sütunlarında, Latin harfleriyle dizilmiş haberlere yer veriyor, bu arada yurdun çeşitli yerlerinde açılan «Millet dersaneleri»nde halk yeni harfleri öğrenmeye çağrılıyordu. Dolmabahçe Sarayı'nda açılan Alfabe dersanesine, öğretmen olarak İbrahim Necmi Dilmen atanmış, memurlara ders vermeye başlamıştı bile... Yeni harflerle 50 bin adet olarak basılan ilk alfabe bir ay içinde tükenmiş, durmadan yeni baskıları yapılarak halka dağıtılmıştı. Dede ile torun yanyana, yeni harfleri öğrenmenin kıvancı içinde ders görüyorlardı... Millet mekteplerinde bir yıl içinde, her yaştan tam 1 milyon kişi yeni harflerle okuma yazmayı öğrenmişti. Gazeteler, dergiler, tabelâlar, sokak isimleri durmadan değişiyordu...

HARF DEVRİMİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 kasım 1928 günü yapılan toplantısını bir konuşma ile açan Gazi Mustafa Kemal, söylevinde yeni harflere de değinerek şunları söylüyordu :

«... Türk ulusuna kolay okuma yazma anahtarı vermek lâzımdır. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir.»

T.B.M.M., Mustafa Kemal'in «Yeni Türk harflerinin kabulü ve tatbiki» hakkındaki yasanın 3 kasım 1928 günü yürürlüğe girmesini oybirliği ile onayladı... Yasaya göre 1928 yılının aralık ayı başından itibaren basında ve heryerde Türk harfleri kullanılacak, 1929 yılının ilk gününden itibaren de öğrenim Türk harfleri ile yapılacaktır... Böylece Elifba'nın yerini Alfabe alıyordu...

(Bayram, 3.11.1979)

★

Oktay AKBAL

GAFLET UYKUSU MU?

Atatürk'ün ölümünün kırk birinci yılındayız. Bugün büyük kurtarıcıyı, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusunu, ulusumuzu geriliğin, çağdaşlığın batağından çıkarmış büyük adamı saygıyle, sevgiyle anacağız. Zaman geçtikçe Atatürk'ün önemi, değeri daha çok ortaya çıkıyor. Bıraktığı yapıtı bir türlü yıkamadık, orasından burasından kemirdik ama öyle sağlam, öyle güçlü bir temele dayanmış ki, ortadan kaldırmak olası değil.

Böyleyken!... Evet böyleyken, orda burda —hem gizli, kapalı olarak da değil, apaçık— Atatürk için şu biçimde konuşmalar yapanlar çıkıyor:

«O kâfire kurtarıcı diyorlar. Neyi kurtarmış? Hilâfeti kaldıran o kâfir değil mi? İslâm dinini bu hale sokan, Kur'an harflerini kaldırıp yerine Lâtin harflerini koyan, gençlerimizi dinsiz yapan, kızlarımızı çırılçıplak sokağa döken, alâmeti küfür olan şapkayı başlarımıza giydiren o kâfir değil mi? Hâlâ o kâfirin izindeyiz diyorlar. Temizlik işçileri bile direnişe geçiyor. Müslümanlar ise susuyor. Müslümanlık sadece namaz kılmaktan ibaret değildir. Müslümanlar bir araya gelsek, o kâfirin izindeyiz diyen dinsizleri Vallahi ve Billahi tükrükle yok ederiz.»

Bu konuşmayı yapanın kimliğini mi soruyorsunuz? Önemli mi o kadar? Seçim konuşmaları sırasında «ah o elli yıl, ah o batıllar, ah onlar, onlar» diye konuşan bir parti liderinin tutumu, davranışı ve sözleri değil mi, bu tür gericilere yüreklilik aşılayan? «Sıra şimdi bize geliyor, iktidara biz geleceğiz bir geldik mi Atatürk'ün yaptığını ettiğini, yarattığını kökünden silip süpüreceğiz» diye umutlara düşenler az mı şu günlerde?..

Kırklareli'nde çıkan «Trakya'da Yeşilyurt» adlı gazetede Atatürkçü din adamı sayın Ercüment Demirer'in yazısından aldım yukardaki çirkin sözleri... Demirer, Ramazandan 15 gün önce Kapalıçarşı içindeki camiye cuma namazına gitmiş, işte bu sözleri orada duymuş, tüyleri ürpermiş.

Demirer diyor ki, «Bu fesatçı o kadar kurnaz ki, sık sık gözlerini ön saftaki cemaat üzerinde dolaştırıyor, «Allah aşkına söyleyin doğru mu konuşuyorum» diyor ve «Doğru konuşuyorsun, Allah senden razı olsun» yanıtını alıyordu.»

Yetkili yerlere, kişilere durum bildirilmiş. Denetçi gönderilmiş. Ama aradan bir ay geçtikten sonra Demirer yeniden o camiye gitmiş: «Bir de ne görelim, o fesatçı yine vaaz veriyor, şöyle söylüyordu: «O kâfirin izindeyiz diyenler, bizim müslümanca giyinmemize engel oluyorlar. Atamız Ulu Hakanımız Cennetmekân Sultan Abdülhamit gibi fes giymemizi yasakladılar. Şapka alâmet-i küfürdür. Allahtan korkunuz varsa şapka giymeyiniz.» Sonunda şu anlaşılmış, meğer o camiin imamı kadro dışıymış, aylıkları halk tarafından ödeniyormuş!..»

«Trakya'da Yeşilyurt» gazetesinde (10 ekim 1979) bu yazıyı yazan Demirer on yıl Hacı Nimet camiinde hatiplik yapmış bir din adamı... Atatürkçülüğü yüzünden işinden uzaklaştırılmış! Şöyle yazıyor bu konuda: «Cuma günleri Atatürk'e rahmet duası okuduğumuz için görevimize son verilmiş, bu haksız karar Danıştay'da iptal edilmişti. Atatürk'e rahmet duasına izin yok. Camiilerde Atatürk'e sövmeye ise hiç ses çıkmıyor». Yazı şu sözlerle bitiyor: «Aydın İstanbul Müftüsünün bile fesatçı vaize engel olamadığını görünce sayın milletvekillerimizin siyasal dokunulmazlıkları olduğunu biliyoruz, acaba camilerde vaaz edenlerin de dinsel dokunulmazlıkları mı var?»

Yobazlığın, gericiliğin, çağdışı tutum ve düşünüşlerin günden güne hızlandığı: Halifeliğin, Saltanatçılığm «yeni bir umut» gibi gösterilmeye çalışıldığı bu günlerde, bu şaşkınlık günlerinde, aydın bir din adamı çıkıyor, yıldırımları üstüne çekmeyi göze alarak bizleri uyanmaya, devrimci Atatürkçü ilkeler çevresinde birleşmeye çağırıyor. Evet Atatürk devrimi sağlam temeller üstünde yükselmektedir. Orasından burasından kemirmeye kalkışan çirkin politikacılar, aldatılmış kara cahiller Atatürk'ün ölümünün 41. yılında Türk ulusunu altmış yıl öncenin bataklığına sürüklemek istiyorlar. Korkaklıkla, umursa-

mazlıkla, kurnazlıkla bu tür durumlara göz yumanlar, destek alanlar bu gaflet uykusundan artık uyanmalıdırlar.

(Cumhuriyet, 10 Kasım 1979)

★

Ali SİRMEN

KİMLERİN HÜKÜMETİ?

Süleyman Demirel, hükümet programı Meclis ve Senatoda okudu. Programın ana çizgileri, tüm gerçeği ortaya sermektedir. AP Genel Başkanı, hükümetini oluşturan kişileri ılımlılar arasından seçmiş, ama yol olarak baskıyı yeğlemiştir.

Süleyman Demirel, daha programını okurken kimin hükümetini yönetmekte olduğunu ve Türkiye'de hangi çıkarları temsil etme çabası içinde bulunduğunu göstermiştir.

Sermayenin ensesi kalın örgütü TİSK'in geçen hafta yayınladığı çağrıyı alın hükmet programının yanına koyun aradaki benzerlik değil, özdeşlik size hükümetin kimin hükümeti olduğunu rahatlıkla gösterir.

TİSK Ceza Yasasında değişiklik istiyordu, Demirel getiriyor, TİSK Devlet Güvenlik Mahkemelerini özlüyordu. Demirel özlemi gideriyor. TİSK Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası daha da ağırlaştırılsın buyuruyordu, Demirel «Hayhay efendim» diyor. TİSK derneklere daha da büyük kısıntılar getirilsin diyordu. Demirel'in yanıtı «Baaşüstüne efendim»dir. TİSK sendikal özürlükler kısılsın diye haykırıyordu. Demirel ona da «Eyvallah» diyor.

Demirel bunları neden, kimin için yapıyor, kimlerin ekmeğine yağ sürmek niyetinde? Bunu fazla araştırmaya gerek yok. Hükümet programında her şeyi, ama her şeyi açıkça söylüyor. Diyor ki Demirel, «Servet beyannamesini iade edip yeniden isteyeceğiz.» Herhalde bu önlem, otobüs biletçisinin ilkokul öğretmeninin, devlet memurunun, işçinin çıkarına değil. Servet beyannameleri ile ilgili kararlar, biraderleri, yeğenlerin yurtiçinde kalanları-

nı, Şellefyan ortaklarını ilgilendirir. Milyonla kazanıp, onluklarla vergi ödeyenleri ilgilendirir servet beyannamesi. Demirel vatandaşın teşebbüs hakkına son veren ve çalışma alanını daraltan işlerden devleti çekecek. Yani nerede kâr var ise, orayı bizim kendilerini burjuva, kapitalist sayan aslında türedi talancıdan başka hiç bir şey olmayan vurgunculanmıza açacak. Demirel, Türkiye'nin kapılarını yabancı sermayeye sonuna kadar açacağını da belirtiyor.

Kısacası, hükümet programı, Demirel hakkında hâlâ şüphesi olanlar kalmışsa, bu son aylakları da uyaracak açıklıktadır. Süleyman Demirel faşizmi getirme çabası içindedir. Yalnız bu kez faşizmin ucunda kurdu havlatmak istemiyor Süleyman Bey. O faşizmi kendi tekelinde tutma çabasındadır. Madem ki sermayenin öz örgütü, sözde kapitalizmin en büyük partisi AP'dir, ona talanın yollarını açarken, faşizmi uygulamak da onun görevidir.

Bu arada, 65 yaşını dolduranlara maaş bağlanması ve asgari ücretin vergi dışı bırakılması gibi önlemler de emekçileri uyutmaya yönelik girişimlerdir. Demirel'in programı Türkiye'yi yerli ve yabancı sermayenin talan alanı haline sokmayı amaçladığına göre, asgari ücreti vergi dışı kalacak yurttaşın emeğini daha da ucuzlatacak, nasıl olsa kaşığıyla verdiğini sapıyla çıkaracaktır.

Yeni hükümetin dış politikasına gelince : Doğrusu Süleyman Bey bu konuda dişe dokunur bir açıklama yapmış değildir. Zaten Türkiye'nin dış politikasında pek fazla değiştirilecek bir şey de kalmamıştır. Gerçi Bülent Ecevit gerek partisinin, gerek hükümetinin programında, gerekse konuşmalarında yeni daha akılcı daha ulusal çıkarlara dönük bir politikanın haberlerini vermişti. Gerçi, Gündüz Ökçün, Demirel'in Dışişleri Bakanının yerini haritada bile gösteremeyeceği ülkelerle ilişki kurarak, dış politikamızı tek yönlülükten bir ölçüde kurtarmak için girişimlerde bulunmuştu. Ama bu çabalar iki yıllık, CHP ağırlıklı hükümetin, ikinci yılında tümüyle açık Batı'cı politikaya dönmesini engellemiş değildi. Bu durumda dış politikada Süleyman Bey'in temelinden değiştireceği bir yön yoktur. Olsa olsa teslimiyetçilik daha açık daha belirgin bir duruma getirilecek. Batılı dostlarımıza teslimi-

yetimiz konusunda tam güvence verilecektir. Sayın Demirel'in Dışişleri Bakanı ile, Dışişlerinde yapılacağı söylenen değişiklikler bu hükümetin Ortak Pazarcılık politikasını geçmişteki tüm boyutlarıyla yeniden canlandıracağının habercileridir.

İçerde sert, haşin, nobran olan Demirel dışarda yumuşak olmayı yeğliyor, Çünkü Süleyman Bey hükümetinin öngördüğü faşizmin ona davetiye çıkaran Türk sözde burjuvazisi tarafından ayakta tutulamayacağını biliyor. Onun tasarısı, bu faşizmin değirmenine suyu dışardan getirmektir. Yabancı sermaye ve petrol —ki ilerde hep birlikte göreceğiz aslında tüm yeraltı zenginliklerimiz söz konusudur— ile ilgili tasarıları bu amaca yöneliktir.

Hükümet programı iç ve dış politikasıyla her şeyi açık seçik söylüyor.

Önümüzdeki günlerde, ülkemizi yerli ve yabancı parababalarının talanına açacak olan, Isparta damgalı faşizme karşı savaşım vermeye hazır olalım.

(Cumhuriyet, 21.11.1979)

YILIN OLAYLARI

Hazırlayan : NACİ GİRGİNSOY

YILIN OLAYLARI

(Kasım — Aralık 1978; Ocak — Ekim 1979)

İç Olaylar

Kasım - Aralık 1978

Kasım:

(ANARŞİK OLAYLAR: 1.11.1978: 3 kişi öldürüldü. 2 kişi öldürüldü. 3: 5 kişi öldürüldü; Sağmalcılar Cezaevinden 13 tutuklu kaçtı. 4: 2 kişi öldürüldü. 5: 4 kişi öldürüldü; Sağmalcılar'dan kaçanlardan biri teslim oldu. 6: Şeref Bakşık'ın oğlu kaçırılıp işkence edildi; arkadaşını öldüren ülkücü genç yakalandı. 7: 4 kişi öldürüldü. 8: 1 kişi öldürüldü, 7 kişi yaralandı. 9: 2 kişi öldürüldü, Günaydın gazetesi sekreteri Melih Aşık yaralandı. 14: 1 kişi öldürüldü. 16: 4 kişi öldürüldü, 2 kişi yaralandı. 17: 1 kişi öldürüldü, 3 kişi yaralandı. 18: 5 kişi yaralandı, Karikatürist Bedri Koraman silâhlı saldırıya uğradı. 19: 3 kişi öldürüldü, 11 kişi yaralandı. 20: 1 kişi öldürüldü. 21: İstanbul Şehir hattı vapuru kaçırıldı, bazı gençler gözaltına alındı. 22: 3 kişi öldürüldü. 23: 5 kişi öldürüldü. 24: 1 kişi öldürüldü. 25: Ankara'da bankalardan 1,5 milyon lira çalındı. 27: 5 kişi öldürüldü, Jokey Klübün 2,5 milyon lirası çalındı. 28: KTÜ Öğretim Üyesi Dr. Necdet Bulut, Eşi ve oğlu yaralandı. 29: 2 kişi öldürüldü. 30: 7 kişi, Politika gazetesi yazı işleri müdürü öldürüldü, gazeteci Cengiz Polatkan ağır yaralandı; Ankara'da banka soyuldu.)

2. IMF'nin yeni devalüasyon önerisini Hükümet reddetti.
5. Ecevit: «Bizi zorlamasınlar, dünyanın dengesini de-

ğiştiririz, onlar da pişman olur.»

8. İki tren Polatlı'da çarpıştı, 1 makinist öldü, 11 kişi yaralandı.
10. ATA'yı saygılarla anıyoruz.
11. Org. Evren: «Ordu, Atatürk ilkelerini yıkmak isteyenleri yok etme kararlılığı içindedir.»
12. Kurban Bayramında liderler barış mesajları yayınladılar.
15. Elia Kazan, Yılmaz Güney'i cezaevinde ziyaret etti.
17. İki Sovyet savaş gemisi İstanbul limanına geldi. Sovyet Donanma Komutanı Taksim Anıtına çelenk koydu.
18. Tüm özel kömür, bor, demir ocakları ruhsatları iptal edildi.
22. Süt, yağ, deterjan ile taşıtlara zam geldi.
23. Mahkeme Ülkü Ocaklarını kapattı.
24. İlâç fiyatlarına yüzde 15-64 zam yapıldı.
25. Monako Prensi, Prensesi ve Kaptan Cousteau, Antalya'da.
27. Ecevit: «Batan gemiyi yüzdürmeye çalışıyoruz.» Cousteau: «Ülkenizin denizi kirletenlere karşı sert önlem almaması cinayettir.»
30. Anarşik olaylarda Kasım ayında toplam 86 kişi öldürüldü.

(1,5 ayda ödenecek toplam 12,5 milyar dolar borcumuz var. ● OECD: «Türkiye'de fiyatlar bir yılda yüzde 67 arttı.» ● Luns, Ankara'da temaslar yaptı. ● Alkollü içkilere yüzde 10-60 zam yapıldı. ● Luns ile görüşen Ecevit, «NATO, ekonomik sorunlara önem vermelidir» dedi. ● Nuri Bayar, AP Genel Sekreteri oldu. ● Adapazarı'nda 1 cami ile 90 dükkân yandı. ● Emeklilik yaşı BAĞ-KUR'da erkekler için 55, kadınlarda 50 oldu. ● Ecevit: «Müttefiklerimizden henüz yeterince ilgi göremedik.» ● 2500 memur, sendikal isteklerini Ecevit'e ilettiler.)

Aralık:

(ANARŞİ: 1.12.1979: 4 ölü; silâhlı 3 kişi 2 polisi soydu. 2: Gazeteci Cengiz Polatkan öldü; iki banka so-

yuldu. 3 : 2 ölü, 16 yaralı. 4 : 4 ölü. 5 : 6 ölü. 6 : 2 ölü. 7 : 3 ölü. 8 : 2 ölü. 9 : 2 ölü; Prof. Yapımcı'nın evi bombalandı, Trabzon 2. Şube Müdürü ile MHP Yöneticilerinden Yaşar Okuyan yaralandı. 11 : 2 ölü. 12 : 3 ölü. 13 : 5 ölü (biri Diyarbakır Üniversitesi Genel Sekreteri Erol Cengiz). 14 : 5 ölü. 15 : 2 ölü. 16 : 1 ölü. 19 : 2 ölü. 20 : 5 ölü. 21 : 6 ölü, Kemer'de yıkım ekibi direnişle karşılandı. 22 : 1 ölü, 8 yaralı. 23 : 4 ölü. 24 : Kahramanmaraş'taki olaylarda 50 ölü, çok sayıda yaralı var; İstanbul'da bir kahveci, kendisinden anarşi vergisi isteyen genci öldürdü. 25 : 4 kentte 4 ölü; Maraş'taki ölü sayısı 100'e yakın, 1000 kadar yaralı var. 26 : 7 ölü. Kahramanmaraş'ta 100 kişi gözaltında, 25 kişi tutuklu, okullarda derslere girilmedi, kimi üniversiteler süresiz kapatıldı. 27 : 2 ölü. Bayrampaşa Cezaevinden 5 hükümlü daha kaçtı. Savcı Öz'ün katil sanığı tutuklandı. 28 : 4 ölü, 1 yaralı. 29 : 2 ölü. Maraş'ta ölen 104 kişiden kimliği belilenen 44'ü toprağa verildi. 30 : Tarsus C. Savcısı öldürüldü. 31 : 2 ölü. Mardin'de bir mağarada 40 milyonluk roket ve roket atıcısı ele geçirildi).

1. Sükan : 100 milyon liralık deterjan maddesi kaçakçılığına el koyduk.»
2. Sanayi Bakanı Alp : «Motor sanayiini devlet eliyle kurmanın güçlükleri var.»
5. Ecevit : «Birçok malı Irak'a satabiliriz.» Irak'tan 1,2 milyon dolarlık petrolü kredili alabileceğiz. Merkez Bankası Kambiyo Genel Müdürü istifa etti; Hükümetin acele 500 milyon dolara ihtiyacı var.
12. Ecevit : «Yardımsız yaşam için uğraş vereceğiz.»
13. Korutürk, anarşiye karşı yasal önlemlerin alınmasını istedi. Ecevit, İskandinavya gezine başladı.
14. Yurt dışında görev almak isteyen 12500 öğretmen sınava girdi.
15. Turizm Bakanı, Akdeniz'de nükleer santrala karşı çıktı.
19. Bolu'da yolcu otobüsüyle tanker çarpıştı, 12 kişi öldü. Bozbeyli, DP Genel Başkanlığından istifa etti.
23. Korutürk : «Kardeş kavgasına sürüklenmeye Türk devleti seyirci kalamaz.» Yurt dışına 3 milyar dolar servet kaçırıldı.

26. 13 ilde sıkıyönetim ilân edildi.
28. 6 ilde Sıkıyönetim mahkemeleri kuruldu, atamalar yapıldı. 347 öğrenci bu mahkemelerde yargılanacak.

(Ankara Zafer çarşısında 6 dükkân, İstanbul'da tarihî bir konak yandı; kış bastırdı, kimi yollar kapandı. ● Sedat Simavi Ödüllerini Doç. Dr. Muzaffer Canay, Doç. Dr. Hilmi Demiray (Fen); Burhan Uygar (Görsel Sanatlar); Melih Cevdet Anday (Edebiyat - Sözcükler şiir kitabıyla); Ekrem Özdamar (Spor - atlet); Suha Arın - Uğur Dündar (Kitle haberleşme); Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfü Barkan (Sosyal Bilimler) kazandı. ● Müezzinoğlu: «Petrol zammı sorunları ağırlaştıracak». ● Gaziantep'te bir TIR'da 2500 adet Belçika yapısı tabanca ele geçirildi. ● Sükan: «Krediler adaletsiz dağıtılıyor.» ● İnönü, ölümünün 5. yılında (26 Aralık) törenle anıldı.)

Dış Haberler

Kasım - Aralık 1978

Kasım:

1. İran'da başkaldırı sürüyor, 40 kişi öldü.
2. Atina, bir Türk avcı botunun yunan balıkçı teknesini batırdığını açıkladı. Ve protesto etti.
3. CHP, Sosyalist Enternasyonal'e üye oldu.
7. Türk - ABD Savunma İşbirliği görüşmeleri başladı.
8. İran'da Genel Kurmay Başkanı Başbakanlığa getirildi! Humeyni, «Asıl sorun, Şah'ın devrilmesidir» dedi.
10. İran'da karışıklık sürüyor, yabancılar İran'ı terk ediyor.
13. Başbakan Ecevit, Romanya'da; 9 büyük proje için işbirliği yapılması kesinleşti.
19. Peru'da kaldırımları altından yapılmış efsanevi İnka kenti bulundu.
22. Guyana'da Halkın Tapınağı tarikatine bağlı 400 kişi intihar etti.

29. Denktaş «Bağımsız devlet kurma zamanı geldi.»

(213 banka borçlarımızı erteliyor. ● Türk - Romen Ticareti iki katına çıkarıldı. ● Türk Heyeti, BM Güvenlik Konseyi toplantılarını terk etti. ● BM'de Kıbrıs için hazırlanan yeni tasarıya Türkiye karşı çıktı. ● Bolivya'da yılın 2. hükümet darbesi yapıldı. ● Kıbrıs'ta Bayındırlık Bakanı Andaç ile İçişleri Bakanı Bilgehan istifa etti. ● Times, bugün yayınını süresiz durduruyor.)

Aralık:

3. Bağdat'ta Ecevit'in katılmasıyla Türk - Irak görüşmeleri yapılıyor. İran'da Muharrem ayı kanlı başladı; askerler göstericilere ateş açtı: 1000 ölü var.
4. Sovyetler, ABD'nin Kıbrıs Plânına karşı çıktı.
7. AET, yardım çağrımıza ilgi göstermedi.
10. Japonya, 150 milyon dolar borcumuzu erteledi.
11. ABD. Kıbrıs Rum yönetiminin plân değişikliği önerisini reddetti.
15. Ecevit, Oslo'da; Türk - Norveç resmi görüşmeleri yapıldı. 60 milyon dolarlık yeni bir kredi sağlandı; 1,5 milyar Tl.'lık ticarî borcumuz ertelendi.
18. OPEC, 1979 yılında petrole toplam yüzde 15 zam kararı aldı.
19. Ecevit, İsveç'teki görüşmelerini de tamamladı, Finlândiya'ya geçti.
21. Hindistan'da Bayan Gandi ve ayaklanan 18 bin kişi tutuklandı.
24. Gandi için 16 kişi canına kıydı, toplam 30 bin kişi tutuklandı.
27. Cezayir Devlet Başkanı Bumedyen öldü.
29. Libya ile ekonomik ilişkiler sürüyor.

(Karamanlis: «Türk Hükümeti, Kıbrıs'taki çıkmaz için kendisini suçlamalıdır.» ● Tahran'da yüzbinlerce kişi Şah'a karşı yürüdü. ● İsrail eski Başbakanı Golda Meir öldü. ● Kıbrıs'ta Tansel Fikri ve Örek'in istifasıyla Denktaş eleştirildi. ● Kıbrıs TFD'de bir milletvekili daha is-

tifa etti, yeni bir parti kuruldu. ● Uluslararası Adalet Divanı, Ege Kıta Sahanlığı konusunda yetkisizlik kararı verdi. ● Carter, Türkiye'ye büyük malî yardım için isteksiz. ● İtalya'da yolcu uçağı düştü, 104 kadar ölü var. ● İran'da göstericiler üzerine tanklar yürüdü, ölü var.)

İç Olaylar

Ocak — Ekim 1979

Ocak:

(ANARŞİ: 1.1.1979: 2 kişi öldürüldü. 2.1.79: 1 kişi öldürüldü; Maraş'taki tutuklu sayısı 235'e yükseldi. 3: 1 kişi öldürüldü. 5: 1 kişi öldürüldü. 6: 1 kişi yaralandı. 11 2 kişi yaralandı, bombalar patladı. 12: Manavgat'ta işyerleri tahrip edildi; Malatya - Diyarbakır tren yolunun civataları söküldü, 1 kişi gözaltında. 13: 2 kişi öldürüldü. 15: Uşak'ta kahve basan 8 kişi Korutürk, Ecevit, İnönü'nün resimlerini parçaladı. 16: Bir öğrenci öldürüldü, 8'i yaralandı; polis, H. Paşa Lisesinde arama yaptı; Bayrampaşa'daki siyasiler başka cezaevlerine gönderildi. 17: 2 öğrenci öldürüldü. 18 2 öğrenci, 1 öğretmen öldürüldü. 19: 7 kişi öldürüldü, 2 jandarma yaralandı; Anayasa Mahkemesi binasına bomba atıldı. 20: 4 kişi öldürüldü, banka soyan 2 kişi yakalandı. 21: Elâzığ, Malatya, Bingöl'de 81 kişi gözaltında. 22: 1 kişi öldürüldü; İçişleri Bakanı Güneş: «Karşımıza aldığımız silâhlı eylemdir.» 24: 1 kişi öldürüldü. 25: 1 kişi öldürüldü. 26: 1 kişi öldürüldü. 27: 2 öğrenci öldürüldü; Kars'ta patlayıcı madde atıldı; Polis meslek örgütleri kapatıldı. 29: 2 kişi öldürüldü. 31: Taşova'da savcı ile bir solcu öldürüldü.)

1. Yeni Yılda Liderler iyimser konuştu; Ecevit: «Ulusumuz bu dönemde de zorlukları aşıp esenliğe kavuşacaktır.» ● Yurt dışına çıkışlar 3 yılda 1 yapılabilecek.
2. Korutürk: «Sıkıyönetim süresince sivil ve asker kadroların birbirlerine destek olacaklarına inancım tamdır.»

3. İçişleri Bakanı Özaydınlı istifa etti.
5. Hz. Muhammed, dünya tarihini etkileyen kişiler arasında birinci; bine yakın araç kar yüzünden Kızıldağ'da kaldı.
6. Anadolu - Boğaziçi ekspresleri Esenkurt'ta çarpıştı: 16 ölü, 118 yaralı var. ● Yabancı sermayeli şirketler 1978'de 28,4 milyar Tl. satış geliri sağladı.
9. Tüm yurt kar altında, yolların bir bölümü kapandı.
10. Ankara'da iki banliyö treni çarpıştı: 32 ölü, birçok yaralı var; Ulaştırma Bakanı: «Demiryolu teknolojisi çok değişti, ama Türkiye uyamıyor.
12. Vergi tasarılarında partiler anlaşamadı.
13. ABD Dışişleri Bakan Yard. Ankara'daki temaslarını tamamlayıp Bonn'a gitti.
14. Ulusal Demiryolu Kongresinde kitle taşımacılığa, Demiryollarına önem verilmesi istendi. ● İçişleri Bakanlığına Hasan Fehmi Güneş getirildi. ● Boğaziçi'nde Türk gemisiyle çarpışan Lübnan şilebi battı, 9 kişi yaralandı.
15. Kars'ta yeni tren kazası: 18 yaralı var. ● Savunma Bakanı Işık istifa etti, yerine Neşet Akmandor atandı. ● Müezzinoğlu: «Vergi kaybı 50 milyar lirayı buluyor.»
17. Yıllık cirosu 1 milyondan az olan esnaf defter tutmayacak.
22. SEKA, gazete kâğıdı ithalâtından 1,3 milyar Tl. zarar ediyor. ● İst. Tabip Odası, Tam Süre Çalışma Yasası'nı destekliyor. ● Türkiye'de bin kişiye 1 polis düşüyor.
27. Komisyon, bütçeyi 420 milyara bağladı. ● Ecevit, 22 kişilik heyetle Libya'ya gitti.
31. Ecevit, Libya'da, «Araplar, Türkiye'yi desteklemeli» dedi; Libya'dan bu yıl 4, 1980'de 5 milyon ton petrol alacağız.»

(Karakış, Avrupa'yı da etkiliyor. ● Feneryolu'ndaki tren kazasında yaralılar var. ● Akaryakıt darlığı sürüyor. ● Rafaella Carra, İstanbul'da gecede 20 bin dolara sahneye çıkıyor. ● İstanbul'da 15 günde 42 soygun yapıldı. ● Duvar resmi yarışmasında birinci seçilen çocuk, okuma - yaz-

ma bilmiyor. ● Hesap Uzmanları denetiminde milyarlarca liralık vergi kaçırıldığı saptandı. ● Org. Evren: «İran'daki olayları dikkatle izliyoruz.» ● Almanya'ya 39 ton volfram sattık. ● 28: Berkes: «İşçi - İşveren olarak kemerleri sıkmalıyız.» ● TGS, vergi ve işçilerle ilgili yeni tasarılara karşı çıktı. ● Yerli otomobil fiyatları 350 - 400 bin liraya kadar yükseldi.)

Şubat:

(ANARŞİ: 1.2.1979: 2 kişi öldürüldü; Adana'daki yangında 5 kişi öldü, zarar 80 milyon Tl. 2.2.79: Abdi İpekçi öldürüldü; Eskişehir'de öldürülen ülkücünün cenazesinde olay çıktı. 3: Madanoğlu, öldürülmek istendi; Abdi İpekçi'nin öldürülmesi ülkede ve dünyada büyük üzüntü uyandırdı. Korutürk: «Ulusca ortak bir tavır gerekiyor; Ecevit: «Herkesin azmi bilenecek.» 4: Abdi İpekçi, büyük bir törenle toprağa verildi, tüm basın 5 dakika saygı duruşunda bulundu; Katili belirleyene Milliyet gazetesi 1 milyon, TGS da 5 milyon lira veriyor. 6: Ecevit: «Devleti silâhlı canilere teslim etmek istemiyorsak davranışlarda birleşmeliyiz.» 7: İst. eski 1. Şube Müd. Ilgaz Aykutlu öldürüldü. 8 2 kişi öldürüldü. 9: 2 kişi öldürüldü. 10: 1 kişi öldürüldü. 13: 1 kişi öldürüldü, 10 kişi yaralandı. 14: 3 kişi öldürüldü; Prof. Zafer Başak öldürülmek istendi. 15: 3 kişi öldürüldü. 16: 2 kişi öldürüldü; Maraş olaylarında 120 milyon zarar var. 17: 5 kişi öldürüldü. 18: 1 kişi öldürüldü. 19: 1 kişi öldürüldü; Yalova Kartal arabalı vapurunda slogan atan 303 kişi nezarete alındı. 20: 3 kişi öldürüldü. 21: 2 kişi öldürüldü. 22: 3 kişi öldürüldü. 23: 4 kişi öldürüldü. 24: Ankara'da solcu iki grup çatıştı, 1 öğrenci öldü; Eskişehir Cezaevi'nde savcı ile 16 gardiyan 16 saat rehin tutuldu. 25: 5 kişi öldürüldü. 27: 1 kişi öldürüldü, 2 yaralı var. 28: 1 kişi öldürüldü.)

7. TGS: «Ücretin vergilendirilmesine ilişkin son girişim de emekçi aleyhinde.»
9. Korutürk'le görüşen Demirel: «Hükümeti Çankaya'-

da aramıyorum.» ● İzmirli iş adamları «CHP - AP yada Millî Koalisyon Hükümeti olmalı.»

11. Yeni vergi Tasarıları tepkiyle karşılandı, Meclis'te kayga çıktı. Belediye Gelirleri Yasası değişikliği Meclis'te kabul edildi.
16. Ecevit : «Hükümeti yasal yoldan düşürme umudunu yitirenler başka yolları denemeye kalkışıyor.» ● Maliye Bakanlığı, halktan fedakârlık ve destek istedi.
18. Bütçe kabul edildi. Yeni Yasa belediyelere 12,5 milyar lira gelir sağlayacak.
23. Ecevit : «Devalüasyon kararı ve eğilimi yok.» Demirel : «Hükümet, Silâhlı Kuvvetlerin Sıkıyönetim yapmasını engelliyor.»
25. Hükümet, ekonomik önlemler paketini ele aldı; Ecevit, OECD'ye yeni bir devalüasyon yapılmayacağını resmen bildirdi.
28. Bütçe, 213'e karşı 228 oyla kabul edildi.

(Gazeteci Ali Başarel öldü. ● Rehin Anlaşması iptal edilince Wels Fargo'ya 1 milyon dolar ödendi. ● 10 yılda 1750 kişi anarşiden öldü; bunun yarısı son yılda can verdi. ● Mataracı, kendisine kaçakçı diyen AP'li senatörlerle yumruklaştı. ● Gazeteciler Cemiyeti Abdi İpekçi İnceleme Yarışması açtı : Türkiye'de Terör. ● Silvan'da iki aile odun toplama yüzünden çatıştı : 5 ölü, 6 yaralı var. ● Memurlar bir üst dereceye çıkarılıyor. ● Urfa'da arazi çatışmasında 4 kişi öldü. ● Tüketici fiyatlarının geçen yıla göre yüzde 52,5 arttığı saptandı. ● CHP Genel Merkezine bomba atıldı. ● Gazete kâğıdının indirimli bölümüne yüzde 38,5 zam yapıldı. ● Bir kadının kalbine İst. Göğüs Cerrahisi Merkezinde değişik bir yöntemle pil takıldı. ● Bir grup işçi, Türk - İş Merkezi'ni işgal etti.)

Mart:

(ANARŞİ 1.3.1979 : 2 kişi öldürüldü. 3.3.79 : 2 kişi öldürüldü, mutemet aracından 15 milyon Tl. çalındı, 6 kişi yaralandı. 6 : 1 kişi öldürüldü, banka soyuldu. 7 : 2

kişi öldürüldü, sahtekârlık sanığı olarak tutuklanan polis, beylik tabancasıyla adliyede intihar etti. 8 : 20 öğrenci yaralandı, 15 öğrenci tutuklandı. 9 : 2 ölü; bir banka soyuldu. 10 : 1 ölü, 5 yaralı. 11 1 ölü, 2 yaralı. 12 : Banka, yaylım ateşine tutuldu. 13 : 1 ölü. 14 : İst. Van Öğrenci Yurdu Müdürü öldürüldü. 15 : 1 ölü. 16 : 2 ölü. 17 : 2 ölü. 18 : 2 ölü. 20 : 30 kişi tutuklandı. 22 : 2 ölü, 3 yaralı; 30 kişi gözaltında; İst.'da Tekel aracı soyuldu. 23 : 4 ölü. 24 : 7 yaralı, 28 öğrenci gözaltında; kuyumcu soyuldu. 25 : 1 ağır yaralı, 15 yaralı; Necdet Bulut'un öldürülmesiyle ilgili 2'si polis 9 kişi yakalandı; çatışmalar oldu. 26 : 3 ölü. 27 : 5 ölü, 3 yaralı. 28 : 1 ağır yaralı; 9 yere patlayıcı madde atıldı. 29 : 1 ölü. 30 : 1 ölü. 31 Kızıldere olayının 7. yılında çeşitli eylemler yapıldı.)

2. Enerji tasarrufu için kısıntılar getiriliyor. Ecevit : «Ekonomiye çekidüzen verme kaçınılmaz duruma geldi.»
6. Türkiye'de 30 yılda vergi kayıp ve kaçığı yüzde 45'in altına düşmedi; fiyat artışları yüzde 50'nin üzerinde seyrediyor.
8. Yurt çapında görev yapacak «anti terör timleri» faaliyete geçti.
9. Korutürk : «Ordu, politika dışında tutulmalıdır.»
10. Ecevit : «Dış yardımı devalüasyona bağlamak haksızlıktır, buna boyun eğmeyeceğiz.»
11. Korutürk, Belediye Gelirler Yasası'nı geri çevirdi. Ecevit : «Ben, dâhi değilim.»
12. Demirel : «Bu Hükümet ülkenin parasını pul yaptı.» Erbakan : «Bu Hükümet mutlaka gidecektir.»
13. Ecevit : «Batı'dan yeterli destek görmememiz hayal kırıcıdır.»
16. Süt, deterjan, sabun, boya, tereyağ fiyatları serbest bırakıldı. Akaryakıt, demir, çelik, çimento, sigara, aleminyum, şeker, taşkömüre önemli oranda zam yapıldı; petrol zammından bayiler 2 milyar Tl. kâr etti.
18. Macar Başbakanı Ecevit'le görüştü.
20. Çamaşır makinası 12 - 21 bin, buzdolabı 10 - 20 bin, TV'ler 22 bin Tl. oldu. Demirel : «Bunların gidişi

Allende gidişi; O da Şili'yi böyle yönetti.»

21. Margarin ve sıvı yağlara yüzde 28 - 52; otolara yüzde 25 zam yapıldı. Denetlenen kuruluşlardaki 102 gıda maddesinden yalnız 45'i standard'a uygun çıktı.

26. 600 milyon doların verilebilmesi için koşul yine IMF.»

(Turizm dışındaki yatırımlar azaltılacak. ● Türkiye'deki çocuk ölümleri gelişmiş ülkelere oranla 7 kat daha fazla. ● Kış tatbikatı Sarıkamış'ta yapıldı. ● Uluslararası Altın Mercury Ödülü Türkiye'den Eczacıbaşı Holding'e verildi. ● Urfa'da kız kaçırma yüzünden iki köy arasında çıkan çatışmada 5 kişi öldü, bir yüzbaşı ile bir onbaşı yaralandı. ● Sanayi Bakanı Alp, Ecevit'i alkolle işleyen araba ile gezdirdi. ● 6 yeni üniversite kuruluyor. ● Baştürk, Disk Toplantısında, «Hükümet, anarşiye ve darboğaza yanlış teşhis koydu.» ● Geri kalmış bölgelerimizde barsak hastalığı yaygın; her 4 kişiden 3'ünde parazit var. C. A. Kansu, ölümünün 1. yılında (17 Mart) anıldı. ● Süte sümüklü böcek katılıyor. ● Zamları az bulan şoförlerin bir bölümü kontak kapama eylemine girişti. ● Bodur: «Önlemler Türkiye'yi kurtaracaksa, sanayiciler fedakârlıklarını sürdürecek.» ● Hapse mahkûm olan yazı işleri müdürü sayısı 17'ye yükseldi. ● Demirel: «CHP, kıtlığı temsil eder, kaderi budur.» ● Velilerden «armağan» alan bir okul müdürü ile 7 öğretmen görevden alındı. ● Demirel: «Asgari Geçim İndirimi'ni getirsinler, bir gecede çıkarırız».)

Nisan:

(ANARŞİ: 1.4.1979: 2 ölü, Adana Belediye Başkanına silâhlı saldırıyı yapan iki genç vuruldu. 2: 1 ölü. 4: Kahramanmaraş olaylarından 752 kişi tutuklandı. 5: 2 ölü; Kumkapı'da iki çocuğu kaçırıp öldürmekle suçlanan 6 kişi yakalandı. 6: 3 ölü. 8: 1 ölü; Mihri Belli vuruldu. 9: 2 ölü. 10: 1 ölü; Tunceli'de olaylar var. 11: 2 milyon 850 bin Tl. çalan 3 soyguncu parayla yakalandı. 12: 2 ölü. 13: 4 ölü. 14: Şekerbank eski Genel Müdürü ile 3

kişi öldürüldü. 15 : 2 ölü. 17 : Trabzon Em. Md.'nün arabası yaylım ateşine tutuldu. 18 : 1 ölü, 2 yaralı. 19 : 2 ölü. 20 : Adana'da karakol basıldı; 1 polis öldürüldü, 2 polis ve 1 bekçi yaralandı. Semiramis gazinosu cinayeti tanığı sanatçı Esengül ve arkadaşı trafik kazasında öldü. 21 : 1 ölü, 1 yaralı; Kayseri'de devriye polis arabasına ateş açıldı. 22 : Yozgat'ta sokağa çıkma yasağı sürüyor; ÜGD Başkanı ile 7 kişi tutuklandı. 24 : 1 ölü. 25 : İzmir'de Tekel deposundan 1 milyon Tl. çalındı; Sıkıyönetim, 6 İli daha kapsamına alarak 2 ay uzatıldı. 26 : 2 ölü, 1 yaralı, 4 mahkûm Bursa Cezaevinden kaçtı. 28 : 6 kişi öldürüldü; TİP Fatih Lokali arandı, 5 kişi gözaltına alındı. 29 DİSK Genel Merkezi arandı, Baştürk ve 4 yöneticisi Sıkıyönetimde; 1 Mayıs'la ilgili duvarlara yazı yazanlar polisleri yaraladı. 30 : 4 ölü; 1 Mayıs'ta İstanbul'da sokağa çıkmak yasak.)

1. TYS Genel Kurulu çalışmalarına İst. da başladı; Başkanlığa yeniden Aziz Nesin seçildi.
4. IMF bir süre «katlı kur» uygulanmasını öngörüyor.
7. «İran benzeri olayları başlatmak isteyenler var.» Ankara Belediyesi maaş ödeyebilmek için Belediye Hastanesini satışa çıkardı. Demirel : «Anarşiye dayanamazlar, ya çare bulurlar, yada giderler».
8. İçişleri Bakanı Güneş : «Eylemler devlete yöneliktir.»
9. Hatay'da mülkiyeti özel kişilere ait sekiz köy kamulaştırıldı.
12. Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi yasak yayın bulundurmanın suç olmadığına karar verdi; Ecevit : «Devalüasyonu son kararlar önleyecek»; Demirel : «Karaborsa resmileşti.»
13. Ökçün İran'a, Evren Irak'a gitti. H. Paşa Göğüs Cerrahisinde bir hastaya ilk kez «yardımcı kalp» takıldı.
16. 8 günde 7'si gizli örgütle ilgili 88 kişi Askeri Savcılığa verildi. Ankara'ya kar yağdı.
17. 6 Bağımsız Bakan yeni önlemler ve Müezzinoğlu ile Çetin'in görevden alınmasını istiyor. Ecevit :

«Bölücülük, üzerinde durulması gereken boyutlarda.»

18. 18 saatlik pazarlık sonucunda Ecevit «Hükümet uyum içinde» dedi.
19. Bilirkişi raporu: «Yahya Demirel, hazineyi 6 milyon 637 bin lira zarara soktu.»
20. Feyzioğlu, S.S.K.'da 209 milyon liralık yolsuzluk olduğunu söyledi, İşgüzar hakkında Meclis tahkikatı istedi.
21. 60 milyon liralık eroin, 2 milyon liralık kaçak altın yakalandı.
23. Çocuk Bayramı'nı dünya çocukları da Ankara'da kutluyor.
24. CHP'li 3 Milletvekili istifa etti.
27. IMF ile yeni bir anlaşma için görüşmeler başladı; Rusya'dan döviz karşılığı petrol, buğday karşılığı ham petrol alıyoruz.
29. Asgari ücret 5 bin 400 lira oldu.
30. Ege Üniversitesi'nde Fahri Doktorluk verilen Muhsin Ertuğrul, İzmir'de öldü.

(Abdülhamit'in torunları Şale köşkünde mankenlik yaptı. ● MİT görevlisi Savaşkan 17 yıla hüküm giydi. ● Balıkesir ve Kütahya'da 4 bor tuzu ile Çanakkale'de iki linyit yatağı kamulaştırıldı. ● 1 dolar için işçi 47, turist 37 lira alacak. ● Balkan Film Şenliği'nde Türkiye'yi «Kanal» temsil edecek. ● Makina Kimya ürünü satmak için Nijerya'ya heyet gitti. ● Orhaneli Santralı için Sovyetler'le 53 milyon dolarlık kredi imzalandı. ● Ankara Defterdarlığı Muhasebe Müdürü, rüşvet gerekçesiyle tutuklandı. ● Türk-İş Genel Başkanlığına İbrahim Denizcier seçildi. ● Gazeteci Bülent Dikmener ile Millî Güreşçi Celâl Atik öldü. ● TİS — İŞ Genel Başkanını eski sekreteri vurdu, 1 kişi öldü.)

Mayıs:

(ANARŞİ: 1.5.1979: 2 ölü, 1 yaralı. 2: 2 ölü. 3: 1 ölü; İstanbul'da öğrenciler boykot yaptı, balonlar uçurul-

du. 4 : 3 ölü; Gülnar C. Savcısı intihar etti, kaymakam ilçeyi terk etti. 5 : İzmir'de banka soyuldu. 6 : 2 yaralı, çatışmalar oldu; Prof. Aldıkaçtı gece silâhlı üç kişi tarafından soyuldu. 7 : Yeşilköy Havalimanına 2 yere patlayıcı madde atıldı; Behice Boran ve 330 TİP'li tutuklandı. 8 : Mersin Ağırceza Mahkemesi Başkanı Halit Velioğlu öldürüldü, Eşi ağır yaralandı; Tarsus'ta pankarta asılı bomba patladı, bir polisin kolları koptu; silâhlı kişiler Antalya Tekel deposundan 925 bin lira aldı. 9 : Antakya'da bankayı bombalamak isteyen parçalandı. Diyarbakır Teknik Ziraat Müdürü : «Gübre karaborsacılarınca tehdit ediliyoruz.» 10 : Bursa'da 3 kişi öldürüldü; Malazgrit'te 7 kişinin ölümüyle sonuçlanan baskın sanıkları jandarmayla çatıştı, 1 kişi öldü. 11 : 3 ölü, 3 yaralı. 12 : 6 ölü, 3 yaralı. 13 : 2 ölü, 9 yaralı; kuyumcudan zorla 2 milyon liralık altın çalındı; 50 kişi gözaltında. 14 : 2 ölü, 5 yaralı. 15 : 2 ölü. 16 : 3 ölü. 17 : 5 ölü. 18 : 15 ölü. 19 : 1 ağır yaralı. 21 13 yaralı. 22 : 1 ölü, Erenköy'de eve silâhlı soygun ve kadınlara tecavüz. 23 1 ölü, 7 yaralı; savcı, dövülerek karakola götürüldü; Ankara'da bir kadın polisin de bulunduğu örgüt ele geçirildi. 25 : 1 ölü, 17 yaralı. 25 : 1 ölü. 26 : Saldırılar sürdü, 872 tabanca ele geçirildi. 27 : 1 ölü. 28 : 1 ölü, 3 yaralı. 31 : Kayseri'de D.M.M.A. öğrencisi 2 Irak'lı genç öldürüldü.)

1. DİSK : «İşçi ve emekçilerle asker karşı karşıya gelmeyecektir.»
2. Kınama yürüyüşü yapan Behice Boran gözaltında.
3. Muhsin Ertuğrul, İstanbul'da toprağa verildi.
5. Ecevit : «Türkiye'de sağ ve sol kafatasçılar vardır.»
7. Topuz : «Ecevit, tekbaşına ne partiyi, ne de ülkeyi kurtarabilir.»
9. Türkiye, ivedi yardımda, ABD ise üsler için israr ediyor. Danıştay Başkanı Ülgen : «İç ve dış düşmanlar çeşitli maskeler altında ülkeye çullandılar.»
13. Otobüs - kamyon çarpıştı : 6 ölü, 1 yaralı var.
14. IMF, Türk lirasının uzun dönemde dalgalanmaya bırakılmasını istiyor.
15. Batı'nın yardım koşulu : «Türkiye, Sovyetler ve Araplara karşı tutumunu açıklasın.»

17. IMF ile ilişkilerde genel bir anlaşmaya varıldığı açıklandı.
18. Türk - İş : «İşverenler aşırı kâr hırsından vazgeçmeli.» CHP : «İş adamlarını bize karşı AP kışkırttı.» Benzin karneyle veriliyor, darlığı sürüyor.
19. Gençlik ve Spor Bayramı kutlandı. Ecevit : «Türk Gençliği, ekonomik kurtuluş yolunda birleşmelidir.»
20. Korutürk : «Gençler, eleştirin ama işi silâha dökmeyin.»
21. Sait Faik Ödülünü Ferid Edgü kazandı. Ticaret Bakanı : «40 kadar formalite var ki dışsatım'ı engelliyor. Bu belkeler en az düzeye indiriliyor.»
24. DİSK : «Ülke, iflâs noktasına getirildi.»
25. Ecevit : «Bugün iktidar değiliz, 1981 de iktidar olacağız.» İlk Türk uçağı «Mavi Işık» deneme uçuşunu başarıyla yaptı.
26. Sovyet Meclis Başkanı geldi. CHP Kurultay'ı kavgalı geçiyor.
27. Hürriyet ve Anayasa Bayramı kutlanıyor. Demirel «27 Mayıs kaldırılmalı.»

(Evlerinden kaçan ve kaybolan çocukların sayısında önemli artış var ● Ecevit : «Geçim İndirimi öbür yasalarla birlikte gerçekleşir.» ● BAĞ-KUR'da gelir basamakları yükseldi; emeklilik yaşı indi. ● Kemal Aygün toprağa verildi (6 Mayıs). ● Sovyetler'den elektrik enerjisi alımına başlandı. ● CHP'de 57 İlin yeni yöneticileri seçildi, çoğunluğu muhalefet kazandı. ● Hıfzıhrahman Raşit Öymen toprağa verildi (9 Mayıs). ● Tv tüpünün gümrük vergisi % 1'den % 35'e çıkarıldı. ● Korutürk : «Uygarca tartışabilen kuşaklar yetiştirmekte hepimize görev düşüyor. ● Sovyet Bakanı, Türkiye'de petrol bölgelerini gezdi. ● Askeri Hibe ve Yardım Amerikan Senatosundan geçti. ● Bir kadın «bakamıyorum» diye 3 çocuğunu otogara bıraktı.)

Haziran:

(ANARŞİ: 3.6.1979 1 ölü, 3 yaralı. 4.6.79 : 2 ölü. 5 :

1 ölü. 6 : 1 ölü, 7 yaralı, banka soyuldu. 8 : 2 ölü, 2 yaralı, K. Maraş olayları davasına devam ediliyor. 9 : 3 ölü, 7 yaralı. 10 : 3 ölü. 11 : 3 ölü. 12 : Bakırköy Halkevine bomba atıldı : 3 ölü, 5 yaralı var. 13 : 1 ölü, 3 yaralı. 14 : 2 yaralı, bankalara patlayıcı atıldı. 15 : 2 ölü, birçok yaralı. 16 : 2 ölü, 2 yaralı. 17 : 1 ölü, 2 yaralı. 18 : 6 yaralı. 19 : 1 ölü, 8 yaralı. 20 : 1 ölü. 22 : 2 ölü. 23 : TBK Genel Merkezi bombalandı. 24 : 2 ölü, 44 yaralı. 25 : 3 ölü, 1 yaralı; bombalı baskınlar, soygunlar oldu. 26 : 4 ölü. 27 : 1 ölü, 1 yaralı; Manisa'da gece sokağa çıkma yasağı konuldu. 28 : 3 ölü. 29 : 1 ölü, 19 yaralı; İst. Tek. Üniversitesi öğrenime ara verdi; yüzlerce öğrenci gözaltında. 30 2 ölü.)

3. Demirel : «IMF'ye teslim oldular».
4. AP : «Bunalımın kökeninde Cumhurbaşkanı da var». Sabancı : Sorunları çözecek Hükümetler çıkaracağız.»
7. Cumhurbaşkanı : «T.B.M.M., taraflı olduğum kanısındaysa çekilirim». Gensorular verilen İşgüzar, Bakanlıktan çekildi.
9. Ekmek fiyatı yüzde 70 arttı. Ecevit : «IMF ile görüşmeler sürüyor, yardımların artması olanağı da var.»
10. AP : «Hükümet düşürülecek».
12. 1 dolar 47 Tl. oldu. Hastanelerin poliknilik ve ameliyat ücretlerine on misli zam yapıldı. Bir otomobilde 30 milyon liralık saf eroin yakalandı.
13. Benzin ve alkollü içkilere zam geldi. Ecevit : «Sıkıntıyı hakça dağılıma dönüştüreceğiz.»
14. IMF ile anlaşmaya varıldı. Demir - Çeliğe % 37 - 47 zam yapıldı; taşkömürü 3 bin 500 Tl., kok 5 bin Tl. oldu.
15. Bugün üniversite giriş sınavlarında 430 bin aday yarışacak, 40 bini üniversiteye girebilecek.
22. Ecevit : CİA'nın 1975 yılına kadar kürtçülük konusuyla ilgilendiğini kesin olarak biliyoruz.»
Org. Evren : «50 milyon değil, 150 milyon bile verseler bizim U - 2 lere uçuş izni vermemiz mümkün değildir.»

26. PETKİM mamûllerine zam geldi.
27. Süt ve süt ürünlerine zam yapıldı.
29. Opek'in petrol zammına tüm döviz gelirimiz yetmiyor.
30. Petrol ve ürünlerine, peynir, zeytin, sabun, çamaşır tozlarına zam geldi; Odalar Birliği Başkanı: «Ülkemizde ekonomi tümüyle durmuştur, piyasa perişan durumdadır.»

(İşçi emekli maaşı 638 - 1050 Tl. arttı. ● Yabancı bir geminin İzmir körfezine attığı madde binlerce balığı öldürdü. ● Abdülkerim Doğru MSP'den istifa etti, Millî Nizam Partisi'ne girdi. ● Ayhan Işık başına güneş geçmesinden tedavi edildiği hastanede öldü (17 Haziran). ● Boran: «Gelirin hakça dağıtılmadığı bir toplumda sıkıntının hakça dağıtılması nasıl olur?» Aybar: «Türkiye'yi 32 yıldır izlenen borç karşılığı ödün politikası iflâsa götürdü.» ● Bakan Septioğlu istifa ederek AP'ye geçti. ● SSK mesken kredisi 500 bin Tl. oluyor. ● OYAK Yönetim Kurulu Başkanı Yavuzalp ile Genel Müdür Ahmet Özsoy trafik kazasında öldüler. ● Demirel: «Hükümet giderken arkasında mayın tarlası bırakmaktadır.»

Temmuz:

(ANARŞİ: 1.7.1979: 4 ölü. 2.7.1979: 5 ölü. 3: 3 ölü. 4: 4 ölü, 1 yaralı. 5 Uşak, MHP ve Burdur TSİP İl Başkanları vuruldu. 6: 2 ölü; Merter baskınını düzenleyen polis şefi vuruldu. 7 1 ölü, silâhlı soygun yapan 3 kişiden 2'si yüksek okul öğrencisi yakalandı. 8: 2 ölü, 6 yaralı. 9: Bombalı saldırılar sürdü, İzmir'de gazete yönetimevleri yakıldı. 10: 5 ölü; Abdi İpekçi'nin katili M. Ali Ağca yakalandı. 11: 1 ölü, 3 yaralı. 12: 2 ölü, 14 yaralı; Ağca: «İpekçi'yi, bu düzeni savunduğu için öldürdüm.» 13: 1 ölü; soygun sanığı 9 kişi yakalandı. 14: Filistinli 4 gerilla Ankara'daki Mısır Elçiliğini bastı, 1 polis ile 1 bekçiyi öldürdü; yurtta 2 kişi öldürüldü. 15: Ankara'ya gelen FKÖ Lideri baskını onaylamıyor; gerillalar elçilikteki rehinelerden 2'si Türk, 3 kadını serbest bıraktı. 16:

1 ölü. 4 gerilla Ankara'da yargılanacak; FKÖ Heyeti Başkanı: «Gerillalar koşulsuz teslim oldular.» 17: 2 kişi öldürüldü; eve giren saldırgan, annesinin yardımına koşan genci 7 kurşunla öldürdü; gerillalar Türkiye'ye Almanya'dan uçakla gelmiş ve silâhları buradan sağlamış. 18: 1 ölü. 19: 4 kişi öldürüldü; Silifke'de banka soyan 5 kişiden ikisi çatışmada öldü, üçü yaralandı. 20: 4 kişi öldürüldü. 21 1 kişi öldürüldü. 22: 2 ölü; Hüseyin Uğurlu kaçırıldı. 23: 8 ölü. 24: 4 ölü, birçok yaralı. 25: 1 ölü; 7 firma silâhlı saldırıya uğradı. 26: 3 ölü. 27: 2 ölü; baskın ve yangınlar oldu. 28: 4 ölü, 1 yaralı; Filistinlilere silâh sağlayanlar yakalandı. 29: 3 ölü; 8 MİSK yöneticisi tutuklandı; Hüseyin Uğurlu kurtarıldı. 30: Sokağa çıkma yasağına rağmen 1 kişi öldürüldü, 2 kişi yaralandı. 31: 7 kişi öldürüldü; Hilvan'daki köy baskınında 4 kişi öldürüldü; 8 kişi yaralandı; Baskın, bomba soygun olayları sürdü.)

1. Ecevit: «Bombalı saldırılar cinayettir.»
6. Avrupa Yatırım Bankası 74,4 milyon dolar kredi açtı. 19 ilde 172 doktor görevden ayrıldı.
7. Korutürk de pahalılıktan yakındı. Tam Gün Yasası'nı kabul etmeyen 43 ilde 404 doktor görevden ayrıldı.
9. İçişleri Bakanı: «Silâh kaçakçılığı ile ilgili açıklama yapamam.»
10. Bulgar Devlet Başkanı ile Ecevit arasındaki görüşmeler Antalya'da başladı.
11. Ankara Tıp Fakültesi: «Tam Gün, sağlık hizmetlerine zarar verecek.»
19. İstanbul'da banka kiralık kasalarında arama yapıldı; 5 kilo altın, çokça döviz bulundu; Türk Lirası 15 yabancı paraya göre yüzde 2-9 değer yitirdi.
20. Gölçük'te güdümlü mermi hücumbotu denize indirildi, iki hücumbot kızağa kondu.
23. Ecevit: «Para gücüyle Hükümet düşürülmez.»
24. Boğaz'daki mazot infilâk etti. Aydın'da çarpışan otobüste 36 yolcu yandı, 22 yolcu yaralandı.
25. Abdi İpekçi, Yılın Gazetecisi seçildi.
28. Fransa ile 70 milyon dolarlık kredi anlaşması imza-

landı. ABD'nin Karamürsel eski üssü Deniz Eğitim Merkezi oldu.

29. Ecevit: «Ortadoğu'daki etnik sorunlar dıştan kışkırtılıyor.»

30. Malatya'da ishalden 23 çocuk öldü.

(Skylab için halkın radyo, TV'yi sürekli izlemesi ve kapalı yerlerde bulunmaları önerildi. ● Heybeliada'da iki çocuğun ani ölümü panik yarattı. ● IMF: «Ücret artışları makul tutulsun.» ● Bir İran Birliği Türkiye'ye sığındı ve iade edildi. ● DPT, motorin ve fuel-oil'in karneye bağlanmasını istedi. ● Demirel'in annesi İslâmköy'de toprağa verildi (23 Temmuz). ● Ecevit: «Bazı iş çevreleri iç ve dış politikaya karışıyor.» ● Kasalarında döviz bulunduran 20 kişiden bir kısmı tutuklandı.)

Ağustos:

(ANARŞİ: 1.8.1979): Erzurum'da 3 köy halkı çatıştı: 8 kişi öldü, yağ kamyonunu kaçırmak isteyen 4 kişi polisle çatıştı, 1 kişi öldü; 4 gerillaya yardım eden Gebze'li çiftlik sahibi gözaltında; demir kaçakçılığı ile ilgili 4 tüccar için tutuklama kararı verildi. 2: 3 ölü; Urfa'da Bucak aşireti misilleme yaptı: 2 kişi öldürüldü. Okul mutemedini soyup 658 bin lirayı çaldılar. Ankara'da Dev-Yol militanları 3 şirketi basıp patlayıcı attı. 3: 3 ölü. Urfa'da Aşiret çatışmalarında 7 kişi yaralandı, 2 kişi rehin alındı. 4: 3 ölü. Kasalarında 13,5 kg. altın, 3 milyonluk döviz ele geçti, yağ stoku yapan 6 kişi tutuklandı. 5: 4 ölü. 6: 2 ölü, 3 yaralı. 7: 8 ölü, birçok yaralı var. 8: 9 ölü, birçok yaralı. 9: 2 ölü, 1 yaralı; ODTÜ'nin açısışında Enternasyonal söylendi. 10: 5 ölü. Adana'da 10 milyon Tl. değerinde stok ilâç bulundu, ilâç fiyatları artıyor. 11: 1 ölü, 3 yaralı. 12: 7 ölü. Jandarma ODTÜ'de arama yaptı, 4 kişi gözaltında. 13: 1 ağır yaralı; Edirne Cezaevi'nden 6 mahkûm kaçtı; Büyükada'da tarihî «Anadolu Kulübü» ile 2 otel yandı. 14: 9 ölü. 15: 3 ölü. 16: Mecidiyeköy'deki bir depoda 40 milyon Tl. değerinde stok ilâç bulundu. 17: 5 ölü. 18: 5 ölü. 19: 4 ölü, baskınlar. 20: 6 ölü.

21 : 9 ölü. 22 : Sıkıyönetim 2 ay daha uzatıldı. 23 : 7 ölü, 2 yaralı, 10 milyonluk soygun. 24 : 7 ölü. 27 : Anarşi, Şeker Bayramı'nda 13 can aldı. 28 : 8 ölü ODTÜ'de Jandarmalar taşlandı, 40 öğrenci gözaltında. İçişleri Bakanı : «Apocular yeni tür eşkiya sınıfındandır.» 29 : 3 ölü, 5 yaralı. 30 2 ölü. 31 6 ölü.)

1. Başbakan Ecevit, bazı tesislerin temelini attı; «Milliyetçiliğın gereğini biz yapıyoruz» dedi.
2. Ecevit, Konya'daki temel atma töreninde solcu gençlere «Halkla aramıza girmeyin» dedi.
3. Ödemiş'te börekten zehirlenen 7 kişi öldü.
4. Zeytinyağının kilosu 80 Tl. oldu. IMF ile Kasım'da yeni kur politikası ele alınacak. Savcı Öz'ün katili idama mahkûm oldu. Aybar : «Dış borçlanma Türkiye'yi batıracak.»
5. Ödemiş'te folidol'lu karpuzdan 7 kişi zehirlendi.
6. Mersin'de tarım ilâçlı domates yiyen 8 kişilik aile zehirlendi, 9 aylık hamile kadın öldü.
7. 3. Ordu Komutanı değişti. IMF : «Türkiye'nin güç siyasal kararlar alması gerekecek.»
8. Uçuruma yuvarlanan otobüste 24 kişi öldü.
11. Korutürk «Arzum, ordunun aslî görevine dönmesidir.»
14. Zonguldak'taki grizu patlamasında 6 işçi öldü.
17. Gemlik'teki kazada 10 balıkçı denize dökülerek boğuldu. Lâstik fiyatlarına % 90 zam yapıldı. Denizli'deki trafik kazasında 7 ölü, 21 yaralı var.
18. Çavuşesku Ecevit'le görüştü. Tahtakale'deki bir ilâç deposunda 30 milyonluk ilâç bulundu.
19. Demirel'in Korutürk'e başvurusu : «Vatandaşı çetelerden kurtarın.»
20. Ticaret Bakanı Köprülüler, İzmir Fuarı'nı açtı. Hacca gitmek için 11 bin kişi başvurdu.
24. Liderler, Şeker Bayramı Mesajlarında Millî Beraberlik istediler.
26. Zafer Bayramı kutlanıyor.
27. Org. Evren : «Şiddet olaylarına neden olan zavallılar, bir avuç azınlıktır». Boğaz Tüneli yapılacak.
31. Korutürk : «Bazılarının başı ezilecek; artık bu top-

raklar üştünde kurtarılmış bölgelere, dil ırk, sınıf, mezhep ayırımına dayandırılmak istenen faaliyetlere yer yok.»

(Korutürk: «İstanbul bir problemler şehridir.» ● IMF'den 91 milyon dolarlık ilk kredi dilimi alındı. ● FKÖ, Türkiye'de büro açıyor. ● Bazı bankalar çekleri ödemiyor. ● 25 Eczacı Odası «Eczane kapama» eylemi yapıyor. ● Narin: «İşçiye çok, memura az zam yapmak adalete aykırıdır.» ● ODTÜ'deki Enternasyonal olayı tartışılıyor ve Savcılıkça inceleniyor. ● Milyonluk ilâç stokları bulunuyor. ● ODTÜ'de İstiklâl Marşına ve Cumhuriyet'e saygı duruşu yapıldı. ● Bu yıl 2 milyon ton buğday dışsatımı yapılacak. ● İşçiler % 150 zam aldı, Sümerbank'da grev sona erdi. ● Kışlalar halkın ziyaretine açıldı. ●İçişleri Bakanı: «İran'daki olaylar nedeniyle Güneydoğu'dan asker toplandığı haberleri asılsızdır.» ● Org. Evren: «Yeni yetişen nesil Atatürk'ün izinde yürümeli». ● Tuzgölü çevresinde petrol sondaj çalışmaları başladı.)

Eylül:

(ANARŞİ: 1.9.1979: 3 ölü. 2.9.1979: 4 ölü. 3: 6 ölü. 4: Kumru Kaymakamı ağır yaralandı. 5: 2 ölü. 7: 4 ölü. 8: 2 ölü; bir otobüste 89 milyonluk döviz, altın ve çek bulundu. 9: 1 ölü. 10: 3 ölü. 11: 2 ölü. 12: Adana Üniversitesi Rektör Yard. Prof. Dr. Ünsal ve Gaziantep'te bir kişi öldürüldü; Pamukbank İzmit şubesinde 2,5 milyon Tl. çalındı. 13: AA'nın iki elemanına ateş açıldı. 14: 1 ölü. 15: 1 ölü, 1 yaralı, 18: 1 ölü. 19: Adana'da 6 öğretmen öldürüldü. 20: Hergün Gazetesi tarandı, 1 ölü, 2 yaralı var. 22: 3 ölü. 23: Nusaybin'de kaçakçı-jandarma çatışmasında 7 kişi öldü. 24: 1 ölü, 2 yaralı. 25: 6 ölü. 26: 4 ölü. 27: 5 polis ile 6 kişi yaralandı; Tophane'deki patlamada 33 kişi yaralandı; İzmit'te 3 kişilik bir şebeke 1,5 milyon liralık döviz ve çekle ele geçirildi. 28: 4 kişi öldü; Adana Emniyet Müdürü ile bir görevli öldürüldü, 3 kişi ağır yaralandı; Urfa Belediye Başkanı, Eşi, Koruma görevlisi ağır yaralandı. 30: 2 ölü, 3 yaralı; Bursa TÖB-DER mitingindeki olaylarda 20 kişi yaralandı.)

lerden 35 kişi öldü; Amasya'da 16 madenci, göçük altında kaldı.

2. Selden ölenlerin sayısı 39 oldu. Bucak: «Bir ay içinde bizden 41 kişi öldürüldü.»
3. Önseçim yapıldı, adaylar belirlendi.
5. Meram ekspresi TIR'a çarptı: 6 kişi öldü. Denizciler: «Güçlü Hükümete gerek var.»
6. Ecevit: «Seçimler iktidarı değiştirmez.»
8. Aleminyum ürünlerine % 136 zam geldi. Ecevit: Türk ekonomisini ancak bir ulusal üretim seferberliği ile esenliğe çıkarabiliriz.»
9. Geyve'de selden 9 kişi öldü, 6 kişi kayboldu.
10. Şellefyan, yurda kaçak demir sokmak istedi. Nazım Hikmet'in İnsan Manzaraları ile Brecht'in Cabare adlı oyunları Ankara'da yasaklandı.
13. Türk Dilbilimci A. Dilaçar, İstanbul'da öldü.
15. Soma linyitlerinde 6 işçi zehirlenerek öldü. Turist otobüsü ile çarpışan otomobilde 8 kişi öldü.
16. Yaşar Nabi Nayır'a, Türk Yazınına yaptığı yarım yüzyıllık hizmeti için Kültür Bakanlığının ilk en büyük ödülü (250.000 Tl.) verildi.
17. Elektrik kısıntılarında rekor İstanbul'da: 8,5 saat. Senatör Zihni Betil öldü.
18. Bozuyük yakınlarındaki trafik kazasında 20, Konya ve Adana'da 8 kişi öldü.
20. ABD Savunma İşbirliği Anlaşması görüşmeleri Ankara'da başladı.
21. Faruk Sükan istifa etti. Milletvekili Çalık, trafik kazasında öldü. IMF'nin yeşil ışığına karşın henüz dış kredi gelmedi.
26. TDK Ödüllerini İlhan Berk (Kül - şiir), Güven Turan (Dalyan - roman), Necati Güngör (Sevgi Ekmektir - öykü), Oktay Arayıcı (Bir Ölünün Toplumsal Anatomisi - oyun), Ferid Edgü (Ders Notları - Deneme), Afşar Timuçin (Nâzım Hikmet'in Şiiri - Eleştiri), Özdemir İnce (çeviri - şiir), Işıl Özgentürk (Çocuk dalı), Atillâ Dorsay (Basın Dil Ödülü) kazandı.
26. Demirel: «Para, mangırdan beter oldu.»

28. Marmaris, Antalya, Gökova ormanları yanıyor. Oto lâstiklerine % 50 zam yapıldı.
29. Adalet Bakanı: «Cezaevi'nde bir demir testere 5 bin liraya satılıyor.»
30. Korutürk: «Gerekli önlemler gelişmedi, seçim sonu alınmalı.» İmar - İskân Bakanı, Hükümetten çekildi. Marmaris'teki orman yangını Muğla bölgesine sıçradı.

(Türkiye, F - 14'leri almak için İran'a başvurdu. ● Dışarıdan alınan yağları yurda getirmek için ayrıca 20 milyon ödeniyor. ● Ecevit: «Dışımızdaki sollarla ilişki kurulamaz.» ● Torik balığının tanesi 1000 liraya satıldı. ● Orhan Alp, işçilerin yönetime katılmalarına karşı. ● Sovyetler, Türkiye'den gönderilen canlı hayvanları geri çevirdi.)

Ekim:

(ANARŞİ: 1.10.1979: 2 ölü. 2.10.1979: 2 ölü. Yurdakul için yapılan törende olaylar çıktı; TİT'e silâh sağlayan 3 kişi ele geçti. 3: AP Kars Senatör Adayı Salim Dursunoğlu ile 4 kişi öldürüldü; 52 protestocu polis açığa alındı. TÖB - DER bugün öldürülen öğretmenler için yas tutuyor. 4: 1 ölü. Savarona gemisi yandı: ATA'nın tarihî eşyaları da zarar gördü. 5: 1 ölü. 7: Bingöl Bl. Bşk. ile kardeşi ve annesini öldürmekten sanık 4 Apocu yakalandı. Artvin Vilâyet konağında patlama oldu; 50 kişi gözaltına alındı. 9: 3 ölü. 12: İzmit'te kanlı soygun girişimi: 2 ölü, 5 yaralı. Savarona yangınında ihmali görülen 3 subay, 4 astsubay, 8 er tutuklandı. 13: Artvin'de seçimi engellemek isteyen 11 kişi tutuklandı; Korutürk: «Oy vermeye kimse karışamayacaktır.» 15: 7 ölü, 4 yaralı; gözaltına alınanlar oldu. 18: Bilirkişi raporu: «Savarona'ya kesinlikle sabotaj yapıldı.» 19: 4 kişi öldürüldü; Malazgirt'te iki köy çatıştı, 1'i asker 5 kişi öldü. 20: 2 ölü, 2 yaralı; TİKP Ankara İl Başkanı ve Eşi gözaltına alındı. 21: 2 ölü, 2 yaralı; TÖB - DER'li öğretmenler kavga etti, 276 kişi gözaltına alındı. 22: 4 ölü. 24: 2 ölü, 8 ya-

ralı; onaya hazır 10000 nüfus cüzdanı kaçırıldı. 25 : 2 ölü. Kahramanmaraş dâvasında büyük arbede çıktı. Sıkıyönetim 19 İlde 2 ay daha uzatıldı. 26 : 2 ölü; 34 kişi gözaltında. 27 : 1 ölü; 200 kişi gözaltında. Cevat Yurdakul'un (Adana Em. Md.) katilleri saptandı. 28 : 9 yaralı. 29 : 6 ölü, 6 yaralı. 31 : 1 ölü; Paşakapısı cezaevinde isyan; Artvin Cezaevinden 15 tutuklu tünel kazarak kaçtı.)

2. Ecevit'in konvoyu Çumra'da taşlı saldırıya uğradı.
5. Yaşer Arafat, Ankara'da Ecevit'le görüştü. Başsavcı Kâzım Akdoğan emekli oldu.
6. İçişleri Bakanı Güneş, adının bir aşk söylentisine karışması nedeniyle istifa etti. FKÖ Ankara bürosu açıldı.
7. Dünya Bankası, Türkiye'nin ulusal sınırları konusunda kuşkulu.
8. AP İst. Milletvekili Nihat Kaya ile 2 kişi trafik kazasında öldü.
9. Korutürk, tüm halkı oy vermeye çağırdı. ABD üslerinin geçici statüsü 3 ay uzatıldı. Dünya Bankası, Türkiye'de kalkınma hızının «mutlaka düşürülmesi» görüşünü savunuyor.
14. Ara seçimleri yapıldı.
15. AP, 5 Milletvekilliği ile senatörlüklerin çoğunu; 4 İlçe belediye başkanlığı seçimini kazandı.
16. Ecevit Hükümeti istifa etti. Fahrettin Kıyak Başsavcılığa seçildi. La Haye'de öldürülen Hollanda Büyük Elçimizin oğlu bugün Marmaris'te toprağa verildi.
20. Uluslararası Altın Mercury Ödülünü Sabancı kazandı. Ecevit, Yeni Hükümeti kurma görevini kabul etmedi; görev, Demirel'e veriliyor. Karaaslan da AP'ye geçti.
24. Irak, Libya ve Sovyetler Birliği petrole % 10 zam yaptı.
25. Hükümeti kurma görevi Demirel'e verildi. Yunan tutumu için NATO ülkeleri uyarıldı.
26. ABD Büyükelçisi : «IMF ile anlaşmanıza uyarsanız batı yardımı devam eder.»
29. Cumhuriyetimizin 56. Yılını kutluyoruz.

30. Korutürk: «Hükümet sorununa Meclis çözüm bulur.»
31. Kurban Bayramını kutluyoruz.

(45 Yeni Yüksek Tekniker Okulu açılıyor. ● Sisten Çanakkale'de iki yabancı gemi çarpıştı. ● Yeni öğrenim yılında öğrencilerden karşılıklı sevgi - saygı istendi. ● Milletvekilleri Yalın ve Boztepe AP'ye geçtiler. ● CHP'de yeni yönetim için çalışmalar başladı. ● MGK, Yunanistan'ın olumsuz tavır ve başvurduğu bazı tertipleri değerlendirdi. ● Dışişleri: «Silâhlanma yarışı yeni ekonomik düzen kurma çabalarını engelliyor.» ● AP, Hükümeti destekleyecek MSP, MHP için protokol hazırlıyor.)

Dış Olaylar

Ocak - Ekim 1979

Ocak:

1. İran'da olaylar sürüyor; Şah, kararsızlık içinde. Başbakan istifa etti.
2. İran, kaynıyor.
4. Şah, İran'ı terk etti ve milyarlarca doları Amerikan bankalarına transfer ettiği bildirildi; Amerika da, Şah'ın ülkesini bir süre için terk etmesini istedi.
8. 4'lü Zirve, Türkiye için sonuç vermedi.
10. İran'ın yeni Başbakanı Şahpur Bahtiyar, sosyal demokrat olarak tanınıyor.
14. Viyana'da Ege Kıta Sahanlığı görüşmeleri sona erdi; kesin bir sonuca varılamadı.
15. Ülkemize yardım için batı'nın ağır şartları var.
16. İran'ın yeni yöneticisi Hümeyni: «İran'da İslâm Cumhuriyeti kuracağız.» dedi.
17. Şah, İran'dan ayrıldı.
18. İran'da deprem: 1000 kişi öldü; Hümeyni: «Naipler Meclisi istifa etmeli.»
19. Türkiye'ye «âcil yardım» Bonn'da ele alındı. Al-

man Savunma Bakanı, «NATO'nun en önemli sorunu Türkiye'dir».

22. Hümeyni, Paris'ten İran'a dönüyor.
23. New-York Times: «Batı, Türkiye'ye yardıma kararlı; ancak Ankara IMF ile anlaşmalı.»
26. Dünya'da en uzun demiryolu tüneli Japonya'da açıldı.
27. İran'da askerler göstericileri taradı.
28. Ecevit-Callud görüşmesinde 995 milyon dolarlık projelere Libya'nın katkısı sağlanıyor.
30. Çin'in 2. adamı Teng, Amerika'da.

(Dünya ikliminin önemli bir değişiklik eşiğinde olduğu öne sürülüyor. ● Kamboçya'da devrik Başkan Pol-Pot'un öldüğü bildiriliyor. ● Kamboçya'da ateş kesilmesini Sovyetler Birliği veto etti. ● İngiltere'de kamyon sürücülerinden sonra 28 bin tren makinisti de greve gitti. ● Tahran'da 4 milyon kişi Hümeyni için gösteri yaptı. ● İran'daki durum nedeniyle Türkiye'de olan ABD üslerinin geliştirilmesi istendi. ● Şah, Mısır'dan Fas'a gitti; İran Ordusu: «Darbeye niyetimiz yok.» ● FKÖ, Arafat'ın Yardımcısı ve 8 kişinin öldürülmesi olayında İsrail'i suçluyor. ● İsrail, Güney Lübnan'ı bombaladı: 4 ölü, 21 yaralı var.)

Şubat:

1. Humeyni, İran'a döndü ve olaylardan kaçınılmasını istedi; birlik çağrısı yaptı.
3. İngiltere'de hastane görevlileri grevde.
4. Humeyni, Başbakan'ın derhal istifasını istedi.
5. Dünya Basını, İpekçi'nin öldürülmesine geniş yer verdi.
6. Başbakan Bahtiyar, İran'ın geleceği için halk oylamasına gidilmesini önerdi.
7. Butto'nun idam cezası onaylandı. Bahtiyar Hükümeti, İran'ın CENTO'dan çıkacağını açıkladı.
10. Bahtiyar'ın yerine Başbakan olan Bezirgân, «Askerler de bizim istediğimizi istiyor».

11. İran'da karışıklık: 100'den çok ölü var. Brejnev ve öbür devlet başkanları da Butto'nun affını istediler.
13. İran'da iç savaş: tüm sınır kapıları tutuldu; Humeyni yönetimi işbaşında. Halk, Bahtiyar'ı yakalayıp Humeyni'ye götürdü.
15. Afganistan'da ABD Büyükelçisi öldürüldü.
16. İran'da kanlı çatışmalar sürüyor; Ecevit, Geçici Başbakan Bezirgân'ı kutladı. Dört general idam edildi; Amerikalıların tahliyesi başladı.
18. Çin - Vietnam Savaşı sürüyor.
20. Çin, ateş kesti. Moskova, Vietnam'a saldırısı için Çin'e çatıyor.
23. Çin birlikleri yeniden Vietnam'da bir kenti ele geçirdi; Moğolistan'da askeri birlikler harekete geçti.

(ABD'den dönen Teng, «Amerikan Birlikleri Güney Kore'den çekilmeli» dedi. ● İran, İsrail'e karşı Arap ülkelerinin yanında yer alacağını açıkladı. ● Çin, cepheye yeni birlikler sürüyor; Sovyet Ordusu alarma geçirildi. ● Şah, İran uyruğundan çıkarıldı. Vietnam'da ABD ateş-kes, SSCB ise Çin'e silâh ambargosu istedi. ● Çin, Vietnam'da 80 klm. ilerledi. Kuzey - Güney Yemen savaşı yoğunlaşıyor. ● İran, petrolün varilini 18 - 20 dolara çıkardı.)

Mart:

3. Humeyni, İran'da Kur'an'a dayalı İslâm Cumhuriyeti kurulmasını istedi.
5. İran'da Kürtler özerlik istiyor. Paris'teki görüşmelerde Türkiye'ye yardım için yine IMF koşulu öne sürüldü.
6. Tüm dünyada 1973 petrol krizinin bir benzeri yaşanıyor.
7. Libya ve Irak, Türkiye'ye sattıkları petrole zam yaptı.
8. Humeyni, İran'da kürtlerin özerklik istemini reddetti.

11. IMF, 1 doların 40 Tl. olmasını istiyor.
14. AET doruğunda Türkiye'ye yardım konusunda ilke anlaşmasına varıldı.
16. Çin halkı, Vietnam saldırısını tepkiyle karşılıyor.
20. İran'da Kürtler askerlerle çatıştı: 170 ölü var.
23. Korutürk, Butto'nun hayatının bağışlanmasını istedi.
25. Butto'nun idamı 2. kez onaylandı.
26. Mısır - İsrail Anlaşması imzalandı.
27. Tanzanya tankları İdi Amin'in sarayını çevirdi.
28. OPEC Petrol Bakanları yeni zamlar getirdi.
30. İngiltere'de Callaghan Hükümeti düştü.

(Çin'le Vietnam arasındaki savaş sürüyor. ● Kıbrıs'da Maraş sorunu görüşmelerde tıkanıklık yarattı. ● İran'da yedi görevli daha kurşuna dizildi. ● TIME: «ABD, Türkiye'deki Hükümetin çöküşünü mutlaka önlemelidir.» ● ABD Senatosu, Türkiye'ye 200 milyon dolar ekonomik yardım verilmesini önerdi. ● Avrupa Yatırım Bankası, 1981 sonuna kadar 425 milyon dolar proje kredisi veriyor.)

Nisan:

1. ABD'de nükleer santral kazası kentte dehşet yarattı.
2. Arisburg'da radyasyon sızıntısı ve panik sürüyor; Carter ve Eşi, radyasyon sızdıran santrala girdi; nükleer santrallar çevresinde kanserin artış gösterdiği belirtildi.
4. 17 bin bilim adamı tüm nükleer santrallerin kapatılması için bildiri yayımladı.
5. Butto, asıldı. Ecevit: «İdamı önleyemedik», Demirel: «Facia» dedi. Butto'nun son sözleri: «Tanrım, yardım et; suçsuzum» oldu.
7. Ziya - ül - Hak: «En doğru işi yaptım» derken, halk: «Ziya'yı da aynı iple asacağız» diye bağırdı. İran'da 2 general, 6 subay; Tahran'da Humeyni yanlısı 6 milis öldürüldü.

11. Türkiye aleyhtarı Gece Yarısı Ekspresi filmi 2 Oscar Ödülü aldı.
12. İran'da Şah'ın Dış İşleri Bakanı ile 10 yönetici daha kurşuna dizildi.
13. Müezzinoğlu, Zürih'te IMF Başkanı ile 8 saat görüştü.
16. Yugoslavya ve Arnavutluk'ta deprem hasar yaptı, ölenler var.
18. Mısır, OPEC'ten çıkarıldı.
23. İran'da sınırımız yakınındaki çatışmalarda yüzlerce ölü var. Nagade kentindeki çatışmalarda 500 kişi öldü.

(İran'da idamlar dizisi: biri eski bakan, ikisi general 4 kişi; 1'i general 5 kişi; Tahran'da General Garani öldürüldü. ● Uganda'da devrik İdi Amin'in askerleri halkı öldürüyor. ● CİA Başkanı: «İran'da kaybettiğimiz haber alma tesislerimizin yerini 1984'e kadar dolduramayız.» ● Nikaragua'daki çatışmalarda yüzlerce ölü var, Ertelâ kenti yerle bir oldu.)

Mayıs:

3. İran İslâm Devrim Mahkemelerinin Başkanı Ayetullah, Tahran'da öldürüldü.
4. Yaşer Arafat: «Türkiye'de FKÖ bürosu olmaması üzücüdür.»
5. ABD Senatosu, Türkiye'ye 50 milyon dolarlık askeri bağışı onaylamadı. İngiltere'de Muhafazakâr Parti kazandı; Bayan Thatcher, Başbakan oldu.
11. ABD ve SSCB, SALT II Anlaşmasına vardılar.
20. Rumlar, Maraş'a hemen dönebilecek; Denktaş: «Maraş için kuşku duymayalım.»
25. KTFD Başkanı Denktaş: «Taraflar arasında 180 derecelik görüş ayrılığı var.»
26. Yunanistan, AET'ye resmen giriyor.
27. ABD'de bir uçak düştü: 272 kişi öldü.
29. SSCB Meclis Başkanı: «Türkiye'nin U-2 uçuşlarına izin vermemesini olumlu karşılarız.» Moskova'-

nın da U-2'lerin uçuşuna izin vermeyeceği bildiriliyor.

31. Batı'lı 17 ülke 700 milyon dolar borç verdi.

(İslâm Ülkeleri Dış İşleri Bakanları Toplantısı Fas'ta yapıldı. ● İran'da kurşuna dizilme olayları sürüyor. ● Ecevit, Strasbourg'da Kiep ile görüştü. ● Mısır, İslâm Ülkeleri Dış İşleri Bakanları Konferansından oybirliği ile çıkarıldı; Konferans'ta Kıbrıs'a görüşmelerle çözüm bulunması önerildi. ● Washington kaynaklarına göre U-2'ler için izin verme durumunda olmadığımız ABD'ye bildirildi. ● Nikaragua'da öldürme olayları sürüyor. ● Denktaş ile Kipriyanu buluştu. ● Denktaş: «Büyük devletler iç işlerimize karışmasın.» ● IMF onay verdikçe Batı yardım yapacak. ● Suudi Arabistan kredisi 300 milyon dolara yükseldi. ● Dünyada altın ve petrol fiyatları hızla artıyor.)

Haziran:

6. OECD, Türkiye'yi denetleme komisyonu kurdu.
7. Dünya Bankası ülkemizdeki bazı tren hatlarının iptalini istedi. BBC: «Türkiye, yanlış plânlama yüzünden bu duruma düştü.»
10. Dünyada petrole yeniden zam geldi.
11. Avrupa Birliği yolunda ilk adım atıldı.
18. Carter ile Brejnev, bugün Viyana'da Salt-2 Anlaşmasını imzaladı; dünya silâh dengesini de görüşüyorlar.
23. ABD Temsilciler Meclisi, Türkiye'ye hibe biçimindeki yardımı reddetti.
24. ABD Wisconsin Üniversitesinde Abdi İpekçi kürsüsü kuruldu.
28. Gana'da iki eski devlet başkanları kurşuna dizildi. İran Şahına başarısız bir suikast yapıldı.

(The Guardian: «Batı, Türkiye'de kendine yakın bir askeri yönetimi tercih edebilir.» ● İran petrolü Türkiye'den akıtılacak. ● General Motors, Avrupa'ya 2 milyar do-

lar yatırım yapıyor. ● Denktaş: «Rum iddiaları gerçeklerle bağdaşmaz.» ● NATO Başkomutanına Brüksel'de başarısız bir suikast yapıldı. ● Carter: «Petrol tüketimini kısıtlamak için bir anlaşmaya varacağız.»)

Temmuz:

3. Dünya Bankası ile 160 milyon dolarlık kredi için anlaşma imzalandı.
4. Deniz Baykal, Bükreş'te Romen Petrol Bakam ile görüştü.
7. Skylab'ın nereye düşeceği 1 - 2 saat önce bilinecek.
9. Paris'te 3 ayrı Türk temsilciliğinde patlamalar oldu.
12. Skylab, Hind Okyanusuna düştü.
14. IMF ile 407 milyon dolarlık kredi anlaşması imzalandı.
24. 260 bin Vietnam'lı göçmene yeni yurtlar bulundu.
30. Irak'ta 34 kişi kurşuna dizildi.

(Türk - Yunan görüşmelerinde bir yakınlaşma sağlanamadı. ● Ruslar U - 2 uçuşlarına izin vermedi. ● ABD, petrol dışalımını azaltıyor. ● Nikaragua'da geçici devlet başkam da yurttan kaçtı. ● Borç erteleme görüşmeleri Paris'te yapıldı. ● Şah: «Yeni yönetim İran'ı mahvedecek.»)

Ağustos:

1. IMF, «Stand - by» Anlaşmasını imzaladı.
6. İtalya'da yeni Hükümet kuruldu.
8. Kabil'deki ayaklanmada 400'e yakın insan öldü.
9. Kıbrıs'tan «yabancı» kuvvetlerin çekilmesi istendi.
13. İnsan Hakları Komisyonu, Türkiye'yi suçlayan Rum başvurusunu geri çevirdi.
15. ABD Kongresi, Türkiye'ye 4 savaş gemisinin sevkiyatını durdurdu. Hindistan'da su baskını sonucu ölenlerin sayısı 15 bine ulaştı. Afganistan'da bir

türbede gezen 30 Sovyet yurttaşı öldürüldü.

20. İran'da ikinci ayaklanma da kontrol altına alındı; Samandağ bölgesinde 400 kişi öldü.
23. İran'da çarpışma sürüyor, 1000 ölü var.
28. THY Frankfurt bürosu Ermeni gizli örgütü'nce bombalandı. Lordt Mounbatton suikastta öldürüldü, olayı IRA üstlendi.
30. 264 yabancı bankayla borç ertelenmesi anlaşması Londra'da imzalandı.

(Sovyetler, ABD'den 2 milyon ton buğday istiyor. ● Irak'ta 21 kişi kurşuna dizildi. ● Humeyni: «Grev bugün haramdır». ● Atina'da polisle göstericiler çatıştı, 130 kişi yaralandı. ● Taşkent'teki uçak kazasında bir futbol takımının 17 oyuncusu öldü. ● Atlantik'te fırtınadan 60 yat battı, 30 yarışçı boğuldu, 100'den fazla kişi kayıp. ● FKÖ'de Türk gençleri İsrail'e karşı savaşıyor. ● Cenevre Konsolos yardımcımız Adalı'ya başarısız bir suikast yapıldı. ● İran'da 20 kişi daha idam edildi. ● Kiep: «Türkiye'nin iç ihtilâflarını âcil yardım çözemez.»)

Eylül:

3. Kürtlere yardımda bulunulmayacağı yolunda Tahran'a güvence verildi.
4. Bine yakın ölüme yol açan David kasırgası Florida'ya yöneldi; 3000 kişinin ölmesinden korkuluyor.
10. Havana'da Rum görüşü kabul edildi.
11. İran'lı Dinî Lider Telegani öldü.
14. Endonezya'daki şiddetli deprem sonucunda bir kentin yarısı denize gömüldü.
24. Rum çağrısını benimseyen Postalar Birliği, KTFD pullarını yasakladı.
27. İran'da kolera salgınında ölenler var. El Salvador'da kan gövdeyi götürüyor.

(Fidel Castro, ABD, Çin ve Mısır'a çok sert çattı. ● Angola Devlet Başkanı A. Neto, Moskova'da öldü. ● Sinema yıldızı Jean Seberg, intihar etti.)

Ekim:

6. Belçika'da Türk işçileri jandarmayla çatıştı; 50 kişi tutuklandı, Türk kahveleri kapatıldı.
13. Hollanda Elçimizin oğlu La Haye'de öldürüldü; cinayeti Ermeni Gizli Örgütü üstlendi.
14. Belçika'daki Uluslararası Plâstik Sanatları Sergisinde Ruzin Gerçin (Büyük Ödül), Gül Berna (Yetenek Ödülü), Naile Akıncı (Mansiyon) kazandı.
15. Kuzey Atlantik İttifakı Başkanlığına Muharrem Nuri Birgi seçildi.
18. Vasıf Öngören'in çocuk kitabı «Masalın Aslı», Almanya'da 1. Ödülü aldı ama Gençlik Bakanlığı «fazla ilerici» diye karşı çıktı. Nobel Barış Ödülü Hindistan'da yaşayan rahibe Theresa'ya verildi.
26. Devrik İran Şahı'nın kanser olduğu resmen açıklandı.
28. Güney Kore Haber Alma Şefi, Devlet Başkanı ile 5 yetkiliyi öldürdü. FKÖ, 4 gerillanın idamına ilişkin karar için Türk Hükümetini uyardı.
31. Fransa Çalışma Bakanı ormanda ölü bulundu.

(Karamanlis, Moskova'da Leonid Brejnev'le görüştü. ● BM: «1980 yoksul ülkeler için daha kötü olacak. ● Bir Swissair uçağı Atina'da düştü: 25 kişi öldü. ● Petrol üreten ülkeler fiyatlara yeni zam yaptı. ● AET ülkelerinin çöp ve lâğımdan enerji sağlayabileceği belirtildi. Brezilya'daki bir fabrikanın projesi uğruna 5 çocuk kurban edildi. ● Çin ile ABD ticarî ilişkileri gelişiyor. ● ABD petrol şirketleri dev kârlarını sürdürüyor. ● El Salvador'da işgal altındaki Çalışma Bakanlığına ateş açıldı, 4 kişi öldü.)

Ö L E N L E R

Derleyen : Sami N. ÖZERDİM

A. Yurt İçinde

1978 Sonu :

Cengiz POLATKAN. Gazeteci. (1947 1 Kasım 1978 öldürüldü.)
Prof. Dr. Bekir Sıtkı ARTUN. A. Ü. Veteriner Fakültesi. (1908 - 16 Kasım 1978).
Remzi AR. Atatürk'ün fotoğrafçısı. (Ölüm haberi 17 Kasım 1978)
Orhan URAL. Karikatürcü. (1913 - 21 Kasım 1978)
Metmet Sıtkı BİLMEN. Eğitimci, yazar(- 22 Kasım 1978).
Ziya SOMAR. Öğretmen, yazar. (1906 - 26 Kasım 1978).
Ali İhsan ÖZGÜR. Politika gazetesi yazıişleri müdürü. (- 24 Kasım 1978 öldürüldü.)
Diclehan BABAN. Sinema oyuncusu. (1934 - 3 Aralık 1978).
Yrd. Prof. Necdet BULUT. ODTÜ öğretim üyesi. (8 Aralık 1978. Birkaç gün önce Trabzon'da vurulmuştu).
İbrahim OLGUN. Öğretmen, yazar. (1921 - 9 Aralık 1978).
Musa Kâzım ALTUN. Ozan. (- 10 Aralık 1978).
Abdullah YÖRÜKTÜMEN. İzmir Radyosu ney sanatçısı. (1931 - toprağa verilişi : 13 Aralık 1978).
Orhan SUDA. Yazar, çevirmen. (1917 - 15/16 Aralık 1978).
Prof. M. Rıza AKBORA. İTİA'dan emekli. (- ölüm duyurusu : 22 Aralık 1978).
Ali SERT. Konya'da gazeteci. (- 30 Aralık 1978).

Ferit BİRTEK. Asker, dilci yazar. (1887 - 18 Kasım 1978).
Dr. Turgut GÜNAY. Hacettepe Üniversitesi öğretim görevlisi. (- 14 Aralık 1978).

Ocak — Ekim 1979

Nedim Yüksel METE. Devlet tiyatrosu sanatçısı. (4 Ocak 1979).
Vehbi Cem AŞKUN. Öğretmen, yazar. (1909 - 8 Ocak 1979).
Şekip ENGİNERİ. Yazar, eski milletvekili (1901 - Ocak 1979).
Yalçın URAZ. Gazeteci. (1928 - 20 Ocak 1979).
Prof. Dr. Bekir Sıtkı EVCİMEN. İ. Ü. Orman Fakültesi'nden. (- 28 Ocak 1979)
Ali BAŞAREL. Gazeteci (Milliyet'ten). (1919 - 1.2.1979).
Abdi İPEKÇİ, Milliyet gazetesi yönetmeni ve başyazarı. 1929 - 1 Şubat 1979 öldürüldü.)
Ahmet Cemal KÖPRÜLÜ. Öğretmen, çevirmen; eski milletvekili. (1893 - 2 Şubat 1979).
Salih ERCE. Subay, yazar. (- Ocak 1979).
Birsen ARMAĞAN. Hafif Türk müziği solisti (1945 - Ocak 1979).
Suha DOĞAN. Oyuncu, film yönetmeni. (1920 - Ocak 1979).
Emin OKTAY. Tarih ders kitapları yazarı. (1908 - 30 Ocak 1979).
Mustafa Niyazi AKINCIOĞLU. Ozan. (1916 - 1979).
Sadi KAZANCI. Hukuk konuları yazarı ve yayıncısı. (1921 - 4 Şubat 1979).
Ali Rıza ERTAN. Ozan. (1944 - 12 Şubat 1979).
Ayetullah SUMER. Ressam. Profesör. (1905 - 10 Mart 1979).
Ali Rıza BASKAN. Basımcı ve yayımcı. (- Mart 1979)
Dr. Nezih FIRATLI. Arkeoloğ. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü. (1921 - 21 Mart 1979).
Nurettin ERGÜVEN. Ressam. (1905 - Nisan 1979).
Rıza TÜZÜN. Tiyatro ve sinema sanatçısı. (1920 - Nisan 1979).
Vahdi YURTMEN. Yazar. (1906 - 4 Nisan 1979).

Hayri YENİGÜN. Türk müziği bestecisi. (1893 - 15 Nisan 1979).

Bülent Hikmet ŞEREN. Gazeteci, karikatürcü. (1932 - 26 Nisan 1979).

Bülent DİKMENER. Cumhuriyet gazetesi yazıişleri müdürü (1937 - 27 Nisan 1979).

Celâl ATİK. Uluslararası güreşçi. (1918 - 27 Nisan 1979).

Muhsin ERTUĞRUL. (15 Şubat 1892 - 29 Nisan 1979).

Tezer TAŞKIRAN. Eğitimci, eski milletvekili. (1905 - 4 Mayıs 1979).

Hıfzırrahman Raşit ÖYMEN. Eğitimci yazar, eski milletvekili. (1900 - 7 Mayıs 1979).

Turgut PURA. Heykelci. (1922 - 10 Mayıs 1979).

Feyyaz ARSEZEN. Gazeteci. (- 15 Mayıs 1979).

Kadri KAYABAL. Gazeteci, Türk Haberler Ajansı sahibi (1921 - 19 Mayıs 1979).

Sadri ZEREN. Gazeteci. (1914 - 21 Mayıs 1979).

Mükerrem KEYMEN. Devlet Tiyatroları ve Güzel Sanatlar Akademisi eski genel müdür ve müdürlerinden (- 26 Mayıs 1979).

Senai OLGAÇ. Yüksek yargıç, yazar. (1921 - 27 Mayıs 1979).

Oğuz ÖZDEŞ. Romancı. (1920 - 7 Haziran 1979).

Prof. Dr. Mehmet Osman SAKA. İ. Ü. Tıp Fakültesi'nden. (1902 - ölüm duyurusu: 8 Haziran 1979).

Ali Nebil HENDEKÇİ. Gazeteci. (1934 - 9 Haziran 1979).

Muzaffer Kubilay İMER. Yazar, milletvekili. (1928 - 11 Haziran 1979).

Ayhan IŞIK. Sinema sanatçısı. (1929 - 16 Haziran 1979).

Doç. Dr. Yaşar ATAMAN. Hacettepe Üniversitesi. (30 Haziran 1979).

Prof. Dr. Zühtü BERKE. İ. Ü. Tıp Fakültesi'nden emekli. (1895 - 30 Haziran 1979).

Sezai SOLELLİ. Yazar, gazeteci. (1914 - 5 Temmuz 1979).

Mihri PEKTAŞ. Öğretmen, ilk kadın milletvekillerinden. (1895 - 15 Temmuz 1979).

Prof. Dr. Yaşar ATAN. İ. Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi. (1934 - 23 Temmuz 1979).

Muzaffer HEPGÜLER. Tiyatro sanatçısı. (1918 - 1 Ağustos 1979).

Prof. Dr. Fadıl Hakkı SUR. Siyasal Bilgiler Fakültesi ilk dekanı. (1911 - 7 Ağustos 1979).
Adnan Semih YAZICIOĞLU. Gazeteci, çevirmen. (1925 - 7 Ağustos 1979).
Hüseyin Âli ERSAN. Gazeteci, foto muhabiri. (1908 - 13 Ağustos 1979).
Prof. Dr. Zeki DOĞANEL. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi. (- 14 Ağustos 1979).
Prof. Dr. Melih ERKMEN. İstanbul Teknik Üniversitesi. (1928 - 18 Ağustos 1979).
Cahit GÜÇBİLMEZ. Eski gazeteci, TRT.'ci. (- 19 Ağustos 1979).
Zeki YÜCEL. Bandırma'da Gerçek gazetesi sahibi. (19 Ağustos 1979).
Ömer Faruk TOPRAK. Ozan, yazar. (1920 - 20 Ağustos 1979).
Yavuz ÖZKAN. Son Havadis eski genel müdürü. (1945 - 23 Ağustos 1979).
Akagündüz KUTBAY. Neyzen. (1934 - 27 Ağustos 1979).
Ord. Prf. Dr. Ömer Lûtfi Barkan. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden emekli. (1902 - 28 Ağustos 1979).
Prof. Dr. Mehmet KÖKSAL. İstanbul Teknik Üniversitesi. (- 29 Ağustos 1979).
Org. Hasan ATAKAN. Kurtuluş Savaşı'na katılanlardan. 1889 - Ağustos 1979).
Mekih H. ONARAN. Bankacı, yazar. (- ölüm duyurusu : 3. 9. 1979).
Aysun SÜALP. Ressam, seramikçi. (- ölüm duyurusu Eylül 1979).
Prof. Dr. Fikret ÜNSAL. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi. (- 11 Eylül 1979 öldürüldü.)
Tarık LEVENTOĞLU. Devlet Tiyatrosu dekoratörü, rejisör, çevirmen. (1913 - 11 Eylül 1979).
Agop (Martayan) DİLÂÇAR. Dilci, ansiklopedici. Türk Dil Kurumu Başuzmanı. (1895 - 12 Eylül 1979).
Zihni BETİL. C.H.P. milletvekili, senatör. (1910 - 16 Eylül 1979).
Refik DURLU. Eğitimci yazar. (1908 - 21 Eylül 1979).
Ceyhun Can. Ozan. (- Eylül 1979 öldürüldü.)

Cezmi Tahir BERKTİN. Eğitimci, yazar, ozan. (1902 - 14 Ekim 1979).
Tamer ÖZDEMİR. Tercüman gazetesi muhabiri. (1951 - 24 Ekim 1979 öldürüldü.)

B. DÜNYADA

1978 Sonu

Golda MEİR. İsrail'in eski başbakanı. (1898 - 8 Aralık 1978).
Huari BUMEDYEN. Cezayir'in devlet başkanı. (1925 - 27 Aralık 1978).

1979

Roger CAİLLOİS. Fransız yazarı. (- 1979).
Prof. Dr. Alessio BOMBACİ. İtalyan Türkolog. (1914 - Şubat 1979).
Molla Mustafa BARZANİ. Erak Kürtleri önderi. (1903 - 3 Şubat 1979).
Jean MONNET. Fransız maliyeci. Avrupanın Babası adıyla bilinir. (1883 - 17 Mart 1979).
Prof. Dr. Ervant SEVORTYAN. Sovyet Türkoloğu. (1901 - Mart 1979).
Zülfikar Ali BUTTO. Pakistanlı devlet başkanı. (1928 - 4 Nisan 1979 idam).
John WAYNE. Amerikalı sinema oyuncusu. (1907 - 12 Haziran 1979).
Herbert MARCUSE. Amerikalı (Alman asıllı) düşünür. (1898 - 29 Temmuz 1979).
Konstantin SİMONOV. Rus romancı. (1915 - 28 Ağustos 1979).
Jean SEBERG. Amerikalı sinema oyuncusu. (1938 - 10 Eylül 1979 radyo haberi)
Joseph KESSEL. Fransız yazar. (1898 - ölüm haberi: Eylül 1979).
NETO. Angola devlet başkanı. (Eylül 1979).
Nur Muhammed TERAKİ. Afganistan devlet başkanı. (Eylül 1979).
PARK Çung Mi. Güney Kore devlet başkanı. (1917 - 26 Ekim 1979 öldürüldü.)

1979'UN KİTAPLARI

Derleyen : ÖKSEL GÖÇMEN

I. EDEBİYAT, GÜZEL SANATLAR

A. YERLİ:

Adalet Ağaoğlu **Bir Düğün Gecesi.** (Roman) İst. 1979 Remzi Kitabevi, 318 s. 50 TL.

Samet Ağaoğlu: **İlk Köşe.** (Edebiyat Hatıraları) İst. 1978 (Kendi Yayını) 147 s. 40 TL.

Ahmet Rasim **Gülüp Ağladıklarım.** Hazırlayan: Ahmet Sevinç. Ankara 1978 Kültür Bakanlığı Y 223 s. 30 TL.

L. Sami Akalın **Zenci Şiiri:** Antoloji. İst. 1979 Saka Y. 175 s. 50 TL.

Saygın Akanyeti **İki Ansızın Arasında Savaşmak.** (Dizelerle Denemeler) İst. 1979 Evren Y.

Oktay Akbal: **Karşı Kıyılar - Tarzan Öldü.** (Öyküler - Öykücükler) İst. 1979 Tekin Y. 164 s. 40 TL.

Oktay Akbal: **Önce Ekmekler Bozuldu.** İst. 1979 Tekin Y. 360. s. 60 TL.

Oktay Akbal: **Yaşamı Yeniden Kurmak.** (Denemeler - Eleştiriler) Ankara 1979 Türkiye İş Bankası Y. 181 s. 65 TL.

Dursun Akçam **Altta Kalanlar.** İst. 1979 Milliyet Y. 189. s. 50 TL.

Haluk Aker: **Sürgün Hızı.** (Şiirler) İst. 1979 Şiir - Tiyatro Y. 30 TL.

Sabahattin Kudret Aksal **Şiirler.** Ankara 1979 Türkiye İş Bankası Y. 395 s. 120 TL.

Erdoğan Alemdar - İlyas Albayrak **Müdür Bey.** İst. 1979 (Kendi Yayını) 232 s. 45 TL.

Çetin Altan **Zurnada Peşrev Olmaz.** İst. 1978 Hürriyet Y. 301 s. 40 TL.

Metin Altıok: **Kendinin Avcısı.** (Şiirler) İst. 1979 Türkiye Yazıları Y. 62 s. 25 TL.

Talip Apaydın: **Yolun Kıyısındaki Adam:** (Öyküler) İst. 1979 Cem Y. 176 s. 40 TL.

Muzaffer Arabul **Toplumsal Eylem.** (Düz Yazılar) İst. 1979 Esin Y. 40 TL.

Nezihe Araz: **Gelin Canlar Bir Olalım;** Türk Anadolu'nun Oluşumu. İst. 1978 Hürriyet Y. 152 s. 30 TL.

Özdemir Asaf: **Yalnızlık Paylaşılmaz.** İst. 1978 Cem Y. 136 s. 25 TL.

Orhan Asena: **Ölü Kentin Nabzı.** (Oyun) Ankara 1978 Şiir - Tiyatro Y. 90 s. 30 TL.

Aşık Kul Ahmet: **Dünyanın Sesi.** Ankara 1979 Bil - Tek Y. 288 s. 50 TL.

Şakir Atalay: **Köy Yolcusu.** (Şiirler) Ankara 1978 (Kendi Yayını) 549 s. 150 TL.

Adile Ayda: **Yahya Kemal'in Fikir ve Şiir Dünyası.** İst. 1979 Hisar Y. 215 s. 45 TL.

Aydın Aydemir: **Nazım.** Anlatan Samiye Yaltırım. İst. 1979 Cem Y. 336 s. 75 TL.

Şevket Süreyya Aydemir: **Kırmızı Mektuplar ve Son Yazıları.** İst. 1979 Çağdaş Y. 175 s. 40 TL.

Mehmet Aydın: **Işığın Kavgası:** (Şiirler) İst. 1979 Öncü Kitabevi. 76 s. 25 TL.

Yavuz Bülent Bakiler: **Üsküp'ten Kosova'ya.** İst. 1979 Türk Edebiyatı Vakfı Y. 191 s. 40 TL.

Şakir Balkı: **Büyük Usturalar.** İst. 1978 Tekin Y. 256 s. 35 TL.

Özdemir Başargan: **Gurbet Sofrası.** (Roman) İst. 1979 Yeni Dünya Y. 400 s. 75 TL.

İlhan Başgöz: **Aşık Ali İzzet Özkan.** (İnceleme) Ankara 1979 İş Bankası Kültür Y. 70 TL.

Ataol Behramoğlu: **Kuşatmada.** (Şürler) İst. 1978 Cem Y. 76. s. 20 TL.

Cengiz Bektaş: **Yer Deli Gök Deli.** (Şiirler) İst. 1979 Cem Y. 115 s. 30 TL.

İlhan Berk: **Kül.** (Şiirler) İst. 1978 Ada Y. 117 s. 50 TL.

Alpaslan Berktay: **Bulutlar.** (Öyküler) İst. 1978 (E) Y. 30 TL.

Adnan Binyazar: **Ağıt Toplumu.** (Denemeler) İst. 1979 May Y. 106. s. 25 TL.

Salâh Birsel **Kurutulmuş Felsefe Bahçesi.** İst. 1979 Ada Y. 140 s. 60 TL.

Tarık Buğra: **Gençliğim Eyvah.** (Roman) İst. 1979 Ötüken Y. 437 s. 100 TL.

Tarık Buğra: **Yarın Diye Birşey Yoktur.** (Öyküler) İst. 1979 Ötüken Y. 243 s. 55 TL.

Demirtaş Ceyhun: **Yirminci Yüzyıl ve Edebiyat.** Denemeler. İst. 1979 Çağdaş Y. 167 s. 25 TL.

Bedrettin Cömert: **Croce'nin Estetiği.** Ankara 1979 Kültür Bakanlığı Y. 187 s. 30 TL.

Bedrettin Cömert: **Kalmasın Ellerim Sizlerden Uzak.** Hazırlayan ve Önsöz: Hasan Hüseyin. İst. 1979 Evrensel Y. 168 s. 45 TL.

Necati Cumalı: **Revizyonist.** (Öyküler) İst. 1979 Tekin Y. 227 s. 60 TL.

Necati Cumalı: **Yakubun Koyunları.** (İsrail Öyküleri) İst. 1979 Tekin Y. 120 s. 35 TL.

Güngör Dilmen: **Kurban.** (Oyun) İst. 1979 Cem Y. 124 s. 35 TL.

Güngör Dilmen: **Midasın Kulakları - Midasın Altınları - Midasın Kördüğümü.** Ankara 1979 Şiir - Tiyatro Y. 262 s. 60 TL.

Mehmet H. Doğan: **Birikime Dayanmak** (Denemeler - Eleştiriler) İst. 1979 Aydın Y. 70 TL.

Ferit Edgü: **Ah Min-el Aşk.** (Şiirler) İst. 1978 Ada Y. 128 s. 50 TL.

Ferit Edgü: **Bir Gemide.** (Öyküler) İst. 1978 Ada Y. 104 s. 50 TL.

Ferit Edgü: **Ders Notları;** Sanat, Ahlâk, Toplum, Erotizm Üzerine Denemeler/Aferizmalar. İst. 1978 Ada. 154 s. 50 TL.

Şükrü Elçin: **Adalara Destanlar.** (Şiirler) Ankara 1978 (Kendi Yayını) 43 s. 25 TL.

Elli Yıllık Kültür Emeği; Remzi Bengi'ye Saygı. İst. 1979 Remzi Kitabevi. 50 TL.

Reşat Enis: **Yolgeçen Hanı.** (Roman) İst. 1979 Cem Y. 325 s. 75 TL.

Fahri Erdinç: **Ali'nin Biri.** (Roman) İst. 1979 Habora Kitabevi. 233 s. 50 TL.

Fahri Erdinç: **Kardeş Evi.** (Roman) İst. 1979 Habora Kitabevi. 279 s. 50 TL.

Azra Erhat: **Karya'dan Pamfilya'ya Mavi Yolculuk.** İst. 1979 Cem Y. 133 s. 100 TL.

Nahit Eruz: **İnsanca.** (Öyküler) İst. 1978 Derinlik Y. 112 s. 25 TL.

Necdet Evliyagil : **Çocukların Görkemli Düşü ve Acı Gülüşü.** (Şiirler) Ankara 1979 Ajans - Türk Kültür Y. 146 s. 50 TL.

Bedri Rahmi Eyüboğlu **Babatomiler.** İst. 1978 Ada Y. 130 s. 100 TL.

İsmet Zeki Eyüboğlu : **İnsanın Boyutları.** (Araştırma, İnceleme) İst. 1979 Çağdaş Y. 252 s. 40 TL.

Sabahattin Eyüboğlu : **Köy Enstitüleri Üzerine.** İst. 1979 Cem Y. 166 s. 30 TL.

Müjdat Gezen : **İkibuçuk Lira İçin.** (Hikâyeler) İst. 1979 Cem Y. 65 s. 25 TL.

Naci Girginsoy : **Gençlik Çıkmazı.** (Roman) İst. 1979 Yalım Y. 138 s. 40 TL.

Akşit Göktürk : **Okuma Uğraşı;** Yazın Metninin Kavranışında Okur - Metin - Yazar. İst. 1979 Çağdaş Y. 198 s. 35 TL.

Vedat Günyol **Orman Işırsa.** İst. 1979 Çağdaş Y. 190 s. 35 TL.

Nail Güreli : **Bilimsel Lokum.** (Gülmece Öyküleri) İst. 1979 Gün Y. 143 s. 30 TL.

Alptekin Güven : **Dünya Ülkelerinden Seçme Fıkra Dağarcığı.** İst. 1979 Volkan Y. 320 s. 75 TL.

Muammer Hacıoğlu : **Ateş Benzin Emiyor.** (Şiirler) İst. 1978 (Kendi Yayını) 96 s. 20 TL.

Ruşen Hakkı **Irmak.** (Öyküler) İst. 1979 Yalım Y. 112 s. 35 TL.

Sadi Irmak **Atatürk'ten Anılar;** O Günlerden Bu Günlere Bir Bakış. Ankara 1978 (Kendi Yayını) 44 s. 20 TL.

Selim İleri **Ölüm İlişkileri.** (Roman) Ankara 1979 Bilgi Y. 342 s. 65 TL.

Özdemir İnce **Rüzgara Yazılıdır.** (Şiirler) İst. 1979 Cem Y. 78 s. 20 TL.

Mazhar Şevket İpşiroğlu - Selâhattin Hilav Orhan Duru - Ferit Edgü : Yüksel Arslan. İst. 1978 Ada Y. 100 TL.

İran Devrimci Hikâyeleri Antolojisi. Hazırlayan : İldeniz Kurtulan. İst. 1979 Sosyal Klâsikler Y. 134 s. 30 TL.

Nüzhet İslimyeli **Türk Resim Sanatından Desenler.** Ankara 1979 Ankara Sanat Dergisi Y. 163 s. 75 TL.

Muzaffer İzgü : **Dayak Birincisi.** Ankara 1979 Bilgi Y. 192 s. 50 TL.

Vahap Kabahasanoğlu: **Faruk Nafiz Çamlıbel.** İst. 1979 Toker Y. 148 s. 30 TL.

Ceyhun Atuf Kansu: **Tüm Şiirleri 2: Bağımsızlık Gülü - Sakarya Meydan Savaşı - Buğday, Kadın, Gül ve Gökyüzü.** Ankara 1978 İş Bankası Kültür Y. 560 s. 100 TL.

Mehmet Kaplan **Hikâye Tahlilleri.** İst. 1979 Dergah Y. 180 TL.

Seyit Kemal Karaalioğlu **Resimli Dünya Edebiyatçılar Sözlüğü.** İst. 1979 İnkılap ve Aka Kitabevi, 605 s. 150 TL.

Karadeniz Fıkraları. İst. 1979 Volkan Y. 175 s. 50 TL.

Arslan Kaynardağ: **Sevgiler de Gündemdedir.** (Şiirler) İst. 1979 Elif Kitabevi. 170 s. 40 TL.

Mehmet Kemal **Ara Rejim, Kara Rejim.** (12 Mart Yazıları) İst. 1979 Çağdaş Y. 264 s. 30 TL.

Yaman Koray: **Büyük Orfoz.** (Roman) İst. 1978 Milliyet Y. 464 s. 75 TL.

Haydar Koyunoğlu **Gülüşün Kurtuluşu.** (Öyküler) İst. 1979 Okar Y. 104 s. 25 TL.

Ayla Kutlu **Kaçış.** (Roman) İst. 1979 Hürriyet Y. 248 s. 60 TL.

Şemsettin Kutlu: **Eski İstanbul'un Ünlüleri.** İst. 1978 Hürriyet Y. 352 s. 60 TL.

Pınar Kür: **Asılacak Kadın** (Roman) Ankara 1979 Bilgi Y. 191 s. 50 TL.

Filiz Ali Laslo - Atilla Özkırımlı Sabahattin Ali. İst. 1979 Cem Y. 358 s. 75 TL.

Ömer Zülfü Livaneli: **Arafatta Bir Çocuk.** (Öyküler) İst. 1979 Cem Y. 167 s. 30 TL.

Mahmut Makal: **Köy Enstitüleri ve Ötesi.** (Anılar, Belgeler) İst. 1979 Çağdaş Y. 222 s. 40 TL.

Mahmut Makal: **Kuru Sevda** Kalkınma Masalı. İst. 1979 Cem Y. 193 s. 40 TL.

Cemil Meriç: **Bu Ülke.** İst. 1979 Ötüken Y. 275 s. 45 TL.

Necati Mert: **Gramofonlar, Radyolar, Teypler.** (Öyküler) İst. 1979 Yansıma Y. 159 s. 45 TL.

Yaşar Miraç: **Trabzonlu Delikanlı.** (Şiirler) İst. 1979 Sanat Emeği Y. 141 s. 40 TL.

Ahmet Miskinoğlu **Ana Temleriyle Saît Faik ve Yeni**

Türk Edebiyatı. İst. 1979 Gökçeyazın Y. 224 s. 65 TL.

Uğur Mumcu : **Büyüklerimiz.** İst. 1978 Tekin Y. 170 s. 30 TL.

Uğur Mumcu **Çıkmaz Sokak.** İst. 1979 Tekin Y. 188 s. 50 TL.

Yunus Nadi : **Kurtuluş Savaşı Anıları.** İst. 1978 Çağdaş Y. 398 s. 50 TL.

Yaşar Nabi Nayır : **Sevi Çıkmazı.** İst. 1979 Varlık Y. 128 s. 20 TL.

Nazım Hikmet : **Güneşin Sofrasında söylenen Türküler.** Hazırlayan : Asım Bezirci. İst. 1979 Sanat Emeği Y. 167 s. 35 TL.

Nazım Hikmet : **İt. Ürür Kervan Yürür.** İst. 1979 Ortam Y. 160 s. 40 TL.

Behçet Necatigil : **Beyler.** (Şiirler) İst. 1978 Cem Y. 128 s. 25 TL.

Behçet Necatigil : **Bile/Yazdı.** (Sanat Yazıları) İst. 1979 Ada Y. 125 s. 50 TL.

Abdullah Nefes **Sürgün.** (Hikâyeler) Ankara 1979 Ar Y. 166 s. 35 TL.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1979 İst. 1979 (Kendi Yayını) 974 s. 175 TL.

Necmi Onur : **Orospu.** (Belgesel Roman) 2. Kitap. İst. 1979 Serhat Dağıtım Y. 528 s. 125 TL.

Ömer Asım Aksoy'a Armağan. Yazı Kurulu : Mustafa Canpolat - Semih Tezcan - Mustafa Şerif Onaran. Ankara 1978 Türk Dil Kurumu Y. 250 TL.

Sakin Öner : **Arif Nihat Asya.** (İnceleme) İst. 1979 Toker Y. 351 s. 60 TL

Olcay Önertoy : **Reşat Nuri Güntekin.** İst. 1979 Cem Y. 175 s. 40 TL.

Gönül Öney : **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları.** İst. 1978 İş Bankası Kültür Y. 223 s. 400 TL.

Örsan Öymen **Politika Kazanı.** İst. 1978 Milliyet Y. 352 s. 50 TL.

Aysel Özakın : **Alnında Mavi Kuşlar.** (Roman) İst. 1978 (E) Y. 228 s. 30 TL.

Erdoğan Özer **Melez Zaman** (Şiirler) Ankara 1979 **Bilgi**

Y. 110 s. 25 TL.

Kemal Özer: Güldeki Şafak. (Gezi Notları) İst. 1979 Habora Kitabevi, 91 s. 20 TL.

Kemal Özer: **Sanatçılarla Konuşmalar.** İst. 1979 Çağdaş Y. 206 s. 25 TL.

Hakkı Özkan: **Babamın Türküleri.** (Öyküler) İst. 1979 Mini Y. 112 s. 40 TL.

Demir Özlü: **Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları.** (Roman) İst. 1979 Derinlik Y. 179 s. 40 TL.

Nuri Pakdil: **Bağlanma.** Ankara 1979 Edebiyat Dergisi Y. 80 s. 20 TL.

Battal Pehlivan: **Kara Savga.** (Öyküler) Adana 1979 Mekin Y. 93 s. 25 TL.

Gönül Pultar: **Dünya Bir Atlıkarınca.** (Roman) İst. 1979 Ok Y. 352 s. 40 TL.

Ali Püsküllüoğlu: **Kırlangıcın Kanat Vuruşu.** Ankara 1979 Kültür Bakanlığı Y. 294 s. 30 TL.

Ali Püsküllüoğlu: **Yaz ve Yağmur.** (Şiirler) Ankara 1978 Bilgi Y. 79 s. 25 TL.

Mehmet Salihoğlu: **Sevgi Tutanağı.** (Şiirler) Ankara 1979 (Kendi Yayını) 142 s. 25 TL.

Samipaşazade Sezayi: **Sergüzest.** Bugünkü Dile Çev. Fazıl Yenisey. İst. 1978 İnkılâp ve Aka Kitabevi, 143 s. 20 TL.

Ali Saraçoğlu: **Sen Hiç Oğul Emzirdin mi Kör Kurşun?** (Şiirler) İst. 1978 (Kendi Yayını) 231 s. 40 TL.

Fatma İrfan Serhan: **Karagöl.** (Roman) İst. 1979 Hürriyet Y. 288 s. 50 TL.

Fatma İrfan Serhan: **Marziye.** (Roman) İst. 1979 Sander Y. 455 s. 60 TL.

Zekeriya Sertel: **Nazım Hikmet'in Son Yılları.** İst. 1978 Milliyet Y. 298 s. 50 TL.

Haldun Taner: **Düştüm Yollara Yollara.** (Gezi Notları) İst. 1979 Tekin Y. 449 s. 90 TL.

Haldun Taner: **Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım.** (Oyun) İst. 1979 Cem Y. 117 s. 40 TL.

Haldun Taner: **Hak Dostum Diye Başlayalım Söze.** İst. 1978 Milliyet Y. 162 s. 35 TL.

Mehmet Taner: **Sunak.** (Şiirler) İst. 1978 Derinlik Y. 79 s. 20 TL.

Ahmet Telli: **Yangın Yılları.** (Şiirler) İst. 1979 Aşama Y. 93. s. 20 TL.

Refik Topkan: **Hiçbiryerde Yayımlanmamış Atasözü ve Deyimler (III).** Ankara 1979 Efem Basımevi, 72 s. 30 TL.

Erol Toy: **Kuzgunlar ve Leşler.** (Roman) I. cilt. İst. 1978 Tekin Y. 606 s. 100 TL.

Erol Toy: **Kuzgunlar ve Leşler.** (Roman) 2. cilt. İst. 1979 Tekin Y. 655 s. 100 TL.

Tarık Zafer Tunuya: **İnsan Derisiyle Kaplı Anayasa.** (Görüşler, Denemeler) İst. 1979 Çağdaş Y. 222 s. 40 TL.

Güven Turan: **Dalyan.** (Roman) İst. 1978 Derinlik Y. 218 s. 50 TL.

Mehmet Turgut: **At Dağları Sırtından.** (Şiirler) Ankara 1978 Memleket Y. 15 TL.

Türk Bilmeceler Hazinesi. Hazırlayanlar: Amil Çelebioğlu Yusuf Ziya Öksüz. İst. 1979 Ülker Y. 478 s. 200 TL.

Vedat Türkali: **Eski Şiirler, Yeni Türküler.** İst. 1979 Cem Y. 143 s. 30 TL.

Vedat Türkali: **Üç Film Birden.** (Senaryo) İst. 1978 Cem Y. 435 s. 75 TL.

Tomris Uyar: **Yürekte Bukağı.** (Öyküler) İst. 1979 Okar Y. 120 s. 25 TL.

İsmail Uyaroğlu: **Aşktan ve Umuttan Aldım Rengimi.** (Şiirler) İst. 1978 Cem Y. 102 s. 25 TL.

Varlık Yıllığı 1979. İst. 1979 Varlık Y. 446 s. 50 TL.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: **Anıların İzinde.** II. Kitap İst. 1979 Remzi Kitabevi. 464 s. 75 TL.

Yarışan Öyküler. Ankara 1979 İş Bankası Kültür Y. 172 s. 50 TL.

Esen Yel: **Komünistleri Tanıyan Köpek.** (Mizah Öyküleri) İst. 1978 Okar Y. 103 s. 25 TL.

Cemal Yeşil: **Rübailer II.** Ankara 1979 Türk Tarih Kurumu Basımevi, 64 s. 25 TL.

Durali Yılmaz: **Fetva Yokuşu.** İst. 1978 Ötüken Y. 226 s. 30 TL.

Enver Yorulmaz **Güneş Bir Başka Doğsun.** Ankara 1979 (Kendi Yayını) 20 TL.

Yugoslavya - Türk Hikâyeleri. (Antoloji) Derleyen: Bedri Selim. İst. 1978 Tan Y. 294 s. 50 TL.

B. ÇEVİRİ

Ali Abdihoca: **Halkız Biz Ölmeyiz.** (Roman) Çev. Mine Haksal. İst. 1979 Oda Y. 263 s. 50 TL.

Nina Andonova: **Yedi Kurşunun Öldüremediği Dev;** Petko Napetov'un Yaşam ve Savaşımının Öyküsü. Çev. Mutlu Kurtuluş. İst. 1979 Sorun Y. 148 s. 35 TL.

Peter Benchley: **Ada.** (Roman) Çev. Reşit Aşçıoğlu. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 375 s. 75 TL.

Simon Berteaud: **Kaldırım Serçesi (Piaf).** Çev. Aydın Emeç. İst. 1978 Hürriyet Y. 508 s. 80 TL.

Norman Bogner: **Yedinci Sokak.** (Roman) Çev. Özay Süsoy. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 396 s. 60 TL.

Alain Bosquet: **Evren İçinde Evren.** (Şiirler) Çev. Özdemir İnce İst. 1979 Cem Y. 127 s. 30 TL.

Richard Brautigan: **Şatodaki Canavar.** Çev. Nurten Arakon. İst. 1979 Hürriyet Y. 214 s. 50 TL.

Bertolt Brecht: **Makinaların Türküsü.** Çev. A. Kadir - Gülen Fındıklı. İst. 1979 Sanat Emeği Y. 132 s. 30 TL.

L. I. Brejnev: **Ham Toprak.** Çev. A. Karaca. İst. 1978 Ser Y. 128 s. 25 TL.

Taylor Caldwell **Nehirdeki Parıltılar.** (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 414 s. 75 TL.

Patrick Cauvin: **Bay Baba.** Çev. Müntekim Ökmen. İst. 1979 Milliyet Y. 192 s. 35 TL.

David Chandler: **Akrep Dölü.** Çev. Gülten Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 484 s. 90 TL.

Halil Cibran: **Ermiş.** Çev. Aytunç Altındal. İst. 1979 Havass Y. 103 s. 50 TL.

M. Higgins Clark: **Çocuklar Nerede?** Çev. Bengi Altıncan. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 271 s. 60 TL.

Jackie Collins: **Çivi.** (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1979 Milliyet Y. 302 s. 60 TL.

Clive Cussler: **Buzdağı.** (Roman) Çev. Esat Ören. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 365 s. 90 TL.

Clive Cussler **Enkaz.** (Roman) Çev. Esat Ören. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 429 s. 60 TL.

Alain Decaux : **Rosenbergler Ölmemeli.** Çev. Zehra Ağralı Gençosman. İst. 1979 Milliyet Y. 107 s. 30 TL.

Ilya Ehrenburg: **Dipten Gelen Dalga.** 2 cilt. Çev. Mazlum Beyhan. İst. 1979 Sosyal Y. 1300 s. 250 TL.

Ilya Ehrenburg : **Tröst.** (Roman) Çev. Mehmet Özgül. İst. 1979 Oda Y. 198 s. 35 TL.

Joe Eszterhas : **Yumruk.** (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1979 (E) Y. 429 s. 90 TL.

Howard Fast : **Genç Kuşaklar.** Çev. Özay Süsoy. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 409 s. 90 TL.

Howard Fast : **Göçmenler.** (Roman) Çev. Özay Süsoy. İst. 1978 Altın Kitaplar Y. 404 s. 60 TL.

Aleksandr Fevralski : **Nazım'dan Anılar.** Çev. Ataol Behramoğlu. İst. 1979 Cem Y. 96 s. 25 TL.

Sigmund Freud : **Sanat ve Sanatçılar Üzerine.** Çev. Kamuran Şipal. İst. 1979 Bozak Y. 264 VII s. 50 TL.

Erich Fromm : **Hürriyetten Kaçış.** Çev. Ayda Yörükan. İst. 1979 Tur Y. 374 s. 75 TL.

Erich Fromm : **Sevgi ve Şiddetin Kaynağı.** Çev. Yurdanur Salman - Nalân İçten. İst. 1979 Payel Y. 159 s. 40 TL.

Max Gallo : **İnsanlar Aynı Gün Doğar.** Çev. Aydın Emeç. İst. 1979 Hürriyet Y. 302 s. 75 TL.

H. B. Gilmour : **Laura Mars'ın Gözleri.** Çev. Tomris Uyar. İst. 1979 Milliyet Y. 278 s. 75 TL.

John Godey : **Yılan :** (Roman) Çev. Gönül Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 351 s. 60 TL.

Antonio Gramsci : **Çocuklarıma Mektuplar.** Çev. Meral ve Cemal Erez. İst. 1979 Belge Y. 132 s. 40 TL.

Ernest Granger : **Mitoloji.** Çev. Nurullah Ataç. İst. 1979 Cem Y. 112 s. 30 TL.

Gerald Green : Holocaust; **Soykırım.** Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 445 s. 75 TL.

Mitka Gribçeva : Yaşadım Diyebilmek İçin. (Roman) Çev. Ali Aydın. İst. 1979 Habora Kitabevi 213 s. 40 TL.

Arthur Hailey : **Gerilim.** Çev. Azize Bergin. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 470 s. 90 TL.

Alex Haley : **Kökler.** Çev. Ali Seden - Nilgün Himmetoğlu. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 495 s. 100 TL.

Pete Hamill : **Şu Yasak Tutkular.** Çev. Esat Ören. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 311 s. 75 TL.

Dashiell Hammett : **Lanet.** (Roman) Çev. Gönül Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 218 s. 50 TL.

Knut Hamsun : **Pan.** Çev. Behçet Necatigil. İst. 1979 Tur Y. 149 s. 40 TL.

Knut Hamsun : **Victoria.** Çev. Behçet Necatigil. İst. 1979 Tur Y. 119 s. 35 TL.

William Harrison : **Güzel Bebek** (Roman) Çev. Armağan İlkin. İst. 1979 Milliyet Y. 263 s. 50 TL.

Norman Hartley : **Vikingler Örgütü.** Çev. Deniz Ilgaz. İst. 1979 Milliyet Y. 295 s. 60 TL.

Jack Higgins : **Karar Günü.** (Roman) Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1978 Altın Kitaplar Y. 298 s. 50 TL.

Aldous Huxley : **Ses Sese Karşı.** Çev. Mina Urgan. İst. 1979 Milliyet Y. 597 s. 90 TL.

John Jakes : **Tek Başına.** (Roman) Çev. İlhan Eti - Esin Eden. İst. 1978 (E) Y. 595 s. 75 TL.

Kafka : **Taşrada Düğün Hazırlıkları.** Çev. Kamuran Şipal. İst. 1979 Cem Y. 370 s. 75 TL.

Ferenc Karinthy : **Budapeşte'de Bahar.** (Roman) Çev. Hale Kuntay. İst. 1978 310 s. 50 TL.

David A. Kaufelt : **Acil Servis.** (Roman) Çev. Gülten Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 386 s. 100 TL.

Marshall Kilduff - Ron Javers : **Halkın Tapınağı.** Çev. Mehmet Harmancı. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 212 s. resimli, 40 TL.

Henry Kolarz : Kalahari; **Yanan Çöl.** (Roman) Çev. Füsun Umar. İst. 1978 Altın Kitaplar Y. 399 s. 60 TL.

Gavino Ledda : **Babam ve Ustam.** Çev. Nesrin Altınova. İst. 1979 Hürriyet Y. 263 s. 50 TL.

Charles Levinson : **Votka - Cola.** Çev. Yaver Zeytinoğlu. İst. 1979 Hürriyet Y. 408 s. 80 TL.

M. V. Levtchenko : **Bizans.** Çev. Erdoğan Berktay. İst. 1979 Milliyet Y. 368 s. 100 TL.

Robert Ludlum : **Son Çember.** (Roman) Çev. Özay Süsoy. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 390 s. 100 TL.

György Lukacs : **Lenin'in Düşüncesi; Devrimin Güncelliği.**

Çev. Mehmet R. Zaralı. İst. 1979 Belge Y. 112 s. 30 TL.

Raymond McLaughlin **Yavuz'un Kaçışı.** Çev. Nejat Dalay. İst. 1978 Milliyet Y. 224 s. 40 TL.

Marko Marçevski: **Özgürlük Savaşı.** (Roman) Çev. Hüseyin Ergil. İst. 1979 Habora Kitabevi, 302 s. 60 TL.

Marko Marçevski: **Parti Sırrı.** Çev. N. Sel. İst. 1979 Habora Kitabevi 134 s. 30 TL.

Vladimir Maximov: **Karantina.** İst. 1978 Kervan Y. 362 s. 40 TL.

Michael ve Robert Meeropol: **Rosenbergler.** Çev. Şemsa Yeğin. İst. 1979 Gözlem Y. 303 s. 70 TL.

Octavio Paz: **Yalnızlık Dolambacı.** (Roman) Çev. Bozkurt Güvenç. İst. 1979 Cem Y. 255 s. 50 TL.

Grigoriy Petrov: **Olaylar İçinde Büyük Sanatçılar ve Üstün Yapıtları.** Çev. Hasip A. Aytuna. İst. 1979 İnkılâp ve Aka Kitabevi 448 s. 200 TL.

Roger Peyrefitte: **Manuş; Yosma.** Çev. Faik Baysal. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 388 s. 60 TL.

Ossip Piatnizki: **Bir Bolşeviğin Anıları.** Çev. Tuncay Gökmen. İst. 1978 Oda Y. 182 s. 30 TL.

Puşkin: **Büyük İsyan** (Yüzbaşının Kızı). Çev. Şefika Şükrüoğlu. İst. 1978 Oda Y. 207 s. 35 TL.

Mario Puzo: **Aptallar Erken Ölür.** (Roman) Çev. Osman Deniztekin. İst. 1979 (E) Y. 579 s. 125 TL.

Pier Paul Read: **Polonez.** Çev. Zehra Gençosman. İst. 1979 Milliyet Y. 442 s. 90 TL.

Larissa Reissner: **Hamburg Barikatları;** 1923 Hamburg Ayaklanması. Çev. Şemsa Yeğin. İst. 1979 Oda Y. 144 s. 35 TL.

Rainer Maria Rilge **Duine Ağıtları.** Çev. A Turan Oflazoğlu. Ankara 1979 Kültür Bakanlığı Y. 49 s. 15 TL.

Bertrand Russel: **Şeytan Banliyöde, Zahatopolk.** (İki Öykü) Çev. Yurdanur Salman. İst. 1979 Cem Y. 127 s. 30 TL.

Cornelius Ryan: **En Uzak Köprü.** (Roman) Çev. Enver Günsel. İst. 1978 Milliyet Y. 478 s. 75 TL.

Antonis Samarakis: **Çatlak.** (Roman) Çev. Ahmet Yıldırım. İst. 1979 (E) Y. 237 s. 50 TL.

E. F. Schumacher **Küçük Güzeldir.** Çev. Osman Denizte-kin. İst. 1979 (E) Y. 366 s. 75 TL.

William Shakespeare : **Soneler.** Çev. Saadet Bozkurt - Bülent Bozkurt. Ankara 1979 163 s. 50 TL.

Irvin Shaw : **Korku Yargılanıyor.** (Roman) Çev. Gönül Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 401 s. 75 TL.

Simone Signoret : **Özlemin Eski Tadı Yok.** Çev. Ayşe Kurşunlu. İst. 1979 Hürriyet Y. 328 s. 60 TL.

Maurice Thory **Halkın Oğlu.** Çev. K. Nural. İst. 1978 Bilim Y. 422 s. 60 TL.

Helen Van Slyke : **Kardeşler ve Yabancılar.** Çev. Gönül Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 407 s. 90 TL.

Irving Wallace **Güvercin Dosyası.** (Roman) Çev. Azize Bergin. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 428 s. 90 TL.

Lyall Watson : **Ölüm Yenilgisi.** Çev. Erzen Onur. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 304 s. 60 TL.

Burton Wohl : **Tehlike Geliyor.** Çev. Filiz Ofluoğlu. İst. 1979 Milliyet Y. 182 s. 50 TL.

II. BİLİM — KÜLTÜR

A. YERLİ

İbrahim Ethem Akıncı : **Demirci Akıncıları.** Ankara 1978. Türk Tarih Kurumu Y. VIII, 465 s. 13 planş, 300 TL.

Korkmaz Alemdar : **İstanbul (1875 - 1964);** Türkiye'de Yayınlanan Fransızca Bir Gazetenin Tarihi. Ankara 1978 Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Y. - XI, 253 s.

Kurtul Altuğ : **Umudun Tükenişi.** İst. 1979 Kervan Y. 453 s. 16 planş, 150 TL.

Orhan Apaydın : **Kim Öldürüyor, Niçin Öldürüyor?** İst. 1978 Çağdaş Y. 272 s. 30 TL.

Reşit Rahmeti Arat : **Kutadgu Bilig.** (Tıpkıçekimle yapılmış 2. baskı) Ankara 1979 Türk Dil Kurumu Y. IIX, 656 s. 500 TL.

Musa Arırt : **Cumhuriyet Döneminde Gençlik.** İzmir 1979 Türkiye Yayıncılık. 60 TL.

Atatürk: **Söylev** (Nutuk). I, II. Ankara 1978 Türk Dil Kurumu Y. 729 s. 40, 60 TL.

Doğan Avcıoğlu: **Türklerin Tarihi.** 3. Kitap: İslamiyet ve Türkler. İst. 1979 Tekin Y. 1069-2290. s. 100 TL.

Mehmet Ali Aybar: **Marksizmde Örgüt Sorunu:** Leninist Parti Burjuva Modelinde Bir Örgüttür. İst. 1979 (Kendi Y.) 199 s. 50 TL.

Tahsin Banguoğlu: **Ana Hatlarıyla Türk Grameri;** Kılavuz Kitap. İst. 1979 Dergâh Y. 389 s. 60 TL.

Kemal Şevket Batıbey: **Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920).** İst. 1979 Boğaziçi Y. 149 s. 40 TL.

M. Orhan Bayrak: **Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu.** İst. 1979 Remzi Kitabevi, 544 s. 200 TL.

Hikmet Bilâ: **CHP Tarihi.** Ankara 1979, 784 s. 200 TL.

Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe. Ankara 1978 Türk Tarih Kurumu Y. 599 s. 350 TL. «Atatürk'ün 100. Doğum Yılı Yayınları»

1979 Yılı Sosyoloji Konferansları; 17. Kitap. (Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken'in Anısına) İst. 1979 İst. Üniversitesi İktisat Fakültesi Y. 190 s. 70 TL.

1 Mayıs. İst. 1979 **Türkiye İşçi Partisi** Y. 90 s. 20 TL.

Mithat Şükrü Bleda: **İmparatorluğun Çöküşü.** İst. 1979 Remzi Kitabevi, 200 s. 50 TL.

S. Hayri Bolay: **Felsefi Doktrinler Sözlüğü.** İst. 1979 Ötüken Y. 304 s. 55 TL.

Ender Kamil Boyacı: **1920-1923 Bulgaristanından Çıkan Dersler.** İst. 1979 Konuk Y. 93 s. 20 TL.

Rıfkı Salim Burçak: **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş;** 1945-1950. Ankara 1979 Olgaç Y. VIII, 259 s. 50 TL.

Macit Ceneviz: **Geçmişten Bugüne Kadın.** Ankara 1978 Bulut Y. 55 s.

Çin Saldırısı ve Vietnam Gerçeği. İst. 1979 Konuk Y. 83 s. 30 TL.

İsmail Hami Danişmend: **Tarihi Hakikatler. 1. cilt.** İst. 1979 Tercüman Kitapçılık, 735 s. 200 TL.

İsmail Hami Danişmend: **Tarihi Hakikatler. 2. cilt.** İst. 1979 Tercüman Kitapçılık Y. 709 s. 200 TL.

Abdürrahim Dede: **Balkanlar'da Türk İstiklâl Hareketleri.** İst. 1978. Türk Dünyası Y. 288 s. 50 TL.

K. Ertürk: **Diyalektik Mantık.** Ankara 1978 (Kendi Ya-

yını) 64 s. 15 TL.

Esad Efendi: **Osmanlılarda Töre ve Törenler (Teşrifât-ı Kadime).** Açıklamalarla sadeleştiren: Yavuz Ercan. İst. 1979 Tercüman Kitapçılık Y. 170 s. 20 TL.

İsmet Zeki Eyüboğlu: **Alevilik - Sünnilik «İslam Düşüncesi».** İst. 1979 Hürriyet Y. 333 s. 70 TL.

İsmet Zeki Eyüboğlu **Cinci Büyüleri ve Yıldızname.** İst. 1978 Seçme Kitaplar Y. 311 s. 75 TL.

Nihat Falay: **İbni Haldun'un İktisadi Görüşleri.** İst. 1978 İstanbul Üniversitesi Y. 64 s. 15 TL.

Abidin Nesimi (Fatinoğlu): **Türkiye Komünist Partisinde Anıtlar ve Değerlendirmeler (1909 - 1949).** İst. 1979 Promete Y. 248 s. 75 TL.

Ahmet Y. Gökdere: **Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri.** Ankara 1978 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 293 s. 150 TL.

Muzaffer Gökman: **Tarihi Sevdiren Adam; Ahmet Refik Altınay.** Hayatı ve Eserleri. İst. 1978 Türkiye İş Bankası Y. 439 s. 50 TL.

Hilmi Göktürk: **Kürtler'in Soy Kütüğü ve Boy Tarihi. 1. cilt.** İst. 1978 Türk Dünyası Y. 174 s. 25 TL.

Abdülbakîy Gölpınarlı: **Oniki İmam.** İst. 1979 Der Y. 256 s. 50 TL.

Abdülbakîy Gölpınarlı: **Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik.** İst. 1979 Der Y. 733 s. 125 TL.

Ergun Göze: **Ecevit Çıkmazı.** İst. 1978 (Kendi Yayını) 335 s. 40 TL.

Haldun Gülalp: **Yeni Emperyalizm Teorilerinin Eleştirisi.** İst. 1979 Birikim Y. 128 s. 35 TL.

Agâh Oktay Güner: **Türkiye'nin Kalkınması.** İst. 1979 Damla Y. 100 TL.

Ayşegül Dora Güney: **İran'da Devrim.** İst. 1979 Haziran Y. 247 s. 12 planş. 75 TL.

Nail Güreli: **İki 1 Mayıs.** İst. 1979 Gür Y. 330 s. 70 TL.

Ender Gürol: **Sigmund Freud.** İst. 1978 Cem Y. 213 s. 40 TL.

Fulya Gürses - Hasan Basri Gürses: **Dünyada ve Türkiye'de Gençlik.** İst. 1979 Der Y. 667 s. 125 TL.

Orhan Hançerlioğlu: **Felsefe Ansiklopedisi; Kavramlar ve Akımlar. 5. cilt:** Ö - R. İst. 1979 Remzi Kitabevi.

428 s. 100 TL.

Ergun Hiçyılmaz: **Belgelerle Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri.** İst. 1979 Ünsal Y. 221 s. 75 TL.

Kadro, 1932. Cilt I. (Tıpkıbasım) Yayına Hazırlayan: Cem Alpar. Ankara 1978 Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Y. 80 TL.

A. Başer Kafaoğlu: **Enflasyon; Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülkelerde.** İst. 1979 Tekin Y. 374 s. 80 TL.

Yahya Kanbolat: **Olduğu Gibi;** Eski Türkiye İşçi Partisi Üzerine Anılar. İst. 1979 Bayır Y.

Karînâbâdizâde Ömer Hilmi - İsmet Sungurbey: **Eski Vakıfların Temel Kitabı.** İst. 1978 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Y. lxvıı, 728 s. 85 TL.

Osman Keskioğlu: **Hulefâ-i Râşidin; Dört Halife.** Ankara 1978 Kılıç Y. 398 s. 50 TL.

Çağlar Keyder: **Emperyalizm - Azgelişmişlik ve Türkiye.** İst. 1979 Birikim Y. 136 s. 30 TL.

Ümit Kıvanç: **Afrika Boynuzunda Ne Oldu?** Etyopya - Somali Çatışması, Eritre'deki Mücadele, Batı ve Sovyet Etkileri. İst. 1979 Birikim Y. 180 s. 30 TL.

Hüsnü Kızılyallı: **Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Parasal Faktörlerle Açıklanması:** 1946 - 1974. İst. 1978 Boğaziçi Üniversitesi Y. vıı, 200 s. 60 TL.

Özcan Köknel: **Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları.** İst. 1979 Cem Y. 227 s. 50 TL.

Cemal Kutay: **Türk Milli Mücadelesinde Amerika.** İst. 1979 Boğaziçi Y. 211 s. 45 TL.

Nazif Kuyucaklı: **Ekonomide Yardımlaşma Konseyi.** İst. 1978 İst. Üniversitesi İktisat Fakültesi Y. 55 TL.

Yalçın Küçük: **Türkiye Üzerine Tezler; 1908 - 1978. 2. Kitap.** İst. 1979 Tekin Y. 713 s. 150 TL.

Kemal Melek: **Doğu Sorunu ve Millî Mücadelenin Dış Politikası.** İst. 1978 Boğaziçi Üniversitesi Y. 185 s. 35 TL.

Mustafa Nuri Paşa: **Netayic ül - vukuat, Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi. Cilt: I - II.** (Sadeleştiren, Notlar ve Açıklamaları Ekleyen Prof. Dr. Neşet Çağatay.) Ankara 1979 Türk Tarih Kurumu Y. ıx, 383 s.

Ziya Gökalp Mülayim: **Bağımsız Dış Politika.** Ankara

1979 (Kendi Yayını) 83 s. 30 TL.

Ziya Gökalp Mülayim: **Demokratik Halk Kooperatifçiliği.** Ankara 1979 (Kendi Yayını) 20 TL.

Mehmed Niyazi: **Millet ve Milliyetçilik.** İst. 1979 Ötüken Y. 254 s. 40 TL.

Özer Ozankaya: **Toplumbilime Giriş.** (Genişletilmiş 3. Basım.) Ankara 1979 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. vıı, 384 s. 60 TL.

M. Yılmaz Öner: **Canlıların Diyalektiği ve Yeni Evrim Teorisi;** Prodeterministik I. İst. 1978 (Kendi Yayını) 374 s. 100 TL.

Resmi Belgelerle Kontrgerilla ve MHP. 1. Kitap: CİA'nın Türkiye'deki Kontrgerilla Teorisi ve Uygulaması. İst. 1979 Aydınlık Y. 247 s. 50 TL.

M. Ertuğrul Saraçbaşı - İbrahim Minnetoğlu **Türk Atasözleri Sözlüğü.** İst. 1978 Minnetoğlu Y. 50 TL.

Yakut Sencer - Muzaffer Sencer: **Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim.** Ankara 1978 Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Y. xvı, 768 s. 180 TL.

Yıldız Sertel: **Türkiye'de İlerici Akımlar ve Kalkınma Davamız.** İst. 1978 Cem Y. 214 s. 40 TL.

Halil Seyidoğlu **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı.** Ankara 1979 (Kendi Yayını) 136 s. 75 TL.

Sosyalist Kültür Ansiklopedisi. I.-V. Cilt. İst. 1979 May Y. 500 TL.

Kemal Sülker: **Nazım Hikmet ve Sahte Dostları.** (İnceleme) İst. 1979 (Kendi Yayını) 242 s. 60 TL.

Suat Taşer: **Konuşma Eğitimi.** Ankara 1978 Türkiye İş Bankası Kültür Y. 234 s. 60 TL.

İlhan Tekeli - Leila Erder: **Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler.** Ankara 1978 Hacettepe Üniversitesi Y. 388 s. 60 TL.

Abdullah Tekin: **Babalılar Ayaklanması;** Hacı Bektaş'ın Ayaklanmadaki İşlevi ve Babbalığı Bektaşiliğe Dönüştürmesi. Ankara 1979 (Kendi Yayını) 96 s. 40 TL.

Taner Timur **Kuruluş ve Yükseliş Devrinde Osmanlı Toplumsal Düzeni.** Ankara 1979 Turhan Kitabevi, 320 s. 100 TL.

Taner Timur: **Kuruluş ve Yükseliş Döneminde Osmanlı**

Toplumsal Düzeni. Ankara 1979 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. vii, 232 s. 55 TL.

Attila Tokatlı : **Eski Büyücülerden Çağdaş Darbecilere Gizli Örgütler.** İst. 1979 Hürriyet Y. 203 s. 40 TL.

Oya Tokgöz : **Siyasal Haberleşme ve Kadın;** 1973 Genel Seçiminde Ankara'nın Çankaya İlçesinde Yapılan Alan Araştırması. Ankara 1979 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Y. xviii, 307 s. 80 TL.

İbrahim Sırrı Topçuoğlu : **Savaş ve Dostluk; Türk - Sovyet İlişkileri.** İst. 1979 Bilimsel İş Y. 143 s. 35 TL.

Nuri Tortop **Halkla İlişkiler.** Ankara 1978 (Kendi Yayını) xi, 180 s. 80 TL.

Nazmi Tuğrul **Kemalizm ve Demokrasi.** İst. 1978 (Kendi Yayını) 128 s. 30 TL.

Necdet Tunçdilek : **Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları.** İstanbul, 1978, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Y. xvi, 304 s.

Türk Toplumunda Kadın. Derleyen : Nermin Abadan - Unat. Ankara 1979 Türk Sosyal Bilimler Derneği Y. 420 s. 150 TL.

Orhan Türkdoğan : **Türk Tarihinin Sosyolojisi;** 1. Kitap. Ankara 1979 Hasret Y. 595 s. 80 TL.

TİP **Demokratikleşme İçin Plan; 1978 - 82.** İst. 1978 Türkiye İşçi Partileri Y. 765 s. 250 TL.

Türkiye Mülki İdare Bölümleri; Belediyeler : 1 Ağustos 1977 Durumu. Ankara, 1978, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü. 831 s.

Türkiye'de Anarşi : Aydınlık Gazetesinin Düzenlediği Açık Oturum. İst. 1979 Aydınlık Y. 96 s. 25 TL.

Hilmi Ziya Ülken : **Türkiye'de Çağdaş Düşünme Tarihi;** Tanzimat, I. ve II Meşrutiyet Dönemleri. İst. 1979 Ülken Y. 496 s. 200 TL.

Vural Ülkü : **Almanya'da Dil Cemiyetleri** (17. Yüzyıldan Günümüze Kadar). Ankara 1978 Ankara Üniversitesi Dil - Tarih - Coğrafya Fakültesi Y. 96 s. 24 TL.

Oktay Varlıer : **Türkiye Tarımında Yapısal Değişme Teknoloji ve Toprak Bölüşümü.** Ankara 1978 Devlet Planlama Teşkilatı Y. 150 s. ücretsiz.

Şahin Yüksel Yağan : **Türk El Dokumacılığı.** İst. 1978

İş Bankası Kültür Y. 286 s. 350 TL.

Aydın Yalçın: **Türkiye İktisat Tarihi; Osmanlı İktisadında Büyüme ve Gerileme Süreci.** Ankara 1979 (Kendi Yayını) 456 s. 200 TL.

Stefanos Yerasimos: **Türk - Sovyet İlişkileri; Ekim Devriminden «Milli Mücadele»ye.** İst. 1979 Gözlem Y. 659 s. 125 TL.

Nuri Yıldırım: **Kapitalizmin Gelişim Sürecinde Yeni Aşama; Uluslararası Şirketler.** İst. 1979 Cem Y. 261 s. 60 TL.

Ali Yıldız: **Devrimde Yeni Ufuklar.** İst. 1979 (A) Y. 163 s. 50 TL.

Mustafa Yuluğ: **Ülke Yöneticileri İçin Devlet Yönetimini Kısa Dönemde Çökertme Kılavuzu** (Ankara) 1979 (Kendi Yayını) 50 s. 30 TL.

B. ÇEVİRİ

Raymond Aron: **Aydınların Afyonu.** Çev. İzzet Tanju. İst. 1979 Tur Y. 405 s. 90 TL.

Hendi Arvon: **Anarşizm.** Çev. Samih Tiryakioğlu. İst. 1979 Varlık Y. 152 s. 25 TL.

Asya ve Afrika Ülkelerinde Ulusal Sorun. Çev. Şiar Yalçın. Ankara 1979 Bilim ve Sosyalizm Y. 227 s. 45 TL.

August Bebel: **Kadın ve Sosyalizm.** Çev. Sabiha Zekeriya Sertel. İst. 1978 Toplum Y. 260 s. 40 TL.

Donald C. Blaisdell: **Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Mali Denetimi «Düyunuumumiye».** Çev. Ali İhsan Dalgıç. 1979 Doğu - Batı Y. 217 s. 150 TL.

V. Bolşakov: **Gelişmiş Kapitalist Toplumlarda Orta Katmanların Başkaldırısı.** Çev. Erol Dinçbaşlı. İst. 1979 Konuk Y. 244 s. 55 TL.

Macit R. Cafer: **Az Gelişmişlik İçinde Geri Bıraktırılmışlık.** Çev. Ali Yıldız. İst. 1979 Yöntem Y. 328 s. 60 TL.

Claude Cahen: **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler.** Çev. Yıldız Moran. İst. 1979 (E) Y. 464 s. 200 TL.

C. W. Ceram: **Tanrıların Vatanı Anadolu.** Çev. Esat Ner-

mi Erendor. İst. 1979 Remzi Kitabevi, 192 s. 8 planş, 50 TL.

A. Dementeyev - A. Pyanov: **Kalinin.** Çev. Sevil Kutlar. İst. 1979 Güncel Yayınlar. 165 s. 35 TL.

V. I. Dobrenkov: **Erich Fromm'un ve Yeni Freudçuluğun Eleştirisi.** Çev. Oya Tangör - Levent Küley. İst. 1979 Sorun Y. 151 s. 40 TL.

Will Durant: **Medeniyetin Temelleri.** Çev. Nejat Muallimoğlu. İst. 1978 Boğaziçi Y. 168 s. 35 TL.

Shulamith Firestone: **Cinselliğin Diyalektiği; Kadın Özgürlüğü Davası.** Çev. Yurdanur Salman. İst. 1979 Payel Y. 284 s. 75 TL.

Rupert Furneaux: **Kayıp Uygarlıklar.** Çev. Gönül Suveren. İst. 1979 Altın Kitaplar Y. 319 s. 9 planş, 60 TL.

S. Gerşberg: **Sosyalist Toplumda Yaratıcı - Yarışma.** Çev. Bülent Arıbaş. İst. 1978 Konuk Y. 166 s. 30 TL.

Che Guevara: **Siyasal Yazılar.** Çev. Şiar Yalçın. İst. 1979 Evren Y. 264 s. 55 TL.

Günümüzde Kadınların Durumu. Çev. Nurhan Doğan. İstanbul, 1978. Konuk Y. 303 s.

M. Huteau - J. Lautrey **Küba'da Eğitim;** Üretken Çalışmayla Öğrenimin Bütünleşmeye Örneği. Çev. Ö. Ragıp Çengelli. İst. 1979 Gözlem Y. 192 s. 60 TL.

M. Ilin - E. Segal **İnsan Nasıl İnsan Oldu?** Çev. Ahmet Zekeriya. İst. 1979 Yeni Dünya Y. 529 s. 125 TL.

N. Inezemtsev: **Kapitalizmin Yeni Gelişmeleri ve Çelişkileri.** İst. 1979 Konuk Y. 192 s. 30 TL.

Oleg Ivanov: **Altmışlarda Ne Oldu?** Sovyet - Çin İlişkileri. İst. 1979 Sorun Y. 20 TL.

A. D. Jeltyakov **Türkiye'nin Sosyo - politik ve Kültürel Hayatında Basın (1729 - 1908 Yılları).** Ankara 1979 Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 173 s.

Jurgen Kuczynski: **Nazi Yönetimi Altında İşçi Sınıfı ve Çalışma Koşulları.** Çev. Nilgün Himmetoğlu. İst. 1979 Bilim Y. 287 s. 60 TL.

David Kushner: **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876 1908).** Çev. Şevket Serdar Türet, Rekin Ertem, Fahri Erdem. İst. 1979 Kervan Y. 262 s. 100 TL.

Lenin **Halkın Dostları Kimlerdir?** Çev. Atilla Tokatlı. İst. 1979 May Y.

Lenin : **Partileşme Süreci; Proletarya Partisinin Örgütlenme İlkeleri Üzerine.** İst. 1979 Yar Y. 367 s. 80 TL.

Rosa Luxemburg : **Spartakistler Ne İstiyor?** (Siyasi Yazılar) Çev. N. Sarıali. İst. 1979 Belge Y. 175 s. 35 TL.

Klaus Mammach : **Hitler İktidarına Karşı Anti - Faşist Mücadele.** Çev. Coşkun Kartal. İst. 1979 Bilim Y. 287 s. 60 TL.

Marx - Engels - Lenin : **Anarşizm ve Anarko Sendikalizm.** Çev. Sevim Belli. Ankara 1979 Sol Y. 447 s. 100 TL.

Marksist - Leninist Partinin Temel Eğitim Dersleri. Çev. Veysel Ataman. İst. 1979 Sorun Y. 526 s. 200 TL.

Reuben Osborn **Marksizm ve Psikanaliz.** Çev. Bora Akad. İst. 1979 Günabakan Y. 218 s. 50 TL.

Rene - Victor Pilhes - Jean - Pierre İmbrohoris **Gerçeğin Arkası.** Çev. Vivet Kanetti. İst. 1978 Milliyet Y. 196 s. 35 TL.

S. I. Popov : **Sosyalizm ve Hümanizm.** Çev. Veysel Atayman. İst. 1979 Sorun Y. 208 s. 40 TL.

Maxime Rodinson : **İslam ve Kapitalizm.** Çev. Orhan Suda. İst. 1978 Hürriyet Y. 260 s. 50 TL.

Dora ve Bertrand Russel : **Endüstri Toplumunun Geleceği.** Çev. Melih Ölçer. İst. 1979 Bilgi Y. 215 s. 100 TL.

Sovyet Ordusu, Sovyet Savaş Tarihi, Askerlik Bilimi - Doktrini - Stratejisi - Sanatı. S. S. Lototski Başkanlığında 12 kişilik bilim kurulu. Çev. Nahit Tören. İst. 1978 Sorun Y. 416 s. 66 resim, 60 TL.

SSCB Bilimler Akademisi : **Lenincilik ve İşçi Sınıfının Uluslararası Devrimci Hareketi.** Çev. İbrahim Hakkı Mustafa. İst. 1979 Konuk Y. 549 s. 125 TL.

E. Stepanova : **Karl Marx.** Çev. Semra Çalangu. İst. 1979 Konuk Y. 128 s. 30 TL.

John Strachey : **Büyük Uyanış; Emperyalizmden Hürriyete.** İst. 1979 Tur Y. 136 s. 30 TL.

Josip Broz Tito **Özyönetimli Sosyalizm.** Çev. İlhami Emin. İst. 1978 Koza Y. 227 s. 50 TL.

Nikolay Todorov : **Bulgaristan Tarihi.** Çev. Veysel Atayman. İst. 1979 Öncü Kitabevi. 136 s. 45 TL.

Arnold Toynbee : **Tarih Bilinci.** 2 cilt. Gözden geçiren ve kısaltan : Jane Kaplan. İst. 1978 Bateş Y. 507 resim, 23 harita, şemalar, 584 s. 1200 TL.

V. Vahruşev: **Yöntemleri ve Manevralarıyla Yeni Sömürgecilik.** İst. 1979 Konuk Y. 496 s. 60 TL.

Abdullah Vakhabov: **Sovyetler Birliği'nde İslâm.** Çev. Sibel Özbudun. İst. 1979 Havass Y. 102 s. 8 planş, 40 TL.

Venceremos: **Şili'ye Evet Pinoçet'e Hayır.** Çev. Mustafa Aacar. İst. 1979 Konuk Y. 256 s. 60 TL.

Klara Zetkin: **Lenin'in Bütün Dünya Kadınlarına Vasiyetleri** (Yaşam Öyküsü - Savaşımı). **Çev.** Atilla Temiz. İst. 1978 Sorun Y. 80 s. 15 TL.

İÇİNDEKİLER

1979'a toplu bir bakış (Yaşar Nabi) 7

1979'DA SANAT VE KÜLTÜR OLAYLARI

1979'da roman ve hikâyemiz (Rauf Mutluay) 15
1979 yılında şiir (Muzaffer Uyguner) 39
1979'da deneme, eleştiri, inceleme - araştırma (Adnan Binyazar) 65
1979'da çocuk yazınımız (Emin Özdemir) 85
Türkiye'nin «GEL - GİT»leri ve Ufuktaki «YENİ İNSAN»ı (Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil) 108
1979'da tiyatromuz (Selmi Andak) ... 125
1979 yılında Türk sineması (Atillâ Dorsay) 139
Plastik Sanatlar (Adnan Turani) 154
1979'da televizyonumuza kısa bir bakış (Sami Bulak) 163

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Sorularımız 166
Başaran M. 167
Apaydın, Talip 169
Asna, M. Alâeddin 171
Binyazar, Adnan 173
Dündar, Ali 175
Girginsoy, Naci ... 177
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 180
Kaftancıoğlu, Ümit 181

Özdemir, **Emin** 184
Özdenoğlu, Şinasi 185
Özerdim, N. Sami 187
Salihoğlu, Mehmet 188
Selimoğlu, Zeyyat 189
Uysal, Sermet Sami 191

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Faruk **Erem** 195
Abdi **İpekçi** 197
Hıfzı **Topuz** 198
Vedat **Günyol** 201
Behzat **Ay** 205
Vedat Nedim **Tör** 209
İlhan **Selçuk** 212
Hıfzı Veldet **Velidedeoğlu** 214
Osman **Ulagay** 218
Üner **Birkan** 222
Hıfzı Veldet **Velidedeoğlu** 225
Bozkurt **Güvenç** 229
Refik **Erduran** 233
Uğur **Mumcu** 234
Oktay **Akbal** 236
Refik **Erduran** 239
Prof. Bahri Savcı 240
Necati **Cumalı** 244
Melih Cevdet **Anday** 248
Mahmut T. **Öngören** 251
Prof. Bahri **Savcı** 254
Hıfzı **Topuz** 258
Çetin **Altan** 261
İlhan **Selçuk** 264
Şinasi **Özdenoğlu** 266
Vedat Nedim **Tör** 269
Prof. Dr. Faruk **Erem** 273
Prof. Dr. Mustafa **Parlar** 277
Burhan **Arpad** 280
Burhan **Felek** 282

Ali **Sirmen** 284
Çetin **Altan** 285
Uğur **Mumcu** ... 288
Mahmut T. **Öngören** 290
Refik **Erduran** 293
Necati **Cumalı** 294
Dr. Zeki **Kuruca** 298
İlhan **Selçuk** 301
Prof. Dr. Faruk **Erem** 304
Oktay **Akbal** 307
Cahit **Külebi** 309
Doğan **Hızlan** 313
Haldun **Taner** 315
Oktay **Akbal** 317
Naci **Girginsoy** 319
Mümtaz **Soysal** 321
Doç. Dr. Emre **Kongar** ... 323
Prof. Dr. Vecihe **Hatiboğlu** 327
Hıfzı Veldet **Velidedeoğlu** 330
Faruk **Güventürk** 337
Mümtaz **Soysal** 341
Çetin **Altan** 343
Örsan **Öymen** ... 346
Prof. Dr. Feridun **Ergin** 350
Etem **Ütük** 352
Rakım **Ziyaoğlu** 354
Ertan **Ünal** 355
Oktay **Akbal** 358
Ali **Sirmen** 360

YILIN OLAYLARI

(Hazırlayan : Naci Girginsoy)

Yılın Olayları

A) Kasım - Aralık 1978 365
B) Ocak - Ekim 1979 370
Ölenler (Nekroloji) 398

1979'UN KİTAPLARI

(Derleyen : Öksel Göçmen)

I — Edebiyat - Güzel Sanatlar 405
II — Bilim - Kültür 417

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının yirmibirinci sayısı elinizdedir. Her yeni sayısıyla çektiği ilgi, gördüğü hizmet biraz daha artan ve aksamadan görevini sürdüren bu yayınımızı, gösterilen ilgiye lâyık hale getirmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Geçen yılın politika, toplum, düşünce, sanat ve edebiyat olaylarını ana çizgileriyle belirten incelemeler, günümüzün önemli iki konusu üzerine ilginç toplu soruşturmalar, yılın iç ve dış olaylarının kronolojisi, Türk basınında geçen yıl çıkan düşünü yazılarından seçmeler, yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya, her zamanki titizlikle hazırlanan bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.

80 lira